Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

J. Blaeus grooten atlas, oft, Werelt-beschryving, in welcke 't aertryck, de zee, en hemel, wordt vertoont en beschreven

http://hdl.handle.net/1874/253727

NEGENDE STVCK

DER

AERDRYCKS-BESCHRYVING,

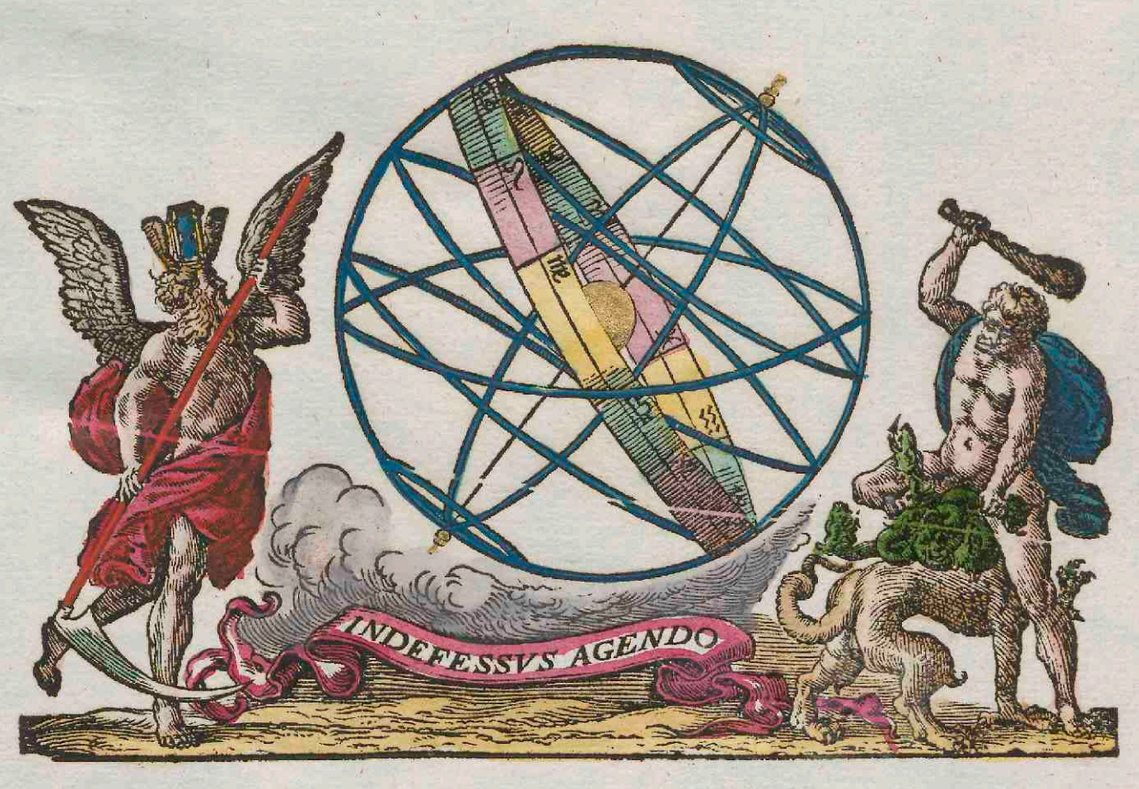
WELCK VERVAT

ASIA,

EN

SINA

in 't ſelve gelegen.

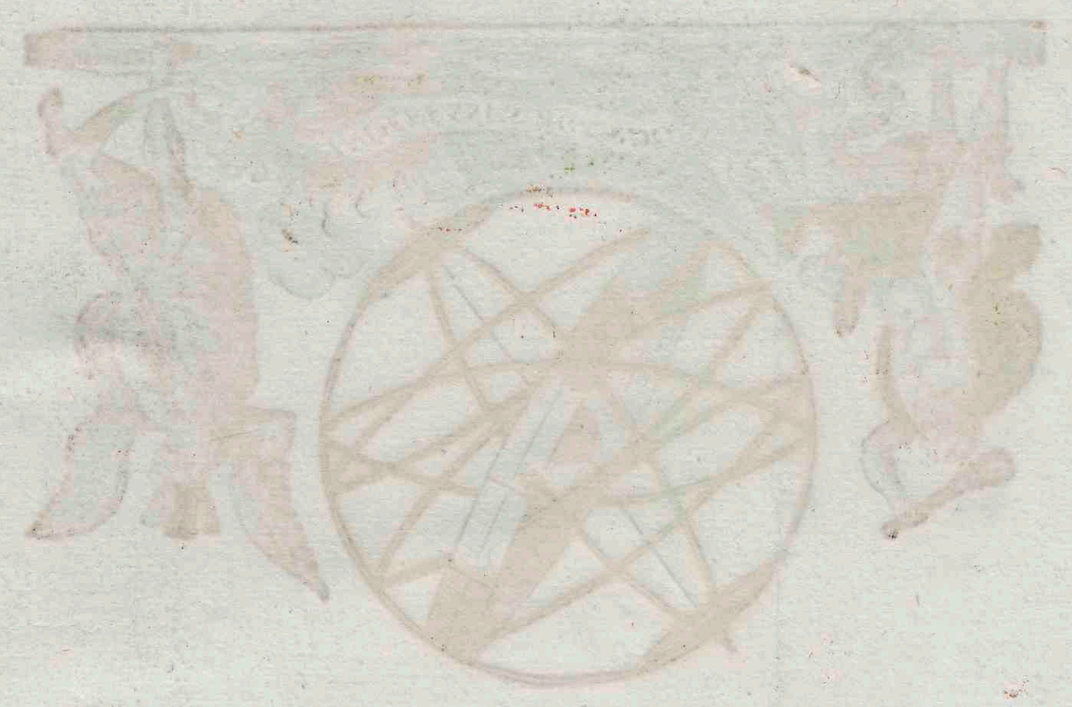

Uytgegeven

t' AMSTERDAM,

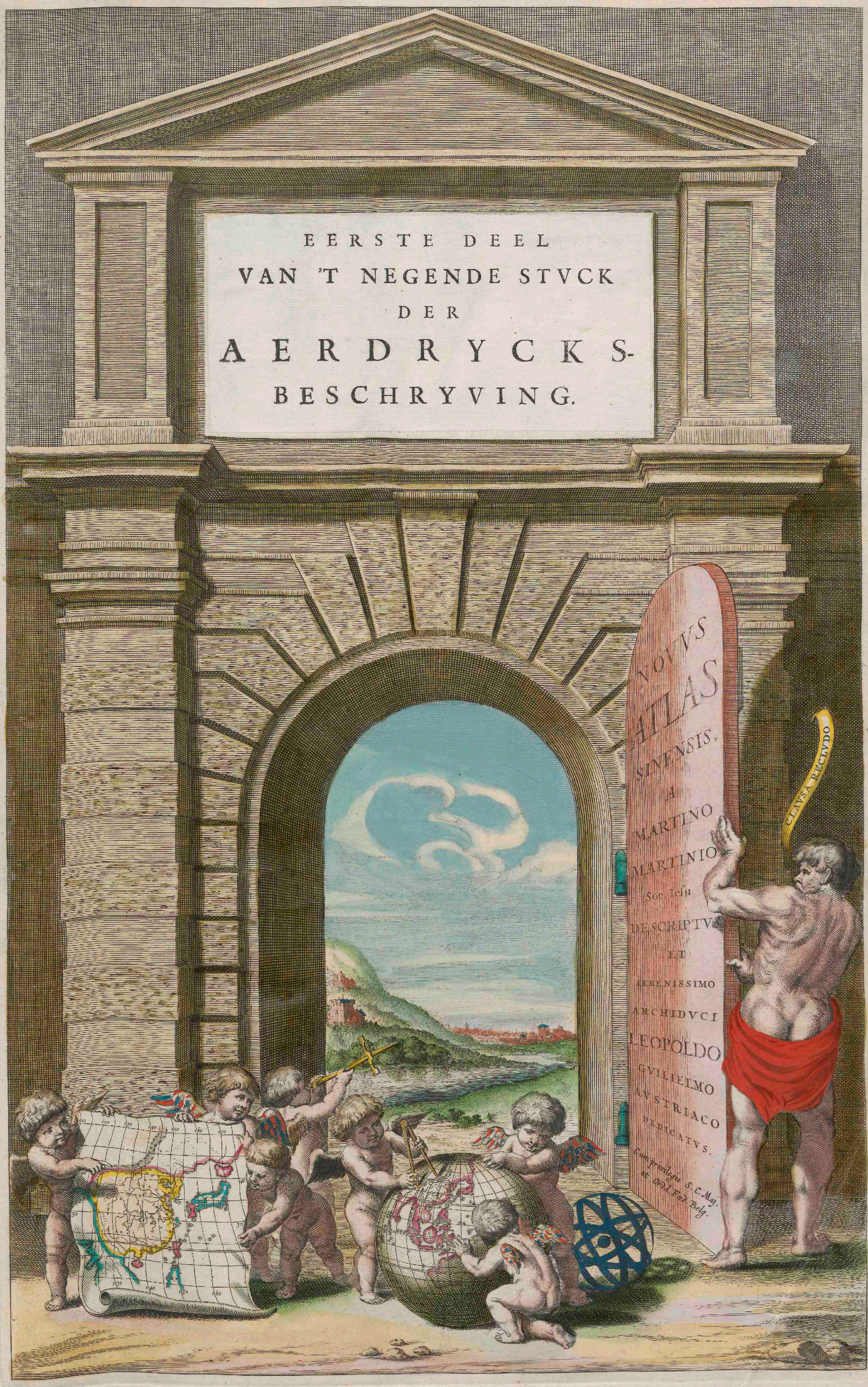
By JOAN BLAEV.

MDCLXIIII.

VERSUCH
EINER
ALLGEMEINEN
THEORIE
DER
ELEKTRICITÄT.

EERSTE DEEL
VAN 'T NEGENDE STVCK
DER
AERDRYCKS-BESCHRYVING.

ASIA.

Naem.

HEt is onſeecker van waer Aſia haren naem heeft. Sommige meenen van het moraſch Aſia; andere van Aſia, de moeder van Prometheus en Iaphets vrouwe; eenige andere gelooven van den Heldt Aſius, gelijck Hippia by Euſtathius getuyght.

Lof.

Dit deel des wereldts is niet alleen grooter als Africa en Europa, maer oock veel heerlijcker: want hier is het menſchelijck geſlacht van niet geſchapen; hier ſijn byna alle de Hiſtorien van het Oude en Nieuwe Teſtament geſchiet. In dit landt heeft onſe Salighmaecker de menſchelijcke natuure aengenomen, en ſich ſelven vertoont. Hier heeft eerſt de Chriſten-kercke onder de duyſterniſſen der Heydenen geblonckeu, als de ſterren in der nacht. Aſia heeft allereerſt de manieren, ceremonien, Godtsdienſt, talen, en konſten andere volckeren geleert. Hier ſijn de eerſte Monarchien geweeſt, te weten, van Aſſyrien, Perſen, Babylonien, en Meden. Ten laetſten is 'er by de kerckelijcke en wereltlijcke Schrijvers geen deel des werelts meer beroemt.

Palen.

In 't noorden grenſt het aen de Schytiſche zee, in 't ooſten aen de Chineſche, in't zuyden aen de Indiſche zee, in 't weſten aen de Roode-zee, en den Iſthmus, die tuſſchen de voorſchreven inham en de Middellandtſche zee light: voorts aen de Middellandtſche zee de Archipelagus, de Propontus, Pontus Euxinus ofte Mare Maggiore, het Meotiſche meir, de

Grootte.

rivieren Tanais en Dwina. De grootſte lengte is tuſſchen den Helleſpont en de uyterſte grenſen van China 1200 Duytſche mijlen. De breedte tuſſchen Malacca, de uyterſte Caep van Indien, en de Caep Tabin is ſtijf 1000 mijlen. Het is aen Africa met den Iſthmus gehecht, de reſte wort van het water beſpoelt.

Deelen eertijts.

Eertijdts wierdt Aſia gedeeldt in Groot en Kleyn. Groot Aſien begrijpt 1 Syrien, welck in Phœnicien en Palæſtinen gedeelt wordt; 2 Groot Armenien, dat onder den Turck, en Kleyn Armenien, dat onder de Perſiaen ſtaet; 3 Chaldæen; 4 Arabien, 't welck driederley is, *Petrea*, dat is, 't Steenachtige; 't *Deſerta*, 't Woeſte; en *Felix*, 't Geluckige; 5 Perſien: voorts Tartarien, Hircanien, Bactria, Parthen, Indien, en de Indiaenſche eylanden. In Kleyn Aſien ſijn Phrygien, Myſien, Lydien, Carien, Æolien, Ionien, Dorien, en het eylandt Rhodus.

Deelen hedensdaeghs.

Nu ter tijt wort Aſien in vijf principaelſte deelen geſcheyden, waer van het eerſte Tartarien is; het tweede, China; het derde, Indien met ſijne eylanden; het vierde, 't Perſiaenſche Rijck; en het vijfde, het Turckſche.

Monarchien eerſt in Aſia.

De eerſte Monarchen van heel Aſien ſijn die van Aſſyrien geweeſt, waer van de laetſte Sardanapalus was, een onkuys en ontbonden menſch. Daernae is 't Rijck aen de Meden gekomen, en van deſe op de Perſen, onder welck de Koning Xerxes vijf jaren gereetſchap gemaeckt heeft, om de oorloge, die ſijn vader tegen de Griecken begonnen had, uyt te voeren, en heeft een brugh over den Helleſpont geleydt, en uyt Aſien in Europa een leger van 1000000 mannen gebracht, en menighte ſchepen, doch heeft met ſoo grooten macht niet uytgerecht; maer in tegendeel, nae dat ſijn volck verdreven was, en de brug door ſtorm gebroken, is hy met een viſſchers ſchuyt over de zee naer Aſien gevaren. De laetſte van 't Perſiaenſche Rijck is Darius geweeſt, die van Alexander de Groote verwonnen is, en den wegh gemaeckt heeft tot de Monarchie van Macedonien. Nae dat de Romeynen Macedonien bemachtigt hadden, en een groot deel van Aſien verovert, hebben de Parthen, te voren een ſlecht volck, een machtigh Rijck in Aſien opgerecht, en de Romeynen groote ſchade gedaen, tot ter tijdt datſe van de Turcken en Saracenen geplaeght wierden, en haer Rijck bedorven. Ten laetſten is de naem en macht der Perſianen wederom opgeſtaen onder de Sophi, en van haren Koning Iſmael verſterckt en vermeerdert.

Rivieren.

De voornaemſte rivieren van Aſien ſijn, de Tigris, Euphrates, Ganges en Indus.

Tigris.

De Tigris, nu van de inwoonderen Tgil genoemt, ontſpringt in Groot-Armenien in een vlack veldt; daer hy langſaem vloeyt, heet hy Diglito; en daer hy ſneller loopt, Tigris, nae een pijl, dien de Meden ſoo noemen. Als hy door 't Arethuſche meir gepaſſeert is, verbergt hy ſich in een ſpeloncke van de berg Taurus, en bortelt aen de andere ſijde wederom uyt. Daernae loopt hy door het meir Thoſpiten, en valt weder in eenige holen, en komt nae 25000 treden voor den dagh. Hierna vermeerdert met vele rivieren uyt Armenien en Aſſyrien, ſcheyt hy Meſopotamien van Aſſyrien, en ontrent Seleucien in twee canalen verdeelt, loopt met de eene naer Seleucien, met de andere naer Cteſiphonten, en maeckt een groot eylandt. Daer deſe twee armen weder in malkanderen komen, wordt hy Paſitigris genoemt, en ſtort ſich korts daernae in de Chaldeeſche

CANDY

CALECVTH

GOA

DAMASCO

HIERVSALEM

ORMVS

BANTAM

ADEN

MACAO

ASIA
noviter delineata
Auctore
Guiljelmo Blaeuw.

EVROPÆ PARS

NOVA ZEMBLA

RVSSIA

TARTARIA

Pontus Euxinus sive Mare Maior

MARIS MEDITERRANEI PARS

GRÆCIA

TOLIA

Mare de Sala et Bachu sive Caualensko more

PERSIA

PERSIA

ARABIA DESERTA

ARABIA FELIX

AYAMAN olim

MARE RVBRVM

Mare Arabicum et Indicum

AFRICÆ PARS

ABISSINÆ PARS

OCEANVS

Æquator

ORIENTALIS

Zocotora

Ormus

Maldiva

Ceylan

Gangeticus Sinus

INDIA EXTRA GANGEM

Fretum Anian

AMERICÆ PARS

OCEANVS OCCIDENTALIS

OCEANVS

Tropicus Cancri

CHINENSIS

ARCHIPELAGVS S. LAZARI

Philippinæ Insulæ

Mindanao

Borneo

Celebes

Ceram

Iava minor

Cum Illust. Ord. Hollandiæ priuilegio decennali.

Syri

Arabes

Armenius Perse

Balaguatæ

Insulani Sumatræ

Iauani

Ingolæ Molliccarum et Bandæ

Chinenses

Moscouitæ

Tartari

meiren. Daer nae ſpreyt hy hem wijdt uyt, en valt door twee monden in de Perſiaenſche zee.

Euphrates. Euphrates, nu van de inwoonderen Frat genoemt, ontſpringt oock in Groot-Armenien, en wort in ſijn begin Pyxirates geheeten; en, daer hy in den bergh Taurus loopt, Omira; maer als hy daer doorgebroken is, Euphrates. Daernae beſpoelende Meſopotamien aen de ſlincker, en Syrien, Arabien, en Babylonien aen de rechter-handt, verdeelt ſich in vele kleyne rivieren; met een van de ſelve loopt hy naer Seleucien in den Tiger; met de andere, Regio genoemt, voorby Babylonien in de Chaldeeſche moraſſen, van waer hy in de zee placht te ſtorten; daer nae, als de boeren deſen weg geſtopt hadden om haer ackers te bewateren, is hy door den Tiger in de zee geloopen. Hy vloeyt op ſekere dagen over, gelijck de Nilus, en bedeckt Meſopotamien met ſijne wateren.

Indus. De Indus, eertijts van de inwoonderen Sandus genoemt, heeft nu by verſcheyden volckeren verſcheyde namen, als Synd, Duil, Inder en Caercede. Hy ontſpringt op den bergh Parapamiſus, uyt welcken negentien rivieren in hem loopen, waer van de voornaemſte ſijn Hydaſpes en Hypaſis, die de palen geweeſt ſijn van Alexanders voyagie. Hy valt met ſeven uytloopen in de Indiaenſche zee.

Ganges. De Ganges is een van de vermaertſte rivieren van de werelt; ſijn begin is onbekent, niet alleen aen de Europers en andere natien, maer ſelfs aen vele volckeren door welcker landt hy komt vlieten, en oock aen die van Bengala, in welck Rijck hy in zee valt. Hy wort van alle de Indianen voor een heyligh water gehouden; en vele gelooven, dat hem, wie ſich eens daer in waſt, ſijne ſonden vergeven ſijn, en wie ſich daer in niet waſt, niet ſaligh kan worden. Uyt welcke oorſaeck daer grooten toeloop is van alle Orientaelſche geweſten.

Andere rivieren. De rivieren die in de Swarte-zee loopen, ſijn Thermodoon en Iris; van Pamphylien, Halys; van Galatien, Parthenius en Sangarus; van Bithynien, Rhindacus; van Phrygien, Simois en Scamander; van Lydien, Caycus en Hermus; Cayſtrus en Mænander van Carien; Xanthus van Lycien. De Cataracten oft Sluyſen van Pamphylien oft Caramanien; Cydnus van Cilicien, die voorby Tarſus, het vaderlandt van den Apoſtel Paulus, loopt; Orantes van Syrien; Iordanes van Paleſtinen. Aſphaltes is een groot meir, daer ſich de Iordaen in ſtort.

Bergen. Taurus is de grootſte, en als een vader van alle bergen in Aſien; die ſomtijds Imaus, ſomwijl anders geheeten wort, nae de plaetſen en volckeren daer hy aen grenſt.

Meiren. Hier is oock de Caſpiſche-zee, nu ter tijdt de Zee van Sala, Bachri, en Chualensko genoemt, rondtom met vaſt land omringt, ſoo dat de oude Schrijvers haer te onrecht voor een Bay van de Noordt-zee gehouden hebben.

INDIEN.

INDIA, het edelſte en beſte deel des werelds, ſoo alle Schrijvers eendrachtelijck betuygen, en het grootſte onder eenen naem begrepen, leyt bepaelt met de rivier Indus (daer het de naem af draeght) en de Arabiſche Zee aen het weſt, met het geberghte Taurus aen 't noord, de groote Ooſterſche Zee aen 't ooſt, en met de Indiſche Zee aen 't zuyd. De riviere Ganges deelt het in twee, waer van de Oude het ooſterſche, India buyten den Ganges; het weſtelijckſte, India binnen den Ganges, nu Indoſtan geheeten, hebben genoemt. Het en is niet alleen boven alle andere landen rijck van ontallijcke volckeren, menighte van ſteden en vlecken; maer oock byna van allerhande dingen, wat de aerde, ſoo tot nootdruft als tot luſt en vermaeck der menſchen, voortbrengt. Het wort met menighte van groote en kleyne rivieren doorwatert, welcke te ſamen, met de nabykomende kracht der Sonne, het landt alle dingen in overvloedt doen voortbrengen. Van allerhande koſtelijcke ſpeceryen, welrieckende gommen, en droguen, dierbare peerlen, edele geſteenten, ſchoone zijde, en diergelijcke ontelbare dierbare waren, deelt het aen alle andere landen des geheelen aerdtrijcks mildelijck in overvloedt mede.

Palen. *Naem.* *Rivieren.* *Vruchtbaerheydt.*

Indien is in verſcheyden Koningrijcken en Landtſchappen verdeelt, daer van ſijn de voornaemſte, het lant der Mogolen, Decam, Malabar, Narſinga, Orixa, Pegu, Siam, en Cambodja: daer benevens ſijn ſulck een menighte, ſoo groote als kleyne eylanden in de Zee alomme en daer by verſpreyt, dat men 't met recht een wereldt van eylanden ſoude mogen noemen; daer van ſijn de voornaemſte, die van Maldiva, Zeylon, Sumatra, Iava, Borneo, Celebes, Mindanao, Luſſon, Banda, Amboina, en de Molucken.

Deelen.

Het noordelijckſte deel van Indien, daer de groote Mogol, een der machtighſte Princen der aerde, over heerſcht, onder wien ſtaen, ſoo Boterus ſchrijft, 47 Koningrijcken, heeft aen het ooſten en noorden Tartarien en het geberghte Taurus, aen 't weſten de riviere Indus, aen 't zuyden Decam en Orixa, begrijpende aen 't zuyden de Koningrijcken Cambaya en Bengala.

't Landt van de Groote Mogol.

Cambaya, gelegen aen de uytgang van de riviere Indus, een van de vruchtbaerſte landen van heel Indien, provideert byna alle de omliggende plaetſen van granen, als tarwe, rijs, erweten, oock boter, olie, en andere lijftochten, heeft een groote ſtadt van de ſelve naem. D'inwoonders des lants, genoemt Guſaraten en Banjanen, ſijn ſubtijle en geſlepen kooplieden: daer wort groote menighte kottoenen lijnwaet gemaeckt van alle ſoorten, het ſommige ſoo fijn, dat het alle Hollants lijnwaet in fijnheyt te boven gaet. De koſtelijcke verwe Anijl oft Indigo waſt alleen in dit landt, wort daer bereydt, en van daer aen alle plaetſen der Aerde vervoert. Van daer komt oock veelerley edel geſteente, als Eſpinellen, Granaden, Iacinten, Amatiſten, en menigerley medicinale droguen. Aen 't uyterſte naer 't zuyden leyt de vermaerde fortreſſe Diu, van de Portugeſen gebouwt en bewoont.

Cambaya.

Decam paelt in 't zuyden aen Malabar, in het ooſt aen Biſnagar en Orixa, in 't noorden aen Cambaja, in 't weſt wort het met de Zee beſpoelt: is gedeelt in Cuncam, Canara, en Ballaguate, welck ſijn de hooge bergen tegen Orixa, die niet gelijck andere boven op ongelijck, maer vlack en als ſchoone weyden ſijn, daer over by de Indianen ſoo genoemt, want *Balle* boven, en *guate* bergen beteeckent. De Portugeſen noemen het heele lant Decam, 't volck Decanijns en Canaras. Beder is de hooftſtadt, daer de Koning ſijn hof houdt. Goa de voornaemſte koopſtadt, niet alleen van dit quartier, maer van geheel Indien; daer woont de Viceroy van Portugael, de Aertsbiſſchop, des Konings Raet en Cancellery, en van daer worden alle plaetſen in Indien, onder 't gebied des Konings van Portugael, geregeert. Hier is de ſtapel van alle koopmanſchappen en Orientaelſche waren, daer over is daer groote t'ſamenkomſte van kooplieden, uyt Arabia, Perſia, Armenien, Cambaja, Bengala, Pegu, Siam, Malacca, Iava, Moluccen, China, &c. Daer woonen onder malkanderen Indianen, Heydenen, Moren, Ioden, Armeniers, Guſaraten, Banjanen, en alle Indiaenſche natien, houdende elck ſijn wet en geloof vry en vranck, uytgenomen alleen dat haer verboden is de ceremonien van dooden te verbranden, en eenige ſchandaleuſe heydenſche ſuperſtitien in 't openbaer te doen. De andere ſteden ſijn Cintapor, Dabul, Baſnin, Chaul, Damaon, aen de zee-kant gelegen. Chaul heeft een goede haven, menighte ſchepen, machtige rijcke koopluyden, en een grooten handel naer Ormus, Cambaja, Sinde, Bengala, &c. Niet verre van daer is de oude ſtadt, bewoont van de naturelen des lants, daer veelerley ſchoon verlackt werck gemaeckt, en allerhande zijdewerck geweven wort, als grofgreynen, ſatijnen, taffetanen, armoſijnen, en diergelijcke ſtoffen, in ſulcke menichte, dat heel Indien en de omliggende plaetſen daer mede gerieft worden, ſulcks dat die van Chaul daer door een grooten handel hebben, die de ongeſponnen zijde uyt China halen, daer doen ſpinnen en weven, en gewrocht zijnde, over al diſtribueren. Deſe landen ſijn vruchtbaer van rijs, erweten, boonen, Indiaenſche noten, daer uyt veel olie gemaeckt wort; daer waſt oock overvloedigh veel gengber, dan wort om de menighte weynigh geacht.

Decam. *Goa.* *Chaul.*

In dit lant, achter Ballaguate, en in twee oft drie bergen by Biſnagar, groeyen de diamanten, waer van de Koning van Biſnagar groot profijt treckt; want alle die vijf-en-twintigh mangelijns en daer boven wegen, moeten hem op lijfſtraffe gebracht worden. In het lant Decam is een berg geheeten Rocca Velha, daer de alderbeſte gevonden worden, welcke de ervaren Iuweliers uyt de andere weten te onderſcheyden. Men graeftſe uyt de mijnen gelijck het gout; daer men het

INDIA quæ ORIENTALIS dicitur, ET INSVLÆ ADIACENTES.

PERSIÆ

PARS.

Candahar

Cabul

Circan

Guzarata

Macran

INDIA INTRA GANGEM

MOGOL

RES

INDOSTAN

INDIA EXTRA GANGEM.

BENGALA

Golfo de Bengala, olim Sinus Gangeticus.

SIAM

TSIOMPA

CAMBODIA

CEILON

Insulæ Maldivæ

BORNEO.

CELEBES

MINDANAO.

PHILIPPINÆ.

Insulæ de Ladrones

Archipelago de S. Lazaro.

JAPON

TOROEXY

OCEANVS CHINENSIS.

Tropicus Cancri.

Tropicus Capricorni.

Linea Æquinoctialis.

MARE INDICVM.

Terra dos Papous, a Dampier le Maire Nova Guinea

TY LANDT VAN D'EENDRACHT.

Nob^no Fort^mo Viro et Heroi
D. LAVRENTIO REAL
Equiti, Indiæ Orient. ol. Gubernatori Supremo, nup. Thalassiarchæ classis Britannici Vicario, et nomine Ord. Belgicæ Feed. ad Regem Daniæ Legato, Vebis Amsterdamens. Senatori et Scabino, nec non Concilii Societatis Indicæ Orientalis Assessori, vario literarum ac doctrinæ genere claro, Tabulam hanc D.D.
Guilielmus Blaeu.

Milliaria Germanica fere latitud.

eene jaer graeft de diepte van een mans lengte; op de ſelve plaets vint men binnen drie ofte vier jaren weder diamanten die van nieuws ſijn aengegroeyt.

Malabar. Malabar, beginnende by C. de Rama, gelegen tien mijlen zuydwaert van Goa, ſtreckt naer het zuyden tot de Cabo de Comori, de uyterſte punt van 't vaſte lant. Aen de zeekant leggen deſe navolgende ſteden, Onor, Barſalor, Mangalor, Camanor, Cranganor, Cochin, en Coulam, daer de Portugeſen hare ſterckten en beſettingen hebben. Calicut was eertijts de voornaemſte ſtadt, en de woonplaets van de Samorijn ofte Keyſer, gelijck oock noch, die daer breet en wijdt over de omleggende plaetſen plach te heerſchen; maer is, ſedert de aenkomſte der Portugeſen aldaer, ſeer vermindert, en byna te niet geworden. Aen alle de voorſchreven plaetſen waſt veel peper, en ontrent Cochijn ſlechte kaneel, die ſy noemen *Canella de matte*, dat is, woeſte kaneel. De ſchepen uyt Portugael komen ordinaerlijck eerſt te Goa, daer ſy loſſen, en daer nae langs deſe kuſt aen de voorſchreven plaetſen gaen laden, maer meeſt te Cochijn, dat is een groote volckrijcke ſtadt, weynigh minder als Goa, hebbende een goede haven. Weynigh van daer te landewaert, in een plaets geheeten Cochijn Dacima, in de juriſdictie der Malabaren, woont haren Koning. De Malabaren ſijn van coleur pick ſwart, hebben 't hair glat en ſeer ſwart, doch van aenſicht, lijf en leden, geproportioneert als die van Europa; is wreedt, ſtout, opgeblaſen, en het beſte krijghsvolck van heel Indien; groote vyanden van de Portugeſen; in afgodery en ſuperſtitien gelijck de andere Indianen. Zijn gedeelt in tweederley ſoorten van volck, *Nairos* en *Polias*: de Nairos ſijn edelen en ſoldaten, die alleen de wapenen mogen handelen, doorboren de lellen van hare ooren met groote gaten, die ſy recken datſe op de ſchouderen hangen, houden dat voor een ſchoonheyt, hoe langer hoe ſchoonder: Polias, ſijn de boeren, viſſchers, en hantwerckers, by de Nairos een ſlecht veracht volck.

Narſinga. Ooſtwaert van de C. de Comori, van Negapatan tot Muſilapatan, leyt het Koninckrijck Narſinga, wiens Koning genoemt wort van Biſnagar, na de hooftſtadt des lants, te landewaert in gelegen, daer hy ſich onthoud. Aen die kuſt leyt de ſtadt S. Thomas, van Portugeſen bewoont; was eertijdts een machtige ſtadt geheeten Maliapor. De Indianen ſeggen, dat de Apoſtel S. Thomas daer het Euangelie gepredickt, en met mirakelen het volck bekeert heeft; van welckers Chriſtenen af-komſt de Portugeſen t'haerder aenkomſt daer noch vonden.

Orixa. Orixa leyt noordwaert van Narſinga, ſtreckende ooſtwaert tot aen de riviere Ganges: al deſe kuſten van Narſinga, Biſnagar, en Orixa, van Negapatan tot aen de Ganges ofte Bengala, werden t'ſamen met eenen naem genoemt de kuſt van Coromandel; is een geſont lant, en van goede lucht, uytnemende rijck en overvloedigh van allerhande lijftocht, daer alle vreemde natien beter als in eenige andere quartieren van Indien aerden mogen. Daer wort, beſonder te Negapatan, S. Thomas, en Muſilapatan, groote menichte Indiaenſche kleeden, en ſeer ſchoone kottoenen lijnwaet van alle ſoorten gemaeckt, oock ſeer fijn, met diverſche koleuren, lof en figuerwerck, ſommige met gout en ſilverdraet doortogen, ſeer konſtigh, tot verwonderens toe; ſoo dat het, om ſijn fijnheyt en ſchoonheyt, boven zijde ge-eſtimeert en dierder verkocht wort; deſe worden daer met groote menighte verhandelt, en in alle quartieren van Indien, ja tot in Europa, vervoert.

Bengala. Bengala heeft de Ganges aen 't ooſt, het Koningrijck Pegu aen 't weſt. De Ganges is eene der grootſte rivieren der aerde. De Indianen houden die voor heyligh, en wie ſich daer in waſcht, dat hem ſijn ſonden vergeven ſijn; en wie ſich daer in niet en waſcht, niet ſaligh kan worden: waer over daer een groote toeloop van volck met ſuperſtitieuſe ceremonien te ſien is: die rivier heeft veel crocodilen, gelijck de Nijl in Ægypten.

De hooftſtadt des lants is Chatigam. Dit lant is uytnemende vruchtbaer van al dat tot des menſchen leven noodigh is, byſonder van rijs, dat daer in meerder menighte waſt als in eenigh lant van Indien: hoe veel ſchepen ſy daer mede afladen, die van alle quartieren daer komen, ſoo en is 'er nimmermeer gebreck: vee en vogelen is daer oock in grooten overvloet, ſulcks dat men een os, om een Larijn, dat is de waerde van ontrent tien ſtuyvers, en een kandil rijs, groot veertien Hollantſche ſchepels, om anderhalve Larijn koopt: ſchapen, hoenderen, ſuycker, boter, en andere eetbare waren, na advenant. Daer wort oock menighte van kottoenen lijnwaet gemaekt, en van daer alomme door Indien vervoert. Sy ſpinnen daer garen van ſeker geelachtigh kruyt, genaemt kruyt van Bengalen, daer van ſy lijnwaet maken dat de ſijde in ſchoonheyt overtreft. Daer te lande ſijn veele van die beeſten die men Rinoceroten noemt, erf-vyanden van de olifanten, wiens hoorn, tanden, vleeſch, bloet en klaeuwen, ſeer ge-eſtimeert worden tegen fenijn.

Aracam en Pegu. De Koningrijcken Aracam en Pegu, hebbende Bengala aen 't weſt, en Siam aen 't ooſt, ſijn rijck van gout en edel geſteent, als van robijnen, eſpinellen, ſaffyren, jacinten, granaden, en diergelijcke: het zegel-lack wort hier gemaekt, en van daer aen alle deelen der aerde verſonden. Olifanten ſijn daer in groote menighte, ſoo men gelooft, meer als op eenige andere plaets. Wanneer daer een vreemdeling komt om te handelen, wort hem gevraeght hoe lang hy meent te blyven; dat verſtaen hebbende, worden hem verſcheyde dochters aengeboden, daer hy een uyt kieſt, en daer over met de vrienden accordeert, haeltſe dan t'huys, die dient hem daeghs en 's nachts als ſijn ſlavin en huysvrouw; vertreckende, betaelt hy aen de vrienden de geaccordeerden prijs, en ſy keert met deught en eer weder by haer vrienden. Soo ſy komt te trouwen, al was het met eenigh perſoon van aenſien, en de ſelfde vreemdeling wederkomt, hy eyſcht haer weder, ſy komt, en dient hem den tijdt ſijnder reſidentie als te voren, ſonder tegenſeggen van de man, en keert daer nae weder tot hem ſonder eenige ſchande. Te Martavan, een ſtadt aen het zuydelijckſte van Pegu, worden aerde potten gemaeckt van allerhande groote, die men Martavanas noemt, en in alle plaetſen van Indien, oock tot in Spanjen, vervoert; die worden

den in huyſen en op ſchepen in plaets van vaten gebruyckt: ſommige ſijn ſoo groot dat 'er twee pijpen nat in gaen mogen, en ſeer goet, om water, oly, en wijn in te bewaren.

Siam. Het Koningrijck Siam paelt in 't weſt aen Pegu, in 't ooſt aen Cambodja. De koning is ſeer machtigh, maer plach veel machtiger te ſijn, jae een van de machtighſte van Orienten; had onder ſijn gebiedt niet alleen Siam, maer dien langen uytſteeckenden arm van Pegu tot aen Malacca, en den hoeck Sincapura; dan is ſeer vermindert met oorlogen tegen den Koning van Pegu, dien hy jaerlijcks tribuyt moet betalen. Aen de voorſeyde arm, in verſcheyde Koningrijcken verdeelt, leyt de ſtadt Tanaſſerijn, daer de Portugeſen groote vaert hebben, en ſtercken handel drijven met waren die daer komen uyt Pegu en Siam. Wat meer zuydwaert

Queda. leyt het Koningrijck en ſtadt Queda, daer veel peper waſt. Bynae aen 't eynde, niet wijdt van den uyterſten hoeck genaemt C. de Sincapura, leyt de vermaerde ſtadt Malacca, die is bewoont, benevens de natureelen van 't landt, van Portugeſen, die daer een ſtercke fortereſſe hebben, voor de Capiteynen een van de profijtelijckſte plaetſen van geheel Indien; maer is nu onder de gehoorſaemheydt van de Hollanders gebracht. Daer is oock een Biſſchop gelijck te Cochin, maer ſijn beyde Suffraganen van de Aertz-biſſchop te Goa. Hier is de ſtapel byna van geheel Indien, want een groote menighte ſchepen uyt alle quartieren daer gaen en komen, hare koopmanſchappen te loſſen, laden, verkoopen en vermangelen, ſoo van China, Molucken, Banda, Iava, Borneo, Sumatra, en andere omliggende eylanden, als van Siam, Pegu, Bengala, Coromandel, en alle andere quartieren van Indien. De Portugeſen die met haer vrouwen en familien daer woonen, zijn niet ſeer veel, om dat het een ongeſonde plaets, van ſware lucht, en onvruchtbaer is: alle lijftochten, en wat tot onderhoudt van 't leven dient, moet meeſt van buyten daer gebracht worden; niet te min is daer groote verkeering van allerhande volcken, die met ſchepen daer komen om hare reyſen te volbrengen, en dickwils op de Mouſons moeten wachten, dat zijn de winden, die daer by getijden wayen, te weten, het eene half jaer naer het ooſten, het andere naer het weſten. Alle jaren komt hier een ſchip uyt Portugael, dat daer geladen en afgeveerdight wort; dat is altijdt wel ſoo koſtelijck als twee andere, die in andere plaetſen van Indien geladen worden. De tael die men daer ſpreeckt, heet Maleys, wordt gehouden voor de beſte en geſchickſte van alle talen van Orienten, en in alle omleggende landen en eylanden, bynae als eene gemeene tale gebruyckt, gelijck by ons de Franſche.

INDISCHE EYLANDEN.

Maldiva. Ntrent ſeventigh mijlen van de Caep de Comori, naer het zuydweſt, leggen de eylanden van Maldiva, met een ſmalle ſtreeck, hondert vijftigh mijlen lang; men ſeyt dat 'er wel elf duyſent zijn, dan is onſeker, want ſy ſijn ontelbaer. De inwoonders is een volck die van Malabar gelijck. Sommige van deſe eylanden worden bewoont, ſommige niet; zijn laegh, gelijck het landt ontrent Cranganor en Cochijn, ſoo dat eenige dickwils met de zee overloopen en bedeckt worden. Geen beſondere waren ſijn daer, dan Indiaenſche Coquos noten, en Cairo de bolſter van die noten, dat de kennip van Indien is, daer van ſy haer touwerck en kabels maecken. Sulcke note-boomen ſijn daer in ſoo groote menighte, datſe daer geheel Indien en alle Orientaelſche landen mede voorſien. Een ſaeck is daer aenmerckens-waerdigh: ſy maecken hare ſchepen met maſten, en al dat daer toe behoort, uyt hout deſer boomen, ſonder eenen yſeren nagel; maer naeyen ofte binden die met koorden, van de bolſter der noten gemaeckt, te ſamen; de zeylen van de bladen, de lading der ſchepen, oock de proviande, eten en drincken zijn die noten. Somma, het ſchip met al dat 'er aen en in is, is altemael van dien eenigen palmboom, en die vruchten het eenigh onderhoud daer die eylanders van leven.

Zeylon. Zeylon, een van de beſte eylanden die men weet, is ſeer rijck van volck, die haer Singales noemen, ſijn van weſen en manieren de Malaba-

ren ſeer gelijck, oock met lange opene ooren, maer niet ſoo ſwart, ſijn ſeer vernuftigh, en groote konſtenaers, om in gout, ſilver, yvoor, yſer, en andere metalen te wercken. Het is verdeelt in verſcheyden Koningrijcken en Koningen, van welcke de grootſte en machtighſte is de Koning van Candii, een groot vyant der Portugeſen, die daer een ſtercke fortereſſe hebben, genaemt Columbo, en geſtadigh oorlogen tegen de voorſchreven Koning van Candii: het is een berghachtigh landt, onder anderen is 'er een bergh, genaemt Pico de Adam, die men houd de hooghſte te ſijn van gantſch Indien. De Indianen gelooven, dat daer het Paradijs is geweeſt, en ſeggen, dat op dien berg de voetſtappen van Adam, in de ſteen gedruckt, noch te ſien ſijn. Alderhande vee en gevogelte is 'er in groote menighte: Indiſche vruchten, coques, oranjen, limoenen, citroenen, en meer andere, ſijn daer overvloedigh en ſchoonder als elders. Daer waſſen oock eenige note-muſcaten, folie, en planten van peper, maer de alderbeſte kaneel waſt daer met geheele groote boſſchen en wilderniſſen, die van daer aen alle geweſten der wereldt vervoert wort. De kaneel waſt aen boomen van grootte als de olijf-boomen, met bladen als laurier-bladen, hebben witte bloeyſemen, en een vrucht van grootte gelijck de ſwarte olyven, de boom heeft twee baſten, de tweede is de kaneel, die afgeſneden en aen vierkante ſtuckskens in de ſonne te droogen wort geleyt, is eerſt aſch-verwigh, dan door de warmte der ſonne rolt ſich in een, en wort roodt, gelijck wy die hier te lande ſien:

de boom soo staende, heeft over drie jaren weder andere basten als voren. Daer worden ook eenige diamanten gegraven, en menighte van ander gesteente gevonden, als saffyren, robijnen, topasen, spinellen, granaden, de beste van heel Indien. Daer is oock een groote visschery van schoone paerlen, oock mijnen van goudt, silver en andere metalen; bysonder groote menighte van olifanten, die men houdt dat in verstandt en vernuft die van alle andere landen overtreffen, en dat de oliphanten, van andere plaetsen by dese komende, die eeren en reverentie bewijsen.

Sumatra. Het eylant Sumatra is verdeelt onder verscheyden Koningen, daer van die van Achem aen het noordelijckste van 't eylandt de machtighste en een groot vyant van de Portugesen is; heeft de stadt Malacca dickwils benauwt, en groot leet gedaen. 't Heeft rijcke mijnen van edel gesteente, goudt, silver, en ander metael, daer sy treffelijck groot geschut af weten te gieten, en oock wel gebruycken. Veelderhande speceryen, wel-rieckende houten, wortelen en medicinale kruyden sijn daer overvloedigh; besonder wast daer menighte seer goede peper; heeft oock veel zijde, en een swavel-bergh daer een fonteyn aen leyt, daer, soo men seyt, loutere balsem uyt vloeyt: wilde oliphanten sijn daer met groote menighte in de bosschen en wildernissen, oock veel tamme die de Koning houd voor sijn dienst en vermaeck. In de stadt Manancabo, aen de west-sijde van het eylandt, worden de gevlamde poinjarden, Crises geheeten, gemaeckt, welke in de omleggende contreyen hoogh en voor 't beste geweer geacht worden. De Portugesen hebben dickwils getracht dit eylant een voordeel af te sien, dan hebben tot noch toe niet konnen opdoen.

Java. Iava heeft overvloedt van rijs en allerhande lijftochten van vee, als schapen, verckens, hoenderen, &c. daer wast oock menighte van goede peper. Het lant is onder verscheyden Koningen verdeelt, als daer sijn die van Bantam, Iacatra, Tuban, Palambuam, en andere. De grootste en machtighste van allen is de groote Mataran, soo sy hem noemen, woonende te landewaert, byna aen de zuyd-sijde van 't eylant. De voornaemste koopstadt aldaer is Bantam, daer allerhande natien van Orienten komen, als Portugesen uyt Malacca en andere plaetsen van Indien, Chinesen, Arabiers, Persianen uyt Pegu, Siam, en meer andere quartieren, die daer grooten handel doen met allerley Indische waren. Ontrent twintigh mijlen van daer, te Iacatra, heeft de Hollantsche Oost-Indische Compagnie een royael Fort gemaeckt, en Batavia genaemt, daer haren Gouverneur generael en Raedt van Indien residéert, en van daer over alle plaetsen en schepen, haer subject, commandeert. Voor weynig jaren quam de groote Mataran, geassisteert met meer als tachtigh duysent mannen van den Koning te Bantam, dese plaetse belegeren, om te winnen; maer moest met verlies van veel volck vertrecken, en de plaetse verlaten. Het volck aen de zee-kant sijn veel Mahumetisten, te landewaert in en aen de zuyd-sijde Heydenen.

Borneo. Borneo, gelegen onder den Equinoctiael, strekt naer 't noorden tot bynae op de acht graden breette, is het grootste van alle Indische eylanden, dan tot noch toe niet ten vollen bekent: het brengt voort, behalven al wat tot onderhoud des levens noodigh is, verscheyden soorten van edel gesteenten, oock eenige diamanten, kleyne paerden, Agaricus, en groote menighte Campher, den alderbesten van geheel Orienten, die wast aen boomen so groot als note-boomen, is een gom die in 't binnenste van de stam ofte boom groeyt, en als sweetende door de bast als droppelen uytdringt, en dan door de son wit gemaeckt wordt. Daer sijn verscheyden schoone zee-steden, als Borneo, in welck, soo men seyt, wel 25000 sielen woonen, leyt in 't water byna als Venetien: voort Sombas, Succadano, Bandarmassin, en meer andere. De Koning van Borneo is Mahumetaens, met de welck niemant als door een tolck spreken mach. Het volck is witachtigh, scherp van vernuft, niet soo bedrieghlijck als die van de andere eylanden, niet-te-min afgodendienaers.

Lusson. Het eylant Lusson, dat men, met vele andere te samen daer 't mede omcingelt is, de Lussons heet, is in het jaer 1564 van de Spangiaerden, komende uyt nieuw Spangien, eerst ontdeckt; sy worden oock Las Manilhas, na de Stadt Manilha, *Manilhas.* geheeten; oock de Philippinas, na den naem van *Philippinas.* de Koning van Spanjen Philippus de tweede. Dese eylanden hebben eertijdts behoort onder de kroon van China, dan sijn nu onder de Castilianen. Sy hebben overvloet van koorn, en jacht van menigerley wildt, alderhande vee, als ossen, koeyen, geyten, verckens, &c. De Chinesen brengen daer uyt haer lant groote menighte sijde, kottoen, porseleynen, buskruyt, sulphur, salpeter, yser, stael, quicksilver, koper, meel, en ontallijke curieusheden, het welk de Spangiaerden van daer naer Mexico en nieu Spanjen voeren.

Banda. Banda is een eylant veel kleynder als eene van de voorschreven, maer niet min vermaert, om de groote menighte notemuscaten, en folie, die daer alleen wassen, en alle andere deelen der wereldt mede gedeelt worden. De boomen daer die aen wassen, sijn de peer-boomen niet ongelijck, doch korter en ronder van bladeren. De muscaten sijn met drie basten bedeckt, de eerste is gelijck de groene bolster van ockernoten, die rijp wordende, open spouwt; dan siet men de tweede, de folie, als een netjen en scharlaken roodt, om de derde, dat een houten bast en bruyn van coleur is; als de folie rijp wort, scheurt die oock, en krijght een oranje-verwe: binnen de houten bast leydt de note. Men maeckt dese geheele fruyt ofte appelen veel in gesuyckerde conserven, die is seer lieffelijck, en gaet alle andere confituren in delicaetheyt te boven.

Van de Molucken siet de beschrijvinge nevens de bysondere kaerte van die eylanden.

DE GROOTE MOGOL.

Naem.

DE Mogols en Tartaren ſijn een volck met twee verſcheyden namen, gemerkt het lant daerſe uytgeſproten ſijn, de inwoonders *Moghal* heeten, de oude Schrijvers Scythien over den bergh Imae, en ſommige oud Tartarien. Hierom is dat haer Prince de *Groote Mogol* genoemt wort, gelijck men den Keyſer der Turcken, den Grooten Turck noemt. Van het woordt Mogol, met veranderinge van een letter, komt *Mogor*, dat nu door heel Europa in 't gebruyck is, gelijck Teixera, in alle de ſpraken van ooſten ervaren, en Robert Covart, die langen tijdt in 't hof van den Grooten Mogol verkeert hebben, getuygen. Sy komen alle over een dat de Mogols oft Mogors rechte Scythen oft Tartaren ſijn.

Groote des Rijcks.

De Heerſchappye van deſen Prins ſtreckt ſich van 't Koningrijck Makron in de Perſiaenſche Golfe tot de riviere Ganges: maer men kan naulijcks de ſekere grenſen daer van ſtellen, om dat hy dickmaels veel verlieſt, en wederom veel wint. In 't jaer 1582 ſtreckte ſijnen ſtaet in 't noorden tot den bergh Imae, nu Cumae genoemt, die hem van de Tartaren ſcheydt: in 't zuyden tot Calacuyt, de Bay van Bengala, en de Indiaenſche zee in de lengte van Cambayen: in 't ooſten tot het uyterſte van Bengala: en in 't weſten tot de rivier Indus, en de palen van Sophi. Soo dat ſijnen omloop toen was ontrent 900 mijlen: de lengte van ooſten tot weſten 600, de breette van noorden tot zuyden 400. Maer nae dat hy Bengala verloren heeft, en andere Rijcken bekomen, als Caximir, Breampur en Melique de Decan, en de landen der Paktanen, die Peruſchi Bottantes noemt, heeft hy niet meer als 4000 Engelſche mijlen, dat is 1333 van de onſe, in ſijnen omloop, gelijck Purchas, uyt het verhael van de Engelſche die daer gereyſt hebben, ſchrijft.

Landen die hy beſit.

Deſe Prins beſit het meeſte deel van Indien aen deſe ſijde van de rivier Ganges, nu Indoſtan genaemt, gebied oock over de Koningrijcken Sendt oft Sinde, die Peruſchi den generaele naem Induſthan geeft, en over die van Agrah oft Agra, van Lahor oft Multon, Dely, Mandou oft Mandao, Sytroh oft Citor, Vtradde, Cambaye oft Guzarate, Caximir, Xiſchande, en een deel van Dekan. Hy beſit oock 't Koningrijck Breampur, en de Koning van Badaxa, gelegen ontrent Lahor, kent hem voor opper-heer. Hy heeft mede onder ſijn gehoorſaemheyt de Morquimachen, Mogores oft Mogols, Coronans, Bollochen, Bulloiren, Hendours, Puttans, Akeyſoren, en andere. Hy heeft daer-en-boven 't Koningrijck Kabul, oft het oude landtſchap Arachoſien, gelegen tuſſchen Indien en Perſien, welck alleen ſijn voorſaten behouden hebben, nae datſe van alle hare andere landen berooft waren. Het groot Koningrijck Bengala heeft hy van ſijn oude vyanden de Patanen, die het t'onrecht beſaten, gewonnen, en hielt 't ſelve noch in 't jaer 1582, in welck hy eenige oproeren ſtilde. Daer nae hebben de 12 Heeren, die Mogol Gouverneurs gemaeckt hadde van 12 Koningrijcken van Bengala, t'ſamengeſpannen tegen Mogol, en elck ſich abſoluyt meeſter gemaeckt van 't landt dat hy regeerde; den Koning van Aracon had in 't jaer 1602 oock ſijn deel van 't ſelve.

Deelinge.

Sommige deelen dit groot landt, gelijck M. Haukius Engelsman verhaelt, in vijf groote Koningrijcken, waer van het eerſte genoemt is Pengab, (welck ſonder twijffel is 't landt ontrent het zuyden geheeten Pengab, dat is te ſeggen vijf wateren, gelijck ick verhaelt heb in de beſchrijvinge van deſe rivier) waer van de hooft-ſtadt is Lahor: het tweede Koningrijck is Bengala, wiens voornaemſte ſtadt is Sonargham: het derde Malua, in welck Vagain de beroemſte ſtadt is: het vierde Dekan, waer van Brampor de principaelſte is: het vijfde Cambage, wiens hooftſtadt is Amadavar.

Boterus ſeyt, dat de Mogol heerſchappye heeft over 47 Koningrijcken, want hy ſchrijft hem toe heel Indiam Citeriorem, dat is, Indien gelegen aen dees ſijde van de rivier Ganges.

Hoedanigheydt des landts.

Dit groot landt is meeſtendeel overvloedigh in eetwaren, ſo dat tuſſchen de twee rivieren Indus en Ganges, die bynae deſen heelen ſtreeck vervaten als eenen hof, noch vele andere ſijn, die 't heel vruchtbaer maecken. Van Cambaye tot Lahor en vint men bynae niet als wilderniſſen en drooge ſandige plaetſen, behalven 20 mijlen eer men aen de ſtadt Lahor komt, daer het aerdtrijck tamelijck goet is: voor de reſte ſijn'er geen rivierkens, beecxkens oft fonteynen, maer veel ſandt, dat de windt ſomtijdts in de locht heft, en de menſchen bedeckt en voor altijdt begraeft. Deſe oorſaeck en de vreeſe der roovers heeft den reyſenden man genootſaekt hem niet alleen op den wegh te begeven, maer te gaen met geſelſchap, en troupen oft hoopen, dieſe Caſiles en Caravanen noemen. Op den wegh ſijn putten 40 oft 50 vademen diep, daer ſy het water uyt trecken met de oſſen die ſy in haer wagens gebruycken. Van Surate tot Brampore is een ge-

MAGNI MOGOLIS IMPERIVM

TARTARIÆ PARS.

REGNI CHINÆ PARS.

INDIA

CIRCAM INDOS

PERSICI

PARS.

DESERTUM LUT.

REGNI

CAMBAYA

GUZURATTE, nunc

MALVA

DECAN

ORIXA

BENGALA

CODOVAS

ARACAM

GOLFO DE BENGALA, olim SINUS GANGETICUS.

MARE ARABICUM

GANGES, nunc Pentab

Milliaria Germanica communia. 15 30 45

Nobilissimo Spectatissimo viro D. IOHANNI HVYDEKOPER Equiti, Domino in Marssveen, Neerbyck etc. Urbis Amstelodamensis Senatori et Scabino, nec non Concilii Societatis Indicæ Assessori Tabulam hanc D.D. Joh. et Corn. Blaeu.

Sep tentrio

Meri dies

Occidens

Oriens

noeglijcke landouwe vol rivieren en waterſprongen; maer van Brampore tot Agra is de wegh berghachtigh en moeyelijck voor de kemels, doch ſuyver van roovers.

Sterckte en wapenen. De Mogols gebruycken in de oorlogh lancien, ſchilden, Turckſche pijlen, buſſchen, grof geſchut, panſiers, cortelaſſen en diergelijcke wapenen. Haer bogen ſijn ſoo groot en ſtijf, dat de ſterckſte van ons die niet ſoude konnen ſpannen. Maer de Mogols en Tartaren ſijn van groote kracht, en heel bequaem om ſulcks ſonder moeyte te doen.

Macht van Mogol. Sommige ſeggen, dat den Grooten Mogol ſeer machtigh is, als hy ſijn krijghsvolck byeen heeft, om dat onder ſijn gebied ſtaen ſommige groote Heeren en Capiteynen, waer van elck op ſijn eygen beurſe onderhoudt tien, twaelf, jae veertien duyſent paerden; en andere van minder macht, ſeven oft acht duyſent. Elck van haer lieden onderhoudt oock veel oliphanten; en den Grooten Mogol, behalven veel volcks te voet en te paerde, die in garniſoen liggen, brengt alleen te velde vijf duyſent gewapende oliphanten, en meer als 't hem belieft. Soo dat in gantſch ſijn Rijck vijftig duyſent oliphanten gehouden worden, om in gelegender tijdt hem te dienen, en oock ſoo veel paerden, met ontallijck voetvolck. Die aen Tartarijen grenſen gebruycken Tartariſche paerden, die leelijck maer ſterck ſijn; Mogol en de voornaemſte Heeren rijden op Arabiſche, de gemeene man ſitten op inlandſche.

Andere ſchrijven, dat hy in korten tijdt dertigh duyſent oliphanten in 't velt kan brengen, tachtentigh duyſent paerden, en 200000 voetknechten, die altijdt ſeven oft acht mijlen in 't rondt ontrent hem ſijn. So dat, als iemant komt om den Koning te ſpreecken, oft ſijn eygen ſaken te verrichten, de eerſte wacht die hy ontmoet leyt hem als Hellebardier tot de andere, en ſoo voorts van handt tot handt, tot dat hy aen de ſtadt komt, daer ſich de Koning onthoud, daerſe gebracht worden by de gene die laſt hebben haer t'ontfangen. Maer het is van noode dat het eerſte corporaelſchap, 't welck haer aen 't tweede brengt, beſcheyt neemt om ſich daer mede te ontlaſten, dieſgelijcks doen d'andere: en door deſe middel hebbenſe kennis van alle die komen en wegh gaen. Deſe wachten worden alle weke betaelt. De lijfwacht wort alle dage verandert, en hebben alle acht dagen maer eens de wacht.

Teixera, die allerbeſt ervaren is in de ſaecken van Ooſten, ſeyt dat ordinaris in de armaden van Mogol ſijn 200000 paerd-ruyters, en bynae ſoo veel paerden, om alles dat van noode is aen te brengen, behalven de gewoonlijcke garniſoenen van deſe Koningrijcken. Het getal van 't voetvolck ſchrijft hy ongeloofelijck te ſijn. Maer het meeſte deel der Mogols vecht te paerde, daer ſy haer op doen binden om vaſter te ſitten. Hy verhaelt oock dat de Groote Mogol op ſijn koſten twee duyſent oliphanten houdt; gelijck oock Bramah Koning van Pegu dede, toen hy in goede voorſpoet was.

In 't jaer 1611 wiert geſchreven, dat'er toen ter tijdt vier perſoonen waeren, die 12000 paerden onderhielden, te weten den Koning Mogol, ſijn moeder, Sultan Pervis, ſoon van Mogol die hem in 't Rijck ſoude volgen, en een van het Konings bloet genaemt Chan Azam. Daer ſijn negen die men als Hertogen acht, deſe onderhouden 9000 paerden, en achtien van ſtaet gelijck Marquiſen, die 5000 beſorgen, andere ſoo veel als Graven 3000, andere van minder aenſien als Vicomten oft Baronnen 2000, die noch laeger ſijn, 1000, die noch geringer ſijn 400, en de allergeringſte 20. Deſe worden alle Manſibards geheeten, en ſijn drie duyſent in getal. Daer ſijn noch vijf duyſent dieſe Haddies noemen, die men alle maendt betaelt voor ſes paerden. De eerſte vier dan brengen t'ſamen 48000 paerden, de drie volgende 27000, ſoo dat deſe twee eerſte ſoorten van Heeren t'ſamen hebben 75000 paerden. De achtien van 5000 paerden, brengen t'ſamen 90000, welck gevoeght by de andere maecken hondert en vijf-en-tſeſtigh duyſent. De drie duyſent Manſibards, onderhoudende elck twintigh paerden, brengen by een 60000. De vijf duyſent Haddies, elck met ſes paerden, maken 30000 paerden; welcke met de andere beloopen t'ſamen twee hondert en vijf-en-vijftigh duyſent. Als wy by deſe voegen die 2000, 1000, en 400 moeten opbrengen, wort hare macht ſeer verſterckt. Hare Capiteynen oft Manſibards, verwittight ſijnde, moeten in ſeven nachten 300000 paerden in 't veldt brengen. In 't heel Rijck ſijn 40000 oliphanten die hem eygentlijck toe-behooren, oft die den Adel onderhoud. M. Clarke Engelsman ſchrijft van 50000. Maer 't gene genoeghſaem te kennen geeft de macht van deſen Prince, is, dat alleen in 't landt der Hendouns, welck niet heel groot is, de Gouverneur ordinaris onderhoud 40000 paerden, en de tenten van Mogol ſoo veel plaetſe beſlaen als de ſtadt Londen, en 20000 menſchen heeft die hem dienen en 't leger volgen. Nochtans met al dit volck en macht en kan hy de drie Hoofden der rebellen niet overwinnen: te weten Amber Chapa in Dekan, de ſoon van Muzafer, die men oock noemt Bahador in Guzerat, en Raga Rabana tot Malua, noch oock de Kesbuten.

Titelen van Mogol. Men heet deſen Prince Keyſer van Genge; en hy noemt ſich ſelven Pateſcha Selham Schog, welck beduyt, Heer van de groote munte. De Groote Mogol Sultan Geladin doet ſich Akebar noemen, dat is te ſeggen, Groot ſonder weerga; want Kebar beteeckent in 't

Arabiſch

Arabiſch Groot, en A die 'er voorſtaet, ſonder weerga, welck is den ſelven naem, die de volckeren van Arabien Godt geven, als ſy ſeggen, Alach Kebar Akebar, dat is, Godt groot ſonder gelijck.

Wooninge. De oude wooninge van deſe Koningen was tot Dely, de hooft-ſtadt van een der Koningrijcken van Indoſtan. Maer Akebar veranderde eerſt ſijn woonſtede tot Agra; daer nae, om dat twee van ſijn kinderen hier geſtorven waren, heeft hy de ſtadt Pateful oft Fateful doen bouwen, en nae de overwinninge van het Koningrijck Lahor, hiel hy ſich tot Lahor. Nu ter tijdt is Mogol een deel des jaers tot Lahor, en 't andere deel tot Agra, alle beyde hooft-ſteden van twee Koningrijcken, gelegen in 't midden van Indoſtan. In 't jaer 1610 was hy meeſt in de ſtadt Agra.

Heerlijckheydt. Deſe Mogol is ſoo moedigh en groothertigh, dat hy voor ſijn vader Akebar een begraeffeniſſe heeft doen maken, koſtende een millioen gouts. Daer hadden voor deſen vijf jaren lang 9000 arbeyders aen gewrocht, en konde nochtans niet volmaeckt worden, als in den tijdt vande vijf volgende jaeren. Dit werck is t'eenemael van eenderley koſtelijck marmor, begrijpende twee Engelſche mijlen in het rondt. De magnificentie en macht van deſen Prince kan men oock ſpeuren, uyt dien dat Akebar, treckende regen den Koning van Dekan in 't jaer 1598, ſoo veel gereetſchap mede nam, dat hy 800 oliphanten, en meer als 5000 kemels noodigh hadde, om ſijn tenten te dragen, en dat 70 oliphanten en 700 paerden alleen met de bagagie van ſijnen Secretaris geladen waren. Hy heeft vijf ofte ſes Koningen tot vaſſalen oft onderdanen, die hem ordinaris dienen, en ſomtijdts heeft m'er twintigh getelt.

De Koningen, die vaſſalen van den Grooten Mogol ſijn, komende ter plaetſe daer hy is, buygen haer hooft tot der aerde toe, dieſe op den ſelven tijdt met de handen raecken, voorts hem allengskens naderende, doen de ſelve eerbiedinge verſcheyde reyſen, tot datſe dicht by hem ſijn. Daer nae worden ſy onderſocht offe gewapent zijn, dan komenſe den voet des Konings aenraecken, die hem niet en roert; maer het grootſte teecken van vriendſchap is, ſijn handt op haer ſchouder te leggen. Alſſe van verre komen, brengenſe groote giften mede. De Koningen van Indien die geen vaſſalen ſijn, buygen mede haer hooft als ſy hem ſpreken, in teecken datſe hem eeren. Hy is in der waerheyt Koning van de ſchoonſte en beſte landen des wereldts, en van kloecke volckeren, als de Tartaren ſijn.

Soo veel de vrouwen van Mogol belangt, de Groote Akebar had een menighte uyt al ſijn Koningrijcken. De ſchoonſte woonen op een beſondere plaetſe van andere afgeſcheyden, en worden van de eunuchen oft geſneden bewaert. Daer is op lijf-ſtraf verboden, dat niemant door de ſtraet magh gaen, die tegen over de voor-ſchreven plaetſe komt. De Koning wandelt in de galeryen, daer ſy haer kamers hebben, welcke als hy voorby gaet, ſtelt ſich een iegelijck in haer deur, doende hem de eerbiedinge, en hy laet ſijn neusdoeck aen die hem meeſt behaegt, die den ſelven bewaert en hem 's nachts weder geeft. De ſoon en ſucceſſeur van Akebar hadde in het jaer 1609, toen Robert Covert daer was, tien wettige vrouwen, duyſent concubijnen, en twee hondert geſnedene, om de ſelve te bewaren. Voorts doet hy ſich aen tafel en in ſijn kamer dienen, van de ſchoonſte dochters en vrouwen die men kan vinden. Mogol houd oock tweemael 's jaers merckt van edele en voorname vrouwen in ſijn paleys, die gemeenlijk over de 2000 ſijn, waer van de ſlechtſte geringe Ioffrouwen ſijn. Men ſiet hier veel treffelijcke vrouwen met een wacht van veel geſnedene, en brengen alle ſaeken van grooten prijs, en doen koopmanſchap. De Koning, om tijt te verdrijven, is makelaer van alles dat 'er gekocht en verkocht wort, en neemt ſekeren penning van 't hondert voor ſijn moeyte: in 't laetſte van de merckt, die acht dagen duurt, geeft hy al ſijn winſte aen de Dame die hem beſt bevalt.

Groote Threſorier. De groote Mogol houd een groot getal Edelmans, die hem altijts vergeſelſchappen. De officien oft dienſten, die alleen 't paleys des Konings aengaen, hebben de Eunuchen oft geſneden, die alles beſtellen. De groote Threſorier is byna de machtighſte van alle de Officieren des Koningrijcks. Soo dickmaels als hy uytkomt, ſit hy op een oliphant, en is gekleet met eenen langen gouden oft ſilveren laken rock. Somtijdts doet hy hem in een handlietiere oft koetsken dragen, als in een wiege. Voor hem gaen vier ſilvere ſcepters, en tien ſtandarden. Een iegelijck eert hem gelijck den Koning. Die in 't jaer 1610 dit officie bediende, onderhiel 400 oliphanten, 200 kameelen en dromedariſſen, en 1000 paerden. Deſe doet recht aen die onder ſijn gebiet ſtaen.

Vicerois. Daer ſijn tien Viceroys oft Stadt-houders geſtelt over verſcheyden volckeren, als Guzaraten, Bulloiten, Puetanen, Bullochen, Multanen, Indoſtanen, oft die van Lahor en Agra, Hendouven, en andere.

Groote Rechter. De groote Iuſticier oft Rechter was in't jaer 1610 een van de rijckſte Eunuchen oft gelubden, die 20 oliphanten hield, 150 kameelen en dromedariſſen, en 500 paerden. Daer ſijn noch andere Rechters en Wet-houders daer men voor dingt, die vonniſſen met de levende ſtem, en niet met ſchrift.

De Koning Echbat verhoorde ſelf tweemael daeghs de partyen, niet ſittende, maer ſtaende, hebbende by hem ſes mannen in de rechts-ſa-

ken ervaren, die hem de requeſten en begeerten der kooplieden voorhielden, en deſelve onderweſen, hoeſe haer moeſten dragen in 't kuſſen van 's Konings voeten. Op den ſelven tijdt hadde hy eenige Secretariſſen, die de vonniſſen en antwoorden des Konings opſchreven: gelijk de Koninck van Perſien en de Princen van alle die landen oock doen. Sijn naeſaet, die nu regeert, heeft voor ſekeren tijdt tweemael ter weke, Dijnsdaegs en Donderdaegs, audientie gegeven: daer nae heeft hy alle dage te recht geſeten op een Koninglijcken ſtoel, daer een iegelijck in ſijn orden voor hem ſtondt. Hy ſat binnen een roodt parck, hebbende maer vijf perſoonen by hem, en de andere daer buyten. Dit parck is drie voeten hooger als d'andere plaets daerſe altemael ſtaen. Sy worden van de dienaers in orden geſtelt, en daer ſijn ſommige andere, om 't volck in orden te houden. Een van de dienaers ſtaet recht in 't midden met den beul voor den Koning, daer noch veertigh andere van 't ſelve ampt by ſijn, ſommige met bijlen op de ſchouder, en ſommige met roeden. De Koning neemt in deſe plaetſe alle dage kennis der ſaecken van d'een en d'ander, eenige uren lang.

Als 'er een arm menſch recht van den Koning begeert, treckt hy een ſeecker koorde, hangende aen twee pylaren ontrent daer den Koning ſit. Deſe is vol bellekens, welcke als den Koning hoort, ſendt hy terſtondt om de oorſaeck te weten, en doet hem recht. Akebar hadde byna de ſelve manier.

Manier van ſtraffen.

De misdadigen worden op verſcheyden manieren geſtraft. Want eerſt naeyt menſe in de huyt van een os oft eſel die vers afgetrocken is, om datſe den ellendigen menſch ſoude pramen alſſe droogt. Men doetſe ſoo gaen door de heele ſtadt, met de hoornen van den os oft ooren des eſels boven uytſteeckende, tot meerder ſchande: daer nae onthalſt men ſommige, en andere krijgen pardon oft genade; deſe ſijn gemeenlijck groote Heeren des Koningrijcks: die van ſlechten ſtaet ſijn, worden gehangen oft geinpaleert, dat is, van onder een pael door 't lichaem geſmeten, dat hy boven door den hals oft hooft uyt-komt. Als de edelmannen ter doot verweſen ſijn, bewillight de Koning, datſe tegen een leeuw lijf om lijf mogen vechten, 't en ware datſe crimen læſæ Majeſtatis begaen, dat is, iet tegen de perſoon des Konings, oft ſtaet des Koningrijcks gedaen hadden.

Eertijtels.

Niemant voert den tijtel van Sultan als de ſonen van Mogol. De naem Mirza geeft men ſoo wel ſijn broeder als ſijn ſonen. Can is ſoo veel als een Hertogh. Haer eertijtels ſijn nae advenant het getal der paerden, dieſe op de koſt des Konings onderhouden, daer hier boven van geſeyt is.

Jaght.

De Mogol gaet hem alle jaer twee maenden met de jaght vermaken. Als hy uyt het paleys komt, ſoo hy te paerd gaet ſitten, is 't een teecken, dat hy ter oorloge treckt; ſoo hy op een oliphant oft in een koetſe rijdt, gaet hy ter jaght.

Verbondt.

Hy houd goede vrede met den Koning van Perſien, daer hy mede verbonden is, die oock aen malkanderen Geſanten ſenden. Hy helpt ſomtijts oock den Sophi tegens den Turck. Deſe vriendtſchap is begonnen, toen Xa Thamas te hulpe gekomen is Homayon Mirzach, die men gemeenlijck noemt Emmaupadxa, ſoon van Babur, en vader van Akebar, als ſijn Viezir Xyrkan tegen hem oorloghde, en dwong in Perſien te vluchten.

MOLVCCEN.

Van wie ontdeckt.

DE Molucſche eylanden zijn van de Caſtilianen eerſt gevonden, en nae groot geſchil om der ſelver beſit, tuſſchen de Caſtilianen en Portugeſen ontſtaen, zijnſe den Koning van Portugael als verpandt, en daernae met het Koningrijck Portugael aen de Caſtilianen gekomen.

Onder wie die nu ſijn.

De voornaemſte van die ſijn van de Vereenighde Nederlanden voor ſommige jaren ingenomen, en ten minſten met negen kaſteelen verſterckt. 't Eylandt Banda hebben de voornoemde Nederlanders oock bekomen, en daer een ſterck kaſteel geleght. De ſelve zijn oock meeſter geworden van 't eylandt Amboina, en hebben den Portugeſen allen koophandel in deſe eylanden benomen. Sy handelen mede ſoo ſterck met de Chineſen als de Portugeſen, aen welcke Portugeſen ſy deſe kuſten onveyl maken: ſoo dat de Hollanders nu veel jaren meer ſchepen met allerhande ſpeceryen, behalven kaneel, geladen uyt Ooſt-Indien gekregen hebben, als de Portugeſen, en den koophandel van Indien meeſt naer haer getrocken; vele van hare ſchepen, met Indiaenſche waren geladen, genomen, ofte doen ſincken: daerenboven hebben de Portugeſen de vorige jaren groote ſchade geleden, door dien vele karaquen in de zee vergaen oft geſtrant ſijn.

Onder de Molucſche eylanden ſijn deſe vijf de voornaemſte, *Ternata*, *Tidora*, *Motir*, *Machian* en *Bachian*, waer van Ternata het noordelijckſte is. Ontrent Ternata aen de noordzijde light een kleyn eylandeken *Hæri* genaemt. Ternata en Tidora leggen ſoo na by malkanderen, dat men met een groſ-geſchuts kogel van d'een kuſt de andere kan bereycken. Tuſſchen deſe twee leght het eylandt *Miterra*. Machian en Bachian ſijn de zuydelijckſte. De inwoonders van Ternata ſijn groote vyanden der Portugeſen, die 't meeſte deel van Tidore beſitten. Deſe eylanden leggen geſtreckt langs de weſt-kuſt van Gilolo. Sy hebben veel hooge bergen, byſonder Ternata, daer een ſolferbergh is, die met een noorde-wind vuur ſpout. Het grootſte heeft naulijks 6000 ſchreden in den omloop. De omgang van alle t'ſamen is ontrent ſes-en-twintigh mijlen. Het aerdtrijck is dor als een ſpongie, en treckt al den regen, eer hy in de zee loopt. Hier waſſen verſcheyden ſpeceryen, als noten-muſcaet, maſtigh, gengber, peper, aloë en ſantalhout, maer beſonder groote menighte nagelen, die alleen daer waſſen, en eenige in 't eylandt Amboina, daer alle landen der aerde mede voorſien worden. Rijs, kooren, en andere vruchten, dienende tot 's menſchen onderhoudt, zijn hier niet, meer door onachtſaemheydt der inwoonderen, als onvruchtbaerheyt der aerde. De kruyt-nagelen vindt men meeſt in Machian en Ternata, in Bachian weynigh, in Tidore en Motir tamelijck. Sy waſſen op hooge boomen, die op 't geberghte onder andere ſtaen, ontrent een half mijle van de zeekuſt. De bladeren zijn als van laurieren, doch wat dunner, en met ſcharper ſpitſen: de bloemen komen voorts als een rondt ſchildeken, en gelijcken de bloemen van orangie-appelen, zijn eerſt wit, daerna groen, ten laetſten roodt en hardachtigh, groen zijnde, gaen in lieflijckheyt van reuck alle gebloemte ter werelt te boven. Als de bloem valt, ſiet men de vruchten voortkomen als nagelen, daer van ſy oock den naem by de Nederlanders hebben. De bladeren geknauwt, hebben den ſelven ſmaeck als de vruchten. De boomen hebben maer eens in 't jaer rijpe vruchten, hoewel dat men daer altijdt bloemen, onrijpe oft rijpe vruchten op vint. De tijdt dat menſe pluckt, is Auguſtus, September, October en December. Rondom die boomen waſt geen gras, nochte eenigh kruyt, want de boomen trecken alle vochtigheyt naer haer. Gemeenlijck als ſy bloeyen, regent het ſterck vele dagen nae malkanderen, niet ſonder groote ſchade der bloemen, want ſy konnen de vochtigheyt en koude winden niet verdragen: nochtans zijn de vruchten niet weyniger, want als de regen ophoudt, en 't aerdrijck weder verwarmt wordt, brengen de bloemen nieuwe vruchten voort. Men plucktſe gemeenlijck de vierde maent nae datſe gebloeyt hebben. Als ſy die willen plucken, maken ſy 't onder de boomen ſchoon en effen, en latenſe in 't plucken neder vallen, vergaderenſe dan, en brengenſe by den anderen; in 't gemeen ſijn op de boomen de nagelen meerder als de bladeren. 't Gaet met deſe nagel-boomen anders als met de boomen hier te lande, die dickwils vol bloeyen, en weynigh vruchten krijgen, maer aen deſe worden alle bloemen nagelen. De nagelen die onder de boomen vallen en blijven, waſſen ſeer haeſt op, en eer acht jaren brengen ſy weder nagelen voort. De boomen konnen, ſoo men ſeydt, hondert jaren oudt worden. Sy ſijn ſoo vruchtbaer, dat men van eenen twee baren plukt, dat is, 1250 Hollandtſche ponden, want een bar weeght 625 ponden. Als men die eerſt aftreckt, zijnde wat root, maer in de Sonne gedrooght, worden ſwart. Somwijl moet menſe, om den geſtadigen regen, by het vuur droogen, ſoo datſe van de roock ſwart worden, en by de Nederlanders meer geacht, hoewel die in kracht en deugt niet beter ſijn als d'andere. De boomen groeyen ſoo geweldigh, om de vruchtbaerheyt der aerde, dat 'er heele boſſchen van komen: deſe deelen de inwoonderen, en bewaren de vruchten, om op gelegen tijdt te verkoopen.

Gelegenheydt.

Vruchtbaerheydt.

De inwoonders van deſe eylanden ſijn matigh lang, van goet fatſoen, en bruyn van coleur. Haer kleedinge is ſchoon en eerlijck, te weten, eenen rock tot de knyen toe van fraey zijden laecken, hoewel ſy oock byſonder laecken hebben, datſe van ſchorſſen der boomen konſtigh maken. De vryers en jonge mannen dragen kottoenen ringen op 't hooft, dieſe op feeſtdagen met verſcheyden bloemen çieren. Haer bovenſte kleedt

Inwoonderen aert en manieren.

BACHIAN I.

Bachian

Tabellam hanc seorsim adiunximus ex qua Insula Bachian quæ hac tabula comprehendi nequiebat ob oculos ponitur.

ARC DES. HYPE SALZA LAGO RO

MOLVCCÆ INSVLÆ CELEBERRIMÆ

MACHIAN

TIMOR alijs MOTIR

POTTEBACKERS EYLANDT

Tabilola

Nassau

Mauritius

Nahaca

Cleyn Marieco

Mitirra

Gammalamme

Inconna

Hærij

Ploege dorp

Malayo

Tidoro

TERNATE

Bay van Gilolo

AMSTELODAMI, Guiljelmus Blaeuw excudit.

Milliaria Germanica communia

Milliaria Gallica communia

GILOLO I.

ontrent de borſt is open, en heeft wijde mouwen, dieſe konnen vouwen en naer de ſchouderen ſtooten, ſo dat ſy gemeenlijk met de armen bloot gaen. Op feeſtdagen beroocken ſy haer kleederen met een lieffelijcken reuck. Die ontrent de zeekant woonen, houden de wet van Mahumet van de Arabiſche koopluyden, die eertijdts daer plegen te komen, daer toe gebracht; binnen in 't landt zijn noch veel Heydenen, dieſe *Alfoures* heeten. Van natuur ſijnſe beleeft en geſpraeckſaem, niet hoovaerdigh ofte ſpijtigh; ſoo dat de burgeren van een ſtadt en gemeente vriendelijck en geruſt met malkanderen leven. Met haer nabuuren en volckeren van andere eylanden hebbenſe dickmael oorlogh. Sy gaen heel behendigh en dapper met de wapenen om, en wijcken geen volck van gantſch Indien in ſtrijdbaerheyt, principael die van Ternata: houden 't voor groote ſchande in den ſtrijt te vluchten, al is de vyand machtiger. Haer wapenen zijn een ſwaerdt en ſchilt, met een helmet op 't hooft: de ſwaerden ſijn als meſſen daer de punt afgebroken is, ontrent 't geveſt dun, beneden breedt en ſwaer: de ſchilden van licht hout, ſonder yſer, twee ſpannen breet, en vier voeten lang, daer ſy 't geheele lichaem mede beſchermen. Deſe wapenen gebruycken ſy ſoo voorſichtigh en handigh, datſe haer geheel leven daer in geoeffent ſchijnen te hebben. Sy oorlogen meeſt ter zee met galeyen en ſcheepkens, die ſy *Corcoras* noemen. Voorts ſijnſe lief-hebbers van ledigheydt, en ſchouwen den arbeydt, behalven de knechten en ſlaven. Sy hebben geen huysraedt als eenen pot, en een oft twee aerde ſchotelen tot noodigh gebruyck, een of twee matraſſen van ſchorſſen der boomen gevlochten, daer de edelen en de gemeenen man op ſit, en ſlaept. Sy hebben geen geldt, beminnen nochtans 't ſilver, alleen om daer eenige beeckers oft vaten van te maken. Sy hebben een eygen tael, die niet gemeyns heeft met de andere Indiaenſche ſpraecken, en ſchrijven met Arabiſche letteren. Sy mogen ſoo veel vrouwen trouwen als 't haer luſt, maer de koſt ſtelt haer de maet. Sy ſijn heel jaloers van haer vrouwen en dochters, ſoo dat ſy niemant in haer huys laten komen, om de ſelve te beſoecken; maer wil iemandt haer ſpreken, die moet in 't portael ofte de deur blijven ſtaen.

Voor deſen tijdt heeft elck van deſe eylanden ſijn eygen Koning gehadt. In 't jaer 1604 waren Machian en Motir onder den Koning van Ternaten; Tidora en Bachian hadden haer eygen Koningen. Deſe hadden altemael haer afkomſt uyt een geſlacht, ſoo lang de onderdanen konnen gedencken. De Portugeſen ſijn eerſt tot Ternata gekomen, en van de Koning Chajanirus vriendelijck onthaelt, die haer toe-gelaten heeft daer een kaſteel te maken: maer, nae datſe qualijck met de inwoonders handelden, en den Koning omgebracht hadden, ſijnſe van de Ternatanen voor vyanden gehouden, ſoo datſe, door gebreck van levens-middelen, 't kaſteel moeſten verlaten, 't welck de inwoonders bemachtight hebben. *Oude Regeeringe.* *Ternata onder wien.*

Nu ter tijdt hebben de Spangiaerden een ſchans in Ternata, *Gamalamme* genoemt, aen de zuydzijde. De kaſteelen *Dangil* en *S. Lucia* leggen op de frontieren tegen de Hollanders. In 't ſelve eylandt beſitten de Hollanders 't fort *Malayo*, aen de ooſtzijde, welck nu de hooft-ſtadt en Koninglijcke woonplaets is, en de principaelſte colonie der Hollanderen in deſe contreye. Hier ſijn oock het kaſteel *Tolucco*, en de redout *Tacumma* aen de noordzijde.

Heel Tidora is onder de Spangiaerden, en heeft geduurige oorlogh met die van Ternata. Hier leght het kaſteel *Marieco*, 't welck de Hollanders eenigen tijdt gehadt hebben; maer, van de vyandt benauwt, ſijn genootſaeckt geweeſt het ſelve te verlaten. *Tidora.*

Het eylandt Motir is van niemant noch beſet, maer iegelijk even na. Doch gemerckt daer niet veel profijt van te verwachten is, wort het van de Hollanders en Spangiaerden weynigh geacht. *Motir.*

Machian is heel onder de Hollanders, die daer twee kaſteelen gemaeckt hebben, als *Gnoffaquia* en *Taffaſoa*. *Machian.*

Bachian is mede Hollandts, in wiens hoeck, *Labouo* genoemt, leydt het kaſteel *Barneveldt*, geheeten nae den Advocaet Barneveldt. *Bachian.*

TARTARIEN,

Ofte

Het Rijck van de Groote Cham.

HEt Rijck van *Tartaria*, oft Tataria (als Leunclavius meent dat men ſeggen moet) is groot; want behalven een goet gedeelte van Europa, beſlaet het oock geheel Sarmatia Aſiatica met Scythia en Serica, 't welk men nu Cathaja noemt. Het heeft den naem van de riviere Tartar, die dat deel beſproeyt, dat van ons Magog, en van de inwoonders Nongul genaemt wordt.

Paelen. In 't ooſten paelt het aen 't Rijck China; in 't zuyden aen Indien, de rivieren Ganges, en Oxum; in het weſten aen de Caſpiſche zee, Polen, en Moſcovien; en in het noorden aen de Ys-zee, alwaer 't gantſch onbekent is.

Lucht. De lucht is hier ongematight en wonderbaer; want des ſomers dondert en blixemt het daer ſoo vreeſſelijck, dat de menſchen van angſt en vreeſe ſterven; ſomwijl is 'er groote hitte, ſtracks wederom groote koude, en ſneeuw. Daer waeyen menighmael ſoo ſtercke winden, datſe de gene die te paerde rijden, ophouden, ja de menſchen ter aerden werpen, de boomen omkeeren, en veel ſchade doen. Des winters regent het daer nimmermeer, des ſomers dickwils, maer t'elcke reyſe ſoo weynigh, dat de aerde daer van naulijcks nat wort; nochtans ſeyt men dat het een vruchtbaer landt is van tarwe, rijs, en diergelijcke vruchten; en oock overvloedigh in zijde, genber, kaneel, peper, nagelen, rhabarbar, ſuycker, muſcus en pick; en op ſommige plaetſen oock in gout en ſilver. Daer waſt weynigh wijn, en geen in heel Cathaja. Daer zijn oock ſwarte ſteenen, die men uyt de bergen graeft, deſe gebruyckenſe, by gebreck van hout, tot brant. Hier is oock overvloet van oſſen, geyten, bocken, en verckens. De paerden zijn 'er in groote menighte, gelijck oock de veſanen, kranen, en diergelijcke vogelen.

Vruchtbaerheyt.

In dat deel van Tartarien, daer de Zavolhenſche Tartaren woonen, ſeydt men, dat een zaet is, het meloen-zaet gelijck, doch kleynder en langwerpigh, van welck een plante waſt drie voeten hoogh, die ſy *Bonaretz* noemen, 't welck een lam te ſeggen is, om dat het de gedaente van een lam heeft, met voeten, klauwen, ooren, en geheele hooft, uytgeſondert de hoornen, het is met een dunne ſchors overtogen, daer van de inwoonders mutſen maken. Men ſeght dat 'et binnenſte van deſe plante oft kruydt, vleeſch heeft als een kreeft, en uyt de wonde bloet vloeyt; oock dat het ſonderling ſoet is, en de wortel uyt der aerden ſchietende, tot aen den navel toe opgaet; het leeft (gelijck een lam in een vette weyde) ſoo lang het met de omwaſſende kruyden beſet is; en als de ſelve ontbreken, teert het uyt en vergaet. Men ſeght oock, dat ſulcks niet alleen geſchiet by geval oft verloop des tijts, maer oock, als men de omwaſſende kruyden met willens afſnijt, oft van daer neemt; en dat meer te verwonderen ſtaet, is, dat 'et oock van de wolven en andere verſlindende beeſten geſocht en begeert wort. In de ſtadt Quelinfu zijn hennen gevonden, die in plaets van veeren, hayr als ſwarte katten hebben, en leggen goede eyeren.

Keyſeren. Den eerſten Tartariſchen Keyſer, die dit Rijck verkregen, en aen het ſelve goede wetten gegeven heeft, ſeydt men geweeſt te zijn *Changius Canis* ofte Chamus, Paulus Venetus noemt hem *Cinchis*, hy leefde omtrent het jaer onſes Heeren 1202. Voor hem was dit volck woeſt van leven, ſonder goede zeden, wetten, en burgerlijcken omgang, onder de Scyten woonende, den nabuuren cijnsbaer, van wegen het vee, daer ſy mede omgingen. Van deſen Changio hebben alle de andere Vorſten des Rijcks haren oorſprong. Deſe heeft in korte tijdt ſijn Rijck uytgebreyt, van China af en de groote zee, tot aen de Caſpiſche zee. Sijn ſone was Jococham, die gegenereert heeft Zaincham den derden Keyſer, die van andere Bathi genaemt wort; deſe heeft Ruslant, Polen, Sleſien, Moravien en Hongarien verwoeſt. Sijn ſone Temir Cutlu is de vierde in de ſucceſſie geweeſt, en is die Tamerlanes (in de hiſtorien, van wegen ſijne ſonderlinge tyrannyen, vermaert) die gantſch Aſien verwoeſt heeft, en tot in Ægypten doorgedrongen is: hy heeft den Turckſchen Keyſer Bajazeth verwonnen, en met gouden kluyſters gebonden, en in een yſeren kevie door Aſien met ſich geſleept. De vijfde was Temir Czar, die, tegen de Kruys-Heeren in Pruyſſen kloeckelijck vechtende, door 't ſwaert (ſoo men ſeyt) is omgekomen. De ſeſte was Macmet Czar, ſone van Temir Czar; deſes ſone Armet Czar, was de ſevende; deſen heeft gegenereert Sziachmet den achtſten Keyſer, &c.

Deelinge. Tartarien wordt in veel deelen geſcheyden, als in kleyn Tartarien, 't welck ſich tot in Europa ſtreckt, en leydt beſloten tuſſchen den Boryſthenes en Tanais, begrijpende Taurica Cherſoneſus, in 't welcke woonen de Precopenſeren. In Woeſt-Tartarien, in het welck veel horden ofte gemeene vergaderingen zijn. In Zagatar, 't welcke eygentlijck Scythien is, tuſſchen den bergh Imaus beſloten. Cathay, en het Rijck van Tangur (het welck is der ouden Scythien, buyten den Imaus, en het landtſchap Serica) is oock een gedeelte daer van; en eyndelijck 't oude Tartarien, aen Ptolemæus onbekent.

Cambalu de hooftſtadt. De hooftſtadt van Tartaryen is Cambalu, by de riviere Poliſangi gelegen, den omloop der ſelver begrijpt vier-en-twintigh Italiaenſche mijlen; daer zijn 12 poorten, buyten welcke oock ſoo

TARTARIA
sive
MAGNI CHAMI
IMPERIVM

EVROPÆ

RVSSIÆ PARS PRIMA

RVSSIÆ PARS SECUNDA

SAMOIEDA

NOVA ZEMBLÆ PARS

OCEANVS TARTARICVS

Tabin promontorium Plinio

Tazata insula, hic ustium a Plinio ponitur

Alchai montes in quo Regum Tartariæ sepulchra sunt.

Sub Circulo Arctico

BARGV cangessria, quorum incolæ vocantur Mecriti

CIORZA

CARLI Taingin

BARSCOL

MONGVI, quæ a nostris magogi dicitur

TENDVC regnum in quo regnabant Christiani tempore m. Paul. venet. a. 1290.

VNG quæ a nostris corrupte dicitur

Iek mongul

Melair

Motrik

CATHAIA

Desertum de Belgian magnum arena sunt et sterile

TANGVNT ex hoc tegmo omne Rhabarbarum ad Europeos deferri volunt

In deserto Lop et Belgian homines miris illusionibus et diabolico ferentu seduci creduntur

Desertum Lop

Murus lapideus quem Alexander Macedo erexit ad arcendas a regno Chinæ omnes eruptiones, excursiones

OCEANI CHINENSIS PARS

CHINÆ REGNI PARS

Colmak

Cavona

Annibi

Annibi lacus

Annibi Montes

Desertum Douisital

Peim

Cotam

Carcham

Taskent

MVXENTVS

Carazan

Sancij

Xiamxij

Quinciy

Cerguth

Sechion

Succuir

Gauta

Quiqui

Hoyam

Sutdio

Ergimul

Campion primaria Tanguthæ, vobis cuius in eius partibus fuit Christiani Mahumetisse

Sandri

Cingui

Pazansu

Cangli

Cambalu cathaye metropolis habet 28. mill. in circuitu

Cathai

Zandu

Tinau

Brema

Iangio

Gouza

Serra

Achbaluch

Guenganfu

Pulisanga flu.

Ciangli

Tenduc

Sindacui

Zacabir

Abasis

Xandu

Chianca

Cianganor id est latus Albus

Montes auriferi

Castrum in quo presbiter collocavit cum exercitu contra irruptiones Tartarorum

Tenduc

Tanchiu

Ciangli

Kiayu

Suchiu

Liampo

Ningpo

Cincheo

C. Tenchco

C. Lianton

C. Pautsim

C. Paquin

C. Hoquan

C. Quinchio

C. Tonchco

C. Cichio

Chinchiu

Hanchcu

Fungyin

Chulfu

Xiamxij

C. Sanchi

Tiachio

Kiuchio

Taito usu

Lohanchfu

Tuychuc fu

Canaquieu

Tupchu

Tanhacen au

Tochiay

Imtufu

Lochion

Sanchiu

Hoamtenhu

Lanchiou

Ki-hm

Laudohu

Canchu

Chetu

Contihu

Lanimu

Chiru

Miachu

Quiachcu

Quiatcchiu

Pachiu

Lanchiu

Ta-hatiu

Tu-chiu

Cochinyai

Ocean. Tartaricus

Tumen

Ierom

Sichy Montes

Grussina

Cumbalich

KITHAISKO

Anarai Montes

Care desertum per quod in Chathaium eunt ac redeunt Tartari.

Cathey lacus

Tripuri montes

Margus flu.

Norassus mons

KARAKITAY, id est nigra Kitæ hyra

Emil

Sayr flu.

Tesser

Cuchia

Kingth

Loy

Ciartiam

Coprizami

Peim

Cotam

Carcham

Taskent

Andegen

Turris la pides mans

Bactrus flu.

Caspar flu.

Carazan

Sazechiam

Vociam

Mechendri

Carazan

Kaspia

C. Tamisi

Iaxartes flu.

Sihon flu.

Oxchardes flu.

Imaus Mons

Annibi Montes

Obi flumen

Obi Castrum

Cosmin

Cistra flumina

Tyschim flumina

Obi flumen

Obi flumen

Obdora

Molgomzaia

BAIDA

Pet zora

Pittsora

Pesseria flu.

Petzora flu.

Weygats Hollandis Freetum Nassovicum

Staten Eylant

Langnas

Kolmogori

Iemsa

Kouelask

Mezen flu.

Mezen

Dwina flu. ex Dwina sin.

Dwina flu.

Dwina sin.

Dwina

Vologda

Iaroslaw

Cassroma

Sheksna flu.

Sheksna

Ustiug

Ustiug magnum

Vologda

Bielozero

Bielozero lacus

Tuertza flu.

Tuertza

Tuertza

Tuertza

Broufsnitz

Torzoc

Torzoc

Torzoc flu.

Torzoc flu.

Torzoc

Torzoc

Torzoc

ſoo veel voorſteden zijn. Dit is een treffelijcke en rijcke koopſtadt, van geſteenten, gout, ſilver, en zijde. Men ſeydt dat 'er alle dagen duyſent wagens met zijde geladen, boven andere waren, uyt China gebracht worden.

Andere ſteden. Behalven deſe, zijn 'er andere treffelijcke ſteden, als Samarcanda, van Tamerlane gebouwt; Caindo, een vermaerde koopſtadt in de uyterſte deelen van Tartaryen, met veel meer andere, die wy om kortheyts wille nalaten.

Meyren. In Tartaryen zijn vele meyren, waer van wy hier de twee voornaemſte ſullen verhalen. In de provincie Caniclu is een meyr, in het welcke ſulcken overvloet van peerlen is, dat de waerde daer van ſoude verminderen, indien yder ſoo veel wegh dragen mocht, als hy begeerde; daerom heeft de Groote Cham op lijfſtraffe verboden, dat niemant, ſonder ſijn conſent, peerlen in dit meyr mach viſſchen. Het ſelfde meyr is oock viſchrijck. In de provincie Caraim is mede een meyr, dat overvloedigh is in viſſchen, 't welck hondert mijlen in ſijnen omloop begrijpt.

Rivieren. Dit landt wort met veel rivieren beſproeyt, onder welcke de groote riviere Puliſachnis is, die haer in de groote zee ontlaſt; in de ſelve konnen vele geladen ſchepen opwaerts varen. De riviere Caromoram is met geen brugge beleyt, overmits haer groote breette en diepte; ſy valt oock in den Oceaen. Quiantu is een halve mijle breet, diep, en viſchrijck. Quiam wordt, na Paulus Venetus ſchrijven, voor de grootſte riviere der werelt geacht; want ſy op ſommige plaetſen tien, op ſommige acht, en op eenige oock ſes mijlen breet is, maer de langte ſtreckt haer omtrent hondert dagh-reyſen.

Gebouwen. In de ſtadt Ganda is het groot en voortreffelijcke Paleys des Grooten Chams Cublai, met marmor en gout rijckelijck verçiert. In de ſtadt van Cambalu is een ander, dat ſeer konſtigh gebouwt is, en wel vier mijlen in de ronde heeft; waer van yder zijde, ofte vierkant, een mijle beſlaet: daer is een ſeer dicke muur, tien treden hoogh, die aen de buytenſte zijde wit en root is. In alle de vier hoecken van deſe muur ſtaet een groot en ſchoon Paleys, als een Kaſteel, gelijck oock in 't midden van iegelijck deſer muuren ſoodanigh Paleys is, ſoo dat de ſelve acht in 't getal zijn. In yder van deſe Paleyſen worden bewaert alderhande wapenen, inſtrumenten, geſchut, bogen, pijlen, pijl-kokers, ſporen, toomen, lancen, vuyſt-hamers, peſericken, ofte ſweepen, en meer diergelijcke, ten oorlogh dienende. In 't midden van het binnenſte Hof ſtaet het Paleys des Konings, daer de ſelve reſideert. Dit heeft van binnen geen ſolders; de vloer is tien palmen hooger als de gront van buyten; het dack hoogh, en ſchoon geſchildert; de muuren van alle de ſalen en gemacken blincken van gout en ſilver; overal ſiet men ſchoone ſchilderyen en verſcheyden oorloghs geſchiedeniſſen; alles van levende couleuren en glinſterent gout blinckende.

Regeeringe. De Groote Cham heeft onder hem twaelf Baroenen, die over vier-en-twintigh Provincien geſtelt zijn; haer ampt is, over een yder Provincie twee Gouverneurs te ſtellen, en de Koninglijcke heyrlegers, in de plaetſen daer ſy vertoeven, alle nootwendigheyt te beſtellen. Wat ſy beſluyten, dat gevenſe den Koning te kennen; die het met ſijne authoriteyt bekrachtight.

De quaetdoenders worden by de Tartaren aldus geſtraft: Soo iemant een kleyne dieverye begaen heeft, ſonder 't leven te verbeuren, die wort ſevenmael met een ſtock geſlagen, ontfangende 17 ofte 27, en oock wel 47 ſlagen, tot 100 toe, na de grootheyt der miſdaet; en worden altijdt tien ſlagen daer by gevoeght: ſoo dat ſommige van deſe ſlagen ſterven. Als iemant een paert, ofte iets anders, dat den doodt waerdigh is, geſtolen heeft, die wort met een ſwaert door het lijf en ingewant geſteken: die ſijn leven vry wil koopen, moet negen-dubbelt weder geven. De overſpeelders, ſoo wel man als vrouw, worden nae de wet gedoodt.

De Tartaren worden in Horden oft gemeene vergaderingen afgedeelt; doch gelijckſe verſcheyden Provincien, en verre van malkanderen gelegen, bewoonen, ſoo zijnſe oock verſcheyden van zeden en leven.

Inwoonderen aert. Het is een vierſchotigh volck, breet en vet van aenſicht, met verdraeyde en holle oogen, van wegen den baert zijnſe vreeſſelijck, anders kael en glat: ſterck van lichaem, ſtout van gemoedt, en konnen de honger en arbeyt wel verdragen. Soo ſy honger ofte dorſt krijgen, alſe rijden, openen ſy de paerden een ader, en drincken het bloet. Het is een godlooſe en barbariſche natie. Haer recht beſtaet in hare wapenen. Veel hebben geen huyſen, maer in ſtede der ſelver gebruycken karren. En door dien datſe geen ſekere woonplaetſen hebben, maer ſteets heen en weêr ſwerven, nemen ſy de ſterren, inſonderheyt *Polum arcticum* ofte Noord-ſter, tot haer baeck ofte leydtsman. Sy blyven niet lange op een ſtede, want ſy het voor ongeluck achten. Sy gebruycken geen gelt, doch wiſſelen waer om waer. Sy ſeggen datſe Iſmaëliten zijn, en willen oock daer voor gehouden weſen. In 't jaer 1246 hebbenſe Mahometh's leere aengenomen. De Tartaren gebruycken grove ſpijſe, voor al vleeſch, rauw ofte half gaer, melck en kaeſe; onthouden haer van verckens-vleeſch, drincken melck van merry-paerden, 't welck ſy weten te bereyden, dat het witte wijn ſchijnt, doch is een onſmakelijcken dranck. Sy zijn morſigh in haer koſt, want ſy met geen tafel-laken hare tafels decken, gebruycken oock geen ſervetten, ofte hant-doecken, nadienſe noch handen, noch 't lichaem, ofte kleederen waſſchen. Sy drincken water, melck, en bier van heerſe gebrouwen.

PERSIEN,

Ofte

Het Rijck van de Sophi.

Naem.

GElijck 't Perſiſche Rijck van de Sophi eertijdts wijdt vermaert was, alſoo is het oock noch hedens-daeghs.

De Perſianen worden oock *Ayami* oft Azamii, nae het Rijck Azamia, genaemt, het welke, nae ſommiger gevoelen, eertijdts Aſſyria geheeten wierd.

De naem Perſia komt van Perſide; Cheſelbas worden ſy genoemt, van wegen een rooden Tulbandt oft hoedt die ſy op haer hooft dragen; en nae haren Prince Sophi, werden ſy Sophianen geheeten.

Gelegenheyt.

Het Rijck van Perſen is gelegen tuſſchen het Turckſche Rijck, de Tartaros Zagatheos, het Rijck van Cambaja, de Hircaniſche ofte Caſpiſche zee, en *Sinus Perſicus* ofte Golfo di Perſia.

Palen.

In het ooſten paelt het aen Indien en 't Koning-rijck Cambaja, van het welcke het met bergen en woeſtijnen geſcheyden wordt: In 't noorden zijn de Tarters, by de riviere Abiano ofte Oxus; het overige wordt van de Caſpiſche zee beſloten; in 't weſten zijn de Turcken, by de riviere Tygris en het meir Ciocho; en in 't zuyden wordt het van de Perſiſche en Indiaenſche zee beſpoelt. Welck begrijp verre ſtreckt; want het ontrent 38 graden van 't ooſten naer 't weſten beſlaet, en ontrent 20 van 't zuyden naer 't noorden.

Locht.

Van de locht ſchrijft Q. Curtius in zijn vijfde boeck op deſe wijſe: Daer en is geen geſonder landtſchap in geheel Aſia; want het heeft een getemperde locht: van d'eene ſijde is het door-gaens berghachtigh en vol boſſchen, welcker ſchaduwen de hitte verlichten; van d'ander zijde heeft 'et de zee tot een gebuur, die met een matige lauwigheyt de aerde verwarmt. Doch is het in alle geweſten niet even gelijck van natuure; want daer 't ſich ſtreckt naer de Perſiſche en oock naer de Caſpiſche zee, is 't, van wegen de bequaemheyt der rivieren, matigheyt des lochts, en ſoete koele winden gantſch geluckigh en wel gezegent; en geeft, als een milde voedtſter, grooten overvloedt van vruchten, en gedierten, menighte tarwe, garſte, heerſe, en diergelijcke gewaſſen, oock metalen en geſteenten; daer waſt oock veel wijn en allerley fruyten, als Paulus Venetus getuyght; de reſte leght, van wegen de hitte en drooghte, meeſtendeel woeſt.

Oorſprong.

De Perſianen zijn langen tijdt onbekent geweeſt, en hebben eerſt van de Koning Cyrus 't begin haers naems en vermaertheyts gekregen; die, als hy den Meden en Lydiers het Rijck ontweldight hadde, de monarchie eerſt in Perſien gebracht heeft, naelatende een groot en bloeyend Rijck, welck te voren kleyn en ongeacht was, inſonderheyt, nae dat hy Aſien en heel Orienten onder zijn geweldt gebracht hadde. Cambyſes is ſijnen vader in 't Rijck gevolght, en heeft Ægypten noch daer by gevoeght: van hem af is deſe regeringe ſtaende gebleven tot op Darium, en heeft 230 jaren geduurt, ſoo Q. Curtius ſeer naeu en vaſt rekent; waer mede oock den H. Hieronymus over het 9 capittel Danielis overeen komt. Darius daer nae, van Alexander de Groote overwonnen zijnde, heeft het Rijck met het leven verloren, en is de monarchie op de Griecken gekomen: doch Perſen in zijn weſen en weerde gebleven, en wordt noch op heden van de Sophis geregeert, en onder de machtighſte Rijcken van heel Orienten gerekent; en hoewel 't ſelve een tijt lang, dan van de Saracenen, dan van de Tartaren is onderdruckt geweeſt, is 't nochtans onder de regering van Koning Iſmael wederom opgekomen.

Deelinge.

DeLandtſchappen die onder het Rijck van Perſien ſtaen,

zijn Meden, Aſſyrien, Suſiana, Meſopotamien, Perſis, Parthia, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Paropamiſus, Aria, Drangiana, Gedroſia, en Carmania.

Meden.

Meden wordt hedens-daeghs Servan geheeten, en is tuſſchen Perſien en de Hyrcaniſche zee gelegen; in 't ooſten heeft het tot frontieren, Hyrcanien en Parthien; in 't weſten groot Armenien en Aſſyrien. Het wordt in groot oft zuyd Meden, en in Atropatiam oft noorder Meden gedeelt. Het deel in 't noorden is van wegen de koude weyniger bewoont; de voornaemſte ſtadt is Sumachia, de andere zijn Derbenti, Eres, Sechi en Giavot. Het ander deel is beter bewoont en bebouwt; de voornaemſte ſtadt is Tauris, gelegen aen den voet des berghs Orontis, ontrent acht daghreyſens van de Caſpiſche zee. Deſe contreye ſchijnt der Ouden Ecbatana geweeſt te zijn, alwaer de Koningen van Perſien des ſomers haer hof hielden. Bynae in de ſelve ſtreke zijn, Turcoman, Sara, Sultan, Naſſiaum, Ardovil, en Marant.

Aſſyrien.

Aſſyria, hedens-daeghs Arzerum genoemt, paelt in het ooſten aen Medien, in 't weſten aen Meſopotamien, in het noorden aen Armenien, en in 't zuyden aen Suſiana; eertijdts is het verdeelt in de Provincien, Arrapachites, Adiabena, en Sittacena, en 't gebiedt van de ſtadt Ninive, aen den Tigris, welckers ſtadts omvang 60000 treden begreep, ſoo ſommige ſchrijven.

Suſiana.

Suſiana wort hedensdaeghs Chus ofte Caſiſtan genoemt, en heeft den naem van haer hooft-ſtadt Suſis, die in den om-loop 15000 treden heeft. Athenæus ſeght, datſe ſoo nae de bloemen genoemt is; want Suſan in de Perſiſche tale ſoo veel te ſeggen is als een lelie.

Meſopotamien.

Meſopotamia wordt in de H. Schrift Padan Aram, en hedens-daeghs Diarbecha genoemt. Dit landt is tuſſchen den Euphrat en Tyger gelegen, waer van het oock den naem heeft.

Dit landt is niet over-al even vruchtbaer, want een deel wordt van de rivieren vet gemaeckt, een deel is gantſch dor. De voornaemſte ſteden zijn, Orfa, en Caramit, de Hooftſtadt van geheel Meſopotamien, welcke den Turckſchen Keyſer Selymus den Sophi afgenomen heeft. Merdin is de woon-plaetſe van den Patriarch der Chaldeers, en tot Moſus onthoud ſich de Patriarch van de Neſtorianen; wiens autoriteyt tot in Indien en Cathaja ſtreckt.

Perſis.

De hooft-ſtadt van Perſis (welck landt nu ter tijdt Farſi ofte Farſiſtum genoemt wordt) is Seras, eertijdts Perſepolis genoemt. In dit geweſt woonden in vorige tijden de Magi. Deſe ſtadt noemt Plinius 't hooft van 't Perſiſche Rijck, en Curtius den Koninglijcken ſtoel van gantſch Orienten.

Hyrcania wordt nu Girgiam, Corcam, ofte Dargument genoemt. Het leydt dicht aen de Caſpiſche zee; waer van ſy oock de Hyrcaniſche zee geheeten wordt.

Hyrcania.

De ſteden aldaer zijn Hyrcana, van de Scythen Carizath geheeten, Beſta en Maſandra.

Margiana.

Margiana, nu Iſelbus genoemt, is in 't noorden met de riviere Oxus bepaelt. De voornaemſte ſtadt aldaer is Jodion, van de Ouden Antiochia genoemt.

Bactriana.

Bactriana wordt hedens-daeghs Batter oft Charaſſaa geheeten, en is een gedeelte van Tartaria Zagathæa; de ſteden zijn Bactra, nu ter tijdt Bochara, en Iſtigias.

Paropamiſus.

Paropamiſus is een gedeelte van Bactriana, aen den berg Paropamiſum. Tegenwoordigh wordt dit landtſchap Candahar oft Ambleſtum genoemt. Candahar is de hooft-ſtadt, en een vermaerde koop-ſtadt.

Aria.

Aria heeft den naem van haer hooft-ſtadt Eri, welcke in haren om-loop 13000 treden begrijpt.

Carmania.

Carmania, Circam, ofte Chirmain, ſtreckt ſich tot aen de Indiſche zee toe, en tot aen Gedroſium, heeft veel ſteden en havenen. De hooft-ſtadt aldaer is Chirmain.

PERSIA Sive SOPHORVM REGNVM

DVCIS MOSCOVIÆ SIVE RVSSIÆ IMPERATORIS CONFINIA.

TARTARIÆ PARS.

MARE HYRCANVM sive CASPIVM Ruthenis Chualenſka More. Maris Bohar Corſun ie, nare clauſum dicitur, alys aliter uti Mare de Bachu, Cumzar, Giorgian, Terbeſtan Coruſum, a regionibus & locis vicinis Lacus totius orbis maximus eſt, ſalſus, magna copia piſcium abundans.

MARE MAGIORE.

TVRCICI IMPERII PARS.

ARABIA DESERTA

PERSIA Sive SOPHORVM REGNVM

MARE INDICVM olim MARE RVBRVM.

TARTARIA SIVE MAGNI CHAMI IMPERII PARS.

MAGNI MOGOLIS IMPERII PARS.

Scala leucarum, sive Farſangarum 3000 paſſuum; quibus Pobſce et Mauri, qui magnam Aſiæ partem occupant, hodie locorum inter ſe diſtantias metiuntur; quæ menſura et nos cum antiquo vocabulo Farafanga conuenimus. Coteri fere Aſiatici per dies locorum diſtantias numerant.

Milliaria Germanica communia

Occidens. Septentrio. Oriens. Meridies.

In Carmania zijn oock de Rijcken, Macran, Eracan, Guadel en Patan.

Gedrosia. Gedrosia wordt van sommige voor Guzarate gehouden, doch t'onrecht, nademael Guzarate het Rijck van Cambaja selfs is.

Babylonien. Babylonien is tusschen de Persiaensche zee en Mesopotamien gelegen, en wordt ter rechter en ter slincker sijde met Susiana en woest Arabien besloten, en heeft den naem van de hooft-stadt Babylon. Chaldæa hangt aen het selve. In Chaldeen was Ur, van Josepho Ura genoemt, van waer dat Abraham, door Gods bevel, naer Haran in Mesopotamien getrocken is.

Rivieren. Dit Persiaensche Rijck heeft veel rivieren, als Carnac, Araxes, en Cyrus, in 't noorder-deel van Meden; in Assyrien is de Tyger; in Susiana Enæleus; in Mesopotamia de Euphrates; in Margiana, Oxus, Arius en Margis; in Bactriana Ochus, die schip-rijck is, en meer andere. In Aria, Arius, Toncletus, Arapenis, en andere.

Bergen. Daer ontbreken oock geen bergen, onder welcke de voornaemste zijn, in Meden, Orontes; in Hyrcania, Coronus, en Taurus, die dwars door Persien loopt, en naer de by-woonende volckeren verscheyden namen krijght.

Bosschen. Daer zijn oock veel bosschen, principalijck in Parthen, en in 't noorder-quartier van Hyrcania, alwaer groote bosschen zijn, vol eycken, pijn- en mast-boomen. In dese ontbouden haer veel wreede wilde dieren, als tijgers, luyparden, en panther-dieren. Aria en Persis zijn oock geheel met bosschen en bergen beset.

Gebouwen. In dit Rijck, en bysonder in Babylonien, zijn veel kostelijcke en treffelijcke gebouwen geweest. Van de heerlijcke brugge, die de Koninginne Semiramis over den Euphrat gemaeckt heeft, mach men lesen Munsterus in zijn vijfde boeck, die oock in 't selve boeck beschrijft, den hangenden ofte hoogh op-gemetselden Hof van Semiramis. In Susiana, in de stadt Susis, is een slot geweest, daer de Koningen van Meden woonden, welck slot, als Cassiodorus getuyght, van Mennone met een wonderlijcke konst gebouwt was; want de steenen daer van in het goudt gevat waren: welck werck van den selven auteur onder de seven wonder-wercken der werelt is gerekent.

Zeden. Sy kosen eertijdts hare Koningen uyt een geslacht. Wie den Koning niet gehoorsaemde, wierde 't hooft en armen af-gehouwen, en soo onbegraven weghgeworpen. Voor den Koning te lachen oft te spouwen, hieldense voor een groote misdaet. Een yder van haer trouwde veel vrouwen om kinderen te winnen, sy hadden oock veel concubinen. Van groote en gewichtige saken beraet-slaeghden sy alleen by den dronck, meenende dat de raet-slaginge vaster en bondiger soude wesen, dan die sy nuchteren deden. De bekende vrienden, en die van een staet waren, kusten malkanderen in 't ontmoeten, maer die van minder staet aenbaden de andere. Sy begroeven de doode lichamen in de aerde, die van te voren met was beklevende. Doch sommige schrijven, datse de afgestorvene buyten de steden op een seker veldt plachten te dragen, deselve daer naeckt leggende, om van de vogelen en honden verslonden te worden; jae, dat noch meer is, sy en mochten gantsch niet lijden, dat de doode beenderen begraven oft wegh gesloten wierden. En als een lichaem niet terstont verslonden wierdt, achten sy 't voor een quaet teecken, oordeelende superstitieuselijck, dat dien afgestorven moeste van onreyn lichaem en gemoet geweest zijn, en oversulcks de helle waerdigh was; daerom hy van zijn vrienden beklaeght wiert, als die nae dit leven geen geluckseligheyt te verwachten hadde: maer soo iemant haestigh verslonden wierd, dien hielden sy voor geluckseligh. Hedensdaeghs zijn de seden der Persianen veel geschickter en beleefder als der Turcken, Tartaren, en Saracenen; want sy van natuuren liberael en courtoys zijn, de geleertheyt en vrye konsten seer beminnende, voor al de Astrologie, Medicine, en Poësye. De Persianen eeren hare ouders, beminnen haer broeders, en achten seer de edele geslachten; waer in sy van de Turcken verschillen, die geen onderscheyt van geslachten maecken. De vreemdelingen ontfangen sy vriendelijck, en tracteeren die wel; maer sy zijn seer jalours: derhalven sy hare vrouwen, in de tegenwoordigheyt der vreemden, niet te voorschijn laten komen, niet tegenstaende sy die in waerden houden, daer in tegendeel de Turcken de hare niet anders als slaven achten. De Persiaensche vrouwen zijn schoon van gedaente; allerhande handt-wercken zijn by haer in gebruyck, en insonderheyt het weven en bereyden van sijde lakens, die door geheel Syrien en andere Orientaelsche landen versonden worden. Eertijdts aten sy de vruchten van de terebinthus, eyckelen, en wilde peeren: hare dagelijckse spijse, nae het loopen en verscheyden oeffeningen des lichaems, was hart broodt, daer dronckense water toe. Tegenwoordigh wordt daer grooten handel gedreven met peerlen, speceryen, maer voor al met sijde, die daer overvloedigh is.

Het Keyſerrijck
TVRCKYEN.

POmponius Mela vermaent van de Turcken in ſijn eerſte boeck; Plinius in 't ſeſte boeck, in 't ſevende capittel, ſchrijft oock van de ſelve, derhalven men niet behoeft te twijffelen, of de Turcken (die hedensdaeghs wijdt en zijdt heerſchen, door onſe ſlappigheyt en tweedracht) hebben haren naem en af-komſt van deſe. Poſtellus meent datſe van de Hebreen Togarma genoemt worden; waer mede oock ſtemt Benjamin Tudelenſis. Deſe Turcken noemen haer ſelfs *Meſulmans*, dat is, beſnedene, ofte, ſoo het andere uytleggen, recht-geloovige; want ſy geen Turcken willen geheeten weſen, houdende dien naem als ſmadigh, alſoo die in de Hebreeuſche tale ballingen beteeckent, oft, als andere willen, verdervers.

Naem.

Ottomanniſch Rijck.

Dit Ottomanniſche of Osmanniſche Rijcke, 't welck ſeer groot en machtigh is, begrijpt in ſich veel landtſchappen van Europa, Africa, en Aſia.

In Europa.

In Europa ſtreckt het ſich langs de zeekuſt, en de Golf van Venetien, van de frontieren van Raguſa af, omvattende voort den gantſchen Archipelagus en den Propontis, met een goet deel van de Swarte-zee, tot aen de ſtadt Theodoſia, die men nu Caffa noemt, gelegen in Taurica Cherſonneſus, welck begrijpt ontrent 800 mijlen; binnen landts ſtreckt het ſich van de ſtadt Rab in Hungaryen tot aen Conſtantinopolen, de uyterſte palen van Europa.

In Africa.

In Africa heeft de Turck de gantſche zeekuſt, van de ſtadt *Bellis de Gomera* af, tot aen *Sinus Arabicus* oft de Roode-zee, weynigh plaetſen uytgeſondert, die onder den Koning van Spanjen hooren.

In Aſia.

In Aſia verſpreyt het ſich oock wijt en breedt, tot aen Perſen, en de Indiſche zee.

Vruchtbaerheydt.

Dit Turckſche Rijck is overvloedigh in allerhande vaſte zaden, als tarwe, garſt, haver, rogge, boonen, heerſe, en diergelijcke; rijs, vlas, kattoen; daer zijn oock wijnſtocken, en groote menighte van meloenen, pompoenen, concommers, noten, appelen, peeren, granaet-appelen, orangie-appelen, kaſtanien, vygen, kerſſen, en meer andere fruyten: doch niet door het gantſche Rijck; want daer zijn eenige plaetſen, als doorgaens in Cappadocien en kleyn Armenien, daer geen van alle deſe vruchten waſſen, van wegen de groote koude aldaer. Daer ſijn mijnen van goudt, ſilver, yſer, koper, en aluyn, oock groote verſcheydentheydt van gedierten, inſonderheyt veel kameelen, muylen, en vee. De Turckſche paerden, en genereuſe wreede honden van Turckyen worden ſeer gepreſen.

Deelen van Turckijen.

Het deel van het Koningrijck Hungarien, en de landen benoorden Griecken leggende, kleyn Aſien, Cyprus, Marocco en Fez, zijn nevens hare byſondere kaerten beſchreven. Van Griecken, Arabien, Ægypten, en Barbaryen, ſullen wy hier een weynigh ſeggen, ſoo veel de kortheydt toelaet.

Grieckenlandt.

Grieckenlandt wordt in 't weſten met de Ioniſche zee, in 't zuyden met de Libyſche, in 't ooſten met de Ægeſche oft Archipelagus beſpoelt, en in 't noorden met de bergen van Thracien, Myſien, en Dalmatien geſcheyden. Dit landt was eertijdts de moeder en fonteyne van welſpreekentheyt, geleertheyt, en alle konſten. Daerom noemt Diodorus Siculus Athenen een gemeene ſchoole des menſchelijcken geſlachts; Cicero noemtſe de edelſte van de heele wereldt. Van deſe hebben niet alleen de Romeynen, maer bynae alle de natien van geheel Europa de wetenſchappen gekregen. Haer voornaemſte geleerde mannen zijn geweeſt Muſæus, Solon, Socrates, Xenophon, Plato, Ariſtoteles, Iſocrates, Demoſthenes, Thucydides, en meer andere.

In vorige tijden was 't een vry landt, maer om dat het over de naebuurige heerſchen wilde, is 't ſelver van Cyrus, Xerxes, en andere Koningen van Perſen gequelt, en daer nae onder de macht van Philippus, Alexander, en de volgende Koningen van Macedonien gekomen, tot dat het met Perſen van de Romeynen bemachtight is. Toen het Roomſche Rijck tuſſchen de ſonen van Conſtantinus de Groote gedeelt wierd, is het den Keyſer van Conſtantinopolen ten deel gevallen, en daer nae van de Gothen, Bulgaren, en Saracenen berooft en verwoeſt, tot dat het ten laetſten onder de ſlavernye de Turcken gekomen is.

Steden.

De principaelſte ſteden waren eertijdts Athenen, Lacedæmon, Delphis, Argos, Mycenen, en Corinthen.

Rivieren.

De voornaemſte rivieren ſijn Strymon, Chabrius, Echodorus, Axius, Erigon, Lydius, Aliacmon, en andere, tot 32 toe.

Bergen.

Hier zijn oock de vermaerde bergen, Oſſa, Pelion, Olympus, Parnaſſus, Helicon, Cytheron, Hymettus, Pindus, Oëta, Taygetus, en andere.

Egypten.

Ægypten is een oudt landt, daer de kinderen van Iſraël lange jaren gewoont hebben, ſoo men in de boecken Moyſis ſien kan. Het grenſt in het weſten aen den Nijl, de woeſtijnen van Barcha, Libyen, Numidien, en het Koningrijck Nubien, in 't zuyden aen de velden van Bugien, en den Nijl. Leo Africanus ſchrijft dat het in drien gedeelt is, te weten Sapid, 't welck is het bovenſte deel oft Thebais, beginnende aen de frontieren van Bugia, en ſtreckende tot Cairo toe: Eriſia, dat het weſtelijckſte deel is, en ſtreckt van Cairo tot

EVROPÆ PARS.

TARTARIÆ PARS.

AFRICÆ PARS.

ASIÆ PARS.

PERSIÆ PARS.

MARE MEDITERRANEI PARS.

MARE MAGIORE ol. PONTVS EVXINVS

MARE DE BACHV ol. CASPIVM MARE

ET HYRCANVM.

MARE ÆGYPTICVM.

MARE RVBRVM Turcis SINVS ARABICVS MARE DE MECCA

Magni Ducis Moscoviæ confinia.

ASTRACAN NOVA.

GIVRGVRA.

GAZARIA

GAZARA

MENGRELIA

GIORGIA.

TVRCOMANIA

ARMENIA

CVRDI

ASSYRIA

MESOPOTAMIA

ALIDVLI

ARDEN

CALDEA.

ARABIA DESERTA.

AYAMAN,

ELCATIF ol. ARABIA

MASCALAT.

FELIX.

AMANSIRIFDIN.

ALIBINALI.

THEAMA

GVBEL AMAN.

IRMIN.

ZIBIT

HERIT.

ADEN.

MEDIA

SERVIAN.

GILAN.

SARCH

RABIA

CVSISTAN

DIARBECH

CALDAR

FARSI

PARS.

ORMVS.

SINVS PERSICVS.

MARE ELCATIF ol.

MARE ARABICVM et INDICVM

BELLO.

GANFILA.

DAFILA.

AMAMIR.

BARNAGASSO.

Hic Presbiter Iohannes totius Æthiopiæ rex longe latèque imperitat

SAHID.

BARCHA

ÆGYPTVS

Regni Tuneta ni pars.

Occidens.

Oriens.

Meridies

Septentrio.

Linea sub Tropico Cancri.

Coram

Sortæ

Sabia

Zacamcha palus

Nubia

Barbanda

Dancali

Zeila

Barbara

Aden

Babelmandel Fretum

Zocotoria insula Nunc cyprina also. ad nos pertinet.

Curia muria

Milliaria Germanica communia.

Magnifico Prudentiss^mo Spectatiss^mo Viro DAVIDI DE WILHEM LVL. Curiæ Brabanticæ Senatori, et Illm^i Arausionensiũ Principis Consiliario, viro Orientalium linguarum peritissimo, studiorumq; quotquot sunt, elegantiorum fautori sereio, Tabulam hanc D.D.D. Guilielmus et Johannes Blaeu.

TVRCICVM IMPERIVM

Concordia res parvæ crescunt Discordia maximæ dilabuntur.

Ad C. Rasusse, olim Borcum Prom., erant patram nostrarum memoriæ, Regis Tunetani, et Soldani Ægypti confinia, hodie vero Solimannorum imperium hucusque, et ultra extenditur.

ro tot Roſetto : Maremma, het ooſterſche deel.

Steden. Hier waren eertijts veel ſteden, onder andere Syenne, Thebe, Tentyra, Heliopolis, Memphis, Babylon, Alexandria, en Peluſium, waer van noch ſommige overigh zijn.

Eertijdts heeft dit landt, op verſcheyden tijden, verſcheyden Koningen gehadt, als de Pharaones, en de Ptolemæos, die lange tijt geregeert hebben. Daer na is 't aen de Romeynen gekomen, tot dat haer Rijck verſwackte, wanneer de Saracenen, inwoonderen van 't geluckig Arabien, Ægypten vermeeſtert hebben onder haren Overſten Sultan, nae welcken alle de andere deſen naem behouden, die vele jaren geregeert hebben, tot datſe van de Turcken overwonnen zijn.

Vruchtbaerheyt. Niet tegenſtaende dat het hier nimmermeer oft ſelden regent, nochtans is 't een vruchtbaer landt van tarwe, rogge, haver, boonen, en diergelijcke zaden. De oorſaeck hier van is de Nijl, die midden door het landt vloeyt, jaerlijcks overloopt, het aerdtrijck bedeckt, en met ſlijm en ſlijck vet maeckt : Soo dat Iuſtinus in ſijn hiſtorie getuyght, dat 'er geen landt vruchtbaerder is van voetſel tot des menſchen onderhoud noodigh. Plinius ſeyd mede, dat de grootheyd des Roomſchen Rijcks ſonder de vruchtbaerheyt van Ægypten niet lange ſoude geduurt hebben. Vele oude Schrijvers hebben dit landt een gemeene ſchuure en ſpijs-kamer van de gantſche weereldt genoemt. Hier zijn oock vette weyden en veel vee, als buffels, oſſen, ſchapen, geyten, kameelen, paerden, eſels, en andere.

Barbaryen. Barbaryen ſtreckt ſich van Ægypten af tot aen de engte van Gibraltar, en begrijpt de twee Mauritanien, te weten, Tingitana, en Cæſarienſis, eygentlijck Africa geheeten, daer-enboven Cyrenaica, Marmarica, met het buyten-ſte Libyen.

Palen. De hiſtori-ſchrijvers van onſen tijdt bepalen dit landt in 't ooſten met de woeſtijne van Marmarica, nu Barcha genoemt, tot aen dat deel van den bergh Atlas, welck nu ter tijdt Mejes geheeten wordt : in 't weſten met de Atlantiſche zee ; in 't zuyden met den voorſchreven Atlas ; in 't noorden met de Middellandtſche zee.

Inwoonderen. De volckeren van Phœnicien hebben eerſt dit landt bewoont, met eenige andere, die hier uyt Aſien en Ægypten gekomen waren ; daer nae is het van de Romeynen bemachtight, en van haer op de Grieckſche Keyſers gekomen : naderhandt hebben de Wenden, oft Vandali, Saracenen, en de volckeren van Arabien 't ſelve verovert : hedensdaeghs is 't eensdeels onder den Turck, eensdeels onder ſijnen eygen Heer, dienſe Serif noemen. De Koning van Spanjen beſit oock eenige kaſteelen.

Deelen. Barbaryen begrijpt, behalven de Koningrijcken Marocco en Fez, oock dat van Teleuſinum en Tunes.

Tremiſen. Teleuſinum, oft 't Koningrijck Tremiſen, eygentlijck *Mauritania Cæſarienſis* genoemt, is meeſt onbewoont, rouw, en droogh, beſonder daer 't ſich naer 't zuyden ſtreckt ; omtrent de zeekuſt is 't tamelijck vruchtbaer.

Hier ſijn weynigh ſteden en kaſteelen. De hooftſtadt is Teleuſina, eertijdts groot, maer nu vervallen. Algier leydt oock in deſe ſtreeck, vermaert door de ſchip-breuck van Keyſer Karel de vijfde, gevangeniſſe en ſlavernye der Chriſtenen, en zee-rooverye der Turcken. Nu ter tijdt iſſe ſoo ſterck, datſe voor onwinbaer gehouden wordt. In dit Koningrijck zijn noch twee goede havens, Horam ofte Oran, met een ſterck kaſteel, en Marca Eliabari, die nu beyde onder den Koning van Spanjen ſtaen, en van de Spaenſche kooplieden veel beſocht worden. *Steden.* *Algier.*

Het Koningrijck Tunes begrijpt kleyn Africa, en een groot deel van Numidien. Dit Landt is naer het ooſten heel onvruchtbaer, en heeft groot gebreck van water : van de riviere Majori, tot aen de rivier van het landt Meſrata is 't tamelijck vruchtbaer van kooren, vee, en menighte van boomen, beſonder naer 't weſten. *Tunes.*

Hier leggen de ſteden, Bugia, groot en volckrijck ; Conſtantina rijck en luſtigh, met hooge muuren omringt ; Hippona oft Bona, van de Romeynen gebouwt, daer de H. Auguſtinus Biſſchop geweeſt is ; *Tunetum* oft *Tuniſi*, was eertijdts een kleyn ſtedeken, maer heeft ſeer toegenomen door de ruïne van Carthago. Aen de engte van het naeſt-gelegen meyr lagh dat ſtercke kaſteel Goletta, 't welck Keyſer Karel de V ingenomen had ; maer is naderhandt van Uchali Baſſa gewonnen, en geraſeert. Carthago is van de Phœniciers lang voor de ſtadt Romen gebouwt. Sy was groot, rijck, en ſoo machtig, datſe met de Romeynen om de heerſchappye des weereldts ſtreedt : hier is Tertullianus, en de H. Cyprianus geboren. *Steden.*

Arabien is in dryen gedeelt, te weten, in *Petrea*, dat is, het ſteenachtigh ; *Diſerta*, dat is, het woeſt en onbewoont ; en *Felix*, dat is, het geluckigh. In Arabien leght Palæſtina, dat men oock het Landt van beloften heet, om dat het de Ioden belooft was, en *Terra Sancta*, dat is, het Heyligh landt, om dat Chriſtus onſe Saligh-maecker hier geboren, en geſtorven is, het heylige Euangelium verkondight, ſijn kercke op-gericht, en de H. Sacramenten in-geſtelt heeft, &c. De principaelſte ſtadt is Ieruſalem, die met hare kercke wijdtloopigh beſchreven is van Flavius Ioſephus, en in onſe tijden van Chriſtianus Adrichomius, die de curieuſen leſer beſien kan. *Arabien.*

Men leeſt dat het Rijck der Turcken aldus ſijnen aenvang heeft genomen : Haer eerſte Keyſer Ottomannus was een Tartar, en ſoldaet van den Grooten Cham, ſtout van gemoede, en boven andere ſterck van lichaem : deſe, onder ſchijn van eenigh onrecht hem aengedaen, is van de Tartaren afgeweken, en heeft in Cappadocia de wegen en bergen beginnen te beſetten : hy hadde in ſijnen aenvang maer veertigh ruyteren ; doch zijn 'er hem veel toegevallen, op hope van buyt, als oock eenige van wegen begane ſchelmſtucken, door welcker hulpe hy Cappadocien, Ponto, Bithynia, Pamphylia, en Cilicia, alle ſeer machtige landſchappen, ingenomen heeft, ontrent het jaer *Begin der Turcken.*

Chriſti

Christi 1300. Hem is gevolght zijn soon Orchanes; dese heeft het Rijck, dat hy van sijnen vader verkreegh, met de selve practijcken, doch met meerder rijckdom en macht, behouden, en verbreydt, daer toe hem dienende de tweedracht onder de Christenen; waer door hy Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, en Cariam getemt, Nicæam ingenomen, en zijn Rijck tot aen den Hellespontum toe verbreyt heeft. Toen ter tijd twisten de Palæologi met de Cantacuzeno; dies liet hy sich voorstaen, dat soo hy sich desen Cantacuzeno gunstigh betoonde, dat hy noch in 't Christenrijck soude ontboden worden, gelijck niet lang daer nae gebeurde. Hy is dan over gescheept, en heeft zijne naekomelingen den wegh gebaent om Europa te plagen. In het eynde sijns levens ongeluckigh met de Tartaren vechtende, is hy omgekomen, nae dat hy een-en-dertigh jaren geregeert hadde. Nae hem is sijn sone Amurathes gevolght; dese was een sonderling konstenaer van veynsen, in kloeckheydt van gemoedt, lijdtsaemheydt in arbeydt, in goede krijghs-discipline, niet minder als sijn voorsaten; want hy de twisten, gelijck verhaelt is, onder de Griecken met veynsen gevoed heeft; welcke als sy nu door de oorloge vermoeyt en uytgeput waren, is hy in de gehuurde schepen der Genouesen uyt Asien over den Hellespontus in Thracien gevaren. In het jaer 1363 heeft hy Gallipolis, in de Chersonesus gelegen, gewonnen, waer mede hy een groot deel van Thracien gekregen heeft; daer nae overwon hy Mysien, de Bessos, en Triballos. Eyndelijck, als hy Hadrianopolis ingenomen hadde, en sich meende meester te maecken van Servia en Bulgaria, is hy van een onderdaen van Lazarus, Heer of Despota van Servia, (die hy van te voren in eenen strijdt gevangen hadde) met een poingaert doorsteken. Hy liet twee sonen na, te weten, Solyman en Bajazeth: dese, sijnen broeder gedoodt hebbende, is aen het Rijck gekomen, en heeft terstondt gesocht geheel Thracien onder hem te brengen. Hy was een man van scherpen verstande, begeerigh naer grooten staet, vaerdigh om iets te beginnen, en vlytigh in zijne administratie, ouvermoeyt in den arbeyt, ver-siende om sijnen slagh waer te nemen, en standtvastigh om sijne saecken uyt te voeren. Als hy gantsch Thracien in zijn gewelt hadde, wierp hy stracks zijn ooge op Constantinopolen, doch vondt goedt, eerst Thessalien, Macedonien, Phocis, en Atticas te overweldigen: het overige van de Mysiers (die hedensdaeghs Servii genoemt worden) en van de Illyriers (nu Bosniers geheeten) en van de Triballis (die men nu ter tijdt Bulgaren noemt) heeft hy sich oock meester gemaeckt, doodende den Prince van Bulgarien. En na dat hy Constantinopolen acht geheele jaren belegert hadde, is hy op-gebroken, vreesende de aenkomst der Hongaren en Françoysen, (van de Keyser derwaerts tot ontset gesonden) en is haer tot aen Nicopolis in 't gemoet getrocken, heeft haer aengevallen en overwonnen, alsoo dat het meeste deel van de Fransche Oversten daer doodt bleven of gevangen wierden. Bajazeth, door dese overwinninge moedigh geworden, heeft Constantinopolen wederom belegert, en twee jaren soo benauwt, dat, ten ware Tamerlanes de Groote Cham van Tartarien, met vyer en swaerdt geheel Asien hadde begonnen te verwoesten, de steden innemende, en alles tot roof maeckende, het met de belegerde gedaen hadde geweest: door dit geruchte verbaest, is hy met sijn heyrleger in de palen van Galatien en Bithynien getrocken; alwaer strengelijck tot heel laet in der nacht gevochten wierde, en Bajazeth de nederlage kreegh, en gevangen bleef: men dede hem goude boeyen aen sijn beenen, en wierd alsoo in een ysere kouwe door gantsch Asien, ontrent drie jaren lang, gevoert: daer nae, verstaende dat hy in Tartaryen soude gebracht worden, heeft hy sijn hooft tegen de ysere kouwe aen stucken gestooten, en is soo gestorven. Hy heeft geregeert dertien jaeren en ses maenden, naelatende vier sonen, Calapinus, Moyses, Mahomet, en Mustapha.

Calapinus is schielijck gestorven; zijn sone Orchanus wierd van sijn oom Moyses om-gebracht; die daer nae van sijn broeder Mahomet oock gedoodt is. Dese Mahomet heeft de gantsche Walachie en Macedonien ingenomen, de Turcksche standaerden tot aen de Ionische zee geplant. Hy nam sijn residentie te Hadrianopolis; en, nae dat hy seventien jaren geregeert hadde, is hy in 't jaer 1422 gestorven.

Amurathes II.

Daer na heeft Amurathes de tweede het Rijk verkregen: dese, door hulpe der Genouesen, in Thracien over-gescheept, heeft sijnen oom Mustapha, die van de Griecken meest bemint was, overwonnen; Thessalonica, die seer oude, machtige, groote, genoeghlijcke, en wel-gelegene stadt, toen ter tijdt onder de Venetianen staende, gedestrueert; Cyprus, Epirus, en Ætolia sich oock onderdanigh gemaeckt. En merckende dat de vriendtschap van Georgius, Prince van Servia, hem dienstigh soude zijn, om sijne heerschappye te vesten, en der Christenen stant te swacken, heeft hy de selve op allerhande wijsen gesocht, en sijn dochter getrouwt. Op dese vriendtschap dan en zijne krachten betrouwende, heeft hy Belgradum belegert, daer seven duysent Turcken voor gebleven zijn. Door dese victorie hebben de Christenen eenen moet gekregen, en den Turck het hooft geboden. Vladislaus, Koning van Polen en Hungaren, hadde Ioannes Hunniades om sijne kloecke daden *Vaivoda*, dat is, Vorst van Transilvanien gemaeckt. Dese is in Servia gevallen, en heeft de Turcken daer uyt geslagen, en noch daer nae, alsse in Transilvanien geruckt waren, vele verslagen. Naederhandt heeft hy in Bulgarien ses-mael op eenen dagh den Turck slagh gelevert, en t'elckens de victorie behouden, vier duysent Turcken, en dertien Capiteynen der Ianitseren gevangen. Amurathes, bynae uytsinnigh door soo veel verlies, en vergramt om dat Vladislaus het bestandt, met hem gemaeckt, niet hielde, heeft al sijn krijghsvolck byeen vergadert. Toen ter tijdt was het

leger der Chriſtenen by het Varnenſer meyr. De Turck heeft de ſpions omgekoft, en de Genoueſen 100000 ducaten gegeven, datſe hem, beneden Gallipoli, uyt Aſien met'er haeſt in Europa lieten komen. Van beyde ſijden heeft men drie heele dagen achter malkanderen gevochten, en Amurathes den ſtrijdt behouden, die met recht de Chriſtenen van hare ontrouwigheydt beſchuldighde. De Koning Vladislaus is hier gebleven: Hunniades ter nauwer noodt ontkomen: de Cardinael Iulianus, die, ſoo men ſeydt, geraden hadde den trefves te breken, van ſijn paert gevallen, en in een boſch geſtorven. Hier mede is 't hert van Amurath verheven, die den muur, op den Corinthiſchen Iſthmus gemaeckt, dede af-werpen: en is daernae geſtorven in Pruſia, een ſtadt van Bithynien, daer in die tijdt de Turckſche Keyſers haer hof hielden.

Mahomet de II. Hem is gevolght Mahomet de tweede. Deſe heeft, door den moordt ſijns broeders, zijn Rijck beveſtight, en Conſtantinopolen in het jaer 1453, den dertighſten Mey, vechtenderhandt ingenomen. Twee jaren daer nae is hy voor Belgrado gekomen, doch veel volcks daer voor latende, en gewondt, was gedwongen te vertrecken; daer nae heeft hy de landen Bulgaria, Dalmatia, Croatia, met Raſcia ingenomen. Trapezuntien, en het eylandt Metelino, mitsgaders ſommige andere eylanden van den Archipelagus, hebben haer oock moeten overgeven. Eubœa heeft hy mede gewonnen, met Theodoſia, een ſtadt der Genoueſen, nu ter tijdt Capha geheeten.

Bajazethes II. Bajazethes de tweede, heeft met de Venetianen geoorlogt, en haer Naupacten, Methonen, en Dyrrachien afgenomen, en geheel Dalmatien verwoeſt, en is ten laetſten van fenijn geſtorven.

Selymus. Sijn ſone Selymus heeft ſich meeſter van het Rijck gemaeckt; en nae dat hy de ſtercke ſtadt Alcairo in Egypten gewonnen hadde, en den Soldaen gedoodt, heeft hy voorts Alexandrien, en 't geheele Egypten onder ſijn gebiedt gebracht, en Damaſcus ingenomen.

Solymannus. Solymannus, de eenige ſone van Selymus, is in ſijns vaders plaetſe gekomen. Hy heeft Belgrad, een ſterckte, niet alleen van Hungaryen, maer oock van heel Chriſtenrijck, gewonnen. Het eylandt Rhodus, met Gran, Buda ofte Offen, en meer andere ſteden verovert. Weenen in Ooſten-rijck heeft hy vergeefs belegert, en is eyndtlijck, in 't 47 jaer ſijns Rijcks, by Zigeth geſtorven.

Selymus II. Hem is gevolght Selymus de tweede. Deſe heeft acht jaren beſtandt met den Keyſer Maximiliaen de tweede gemaeckt, en den Venetianen het eylant Cyprus af-genomen; hy heeft oock Tunis en Goletta verovert, en is in 't jaer 1575 geſtorven.

Amurathes III. Na hem is Amurathes de derde gevolght; en na deſen Mahomet de derde: deſe heeft ſijne regeeringe begonnen met de moordt ſijner broederen, die achtien in 't getal waren.

Achmetes. Nae deſen heeft Achmetes geregeert, daer nae Muſtapha broeder van Achmetes; en onlangs Osmannus, die om-gebracht is, om dat hy tegen de Polen ongeluckigh gevochten hadde. Nae deſen is Muſtapha voorſchreven wederom Keyſer geworden, en nae hem Amurathes de vierde, broeder van de voornoemde Osmannus.

Steden. De Turck heeft in alle ſijne heerlijckheden vier rijcke en machtige ſteden, te weten, Conſtantinopolen, Alcairo, Aleppo, en Tauris. Van Conſtantinopolen, eertijdts Bizantium, is elders geſproken. Aleppo is de grootſte ſtadt van Syrien, een vermaerde koopſtadt, jae als een middel-punct, daer alle waren van Aſien gebracht worden. Tauriſium oft Tauris, was eertijdts de grootſte ſtadt van 't Rijck van Perſien, alwaerſe by onſen tijdt afgeſcheurt is. Alcairo of Cairo is de hooftſtadt van alle de ſteden van Africa.

Gebouwen. De Turcken maecken groote Moſqueen ofte Kercken, treffelijcke Cavaſſeryen ofte Gaſthuyſen, badt-ſtoven, water-leydingen, bruggen, en andere gemeene koſtelijcke en heerlijcke wercken. Onder welcke de kercke van S. Sophia, binnen Conſtantinopolen, is wel het ſchoonſte gebouw dat men met oogen beſchouwen magh. Deſe is noch in weſen, als Bellonius getuyght, en overtreft verre het gebouw van het Pantheon te Romen. Kortheydt halven gae ick voorby het Koninglijcke Turckſche paleys, en veel oude en gedenckwaerdige gebouwen.

Regeering. De Ottomanniſche regeeringe is gantſch tyranniſch, want de Turckſche Keyſer ſoo abſoluyt regeert, dat ſijne onderdanen haer niet anders als ſijne ſlaven dorven noemen; ja dat meer is, niemandt is daer een Heer van ſich ſelfs, noch van ſijn huys dat hy bewoont, oft van 't landt dat hy bouwt en havent; behalven eenige weynigh familien binnen Conſtantinopolen, welcke ſulcks door ſonderlinge privilegie van Mahumet de tweede vergunt is.

Religie van Mahomet. De Religie, oft, om beter te ſeggen, de ſuperſtitie der Turcken, is van Mahomet verdicht in het jaer onſes Heeren 622, ten tijde van Keyſer Heraclius. Deſe Mahomet, ſoo men ſeydt, is te Cyrenen geboren, van een waerſegger, en Iſmaelitiſche vrouw. Hy was argh en loos, ſterck van lichaem, wreet van geſicht, vreeſelijck van ſtemme, en ſtout om alles te onderſtaen. Hy heeft ſijns meeſters vrouwe, die vijftigh jaren oudt was, getrouwt om haren rijckdom, met welcke hy te beter ſijn leere tegen het oudt en nieuw Teſtament heeft konnen voortplanten. Sijn mede-hulper was Sergius, een monick, die om de ketterye van Neſtorius uyt Conſtantinopolen verjaeght, en in Arabien gevlucht was. Soo heeft hy dan een nieuwe ketterye gemaeckt uyt de Ioodſche wet, en het gevoelen van Neſtorius, welcke die van Arabien, en de nabuurige landen aenvaert hebben. En om dat hy de vallende ſieckte ſoude bedecken, die hy door onmatigh eten en drincken gekregen hadde, ſeyde hy dat de Engel Gabriel met hem ſprack. Hy hadde een duyve gewent uyt ſijn oore te eten, en ſeyde, dat dit de H. Geeſt was, die hem alles

open-

openbaerde. Hy ſchreef een boeck van ſijn nieuwe wet, en bondt een papierken aen de duyve, daer in geſchreven ſtont : Die den ſtier het jock aen doet, ſal Koning weſen. Hy deed den Alcoran tuſſchen de hoornen van een ſtier binden. Als deſe ſchielijck, met vreeſe van vele, voor den dagh quam, liep hy terſtont na Mahumet, gelijck hy te voren geleert en gewent was. Mahumet ontfing de wet, als uyt den hemel geſonden. Sergius het papierken openende, las het in 't openbaer, en bracht het jock, welck Mahumet den ſtier aendeed, en wierdt terſtont Koning gemaeckt, en Sergius een Propheet verklaert. Deſe wet leert, dat 'er een onlichamelijck Godt is ; dat Chriſtus geen Godt, maer een groot Propheet is, doch Mahumet grooter, en van Godt ſelfs geſonden. Datſe in 't Paradijs ſullen komen, die hem gelooven, welck na eenige duyſent jaren geopent ſal worden ; daer vier rivieren vloeyen van melck, wijn, honig, en water : daer oock paleyſen en huyſen van gout en paerlen zijn, ſoet vleeſch van vogelen, en allerley fruyten, dieſe al liggende onder de ſchaduwe van de boomen ſullen eten. Hy laet de mannen toe vier wettige vrouwen te hebben, en ſoo vele concubinen alſſe konnen onderhouden. Hy ſeyt dat de Son en de Maen op paerden rijden, en dat de Son ſich 's avonds in warm water waſt, en 's morgens vroegh op ſtaet : dat de ſterren in de locht aen gouden ketenen hangen : dat de menſchen van een Echel of bloedtſuyger komen, en diergelijcke raſeryen meer. Het is te verwonderen en te beklagen, dat ſoo vele menſchen ſulcke plompe en ſpottelijcke ſotternyen gelooven. Want bynae geheel Aſien, het meeſte deel van Africa, en een groot deel van Europa, ſtaet onder 't Rijck der Turcken, en heeft de wet van Mahumet aenvaert. Iae het lant van de groote Cham, oft Tartarien, de Perſianen, en ſommige volckeren van Indien gelooven meeſt deſe droomen. De ſelve Turcken eeren en voeden katten, honden, viſſen, en vogelen, en meenen datſe hier mede Gode dienſt doen : ſoo dat men te Conſtantinopolen op geſette uren, de voorſchreven beeſten ſpijſe ſiet voorſetten, te weten, gekoockte rijs, en gebraden vleeſch, datſe daer toe in de halle gekoft hebben, datſe oock aen lange ſtocken plachten te doen, en de ſelve beeſten toe te reycken. Somtijdts koopenſe oock vogelen, en laten de ſelve door medelijden en barmhartigheydt vry wegh vliegen. Sy achten 't voor groote ſonde het papier wegh te werpen, oft daer op te treden ; ſoo ſy een ſtuck op de aerde ſien leggen, dat nemenſe met eerbiedinge op, en placken 't tegen de wandt, of ſteeken 't daer tuſſchen. Augerius Busbequius verhaelt, in den brief dien hy van ſijn legaetſchap geſchreven heeft, dat de Ianitzers, die hy tot leytsmannen naer Conſtantinopolen had, op ſekeren tijdt grootelijcks klaeghden, om dat ſijne dienaren het papier tot vuyle ſaken beſighden. De oorſake van deſe eerbiedinge aen 't papier is, om dat de wet van Mahumet daer in geſchreven ſtaet. Sy ſeggen, datſe over eenen langen gloeyenden rooſter moeten gaen, eerſe in 't paradijs konnen geraken, en dat dan deſe opgeraepte papierkens onder de planten van haer voeten ſullen komen ſpringen, om datſe te minder verbrandt ſouden worden.

Nae dat Mahumet zijn wet gemaeckt, en heel Arabien verwonnen hadde, is hy ten laetſten met fenijn omgebracht, oudt 40 jaren, andere ſeggen 60 jaren. Sijn graf is, gelijck Vartomanus ſchrijft, te Medina, een ſtadt van *Arabia Petrea*, en wordt van de Saracenen en Mahumetiſten met groote eerbiedigheydt dickmaels beſocht. Hy verhaelt oock, dat toen hy te Medina was, ſeecker Kapiteyn vier duyſent ſaraphen, welck een ſoorte van geldt is, aen den prieſter geboden heeft, om het lichaem van *Nabi*, dat is den Propheet, te mogen ſien ; wien de Mahumetiſche prieſter antwoorde : Sult ghy met uwe oogen, die ſoo dickmaels geſondight hebben, derven aenſchouwen den genen, om wiens wille Godt almachtigh hemel en aerde geſchapen heeft ? De Kapiteyn ſeyde wederom : Ick bekenne dat ghy de waerheyt ſpreeckt, maer laet my toe dat ick Nabi magh ſien, en ick ſal terſtondt daer nae, ter liefde van hem, mijne oogen uytkrabben.

Gaſthuyſen. De gaſthuyſen van de Turcken, ſeyt de voorſchreve Busbequius, zijn gerieflijck en bequaem, wel gebouwt, en in verſcheyde kameren gedeelt. Uyt deſe wordt niemandt geſloten, oft hy Chriſten oft Ioods is, rijck oft arm. Hier logeeren oock de Singiacci, als ſy op de reyſe ſijn. Haer manier is, datſe een yder die daer wil komen, den koſt geven. Als 't etens tijdt is, komt een van de dienaers met een houten ſchijve, bynae ſoo groot als een tafel ; in 't midden van de ſelve is een ſchotel vol gekoockte gerſt, met een ſtuck vleeſch ; rondtom de ſchotel leggen ſommige brooden, en ſomwijl wat honighs. Is het dat 'er iemant van qualiteyt is, die ſulcks weygert, en ſeght dat ſy ſelver koſt heeft, ſoo bidden ſy dat men haer armoede niet ſoude verſmaden, dat den Baſſen oock 't ſelve gegeven wordt, en de maniere van de plaetſe ſulcks mede brengt. Deſen bry houdt Galenus voor geſondt ; daeren-boven heeft hy eenen liefelijcken ſmaeck. De reyſende man magh drie dagen lang in deſe gaſthuyſen blijven, en eten ; maer men vindtſe over al niet : de Turcken noemenſe Imaret.

Herbergen. De gemeene herbergen heetenſe *Caravan ſarai*, die daer veel gebruyckt worden. Het zijn groote gebouwen, wat langer als breedt : in 't midden van de ſelve is een plaetſe daer men de kemels, muylen, karren, en bagagie ſet ; rondtom deſe plaetſe is een muur, ontrent drie voeten hoogh, dicht aen den wandt, daer 't gantſche gebouw mede beſloten wordt. Deſe muur is boven vlack en effen, en tuſſchen de drie en vier voeten breedt. Hier ſlapenſe, etenſe, en koockenſe, alleen door den voorſchreven muur van de keemels, paerden, en andere beeſten afgeſcheyden, die onder aen den muur vaſt gemaeckt zijn, en met het hooft over den ſelven kijcken, en by hare heeren ſtaen als ſy haer warmen oft eten, ſomtijdts een ſtuck broodts, een appel, oft diergelijcke genietende.

Begraefnissen.

Wy hebben oock in Servia, seydt Busbequius, gesien de maniere van de dooden te begraven. Het doode lichaem stondt in de kerck met het aensicht ongedeckt; daer nevens was broodt, vleesch, en een kanne wijn gestelt: de huysvrouwe en dochter stonden daer by met haer beste kleederen verciert. Des dochters hoedt was van pauwen pluymen: de laetste gifte daer de vrouwe haren dooden man mede vereerde, was een purpuren hoedt, gelijck de houwbare dochters in dat landt dragen. Hier nae hebben wy het droevigh beklagh en lijck-sang gehoort, daer mede sy den dooden vraeghden, wat goedt en troost hem gebroken hadde, en waer mede sy aen hem verdienden, dat hyse alleen en bedruckt liet: en diergelijcke meer. De Priesters waren van de Grieckscbe religie.

Het Eylandt
C Y P R V S.

CYprus, gelegen in den inham Iſſicus, tuſſchen Cilicien en Syrien, is een van de grootſte eylanden der Middellandſche zee, daer eertijdts, ſoo de oude hiſtorien getuygen, ſeven Koningrijcken in waren. De lucht is hier ſoet, en het landt vruchtbaer.

Naem. By de Griecken wierd het eertijdts Maria, dat is geluckig, genoemt. Het heet Cyprus van de menighte des kopers, dat de Grieckſche κύπρον noemen, en hier, ſoo men meent, eerſt gevonden is. Hier waſt veel riet daer men ſuycker van maeckt; oock wijn, ſoo goedt als malveſey. Daer worden veel kamelotten van geyten-hair gemaeckt, die beneffens andere waren, als honigh, olie, ſout, limoenen, citroenen, dadels, &c. in verſcheyde landen geſonden worden, met groot profijt der inwoonderen. Deſe eylanders zijn heel welluſtigh, welcke de oorſaeck is, dat het van de Poëten de Godinne Venus toegeeygent is, dieſe Cypria en Cypriden heeten.

Grootte. Het begrijpt in ſijn omloop omtrent hondert en vijftigh mijlen. De lengte, tuſſchen Capo S. Andrea, en Capo S. Epiphanio, is 40 mijlen; de grootſte breedte 15 mijlen.

Palen. In 't noorden ſtreckt het naer Cilicien, in het ooſten is de Syriſche zee, in 't weſten de Pamphiliſche, in 't zuyden de Ægyptiſche.

Diodorus Siculus ſchrijft in ſijn 16 boeck, dat in dit eylandt negen ſchoone ſteden geweeſt zijn, waer van elck ſijnen Koning hadde, die nochtans alle onder den Koning van Perſien ſtonden. Ammianus Marcellinus ſchrijft

Vruchtbaerheydt. van haer vruchtbaerheydt aldus: Cyprus is ſoo vruchtbaer van alles, dat het geen uytlandtſche hulpe behoeft, en kan een laſt-dragend ſchip van onder tot boven optimmeren, en met ſeylen en alle noodige gereetſchap voorſien, en vol koſtelijcke goederen geladen, in zee ſtieren. Sextus Rufus ſeyd van het ſelve aldus: Cyprus, vermaert door haer rijckdommen, heeft de armoede van Romen beweeght, om haer meeſter daer van te maecken; ſoo dat wy dit eylandt meer door gierigheydt, als door recht hebben verkregen. De oude Werelt-beſchrijvers Strabo, Mela, en andere, hebben dit eylandt oock gepreſen; en van de naevolgende, Benedictus Bordonius, Vadianus, Paus Pius de 11, Dominicus Niger, Sabellicus, Volaterranus, en allerbeſt Iacobus Zieglerus.

Deelen. Het is eertijdts in vieren gedeelt, te weten, Salamina, Paphia, Amathuſa, en Lapithia.

Salamina. Salamina wierd ſoo genoemt na de ſtadt Salamine, hier van Teucer gebouwt, als hy van ſijn vader Telamon uyt het eylandt Salamine, tegen over Attica gelegen, gebannen was.

Amathuſa. Den naem Amathuſa heeftſe van de ſtadt Amathuntus, Venus toegeeygent, daer Adonis eertijts geviert is. Van deſe ſeydt Virgilius in ſijn tiende boeck:

Eſt Amathus, eſt celſa mihi Paphos, atque Cythera.

En Ovidius:

Piſcoſamque Gnidon, gravidamque Amethunta metallis.

Hier van zijn die van Cypers Ἀμαθούσιοι genoemt.

Paphia. Paphia heetſe na de ſtadt Paphus, en

Lapathia. Lapathia nae de ſtadt Lapathos, die een haven en timmerwerf heeft, daer Plinius van vermaent in 't 31 cap. van ſijn vijfde boeck.

Olympus. Hier is de vermaerde bergh Olympus, dieſe Trohodon noemen, met allerhande boomen beſet, en vol klooſters, in welcke Grieckſche monnicken woonen, *Calojeri* genoemt.

Rivieren. De rivieren Lycus en Pediæus, oft Lapithus, komen uyt de bergh Olympus, waer van den eerſten naer 't zuyden, en den anderen naer het noorden loopt.

Oude regering. Eer de Romeynen dit eylandt bemachtighden, wierdt het van Koningen geregeert, waer van de laetſte, Ptolemæus genaemt, hoorende dat de Romeynen gereetſchap maeckten om Cyprus in te nemen, hem ſelven vergeven heeft. Voorts heeft Porcius Cato de rijckdommen van Cyprus te Roomen gebracht. Nae de deelinge van 't Roomſche Rijck is 't onder de Grieckſche Keyſers geweeſt. In 't jaer 1181, als Richardus, Koning van Engelandt, ſijn ſoldaten naer Ieruſalem tegens de Saracenen voerde, en door ſtorm aen dit eylandt gedreven wierd, wilden hem de inwoonders niet laten landen, daerom heeft hy 't ſelve met gewelt ingenomen, en aen een Fransman, Guido genaemt, gegeven. Van dien tijdt heeft het onder Koningen geſtaen, tot dat het in de macht der Genueſen quam, die het beſeten hebben van 't jaer 1473, tot 1570, wanneer de Turckſche Keyſer Selymus 't ſelve gewonnen heeft.

Steden. Eertijdts waren hier ſchoone ſteden, als Paphos, nu Baſo genoemt, daer de inwoonderen ſeggen dat Venus eerſt uyt de zee geſproten is. Salamis, die in een luſtigen inham op de ooſtzijde lagh, daer men naer Syrien overſcheepte. Naderhandt iſſe Conſtantia genoemt,

M A R E M E D I T E R R A N E V M.

Cerines
Ceraunia

C. Cormachiti

C. Limniti

C. Elani

C. Scyllaeum

Nicosia, olim Tremitus

Famagusta, olim Tamasus

Capo S. Andrea

Capo Tila

Capo Chiti

Limisso

Capo Bianco

Capo de la Gata

Baffo olim Paphos

Olympus Mons

P A P H I A.

A M A T H V S I A.

S A L A M I N I A.

C Y P R V S I N S V L A.

Milliaria Italica
1 8 12
Milliaria Germanica
1 2 3

noemt, daer Epiphanius Biſſchop geweeſt is. Amathus en Ceraunia, nu Cerines en Lapethus geheeten. Nu ter tijdt zijn de voornaemſte, Nicoſia, in het midden van 't eylandt gelegen, en Famaguſta, alwaer het Koninglijcke hof is, en 't recht van een Biſſchoplijcken ſtoel, en een bequame haven tot den koophandel. Sy is van natuere en door naerſtigheydt der Venetianen ſoo ſterck gemaeckt, datſe dien machtigen vyandt lange heeft konnen wederſtaen. Nochtans heeftſe Selymus, als oock Nicoſia, met het geheel eylant ingenomen, als hy den ſolemnelen eedt, nae de doot van ſijn vader Solimannus, gebroken hadde, alleen door begeerte van te heerſchen. Want als Nicoſia in 't jaer 1570 den 26 Auguſti ingenomen was, heeft de Veldtoverſte Muſtafa den 19 September van 't ſelve jaer Famaguſta belegert: en om dat de Venetianen het niet te hulp ſouden komen, heeft Selymus een vloot van 300 ſchepen toegeruſt, om op de Veneetſe Golf te rooven. De Venetianen hebben daer drie kloecke en verſtandige mannen tot Overſten geſtelt, om de ſtadt te beſchermen, Marcus Antonius Bragadinus, Aſtor Ballionius, en Ludovicus Martinengus. Deſe hebben de ſtadt over de elf maenden bewaert, daer nae, ſiende dat 'er geen ontſet quam, en geen amonitie meer hebbende om de ſtadt te beſchermen, zijnſe met Muſtafa geaccordeert, datſe behoudens lijf en goet met hare ſoldaten ſouden uyttrecken, den tweeden Auguſti 1571. Na de vrede heeft Muſtafa, tegen ſijn belofte, deſe Overſten met 50 van de oudſte ſoldaten doen nederhouwen, als ſy in ſijn tente de ſleutelen der ſtadt brachten. Bragadinus heeft hy de neuſe en ooren doen afſnijden, en als hy in de ſtadt gekomen was, levende 't vel aftrecken, 't ſelve aen een ſpietſe hangen, en voor een vaendel gebruycken laten; en Laurentius Tepolus, dien hy te Alexandrien Conſul gekent hadde, doen hangen.

Nicoſia. Famaguſta.

NATOLIA,

Eertijdts kleyn

ASIEN.

Naem.

DIt Asia wordt, tot onderscheyt van groot Asia, kleyn Asia geheeten. Want toen de Romeynen dit lant tot een Provincie maeckten, hebben sy 't alsoo genoemt na het vaste landt Asia. De Turcken noemen het hedensdaeghs Natolia oft Anatolia, 't welck beteekent een plaetse naer 't oosten gelegen; nae het Griecxsche woort Anatolia, (als Bellonius in sijn Reys-boecken geleerdelijck geobserveert heeft,) het welck oosten beduyt. De nieuwe Schrijvers noemen 't oock somwijlen groot Turckyen. Marius Niger schrijft, dat het, van de Europische, nieuw Turckyen, en van de Barbarische *Rom* genoemt wort; te weten, dat deel, dat naer het noorden Bithynia, Galatia en Cappadocia begrijpt; doch het zuyderste geweest, daer Lycia, Cilicia en Pamphylia in is, wordt, na sijn seggen, Cattomanidia genoemt.

Grensen.

De palen van Natolien zijn, in 't oosten de riviere Euphrates; in 't zuyden de Middellandtsche zee; in het westen streckt het aen den Archipelagus van Grieckenlandt; en in 't noorden wordt het van de Swarte-zee ofte Mar magiore bespoelt. Soo begrijpt het dan dat geheele halve eylant, ofte *Chersonesus*, welck tusschen Pontus Euxinus, of de Swarte-zee, en de Cilische, en de Pamphylische zee, uytgestreckt leyt. De breette deses landts, na Plinius schrijven, is omtrent 200000 treden, van *Issico sinu* af, die nu Golfo de Lajazzo genoemt wordt, en de *Amalicis portis*, tot aen Trapezuntien toe, in den mont van Pontus Euxinus gelegen; waer in hy met Herodotus over-een stemt, die schrijft, dat de Isthmus van kleyn Asien (soo noemt men het landt, dat tusschen twee zee'n leght) vijf dagh-reysens breet is.

Lucht en Vruchtbaerheyt.

In getempertheyt van lucht, en vruchtbaerheyt des aertrijcks, wijckt Natolia geen landen; het welck oock Cicero met dese woorden getuyght: Weet, ghy Roomsche burgers, dat het inkomen van andere Provincien soodanigh is, dat men nauwelijcks de selve daer mede beschermen kan; maer Asia is soo vet en vruchtbaer, soo overvloedigh aen koorn, allerhande vruchten en weyden, dat het lichtelijck alle andere landen te boven gaet. Hier uyt kan men genoegh speuren, wat een wel gezegent landt dit eertijdts geweest is, daer de velden koorn-rijck, de weyden vet waren, en de rivieren gout voort-brachten; in 't kort, al wat 's menschen herte wenschen konde, was daer in overvloet te krijgen. Hier zijn vruchtbare wijnstocken en olijf-boomen. Nergens ter werelt is een landt meer met aertbevingen gequelt, oft daer meer steden vergaen zijn: in de tijden van den Keyser Tiberius, zijn 'er twaelf op eene nacht ingevallen, als Plinius in sijn tweede boeck verhaelt.

In dit Asia zijn eertijdts groote en treflijcke Rijcken geweest, te weten de Trojanen, des Konings Crœsi, Mithridatis, Antiochi, de Paphlagoniers, Galateren, Cappadociers, en meer andere.

Cyrus, Koning van Persien, heeft dit landt eerst ingenomen en geregeert; daer na de Macedoniers; na de doodt van Alexander de Groote hebben het sijne Veldt-oversten, gelijck oock Syrien, Ægypten, en Babylonien onder malkander verdeelt; namaels is het van de Romeynen geplondert; en eyndelijck seer jammerlijcken van de Turcken soo verwoest en bedurven, dat daer hedensdaeghs niet gedenckwaerdighs overigh is; maer t'eenemael geraeckt onder de ellendige tyrannye en slavernye des Turckschen Keysers: want alle heerlijckheyt, edeldom, en geslachten zijn onder een gemengt, daer en gelt geen afkomste meer, maer zijn de inwoonders anders niet dan slaven des Turckschen Keysers, die daer in verscheyden Provincien en Rijcken sijne Beglerbeys en Sangiacken houd.

Deelinge.

In Natolia zijn dese nabeschrevene lantschappen; Pontus, Bithynia, het eygen Asia, Lydia, Galatia, Pamphylia, Cappadocia, Cilicia, en Groot-Armenien.

Pontus en Bithynia.

Pontus en Bithynia waren eertijdts met de tusschen-loopende riviere van een gescheyden, doch zijn naemaels tot een landtschap gebracht, dat men nu ter tijdt Bursia ofte Becsangil noemt. Dit was eertijdts 't Rijck van Mithridates; de voornaemste steden van 't selve lant waren, Chalcedon, Nicomedia, Cerasus, Prusa, aen den bergh Olympus gelegen, daer de Turcksche Keyser, eer hy Constantinopelen won, sijn hof placht te houden, Nicæa en Heraclea Ponti.

Asia propria.

Het eygen Asia, nu Sabrum ofte Sarcum genoemt, wordt in 't oosten met Galatia, in 't noorden met Ponto en Bithynia bepaelt, de andere deelen worden van de zee bespoelt: het begrijpt Phrygia, Lydia, beyde de Mysien, Caria, Æolis, Jonias, en Doris. Phrygia is tweederhande, groot en kleyn. Groot Phrygia streckt naer 't oosten, in 't selve zijn weynigh steden, maer veel dorpen; de stadt Midajum leydt by 't water Sangario, na den Koning Midas alsoo genoemt, wiens residentie het was; daer is oock Apamæa, de grootste stadt van Phrygien, niet verre van de Mæander gelegen; de steden Docymæum, Synadæ en Pessinus. In kleyn Phrygia ofte Troas, zijn Ilium en Troja geweest, vermaert door de gedichten van Homerus en Virgilius, oock Pergamus, welcke eerst een kasteel was, en van Koning Attalus tot een groote stadt gemaeckt is,

NATOLIA, quæ olim ASIA MINOR.

EVROPÆ PARS

ROMANIA

THRACIA

MARE MAGIORE, Turcis CARADENIS, olim PONTVS EVXINUS.

BOLLI

RONI.

AMASIA.

CHIVTAIE

CHIANI

BECSANGIL.

SARCVM.

GERMIAN

ALDINE LI.

MENTESE.

CARAMANIA.

GARE

ANADOLE.

SVVAS.

CENECH.

PECIAN.

BOZOCH.

SORIA.

Golfo de Satalia

Golfo de Laiazzo

Archipelago, olim Mare Aegæum.

Metellino

Nicaeta

Nicosia

Cypro

Stampalia

Rhodus I.

Seaparto

CYPRVS INSVLA

MARIS MEDITERRANEI PARS.

het vaderlandt van Apollodorus Rhetor en Galenus. Bellonius ſeght, dat van Troja noch eenige overblijſſelen zijn, te weten, ſommige begraeffeniſſen van marmor, fondamenten van muuren, en toorens, eenige ſtucken van pilaren, en poorten. In de ſelve ſtreke leght 't voorgeberghte Sygæum, met de ſtadt, daer de Griecken haer leger-plaetſe hadden, alwaer oock het graf van Achilles is.

Lydia oft Mæonia.

In Lydia, welcke Provincie oock Mæonia genoemt wort, leght de ſtadt Sardis, de koninglijcke hof-houdinge van Crœſus. Myſia leyt aen den Helleſpontus, by Troas, aldaer lagh de ſtadt Lamptacus, een Colonie der Pariorum, en Abydus een volck-plantinge der Meleſiorum. Caria is tuſſchen Jonia en Lydia gelegen, de hooftſtadt daer van was eertijdts Miletus, welcke ſommige ſeggen dat nu Malaxo is, doch vergiſſen haer; want Malaxo der ouden Mylaſſa is, welcke van Plinius, in 't derde boeck in 't 29 capittel, een vrye ſtadt genoemt wordt. Op heden leght daer noch Magneſia, by de riviere Mæandrus. Langs den oever by het eylandt Chio, was Jonia, daer eertijts de vermaerde ſtadt van Epheſien geweeſt is. Tuſſchen dit landt en Lesbo lagh Æolis, welckers zeeſteden waren Myrina, Cuma nu ter tijdt Caſtro, en Phocæa nu Foglia vecchia genoemt. De provincie Doris is aen de Carpathiſche zee in den Cherſoneſus gelegen, de hooftſtadt daer van was Halicarnaſſus, het vaderlant van de vermaerde Hiſtory-ſchrijvers Herodotus en Dionyſius; en de koninglijcke reſidentie Mauſoli.

Galatia.

Galatia, oft Gallo-Græcia heeft den naem van de Gallis, die met de Griecken vermengt zijnde, eertijdts de plaetſen bewoont hebben, die aen Pontus Euxinus, tuſſchen Pontus en Cappadocia leggen. De ſteden waren Ancyra, nu ter tijdt Anguri geheeten, vermaert door het camelot, dat van 't geyten-hair aldaer geweven wort. Synope, het vaderlandt van Mithridates, Amiſus, nu Simiſo genoemt. In dit lantſchap is oock Paphlagonia, hedensdaeghs Romi geheeten.

Cappadocia.

Cappadocia, nu Amaſia genoemt, ſtreckt ſich van Galatia af tot aen den Antitaurus; in 't zuyden is Cilicia, en in 't noorden Pontus Euxinus: de lengte daer van is meer dan 4000 treden. Alhier in de velden Themiſcyriis waren eertijdts de bloeyende Rijcken der Amazoniers, welcke Titianus, als Iſiodorus ſchrijft, ſeer aerdigh en bevalligh Eenborſtige genoemt heeft. De ſteden deſer Provincien zijn Trapezuntien, Themyſcira, Amaſia, het vaderlandt van Strabo, Iconium, en Maza.

Lycia.

Lycia is naeſt Caria gelegen; de voornaemſte ſteden zijn, Patara en Telmeſſus.

Pamphylia.

Volght Pamphylia, alleenlijck door de riviere Cataracte van Lycia afgeſondert; in het ſelve hebben geweeſt de ſteden, Sida, Attalia en Aſpendum; dit lant met Cilicia, wort op heden onder den naem van Caramania begrepen.

Cilicia.

De hooftſtadt van Cilicia is nu ter tijdt Hama, van den Ouden Tarſus genoemt, die was 't vaderlant van den Apoſtel Paulus, een oude woonplaetſe der geleertheyt, by 't water Cydno gelegen. Strabo prijſt de hooge Schole deſer ſtadt. Daer leyt oock de Adena, en, by den bergh Taurus, Heraclæa.

Kleyn Armenien.

Kleyn Armenien ſtreckt ſich tot aen Euphrates, in 't weſten wort het met Cappadocien bepaelt.

Rivieren.

De rivieren van Natolia zijn Iris (nu Caſalmach genoemt) Halis Ottomangiuck, Parthenius, Dolap, Sangaris, Sangri, deſe ontlaſten haer alle in den Pontus Euxinus. In Propontidem vloeyen Aſcanius, Rhindacus, Aſopus en Granicus. In Helleſpontum Simois en Scamander, die oock Xanthus genoemt is. In de Archipelagus loopen, Caicus, Hermus, Caiſtrus, Mæander, die, als Pruſæus ſchrijft, 600 bochten heeft. In de Middellantſche zee begeven haer Calbis, Xanthus, Limyrus, Cataractes, en meer andere.

Zeen.

De zee'n deſes lants zijn *Pontus Euxinus*, ofte de Swarte-zee, de Archipelagus, de Pamphyliſche zee, Propontis, Helleſpontus, *Mare Icarium*, Myrtoum, en die van Rhodus; alle deſe zijn dit landt ſeer dienſtigh, ſoo tot de ſchipvaert, als viſſcherye.

Bergen.

De vermaertſte bergen zijn, Horminius in Ponto, Myſius die oock Olympius genoemt wort; de Sinnadiſche bergen, van wegen de treffelijcke ſteen-putten vermaert; Ida, in Phrygia, door den ouden twiſt der goddinnen, en 't vonnis van Paris bekent; Tmolus in Lydia, die gout voortbrengt; Argæus in Cappadocia; Amanus (nu Monte Negro genoemt) in Cilicia, op den welcken hooge Ceder- en Genever-boomen groeyen, en de bergh Sabina, daer verſcheyden medicinale kruyden waſſen: hier zijn oock de bergen Dindyma en Chimæra, die vuur ſpouwt gelijck Ætna, welckers vlamme (als Plinius ſchrijft) grooter wort, als men daer water op giet, en wordt met hoy uytgebluſt. Dit is de top of 't hooghſte van den bergh Taurus, alwaer ſijne heuvelen beginnen; boven op deſen bergh woonen leeuwen, in 't midden geyten, van wegen vette weyden, en aen den voet kruypen de ſerpenten: hier van hebben de Poëten een monſter-dier gedicht, dat vuur ſpouwt, hebbende een hooft en borſt als een leeuw, den buyck als een geyte, en den ſtaert als een draeck, om 't welcke te temmen, Bellerophon geſonden was. Daer zijn noch andere bergen, als Antitaurus, Scordiſcus, &c. die ick om kortheyts wille nalate.

Gebouwen.

In Ionia was eertijts binnen Epheſien de koſtelijcke Tempel van Diana, toen ter tijdt door de geheele werelt vermaert, en onder de ſeven Wonder-wercken getelt. In deſe geweſten zijn nu noch ſeer vele gaſt-huyſen, die de Turcken Carbachara noemen; en men vindt door het gantſche Turckſche gebied anders geen herbergen, als deſe gaſt-huyſen. Want de rijcke Turckſche Landvooghden, willende eenigh godtsdienſtigh werck doen, terwijle ſy leven, laten ſulcke en andere heerlijcke wercken door een yver bouwen; nadien ſy meeſtendeels geen bloetverwanten kennen, dien ſy eenige weldaet mochten betoonen, meenende datſe hier mede veel goets doen, en gemeenlijck ſtichtenſe, by deſe gaſthuyſen, een tempel, met een bad.

PALÆSTINA,

ofte

't LANDT VAN BELOFTEN.

Naem.

IN vorige tijden was de vermaertſte Provincie van Syrien, het landt Chanaan, van Chanan den ſone Cham genoemt, die, nae de ſcheydinge der natien by den Babylonſche toren, dat bewoont heeft. Het is oock het landt van Beloften geheeten, om dat het den Outvaderen, Abraham, Iſaac, en Iacob, van Godt belooft was. En nae dat de oude inwoonders hier uyt verdreven, en de Iſraëliten in haer plaetſe geſtelt waren, is 't Iudæa genoemt. Ptolemæus en andere noemen 't *Paleſtina*, nae de Paleſtijnen, vermaerde volckeren, in de H. Schrift Philiſtiim genoemt. De Chriſtenen heeten 't het Heylige Landt. Dit leght in 't midden der wereldt, tuſſchen de Middellantſche zee en Arabien, van het welcke het met een lange ry bergen over den Iordaen geſcheyden wordt; en ſtreckt van Ægypten, nae Herodotus gevoelen, ofte, als andere meenen, van het meir Sirbonis, tot Phænicien toe. In 't ooſten wort het met Syrien en Arabien bepaelt; in 't zuyden met de woeſtijne Pharan en Ægypten; in 't weſten met de groote oft Middellandtſche zee; en in 't noorden met de bergh Libanus.

Gelegenheydt.

Palen.

Lucht.

Vruchtbaerheydt.

Dit landtſchap wordt, boven alle andere ſonderling gepreſen van wegen de geſonde en getemperde locht; alwaer de winter niet te koud, noch de ſomer te heet is: en inſonderheydt van wegen de vruchtbaerheydt des aerdtrijcks, en overvloet van allerhande vruchten, dienende niet alleen tot des menſchen onderhoud, maer oock tot welluſt; deshalven het van de geeſtelijcke en wereltlijcke Schrijvers hoogelijck gepreſen wort. Moſes heeft den Iſraëliten van het ſelve gepropheteert Deut. cap. 8, verſ. 7, 8, 9. Het ſoude te lang vallen te verhalen alle de getuygeniſſen van Ioſephus, Plinius, en meer andere, die ſy van de ſonderlinge vruchtbaerheydt deſes landts geven. Die daer af meer begeert te weten, leſe Brocardus, die het ſelfs geſien heeft. Onder die dingen die tot welluſt, oft tot de medicine dienen, wordt voor al gepreſen de edele balſem, die dit landt alleen van Godt gegeven was, maer wederom ontnomen is: de koſtelijcke ſpeceryen, de maſtic, en twederley ſoorten van noten, te weten, amandelen, en piſtacien. Uyt de bergen wordt yſer en koper gegraven. Het is overvloedigh van ſoete wateren, en luſtige weyden; het heeft oock vele ſchapen en runderen, en melck: daer is oock goede jaght van wilde geyten, haſen, wolven, herten, leeuwen, beeren, en kameelen; patrijſen, quackels, en diergelijcke gedierten, en andere ſoorten van vogelen.

Het landt Canaan hadde dertigh koningrijcken en Koningen (behalven de Sydoniſche en Paleſtijnſche aen de zee-kant gelegen) toen het van de Iſraëliten verovert wierdt, die meeſt de oude inwoonders doodden ofte verdreven. De Iſraëliten hebben ontrent 450 jaren van Vorſten ofte Rechters geregeert geweeſt, tot op den tijdt van den Propheet Samuel; welcke Vorſten niet allegader van een geſlacht waren, oft uyt ſekeren Raet verkoren wierden, maer men nam daer toe de beſte uyt alle ſtammen. Daerna is deſe regeringe van Godt verandert, op het ernſtigh verſoeck des volcks, in een koningrijck, welcke vele jaren geduert heeft. In het ſelve hebben de Iſraëliten vele ellenden ende jammer uytgeſtaen, tot datſe eyndelijck het Rijck gantſch verloren hebben. Wat voor veranderingen deſe natie overgekomen ſijn, en met hoe veel oorlogen ſy geplaeght is, ('t ſy ſulcks geſchiet is door haer eygen hartneckigheydt, daer mede ſy noch haer eygen, noch eenige vreemde regeringe wilden onderworpen ſijn, oft datſe door hare ſonden den toorn Godts verweckt hadden, ofte dat de uytlantſche Heeren begeerigh waren deſe geluckige landen te incorporeren) getuygen niet alleen de geeſtelijcke, maer oock de weereltlijcke Hiſtoriſchrijvers. Dan ſijnſe gekomen onder het jock van hare nabueren, dan onder de Egyptenaers, Chaldeen, Meden, Perſen, Macedoniers, en Romeynen, tot datſe den Sone Godts en Heylandt des menſchelijcken geſlachts ſelf aen het kruyce genagelt hebben; daer op menigerhande plagen en ſtraffen gevolght ſijn. Want Titus Veſpaſianus, na dat hy, in het jaer 73 na Chriſti geboorte, het Ioodſche landt gewonnen, en Ieruſalem ingenomen had, heeft niet alleen veel duyſendt Ioden gevanckelijck weghgevoert, en veel met honger, peſtilentie, vyer, en ſwaert omgebracht; maer oock den Tempel, met alle ſijn cieraet, en alle andere heerlijcke gebouwen verwoeſt en bedorven, gelijck de Heere Chriſtus haer voorſeyt hadde. Daer nae heeft Ælius Hadrianus de ſtadt wederom opgebouwt, maer de plaetſe wat verandert. Doch den ouden Tempel Salomons heeft tot het jaer 363 woeſt gelegen, in welcken tijdt Iulianus de apoſtaet den Ioden verlof gaf, den ſelven wederom op te bouwen, die door eenigh mirakel verſchrickt, het begonnen werck naegelaten hebben. In 't jaer 615 heeft Choſroes, Koning van Perſien, de ſtadt gewonnen, en 90000 menſchen gedoot; die daer nae van den Keyſer Heraclius overwonnen en gevangen wierdt. In 't jaer 636 heeft Haumar, Prince der Saracenen, het heele Ioodtſche landt onder ſijn gebiedt gebracht, en is 450 jaren in 't gewelt der Saracenen gebleven. In 't jaer 1097 (als by den Paus Vrbanus de II, in 't Concilie van Clermont, de heylige oorlogh beſloten was, om wederom het H. landt

Oude deeling.

Regeeringe.

TERRA SANCTA
quae in Sacris
Terra Promissionis *olim*
PALESTINA

Amstelodami
Ex officina Guilielmi Blaeuw 1629

MARE MEDITERRANEUM

MARE SYRIACUM

ÆGYPTIACUM

MARE RUBRUM

Horae itineris, 24 stadiorum. 1000 Passuum

3 6 9 12 15 18 21 24 27 30

Occidens Septentrio Meridies Oriens

Neptuni ost. Dioicos ost. Pathmeticum ost. Mendesium ost. Taniticum ost. Pelusiacum ost.

ÆGYPTUS PARS

Ter. Gosen

Philistæorum Terra

SIMEON DAN EPHRAIM MANASSE BENIAMIN IUDA GAD RUBEN

Desertum Zyph Desertum Iuda Desertum Zur Desertum Edomiteum Desertum Ethan Desertum Cades Desertum Berſabe

MOABITÆ AMMONITÆ

ARABIA PETRÆA ARABIA PETROSA

Terra Syro Phœniciæ Terra Gibilitarum

ASER SABULON NEPTALIM

REGNUM GAULON BASAN TRACHONITIS

MARE GALILÆÆ

Regnum Zoba

CELESYRIA

BETANIA

Cades Barnea

Sepulchra Concupiscentiæ

Campus Elaths

Evila Desertum

Terra Madian

Thebas deserta

Elim Sinai Horeb Pharan Raphidim

Hierico Ierusalem Hebron Sichem Samaria Nazareth Cades Galilææ

Cæsarea Palestinæ Ptolemais Tyrus Sidon Berytus Byblum

Aschalon Azotus Accaron Gaza Ostracine Pelusium H. Zin Pithom Heroopolis Thaphnis H. Tanis Tamiatis Lichnos Phacusa Philon Magdalon Rameses Suchoth Scene Etham Succoth Pharbetus Horti Bassani Caprus Babylon Ægipti Desta Busiris Metropolis Ægypti Leontopolis Diospolis Thmuis Mendetis Aethibis Prosopitis Sebennytus Xois Cabasa Butos Andropolitus Letus Lemnopolis Persei specula Miletiorum Castra Pachnamunitus Sebennytus Diolcos Tava Nisy Thmuis Mendetis Aethibis Sebennytus Leontopolis Diospolis Prosopitis Andropolitus Letus Lemnopolis Desta Busiris Heraclea Tanis Taphnis H. Metropolis Ægypti Elsium Ony Ceue Pithom Pharbetus Horti Bassani Caprus Babylon Ægipti Rameses Excd 12 Excd Scene vetus Suchoth Scene Etham Irbeses Bethsemes Aphroditopolis Iristra Pharao prosequitur Israelem Fraxinus Fl. Hairoth Ebene Baalzephon Migdalum Dane Fontes Amari Elusina Thebas deserta Casiotis mons ex qua Pyramides Castra prope Mare Pharan Campus Elaths Ezion Geber Elath Allus Madian Ammana Cinet Oboth Phunon Zin Horeb Sinai Elim Raphidim Pharan Thongaber Hebron Ierusalem Hierico Bethania Bethsaida Iordanis Fl. Iordanis Fons Iordanis Fons Vitæ Fons Elisæi Fons Elim Fons Elim Cademoth Desertum Moabitarum Desertum Teabarum Desertum Zyza Zurata Bostra Adrama Lidia Clere Gerra Neluxa Christagoras Fl. Damascus Terra Aram Terra Tob Terra Pella Rabba Gilead Terra Iabes Galaad Camon Gadara Gerasa Hippon Tibethath Darin Zoba Aram Terra Aurantis Helyopolis Terra Gibilitarum Cæsaria Philippi Iordanis Fl. Abelmaacha Abelbeth Maacha Argob Machæ Iordanis Fl. Cedes Neptalim Abelmaacha Maaloth Cæsarea Cæsarea Palestinæ Straton Turris Ptolemais Tyrus Sidon Berytus Byblum Borathus Terra Gibilitarum Tripolis Cæsarea Palestinæ Straton Turris Ptolemais Tyrus Sidon Berytus Byblum Borathus Terra Gibilitarum Tripolis

te winnen,) heeft Godefrid van Bouillon een groot heyr Chriſtenen verſamelt, (want men ſeyt dat 'er wel drie hondert duyſendt voetknechten, en hondert duyſent ruyteren waren,) en daer mede de Saracenen verdreven. In het jaer 1185 heeft Saladinus Koning van Perſien, de Saracenen wederom daer in geſtelt, doch weynigh tijdts daernae is 't van de Chriſtenen weder verovert, en in het jaer 1217 van de Saracenen weder verkregen: tot dat eyndelijck, nae verſcheyden veranderingen, de Turck het ſelve in 't jaer 1517 geheel verovert heeft.

Afdeeling. Dit landt begrijpt Idumæa, Iudæa, Samaria, en Galilæa.

Idumæa. Idumæa begint aen den bergh Caſſius, ofte, als andere ſeggen, aen het meyr Sirbonis, en ſtreckt ſich naer 't ooſten tot aen Iudæa. In het ſelve ſijn de ſteden, Mareſa, Rhinocorum, Raphia, Anthedon, Aſcalon, Aſotus, en Gaza.

Iudæa. Iudæa is het voornaemſte deel van Palæſtina, tuſſchen de Middellandtſche zee, en den *Lacus Aſphaltites*, ofte Doode zee, Samaria, en Idumæa gelegen; het heeft ſijnen naem van den ſtamme Iuda. Hier in ſijn eertijdts veel ſteden en vlecken geweeſt; de vermaertſte van allen was Hieruſalem, de hooftſtadt des Ioodtſchen landts, door de geheele wereldt vermaert. Ten tijden van Ptolemæus wierd ſy *Ælia Capitolia* genoemt, heden wort ſy van de Barbariſche inwoonders, Coz, Gods ofte Chutz geheeten. Behalven Ieruſalem, ſijn in 't Ioodtſche landt meer andere ſteden en vermaerde plaetſen, als Iericho, Ioppe, nu Iaffa genoemt; *Turrus Stratonis*, naemaels *Cæſarea* geheeten; Bethlehem, Chebron ofte Hebron, van te voren Arbee; item Mambre en Cariatharbe, dat is te ſeggen, de ſtadt van vier mannen. Over den Iordaen is Macherus, een ſtadt en ſterck kaſteel. Hier ſijn oock geweeſt Sodoma en Gomorra, die om hare grouwelen gantſch omgekeert ſijn.

Hieruſalem.

Andere ſteden.

Samaria. Daer nae volght Samaria, in 't midden tuſſchen Iudæa en Galilæa gelegen. Dit landt heeft den naem van de hooftſtadt Samaria, welcke van Amri, Koning van Iſrael gebouwt is, en nu ter tijdt Sebaſte genoemt wordt. De ſteden aldaer ſijn Sichem, naemaels Neapolis geheeten; Capernaum, Bethzaide, en Chorazin.

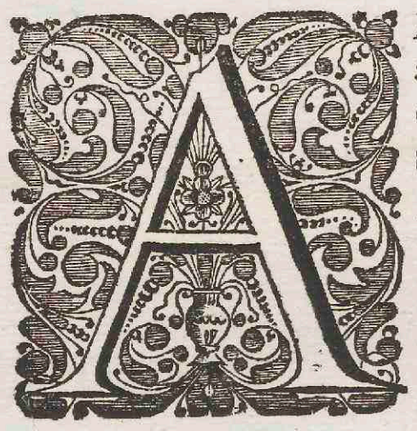
Galilæa. Galilæa leyt tuſſchen den bergh Libanus en Samaria, en wordt in Opper en Neder-Galileen gedeelt. Opper-Galilæa paelt aen Tyrus, en wort anders *Galilæa Gentium*, ofte Heydenſch Galilæa genoemt. Neder-Galilæa leyt by het meyr Tiberias ofte Genezareth. In het ſelve ſijn de ſteden Naim, Cana, Nazareth en Gadra. Voorts ſtaet te weten, dat het gantſche Heylige landt gelegen is tuſſchen twee zeen, en den Iordaen.

Meiren. Het heeft veel meiren, die bequaem ſijn tot de ſcheep-vaert, en viſch-rijck. De riviere Iordaen, van de Hebreen Iarden genoemt, onderſcheyt dit landt, ſoo lang als het is, in twee deelen. Hieronymus ſchrijft, dat deſe riviere uyt twee fonteynen, niet wijt van malkanderen gelegen, Ior en Dan genoemt, twee-hoornigh voort-komt, de welcke verſaemt ſijnde, de riviere Iordaen maken.

Bergen. De voornaemſte bergen ſijn, Hermon in het ooſten, en Tabor in het weſten, beyde groot en hoogh: de andere bergen Ebal, Bethoron, Miſpa ofte Maſpha, en Bethel, worden onder den bergh Hermon gerekent: Gelboe, Gerezim, Sarona, en Carmel by de zee gelegen, behooren onder den bergh Tabor. Daer ſijn noch de bergen Sion, Moriah, van Olyven, Calvarien, en meer andere. Oock ſijnder veel ſchoone wouden ofte boſſchen. *Boſſchen.*

Gebouwen. In dit landt, inſonderheydt te Ieruſalem, ſijn veel heerlijcke gebouwen geweeſt, als, *Mons Domus*, en het kaſteel van de Iebuſeen, op welck de Koning David de Arcke des Heeren brengen liet, alwaerſe gebleven is, tot de tijdt dat den Tempel van Salomon gebouwt en gewijt is: de overblijffelen deſer plaetſe kan men noch ſien; jae men wil ſeggen, dat op de ſelve plaets de Heer Chriſtus het Paeſch-lam met ſijne Diſcipulen gegeten heeft. Aldaer ſietmen oock de begraefniſſe des Konings Davids, 't welck tot noch toe den naem behouden heeft van Davids toren. Op den bergh Moriah ſiet men oock eenige overblijffelen van Mello. Voor al is daer geweeſt de treffelijcke Tempel Salomons, aen welcke hondert vijftigh duyſent menſchen, ſeven jaer lang, geduerigh gearbeyt hebben; van welckers heerlijckheydt men leſen mach in het eerſte boeck der Koningen, het ſeſte en ſevende capittel; in het tweede boeck der Chronijcken, het derde en vierde capittel. De wetten en ordinantien deſes volcks ſijn beſchreven in de vier laetſte boecken Moyſes.

ARABIEN.

Namen. *Rabien*, in 't geheel aengemerckt, wordt door de Hebreen *Harab*, *Hereb*, oft *Ereb*, genaemt; en vervat d'Ammoniten, Moabiten, en verſcheyde andere volckeren daer de H. Schrifture van ſpreeckt: behalven die ſijn 'er de Scenitiſche Arabiers, by de Hiſtoryſchrijvers vermaert, de Mineers, Sabeers, en anderen, van welcke Strabo, Plinius en Ptolemeus gewagh maken. Doch de voornaemſten ſijn de Agareners en Saraſynen; d'eerſte deſer twee worden van d'oude Arabiers ſelf El-Hegarim oft El-Magherin, inwoonders van Arabia Petrea, geheeten; d'andere worden oock van de gemelde Arabiers El-Sarak, oock Arab, en hare naburen Arabiſtan genaemt.

Gedaente. Het is byna vierkant, en is meer dan een Half-eylant; want de zee beſpoelt het aen drie ſijden: te weten, de Perſiſche golf of d'engte van Harmuz, die het van Perſien ſcheyd, aen d'ooſtſijde; ten weſten heeft het de Roode zee, oock d'Arabiſche golf, oft Straet van Mecha, geheeten, die het van Africa affondert; en ten zuyden d'Indiſche zee: de noordſijde is beſet met eenige rivieren, van welcke d'Euphrates de voornaemſte is, en paelt daer mede aen Syrien en Chaldeen.

Grenſen.

Deeling. Arabien wort in drien gedeelt, namelijck, Arabie Petrea, 't Geluckige, en 't Woeſte, van welcke wy in 't byſonder ſullen ſpreken. Wat de

Rivieren. rivieren belangt, welcke in yder Lantſchap ſullen beſchreven worden, ſtaet hier alleen t'aenmercken, dat d'Arabiers voor de namen der groote rivieren het woort Xat ſtellen, en voor de kleyndere dat van Kor oft Wed, gelijck men in Spanje beſpeurt aen de Wedelquebir, Vedyana, en andere, nu door verandering Guadalquebir en Guadiana geheeten.

Hoedanigheyt. Alle drie d'Arabien ſijn ſoo heet van lucht, wanneer de zon die naerdert, dat men daer ſonder den dauw, die des nachts valt en d'aerde ververſt, niet ſoude konnen woonen, dan alleen in weynigh plaetſen, als by eenigh ſtaende water oft rivier; en daerom te minder, dewijl het daer ſoo weynigh regent, inſonderheyt op de landen ontrent de zee gelegen: doch de gene die wijt van de zeekuſten ſijn, hebben nu en dan regen op hare tijden des jaers. Aen de ſijde die naer Perſien ſtreckt, waeyt des ſomers een

Wonderlijcke wint. wonderlijcke wint, die d'inwoonders Gurim noemen, en byna uyt het zuydweſten komt, welcke ſoo heet en droogh is, dat hy alles waer op hy blaeſt verbrant, doet het leder t'ſamen trecken, verdrooght het aengeſicht en de handen, en doet ſich, als hy 't lichaem aenraeckt, als een vuur gevoelen. Doch als hy op 't allerſterckſte waeyt, ſoo is het water koelder dan in alle andere tijden.

Wateren. Dit lant heeft veel water, fonteynen, en rivieren, inſonderheyt aen de ſijde van de Perſiſche golf; oock ſijn hier veel warme wateren in grooten overvloet, dienſtigh tot de geneſing van verſcheyde ſieckten.

Aertrijck. Hoewel vele plaetſen in dit lant dor en droogh ſijn, evenwel is 't overige vruchtbaer, en van alle noodige dingen voorſien: ja men ſiet in 't beſonder een ſtuck lants tuſſchen den Tyger en den Euphrates, 't welck ſoo vet en vruchtbaer is, dat men genootſaeckt is de beeſten uyt de weyde te drijven, op datſe door overtollige vettigheyt niet ſouden verſticken en ſterven. Dit landt is op ſommige plaetſen moeraſſigh, en onbequaem om ſaet t'ontfangen; ſoo dat men van de gene die vergeefs werck doen ſegt, datſe het holle Arabien beſaeyen. Het is oock ſoo ſantachtigh in eenige deelen, dat het grootſte deel der pelgrims, die naer Mecha reyſen, genootſaeckt ſijn ſich naer 't zee-compas te richten, en ſoo groot een gevaer als de ſcheeps-lieden loopen; want ſoo ſich de wint wat te ſterck verheft, ſijn ſy terſtont met ſant bedeckt: en vele van hen, om ſich van 't ſtof te bevrijden, gaen in beſlote kaſſen, en ontfangen de lucht door kleyne venſters. Hier ſijn oock goede weyden voor allerley ſlagh van beeſten, inſonderheyt

Vruchten. voor kameelen. 't Landt brengt voort vele dadelen, lamoenen, en velerley ſoorten van vruchten in volkomen rijpigheyt.

Wieroock. De wieroock waſt alleen in Arabien, en de beſte te Dofar: dit is een ſlagh van gom, die, gelijck de benjoin, van de tacken der boomen valt. Hier is oock een

Amber. andere gom, die wy geelen Amber, de Medicijns Karabe, doch d'Arabiers Karobah noemen.

Myrrhe. Arabien geeft oock Myrrhe, hoewel het grootſte deel van d'andere ſijde der Roode zee uyt Ethiopien, en van de kuſt van Melinda, afkomt.

Manna. Het verſchaft veel Manna, en men brengt ſekere ſoort van Baſore, 't welck den dickſten honigh gelijckt. Door geheel Arabien vint men de vermaerde droogerye, die de Doctoren *Schem Anthos* noemen, en de Spanjaerden *Paja de Camello*, oft *de Mecha*, dat is, Stroo der kameelen, oft van Mecha; en beyde deſe namen ſijn eygentlijck, dewijl Mecha in Arabien legt, en 't kruyt van deſe droogerye tot voedtſel voor de kameelen ſtreckt. In 't byſonder worden in dit lant gevonden verſcheyde ſoorten van balſem, nardus, kaneel, en andere koſtelijcke gewaſſen.

Dieren. Men ſiet hier veel ſchoone paerden opvoeden, als oock kameelen, en andere dieren, van welcke men in de beſondere deelen ſal ſpreken. D'ouden verhalen een gedenckwaerdige ſaeck van de ſlangen van Arabien, te weten, datſe ſich in 't gemeen dicht by den balſem houden, en ſoo ſy iemant bijten, ſoo is de wonde daer

ARABIA.

Septentrio.

Occidens.

Oriens.

Meridies.

AGGARA.

ARDEN.

ARABIA DESERTA.

Beriara Desertum.

PETRÆA.

AYAMAN

ANNA.

Olim ARABIA Elcatif Desertum.

Desertum Theama.

MASCALAT.

MARE ARABICVM SINVS ARABICVS.

AFRICA.

PARS.

FELIX

AMANZIRIFDIN.

THEAMA.

ZIRIMIN.

HEZIRIT.

MAFFA.

BESCHARIN.

ALIBINALI.

Deserta Vasta.

GVBELHAMAN.

FARTACH.

PERSIÆ PARS.

MARE ELCATIF olim SINVS PERSICVS.

ORMVS.

Basora Fretum.

MARE ARABICVM et INDICVM.

DANGALI.

Milliaria Germanica Communia.

10 20 30 40 50 60

Tropicus Cancri.

Equator

Suez

Medina Yatnabi

Mecca

Mocha

Aden

Basora

Gamaron

Mascalat

Maffa

Alibinali

Gubelhaman

Chenna

Zocotora Insula, Hinc optima Aloe, ad nos vehitur.

As duas Irmaõ

Abo del Curias

Babel: mandel

Fretum

daer door ſonder fenijn. Men vind hier oock den ſteen, die men maenſteen noemt, dus genaemt om dat hy de maen vertoont, en die in 't waſſen en afnemen gelijckt. *Maenſteen.*

D'Arabiers ſijn in 't gemeen leclijck, mager, droogh en bruyn, als door de hitte gebrant: ſy hebben een vrouwelijcke ſtem, en ſwarte oogen, met een fel en wreet gelaet; en ſommige ſijn geheel ſwart als d'Ethiopiers. Sy ſijn ſeer genegen tot dievery, en ſchamen ſich niet, te ſtelen als ſy konnen, nochte te begeeren die dingen om niet dieſe op geen andere wijſe konnen verkrijgen; en 't quaetſte is, datſe eyſchen als of ſy gunſt beweſen, en hoeſe meer eyſſchen hoeſe meer begeeren, en ſich onverſadelijck toonen. Sy ſijn oock ſeer bygeloovigh, wraeckgierigh, trachten na onruſt en verandering in den Staet, onkuys boven de mate, ja ſelf tot Sodomie genegen. *Gedaente van 't volck.* *Genegentheden.*

De gene die hier en daer door 't lant reyſen, ſijn in 't gemeen harders, die ſich beeſigh houden met het vee te hoeden, en ſomtijts daer nevens hunne rooveryen plegen: anderen begeven ſich tot de koopmanſchap; en vele tot het jagen van harten, daſſen, ſtruyſſen, en andere beeſten. Maer ſy beminnen ſoo ſeer de luyigheyt, datſe gantſch geen lant bouwen, om te ſayen en mayen, doen geen hantwercken, nochte trachten hun levens onderhoudt door behoorlijcken arbeyt eerlijck te winnen: doch die in de ſteden hunne vaſte woonplaetſen hebben, leven op een andere en betere wijſe. *Oeffeningen.*

Sy nemen ſoo veel vrouwen als 't hen gelieft, ſonder van de vorige te ſcheyden, gelijck de Turcken: doch ſy hebben de gewoonte dat ſy die koopen, en met gelt betalen: ſy trouwen oock niet buyten haer geſlacht. *Huwelycken.*

Haer tael is byna door de geheele weerelt verſpreyt. In 't meeſte deel van Africa wort die in de Godtsdienſten gebruyckt; en alle de Mahometanen ſpreeken en leeren geen andere in hare ſcholen. Alle d'Aſiatiſche volckeren, uytgeſeyt eenige afgodiſche Indianen, dienen ſich van deſe tael; ſelf in Europa is ſy ſeer gemeen: want door geheel Grieckenlandt, Macedonien, Thracien, op vele plaetſen in Sevenbergen, Walachien, Moldavien, Hongarien, Servien, Bulgarien, Bosnien, Sclavonien, en Dalmatien, is ſy genoegh bekent. Dat meer is, men heeft van d'Arabiers en in hare tael, de beſte boecken van de Sterrekunſt, en van 't oeffenen der Geneeskunſt. *Tael.*

Sommige Arabiers, dieſe Beduynen noemen, reyſen gedurigh met hare huysgeſinnen door de woeſtynen van Arabien. Dit volck is ſeer arm, en naeckt, oft met beeſte-vellen bekleet: ſy ſijn ſnoode roovers, en loopen hier en daer om water te ſoecken, en met een te verſpieden waerſe eenigen roof mochten bekomen. *Beduynen.*

Men ſiet oock in Arabien vele Turkimans oft Turcomans, dat is, ware Turcken, eerſt uyt Turkeſtan gekomen, die ſich in 't velt houden, en de plaetſen bewoonen die d'Arabiers te voren beſaten: men ſiet hen met haere huysgeſin en beeſten in hoopen, dieſe Tayffes, d'Arabiers Cabiley, en de Tartaren Horden noemen, 't welck ſoo vele beduyt als ſtammen oft geſlachten. Sy ſijn ſterck ſoo te voet als te paert, kloeck van leden, en vol van moedt. Sy leven van haer vee; maer vinden ſy eenige gelegentheyt om te rooven, ſoo nemen ſy die in achting. Haer vrouwen ſijn oock ſterck, en ſijn in 't gemeen beeſigh met het vee te hoeden. *Turkimans.*

De rijckdom van dit lant beſtaet meeſt in het groot getal der paerden, waer mede d'inwoonders tot in Indien handelen; en in de groote menighte van hare kemelen en geyten; in de droogeryen daer wy alreede van geſproken hebben, en verſcheyden andere dingen. *Rijckdommen.*

De Koningen van Arabien hebben vele wapenen om mede te konnen ſchieten; doch d'Arabiers, die langs 't landt loopen, gebruycken ſpieſſen tien oft twaelf vademen lang, van Indiſch riet gemaeckt, met twee yſers, welcke ſy op de ſchouders dragen, als ſy te paert oft op haer kemels ſitten, als onſe pieckeniers de hare, en weten die kunſtigh te handelen. Hare gemeene wapenen ſijn oock bogen, pijlen, ſwaerden, ſchilden, en groote, breede en gekromde poinjaerden. *Wapenen.*

D'Arabiers, die geen vaſte woonplaetſen hebben, en van 't een geweſt naer 't ander reyſen, ſijn in geſlachten verdeelt, en hebben Heeren dieſe Xeques noemen, die in 't gemeen eenigh geſchil maken oft voeden. D'anderen ſtaen ten deel onder den Turckſchen Keyſer, oft den Sophi van Perſien, oft onder byſondere Koningen en Heeren, die een van deſe twee Princen onderworpen ſijn; oft ſy ſijn vry, oft leven als een Republijck. D'Arabiers geven haren Koning de naem van Sultan, ofte Maleck; deſe laetſte naem beteekent oock in hare tale een engel: ſomtijts wort hy Xeque genaemt, hoewel dat woort gemeen is, en beteeckent een oudt man, oft Hooft van eenigh volck. Den Baſſa van Caire beſtiert, in de naem van den Turckſen Keyſer, Arabie Petrea, en een deel van het Woeſte, alwaer den Beglerbeg van Bagadad oock een deel regeert: het Geluckige Arabien, voor dat deel dat den Grooten Heer beſit, ſtaet onder de Beglerbegs oft Gouverneurs van Aden en Zibit. *Regeering.*

Het grootſte deel van Arabien wort door Mahometanen bewoont, van welcker geloof wy elders ſpreken. Hier ſijn oock Chriſtenen, en ſelf Arabiſche monicken in de klooſters van den bergh Sinaï, niet wijt van de ſtadt Tor, en langs de Roode-zee, en in de wilderniſſen, welcke de gewoonten van de Grieckſche kercke volgen. *Mahometanen.* *Chriſtenen.*

ARABIE PETREA.

Arabie Petrea, dat deſe naem heeft van de hooftſtadt *Petra*, (hoewel het andere, miſſchien door dwaling in 't woort *Petra*, *Steen-achtigh Arabien* noemen,) wierd eertijts *Nabathea*, en in de H. Schrifture *Syrie Sobah* geheeten, begrijpende de landen van Kedar, der Amalekiten, en Madianiten; hedensdaeghs wort het *Barraab*, en *Bengaucal*, of *Rathalalhaga* genaemt. *Namen.*

Het paelt ten ooſten aen een deel van Woeſt Arabien; ten weſten aen de woeſtijne van Egypten, *Grenſen.*

pten, gelegen tuſſchen de Roode zee, en de Middelantſche; ten noorden aen Paleſtine en Syrien; en ten zuyden aen de Roode zee, en de bergen van Geluckigh Arabien.

Plaetſen. Dit geweſt heeft weynigh bewoonde plaetſen, als ſijnde vol woeſtijnen, in welcke d'Iſraëliten byna veertigh jaren bleven. Men ſiet in 't landt van Geocal, dicht by Egypten, Caras met ſijn woeſtijne, door andere Charac genaemt, eertijts een voorname ſtadt, doch nu maer een kleyn ſtedeken ontrent een dagh-reyſe van Petra; *Den bergh Hor.* en daer by den berg Hor, ontrent welcke Godt de vurige ſlangen onder 't volck ſond, na datſe wegens het manna tegen hem gemurmureert hadden: *Eliagar.* voorts Eliagar, en de berg Oreb oft Choreb, een deel van den bergh Sinaï, waer Moyſes, op den ſteen ſlaende, 't water in grooten overvloet quam uytſpringen; by welcke Elias ſich oock een langen tijdt onthiel. Men ſiet beneden den top van deſen bergh, in een dal, ter plaetſe daer men houd dat Elias woonde, een kerck gebouwt; en aen den voet des berghs een *Marat.* kleyn klooſter Saranda Pateres genaemt. Marat is hier niet wijt af, waer de bittere wateren van Moyſes, alleen door 't inwerpen van hout, ſoet wierden gemaeckt. Daer na komt men by den *Den berg Sinai.* bergh Sinaï, door d'Ouden *Mons Melanes*, of Swarte, genaemt, en nu Tur door d'Arabiers, Sur door de Joden, en Turla door de Turcken, gelijck oock 't geheele geweſt. Hy leght in het lant van Madian, en men ſiet hier een groot klooſter S. Katarine geheeten, in 't welcke men de pelgrims ontfangt; het is aen de voet van den bergh Horeb gelegen, en met hooge muren omringt, om de roovers buyten te houden: hier ruſt het lichaem van de gemelde S. Katarine, van 't welcke men ſegt, dat de beyde handen noch geheel ſijn gebleven.

De woeſtijne Pharan ofte Sinai. De woeſtijne Pharan heeft geen water, en is elf daghreyſen groot van den bergh Sinaï tot aen Kadesbarne. In deſe woeſtijne waren d'Iſraëliten 38 jaren, ſonder datſe ooit water en Manna gebreck hadden, en ſonder dat hunne kleederen en ſchoenen verſleten; in welcke oock meer dan ſesmael hondert duyſent mannen, behalven de vrouwen en kinderen, ſturven.

Daer na komt men by den bergh Outh, Magara, en Sadmor; en van daer by de ſtadt Petra, *Petra.* van Joſephus, Arecem en Arcen, en nu Arach ofte Herach genaemt: ſy legt in een valeye geheel met bergen geſloten, en is gelijck ongenaeckbaer.

Bosra. Bosra, hedendaeghs Buſſereth en Burſeth geheeten, wort in dit lant geſtelt door Ptolemeus, die het Boſtra noemt: in deſe ſtadt is Keyſer Philippus geboren. Aen 't eynde van deſe Pro-*Ninive.* vintie ſiet men de ſtadt Ninive, een ander als die van Aſſyrien, welcke die van 't lant Neneve noemen. Hier is oock de ſtadt Aſſor, de voornaemſte van een Koninckrijck, in de woeſtijne, in 't welcke noch overigh is de naem der Iſmaëliten.

Rabbath. Men ſiet hier noch d'overblijfſelen van Rabbath Moab, door d'inwoonders Rhabmathon geheeten. Doch de vermaertſte plaets van dit *Tor.* lant is Tor, eertijts Hermopolis genaemt, naer welcke men gaet van de bergh Sinaï door een groote vlackte, die ſich tot aen de Roode zee uytſtreckt, op welckers oever Tor is gelegen: men noemtſe een ſtadt, om den grooten deurtocht, hoewel het maer een kleyn vleck is. Hier gingen de kinderen Iſraëls deur de Roode zee, die op deſe plaets de breette heeft van drie mijlen.

Hoedanigheden. Water. Aertrijck. Dit lant heeft weynigh water, dan alleen op eenige plaetſen, die d'Arabiers boven andere beminnen. Oock is het aen alle ſijden woeſt, onvruchtbaer, oneffen, en ſoodanigh met ſant vervult, dat 'er de wint ſomtijts een bergh van maeckt; ſoo dat men in deſe woeſte geweſten, daer men geen wegh kan beſpeuren, in 't reyſen het compas moet gebruycken. Het heeft geen graen, uytgeſeyt in de valleyen van den bergh Sinai, daer men eenige vruchten verſamelt. Oock is hier kool, latuw, beete, uyen, loock, en *Vruchten en kruyden.* diergelijcke gemeene kruyden, en alſſem. Doch ſy worden ſeer verquickt door hare ſtercke wijnen, dewijl d'Arabiers die Chriſtenen ſijn, d'Armeniers en Griecken de wijnſtocken planten en bearbeyden. Dit lant brengt den witſten al-*Albaſter. Korael.* baſter voort; en d'oevers der zee geven korael, dat d'Arabiers Chavein noemen, en van binnen hol is op verſcheyde plaetſen.

Viſch. Schildpadden. By Tor wort veel viſch gevangen, en in 't byſonder die groote zee-ſchildpadden, welckers deckſel oft ſchild ſoo groot is als een huysdeur. Hier ſijn groote kudden van beeſten dieſe Gazeles noemen, die op den bergh Sinaï loopen, en door 't lant vele kemelen, en andere *Vee.* dieren.

Zeden. D'Arabiers van dit geweſt ſijn verſchrickelijck aen te ſien door hun lang hair. Sy hebben geen *Oeffening.* andere oeffening dan te rooven, om ten koſte van een ander te leven. De voornaemſte houden ſich in de ſteden; maer 't gemeene volck woont in ſijne tenten, en voeden vele kemelen. Sy eten 't vleeſch noch half raeuw, en drincken niet dan de melck van hare kemelen, behalven de Chriſtenen, die wijn gebruycken.

Koopmanſchap. In de ſtadt Tor komen in 't gemeen de Caravanen, die van Meke, van Geluckigh Arabien, en uyt d'Indien peper, gember, noten-muskaten, nagelen, lack, drakenbloet, en macis herwaerts brengen.

Gouvernement. Dit lant wort beſtiert door den Baſſa van Cairo, als oock een deel van Woeſt Arabien.

Religie. De ſtadt Arach oft Petra, en andere plaetſen, ſijn door Arabiſche Mahometanen, die de Joden Gug, en de Turcken Mugug noemen, bewoont. In Arach ſijn oock eenige Chriſtenen, na hunnen gordel gebynaemt. Op de berg Sinai woonen Grieckſche en Arabiſche Calogers oft monicken; en te Tor ſijn Grieckſche, Arabiſche en Armeniſche Chriſtenen; oock eenige Joden, die in de ſtadt en op den bergh Sadmor woonen.

GELVCKIGH ARABIEN.

Namen. GEluckigh Arabien, eertijts *Sabea* en *Saba*, en door de Hebreen *Seba* genaemt, heeft die naem van Saba, ſoon van Chus; van de nieuwe Latijnſche Schrijvers wort dit lant het

tweede Arabien, en nu door d'Arabiers ſelf *Mamatto* geheeten.

Grenſen. Het paelt ten noorden aen Arabie Petrea en 't Woeſte, van welcke het door de bergen byna in 't midden met twee armen geſcheyden wordt, een der ſelve komt uyt by de haven ofte ſtraet van Babelmandel, en de tweede by de Caep van Raſalgate: de zee beſpoelt het aen d'andere ſijden; want het heeft d'Arabiſche golf ten weſten, de golf van Ormuz of van Perſien ten ooſten, en de groote Roode zee, met de Caep Fartach, *Omring.* en 't Koninckrijck Aden, ten zuyden. D'omgang langs den oever is ontrent 3500 kleyne mijlen.

Koninck-rijcken. Het vervat verſcheyde koninckrijcken, van welcke de voornaemſte ſijn die van Aden, Fartach, Zibit, en een deel van 't Rijck Ormuz.

Rivieren. Vele rivieren beſproeyen dit landt, van welcke de voornaemſte ſijn de gene die haren oorſprong ontfangen uyt de bergen Anna, Balcath, Elon, Zimas, Bendecar, Sabel, en andere: ſy worden Caybar, Lantrecath, Cozerath, Nazeran, en Zibeth geheeten, welcke laetſte de naem draeght van het koninckrijck daerſe deur loopt.

Steden. De vermaertſte ſteden langs de zeekuſten, als men uyt Arabie Petrea komt, ſijn de koopſtadt Imbo, daer na Zezzan, dicht by 't eylant Camaran; en in 't lant, niet wijt van 't gemelde Imbo, legt Azzelan, en Medina Talnabi, dat is, Stadt van de Propheet. Deſe naem *Medine.* Medine is gemeen, en beteeckent een bewoonde plaetſe, en daerom ſijn d'Arabiers gewoon daer eenigh ander woort by te voegen, om die t'onderſcheyden; daer uyt komt, dat men in Spanje ſiet Medina Celi, Medina Cidoni, dat men Sidonia noemt, en Medina del Campo, (namen door de Arabiſche Mooren, als ſy Spanje beſaten, aen die ſteden gegeven;) maer de Perſianen en Arabiers noemen deſe ſtadt door uytmuntentheyt Medina, en ſomtijts Medina el Naby, dat is, ſtadt van de Propheet. Sy heeft ontrent 300 huysgeſinnen: hare wallen en huyſen ſijn van ſteen gebouwt. De Mezquite oft kerck deſer ſtadt, waer in men de kiſt van Mahomet ſiet, is vierkant, hondert treden lang, en tachtentigh breet. Sy heeft twee poorten, en een overwelft dack, dat op 400 colommen van witte ſteenen ruſt, waer aen ontrent drie duyſent lampen hangen. In 't inkomen van deſe Mezquite ſiet men een toren van vijf treden in 't vierkant, in welcke de kiſt van Mahomet is te ſien, hoewel andere ſeggen, dat die te Meke geëert wordt. Wat belangt het gevoelen van ſommige, dat het een yſere kiſt is, en door een zeylſteen om hoogh in 't gewelf is getrocken, en dus als in de lucht hangt, is een grove doling; want de Prins Radzivil heeft die ondeckt, en aen de weerelt getoont, als hy ſeyt, dat hy te Damas van verſcheyde Turcken, die van hunne pelgrimagie, gedaen te Meke, wederkeerden, had verſtaen, dat ſijn kiſt niet in de lucht hangt, maer ſeer verheven op dunne colommen in een enge en donckere plaets ſtaet, die geen licht dan van eenige lampen ontfangt: in voegen dat de gene dieſe van verre beſchouwen, meenen datſe om hoogh hangt; maer als men naerdert, ſoo beſpeurt men datſe op colommen is geſtelt.

De ſtadt Meke oft Mokah, eertijts Mochura geheeten, legt vier goede daghreyſen van Medine; en is ſeer ſchoon, en volckrijck: ſy heeft ontrent ſes duyſent huyſen, die wel gebouwt ſijn; en is niet met muren beſloten, maer met bergen dieſe rontom omringen; ſoo dat men alleen op vier plaetſen daer in kan komen. In 't midden deſer ſtadt ſiet men een ſchoone ronde kerck van ſteen gebouwt, die rontom meer dan negentigh poorten heeft, en is geheel overwelft. In 't middelſte deel der ſelve ſiet men een toren, alwaer, gelijck ſy ſeggen, Abraham ſijn eerſte huys bouwde; of liever, als Joannes Andreas Alphaqui ſegt, waer Iſmaël d'eerſte Beitalla, of Huys Godes, oprichtte; welcke vijf oft ſes treden in 't vierkant heeft. *Meke ofte Mokah.*

De haven van Meke is de ſtadt Ziden, die eertijts geen muren noch graften had; maer dicht by de zee ſeer fraye huyſen. Deſe plaets wort van de Moren ſoo heyligh als Meke en Medine gehouden; en men begon die, na dat men de Portugeſen geſien had, met muren t'omringen: ſy legt ontrent twaelf mijlen van Meke. D'inwoonders ſeggen, dat het graf van Eva in een kerck is, die niet wijdt van de ſtadt is gelegen. *Ziden.*

Zibit volght daer na, welcke draeght de naem van Koninckrijck, van welcke ſy de hooftſtadt is: ſy legt tuſſchen twee bergen ontrent twaelf mijlen van de zee, en is rijck, ſchoon, en wel gebouwt. De Turcken hebben in 't jaer 1538 deſe ſtadt vermeeſtert. *Zibit.*

Aden is oock de hooftſtadt van een koninckrijck van de ſelve naem, eertijts Madoce genoemt, en gelegen als aen de mont van de Roode zee in een valleye, aen d'een ſijde geſloten met ſtercke muren, en aen d'andere met bergen op welcke vijf kaſteelen ſijn, daer men wacht houd, om de afvarende en aenkomende ſchepen. De ſtadt heeft ontrent ſes duyſent huyſen, en was eertijdts aen 't vaſte landt gehecht; maer ſy is door kunſt als tot een eylandt gemaeckt. *en Aden, Koninck-rijcken.*

't Koninckrijck Aden heeft op de ſelve kuſt de ſteden Hodeida en Maha, door de Turcken ingenomen; en de ſteden Cubit en Zazer. Vijftien mijlen van Aden ſiet men in 't vaſte lant de ſtadt Lagi, gelegen in een vlackte, en ſeer wel bewoont: en een daghreyſe van daer legt de ſtadt Ajas tuſſchen twee heuvelen, in 't midden van welcke is een valleye, waer in de marckt wort gehouden. Twee daghreyſens van daer ſiet men de ſeer ſtercke ſtadt Dante, gelegen op eenen bergh; en twee andere daghreyſen verder de ſtadt Almacharana op den top van een bergh, ſeven mijlen hoogh, op welcke niet meer dan twee perſoonen nevens elckander, om de ſmalte van de wegh, konnen klimmen; doch de ſtadt leght vlack en effen, en is wel gebouwt: twaelf mijlen van hier komt men by de ſtadt Reame, die ontrent twee duyſent huyſen heeft, en aen d'een ſijde een bergh met een ſterck kaſteel. *Hodeida, Maha, Cubit, en Zazer.* *Lagi.* *Ajas.* *Dante.* *Almacharana.* *Reame.*

Sana. steel. Sana leght wel dertien daghreysen van daer op een bergh, en heeft byna vier duysent huysgesinnen : hare muren sijn tien vademen hoogh, en twintigh breet; soo dat 'er acht paerden nevens den ander sonder hinder op konnen loopen : sy heeft schoone huysen, en haer omring is soo groot, datse vele wijngaerden, velden, en tuynen op onse wijse, in sich begrijpt.

Taese, Taese leght drie daghreysen van Sane op een

Damer, hoogen bergh; en een daghreyse verder is Damer, een stadt van vele rijcke kooplieden bewoont.

en andere plaetsen. Als men weder aen de kust komt, tusschen Aden en de Caep van Fartach, vint men de plaetsen Abiam, Ar, Canacam, Brum, Argel,

Herit, Xael hooftstadt van 't koninckrijck Herit; en de stadt Cayem oft Caxem, seven mijlen verder westwaert aen dan de Caep Fartach gelegen.

en Fartach, koninckrijcken. Wat belangt het koninckrijck Fartach oft Fartas, welcker inwoonders Fartachins genoemt worden, het heeft de steden Xesequi, Diuphar ofte Dieulphar, en Pecher, langs de zeekusten, en sijn hooftstadt Fartach oft Fartas : doch nu staet Diuphar oft Dophar onder 't gebiedt der

Norbante. Turcken. Daer na siet men Norbante byna tegen over Curia Muria; en in dit lant hebben d'Ouden de Sabeers, oude volckeren, geplaetst.

Saba. De stadt Saba oft Sabah is op een hoogen bergh, met boomen verciert, en meer dan 600 Fransche mijlen van Jerusalem, gelegen. Van Curia Muria tot aen de Caep van Rasalgate, welcke sommige Facalphat, en d'ouden Siagre noemden, sijn ontrent 120 mijlen langs de kust, die seer dor is; en daer begint het gebiedt van

't Rijck Ormus. 't koninckrijck Ormus, welck aen Arabien grenst : en van daer tot aen de Caep van Mocandan, Asabore door Ptolomeus genoemt, sijn ontrent 87 mijlen langs de kust, op welcke men siet de volgende plaetsen van 't selve koninckrijck, als Calayate, Curiate, Mascate, Soar, Calaya, Orfacan, Doba en Limma, dat acht mijlen op dese sijde van de Caep Mocandan legt; en al het landt dat tusschen dese twee Capen sich uytstreckt, wort in d'Arabische tael

Hyaman. Hyaman genaemt, 't welck is het ware Gelucksigh Arabien, en het vruchtbaerste deel van het gantsche Arabien.

Plaetsen in 't vaste landt. Als men verder in 't lant gaet, vint men de plaetsen Gibilic, Gublelchama een koninckliicke stadt; daer na Herbaliama, Corsa, Negrame en Amansiphilirine met sijn koninck; noch verder Casimurt, Maraine, Elachaier, en Alibinali, de hooftstadt van sijn lant; oock is 'er Magiaraba, Haim, Hasta, en Moffa, een koninckliicke stadt. Wijders ontmoet men Miga, Mirigate, Sire, Dephine, Carut, Marimate, en Apole.

Republijcken. Rontom een groot en wijt uytgestreckt velt siet men de steden en Republijcken Mantile, Nazzua, Balia en Zacchi, soo dicht by een gelegen, dat men op d'een plaets de haenen van d'andere hoort kraeyen.

Andere plaetsen op de kust, en in 't lant. Als men by de Caep van Mocredam komt, vint men op de kusten Corscan, Dadene, Raccolime, Calba en Bochabla, Berou eertijts Bilene genoemt, Puzze, Moci, Macin en Lima; en in het lant Tiagorzata, Canta, Zochar en Ormagade. Wijders voortgaende langs de kust, siet men Martimoz, Feid, Carburse, Mascalat hooftstadt van een koninckrijck; Tomusse, en Imen oft Imin. Daer na vint men Lassach, een vermaerde stadt, en 't hooft van een Provintie gelegen by 't eylant Barhem, en een der gene welcke de Turcken in dit lant besitten. De haven van Katife oft Elkatife, die haren naem aen de Persische golf meedeelt, behoort oock tot dit lant, en 't Gouvernement van Lassah, en is mede in de macht der Turcken : sy legt op de Persische golf, recht tegen over Baharem. Daer na komt men by Alazze, daer Woest Arabien begint.

Hoedanigheyt. Lucht. 't Geluckigh Arabien gaet in gesontheyt van lucht d'ander twee Arabien te boven. Almachara en Reame genieten de beste lucht van de weerelt; soo dat sommige van hare inwoonders een hoogen ouderdom, ja somtijts tot 125 jaren, bereycken. Doch te Ziden is een ongesonde lucht, waer door daer vele sieckten heerschen.

Water. Dit lant wort oock meer ververst door fonteynen dan de twee andere deelen; evenwel ontbreeckt hen water op verscheyde plaetsen, als in Almachare, daer sy tot vertroosting een regenback hebben, die soo groot is dat hondert duysent menschen met haer water hunnen dorst konnen lesschen; doch op andere plaetsen is geen ander water dan dat 'er door de kemelen gebracht wort.

Vruchten. Dit landt is seer vruchtbaer op de plaetsen die van eenige rivier besproeyt worden, en brengt veel garst, en groote menighte van graen voort, nevens d'uytnemenste vruchten der weerelt, als citroenen, oranje-appelen, vygen en persicken van seer goeden smaeck, pompoenen, loock, en ajuyn in grooten overvloet. Hier sijn oock veel palmboomen, myrrhe, wieroock, en cassia : doch by Dualfar oft Diufar vint men de beste wieroock van Arabien, en in een ongelooflijcke menighte.

Dieren. Dit deel van Arabien voedt veel leeuwen, luypaerden, tijgers, muyl-esels, paerden, ossen en schapen. De kemelen gaen hier by heele troepen; en de schapen hebben seer lange staerten, ja op sommige soo groot en swaer datse meer dan veertigh ponden wegen, en dese slagh hebben geen horens, en konnen naulijcks gaen om hare vettigheyt.

Vischen. De zee verschaft hen oock rontom de kusten veel visch; maer by Mascate is die in sulck een menighte, dat men heele schepen daer meê bevracht, om naer Indien te voeren : oock worden niet wijt van d'oevers paerlen gevonden, en een kostelijcken steen, die sommige Cornaline noemen.

Zeden. De bewoonders der zeekusten sijn van een oly-achtige verwe, byna als d'Abyssinen oft

Gestalte. Ethiopers; maer in 't lant sijn die van Almachara blancker dan andere; doch die van Reame sijn ten meestendeel swart. Sommige hebben aengemerckt, dat die van dit lant sijn van een schoonder gestalte, en veel aengenamer dan d'andere Arabiers.

Genegenthaden. Sy sijn groote jagers, arbeydsaem, hoovaerdigh, vermetel, en oorloghslieden, van een

goet

goet verſtant, en hooge gedachten, en die treffelijck weten te ſpreken, en dat alleen door een natuurlijck vermogen: ſy houden ſich beeſigh, om de kenniſſe der kruyden, tot de Medicijn-kunſt dienſtigh, te bekomen; ſommige nemen een groot behagen in de Poëſie, en vele van hen begeven ſich tot den koophandel. *Oeffeningen.*

De rijckdommen van dit lant beſtaen in drogeryen, juweelen, en paerden. Den voornaemſten handel te Aden geſchiet meeſt in meede oft krappe, waer van ſy jaerlijcks twintigh duyſent laſten verſenden, met paerden, rooſe-water, drooge raſijnen, en opium. Sy handelen ſterck op Caire, en door geheel Ooſt-Indien. Te Aden wort de marckt 's nachts gehouden, om d'overgroote hitte des daeghs; en al de ſchepen, die van Indien, Ethiopien en Perſien komen, ſetten ſich hier ten ancker, om ſich t'ontladen, en andere waren in te nemen. *Rijckdommen. Koophandel.*

Dit lant gehoorſaemt ten deel den Turckſchen Keyſer, welcke, ſedert het jaer 1538, de koninckrijcken Aden, Zibit en Zidem beſit: hy onderhoudt te Aden een Beglerbey, die over alle deſe geweſten gebiedt. Calife, niet wijdt van de grenſen van Ormuz gelegen, en Maſcate, ſijn mede onder den Grooten Heer ſedert het jaer 1542. Doch verre het meeſte deel van Geluckigh Arabien is noch vry van de Turckſche heerſchappye. *Regeering.*

D'inwoonders ſijn Mahometanen, gedeelt in verſcheyden ſecten, gelijck men beſpeurt aen de gene die op den bergh benoorden Ajaz woonen, welcke aen Mahomet, Homar, en ſijne medebroeders, gelooven; maer die van den anderen bergh volgen de leeringen van Ali, en de meeningen der Perſianen, ſeggende, dat d'andere ketters ſijn, ſoo datſe daerom ſomtijts d'een den ander ombrengen. *Religie. Mahometanen.*

De devotie te Medine geſchiet aldus: niet wijdt van deſe ſtadt ſtaet een put, daer de Caravane ſich een dagh ophoudt, en yder ſich waſt en reynight; daer na gaet men in de ſtadt, en in den tempel, daer men de dootkiſt van Mahomet ſiet, (niet te Meke oft Mecha;) hier doet yder ſijn gebeden en andere plechtelijckheden en ceremonien, en beſchouwt de grafſtede. Maer men ſiet hier geen yſere oft ſtale kiſt, noch zeylſteen, daer 't gerucht ſoo veel van ſegt door een byna gemeene doling: van hier gaenſe naer Mecha, daer ſy oock hunnen Godtsdienſt, na hunne wijſe, verrichten. De Mahometanen houden voor een ſekere ſaeck, dat de gene die in pelgrimagie naer Medine gaen, en tegenwoordigh ſijn op de groote ſolemniteyt oft hooge feeſt die daer in September wort gehouden, geheylight en ſaligh ſijn, en niets meer noodigh hebben om in 't Paradijs te komen; in voegen dat ſy de ſelve Agi, dat is, Geheylighde, noemen. *Devotie te Medine.*

WOEST ARABIEN.

Namen. WOeſt *Arabien*, dat de Hebreen *Kedar*, de jongſte Schrijvers het Eerſte oft Neder-Arabien, en de Barbaren het Arabien van Sam oft Xam, dat is, van Syrien noemen, om dat het daer aen paelt, wordt oock Beriara geheeten.

Grenſen. Dit lant paelt ten ooſten aen dat van Babylon langs de bergen die ſich van den Euphraet tot aen de Perſiſche golf uytſtrecken; ten weſten breyd het ſich uyt tot aen Trachonitides, Arabie Petrea, en Syrien; ten noorden grenſt het aen Meſopotamien; en ten zuyden aen de bergen van Geluckigh Arabien, en ten deel aen de Perſiſche golf.

Plaetſen. Hoewel dat dit deel van Arabien het Woeſte wort genaemt, ſoo is 't evenwel op ſommige plaetſen, inſonderheyt by den Euphrates, bewoont. Men ſiet niet wijdt van de Perſiſche zee de plaetſen Carmodibara, Cuës, Coſtache, Conga, Monahon, Ratama, Toron aen de mont der riviere Carazzar, en op den Euphrates ſiet men Ana met ſijn woeſtijnen; de naem deſer ſtadt beteeckent moeyte of gramſchap, en ſy ſtreckt ſich uyt tot aen de beyde oevers der riviere, ſoo dat d'een ſijde als in Meſopotamien, en d'ander in Xam oft Arabiſtan is gelegen: ſy is met muren, doch die out ſijn, omringt, en heeft een ſterckte aen de noordſijde: ſy beſtaet uyt twee ſtraten, d'eerſte aen d'eene, de tweede aen d'ander ſijde van den Euphrates, yder ontrent twee mijlen lang; en beyde met ontrent vier duyſent huyſen voorſien. *Ana.*

Sukane. Als men van daer naer Alep gaet, ontmoet men een groot dorp, Sukane genaemt, van 't Arabiſch woort Sukan, 't welck ſoo veel beduyt als koken oft ſieden, gelegen tuſſchen twee bergen, met een Sterckte in 't midden. Van daer komt men by de plaets Taybah, dat ontrent *Taybah.* 250 huyſen heeft, en een ſterckte van aerde zooden, op de verwoeſtingen van een ander, dat van ſteen was, gebouwt.

Mexat Ali. Mexat Ali oft Mam Ali, welck beteekent Meſquite oft Bedehuys van Ali, is oock een ſtadt van dit geweſt, gebouwt, byna duyſent jaren geleden, by een lac dat den Euphrates maeckt, of op een van ſijne armen, twee daghreyſen van Bagadad.

Mexat Ocem. Mexat Ocem, dat is, de Meſquite van Ocem, leght in deſe lant-ſtreke: 't is een open plaets, doch met vier duyſent huyſen voorſien, waer van eenige ſeer wel, na de wijſe van 't lant, doch laegh ſijn gebouwt.

Chrau en Beriana. Men plaetſt hier oock Chrau en Beriana, met ſijn woeſtyne, in welcke men veeltijts, als men van Damas naer Bagadad reyſt, een groot geraes in de lucht hoort, als van volck te paerde, en vele diergelijcke vreemdigheden, die de Caravanen verbaeſt maken.

Saba, oft Simiſcaſac. Saba, hedensdaeghs Simiſcaſac geheeten, is oock een ſtadt van dit Arabien: ſommige meenen, dat de drie Magi oft Wijſen, (die men oock de drie Koningen noemt,) uyt het geſlacht van Balaam en der Zabaïſten ſijn geſproten, welcke d'opſtandinge der dooden geloofden; en datſe uyt deſe ſtadt van 't Woeſte, en niet uyt het Geluckigh Arabien, naer 't Jootſche landt ſijn gereyſt.

Hoedanigheyt. Lucht. Dit landt heeft meeſt over al een getemperde lucht, behalven aen de ſijde van 't landt van Bagadad, daer de ſelve dicker is en vol nevelige

velige dampen, uyt oorſaeck van de moeraſſchen die den Euphrates voortbrengt, als hy ſich over 't platte lant uytſpreyt; en te Sukane, dat oock een ongeſonde lucht heeft.

Aertrijck. Deſe Provintie ſtreckt ſich wijt uyt, maer 't meeſte deel is berghachtigh, dor en vol ſandt: ſy heeft niet verre van Babylon ſeer groote woeſte velden, en in 't ooſten eenige moeraſſchen; doch niet tegenſtaende de ſware lucht, hitte en dichte regenvlagen, groeyen hier uytnemende vruchten op de plaetſen die bebouwt ſijn; en de wijnſtocken waſſen in d'aerde die afgeſchoten is, en dat in ſulck een menighte dat men ſich moet verwonderen. Dat gedeelte leght naer 't weſten, dat met ſoo vele ſantbergen beſet is, door 't welcke men met het compas, als op de zee, moet reyſen: maer de plaetſen in de vlackte, die bequaem ſijn om tarwe en haver voort te brengen, geven veel voordeel aen hunne meeſters.

Granen en vruchten. De landeryen ontrent den Euphrates gelegen, geven overvloet van garſt en dadelen; en die van Mexat-Ocem veel tarwe, garſt, erten en boonen, vruchten d'onſe gelijck; maer hier ſijn weynigh boomen.

Gedierte. In dit lant ſijn oock een groote menighte rammen, ſchapen en geyten, en diergelijcke dieren die de heyde beminnen; oock ſeer veel kemelen, om de groote weyden in de woeſtijne, en de goede lucht. Maer men vint hier weynigh of geen ſwijnen.

Viſſchen. Den Euphrates heeft vele goede viſſchen niet wijt van Ana, en op andere plaetſen; en die van Mexat-Aly hebben 'er een groote menighte in een lac oft ſtaende water dicht by de ſtadt; maer de Moren maken 'er weynigh wercks af, en etenſe ſelden.

Geſtalte der inwoonders. D'inwoonders van het woeſt Arabien ſijn van fraye geſtalte, en komen veel tot hoogen ouderdom. Die van Mexat-Aly ſijn meeſtendeel wit, gelijck als die van Ana; en de vrouwen van Sukane munten uyt in ſchoonheyt.

Genegentheden. Die van Mexat-Aly ſijn quaet-aerdigh, en al de wegen van dit lant ſijn vol roovers. Doch dit is in tegendeel in hen te prijſen, datſe aen alle, die door 't lant reyſen, ofte ſich by hen ophouden, van hun broot aenbieden, waer in d'Arabiers meer te roemen ſijn dan vele andere volckeren.

Oeffeningen. Die in de woeſtijne woonen, leven als harders, ſlapen in tenten, waerom de Griecken hen Scenites en Nomades noemen: maer d'anderen houden ſich beeſigh met den koophandel oft den lantbouw.

Gouvernement, en heeren. Dit lant ſtaet onder 't gebiedt der Turcken, uytgeſeyt de Provintien Agiaz-Rach en Tif, die den Koning van Perſen voor haren heer erkennen; en dewijl hy een beſchermer is der Mahometanen, die de ſecte van Aly volgen, ſoo heeft hy altijt deel aen de heerſchappy. Hoewel den Turckſchen Keyſer hier Ianitſers en Timares onderhoudt, ſoo ſtaen evenwel deſe landen in 't byſonder onder Arabiſche Koningen en heeren, die d'inkomſten der ſelve genieten, en daer af den Grooten heer een kleyne ſchatting, tot erkentenis van opper-heerſchappy, uytkeeren.

Mahometanen der ſecte van Aly. Die van Mexat-Ocem ſijn Mahometanen, gelijck alle d'anderen in dit lant; maer ſy ſijn Raphazis oft Xyahis, dat is, die ſich houden aen de ſecte van Aly, even als de inwoonders van Mexat-Aly; en om deſe oorſaeck hebben ſy een doodelijcken haet tegen alle andere ſecten en Godsdienſten, ſoo der Moren, als Joden, en Chriſtenen; inſonderheyt de twee laetſte, die daer niet mogen woonen. In 't gemelde Mexat-Ocem is een Meſquite oft kerck, aen Ocem, ſoon van Aly, gewijdt, die hier begraven is, en in deſe plaets van dorſt ſturf; en daerom houden 't de Moren, inſonderheyt die van deſe ſecte, voor een werck van groote verdienſten, dat men, om de liefde Godts, een yder die het eyſt te drincken geeft. In de Meſquite van Aly ſijn vele treffelijcke ſtucken, en onder andere drie groote goude lampen, met koſtelijcke ſteenen verrijckt, door verſcheyde Princen vereert. 't Is oock een der vermaertſte Meſquiten van geheel Aſien, daer de Perſianen in groote menighte haer pelgrimagie komen verrichten, en maken deſe plaets uytermaten rijck, ſoo dat 'er ontrent het graf van Aly meer dan twee duyſent ſoo goude als ſilvere lampen hangen; en deſen tempel is met meer dan vier hondert Zeythes, die de Turcken Alphaquis noemen, welcke ſijn als de Prieſters by de Chriſtenen, voorſien.

Ioden. Ana wort van Joden en Moren oft Mahometanen bewoont. De Joden genieten hier byna de ſelve vryheden als de Moren, die in twee factien ſijn gedeelt; want d'eene, uyt d'oude inwoonders des lants geſproten, gelooven niet in Mahomet dan door dwang; hunne voorouders aenbaden de zon, en men gelooft datſe in 't heymelijck de ſelve ſuperſtitie plegen. D'andere Moren ſijn van andere plaetſen hier gekomen om te woonen, en volgen de doolingen van Mahomet.

Moren.

EYLANDEN onder Arabien behoorende.

SORIDAN oft ZOBETH.

Namen. HEt eerſte eylant van Arabien, gaende van 't noorden naer 't zuyden, is *Soridan*, dat d'Arabiers *Zobeth* noemen: het legt niet

Gelegenheyt. verre van 't vaſte lant en de ſtadt Tor, welcke men recht tegen over den bergh van Marſo-

van ſiet, en ſtreckt ten ooſten naer een kaep van Arabien, die tien of twaelf mijlen in zee uytſteeckt; ten zuyden is Ethiopien, ten weſten 't lant der Troglodyten, en ten noorden Paleſtine. Dit eylant is redelijck wel bewoont, en heeft verſcheyde welgebouwde plaetſen.

Vruchten. 't Aertrijck brengt hier geen graen voort, ſoo dat het van 't vaſte landt moet komen, hoe-

wel dat eenige op de heuvelen, als de bequaemſte plaetſen, garſt, haver en geers ſaeyen. Daer waſt oock rijs, erten en boonen in overvloet, welcke ſy in plaetſe van broot gebruycken.

Genegentheden. D'inwoonders ſijn ſeer welluſtigh, en onder andere gebreken, uytermaten onkuys; en om die te vermeerderen, gebruycken ſy ſekere wormkens, die ſy toebereyden en eten. Sy leven meeſt van viſch, waer in oock haren grootſten handel beſtaet.

Wapenen. Sy vergiftigen hare pijlen en lancien, van riet gemaeckt; ſoo dat men van hare wonden niet kan geneſen worden. Sy ſtaen onder den *Heerſchappy.* Turck, en ſijn Mahometanen; en hoewel datſe altijt eenige Chriſtenen onder haer hebben, ſy worden daerom niet beter, dewijl die met hen op den quaden wegh ten verderve loopen.

ZEIBAN.

HEt eylandt *Zeiban* is 't grootſte in d'Arabiſche golf, en behoort tot Geluckigh Arabien; 't leght ſeſtien mijlen van de kuſt van Alep. Het ſtreckt van noorden ten zuyden, ſijnde dertigh mijlen lang, en een weynigh meer dan twaelf breet.

CANARAN.

Namen. DIt eylant wort van d'Arabiers Cademoth, doch in 't gemeen Canaran genaemt, en *Gelegenheyt.* leght niet wijt van Arabien, van Ziden 170 mijlen, en 50 van Dalaccia oft Dalacca, een eylant van Africa in de ſelve zee, doch ſeer dicht by Zezzan, een plaets van Geluckigh Arabien, vier mijlen van de kuſt gelegen, en drie mijlen van Zazer, een ſtadt van 't Koningrijck Aden, en 44 mijlen van Bebel-mandel, byna in 't midden van d'Arabiſche golf.

Grootte. Havenen. In haren geheelen omring heeft ſy vier Spaenſche ofte vijf Franſche mijlen. Sy heeft twee havens, waer van d'een Becdanic geheeten, gevaerlijck is in 't inkomen, en d'andere Kalvacal; aen de ſlincker ſijde van d'ingang ſiet men een kleyne fortereſſe, waer op men nacht en dagh wacht houdt, uyt vreeſe van overvallen te worden. De ſtadt, die dicht by de haven leyt, heeft niet meer dan drie hondert huyſen, hoewel datſe eertijts een redelijcke en fraeye plaets was; maer ſy is verwoeſt door de Portugyſen onder Alphonſe Albuquerque.

Hoedanigheyt. Dit eylandt heeft vele ververſſingen, en verſcheyde fonteynen van ſoet water. 't Is het beſte, het vruchtbaerſte, en vermakelijckſte van deſe geheele golf. Het heeft ſeer dichte boſſchen, en brengt vele dadels, gember, geers, en andere vruchten voort. Oock is 'er veel groot en kleyn vee.

Geſtalte der inwoonders. D'Inwoonders ſijn ſwart, en van coleur als d'Ethiopiers, en kleyn oft van middelbare geſtalte. Sy ſijn van aert als d'andere Arabiers, en houden ſich meeſt beeſigh met viſſchen. De mannen gaen naeckt, ſonder iets op 't hooft, aen de voeten, en voor de ſchamelheyt te dragen, dan een linnen doeck. Sy brengen op de kuſten van 't vaſte landt vele dadelen, gember, en hare andere vruchten.

Gouvernement. Dit eylant behoort aen den grooten Turck, welckers volck hier ſeker Italiaen, een geeſtelijck perſoon ſijnde, ombrachten, als hy in 't jaer 1593 naer Ethiopien wilde reyſen. D'inwoonders ſijn Mahometanen.

CVRIA MVRIA.

SOmmige achten Curia Muria voor een enckel eylant, hoewel het in twee byſondere en afgeſcheyde eylanden beſtaet. Sy *Gelegenheyt.* leggen niet wijdt van Bebelmandel, en vier oft vijf mijlen van 't vaſte lant van 't koninckrijck Fartach, oock niet verre van de Caep de Guardafu tegens 't noorden, recht tegen over Norbante, een ſtadt van Geluckigh Arabien.

Viſſchery. Hier rontom wordt veel viſch gevangen, en onder andere witte ſchildpadden, met ſeer *Oeffening.* ſchoone ſchilden of deckſels. D'inwoonders oeffenen ſich in den landtbouw, en vlieden den oorlogh.

Koophandel. De kooplieden halen van hier de ſchilden of ſchelpen der ſchildpadden, van welcke men allerley frayigheden maeckt; en brengen haer in wiſſeling veel rijs, tarwe, en Indiſch lijnwaet; en dus wint men aen wederſijden, en d'eylanden worden van alles voorſien, en volckrijcker.

Mahometanen. In 't jaer 1503 waren d'inwoonders Mahometanen, en 't is niet waerſchijnlijck datſe ſedert van opinie ſijn verandert; want alle d'omgelegen geweſten ſijn van deſe peſt der dwalingen beſmet.

TWEEDE DEEL

VAN 'T NEGENDE STVCK

DER

AERDRYCKS-BESCHRYVING,

WELCK VERVAT

SINA.

VAN

MERCK, ABRAM

BESCHRYVING

AENDRYCKS

DER

VAN T'NEGENDE STUCK

DES

ITE ANGELI VELOCES AD GENTEM CONVVLSAM ET DILACERATAM ISAIÆ XVIII

CLAVSA PANDO

CLAVSA RECLVDO

NOVVS
ATLAS
SINENSIS
A
MARTINO
MARTINIO
SOC. IESV
DESCRIPTVS
ET
SEREN.mo ARCHIDVCI
LEOPOLDO
GVILIELMO
AVSTRIACO
DEDICATVS.

Cum privilegio S. C. Maj.

De Erentfeſte, Hoogh-Achtbare, Wijſe, Voorſienige,

ſeer Diſcrete Heeren,

DE HEEREN BEWINDHEBBEREN VAN DE GENERALE NEDERLANDSCHE GEOCTROYEERDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE.

MYNE HEEREN,

Verſcheyde redenen hebben my als gedwongen, uwer E. Hoog-Achtb. deſen Sineſen Atlas (die ick uyt het Latijn van de E. H. Martinus Martinius Neerduyts heb doen ſpreken) toe te eygenen. Een der ſelve acht ick gants onnodigh aen te wijſen, te weten de nuttigheyt der Landt-beſchryving; want indien men het voordeel, dat uyt de Landkunde te bekomen is, met levendige voorbeelden begeert te beveſtigen, men kan van de waerheydt deſer ſaecke geen beter getuygen, onder alle volckeren des Aerdt-rijcks, als uwe E. H. A. voortbrengen. Andere te verhalen ſtrijd tegen uwer E. H. A. wijſe heusheyt, nademael die van geen ding minder kenniſſe als van eyge deughden en welverdiende lof wil dragen. Een reden evenwel kan

ick

ick niet verſwijgen, welcke is, dat dit Boeck van de E. Martinius op uwe Schepen, en als onder uwe beſcherming, uyt der Sineſen ſchriften, (die hy ons als zijn moederlijcke tale menighmalen voor-las) in 't Latijn is beſchreven, en alſoo ten dienſte van 't Gemeen, en ook van die gene die de Geleertheydt en goede Konſten beminnen, overgebracht. In voegen, dat de wereldt uwer E. H. A. ten deele daer voor danck ſchuldigh is; en inſonderheyt ick, indien uwe E. H. A. gelieven ſich te gewaerdigen, dit werck, en den arbeydt by my daer toe aengewendt, om 't ſelve in 't licht te brengen, onder uwe gunſtige beſchutting te nemen. Welck vertrouwende, ick wenſche uwer E. H. A. langdurige voorſpoet, en dat uyt deſe Beſchryving veel heerlijcke vruchten mooght trecken in het tijdtlijck, door uytbreyding van uwen handel, ende een onwaerdeerlijcken ſchat bereyden in 't Geeſtlijck, door voortplanting van de Chriſtelijcke Religie, in het bekeeren der blinde Heydenen, tot eere van Godes Heylige Naem, en beſte van ons lieve Vaderlandt. Met welck eyndigende ick altijts blyve

Erentfeſte, Hoogh-Achtbare, Wijſe, Voorſienige, ſeer Diſcrete Heeren,

Uwer E. H. A.

Dienſt-bereyde

J. BLAEU.

SVMMA PRIVILEGII FERDINANDI III,

ROMANORVM IMPERATORIS,

Germaniæ, Hungar. Bohem. &c. Regis, &c.

SAcra Cæſarea Majeſtas, Auguſtali benignitate, favore ac patrocinio commoda eorum, qui in diſciplina Geographica excolenda & amplificanda gnavam ponunt ac ſedulam operam, ſuſcipiens provehenda; conſiderata deinde ſubmiſſiſſimarum Ioannis Blaeu precum æquitate, iiſdem tanto annuens facilius, quanto judicat indignius, eum, qui rei litterariæ juvandæ, curioſoque aliorum ſtudio excitando pariter ac promovendo enixius inſudaverit, ſperato operæ atque impendii ſui fructu exui; Imperiali privilegio munivit dictum I. Blaeu Typographum Amſtelrodamenſem, Hæredeſque ipſius; ne quis citra voluntatem ejus, aut ipſorum, ad quindenos annos proximos, ſextam partem Majoris Atlantis ſub nomenclatura Sinenſis, cum deſcriptione P. Martini Martinii, ejuſdemque tabulis, in toto ſive in parte, una alterave forma, vel alia lingua, intra fines Sacri Romani Imperii, Regnorumque, Provinciarum ac Dominiorum S. Cæſ. Majeſt. hæreditariorum, recudere, vel alibi impreſſam importare, vendere, aut diſtrahere clam vel palam auſit. Si quis migraſſit, non ſolum libris hujuſmodi, quos quidem Ioh. Blaeu, aut ipſius Hæredes, ubicunque deprehenſos, ſive propria authoritate, ſive Magiſtratus loci illius auxilio apprehendere ac ſibi vindicare poterunt, de facto privari; ſed & viginti quoque marcarum auri puri puti, ex ſemiſſe Fiſco Imperiali, ex altero ſemiſſe Ioanni Blaeu, aut Hæredibus ejus, pendendarum mulctam dare, damnas ſit. ut latius in literis S. C. M. ſubſcriptione & ſigillo munitis, Viennæ 7 Ianuarii, 1655.

FERDINANDVS.

V. FERDINANDVS COMES CVRTIVS.

Ad mandatum S. Cæſareæ Majeſtatis proprium

JOANNES WALDERODE.

EXTRACT uyt de PRIVILEGIE

van de Hoog. Mog. Heeren

STATEN GENERAEL.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, hebben geconſenteert, geaccordeert ende geoctroyeert, aen Joan Blaeu Boeckdrucker tot Amſterdam, omme voor den tijdt van twintigh achter-een-volgende jaren, met ſecluſie van allen anderen, binnen de voorſz Landen te mogen doen drucken, venten en verkoopen, de Kaerten van de Provincien van China, met de Geographiſche beſchrijving, onder den naem van den Chineſchen Atlas, verbiedende allen ende iegelijcken binnen den voorſz tijdt, den voorſz Atlas in 't geheel oft ten deele nae te drucken, ofte doen nadrucken, uytgeven, verkoopen, oft elders nagedruckt binnen de opgemelde Landen te brengen, op de verbeurte als breeder in de originele brieven van Octroye, verleent in den Hage den xx Martii, MDC LV.

Onder ſtont W. RIPPERDA vt.

Ter ordonnantie van de ſelve in abſentie van den Griffier

J. SPRONSSEN.

EXTRACT uyt de PRIVILEGIE

der Ed. Gr. Mog. Heeren

STATEN VAN HOLLANT.

DE Staten van Hollant en Weſt-Vrieſlant hebben geconſenteert, geaccordeert en geoctroyeert aen Joan Blaeu t'Amſterdam, dat hy, gedurende den tijdt van twintigh eerſt achter-eenvolgende jaren, alleen ſal mogen drucken, uytgeven en verkoopen dit Boeck, genoemt *den Sineſchen Atlas, oft een Geographiſche Beſchrijving van 't Rijck Sina*, met alle de Kaerten van 't ſelve, beſchreven door *M. Martinium*. Verbiedende allen ende eenen iegelijcken het voorſz Werck in deſe ende eenige andere talen ofte formaet, ende onder wat pretext het ſelve ſoude mogen aengewent werden, nae te drucken ofte verkoopen, oock elders nagedruckt, binnen den voorſz Onſen Lande te brengen ende te verkoopen, op verbeurte van alle ſoodanige nagedruckte, ingebrachte ofte verkochte exemplaren, mitsgaders van de kopere Platen tot het ſelve werck behoorende, ende daerenboven een boete van ſoodanigh een ſomme van penningen, als breeder blijckt by d'originele brieven van Octroye, verleent in den Hage, onder 't groote zegel van den ſelven Lande, den xi Mey, MDC LV.

J. CATS vt.

En ter ordonnantie van de Staten onderteeckent

HERBt. van BEAUMONT.

IMPERII SINARVM NOVA DESCRIPTIO

SAMAHAN TARTARIÆ *sive* SAMARCANDÆ PARS.

TANVTARTARIÆ PARS.

DESERTVM *Europæi Lop Dictum*

XAMO DESERTVM

XAMO

TIBET

S I - REGNVM.

KIANG REGNVM.

F A N.

VSVÇANG REGNVM.

BENGALA.

MIEN REGNVM

ARACAM

REG. LAOS

CAM.

LAO VO GAN- V. NAN.

KIAOCHI *sive* COV CHINCHINA.

TVNGKING.

HAINAN.

LEAOTVNG

CHEKIANG

KIANGNAN

HVQVANG

QVEICHEV

QVANCSI

QVANTONG

FOKIEN

HONAN.

SVCHVEN.

IVNNAN

IESO.

COREA

IAPAN.

Vquecking

Quantung Flu.

Meaco

Iedo

Osacca

Taquicxima

Firando

Gotto

Meacxima

Tanaxima

I. Fungma

Cheuxan Inſ.

Changque Inſ.

I. de Fuego

I. Queſo Peguin

Dos Hermanos

Mal abrigo

Anſterdam

I. de Sierta

Dos Colunas

Dos Reys Magos

I. Quemoy

I. Formoſa.

I. Prata

LIVSANG.

Tropicus Cancri.

OCCIDENS

ORIENS

SEPTENTRIO.

MERIDIES.

Cum privilegio Sacræ Cæſareæ Majeſtatis, & Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

D' ATLAS
VAN
't UYTERSTE ASIA,
Of Landt-beſchrijving van 't
SINESCHE RYCK.

VOORREDEN aen de LESER,
In de welck 't geheel uytterſte Aſia in 't algemeen beſchreven wort.

Voortreffelijckheyd van Aſia.

NIemandt, dan de gene, die onkundigh en onervaren in ſaken is, kan loghenen dat Aſia het edelſte van alle lantſchappen, die deſe onſe aerdtſche Globe oft bol begrijpt, noch is, en eertijdts van 't begin der dingen geweeſt heeft; vermits dit deel de vermakelijcke luſthoven, van Godts handt geplant, die men gemenelijck het Paradijs noemt, en 't eerſte van alle andere landen d'eerſte menſchen, en onſe ouders in haer ſchoot ontfangen en gequeeckt heeft; en 't welck, door de voortplanting van 't menſchelijck geſlacht, haer voortplantingen deur d'overige deelen van de weerelt wijdt en breet verſpreyt heeft. Dit heeft de eerſte de ſeden, Godtsdienſt en plichtelijckheden, de rechte middel van te leven, de letteren, en d'andere wetenſchappen geleert en ingeſtelt. Eindelijck, dit heeft Godts zoon ſelf, de voorſpraeck en Salighmaker van 't menſchelijck geſlacht in een menſchelijcke gedaente gedragen. Maer in Aſia ſelf heeft (ten minſten na d'algemeene zondtvloet der weerelt) geen deel ouder, edelder, oft beter bewoont geweeſt, als dit Uytterſte, 't zy men op de burgerlijcke middel van regeeren, oft op 't gebruyck en kennis der letteren ſiet. Want des ſelfs hiſtorie, door de Sineſen ſelven van ſeer oude tijden geſchreven, begrijpt byna drie duyſent jaren voor de geboorte van Godts zoon, gelijck klarelijcker blijckt uyt ons Kort begrijp der hiſtorien van 't uytterſte Aſia, en uyt de jaerboecken. Men ſeght dat ſy toen alreê de letteren, de wijsbegeerte, die tot de zeden behoort, en de wiskonſtige wetenſchappen voornemelijck gehadt hebben; 't welck d'oudtſte obſervatien en waernemingen der ſtarren klarelijck tonen; en de wetten van te heerſchen, uyt d'oudtſte boeken getrocken, en tot aen deſe tijden noch overgebleven, aenwijſen.

Voortreffelijckheydt van 't uyterſte Aſia.

't Landtſchap, 't welck ick hier 't Uytterſte Aſia noem, wordt van ſommigen *Serica*, van anderen *Sina*, oft *China*, en van de Tartars *Catayum* genoemt, gelijck oock *Mangin*, met welcke naem voornamelijck niet ſoo ſeer 't landtſchap, als de Sineſen ſelven genoemt worden: want *Mangin* betekent in hun tael barbariſche en woeſte menſchen, daer meê de Tartars gemenelijck de Sineſen beſpotten; ſeker geen oneyge beſpotting voor de verwaentheydt en hooghmoedt der Sineſen. De Turcken oock, en de Moren, met de Saracenen, die alle drie jaren, volgens de verſierde, en valſchelijck verdichte gezantſchappen van hun Koningen, te voet deur *Laor* en *Caſcar* naer Sina trecken, noemen het oock *Catayum*, van 't welck wy terſtondt hier na breeder ſullen ſpreken. Doch (het welck met recht in yder groote verwondering ontſteeckt) alle deſe vreemde namen ſijn geheel by de Si-

Waerom en van waer de verſcheyde namen daer af.

Laor en Caſcar.

neſen onbekent, ſoo men deſe eenige uytſondert, namelijck *Mangin*, vermidts ſy, gelijck ick geſeyt heb, dus uyt ſmaet en laſter door de Tartars genoemt worden. Maer de Sineſen noemen hun Rijck *Chunghoa*, en *Chungque*, welcke beyde namen het van ſijn voortreffelijckheyt gekregen heeft: de leſte bediedt ſoo veel, als Middel-Rijck; (want ſy gelooven dat ſy in 't midden van het Aerdtrijck gelegen ſijn) en 't eerſte, te weten *Chunghoa*, beteekent tuyn, oft eer een bloem. Deſe twee namen hebben gemeen, en meeſt beſtandigh geweeſt; doch ſedert ſijn 'er verſcheyde anderen, naer de verſcheyde gevolgen der verſcheyde geſlachten en heerſchappyen by gekomen. In deſer voegen wordt dit Rijck nu van de Tartars *Tai-cing* geheeten, 't welck eertijdts *Tai-ming*, en voor drie hondert jaren *Tai-juen* genoemt wiert. Men magh dieshalven wel met recht vermoeden, dat dit het Rijck der Hippophagen is; want ſy nuttigen oock het vleeſch van paerden, oſſen, oft van andere beeſten, hoewel dit by de Tartars meer gemeen is.

Van waer de Sineſen hun naem hebben.

Maer van waer de Sineſen, oft eer Chineſen, hun naem gekregen hebben, blijckt klarelijcker uyt mijn Epitome of Kort begrijp, in welck ick betoon dat die van *Cin*, een Keyzerlijck geſlacht, geſprooten is. Maer de genen, die ſeggen dat deſe naem uyt een benaming, gemeen onder de Sineſen, namelijck *Cing*, ſijn oorſpong heeft, dolen naer mijn oordeel, en miſſen de rechte wegh: want alle de Sineſen, die aen deſe en gene ſijde in die plaetſen met d'Indianen oft Portugeſen handelen, en met hun ſchepen naer Indien trecken, ſijn gewoon uyt beleeftheydt d'anderen niet *Cing*, maer *Cia* in hun moeders tael te noemen: invoegen dat de geletterden alleen, oft die een cierlijcker tael ſpreken, *Cing* ſeggen; welcke tael aen de kooplieden uyt *Chincheu* en *Quangtung*, die tot noch toe byna alleen van de Sineſen te ſcheep gevaren hebben, ten meeſtendeel onbekent is. Ick geloof eer dat het heele Rijck de naem van d'inwoonders der ſtadt *Chincheu* gekregen heeft: want deſe ſijn meeſt gewent met hun ſchepen deur geheel Aſia te ſeylen; daer af de Portugezen en Indianen lichtelijck de naem van *China* geſmeedt hebben. Sommigen leyden deſe naem af van de Sionen; want, ſeggen ſy, in de Sioniſche tael betekent Sina een uytmuntend en voortreffelijck landtſchap. Doch dewijl ick niets ſekerder hier af kan vinden, ſoo durf ick niets ſeker daer af verſekeren.

Grenzen van 't uyterſte Aſia.

Dit ſy meer dan genoegh, voor ſoo veel de naem aengaet, om ter ſaeck te komen. Ick noem 't het uytterſte Aſia; het uytterſte uyt oorſaeck van de plaets, daer 't in leght, die warelijck d'uytterſte is: want het is aen d'ooſtſijde van de zee Eoum beſloten; vermidts men uyt d'ervarentheyt ſelve bevindt dat d'Indiſche zee, tot noch toe Eoum genoemt, niet ſekerlijck d'uytterſte is. Deſe zee wordt van de Sineſen *Tung*, dat is Ooſterlijck geheeten; en beſpoelt van 't noorden naer 't zuyden, en van 't zuyden naer 't weſten byna dit geheel uytterſte Aſia, dat aen de noortſijde van 't oude Tartaria, en van de koninckrijcken *Niuche*, *Niulhan*, en een deel van *Tanyu* beſloten wordt door deſe vermaerde muur, die door de ſchriften der Schrijvers ſoo bekent is, en met ſware gebouwen in de zee zelve in *Leaotung* met haer uytterſte grenzen ſich opheft, daer 't hangendt eylandt Corea ſich noortwaerts uytſtreckt: van daer loopt deſe muur met een lange ſtreeck, die byna aen malkander is, in 't geheel van ſteen gemaeckt, drie hondert Duytſe mijlen verre, tuſſchen de toppen der bergen naer het weſten, daer ſy aen d'oever van de Geele- oft Saffraen-vloet (van de welck hier nae breeder geſproken ſal worden) een eynde neemt. Voorts, dit Rijck, ſich meer naer 't noorden buygende, wordt door het koninckrijck *Tanyu*, en door een ſandige wildernis beſloten, door welcke wildernis het van 't Rijck *Samahan* en *Caſcar* afgeſcheyden wordt. D'overige landen, die ſich naer 't zuyden ſtrecken, worden omringt en omhelſt door de Rijcken van *Preſte Ioan*, *Geo* oft *Cangingu*, (van de Sineſen met een gemeene naem *Sifan* genoemt) *Tibet*, *Laos*, *Mien*, *Pegu*, daer het aen *Bengale* reyckt, en eyndelijck *Tunking* en *Cochinchina*, van de Sineſen *Kiaochi* geheeten. Het ſtreckt ſich tot omtrent dertigh graden in de langte uyt, te weten van 't hooft, oft van de zeebergh der ſtadt *Ningpo*, van de Portugeſen *Liampo* genoemt, tot aen d'Amaſelſche, oft Damaſiſche bergen. De grootſte breedte is van d'achtiende tot aen de twee-en-veertighſte graed noorder-breedte. Dit geheele landtſchap, ſoo groot en ruym als 't is, wordt van een, en ſoo groot een Oppervorſt geregeert en beſtiert, dat men niet t'onrecht ſeght, dat het in grootheydt

van

van heerſchappy tegen geheel Europa magh dingen.

Natuerlijcke Veſtingen.

Voorts, indien men des ſelfs gelegenheydt en plaets met d'andere aenpalende deelen der weerelt naerſtighlijck by ſich ſelf overweeght, men ſal ſeggen dat het van natuur als tegen d'andere landtſchappen geplaetſt, en als tot een veſting der ſelver gemaeckt is : want alle des ſelfs toegangen ſijn ſoo eng en geſloten, dat het, door ſich ſelf van d'overige landen afgeſcheyden, een weerelt in de weerelt ſelve ſchijnt te maken. Ter plaets, daer 't ſich naer de zee ſtreckt, heeft het byna geen diepte van gront; en der ſelver ſtranden ſijn door de ſtormen bekent, en door de klippen en bancken, die ſich hier en daer op verſcheyde plaetſen onder 't water verſchuylen, ſeer vermaert; 't welck oorſaeck is dat de groote ſchepen gelijck oorlogh-ſchepen, en diergelijcke anderen, daer geen veylige toegang en ſekere reê hebben. Naer 't noorden is deſe groote woeſte wildernis, en de muur, daer toe de konſt de natuur, ſoo ſy ergens miſt, geholpen heeft. Naer 't weſten wordt het door de ſeer hooge Damaſiſche bergen, die aen malkander vaſt ſijn, van 't overige Aſia, en van de mindere koninckrijcken afgeſcheyden, die met een breede tuſſchen-ruymte, als wallen, daer tuſſchen leggen.

De Klimaten van 't uyterſte Aſia.

Het klimt op van de tweede tot aen de ſeſte Klimaet; in voegen dat de grootſte ſomerſche dagh vijftien uren lang is, die van dertien tot vijftien aenwaſt : want in Hainan oft Ainan is de langſte dagh van dertien, en in 't landtſchap Peking en Leäotung van vijftien uren. Het leght met een ſeer kleyn deel onder de *zona torrida*, oft brandende zona, maer ten meeſtendeel onder de getemperde zona. Dieshalven, dewijl het ſich in ſoo groot een breedte uytſtreckt, ſoo beſpeurt men daer in oock verſcheyde gematightheden van lucht en gront, naer de verſcheydenheydt der landtſchappen, en der tijden van 't jaer: in voegen dat, gelijck alle landen niet alles konnen voortbrengen, men oock niet ſekerlijck kan ſeggen dat alle deſe landen even kout en even heet ſijn. De plaetſen, die naer 't noorden ſtrecken, hebben dickwils groote koude, en veel en dick ſneeu, die veeltijdts lang duurt, te lijden, daer de vloeden dick en hardt bevrieſen. Maer ſoodanigh is 't niet in 't zuyderlijck geweſt,

Vruchtbaerheyt.

daer men grooter hitte gevoelt, en daer alderhande vruchten van byna geheel Indien weeldigh en in overvloet te voorſchijn komen, gelijck Indiaenſche vijgen, Palm-noten, Mangas, Ananas, en anderen. Maer in 't noorderlijck geweſt vint men druyven, vijgen, kaſtanien, alderhande noten, perſicken, que-appelen, peren, en andere vruchten, die men in Europa aen de boomen ſiet hangen, van de welcken wy hier na beſonderlijck in yder landtſchap ſullen handelen.

Dit landtſchap heeft overal een vruchtbare gront, aengename lucht, weeldige beemden, en zout in de zee-plaetſen, en in de vloeden. Jae het ſchijnt dat de natuur en konſt geſamentlijck hun milde en vrolijcke handen, tot volmaking van dit landtſchap, te werck hebben geſtelt : in voegen dat men niet weet wie van beyde, de vruchtbaerheydt oft de ſchoonheydt, meeſt aen d'ander verplicht is. Doch dit moet men belijden dat het gene, 't welck elders by deelen te vinden is, hier in alles en volkomentlijck gevonden wordt : ſoo dat men met meer recht van dit landtſchap, dan eertijdts van Romen, ſeggen magh:

Al't wonder, dat men ziet, wijckt voor 't Sineſche landt;
Natuur heeft hier het geen, dat ergens was, geplant.

Jae daer is naeuwelijcks iets, 't welck het van buyten behoeft te begeeren, dewijl daer in veel dingen gevonden worden, die men elders vergeefs ſoeckt, en meeſt begeert worden. Men magh het met recht een kort begrijp van de weerelt, oft 't geſteente van de ring, dat is van de weerelt, noemen, in 't welck men meer ſchats en waerdigheyts vinden ſal, dan byna, om ſoo te ſpreken, in 't geheele overige deel van de weerelt. Doch indien 'er iets is, dat daer te begeeren ſtaet, ſoo ſijn 't de reuckeryen van Indien, die echter ſoo nae daer aen, en in bequame plaetſen waſſen, dat ſy om de geſtadige handel van weêrſijden niet ſoo ſeer uytlandigh, als inlandigh geacht mogen worden, en ſoodanigh tot een bandt en hulp-middel, om vriendtſchap en gemeenſchap met de gebuuren aen te gaen, verſtreckt, dat Godt daer door klarelijck ſchijnt te toonen dat, gelijck yder landtſchap niet alles voortbrengt, het een landt de hulp en vrientſchap van 't ander ſchijnt te verſoecken.

Verſcheyde deling van 't uyterſte Aſia.

Het wierd eertijdts in twaelf landtſchappen gedeelt door hun Keyſer Xunus, en daer na in negen, door des ſelfs navolger Yvus, omtrent twee duyſent twee hondert

en

en seftigh jaren voor Christus geboorte: want toen begreep het in sich geen anderen, dan de noorderlijcke gewesten, byna van de veertighste graedt noorder-breedte, tot aen de dartighste, daer de groote vloedt *Kiang* tot grenspael aen de landtschappen verstreckte. Sedert sijn allengs de zuyderlijcke gewesten onder gebracht, en van hun woestheydt in de Sinesche beleeftheydt onderwesen: en toen is eyndelijck dit geheel Sinesche Rijck in vijftien groote landtschappen gedeelt.

Landtschappen. Van desen sijn ses, die aen de zee leggen, *Peking*, *Xantung*, *Kiangnan* oft *Nanking*, *Chekiang*, *Fokien*, en *Quangtung*. Van hier naer 't noorden leggen de middellantsche landtschappen, *Quang si*, *Kiang si*, *Huquang*, *Honan*, en *Xansi*; en eyndelijck de genen, die sich naer 't westen strecken, *Xensi*, *Such'uen*, *Queicheu*, en *Yunnan*. Het heeft noch het landtschap *Leäotung* naer 't westen van 't landtschap Peking, daer dese groote muur begint, en 't hangend eylandt *Corea*, dat aen 't Rijck schatting betaelt. Het teldt hier by noch veel geburige eylanden, die schatting betalen, onder de welcken *Hainan* oft *Ainan* het voornaemste is. Oostwaerts van daer, niet verre van Amacaum, sijn ontellijcke anderen, dickwijls soodanigh aen malkander gevoeght, dat sy eer een, dan veel schijnen. 't Naeste eylandt hier aen is *Formosa*, van de Sinesen *Lieúkieú* genoemt, tegen over 't landtschap *Fokien*. Van daer naer de zeebergh *Ningpo* light het eylandt *Cheuxan*, nu vermaert en veel besocht. Daer sijn noch meer eylanden naer 't noorden, tusschen Corea en Sina, van alle welcke wy op sijn plaets sullen spreken.

Gedaente. De gedaente van 't geheele Rijck van Sina is byna vierkant; en dus wordt het in de kaerten van Sina vertoont. Twee zeebergen loopen echter verre in zee uyt, die van de Sinesen *Tung* genoemt worden; d'een aen de stadt Ningpo, uyt de welcke men een korte overvaert naer Japon heeft, dat men omtrent in veertigh uren tijdts bezeylen kan; d'ander in 't landtschap *Xantung*, aen de stadt Tengcheu, daer de zee met een arm tusschen Corea en de strant van Sina invloeyt. Dese zeeboesem verschilt niet veel van de Venetiaensche Golf, die tusschen Italien, Albanien en Istrien vloeyt.

Dolingen in de nieuwe en oude kaerten. Men bespeurt hier uyt heel klarelijck twee grove en dicke dolingen, die men in veel kaerten van Europa bemercken kan: d'eerste daer sy dese groote muur en het koninckliick *Peking* op de hooghte van vijftigh graden stellen, schoon de muur selve nauwelijcks twee dagh-reysens van de stadt *Peking* af is, welcks hooghte niet boven de veertigh graden is, gelijck my heught dat ick met mijn mackers dickwijls waergenomen, jae oock op negen-en-dartigh graden en negen-en-vijftigh minuten bevonden heb.

Doling in 't beschrijven van Catay. De andere doling, niet minder dan d'eerste, is dat sy voorby Sina noch een ander seer vermaert Rijck verdichten, 't welck sy *Catay* noemen, met de steden *Quinsay*, *Cambalu*, en meer anderen, schoon 'er voorby de muur geheel niets anders te vinden is, als Tartars, die met paerden en wagens, sonder in steden te woonen, rontom swerven, namelijck *Tanyu*, *Niúche*, *Niúlhan*, en anderen, meer naer 't noorden gelegen, die om hun borstharnassen en helmen, van huyden der visschen gemaeckt, door de Sinesen Yu p'i Tartars genoemt worden. De Tartars, uyt dese uytterste oosterschе gewesten getrocken, en deur 't landtschap Leäotung ingetrocken, hebben nu onlangs dit Uytterste Asia ingenomen. Maer wat *Cambalu*, *Quinsai*, *Catay* en *Mangin* is, sal ick hier nae klaerder dan de middagh toonen, daer ick noch meer andere dingen aen den dagh sal brengen, uyt de welcken men klarelijck het gene, 't welck by M. Paulus Venetus is, en tot noch toe aen veel menschen oorsaecken van dolingen sijn geweest, verstaen sal. Niemant behoeft te dencken dat ick dit uyt mijn eyge harssenen smeed, oft self verdicht: neen seker, ick belijd oprechtelijck dat ick hier getrouwelijck handel, en dat ick dit alles uyt de boecken en landtkaerten der Sinesen getrocken heb, die sy selven van yder landtschap gemaeckt en gedruckt hebben, en die ick by my heb, en bereydt ben om aen yder, nieusgierigh daer naer sijnde, te vertoonen; hoedanige vlijt en naerstigheydt ick hier in gedaen heb, sal de gene, die niet heel onkundigh in de Landtbeschrijving is, lichtelijck mercken.

Overvloet van vleesch, en van nootsakelijcke dingen. Maer om van dese dolingen weêr op de wegh te komen, dit Uytterste Asia is, gelijck ick geseght heb, vruchtbaer en overvloedigh van alle dingen, die tot nuttigheydt van 't leven, en tot onderhouding der menschen dienstigh sijn. Het heeft koeyen, schapen, geyten, ganssen, endvogels, hoenders, en andere diergelijcke beesten. Het

vloeyt

vloeyt voornamelijck over van varckens, die men byna in alle huyſen vindt, en die ſy met een wonderlijcke konſt meſten en vet maken. Dit varckens-vleeſch is by hen een leckerny, en wordt meeſt van de Sineſen gebruyckt, die dat het geheele jaer deur boven alle andere gerechten begeeren, om dat 'et een ſeer ſoete ſmaeck heeft. Het gemeen volck ſpaert oock geen paerden, muylen en ezels, jae oock geen honden, die aen de tafelen der Grooten opgediſcht, en dierder dan 't vleeſch, verkocht worden. Zy hebben overal geen gebreck van tarwe, rijs, (de welck by hen in plaets van broot gebruyckt wordt) geers, en andere aerdtvruchten, die alle daer gevonden worden, gelijck oock een groote overvloet van alderhande boomvruchten, behalven amandel-boomen en olyf-boomen. Het draeght veel van ſoodanige boomvruchten, die wy noch nooyt in ons Europa geſien hebben. Zy hebben oock de grootſte verandering van moes-kruyden, en grooter vermaeck, en veelvoudiger gebruyck, dan by d'onſen. Wijders, veel, aen de meyning van 't verhuyſen der ſielen vaſt ſijnde, onthouden ſich van 't vleeſch, uyt oorſaeck van Godsdienſt.

Viſſchen. De vloeden krielen hier van viſſchen niet min, dan in eenige andere landen: en Sina krijght niet alleenlijck een groote overvloet daer af uyt de zee, en uyt de meeren, maer voedt die oock gelijck d'Europers de tamme beeſten voeden. Want dewijl ſy tuſſchen d'ackers, met rijs beſaeyt, daer geen beeken deur gaen, grachten en watergangen moeten maken, door de welcken ſy, om dat 'er gebreck van regen is, uyt noodt het landt beſproeyen, op dat het gewas niet van hitte verbranden ſou, ſoo verſorgen ſy daer in ſpijs aen de viſſchen, en voornamelijck waterlinſen; het welck te weegh brengt dat men jaerelijcks in May-maent ſeer veel ſchuyten vol water deur Sina ſiet ſwerven, daer kleyne viſchjes in verkocht worden, die men bequaem acht om gevoedt en opgequeeckt te ſijn. Maer ſy werpen de genen, die grooter ſijn, en uyt de zee gebracht worden, in vracht-ſchepen, en bedecken hen met ys, dat ſy in de winter hier toe bewaert hebben, en, die met touwen by dagh en nacht voorttreckende, brengen hen tot in 't hof van *Peking* ſelve: jae ſy bewaren hen dickwijls levendigh en varſch een heele maent lang. Doch ſy leggen de genen, die ſy niet goedt konnen houden, in ſout, oft in pekel, dewelcke dan, als ſlechter ſpijs, aen 't ſlechte volck verkocht wordt.

Overvloedt van ſijn lijnwaet. Zy hebben ſoo groot een overvloedt van ſijn lijnwaet, dat ick verſeeckeren durf dat 'er uyt het eenigh landtſchap *Chekiang* meer te voorſchijn komt, dan byna uyt het overige van 't geheele aerdtrijck. Zy winnen tweemael des jaers zywormen aen, met de welcke ſy, gelijck de jaerboecken van dit ſeer oude volck verhalen, twee duyſent en acht hondert jaren voor Chriſtus geboorte omgegaen hebben. En dieshalven is ſeer waerſchijnelijck dat het gebruyck, en de konſt van de ſijde van hier tot d'andere volcken deurgedrongen is: jae vele beveſtigen met reden, dat het gebruyck van de ſeylſteen, en druckkonſt van hen tot ons overgekomen is, vermidts, beneffens de Ivoniſche Tartars, veel Europers in Sina ſijn ingetreden, gelijck oock de H. Odericus (van de welcke, volgens haer gewoonte, de hooghgeleerde Bollandus en Henſchenius *in Actis Sanctorum* ſeer verſtandelijck handelen) en Fr. Aytonus uyt Armenien. Wyders, niemant ſal t'onrecht vermoeden dat M. Paulus Venetus, en anderen, deſe konſten tot ons gebracht hebben, vermidts de jaren, daer in die gevonden ſijn, niet veel daer af verſchillen. Zy hebben het katoen-ſaet niet langer dan omtrent over vijf hondert jaren van d'uytheemſchen ontfangen: maer ſy hebben nu ſoo groot een overvloet daer af, dat men gelooven ſou dat ſy byna aen de geheele weerelt kleederen van katoen konnen beſchaffen, en dat ſy gewoonelijck laken van katoen maken. Het heeft gebreck van vlas, maer niet van hennip, van de welcke ſy met een wonderlijcke nuttigheydt ſomer-kleederen maken. Jae dit landt draeght oock dun vlas, dat aen de boomen waſt, daer af wy in 't Landtſchap *Xantung* ſullen ſpreken.

Gerijf der vloeden. Deſe vruchtbaerheydt en overvloedt der dingen moet ten meeſtendeel aen de naerſtigheydt van 't volck, en aen de vloeden en binnen-zeen, die 't landt beſproeyen, toegeſchreven worden. Hier ſijn vele en verſcheyde binnen-zeen, die, behalven de neringrijcke viſſchery, de rijs-velden, daer in geſaeyt wordt, met water beſproeyen. De rijs waſt hier tweemael des jaers: en men vindt hier, tot vervoering der waren, ſoo groot een getal van ſchepen, die herwaerts en derwaerts varen, dat 'et het geloof overtreft. Doch hoe groot het gerijf der rivieren is, kan men ten minſten hier uyt

beſpeuren, dat men van *Amacaum* tot aen *Peking*, byna ſes hondert mijlen verre, te ſcheep kan varen, behalven een daghreys verre, in de welck men over een bergh reyſt, die de ſcheepvaert afbreeckt. Jae men vaert oock te ſcheep van *Chekiang* naer *Suchuen*, deur geheel Sina in de langte, daer het ſich van 't ooſten naer 't weſten ſtreckt. Oock vindt men nauwelijcks eenige ſtadt, tot dewelcke de wegh te ſcheep, oft te water niet open is, vermidts men overal grachten en vloeden ſiet, die oft door menſchen handen, oft door de natuur gemaeckt ſijn.

Mijnen. In dit geheele uytterſte deel van Aſia ſijn deurgaens ontellijcke Mijnen van alle metallen, die koſtelijck en rijck ſijn. Men heeft by openbaer verbodt verboden gout en ſilver uyt te delven; om dat, gelijck ſy ſeggen, door de doodelijcke dampen, die uyt d'aerde rijſen, de menſchen in de mijnen dickwils ſneuvelen, welckers leven de Keyſers en Koningen hooger behooren t'achten dan 't goudt en ſilver, om 't welck wy 't ingewant van 't aerdtrijck deurſnuffelen, en uytholen, en 't boven-deel van d'aerde leegh en ydel van menſchen maken. Yder heeft vryheydt om 't goudt aen d'oevers der vloeden te verſamelen; en in deſer voegen verkrijght men ſoo groot een menighte daer af, dat het hier eer een koopmanſchap is, dan een betaling van de koopmanſchap. Zy gebruycken geen geſlagen munt, maer betalen malkander met ſilvere plaetjes, die ſy (om alle bedrogh wegh te nemen) t'elckens deur ſnijden, en weêr ſmelten, daer toe ſy ſchaeren hebben, en een weeghſchaeltje by ſich dragen, dat in een kasje beſloten is, 't welck hen tot op de knien hangt. Zy ſlaen alleenlijck met de ſtempel van d'overigheydt kopere munt, omtrent een oortje waerdigh, met een gat daer in, die ſy aen een ſnoer rijgen, en dus by hen hangen, om d'oneffenheydt van 't ſilver goet te maken, oft om ſlechte waren te koopen. Zy delven uyt de mijnen quickſilver, metael, yſer, tin, koper, minie, lazurſteen en vitriol. Behalven dit maken ſy oock wit koper, gelijck ſilver, 't welck veel dierder dan geel koper is. Sy maken van geſmolte yſer veel dingen, die met onſe Europers gemeen ſijn, als geſchut, klocken, potten, vijſels, ovens, en diergelijcke andere dingen.

Geldt.

Men kan nauwelijcks ſeggen hoe verre dit uytterſte Aſia alle d'andere deelen van de weerelt in overvloedt van volck overtreft. Doch ick heb dit bevonden dat men niet alleenlijck in de ſteden, vlecken, dorpen en aen de vloeden, maer oock op de gemeene weegen buyten op 't landt een groote menighte van menſchen ontmoet: jae men ſou meenen dat men, ergens wandelen gaende, een heir ſagh, oft in de jaermarckten van Europa quam. 't Is dan geen wonder dat de Portugeſen, toen ſy daer eerſt in 't landt quamen, dickwijls vraeghden oft de vrouwen daer vijf oft tien kinderen in een dracht baerden. Anderen ſeyden, dat hier bewegende ſteden waren; want over al is ſoo groot een overvloedt van ſchepen, dat ſy, des nachts ſtil leggende, de ruymte van een groote ſtadt beſlaen, en de gedaente daer af vertoonen. Sy houden hier in niet alleen hun geſin, maer oock alderhande beeſten en vogelen, en voornemelijck varckens, hoenders, en eindtvogels; 't welck veroorſaeckt dat het water byna niet minder, dan het landt bewoont wordt, voornamelijck ſoo wy van de zuyderlijcke landtſchappen ſpreken; want in de noortſche landtſchappen is de ſcheepvaert niet ſoo gemeen. Wijders, indien wy de Sineſche boecken gelooven, inſonderheydt de genen, die voor geloofwaerdigh gehouden worden, de welcke 't getal der menſchen van de beſondere landtſchappen, ſteden en andere plaetſen (behalven noch de genen, die van 't geſin van 't koninckklijck bloedt ſijn, d'overigheden, gelubden, krijghslieden, prieſters, vrouwen en jongens) aengetekent hebben, men ſal daer in acht-en-vijftigh millioenen, negen hondert en veertien duyſent, twee hondert vieren-tachtigh (58, 914, 284) perſoonen vinden. 't Is dieshalven geen wonder dat iemandt geſeght heeft dat het twee hondert millioenen van menſchen in ſich begrijpt; want men kan dit getal lichtelijck, en ſonder eenige moeyte uyt de Sineſche wetten uyt-reeckenen, vermidts yder huysvader, op verbeurte van ſware ſtraf, gehouden is een ſchrijftafeltje aen de grootſte deur van ſijn huys te hangen, daer in ſy 't getal der bewoonders, hun ſtaet, wie en hoedanigh ſy ſijn, uytdrucken. Want ſy ſtellen over alle tien huyſen een tienman, die ſy *Tſiang* noemen, welckers ampt het is dit getal op te nemen, en, indien men in de telling geſondight heeft, ſulcks aen de Stadts-vooghden bekent te maken. Dit wordt in tijdt van beroerten heel ſtrengelijck

Overvloedt van menſchen.

lijck waer genomen, jae soodanigh, dat niemandt vermagh eenigh menſch in te nemen, welcks naem niet uytgedruckt is, ſoo hy daer een weynigh blijſt.

't Getal der groote en mindere ſteden.

't Getal der ſteden, die in grootheydt en voortreffelijckheydt uytmunten, is hondert en vijftigh, en dat van de mindere ſteden twaelf hondert ſes-en-twintigh, alle met hooge muuren en diepe grachten verſterckt, ſonder noch veel weerbare plaetſen hier onder te tellen, gelijck ontellijcke burghten, ſloten, ſchanſſen, vlecken en dorpen, die dickwijls voor onſe ſteden niet veel wijcken, welckers getal ſoo groot is, dat men dat nauwelijcks berekenen kan. Dit veroorſaeckt dat ick ſomtijdts by my ſelfs gedacht heb dat, indien deſe muur naer 't noorden geheel Sina omringde, die 't geheel uytterſte Aſia als tot een eenige ſtadt ſou maken, die noch tamelijck dicht van huyſen, en vol gepropt van inwoonders ſou ſijn, vermidts men nauwelijcks uyt een plaets gaet, of men vindt voort een ander, die wel betimmert is. Het meeſte deel van deſe ſteden hebben noch voorſteden, die aen bevarelijcke vloeden leggen, en die ſich wijdt en breedt uytſtrecken, en om de geſondtheydt van hun lucht te prijſen ſijn.

Onderſcheyt.

Wijders, 't onderſcheyt tuſſchen de ſteden en gemeenten is dickwijls niet ſeer groot, ſoo men niet anders dan op de grootheydt ſiet, en beſtaet alleenlijck in de verſcheyde tytelen en benamingen der Overſten, en in d'achtbaerheydt naer de burgerlijcke wetten, en naer de gewoonte der Sineſen. De ſteden overtreffen gemeenlijck de gemeenten in waerdigheydt, en niet in overvloet van inwoonders, oft dingen. De ſteden worden *Fu*, en de gemeenten *Cheu* oft *Hien* genoemt. De vlecken en dorpen ſijn dickwijls in grootheydt, en rijckheydt van koophandel by de ſteden te gelijcken, voornamelijck de genen, die ſy *Chin* noemen, vermidts ſy geen muren hebben, gelijck oock geen eyge overigheden, en dieshalven niet de naem van ſtadt voeren, maer van de naeſte overigheden geregeert worden.

Sineſen ſcherp van vernuft.

Ariſtoteles woorden, van d'Aſiaenſche volcken geſproken, betoonen dat de Sineſen ſcherp van vernuft ſijn. Wy Europers, ſeght hy, overtreffen de Sineſen in ſterckheydt, en de Sineſen ons in ſchranderheydt van vernuft. Sy ſijn loos en ſchalck, en heel deurtrapt en onvertſaeght in onverwachte en ſchichtige voorvallen. Sy ſijn oock naerſtigh en kloeck, en laten niets, dat nut is, verderven. In ſoo groot een overvloedt van koſtelijcke dingen vergaderen ſy oock de ſnoodſte vodden, die ſy bewaren, als beenderen van honden, veeren van hoenders, borſtels van varckens, jae oock de vuylſte uytwerpſelen, daer ſy oock koopmanſchap meê doen. Hoe naerſtige werck-lieden en konſtenaers ſy in de hantwercken ſijn, beſpeurt men genoeghſaem, en overvloedigh in de dingen, die van daer tot ons gebracht worden, gelijck alderhande ſijde kleederen, porceleynen, koffertjes, met lack en goudt beſtreeken, kleederen met de naelt beſteeken, en andere diergelijcke dingen, van de welcken echter gewoonelijck het beſte niet tot ons gevoert wordt. Sy wercken ebben-hout, elpen-been, korael, amber, jaſpis, het alderhardtſte marmer, en andere koſtelijcke ſteenen, daer af ſy heerlijcke wercken maken. Sy weten met geſmolte peck het amber ſoo levendigh nae te botſen, dat 't het ware en rechte amber ſchijnt t'overtreffen. Sy hebben al over lang geleert van rijs ſeer helder glas te maken, dat echter breekt, en by 't onſe niet te gelijcken, ſchoon het naeſt daer aen komt. Sy moeten echter verre voor ons ſwichten in de Schilderkonſt, vermidts ſy noch geen bequame ſchaduwe konnen maken, en de handeling van de koleuren met olie te mengen en te temperen noch niet geleert hebben. Sy weten echter de vogelen en bloemen ſoo met verwen, als met ſijde draden, met de naeldt geſtickt, te vertoonen, dat ſy ſeer na aen de natuur ſijn, en met recht by alle tot een verwondering ſtrecken. Hier was, voor 't vinden der Europers, een ſeer oudt gebruyck van de ſcheepvaert, en van de zeylſteen, jae oock van de druckery, geſchut en buskruyt, alle 't welck ſy lang voor d'onſen gevonden hebben, gelijck ick een weynigh te voren aengeweſen heb.

Vernuftige werck-lieden.

Schilder-konſt.

Landt-bouw.

Wat ſal ick van de landtbou ſpreken? ſy hebben die, naer de verſcheyde hoedanigheden der landen, tot ſekere regelen gebracht. Sy verheffen deſe boven alle andere konſten, en ſeggen (gelijck oock recht is) dat de menſchen ſonder deſe konſt niet konnen leven. Sy beſchencken dieshalven de landtbouwers met groote voorrechten, en manen de ſelve lieden ſoodanigh tot wercken aen, dat ſy nauwelijcks een voet landts ongebouwt en ledigh laten leggen. Daer de landen onvruchtbaer ſijn, maken ſy die

die door vlijt en naerſtigheydt vruchtbaer, en meſten en queeken hen, op dat ſy, tweemael 's jaers gebout, niet uytgemergelt ſouden worden. Indien 'er gebreck van water is, ſoo maken ſy grachten, deur de welcken ſy het water een verre wegh uyt de vloeden leyden; 't welck veroorſaeckt dat men bynae deur geheel Sina met ſchuytjes trecken kan. Sy brengen oock het water uyt de lage plaetſen om hoogh, en dit met een kleyn licht gereedtſchap, van vierkante planckjes gemaeckt, 't welck het water in groote overvloedt opneemt, byna op een ſelve wijſe, gelijck by ons met ronde ballen, aen een yſere keten vaſt gemaeckt.

Wonderlijcke wyſe van viſſchen.

Om 't vernuft der Sineſen te toonen, ſal ick een wonderlijcke viſſchery, die ick daer geſien heb, hier by voegen. Daer is by hen een vogel, kleynder dan een gans, de raven niet ongelijck, lang van hals, met een arendts beck, die aen 't uytterſte tamelijck krom is. Men leert deſe vogel de viſſchen, gelijck de honden de haſen, te vangen. Sy ſluyten deſe vogel met een yſere ring de hals ſoo nau toe, dat hy de groote viſſchen, die hy gevat heeft, niet inſwelgen kan, die de viſſcher dan naer ſich treckt. Maer de groote viſſchen, die hy in de wijdte van ſijn keel niet vatten kan, grijpt hy met de beck, en voert die om hoogh, en toont hen met gedruys aen de viſſcher, op dat die te hulp komen ſou. Ick heb ſomtijdts drie oft vier van ſoodanige vogelen geſien, die een viſch vaſt hielden, en malkander in de roof aen te brengen, hielpen. In deſer voegen worden viſſchen van ſes en meer ponden gevangen. En dewijl deſe viſſchery groote winſt aen de viſſchers geeft, ſoo ſijn ſy gedwongen voor yder vogel ſekere ſchatting te betalen.

Bouwkunſt.

In de bouwing en heerlijckheydt der huyſen, en in de beſtandigheydt der gebouwen moeten ſy verre voor ons wijcken; maer in torens oft bruggen te maken, ſijn ſy ons gelijck, oft overtreffen ons miſſchien. Behalven de ſeer hooge torens, die konſtiglijck gebout ſijn, vindt men daer oock veel bruggen, die om hun cierlijckheydt en grootheydt aenmerckelijck ſijn. Hoewel hun huyſen niet ſoo heerlijck ſijn, ſoo worden ſy echter gemackelijcker, en van binnen ſuyverder dan d'onſen gevonden. Sy houden niet veel van hooge huyſen, daer veel ſolders in ſijn, en maken hun huyſen ſelden met meer, dan met twee ſolders, vermidts ſy moeyelijck achten op trappen te klimmen. Sy bewoonen alle het nederſte deel van 't huys, en deelen dat bequamelijck in een eetſael en ſlaepkamer. Sy maken hun huyſen van buyten met weynigh verçiering, behalven de groote deur, en andere buyten-deuren, die aen de huyſen der rijcken koſtelijck genoegh ſijn: maer van binnen hebben ſy geen gebreck van vermaeck en aengenaemheydt. Alle 't geen, dat ſy hebben, blinckt van hun lack, 't welck ſy *cie* noemen. Hun huyſen ſijn gemeenelijck van hout, jae oock hun konings-huyſen, doch ſodanigh, dat hun wanden ten meeſtendeel van gebacke ſteen opgehaelt ſijn, die alleenlijck hun eetplaetſen en wooningen van malkander ſcheyden: want hun dack ſelf ſteunt op houte pylers, welcks tighelen alle van aerde gebacken ſijn, gelijck d'onſen. Sy houden van geen veinſters, die hun uytſicht naer de ſtraet hebben, en die van d'ingeboornen voor onbetamelijck geacht worden. Sy maken verſcheyde voorhoven, 't een dieper dan 't ander; en 't geheymſte oft uytterſte wordt van de vrouwen bewoont, welckers enge bewaernis tot ſedigheydt en voorſichtigheydt alle gevangeniſſen van Europa, om ſoo te ſpreken, overtreft.

Wetenſchappen.

In de verſcheydenheydt en volmaecktheydt der wetenſchappen ſijn ſy veel minder dan wy, ſchoon ſy die veel hooger dan wy achten. Sy hebben byna niets, dat waer en ſeker is, behalven de wetenſchap der ſtarren, van de welcke ſy de konſt van oordelen hooghſt achten. Sy hebben de Philoſophie, die wy Sede-konſt noemen, al van oude tijden eenighſins uyt de gronden van de natuur en reden tamelijck begrepen. Sy ſpreken en ſchrijven heel hoogh van de deughden, en brengen alles tot de goede beſtiering van de Gemeente. Dat ſy ſeer ſcherpſinnigh van vernuft ſijn, kan men ten minſten hier uyt beſpeuren, dat ſy onſe Telkonſt, Meet-konſt, rekening der ſtarren, jae oock de Reden-konſt, met Sineſche letteren gedruckt, voort leeren, en heel geſwindelijck alles verſtaen. Sy hebben, volgens hun gewoonte, veel boecken van de Bouw-kunſt, Geſicht-kunſt, Ontleedtkunſt, en andere handtwercken, met figuren gedruckt.

Geneeskunſt.

Wat de Genees-kunſt aengaet, daer in overtreffen ſy ons verre, ſoo men op d'oefſening ſiet. D'onſen diſputeren wel wat meer dan ſy, en bedencken de ſaeck dieper, maer ſy geneſen beter en lichtelijcker de ſieck-

ſieckten. Sy hebben ſeer oude boecken van de natuur der kruyden, ſteenen en bomen, in een lighaem vergadert, en met hun afbeeldſels, naer de wijſe van onſe Dioſcorides, verçiert. Wyders, hun nieuwe en oude boecken begrijpen oock in ſich d'oorſaecken, tekenen, uytwerckingen, en d'andere eygenſchappen der ſieckten: in voegen dat ſy ten meeſtendeel hun genees-middelen van enckele dingen, en ongemengde ſoppen maken. Sy branden en ſnijden, maer houden 't openen van d'aderen voor een ſeer groote doling, en brengen het bloedt liever met vaſten, en met andere verkoelingen tot behorelijcke tempering; en ſy ſeggen, dat men 't ſop, in de pot kokende, niet moet uytſtorten, om dat te matigen, maer dat men 't vuur daer onder weghnemen moet. Sy hebben ſoo ſekere kennis en ervarentheydt van de ſlagh der ſlagh-ader, dat ſy door des ſelfs klopping ſomtijdts oock de verborgen ſweeren ontdecken. Sy mercken ſes bewegingen van de ſlagh-ader in yder handt, drie voornaeme, en drie van minder belang, die alle tot de verſcheyde deelen des lichaems behooren: d'eerſte tot het hert, de tweede tot de lever, en de derde tot de maegh, en dus daer nae d'andere bewegingen tot d'andere leden. Als ſy de ſiecke beſichtigen, ſoo duurt het onderſoeck van de pols oft ſlagh-ader omtrent een half uur, met groote ſtilte van yder, en niet ſonder verdriet en af-keer van de kranke; in voegen dat ſy daer uyt beſpeuren waer uyt de ſieckte ſpruyt, en in wat deel des lichaems die ſijn plaets heeft, en recht daer af oordeelen. Sy ſijn groote liefhebbers van d'Alchimiſtery, en, om deſe oorſaeck over al ſwervende, belooven niet alleenlijck goudt, maer oock onſterffelijckheydt in dit leven; in 't welck ſy byna naer een ſelve wit doelen, als onſe Europers, te weten treffelijck te liegen, en de al te lichtgelovigen en gierigaerts met deſe bedriegeryen in 't net te krijgen.

Groote kennis van de ſlag-ader by hen.

Sy betoonen oock dickwijls hun ſcherpſinnigheydt ſeer qualijck in deurtrapte liſten en bedrogh, daer meê ſy anderen bedriegen. Wijders, ſy ſijn geſwint, vlugh en gebuyghſaem van lighaem, en levendigh van geeſt, en verduldigh in d'arbeydt, maer minder in de honger; vermidts ſy de halve dagh, en voornamelijck de voormiddagh ſonder t'eeten over te brengen byna voor doodelijck achten.

Geſtalte des lichaems.

De kooplieden ſijn naerſtigh en kloeck, en vyanden van alle ledigheydt en traegheydt. Daer de minſte hoop van winſt ſich vertoont, valt hen geen arbeydt ſwaer, om dat ſy dickwijls 't nut boven 't eerlijck ſtellen. Zy zijn vaſt en ſterck van lighaem, en oeffenen hun krachten van jongs aen. Zy zijn wit van verwe, en overtreffen ſomtijts d'Europers, en ſijn ten meeſtendeel hen gelijck, uytgeſondert in hun platte neus, dunne baert, naeuwe, uytſtekende, en langwerpige oogen, en in hun breet en byna vierkantigh aengeſicht. Zy alle, ſoo wel mannen als vrouwen, hebben behagen in ſwart hair; en verachten, ja ſchricken van de gele en rode koleur, meer dan eertijts de Thebanen. De vrouwen ſijn ten meeſtendeel klein van geſtalte, maer vrolijck en aengenaem van aengeſicht. Sy ſtellen het voornaemſte deel van de ſchoonheydt der vrouwen en verçiering in de kleynheydt der voeten; het welck veroorſaeckt dat ſy aen kinderen, eerſt geboren ſijnde, de voeten heel dicht bewinden en knellen, en met windtſels ſoodanigh knijpen, dat ſy daer nae niet waſſen konnen. Jae men vindt daer lieden met ſoo kleyne voeten, dat ſy in grootheydt naeuwelijcks de geyten en oſſen overtreffen. Seker, een wonderlijcke en belachelijcke ſotheyt in ſoo verſtandigh een volck, het welck Helena, ſoo die voor haer quam, om haer groote voeten lelijck achten ſou; in voegen dat hier alle vrouwen, om aen de mannen te behagen, deſe pijn gewillighlijck lijden.

De Godtsdienſt oft eer ſecte der Sineſen is drievoudigh: d'eerſte en oudſte Philoſoophſch, de tweede afgodiſch, en de derde geheel Epicuriſch en welluſtigh. Sy noemen die *Sankiao*, dat is, drievoudige leering. De Philoſophiſche ſteeckt onder d'andere twee in waerheydt en achtbaerheydt uyt, en heeft de heerſchappy van 't Rijck in handen: want de Philoſophen alleen worden tot de regeering van de gemeente genomen. De naem van deſe ſecte is *Iukiao*, die eertijdts een opperſte begin erkent heeft: want d'oude boecken der Philoſophen verhalen veel dingen van de Hemel, van d'opperſte Keyſer, en van de beſtierder aller dingen. Sy belijden dat ſy des ſelfs natuur en weſen niet kennen, en niet weten op wat wijſe hy gedient moet worden; en dieshalven oordeelen ſy dat het beter is alle Godtsdienſt nae te laten, dan daer in te dolen. De navolgers van deſe ſecte behartigen dieshalven niet meer, dan de gerechtige en volmaeckte regeering van de Gemeen-

Godtsdienſt.

Secte der Philoſophen.

te, en d'oeffening der ſedelijcke deuchden. Deſe Philoſophie handelt van de hemel, aerde, en menſch, als van die dingen, op de welcken alles ſijn bewegen heeft. Sy noemen deſe drie *Sançai*. De wetenſchap van de hemel en aerde is in't geheel naturelijck, daer in van de beginſelen der dingen, van de teling, van 't bederf, van de bewegingen der hemelen, en der ſtarren, van de ſtarrenkunde in de beyde deelen, en eyndelijck van de landen, en van der ſelver bouwing, meting, &c. gehandelt wordt. Maer de wetenſchap van de menſch beſtaet geheel in de ſeden, te weten, waer door de menſch een geſellig dier is, en de reden en beſtiering begrijpt, daer in vijf voorname ordeningen oft benamingen ſijn. D'eerſte is van vader en ſoon, in dewelcke ſy ſulck een gehoorſaemheydt voorſtellen, die eer te verwonderen, dan nae te volgen is: de tweede van gemael en gemalin, daer van 't onderſcheyt der ſelver, van de huwelijcken &c. geſproken wordt: de derde van de Koning en ſijn onderſaten, daer in ſy van de getrouheydt, en van de vaderlijcke liefde der koningen tot hun onderdanen ſpreken: de vierde van de vrienden, daer ſy van de vrientſchap handelen; en de vijfde van de broeders, daer in de liefde der oudtſten, en gehoorſaemheydt van de jongſten uytgedruckt is. Daer nae komt men tot een ontellijck getal van mindere ſeden en geboden, die de heusheydt, goede uytwendige ſeden, ſedigheydt, ontſachelijckheydt, en diergelijcke dingen betreffen. Deſe wetenſchap prijſt ſeer hoogh de voorſichtigheyt, godtvruchtigheydt, en kloeckmoedigheydt, door de welcke wy ons ſelven verwinnen, verheft en verhooght de gerechtigheydt, en deſe deucht, daer meê wy anderen naer ons ſelven meten en ſchatten, oft by ons gelijcken, en ſtelt daer in de hooghſte top van de volmaecktheydt. Deſe ſecte bekommert ſich geenſins met d'aenſtaende dingen, daer af der ſelver navolgers niet twiſt-redenen, inſonderheydt door deſe reden overreedt, dat men niet anders, dan 't geen, dat voor oogen is, en dat men voor ſich ſiet, wel en recht ſchicken oft verſtaen kan. Sy leert oock, dat men alle deuchden, ſoo uytwendigh, als inwendigh, naerſtighlijck moet eeren, en dit om 't eyge goet van de deucht, oft om ſich ſelf, ſonder naer eenigh ander gemerck te doelen. Oeffen de deucht, ſeggen ſy, ſonder dat ghy andre vergelding verwacht. De deucht is aen ſich ſelve genoegh, en daer is niets ſchoonder in de weerelt, dan ſy. Men vind noch veel andere heerlijcke dingen in de boecken deſer Philoſophen, ſoo dat onſe oude Philoſophen noyt gelijcke, oft beter dingen, dan deſe ſijn, bedacht oft gedroomt hebben.

Afgodiſche ſecte.

De tweede ſecte is afgodiſch, die ſy *Xekiao* noemen. Deſe peſt heeft weynigh nae Chriſtus geboorte de Sineſen beſmet, en voert het gevoelen van de verhuyſing der ſielen van 't een in 't ander lichaem in. Sy is tweevoudigh, d'een innerlijck, en d'ander uytterlijck, die de beelden eert. Sy leert, dat na de doodt de verhuyſing der ſielen tot ſtraf der ſondaers geſtelt is, en onthout ſich gedurighlijck van al 't gene dat geleeft heeft. Seker, een belachelijcke wet, en door de prieſters van hun aenhang ſelve verworpen, die ſy echter nootſaeckelijck achten, om de ruwe menſchen van ſonden af te trecken, en tot deuchden aen te manen. D'innerlijcke verhuyſing der ſielen is treffelijck, en het heerlijckſte deel van de ſedelijcke Philoſophie: want het heeft ſijn opſicht op de geheele ydelheyt der paſſien, oft der bedorve tochten des gemoedts, en op der ſelver verwinning. De gene, die van deſe ſecte ſijn, ſeggen dat de ſielen der menſchen, naer dat ſy hun hartstochten onderworpen waren, in d'onredelijcke dieren verhuyſen, en kennen nae de doodt geen loon en geen ſtraf, behalven 't ydel. Sy willen oock dat 'er in dit leven geen waerheydt is, dan naer dat het van ons begrepen wordt, en dat het ſelve goedt en quaet is, naer de verſcheyde opſicht. Doch hier af wordt in't kort begrijp van onſe Sineſche Hiſtorien, ſedert het begin van de weerelt, breeder gehandelt.

Epicuriſche ſecte.

De derde ſecte is byna Epicuriſch, en ſteldt het geluck in de welluſt, en belooft (daer ſy oock naer tracht) door geneesmiddelen een lang, jae onſterffelijck leven aen 't lichaem. Sy heeft wonderlijcke konſten bedacht, om de welluſten te verkrijgen, en te vermeerderen, en beweert dat 'er nae de doodt niets is. Vele Magi, oft wijſen ſijn van deſe ſecte, die warelijck de booſte en ſnoodſte van alle is. Gaf Godt datſe alle eyndelijck in beter en beſtandiger beginſelen van ons geloof, en van de ware en algemeene Godtsdienſt verandert wierden, en dat de rechte kennis van de ware Godt by hen plaets kreegh. En ſeker, de hope hier af is niet kleyn, vermidts de Philoſophen d'Europiſche leering van de ſeden,

den, die met hen overeen komt, prijſen ; jae ſoodanigh, dat niets , dan d'overnaturelijcke beginſelen alleen aen hen ſchijnen t'ontbreken.

Deughden.

Sy beminnen naturelijck alle deughden , en der ſelver navolgers , ſchoon ſy ſelven niet vry van ſonden ſijn. Sy betoonen ſich loos en liſtigh , en bedecken hun gebreken op een wonderlijcke wijſe , op dat ſy voor d'oogen verborgen ſouden ſijn. Sy verwonderen ſich over de kuysheydt en bedwingſaemheyt , ſchoon ſy die niet bewaren. Sy achten 't voor ſchande en ellende geen kinderen te krijgen , en willen dat de weduwen bedwingſaem ſijn. Men vindt ſelden onder eerlijcke vrouwen dat ſy , haer gemael verloren hebbende , weêr aen een ander trouwen. Sy rechten zegebogen voor de kuyſche weduwen op , en ſtellen opſchriften daer aen , tot een eeuwige gedeugenis. Sy hebben behaegen in een ſedige en ſtatige nederigheyt in woorden en wercken, en betoonen ſich nederigh , ſchoon ſy met de deught van nederigheydt niet begaeft ſijn. Sy overtreffen verre d'andere volken in gehoorſaemheydt tot d'ouders en overigheden : hen niet te voeden , in alles niet te gehoorſamen, hun laſten en ſwarigheden niet te willen op ſich nemen , en eenige oorſaeck van ongenoucht hen aen te doen , wordt by hen voor doodt-ſonde geacht. Men geeft d'eerlijckſte plaets aen de meeſters, ſchoon ſy in waerdigheydt veel minder dan de leerlingen ſijn, en men geeft aen hen een waerdiger benaming. Men acht voor misdrijf als men hen in alles , in 't welck ſy de hulp en arbeydt der leerlingen verſoecken , niet byſtaet. Sy achten niets gruwelijcker, dan de redenen , daden en gebaer , daer door men wreetheydt oft gramſchap betoont. Wyders, ſy bedecken d'innerlijcke gramſchap en haet, en verbergen haer geheel. Sy begeven ſich op de wegen, ſonder met eenige wapenen verſien te ſijn, vermidts ſy achten dat wapenen te dragen , en oorlogh te voeren heel onbetamelijck voor de menſchen is ; en dieshalven worden de krijghs-lieden voor d'erghſte menſchen geacht, en byna gelijck vyanden veracht en verſmaedt.

Gehoorſaemheyt tot hun ouders en overigheden.

De wapenen veracht.

Liefde tot de letteren.

Hoe hoogh ſy de letteren en geleertheyt achten , blijckt ten minſten hier uyt , dat voor geen ongeletterde d'ingang tot de gemeente , oft tot de beſtiering van 't Rijck open ſtaet. Hoe iemandt in de letteren meer geoeffent is , hoe hy in rijckdommen en ſtaten meer uytſteeckt. Hier uyt ſpruyt, en hier in beſtaet al d'adelijckheydt. Daer is nauwelijcks een boer onder hen, die niet tot aen ſijn vijftien jaren in de letteren beeſich is. Hier is ſwarelijck iemant te vinden , die niet ſchrijven kan. En dewijl alle edeldom daer in beſtaet , en van de letteren geſocht wordt, ſoo heeft men geen opſicht op geboorte , oft bloet , behalven in de koninckljicke geſlachten alleen : en hoe iemandt hooger plaets in de Gemeente bekleedt , hoe hy met hooger eernamen en eerbiedigheydt van yder geëert wordt, daer in men niet ſiet van wie , oft van waer hy gekomen is.

Hun huwelijcken worden oock heel anders gemaeckt dan d'onſe. De man geeft de huwelijcks-gifte aen ſijn bruydt : jae de ſlechte lieden koopen de bruydt in eeniger wijſe van haer ouders. Maer de gene , die van eerlijcker ſtaet ſijn , voor d'uythuwing van hun dochter geſchencken ontfangen hebbende , betalen dickwijls die weêr met gelijcke , oft met grooter waerde. De gene , die te ſamen ſullen huwelijcken , ſien malkander niet , en hebben geen ſamenſpraeck, oft openbare handeling; maer d'ouders van weêrſijden maken 't huwelijck door hun vrienden. In deſer voegen word de bruydt , die te voren nooyt geſien is , in een draegh-ſeetel naer het huys van haer bruydegom gebracht , daer een groote menighte van menſchen tot geſelſchap voor gaet, die oock op de heldere middagh licht dragen. De knecht brengt de ſleutel van de draegh-ſeetel aen de bruydegom, aen de welck alleen het geoorloft is die t'openen , en ſijn bruydt , hoedanigh ſy oock bevonden wordt , t'ontfangen. De man magh, nae 't overlijden van ſijn vrouw , een ander trouwen, jae oock ſonder ſchande een boelin houden ; ſoo ongerechtigh is hier 't lot voor de vrouwen.

Wyſe van huwen.

't Meervoudigh getal van vrouwen gebruykt.

De gedienſtigheden en beleeftheden by de Sineſen ſijn niet alleenlijck overtolligh , maer oock walgelijck. D'eerlijckſte plaets wordt onder de medeburgers altijdt aen d'oudtſte overgegeven, en onder de vreemdelingen aen de gene , die uyt de verſte plaets komen. Wy nemen d'eernamen van de waerdigheydt van 't geſlacht , oft van de macht des ampts, en ſy van d'ouderdom alleen. Hoe men iemandt ouder noemt , hoe de benaming waerdiger is , daer in ſy echter hun trappen hebben. D'overſten alleen vermogen de namen van *Ick, du,* &c. aen

Verſcheyde plichten van heusheyt.

aen hun onderſaten, oft de meeſters aen hun knechten gebruycken. Maer van d'eerſte ouderdom af neemt yder naer de trap, die hy betreedt, en met wie hy ſpreeckt, de benaming voor ſich. De Sineſen ſijn in d'openbare byeenkomſten heel geſwindt en vaerdigh in 't groeten, volſtandigh in de maeltijden, ſeer beleeft tegen alle hun gaſten, en ſoo ſeedigh en beſadight in hun kleeding en gebaer, dat 'er nauwelijcks iets bygevoeght ſchijnt te konnen worden, voornamelijck de Philoſophen en Overigheden, die d'anderen in ſekere Stoïſche ſtaetigheyt overtreffen. In d'openbare ſtraten luyde te roepen, klappen, herwaerts en derwaerts om te ſien, en d'oogen overal te laten ſwieren, en geſwindelijck te ſcheuren wordt den bedorve menſchen toegepaſt. Men hoort hier ſelden valſchelijck ſweren, oft vuyl en onſuyver ſpreken. Sy komen alle wel gekleedt, en dicht gedoſt, en met gedeckte hoofden te voorſchijn. Sy bewijſen eerbiedigheydt met een laege buyging van 't geheele lichaem, en met gedeckte en gevouwe handen. Indien twee malkander ontmoeten, en beyde ſtaen blijven, ſoo buygen ſy ſich gelijckelijck naer een ſelve ſijde. De vreemdeling neemt de rechte ſijde in, maer in 't wandelen de ſlincke; op dat ſy met de wayer, die ſy altijdt by ſich dragen, met windt te maken geen ongemack aen des anders aengeſicht veroorſaeken ſouden. De ſpijs in 't eeten met de vingers aen te roeren wordt oock by 't gemeene volck plomp en onbetamelijck geacht: want ſy weten behendighlijck met twee lange ſtockjes, van ebben-houdt, elpenbeen, oft van andere ſtoffe gemaeckt, de koſt aen de mondt te brengen. En dieshalven worden alle ſpijſen, voornamelijck die hardt ſijn, in ſtucken geſneden, en dus op de tafel geſet, en dit in çierlijcke ſchotels, die op een fraye wijſe opgediſcht worden; 't welck, als men 't gewendt is, aengenaem en gemackelijck valt, ſchoon het in 't begin eenighſins moejelijck is.

Klederen. Hun kleederen ſijn ruym en wijdt, en ſoo lang, dat ſy tot op de hielen hangen, van voren open, die ſy deurgaens by de rechte ſchouder, en onder d'arm toe binden. Hun mouwen ſijn oock ruym, en wijdt. Sy dragen hun hayr ſoo lang, als 't waſſen wil, kammen 't met de kam, en binden 't boven op 't hooft rondt op, met een huyf, van paerde-hayr gemaeckt, daer ſy een ronde oft vierkante bonnet oft hooft-deckſel op ſetten, aen 't welck men yders ſtaet en waerdigheydt bekennen kan. Sy veranderen ſich naer de verſcheyde ſoorten van menſchen. De lange rocken der vrouwen bedecken oock hun voeten geheel, en reycken van de hals af tot aen de hielen; in voegen dat men aen hen niets, dan 't aengeſicht, bloot ſiet. Sy verbergen hun handen in hun mouwen, die, gelijck alle hun kleederen, van ſijde ſijn. Iets uyt de handt van een man te nemen, is daer ongebruyckelijck: maer 't gene, het welck men geeft, wordt op een banck oft tafel geſet, en dus van de vrouwen, die door 't openen van hun kleedt de handt ontdecken, aengetaſt.

Dranck. Hun dranck moet altijdt warm ſijn, 't ſy die van water is, oft van wijn, met rijs gekoockt. Sy weeken ſeker kruyt, daer wel bekent, *Cha* genoemt, in kokendt water, en drincken het dus heel warm in. Toen ick dat gewent was, prees ick de Sineſen, en verfoeyde d'Europers, die vermaeck in ſoo killende dranck ſcheppen: want ſy, daer warme dranck drinckende, leſſchen de dorſt, en doen de vochtigheden opdrogen; 't welck hen byna nooyt doet ſpuwen, en geen ſteen, en rauwigheydt in de maeg, gelijck in deſe landen, veroorſaeckt, en dat ſy minder en niet ſoo ſware ſieckten gevoelen. Jae ſy weten daer niet van de ſteen, 't voet-euvel, flerecyn, en diergelijcke andere qualen.

Treffelijcke gemene wegen. De gemeene weegen verſtrecken met recht by alle menſchen voor een wonder, en ſijn ſoo wijdt, als 't mogelijck is, tot gemack der reyſende lieden gemaeckt. Sy ſijn voor eerſt effen gemaeckt, en daer nae met ſteenen gevloert in byna alle de zuyderlijcke Landtſchappen, in de welcke de paerden en wagens niet ſoo veel gebruyckt worden. Men vindt deſe effe wegen oock tuſſchen de hooghſte bergen, daer men met het weghdelven der rotſen van weêrſijden, en met de toppen der bergen tot aen de grondt effen te maken, en de dalen te vullen, een deurgang maeckt, en door deſe middel de wegen deur 't geheele lantſchap grootelijcks verkort. Men vindt hier op ſekere tuſſchen-ruymte, te weten aen yder paelſteen, die tien Sineſche ſtadien begrijpt, ſeer vaerdige en geſwinde loopers, door de welcke in ſeer korte tijdt de bevelen der Koningen en Landtvooghden overal gebracht worden. Dit veroorſaeckt dat daer niets vreemt oft nieu gebeurt, dat niet binnen

nen weynigh dagen deur 't geheele Rijck bekent is. Aen alle achtſte paelſteenen, die de reys van een dagh uyt maken, ſtaen gemeene koninckſlijcke huyſen, *Cung quon* en *Teli* genoemt,daer in de Landtvooghden en overigheden ter herbergh gaen, en op des Koninckſ koſten ontfangen worden, ſoo ſy ſlechs eerſt een tafeltje voor uyt ſenden, daer door men van hun komſt en waerdigheydt verwittight wordt, en met eenen bekent maeckt in welcke dagh ſy aen yder plaets ſullen komen. Als iemant van d'overſten verſchijnt, ſoo is alles terſtondt vaerdigh, niet alleenlijck ſpijs, maer oock paerden, draeghſeetels, dragers, en oock ſchepen, indien het noodigh is; en d'overſte, die komen ſal, ſchrijft in het tafeltje, van de Sineſen *Pai* genoemt, al het geen dat hy begeert. D'oevers der vloeden ſijn oock niet anders, dan de gemeene wegen, verçiert, ſonder eenigh beletſel van bomen, oft van andere dingen, die ten minſten vijf ellebogen van 't water af moeten ſtaen; op dat de ſchepen, die men voorttreckt, daer door niet verhindert ſouden worden: jae de wallen ſijn in veel plaetſen van vierkante gehouwe ſteen uyt de gront opgehaelt, en de grachten der vloeden naer vereiſch der ſaken met ſteene bruggen, die veel bogen hebben, overwelft: in voegen dat de Sineſen met recht niet alleenlijck niet voor de Romeynſche voortreffelijckheydt, maer oock voor d'uytſteeckentheydt van geen andere volcken, wie ſy oock ſijn, beſwijken. Wijders, de genen, die dat, 't welck ick terſtondt ſeggen ſal, niet met hun oogen geſien hebben, ſullen, gelijck ick acht, het ſwarelijck gelooven; want in ons Europa is niets, dat hier by halen kan, te vinden. De voorname ſchepen der Overſten en Grooten ſijn gelijck ſeer hooge huyſen, die ſeer hoogh opgebouwt ſijn,en ter ſijden in verſcheyde ſlaepkamers verdeelt worden. Het hof,tamelijck groot, beſlaet de middelſte plaets, daer de tafels in ſtaen, met de ſetels, die konſtelijck gemaeckt ſijn, oock veinſters en deuren, van hout gevlochten, en met verſcheyde krullen en ſtricken verçiert.Sy gebruycken daer in tot hun glaſe veinſters ſeer dunne platen van viſſchen met harde ſchelpen, oft ſeer fijn ſijde laken, met deurſchijnend was begomt, die beſt het deurdringen van de wint afweeren, en met verſcheyde gedaenten van bloemen, boomen, en van andere dingen verçiert ſijn; en buyten de ſchepen ſteken galderyen met tralien uyt, daer langs het ſcheeps-volck ſijn werck doet, ſonder dat de reyſigers eenigh ongemack daer af gevoelen. Het ſchip, geheel met lijm oft rootſel beſtreken, is heel vermakelijck om te ſien, uyt oorſaeck van de wonderlijcke glans, en verſcheyde aengename verwen: in voegen dat het,van binnen çierlijck met goudt, geheele ſteden, vogelen en wildtvang geſchildert, wel beſiens-waerdigh, en ſeer dienſtigh om te gebruycken is. De langte der ſchepen is gelijck de gemeene galeyen, en byna van een ſelve hooghte en breedte. Men treedt met een ladder van omtrent acht ellebogen daer in; en heeft aen de voorſteven de gedaente van een burght, daer de fluyters en tromſlagers ſich in onthouden, die met een gedurigh geſpeel d'ooren vermaken. Dit geſpeel, van d'andere ſchepen gehoort,brengt te weegh dat ſy, ſoo het ſchip van eenigh ander overſte komt, naer de waerdigheydt van het ampt, dat yder bekleedt, malkander wijcken. Men vindt hier geen twiſten, gekijf oft ſtribbelingen; en alles is in ſekere regelen en wetten bepaelt. Dieshalven is aen de voorſteven met groote goude letteren de waerdigheydt van yder overſte, die in 't ſchip is, uytgedruckt; en op de ſijden van 't ſchip ſtaen ſijde vlaggen van verſcheyde verwen, daer de wint ſeer vermakelijck in ſpeelt. Als het ſtil is, ſijn 'er lieden, die het ſchip met de boot voort-trecken, oft met riemen voort-roejen, die gelijck de ſtaert van een viſch geroert worden, op een ſeer gemackelijcke en dienſtige wijſe; 't welck geen kleyn bewijs van 't vernuft der Sineſen is, vermidts het ſchip ſonder eenige beweging van 't water, oft ophaling van de riemen, jae met een eenige riem, voortgedreven en beſtiert wordt, en dat hier een bootsgeſel met ſes oft acht van d'onſen gelijck is.

Koſtelijcke en wonderlijcke ſchepen.

De huyſen der gemeene lieden binnen de wallen ſijn niet ſeer koſtelijck; vermidts ſy meer op 't gemack, dan op de glans en verçiering ſien. Maer de huyſen der rijcken ſijn ruym en heerlijck, doch die van d'Overſten en Stadtsvooghden overtreffen alle d'anderen, en mogen met recht koninckſlijcke woningen genoemt worden. In yder hooftſtadt ſijn vijftien oft twintigh ſoodanige huyſen, dickwijls meer, en in d'andere ſteden ten minſten acht, in de kleynſte ſteden vier, alle van geſtalte gelijck, behalven dat het een grooter dan

Huyſen der gemeene lieden, en der Grooten.

't ander is, naer de waerdigheydt van d'Overſte. Deſe huyſen, op des Konings koſten gebouwt, verſtrecken tot wooning aen de Landvooghden, krijghs-overſten, oft Raetsheeren. De Koning van Sina verſchaft niet alleenlijck deſe hoven en ſchepen, maer oock alle noodigh huysgewaedt, ſpijs en knechten. Wijders, 't gene, 't welck hier in aen te mercken ſtaet, is dat, als de landtvooght in een ander landtſchap treckt, oft in ſijn ampt ſterft, ('t welck dickwijls om 't half jaer gebeurt) het geoorloft is ſonder ſchande al 't huysgewaedt oft d'inbocl, gelijck men 't gemeenlijck noemt, wegh te dragen; 't welck voor de nieuwe Landtvooght alles nieu bereydt wordt.

Hoven der Lantvooghden.

De grootſte paleyſen hebben vier oft vijf voorhoven, met ſoo veel huyſen voor de voorhoven. Aen de voorgevel ſijn drie poorten, daer af de grootſte in 't midden is; en de beyde ſijden der poorten ſijn met marmere leeuwen gewapent. Aen de grootſte poort is een pleyn, met tralien beſloten, die van 't roode Sineſche lijm glinſteren. Men ſiet daer in twee gelijcke torens, met gereedſchap van de ſangkonſt en met trommels, die op d'uyten ingang van de Stadtsvooght, oft als hy naer de rechtſtoel gaet, geroert worden. Binnen de poort is een groot neêrhof voor de genen, die gedingen hebben, oft een ſtaenplaets voor de genen die iets verſoecken. Aen weêrſijden ſijn vertrecken, oft kleyne huysjes, daer de beſorgers van het laeger recht in woonen. Hier by ſijn noch twee hoven, om d'eerlijckſte vreemdelingen, die derwaerts komen om de ſtadtsvooght te ſien, t'ontfangen. Hier in ſijn de ſeetels, en d'andere dingen, tot d'ontfanging der vreemdelingen geſchickt, daer aen de rechte ſijde de Raedts-perſoonen, en aen de ſlincke ſijde de krijghslieden geplaetſt worden. Als dit hof voorby is, vertoonen ſich drie andere poorten, die niet, dan als de Stadtsvooght voor de rechtſtoel ſit, geopent worden, en daer af de middelſte de grootſte is, daer de grooten en edelen alleen deur mogen gaen; en d'anderen hebben hun deurgang deur de genen, die ter ſijden ſtaen. Dan volght 'er weêr een groot pleyn, aen welcks eyndpalen een ſeer groot hof is, met ſeer groote pijlers beſet, *Tan'g* genoemt, daer in de Stadtsvooght recht ſpreeckt, en daer de ſchrijvers, pleytbeſorgers, en openbare bedienaers aen weêrſijden hun woningen hebben, die niet met de landt- oft ſtadtsvooghden verhuyſen, maer gedurighlijck blijven, en alle op de gemeene koſten onderhouden worden, en van d'een tot d'ander heer overgaen, ſonder eenighſins van plaets te veranderen. Daer nae volght het binnenhof, treffelijcker dan 't eerſte, *Su tan'g*, dat is geheym, genoemt, daer in de grootſte vrienden alleen ter ſamenſpraek en groetenis toegelaten worden. Hier rondtom woonen de knechten van 't huys, en d'eyge huysgenoten der ſtadtsvoogden. Na deſe volght de grootſte poort, en 't huys van de ſtadtsvooght, van ſijn gemalinnen en kinderen; en daer in alles heel çierlijck en gemackelijck is. Men vindt hier boſſchen, tuynen, poelen, en andere dingen, die tot vermaeck, oft tot welluſt behooren.

Gemeene beſtiering.

Hier ſouden eenige dingen van de gemene beſtiering, en van de gedaente van het Rijck by te voegen ſijn; maer anderen hebben dit genoegh voor my geſchreven, oft ick heb byna alles verhandelt in mijn Kort begrijp van de Sineſche Hiſtorie. Ick ſal echter veel dingen hier byvoegen, om begeerte t'ontſteeken; op dat niemandt ſou klagen dat 'er iets gebrack, daer over ick ſelf eerſt verwondert was. De koning ſelf is volkomen heer van yders leven en goederen. Hy alleen is volkomen hooft van allen; en dieshalven magh het Sineſche Rijck met recht volmaecktelijck Oppervorſtelijck genoemt worden, 't welck van de vader op de ſonen, oft, als 'er deſe gebreken, aen de naeſte maegen van de Koning komt. D'oudtſte van de ſonen neemt de beſtiering van 't Rijck aen. Alle d'andere ſijn koningen met de naem, tijtel; en eerbewijſing, maer niet in macht en authoriteyt. Aen yder van hen wordt ſekere ſtadt toegeweſen, met inruyming van paleys, pracht, bediening, en onderhouding, die warelijck koninckliijck is, doch ſonder eenigh recht op de burgers. Jae ſy ontfangen alle drie maenden ſekere inkomſten van de koninckliijcke Landtvooghden, op dat ſy gelijckelijck niet ſoo veel ſouden vergaderen, dat ſy krijghsbenden in de wapenen konnen brengen. Uyt de toegeweſene ſtadt te trecken wordt voor een ſeer hoogh misdrijf geacht. Het geheele Rijck wordt ſoodanigh van een Keyſer beſtiert, dat niemant ſonder ſijn raedt iets doen magh. Hy is de gene, die de Landtvooghden en ſtadtsvooghden ſtelt. De hoven in de hooftſtadt ſijn ſes in 't getal: d'eerſte is van overigheden, en *Lyp'u*; de tweede van de ſchatkiſt, oft inkomſten, *Hup'u*; de derde van de ſe-

den

den en gewoonten, *Lyp'u*; de vierde van de krijgh, *Pingp'u*; de vijfde van de gemeene gebouwen, *Cungp'u*; de seste van de misdaden, *Hingp'u* genoemt. Aen desen behooren niet de handelingen van 't geheele Rijck, maer de beradingen: want de landtvooghden vermanen en smeecken door smeekschriften de Keyser, die, nae dat de saken overwogen sijn, hen naer 't hof, daer aen sy behooren, sendt, om naer vereysch van de saeck onderzocht te worden. Nae dat men alles rijpelijck overwogen heeft, soo bieden de bysitters hun vonnis schriftelijck aen de Keyser over, die hy dan naer sijn believen oft verandert, oft bevestight; en om dit beter uyt te wercken, soo verkiest hy eenige opperste Philosophen van 't geheele Rijck tot sijn helpers, die sy *Colao*, oft *çaisiang* noemen, dat is helpende bestierders, die d'eerste plaets nae de koning bekleeden, en, als men van saken handelt, by hem sijn, en met hun raeden hem helpen: maer hy wordt van d'andere oversten nauwelijcks gesien. Wyders, dit is heel seldsaem in dit koninckrijck, dat, schoon de Keyser nooyt, of byna nimmer uyt sijn hof komt, hy echter de staet van 't Rijck, en van alle Landtvooghden volkomentlijck kent; en dieshalven alle jaren aen yder landtschap sijn besichtiger sendt, met breede macht over alle de Landtvooghden, als sijn gesant, die sijn landtschap besichtight, en de deughden en gebreken aller landtvooghden naerstighlijck onderzoeckt; op dat hy, weêr in des konings hof gekeert, den Keyser van alles schriftelijck bericht sou geven. Kort, de Sinesen volgen in hun gemeente de bestiering van een welgestelde geestelijcke ordening; 't welck oock geen wonder is, dewijl de Sinesche Philosophen soo veel duysent jaren lang gesweet hebben om die volkomen te maken, en sich byna nergens anders meê bemoejen. En seker, de gene, die naer een Gemeente wenschte, in de welcke de Koning philosopheerde, oft een Philosooph geboodt, sou dit Rijck geluckigh achten. De Keyser van Sina wordt van de sijnen *Tie'ncu* genoemt, dat is, Zoon des hemels, en schoon by dit volck de Hemel, Godt, en d'opperste Godtheydt dickwijls de selfde is, soo geloven sy echter niet dat hun Keyser van de hemel geteelt is, maer noemen hem des selfs soon, om dat hy, boven alle sterffelijcke menschen aengenaem, van de hemel, gelijck sy achten, met d'opperste waerdigheydt beschonken is. Sy noemen hem oock gemeenlijck *Hoangti*, dat is geele Keyser, oft van d'aerde, die sy geel van verwe noemen; en onderscheyden hem dus van *Xangti*, dat is, opperste, oft hemelsche Keyser. D'eerste, die de naem van *Hoangti* voerde, heerschte twee duysent ses hondert seven-en-tnegentigh jaren voor de geboorte van onse Zalighmaker Jesus Christus; en om des selfs uytsteekende deughden sijn sedert (te meer dewijl de naem oock aengenaem is) alle Keysers *Hoangti* genoemt, gelijck by ons de Keysers van Cæsar.

Naem van de Keyser.

Niemandt besit een voet landts, sonder schatting aen de Koning te betalen; en dieshalven is 't geen wonder dat hy soo groote jarelijckssche inkomsten heeft, dat 'er boven de gemeene kosten der koninckjes, landtvooghden en krijghslieden, noch meer dan sestigh millioenen kroonen jarelijcks in de koninckklijcke schatkist gebracht worden; invoegen dat de geheele somma tot hondert en vijftigh millioenen kronen reycken kan, daer af de koning echter niets naer sijn lust magh nemen, maer het wordt alles in de gemeene schatkist gebracht. Als de Koning by geschrift onderstant van d'oversten der schatkist versoeckt, soo verkrijght hy altijdt het gene dat hy begeert. Hoewel de Landtvooghden alle op des konings wenck sien, en naer hun waerdigheydt ordening onder malkander houden, soo bedient echter yder sijn landtschap met volle macht, 't en ware van de hooger overigheden iets anders aen hen bevolen wierd. In dit Rijck sijn soo veel gemeene ampten, en soo groot een overvloedt van vooghden en gebieders, dat men swarelijck d'ordening daer af verstaen kan: en dieshalven komt daer alle drie maenden een boeck te voorschijn, daer in hun namen, vaderlandt, ampt en waerdigheydt verhaelt staet; welcke saeck hier heel noodtsakelijck is, en seer dienstigh voor de gene, die hun vrienden uyt oorsaeck van hun ampt, naer de Sinesche wijse, oft door brieven hen om hun ampt, nieuwelijcks verkregen, willen begroeten. Daer heeft een tijdt geweest, in de welck men elf duysent oversten getelt heeft, schoon echter alle de gene, die van minder achting sijn, niet met wit geschreven worden. De gemeene naem der Sinesche Oversten is *Quon fu*, en by d'uytheemschen *Mandarinen*, misschien hierom, dat sy over d'anderen gebieden. De gene, die meer hier af begeert, lees ons Kort

Inkomsten van de Keyser.

begrijp,

Wie van Sina wel geschreven hebben.

begrijp, de heylige Tocht van d'eerwaerde Vader Nicolaes Trigautius, oft het Verhael van d'eerwaerde vader Alvares Semedo, van dit Rijck geschreven : maer de geschriften van anderen ken ick niet soo goet, om dat sy ten meestendeel alleenlijck gehoorde dingen, uyt het verhael van anderen verstaen, te voorschijn brengen, die van missagen, en dickwijls oock van leugenen vol sijn.

De steden by de Sinesen byna alle gelijck.

Ick sal in de beschrijving der steden niet lang wesen, om dat sy ten meestendeel byna gelijck sijn, en alleenlijck in de grootheydt, oft koophandel malkander overtreffen. Sy sijn meest alle vierkant van gedaente, en hebben breede en hooge muren, van gebacke oft gehouwe steen gebout, en met een aerde wal versterckt. Daer rontom is een groote gracht, en vierkante hooge torens, die op sekere tusschen-ruymte van malkander staen, niet ongelijck met dese oude muren der Romeynen, die noch in wesen sijn. Yder dubbelde poort heeft dubbelde deuren, daer een pleyn tusschen leght, dat tot d'oeffening van 't krijghsvolck geschickt is. De gene, die d'eerste deuren oft poort ingegaen is, siet noch d'ander niet, om dat sy ter sijden, en niet daer tegen over staet. D'eerste, met een dubbelde muur gewapent, vertoont de gedaente van onse bolwercken. Boven de poorten selve sijn hooge en treffelijcke torens, van de Sinesen *Muen Leu* genoemt, als soo veel wapenplaetsen tot de wacht der krijghs-lieden, en bewarenis der wapenen : seker een treffelijck werck, indien het met soo treffelijcke beschermers versien was. Buyten de poorten strecken de voorsteeden sich lang en breedt uyt, daer dickwils geen minder getal van menschen in woont, als in de stadt selve. Yder stadt, en byna alle gemeenten hebben een weynigh van de wallen, in een lustige plaets, die veel bewandelt word, ten minsten een toren van de genen, die van 't oude waengeloof van 't volck voor een voorspoock van geluck oft ongeluck verdicht wierdt te verstrecken. Hier sijn oock veel treffelijcke kercken, die wonderlijck van gebou en hooghte sijn; doch ick sal die hier nae breedelijcker beschrijven, daer uyt men lichtelijck kan vermoeden hoedanigh sy geweest hebben.

Gedaente en wallen.

Hooge torens.

Vurwerks toren.

Van dese verschilt niet veel het gemeen gebou, 't welck sy *Culeu*, en wy uurwijserstoren noemen. De Landtvooghden, by malkander eten sullende, komen hier dickwijls te samen, daer in het uurwerck met water gemaeckt, d'uren aenwijst ; vermidts het water, van 't een in 't ander vat vloejende, de tafel, daer in de mercken der uren en tijden sijn, om hooge heft, daer een in de selve plaets op past, en op yder uur met het kloppen op een groote trommel een teken geeft, en gelijckelijck buyten de toren een tafel, met d'uur van de dagh, in letters van een elleboogh groot, uytsteekt. Dat de liefhebbers der aeloudheden hier aenwijsen oft sy iets konnen bybrengen, om d'oude waterwijsers beter te verstaen, oft duydelijcker te verklaren. Dese torenwachter heeft oock de toesicht over 't vuur, en siet uyt de hooghte over de geheele stadt, en soo haest als hy siet dat de brant onverwacht in eenigh huys vat gekregen heeft, soo roept hy, door 't slaen op de trommel, alle menschen tot blussching van de brant. De gene, door welcks onvoorsichtigheydt eenigh huys verbrant is, heeft sijn hals verbeurt, en dit uyt oorsaeck van 't gevaer der huysen, die, dicht aen malkander staende, ten meestendeel van hout gemaeckt sijn.

Kercken.

Niet verre van de torens is byna altijdt een heerlijcke prachtige kerck der afgoden, en daer by een deurgaens kostelijcke tempel, aen de bewaring van de stadt gewijdt: en hoewel sy nu de beelden overmatigh eeren, soo heeft 'er echter een tijdt geweest, in de welck sy niet, dan de beschermgodt, oft geest daer in eerden. Alle dese Lantvooghden, hun eerste overigheyts ampt aennemende, doen eedt, en beloven dat sy getrou sullen sijn, opsicht en regel op de gerechtigheydt nemen, en roepen de geest self tot getuygh, en tot een wreker der boosheden.

Veel en treffelijcke zegebogen.

De steden en vestingen ontfangen oock geen kleyne verçiering van de zegebogen, van de welcken veel in verscheyde plaetsen staen, gelijck oock torens van gehouwe steen, oft van marmer, die met kostelijck gesnede werck verçiert, en seer uytsteekende sijn, 't sy men op de heerlijckheydt, oft op de konst siet. Dese sijn geen anderen, dan eertijdts by de Romeynen voor de genen, die groote diensten aen de stadt oft gemeente gedaen hadden, opgerecht wierden ; dickwijls oock voor de burgers, die om hun geleertheydt in hooge achting sijn gekomen; daer af wy op sijn plaets breedelijcker sullen spreken.

Wijders, dit is by 't meerendeel der steden en gemeenten gemeen, dat sy een

school

School van Cungfutius.

school van *Cungfutius* houden, die noyt by de Sineſen hoogh genoegh gepreſen kan worden. Deſe ſchool is heel treffelijck en heerlijck, en voor ſoo groot een ſtichter waerdigh, ſonder dat men echter eenigh beeldt oft afgodt daer in vindt. Sy is voor d'anderen geſloten, en ſtaet voor de ſtudenten alleen open, en dit noch maer in ſekere dagen. De meeſters verklaren daer de boeken en leering van deſe *Cungfutius*, als ſy d'intreê daer in doen, ontfangen hun graden oft trappen van geleertheydt; en doen vele dingen, om de vernoeging van hun gemoedt, over de leer, die ſy van hem ontfangen hebben, te betuygen, 't welck aen ſommigen, die de ſaeck niet wel en deurſichtighlijck aenſchouwen, heel waengelovigh ſchijnt. Dit is byna aen alle gemeenten gemeen, en dieshalven ſal ick, dewijl het alles gelijck is, my niet verletten met yder in 't beſonder te beſchrijven. Doch indien 'er iets vreemt daer in voorvalt, ſoo ſal ick dat ſonder verdriet, ter believen van de geleerden en nieusgierigen, aenteekenen.

Wonderlijk waengeloof der Sineſen in de gedaenten der bergen.

Nae de beſchrijving der Steden ſal ick de bergen, niet verre daer af gelegen, optellen. De Sineſen ſijn in die te mercken en uyt te kieſen niet min ſorghvuldigh, als waengeloovigh, en meenen dat daer in alle hun geluck en voorſpoet gelegen is, en dit om dat de draken, die ſy 't hooft van 't geluck achten, daer in woonen. Dit veroorſaeckt dat ſy, om graffteeden te bouwen, naerſtighlijck de gedaenten van den bergh onderſoeken, alle d'aderen en ingewanden deurſnuffelen, en geen koſten oft moeyten ſparen, om een geluckige aerde, te weten 't hooft, de ſtaert, oft 't hart van een draeck te verkrijgen; want ſy achten dat daer uyt alle geluck nae wenſch voor de nakomelingen van de gene, die begraven is, vloejen ſal. Vele, in deſe konſt ervaren, ſwerven deur dit geheel uytterſte Aſia, die op de gedaenten en aderen der bergen letten, niet anders dan de Starrenkenners op de ſamenkomingen en aenſchouwingen der ſtarren, de Handbeſienders op de handen, en de Geſichtkundigen, daer toe de Sineſen ſeer genegen ſijn, op de geſtalte, en op de trecken van 't gehele lichaem. Wonderlijck waengeloof, daer in ſy echter heel buyten 't ſpoor loopen. Ick geloof dat dit de vondt van ſeker Philoſooph is, om dus de godtvruchtigheydt en gedienſtigheydt der levendigen aen de dooden te vermeerderen. Want de Sineſche bergen ſijn ten meeſtendeel met groote dorpen beſet, en door de heerlijcke graven, luſtige boſſchen, en aengename boomgaerden vermakelijck: en dewijl de Sineſen, uyt oorſaeck van hun wackerheyt, niets ongebout laten verſticken, ſoo maken ſy de bergen vlack en effen, om rijs daer op te ſayen: doch hier af ſullen wy elders ſpreken. Wijders, daer de boſſchen en boomgaerden, en d'aengename uytſichten den menſch toelachen, worden kapellen der afgoden, die door hun grootheydt en glans uytſteeken, gebout. Hier ſijn oock kloo-ſters voor d'offeraers, die weynigh hier nae op ſijn plaets beſchreven ſullen worden. In de dichte doornboſſchen woont een volck, dat noch onbeſchaeft is, en ſich niet voor de Sineſen gebogen heeft.

Alle bergen gebouwt.

Ick dael van de bergen af tot de groot- *Vloeden.*
ſte vloeden en waeteren: want dewijl d'enge plaets der kaerten nauwelijcks alle der ſelver naemen kan begrijpen, ſoo heb ick, op dat 'er niets aen gebreken ſou, ten minſten de bergen, en de vermaertſte vloeden ſchriftelijck willen noemen. Want om alles ten nauſten in de kaerten uyt te drucken, ſoo ſou men voor yder ſtadt een beſondere kaert moeten maken, 't welck een groote moeyte en arbeydt, en noch grooter koſten ſou ſijn; dewijl yder ſtadt, met de vlecken en dorpen daer onder gelegen, gelijck een groot landtſchap maeckt. Indien daer in de bergen en wateren iets gedenckwaerdigh is, dat ick ſelf geſien, oft uyt de Sineſche Weerelt-beſchrijvers verſtaen heb, ſoo heb ick het niet achtergelaten. Ick maeck onderſcheyt tuſſchen de rivieren, vloeden, beeken en ſtroomen. Ick noem de gene rivieren, die ſoetelijck afſtroomen, vloeden die geſwindelijcker afſchieten, beeken die kleyne rivieren ſijn, en ſtroomen, die uyt regen oft geſmolte ſneeu geſproten, langs dalen en ſtrenge plaetſen ſtortende afkomen, die echter ten meeſtendeel bevarelijck ſijn, oft ten minſte kleyne ſchepen konnen dragen, oft vlotten, met bondelen riets te ſamen gebonden. Eer ick de handt van de kaert heffe, moet ick hier twee de vermaertſte vloeden van dit Uytterſte Aſia beſchrijven, die, ſoo om de ſeer lange ſtreken landts, daer ſy deurvloejen, als om de groote menighte van water, deſe plaets eyſſchen, dewijl ſy d'edelſten ſijn.

Onderſcheyt tuſſchen rivieren.

Beſchryving van de vloet Yangçu Kiang.

De vloet, die de Sineſen *Yangçu Kiang*, en by verkorting *Kiang*, oft ſoon van de zee noemen, verkrijght niet t'onrecht d'eerſte

ſte placts voor ſich. Deſe deelt geheel Sina in zuyderlijck en noorderlijck, vloeyt van 't ooſten naer 't weſten, en heeft verſcheyde namen naer de verſcheyde landtſchappen, daer hy deurvloeyt. Hy wordt voor eerſt *Minkiang* genoemt, naer de bergen *Min*, van de welcken hy ſijn oorſprong heeft, die ter placts, daer 't Landtſchap *Suchuen* meeſt naer 't weſten ſtreckt, naer *Sifan*, oft Prieſter Ians landt ſeer verre uytloopen, naer 't noorden hun wortels hebben, niet verre van de hooftſtadt *Guei*, daer de vloet uytſtroomt, en met groot gewelt van water de hooftſtadt ſelve beſpoelt; en, ſich van malkander ſplijtende, ſich in verſcheyde tacken verſpreydt, om ſoo te ſpreken, en een groot deel van 't Landtſchap, als eylanden geprangt, in haer ſchoot bevat. Aen de ſtadt *Sincin* verandert hy van naem, en wordt *Takiang* genoemt, en, van daer veel onbekende beeckjes vergaderende, vloeyt aen de ſtadt *Sui* in de vloet *Mahu*. Van daer krijght hy aen de ſtadt *Liu cheu* de naem van *Liukiang*. Van hier ſtreckt hy ſich naer de ſtadt *Chung King*, en ontfangt de groote vloedt *Pa*, met des ſelfs naem. Daer na voorby de ſtadt *Quei cheu* geſtroomt, treedt hy in 't landtſchap *Huquang*, en krijght weêr de naem van *Takiang*, niet verre van de ſtadt *King cheu*. Dus verre vloeyt hy deur afgebroke dalen, met veel drajingen, en met groot gewelt van water, en barſt dickwijls uyt deur vermaerde klippen, en ſchrickelijcke ſteylten, daer de Sineſen, op hun konſt en naerſtigheydt ſteunende, geluckelijck in varen, en 't gevaer ſchuwen. Van *King cheu* af wordt hy allengs beſadighder, daer hy deur *Tung ting*, een meir naer 't noorden, vloeyt, en, daer deur, en voorby de bygelege hooftſtadt gevloeyt, in 't landtſchap *Kiangſi* treed, en daer, door 't meir *Pengſi* oft *Poyang* grootelijcks vermeerdert, de naem van *Tangçu Kiang* verkrijght; en van de ſtadt *Kieukiang* tot aen de zee naer 't ooſten, hondert mijlen en meer verre, is deſe vloet ſoo ſtil en ſlecht, dat men, de ſeylen uytſpannende, de vloedt recht en dwars met ſchepen kan kruyſſen. Seker, een wonder om te ſeggen, dat hy deur ſoo lang een ſtreeck lants, voornamelijck by nieuwe en volle maen, het vloejen en ebben van de groote zee gevoelt, en die bereyckt, en dat de zeeviſch dus verre tegen de golven opworſtelt. Hy verſpreydt ſich hier op de breete van twee mijlen, en beſproeyt het geheel Landtſchap *Nanking*, 't welck hy vruchtbaer maeckt, tot dat hy, deur de ſtadt *Kiangning*, anders *Nanking*, gevloeyt, en te *Chinkiang* een groote opening voor ſich gemaeckt hebbende, ſich in de groote zee ontlaſt. Hy vat in ſijn uytgangen een eylandt en ſtadt, door d'onderſtandt der krijghslieden en ſchepen heerlijck gebout. Onſe kaerten, die volgen, ſullen veel ſteden en vlecken, aen weêrſijden op des ſelfs oever gelegen, vertoonen.

Geele vloet van wonderlijcke koleur.

De tweede plaets behoort aen de vloet *Hoang* genoemt, dat is Geel te ſeggen; want dus klinckt het in de Sineſche tael, vermits hy naer de koleur, die hy vertoont, de naem voert. Toen ick hem eerſt ſagh, meende ick dat hy een moeraſch was; maer 't gewelt van ſijn water, en des ſelfs groote kracht vertoonde hem in korte tijdt heel anders; vermits hy, met een ongelooffelijcke ſnelte afſtortende, niet toelaet dat de ſchepen tegen ſtroom opvaren, ten zy de groote menighte der menſchen, tweemael meer dan ergens anders gewoon is, het ſchip tegen de ſtroom optreckt, en des ſelfs kracht tegenworſtelt en verwint. Hy is ſomtijdts een half myl breet, en ſomtijdts meer; en ſoo lang, dat hy ſich tot acht hondert mijlen en meer uytſtreckt. Hy wordt van de Sineſen byna in deſe woorden beſchreven: De vloet *Hoang* heeft ſijn oorſprong tuſſchen de zuyderlijcke bergen *Quenlun*, die van d'inwoonders gemeenelijck *Otunlao* genoemt worden. Het water komt in de meir, die daer uyt ſpruyt, uyt meer dan hondert ſprongen te voorſchijn. Deſe meir wordt *Sing cieu* genoemt, en beſlaet in 't vierkant tachtigh ſtadien; en de vloet, hier in een gracht geprangt, maeckt een weynigh daer nae een andere meir, weynigh kleynder dan de voorgaende. Sedert vloeyt *Hoang* noordewaerts, en neemt weêr een keer naer ſijn oorſprong. Daer nae beſpoelt hy 't Landtſchap *Xenſi*, en ſpoed ſich recht wech naer ſijn oorſprong. Dan loopt hy noordewaerts voorby ſandige velden, of een woeſte wildernis, en ondergaet van hier naer 't zuyden Sina, en barſt deur *Xantung* in zee uyt. Dus omtrent luyd de Sineſche Schrijver. Deſe vloet dan van dit uytterſte Aſia is de tweede in grootheydt, en in vermaertheyt van naem; en, niet voor de Sineſche wetten vreeſende, vermits hy van d'uytheemſche volcken voortſtroomt, neemt ſijn inganck in Sina, en, ſich als over de haet wrekende, daer meê de Sineſen d'uyt-

heem-

heemſche volcken vervolgen, en aen hen d'ingang verbieden, overſtroomt dickwils door ſijn overvloeyingen wijt en breet d'omleggende lantſchappen, en verandert dickwils van gracht, vermits het ſlijck, dat hy meê ſleept, de ſelve ſtopt; in voegen dat hy gedrongen is ſich elders t'ontlaſten. Ick acht dat het geberghte *Quenlun*, aen 't welck hy ſijn oorſprong verplicht is, volkomelijck 't Amaſeſche gebergte is, en dat het ſelfde niet verre gelegen is van d'andere Koninckliycke ſtadt van groot *Mogor*, die ſy *Laor* noemen, of van 't Koninckrijck *Tebet*; ja de gelegenheydt der plaetſen en landtſchappen overtuygt dat de *Ganges* in *Bengale*, *Meſon* in *Laor*, *Hiſtor* en *Cambogia*, en andere niet onbekende vloeden, in de ſelve bergen opwellen. Wyders, de Sineſen wijſen aen dat meer en ſeer groote vloeden, die naer 't zuyden vlieten, hier uyt hun oorſprong trecken. Voorts, deſe Geele vloet *Sifan*, en *Tanyu*, onmetelijcke ſtreken lants, die den Sineſen geenſins onderworpen ſijn, voorby gevloeyt ſijnde, raeckt aen hun heerſchappy ter plaets, daer de ſtadt *Lingao* niet verre van de gemeente *King* in 't landtſchap *Xenſi* is, by 't welck deſe groote muur ſijn uytſicht heeft naer 't ooſten, daer hy niet ſoo ſeer voorby loopt, als wel aenſpoelt en eygen wordt. Daer nae koomt hy, ſich ooſtwaerts buygende, aen deſe woeſte wildernis, daer hy ſich weêr noortwaerts keert, en, als in der vyanden landen met een geſwinde loop omtrent twee duyſent ſtadien verre verby de wildernis geloopen hebbende, ſich zuydwaerts keert, en, deur *Se*, een poort van de groote muur, geſtort, grenspalen tuſſchen de Lantſchappen *Xenſi* en *Xanſi* ſtelt. Daer nae koomt hy aen *Honan*, ſedert aen *Xantung*, en loopt een deel van ſijn wegh deur *Kiagnan*, een groot landtſchap, tot dat hy aen de ſtadt *Hoaigan* met groot gewelt en holling ſich in de zee ſtort. Hy heeft eertijdts ſijn gewoone loop deur *Peking* en *Xantung* gehadt, maer de Sineſen hebben door hun vlijdt en arbeydt ſijn gracht verre van daer afgebracht, om dat hy deſe Lantſchappen, die ſich in lange en breede vlackten uitſtrecken, door ſijn uytſpatting en overvloeying geheel affpoelen ſou. Sy hebben echter de gracht gelaten, die noch 't oude padt van de *Hoang*, oft Geele vloet, aenwijſt. Sijn water, heel ſlijkigh en modderig, heeft een geele koleur, dat, gelijck de Sineſen ſeggen, in geen duyſent jaren, ja nimmer, klaer en ſuyver kan worden, 't welck by hen een ſpreeckwoort heeft gemaeckt, als ſy van een ſware en byna onmogelijcke ſaeck ſpreken; te weten, *als de Geele vloet klaer wordt*. De ſcheepslieden ſuyveren dit water tot gebruyck met aluyn, dat ſy daer in doen; want als 'er aluyn ingedaen is, ſoo ſinckt de ſlijck tot op de gront van 't vat; in voegen dat het vierde deel onder in ſoo dunne modder beſtaet, dat hy niet lijdt dat iemandt dit ſlijck grijpen kan. Men vindt d'andere groote vloeden, die aen yder Landtſchap eygen ſijn, in de kaerten; en oock het gene, dat aenmerckens-waerdigh is, in de beſondere ſteden. Men ſal daer de binnenzeen, moeraſſchen, ſpringbronnen en meiren vinden; op dat eyndelijck de volkome kennis aller dingen van dit uytterſte Aſia aen onſe Europers deelachtigh ſou worden.

Loop van de Geele vloet.

Terwijl ick deſe dingen met 'er haeſt in de kaerten aenmerck, had ick byna overgeſlagen het verhael van deſe groote muur van Sina, door de geſchriften van ſoo veel ſchrijvers vermaert, met de grootſte verwondering van onſe, en van de voorgaende eeuw verſtaen, die een eeuwige geheugenis waerdigh is, daer af 't gerucht by onſe Europers wel vermaert, maer echter, gelijck ick ſie, noch heel duyſter is. Deſe muur omringt niet een, maer wel vier geheele Landtſchappen, hoewel my dunckt dat hy niet ſoo lang is, als men hem tot noch toe geacht heeft; want ick kan niet bevinden dat hy boven de drie hondert Duytſche mijlen, vijftien in een graedt gerekent, lang is: dewijl de geheele langte daer af, van de zeeboeſem, daer de vloedt *Yalo* uyt het ooſterlijck Tartarien invloeyt, tot aen de bergen van de ſtadt *Kin*, by d'oever van de Geele vloedt, niet boven de twintigh graden is, ſchoon het gene, dat hier oft daer ſchijnt t'ontbreecken, door des ſelfs bochten en kromten genoegh vergoed wordt. Hy loopt eenparighlijck voort, ſonder ergens afgebroken te ſijn, behalven aen de noorderlijcke deelen van de ſtadt *Siuen*, in 't Landtſchap *Peking*, daer hy afgeſneden is door een kleyne engte van ſchrickelijcke en ontoeganckelijcke bergen, die deſe vaſte muur aen malkander hechten, en oock daer hy de *Hoang*, oft Geele vloedt van de hals van *Se* deur laet gaen: maer d'ander mindere vloeden, uyt d'uytheemſche geweſten derwaerts vloejende, gaen onder gewelffelen

De muur der Sineſen; en ſijne langte.

en

en bogen, die als ſteene bruggen ſijn, deur. Voorts beſtaet hy op ſich ſelf, en byna van een geſtalt, niet alleenlijck in de vlackte, die in deſe geweſten ſelden gevonden wordt, en oock niet alleenlijck langs de hooghte der bergen, maer oock ter plaets, daer hy deur de bergen heen loopt. Deſe muur heeft in ſekere tuſſchenruymten hooge torens, en oock eenige poorten, om ter plaets, daer 't de noodt vereyſcht, deur te gaen, en dicht daer by ſeer ſtercke burghten, bequamelijck geſchickt, niet alleenlijck tot bewaring van de muur, maer oock tot de wooning der krijghslieden, gelijck in de kaerten te ſien is. Want de Keyſer van Sina heeft en onderhoudt tot des ſelfs bewaring, ſoo verre als hy ſich van 't ooſten naer 't weſten ſtreckt, niet minder dan een millioen krijghslieden, gelijck ſy ſeggen, oft tien hondert duyſent mannen. De muur is dartigh Sineſche kubiten, oft ellebogen hoogh, en twaelf, ten meeſtendeel vijftien breet. De Sineſen noemen hem gemeenlijck *Vanli Ching*, dat is muur van tien duyſent ſtadien; met welck getal ſy niet de ware, maer een overgroote en wonderlijcke lanckheydt aenwijſen. Want dewijl twee hondert en vijftigh Sineſche ſtadien een graedt op de middellijn uyt maken, ſoo ſou des ſelfs langte tot geheele veertigh graden uytgeſtreckt worden, dewelcken meer ruymte beſlaen, dan dit geheel uytterſte Aſia ſich in de langte uytſtreckt. Dit werck heeft ſijn aenvang genomen onder *Xius* Keyſer van Sina, de ſtichter van 't keyſerlijck geſlacht, die alle Keyſers van Sina in grootheydt van wercken, en in heerlijcke daden, ſoo in vrede als in oorlogh, gelijck geweeſt, oft overtroffen heeft. Deſe, nae 't overwinnen van de ſtam *Cheva* geheel Sina onder ſijn heerſchappy gebracht hebbende, en van een kleyn koninckje Keyſer geworden, heeft de Tartars in vele en groote neêrlagen verwonnen, en deſe groote muur gemaeckt, om voortaen hun invallen in Sina te beletten, en hen, als met een eenparige wal af te ſluyten, en buyten te houden. Hy begon dit werck in 't twee-en-twintighſte jaer van ſijn heerſchappy, het welck twee hondert en vijftien jaren voor Chriſtus geboorte was; en voleyndighde dat in vijf jaren met een ongelooffelijcke menighte van menſchen, die daer aen werckten. Want hy deê deur geheel Sina uyt tien drie mannen verkieſen, die aen deſe muur arbeydden: in voegen dat hy, in verſcheyde deelen van 't Rijck begonnen, in de tijdt van vijf jaren met een ongelooffelijcke geſwintheydt volbout wierdt, en dit met ſoo vaſt en beſtandigh een werck, te weten van key-ſteenen, en andere vaſte ſteenen, dat, ſoo men ergens in de voegen der ſteenen een nagel inſlaen kon, de gene, die daer gewerckt hadden, ſulcks met verlies van 't leven moſten betalen. Aen de zeeboeſem, in de welck het begin van deſe muur eenige ſtadien verre in 't water uytloopt, ſijn, gelijck de Sineſen ſchrijven, om de grondtveſt onder 't water te leggen, veel ſchepen, niet vol van ſteenen, maer van klompen ruw yſer geſoncken: in voegen dat deſe muur, op deſe grontveſt ſteunende, ſich weſtwaerts, en naer 't landtſchap *Leäotung* vertoont. Daer nae neemt hy ſijn loop naer *Peking*, en verſtreckt voort aen de Landtſchappen *Xanſi* en *Xenſi* tot een wal. Hy gaet echter niet recht deur, maer loopt ſomtijdts krom naer de verſcheyde gelegenheydt der plaetſen: ſeker een heerlijck, groot en verwonderens-waerdigh werck, 't welck tot aen deſe tijdt byna ſonder breuck oft hinder, tegen ſoo veel rampen der tijden, gebleven is. Nu is noch alleenlijck overigh dat ick hier eenige dingen byvoegh, die grootelijcks dienſtigh ſchijnen om 't gene, dat volgen ſal, lichtelijcker te verſtaen.

Stichter van de muur;

Wanneer gebout.

Tijd-reekening van Sina.

't Eerſte daer af is een ſeer kort begrijp van de geheele Sineſche Tijt-rekening, om te begrijpen in welck jaer de geſlachten der Keyſers, die genoemt ſullen worden, geweeſt hebben. Men moet dan weten dat dit Uytterſte Aſia eerſt ſeven Keyſers heeft gehadt, van welckers verkieſing deur ſtemming d'erffenis gehangen heeft, namelijck ſedert het jaer voor Chriſtus geboorte twee duyſent acht hondert ſeven-en-veertigh, tot aen twee duyſent twee hondert en ſeven; voor welcke tijden, de Sineſen ſelven in hun hiſtorien belijden dat ſy niets hebben, 't welck waerachtigh is; ſedert heeft de heerſchappy erffelijck geweeſt. *Yvus*, van de ſijnen de leſte tot Keyſer verkoſen, was de ſtichter van het eerſte geſlacht, *Hiaa* genoemt, 't welck begon in 't jaer twee duyſent twee hondert en ſeven, en duurde tot in 't jaer duyſent ſeven hondert ſes-en-ſeſtigh, in 't welck het geſlacht *Hiaa* gedempt, en dat van *Xanga* opgekomen is. Het derde was *Cheva*, 't welck, toen het voorgaende gedempt en vernietight was, ſijn begin nam in 't jaer elf hondert twee-en-

en-twintigh, en seer lang heerschte, te weten tot aen de jaren voor Christus geboorte twee hondert ses-en-veertigh, in welck jaer de stam *Cina* begin nam, en niet langer in wesen bleef dan tot het jaer twee hondert en ses; op de welcke gevolght is de stam *Hana*, welcks nakomers geheerscht hebben tot aen 't jaer twee hondert vieren-sestigh nae Christus geboorte. Sedert volghde *Cyna* tot aen 't jaer vier hondert en negentien, in 't welck vijf koningen gelijck waren, die onderling tegen malkander oorloghden, *Uta'i* genoemt, tot dat, alle d'anderen verdelght sijnde, de stam *Tanga* alleen de heerschappy van dit geheel Uyterste Asia aen sich trock, en behield in 't jaer ses hondert en achtien nae Christus geboorte. Maer niet lang daer na wierd de heerschappy weêr gesplist, en in verscheyde factien gedeelt, en de hoofden van de tweespalt en afval wierden *Heutai* genoemt. Maer eyndelijck heeft in 't jaer negen hondert drie-en-twintigh de stam *Sunga* wetten aen de geheele heerschappy van Sina gegeven, het welck sy behouden heeft tot in 't jaer twaelf hondert acht-en-seventigh, in welck jaer dese stam, die toen bloeyde en machtigh was, van de Tartars, met een groot deel van 't Rijck, ondergebrachten verdelght is; in voegen dat dit hier waer blijckt:

De handel van de mensch hangt aen een dunne draet:
't Geval staet vast, maer in haer selfs onvaste staet.

In dese tijden, dat is omtrent d'ondergang en 't eynde van dit geslacht, quam Marcus Paulus Venetus, en weynigh voor oft nae hem veel anderen, in Sina, met de Tartars, die de *Ivena* stam op de troon stelden, dewelcke de heerschappy in handen hadt tot in 't jaer dertien hondert acht-en-sestigh, in 't welck de Tartars uytgedreven wierden, en de stam *Ta'iminga* opstont, die nu, terwijl wy 't treurspel aen sagen, weêr van de Tartars byna verdelght is, en in 't jaer sestien hondert vier-en-veertigh hun stam *Ta'icinga* hebben beginnen te noemen.

Hoedanig de Maet van Sina is.

Het tweede is de maet van Sina te weten. Ick heb hier boven aengeroert dat de Sinesen geheel Sina vierkant noemen en schilderen. En seker, sy sijn niet verre van de waerheydt verdoolt. Sy wisten eertijdts naeuwelijcks dat 'er andere landen buyten Sina waren, en konden sulcks swarelijck gelooven, en verseekerden dieshalven dat het Aerdtrijck vierkant, en de Hemel rond was. Dit is oock d'oorsaeck dat alle maten van Sina vierkant gemaeckt worden; en dus wierd wel eer in seer oude tijden het geheele landt van Sina in heel kleyne vierkante stucken gedeelt, om de Koninckljcke inkomsten lichtelijcker te vergaderen: want de landtlieden besaeyden en bouden een van de negen Landtschappen voor de Koning. Doch de maet, en de wijse van meten verschilt weynig van Straboos, Melaes, Plinius en Solinus meting. Wy deelen onse wegen met schreden, mijlen &c. en sy met *Pú*, *Chang*, *Li*, *P'u*, *ç'an*, 't welck ick verklaren sal.

De minste maet dan is *Ly*, van de welcken tien een *Fuen* maken, tien *Fuen* een *ç'un*, tien *ç'un* een *Ch'e*, tien *Ch'e* een *Ch'am*; maer ses *Ch'e* een *púú*, en drie hondert en sestigh *púú* een *Li*, tien *Li* een *p'u*, en acht *p'u*, oft tachtigh *Li* een *ç'an*; welcke Sinesche namen byna geheel met d'onsen over een komen: in voegen dat wy naemaels onse namen sullen gebruycken.

Ç'an is een daghreys, namelijck soo veel, als de Sinesen in yder dagh met wandelen afleggen.

P'u noemen wy paelsteen, oft pyler; want sy rechten in dit geheel uytterste Asia, aen yder *p'u*, een boogh, (gelijck eertijdts de Romeynen pylers aen yder duysent schreden) daer in sy schrijven en aenwijsen hoe verre oft naby men aen yder plaets is.

Ick sal *Li* een stadie noemen, hoewel sy omtrent twee van onse stadien begrijpt.

Ch'e sal ick een cubitus, oft elleboogh heeten, en *Puu* een schrede, want dus betekent het in de Sinesche tael. Ick sal *Ch'am* een roede heeten, en bestaet in tien cubiten, oft in een schrede, en vier cubiten. D'overige maten sijn in dit werck niet nootsakelijck.

Maer dewijl ick bevind dat naer een sekere maet op de middel-lijn tnegentigh duysent Sinesche schreden een graedt uytmaken, en dat drie hondert en sestigh schreden een Sinesche sta-

Verscheyde maten.

De geheele Sinesche cubit in tien graden verdeelt.

Hoe groot een graet is.

die uytbrengen, soo bevindt ick dat twee hondert en vijftigh stadien een graed geven: in voegen dat vijf-en-twintigh stadien ses Italiaensche mijlen groot sijn; want een Italiaensche mijl begrijpt in sich $4\frac{1}{6}$ stadien, vermidts een schrede ses cubiten oft ellebogen beslaet, soo heeft een graed vijf hondert en veertigh duysent cubiten oft ellebogen. Doch een stadie sal met twee duysent een hondert en sestigh cubiten, oft met twee hondert en sestien roeden (*perticis*) gelijck sijn.

Hier siet ghy een Sinesche wegh-rekening, gelijck die van de Sinesen selver, volgens hun stadien, beschreven is, doch niet de naukeurighste, dewelcke dit volck van plaets tot plaets heeft, maer alleenlijck van hooftstadt tot hooftstadt, welcke afgelegenheydt uyt de volgende tafel in de gemeene hoeck der gegeven plaetsen blijcken sal.

	Peking.	Kiangning.	Hangcheu.	Huquang.	Xantung.	Xansi.	Honan.	Suchuen.	Fokien.	Quangtung.	Quangsi.	Xensi.	Kiangsi.	Yunnan.	Queicheu.
Peking.	0	2425	3340	2527	925	1230	1315	4730	5220	5545	5015	2390	2980	5570	4730
Kiangning.	2435	0	920	1630	1783	2270	1115	4580	2795	4555	4117	2355	1594	5035	4000
Hangcheu.	3340	920	0	1325	2700	3190	1025	3960	1870	3675	3750	3270	1170	4590	3550
Huquang.	2527	1630	1325	0	1750	2100	1212	3860	2025	1980	2487	2015	635	3040	2000
Xantung.	925	1783	2700	1750	0	1730	980	4210	4150	4980	4250	3320	3077	5240	4200
Xansi.	1230	2270	3190	2100	1730	0	1155	2675	5260	5230	4380	1890	3660	5140	4100
Honan.	1315	1115	1025	1212	980	1155	0	3325	4420	4210	3700	1240	2520	4310	3270
Suchuen.	4730	4580	3960	3860	4210	2675	3320	0	4883	4035	3100	2350	3415	2170	1130
Fokien.	5220	2795	1870	2025	4150	5260	4420	4883	0	1420	3460	5100	1790	5130	4640
Quangtung.	5545	4555	3675	1980	4980	5230	4210	4035	1420	0	1230	4810	2560	3570	1160
Quangsi.	5015	4117	3750	2487	4250	4380	3700	3100	3460	1230	0	3750	2515	3380	2350
Xensi.	2390	2355	3270	2015	3320	1890	1240	2350	5100	4810	3750	0	3760	3810	2810
Kiangsi.	2980	1594	1170	635	3077	3660	2520	3415	1790	2560	2515	3760	0	3990	2950
Yunnan.	5570	5035	4590	3040	5240	5140	4310	2170	5130	3570	3380	3810	3990	0	1040
Queicheu.	4730	4000	3550	2000	4200	4100	3270	1130	4640	1160	2350	2810	2950	1040	0

Uytspraeck der benamingen.

Wat d'uytspraeck der vocabulen, woorden oft namen aengaet, hier staet aen te mercken dat al 't gene, 't welck ick met *che* schrijf, uytgesproken moet worden op de Spaensche wijse, oft gelijck de Hetruschen de *c* voor de vocalen *i* oft *e*, en op een selve wijse naer de Spaensche tael dese letter *ç* met een haeckje behoort uytgesproken te worden, oft byna gelijck de *z* der Italianen. En overal daer men dit teken ' boven de letter siet, sal het een stijve uytblasing der Griecken sijn. Ick schrijf oock somtijts eenige dingen met de Spaensche *j*, dewelke uytgesproken moeten worden gelijck d'Italianen *Gi* en *Ge*, oft naer de Spaensche wijse. 't Geen ick met *K* schrijf, sal gelijck d'Italianen hun *Che* oft *Chi* uytgesproken worden, als of het *Que* en *Qui* was, en voorts d'anderen gelijck sy luyden. Daer by, schoon dickwijls ons een selve naem voorkomt, soo is echter de betekenis en character by de Sinesen seer verscheyden: want sy hebben veel characters, en weynigh benamingen, en veel gelijck-luydende benamingen. Ick schrijf veel dingen met *ng*, die anderen met *m* uytspreken, gelijck *Peking*, daer voor anderen *Pekim* schrijven, om dat de *m* in alle silben met een open mont uyt-gesproken moet worden, gelijck de Portugesen gemeenlijck doen, anders word de Sinesche uytspraeck seer weynigh uytgedruckt.

Om

Om dat ick aenteken onder wat geſtarnte yder ſtadt en landtſchap gelegen is, ſoo heb ick goet gevonden de acht-en-twintigh namen en langten der Sineſche geſtarnten hier by te voegen, met de tekenen der Planeten, onder welcker invloejingen ſy geſegt worden te ſijn, die geheel met onſe ſonneloop overeen komen. Ick ſtel deſe langten op 't jaer na Chriſtus geboorte ſeſtien hondert acht-en-twintigh verbetert, in welck jaer de verbetering der hemelloop in de Sineſche Almanach geſtelt is, om dat dit het eerſte jaer van de Keyſer *Çungchinius* was, die de ſelve verbetering van de Sineſche Almanach aen de Vaders van onſe Societeyt bevolen heeft, onder de welck die oock volbracht is.

Nu is noch overigh dat wy, eer wy tot de beſondere Landtſchappen komen, de geburige landen, die onder dē heerſchappy van Sina ſtaen, kortelijck verklaren, en voornamelijck hooren wat de Sineſche Landtbeſchrijvers ſelven daer af ſeggen. Ick ſal van *Japon*, *Corea* en *Leâotung*, naer de kaerten, van yder in 't beſonder handelen.

Namen.	*Langten.*	*Graden.*	*Teyck.*
Ki'o. ♃	198 : 39	18 : 39	♎
Ka'ng. ♀	209 : 14	29 : 14	♎
Ti. ♄	219 : 54	9 : 54	♏
Fang. ☉	237 : 48	27 : 48	♏
Sin. ☾	242 : 34	2 : 34	♐
Vi. ♂	250 : 7	20 : 7	♐
Ki. ☿	265 : 43	25 : 43	♐
Teu. ♃	275 : 3	5 : 3	♑
Nieu. ♀	298 : 54	28 : 54	♑
Niu. ♄	306 : 35	6 : 35	♒
Hiu. ☉	318 : 14	18 : 14	♒
Guei. ☾	328 : 13	28 : 13	♒
Xe. ♂	348 : 20	18 : 20	♓
Pi. ☿	4 : 1	4 : 1	♈
Quei. ♃	15 : 32	15 : 32	♈
Leu. ♀	28 : 46	28 : 46	♈
Guey. ♄	41 : 46	11 : 46	♉
Mao. ☉	53 : 37	23 : 37	♉
Pie. ☾	63 : 16	3 : 16	♊
Sang. ♂	77 : 14	17 : 14	♊
çu. ☿	78 : 35	18 : 35	♊
Cing. ♃	90 : 8	0 : 8	♋
Qu'ei. ♀	120 : 33	0 : 33	♌
Lieu. ♄	125 : 9	5 : 9	♌
Sing. ☉	142 : 9	22 : 9	♌
Chang. ☾	150 : 32	0 : 32	♍
Ye. ♂	168 : 36	18 : 36	♍
Chin. ☿	185 : 36	5 : 36	♎

VAN 't OOSTERLYCK TARTARIA.

Ooſterlijck Tartaria.

VOor eerſt ontmoetmen dan *Niuche*, een Koninckrijck der Tartars, noch ten meeſtendeel aen d'Europers onbekent, van't welck de Sineſche Landtbeſchrijver dus ſpreeckt: Dit Koninckrijck wordt ter plaets, daer het ſich weſtwaerts uytſtreckt, door de landen van *Kilangho* bepaelt, reyckt in 't zuyden aen *Corea*, nu noch van oude tijden *Soxin* genoemt, en dit alleenlijck voor ſoo veel als 't het lantſchap beſlaet, 't welck aen de vloet *Quentung* gelegen is, daer het naer 't ooſten legt, en daer het noordewaerts ſijn uytſicht naer *Caiyven* heeft. Dit volck wordt *Kin* genoemt. De ſtam *Hana* heeft dit geweſt *Yeleu*, en de Koning *Guei* heeft het *Hoekie* genoemt. Onder de ſtam *Tanga* voerde het de naem van *Vicus*; maer onder *Taiminga*, die in de ſelve tijdt hier eenige veſtingen ſtichtte, wierdt het *Niuche* geheeten, onder welcke ſtam het eenige tijdt gewent was ſchatting te betalen. Dit zegt hy van de gelegenheyt en naem: wat de zeden aengaet, daer af zegt hy: zy woonen in onderaerdſche holen, en kleeden zich met vellen van beeſten. Zy ſcheppen groot vermaeck in kracht en ſterckheydt, en verheugen zich in diefte, en in rovery. Zy verſlinden 't raeuwe vleeſch, en maken van gemale geerſſe, met water gemengt, hun dranck, oft bier. Hun konſten ſijn behendighlijck met pijlen te ſchieten, ſich tot de jacht te begeven; en gelijck de gedaenten van deſe Barbaren veel en verſcheyden ſijn, ſoo hebben ſy oock verſcheyde zeden. Dus ſchrijft de Sineſche Schrijver in 't kort; 't welck wy wat breeder ſullen verklaren. Hoewel ick ſonder veynſen gaerne beken, dat ick deſe landen noyt met mijn oogen geſien heb, ſoo ſal ick echter uyt de Sineſche

sche kaerten, jae self uyt de genen van de Tartars, iets by dit verhael doen, dewijl ick seer gemeensamelijck met hen in Sina omgegaen heb, en dit met soo groote naerstigheyt en sekerheydt, als my mogelijck is.

Outheyt van Tartaria.

Men bespeurt voornamelijck d'oudheyt van dit oosterlijck Tartaria hier uyt, dat daer af gewach gemaeckt wordt onder de stam *Hana*, die voor de gewoone rekening van Christus geboorte twee hondert en ses jaren begonnen is: en men vindt sedert noch van hen verhaelt, doch onder een verscheyde naem, naer de Sinesche wijse. 't Volck daer af is *Kin* genoemt, 't welck gout beteekent; en sy worden gemeenlijck Heeren van de goude bergen genoemt: want men acht dat sy een landtschap hebben, 't welck seer rijck van goudt is. De grenspalen van dit Tartarien sijn naer het noorden en noordtoosten *Niulhan*, een ander Koninckrijck der Tartars; naer 't ooften het Koninckrijck *Yúp'i*, dat oock den Tartars toebehoort, 't welck van de zee besloten is, die tusschen Japon en 't oosterlijck Tartaria legt; naer 't zuyden paelt het aen *Corea*, een hangend Eylandt, daer 't landtschap *Leäotung* aenkomt, van de welcke het door dese groote muur afgescheyden is; de groote vloet *Linhoang*, die tusschen dit Rijck der Tartars en *Kilangho* vloeyt, is de westerlijcke grenspael van 't selve.

Tartars vyanden der Sinesen, wie en wanneer.

Desen hebben onder alle de Tartars altijdt de grootste vyanden der Sinesen geweest, en, onder *Sunga*, een Keiserlijcke stam, een inval doende, de Sinesen soo sware neêrlagen aengedaen, dat de Keisers gedwongen waren uyt de noortsche Landtschappen naer de zuyderlijcke landen te vertrecken, en dat sy de Lantschappen *Leäotung*, *Pecheli*, *Xansi*, *Xensi*, en *Xantung* innamen, en 't geheele Sina lichtelijck onder hun heerschappy gebracht souden hebben, soo de gebuurige Tartars van Samahania, hun voorspoet benijdende, na dat sy een groot deel van Asia in hun macht gebracht hadden, niet deur de zuyderlijcke en westelijcke Landtschappen van Sina ingevallen waren, en hen een sware oorlogh aengedaen hadden, en van de welcken zy eyndelijck oock geheel uyt Sina verdreven wierden: jae sy, in 't oosterlijck Tartaria ingevallen, veroverden dat oock ten meestendeel; van welcke oorlogh Marcus Paulus Venetus handelt. Sedert hebben sy, veel strijden tegen de Keisers van 't zuyderlijck Sina gestreden hebbende, tot loon van de verwinning de geheele heerschappy van Sina verkregen, en de stam *Ivena* opgerecht, namelijck in 't jaer twaelf hondert negen-en-seventigh; doch hier af breeder hier na, als wy wijdloopiger van *Catay* en *Mangin* handelen.

Dese Tartars, *Kin* genoemt, hebben oock onlangs, terwijl ick 't geheel Treurspel aengesien heb, het Sinesche Rijck ten meestendeel ingenomen. De gene, die lust heeft, lees 't gevolgh van dese oorlogh in ons boeckje van de Tartarische oorlog, daer aengewesen wordt hoe sy gesegt worden schatting aen 't Rijck van Sina te betalen, en redenen worden verhaelt, waerom sy afgevallen sijn, en oorlogh aengevangen hebben. Laet ons nu tot hun seden komen.

Woningen der Tartars.

Wat *d'onderaerdsche holen* aengaet, die, gelijck de Sinesen seggen, van de Tartars bewoont worden; in dese woorden bespeurt men een proef van haet tot de Tartars, of eer een vonckje daer af: want sy woonen niet soo seer in holen en kuylen, als in schoone tenten, om soo te spreken. En seker, ick heb by hen hutten gesien, beter dan oyt in eenige plaets; want sy bestaen uyt zijde lakens, met deurschijnend was bestreken. Sy sijn oock van lijnwaet, en van vellen gemaeckt, die sy met groote geswintheydt oprechten en neêrleggen: en als sy de selve hooger boven d'aerde opheffen, en in eeniger wijse in de lucht hangen, soo behangen sy die rontom met netten van tamelijck dick tou gemaeckt, tot op de hooghte van vijf oft ses voeten, daer hier en ginder stockjes tusschen staen, byna op een selve wijse, als in Italien de harders hun hutten vast maken. Maer op dat men dit net niet sou sien, soo bekleeden sy dat met tapijten, die sy oock op de vloer spreyden, op de welcken sy kruysselings sitten, en op hun kniejen hun maeltijdt houden, sonder op stoelen te sitten; maer sy hebben alleenlijck laege tafels, die niet swaer en kostelijck sijn. Dese gewoonte van sitten is byna deur geheel Asia gemeen, uytgesondert by de Sinesen, die hooge stoelen, de welcke kostelijck uytgewerckt sijn, hebben, gelijck oock tafels, die voor d'Europische niet beswijken: in voegen dat sy onder d'Asianen in de zeden van te leven nu naest met d'Europers schijnen overeen te komen. Want behalven dat op d'aerde te sitten, en sonder tafel t'eten, ongemacke-

mackelijck en onbetamelijck is, ſoo word het oock van de Sineſen voor woeſt en barbariſch geacht. De Grooten hebben andere hutten voor hun Gemalin en kinderen, anderen voor hun knechten, voor de koken, en voor andere dingen, ſoo gemaeckt en geſchickt, dat ſy niet meer dan een huys ſchijnen. Oft in dit Tartarien de hondert en vier-en-twintigh ſteden oft veſtingen, die men onder de ſtam *Ivena* daer geſticht heeft, noch in weſen ſijn, oft niet, darf ick niet verſekeren. Ick heb echter uyt hen ſelfs verſtaen, dat 'er geen gebreck van laege hutten, en wallen van opgeworpe aerde gebreken, voor de boeren en oude lieden, die niet verre van hun huyſen gaen, oft ſich op verre reyſen begeven. De naem ſelf, daer meê deſe Tartars ſich noemen, wijſt aen dat *Muoncheu* een groote ſtadt is: want als men hen vraeght van wat lant ſy ſijn, ſoo antwoort het meeſtendeel dat ſy uyt *Muoncheu* geſproten ſijn, en verſekeren dat dit de grootſte plaets van 't Rijck is; 't welck oorſaeck is dat ſy van de Sineſen deurgaens *Muoncheu gin* genoemt worden, dat is, menſchen uyt *Muoncheu*. Voorts de Tartars hebben verroerelijcke ſteden, en ſwerven met hun vee, en geheel geſin, om naer de gelegentheyt des tijdts van weyde te veranderen, op een ſelve wijſe gelijck wy van de weſterſche Tartars leſen.

Kleederen der Tartars.

Hun kleederen ſijn ten meeſtendeel van vellen, en oock van zijde en katoen, die ſy deurgaens van de Sineſen koopen, en oock dickwils met de ſelve volckeren verwiſſelen; namelijck huyden van wolven, beiren, voſſen, bevers, otters, marters, en Moskovytſche muyſen, die wy gemeenelijck ſabels noemen, en van andere diergelijcke beeſten. Hun kleederen ſijn ſeer lang, en hangen tot op de hielen, met enge mouwen, die in gedaente van een paertsklaeu uytgaen. Sy gorden ſich met een breede gordel, aen de welcke aen de beyde ſijden twee kransjes hangen, daer oock, om 't aengeſicht en de handen te ſuyveren, een mesje aen hangt, en twee ta[illegible]chen, daer ſy taback, naer de welcke zy ſeer graegh ſijn, en diergelijcke dingen in bewaren. Sy ontfangen hun gaſten met het ſuygen van taback, die, naer de grootheydt van 't geſelſchap, door de knechten aengebracht word, na dat de pyp alreê aengeſteken is: Seker, een wonderlijcke kracht, oft eer gebreck van dit kruyt, 't welck byna de heele weereIt deurgedrongen, en by velen al te gemeen is. Aen de ſlincke zijde hangt de houwer op ſoodanigh een wijſe, dat men 't geveſt van achter aenvat en uyttreckt, en 't lemmer en ſcherp naer voren hangt; 't welck veroorſaeckt dat ſy, te paert ſittende, die gemackelijck van de rug met de rechte handt uyttrecken. Sy hebben laerſen, of van zijde, of van paerde-leer ten meeſtendeel gemaeckt. Sy doen geen ſporen aen. De hoet paſt hun naer 't hooft, hun mutſen ſijn ront en laeg, daer buyten een lijſt van koſtelijck bont rontom gaet. Dit vel beſchut het aengeſicht van de wint, en d'ooren van de koude. In de zomer gebruycken ſy een hoet, van matten oft ſtroo gemaeckt: maer ſoo veel als het deckſel van 't hooft boven de lijſt van 't bont uytſteeckt, ſoo verre is hy met root lijnwaet van alle zijden bekleed, oft met de ſwarte oft purpere manen der paerden, die ſy ſeer çierlijck verwen.

Geſtalte des lighaems.

In geſtalte en gedaente des lighaems verſchillen ſy niet veel van de Sineſen. Zy ſijn witachtigh van verwe, vaſt en beſtandigh van leden, weynigh van ſpraeck en niet klapachtigh; en voorts in d'andere zeden niet ongelijck met onſe geburige Tartars van de *Boſphorus*, behalven dat ſy, uyt het gebuurſchap van de Sineſen, meer ſachtſinnigheydt ſchijnen ontfangen te hebben.

Zeden.

't Gene, 't welck de Sineſen van hun kracht en ſterckte ſeggen, is waer, indien ſy hen by ſich ſelven gelijcken: maer ſoo men dit in 't algemeen aenſiet, ſoo ſijn ſy alle Aſianen, en geenſins by d'Europers te gelijcken, ſchoon ſy hier in meeſt van de Sineſen verſchillen, dat het meeſte deel van hen, ſedert hun eerſte jaren af, in de krijghsoeffening onderweſen, en daer in gewent worden. D'aerde is hun bed, daer ſy een tapijt, met de welcke ſy hun zadel verçieren, opſpreyden. De ſpijs, die ſy nemen, verſadight. Sy nuttigen ten meeſtendeel vleeſch, en hebben geen affchrick van ſpijs die half gekoockt, oft half gebraden is. Sy dooden oock kemels en paerden, om die t'eten, en ſijn heel tot de jaght overgegeven. Sy hebben gieren, in plaets van onſe valcken, en heel treffelijke jaght-honden. Sy ſijn ſeer ervaren in pijlen naer een geſtelt merck te ſchieten, en worden daer in van hun teere jaren af onderweſen. Sy ſijn roofgierigh, en verwaerlooſen niet de gelegentheydt van te rooven, als hun die voorkomt. Sy hebben yſere helmen, geheel

met d'onſen gelijck, uytgeſondert aen dat deel, daer meê wy 't aengeſicht beſchermen, dat ſy Montdeckſel noemen. Hun borſtharnaſſen ſijn niet van een plaet gemaeckt, maer van verſcheyde ſtucken van platen, met yſere nagels te ſamen vaſt verknocht, de welcke, als de Tartariſche ruytery voorttreckt, door het ſamenboſſen een groot gedruys maken. 't Gene, 't welck men wel voor wonder magh achten, is dat, ſchoon ſy gedurigh te paert ſitten, en ſchoon hun geheele krijghs-ordening in ruyterbenden beſtaet, niemant van hun de paerden beſlaet, oft ſulcks doen kan.

Godts-dienſt. Men vindt by hen byna geen Godtsdienſt. Sy hebben een afſchrick van de Mahometſche Religie, en een quaedt gevoelen van de Turcken, die ſy *Hoei Hoei* noemen, en daer af ſy qualijck ſpreken. Miſſchien is hun haet hier uyt geſproten, dat ſy eertijdts van de Sineſen, door de Turckſche benden geholpen, uyt hun wooning gedreven ſijn, namelijck van de ſtichter der ſtam *Taiminga*, toen in tegendeel de Chriſtenen, voornamelijck uyt de Neſtorianen, de Tartars holpen, van 't welck elders te ſeggen ſal ſijn. Men kan echter bewijſen dat 'er eenige godtsdienſt, oft eer waengeloof, van d'Indiaenſche Prieſters tot hen deurgevloeyt is. Want ſy hebben eenige Prieſters, die ſy *Lama* noemen, en beminnen. Wijders, ſy verbranden de lijcken, 't welck heel gemeen by d'Indianen is, en de vrouwen en knechten, paerden en wapenen worden in 't ſelve vuur geworpen. Sy ſijn echter ten hooghſte bekommert wat na de dood ſal geſchieden, en om de ſtaet van de ziel, oft om d'onſterffelijckheydt. Sy ontfangen lichtelijck de Chriſtelijcke Godtsdienſt, en veel van hen hebben nu de Chriſtelijcke wet aengenomen. Wie ſal loghenen dat door Goddelijcke ſchicking hen deſe wegh tot de Sineſen geopent is; op dat ſy dus de wegh der ſaligheyt, het waer geloof, en de ſuyvere Godtsdienſt ſouden vinden? vermits men anders ſeer ſwaerelijek tot hen ſou komen, ja dat men anders byna niet doen ſou konnen, 't welck nu heel lichtelijck gedaen word; ja byna op een ſelve wijſe als Godt eertijdts toeliet dat Romen, de beheerſchſter der volcken, van de Barbaren ingenomen en verdelgt wierdt, op dat in deſer voegen de Gotthen, Wandalen en anderen de Chriſtelijcke Godtsdienſt ſouden indrincken, en met het ware licht des geloofs verlicht worden.

Tael der Tartars. De tael van 't volck is gemackelijck, en ſchijnt eenige gemeenſchap met de Perſiſche te hebben. Eenige van hun letteren komen in eeniger wijſe met ſommige van d'Arabiers ſeer na overeen. Sy dalen in 't leſen van boven naer beneden, gelijck de Sineſen, en gaen van de rechte naer de ſlincke zijde, gelijck de Hebreen en Arabiers, 't welck oock by de Sineſen gemeen is. Sy hebben een ander Alphabet dan de Sineſen, welcks letteren, ſchoon verſcheyden van gedaente, een ſelve uytſpraeck hebben, als d'onſen, te weten A B C, ſchoon ſy ſeggen dat ſy ſeſtigh en meer letters hebben, en niet alleenlijck vier-en-twintigh, om dat ſy een klincker met een medeklincker oock een letter van 't a b c noemen, als, la, le, li, lo, lu, pa, pe, pi, po, pu, &c.

Wonderen by hen. De Sineſen ſchrijven dat in dit Tartaria rubynen en koſtelijcke paerlen gevonden worden, die men miſſchien uyt de zee, tuſſchen Tartarien en Japon gelegen, viſcht. Sy ſeggen oock dat men daer koe-viſſchen vindt, die in grootheydt onſe koeyen overtreffen, en dickwijls niet minder dan een roede lang ſijn, en echter geen ſchubben oft hoornen hebben. Ick geloof dat dit een ſelve viſch is, als de gene, die van d'eerwaerdige Vader Chriſtophorus Acunha breedelijck beſchreven wordt in de beſchrijving van de vloet der Amazonen, die hy ſelf geheel beſichtigt heeft. Dit boeck, in 't jaer ſeſtienhondert en veertigh te Madrid in de Spaenſche tael uytgegeven, noemt deſe viſch *Peſce buei*. By de Tartars is oock ſeker ſlach van een gier, die ſy gemeenelijck *Haitungcing* noemen, en die, ſchoon hy kleynder van lighaem is dan d'anderen, ſich echter ſoo ſtout en moedigh toont, dat hy dickwijls de wilde ganzen aentaſt en vangt.

Voornaemſte bergen. Het grootſte geberght in dit Tartarien is *Kin* genoemt, dat is goude, van 't welck miſſchien dit volck de naem heeft. Dit geberghte is tweevoudigh, 't een naer 't ooſten, en 't ander naer 't weſten, dat noordewaerts een lange ſtreeck aen malkander uyt loopt, gelijck byna d'Alpen, oft d'Apenninus in Italien. Daer is noch een ander ſeer hoogh geberghte, *Chang pe*, dat tot duyſent ſtadien voort loopt. Hier in is een binnen-zee van tachtig ſtadien, daer twee vloeden uyt vlieten, d'een naer 't zuyden, *Yalo*, en d'ander naer 't noorden *Quenthung* genoemt. Uyt het ſelve geberghte ſpruyt de

de vloet *Sunghoa*, die niet verre van daer sijn water met de *Quenthung* vermengt, en, dus te samen gevoeght, en sijn loop naer 't ooſten nemende, sich in de zee Eoum ontlast.

VAN 't KONINCKRYCK NIVLHAN, en YEÇO oft JESSO.

Niulhan. NU volght *Niulhan*, 't welck, een koninckrijck der Tartars sijnde, oock aen *Niuche* behoort; en een deel daer af ſtreckt sich naer 't noordooſt en naer het noorden. Men vindt hier in niets, dat veel van de voorgaende dingen verſchilt. De naeſten hier aen sijn de Tartariſche *Yupi*, niet verre van de zee, dus genoemt, om dat sy helmen en borſt-harnaſſen van de hartſte en ſterckſte vellen der viſſchen maken. Hier aen volgt het Landtſchap, dat van de Sineſen *Yeço* genoemt wordt, een wonderlijck groot vaſt landt, ſonder twijffel 't ſelve, dat men gemeenlijck *Jeſſo* noemt, daer de Sineſen de groote binnen-zee *Pe* plaetſen.

Tartariſche Yupi.

Yeço, oft Jeſſo.

Onſe Maffæus beſchrijft deſe dingen (lib. 4 epiſt.) byna met ſoo veel en de ſelve woorden, als de Sineſen. Dit heel groot Landtſchap, daer in wilde en woeſte menſchen woonen, leght naer 't noorden aen 't landt van *Japon*, drie hondert mijlen van de ſtadt *Meaco*, ofte twee hondert vier-en-vijftigh mijlen. Sy bekleeden sich met vellen van beeſten, sijn ruw en hairigh over hun geheel lichaem, groot van baert, en ſeer groot van knevels, die sy met een ſtockje op ſtrijcken, als sy drincken ſullen. Dit volck is voornamelijck gratigh naer wijn, wreedt en woeſt in d'oorlogh, en een ſchrick voor de Japonners. Zy, in de ſtrijd gewond, waſſchen hun wonden met ſout water af, 't welck d'eenige hulpmiddel voor dit volck is. Men ſeght dat sy een ſpiegel op de borſt dragen, te weten een ſtuck koper, dat heel beſtandigh tegen de pijlen is, 't welck oock van 't meeſte deel der rijcke Tartars gedragen wordt. Zy binden hun ſwaerden ſoodanigh aen 't hooft, dat het hecht tot op de ſchouders komt. Zy weten van geen Godtsdienſt, en sijn alleenlijck gewent eerbiedigheydt aen de Hemel te bewijſen, &c. Vele sijn in verſchil oft dit Landtſchap *Jeſſo* (dus noem ick het met d'Europers, en laet de Sineſche naem *Yeço* achter) een vaſt landt, oft een eylandt is: maer indien wy de Sineſen willen geloven, ſoo is 't eygentlijck een deel van 't onbewoonde Tartarien, en een vaſt landt met *Niulhan* en *Yupi*; en echter volght niet dat *Japon* geen eylandt is, 't welck door een enge ſtraet van *Jeſſo* afgeſcheyden wordt. Doch ick wil hier in niet achterhaelt sijn, dewijl ick mijn geloof niet in een onſekere ſaeck wil te pand ſtellen. Ick ſend de Leſer weêr tot de kaert, in welcks aftrecking ick de Sineſche uytgedruckt heb.

Seden.

Wyders, de Sineſen ſchrijven dat voorby de landen van *Leäotung* naer 't noordooſt het vaſte landt sich uytſtreckt tot op ſes duyſent ſtadien, die byna vier-en-twintigh graden uytbrengen: daer uyt blijckt dat de geweſten landts ſeer groot sijn naer *Quivira* in America, te weten tot aen de Straet van *Anian*; en oft deſe engte van *Anian* in de natuur en in 't weſen is, oft niet, durf ick niet verſekeren, vermidts ick niets ſeker daer af ondervonden heb. Doch 't gene, 't welck ick in 't Kort begrijp der Sineſche Hiſtorien verhael, beweert echter dat 'et een ſtraet is. Maer indien Godt geeft dat ick, beneffens mijn medebroeders, door sijn gunſt weêr geſont en behouden in Sina keer, (dewijl wy voorgenomen hebben 't licht des Euangeliums tot deſe onbekende en groote landen van dit uytterſte Aſia, en van Tartarien over te dragen,) ſoo kon lichtelijck de gelegentheydt voorvallen, dat deſe dingen, die by ons van kleyn belang sijn, en niet diep ter herten gaen, ten opſicht van de zaligheydt der sielen, tot de volmaecktheydt van d'Aerdtbeſchrijving, in 't licht quamen, en voor alle de gene, die naer de wonderen deſer landen nieusgierigh sijn, ontdeckt wierden.

VAN 't KONINCKRYCK TANYU.

WY ſullen nu 't ooſten verlaten, en ons een weynigh naer 't weſten keeren, naer 't welck het groot en ſeer machtigh Rijck der Ooſterſche Tartars leght, 't welck, van 't weſten van de vloedt *Quenthung* beginnende, een onmetelijcke vlackte van landen tuſſchen de velden van de woeſte wildernis, oft dorſtigh ſandt van *Xamo*, en tuſſchen de Sineſen beſlaet. Daer ſijn oock groote ſtreken van landen voorby deſe wildernis tot aen 't oude Tartarien gelegen, die van de Sineſen *Samahania* genoemt worden: en deſe ſtreeck landts wordt eygentlijck van hen *Tata* genoemt, met een bedorve naem, uyt oorſaeck van de letter *R*, die by de Sineſen gebreeckt. Het ſchijnt dat M. Paulus Venetus kennis aen de naem van dit Landtſchap, en aen 't volck gehadt heeft, vermidts hy het *Tangu* heeft genoemt, met weynigh verandering in de naem. De Sineſen ſchrijven dat dit volck een weynigh ſediger is, dan d'Ooſterſche Tartars. Het ſchijnt een ſeer oudt volck, om dat daer af gewach gemaeckt wordt onder d'eerſte Keyſers der Sineſen in hun jaerboecken; dewijl ſy dickwijls de ſtaet der Sineſen ontroert hebben, en oock eenige malen verwonnen ſijn. De Keyſers van Sina hebben 'er oock dickwijls voortplantingen van volck gebracht, (gelijck ick in mijn Kort begrijp kortelijck verhael,) daer uyt miſſchien hun ſachter ſeden geſproten ſijn. Onſe Sineſche ſchrijver ſpreeckt dus van hen: Sy ſijn van veelerley geſlachten, en hebben van de byſondere Keyſerlijcke ſtammen verſcheyde namen verkregen. De ſtam *Hiaa*, die d'eerſte heerſchende ſtam was, heeft hen met de naem van *Hiuncho*, *Cheva Hienyun*, *Cina* en *Hana*, byna met een ſelve benaming *Hiungnu* genoemt. Sedert hebben ſy van de verſcheyde Koningen, verſcheyde namen gekregen, en ſijn onder de ſtam *Tanga Thokiúe*, onder *Sunga Kicheu* geheeten. In d'ondergang van de ſtam *Hana* ſijn deſe Tartars van de Koning *Vüon* ondergebracht, en niet lang daer na van de weêrſpaltige *Queijú* byna geheel verdelght. Sedert is het Rijck aen *Tho Kive* gekomen, in welcke tijdt ſy geen kleyn verlies van de ſtam *Ta'nga* geleden hebben, en oock verwonnen wierden. Maer ſy, door de Koning van 't weſterlijck Tartarien overwonnen, hielpen meê onder de ſtam *Sunga*, om 't Rijck van Sina te veroveren, daer af de ſtam *Ivena* geſproten, en *Sunga* geheel verdelght is, te weten, twaelf hondert acht-en-ſeventigh jaren nae Chriſtus geboorte. Deſe ſtam *Ivena* beſtierde Sina in tamelijcke vreedſaemheyd ſeventigh jaren lang; in voegen dat 'er uyt de ſelve negen achter-een-volgende Tartariſche Keyſers waren. Maer weynigh tijdts daer nae wierden ſy weêr van *Hunguvus* uytgeſtooten; en het vaderlandt wierdt verloſt in 't jaer onſes Heeren dertien hondert acht-en-ſeſtigh, in welck jaer de ſtam *Thaiminga* de heerſchappy in handen hadt, daer af elders meer geſproken wordt.

Onde namen.

Seden.

De Sineſen beſchrijven de ſeden deſer Tartars in deſer voegen: ſy ſwerven met hun vracht-beeſten om water en kruyden te halen. Sy kleeden ſich met vellen van beeſten, en maken hun hutten van tapijten. Sy, vergramt ſijnde, verſchoonen oock hun vader en broeder niet. Sy verbranden de lichamen der overledenen. Als ſy hun dooden naer 't lijck-vuur brengen, ſingen en ſpringen ſy in 't geſelſchap van alle hun vrienden. Anderen hangen de lijcken aen boomen, en laten hen daer drie jaren lang hangen, doch verbranden eyndelijk het gebeente. Dus ſchrijven ſy, daer toe ick niets heb, dat ick hier byvoegen kan.

Voortreffelijcke bergen.

In is een geberghte, op 't welck eertijdts de Tartars een groote neêrlaegh kregen, onder de Keyſer *Hiâouvo*, van de ſtam *Hâna*, in dewelcke de Koning en alle de Grooten van 't Rijck ſneuvelden. Jae als ſy nu noch over dit geberghte gaen, ſoo ſuchten en weenen ſy gemeenelijck, en betoonen groot medelijden met het rampſaligh lot der hunnen. *Lankiuſiu* is een ander geberghte, op 't welck, onder de ſelve ſtam *Hana*, tot ſeventigh duyſent Tartars levendigh van het Sineſche heyr gevangen wierden. *Jengen* wordt de bergh der maeltijden genoemt, om dat *Hiâovus* daer op maeltijden voor ſijn krijgslieden aenrechte, na dat d'Overſte van ſijn wagenen en paerden een ſeer groote, en alreê de derde verwinning op de Tartars behaelt hadt. *Kinúi* is oock een geberghte in dit geweſt. Van de vloeden vind ick niets, dan dat in de kaert te ſien is.

De

Vee. De ſchapen ſijn in dit Tartarien tamelijck groot, en heel ſoet van vleeſch. Hun ſtaert is ſeer dick, en gemenelijk eenige ponden ſwaer. Sy hebben vele en treffelijcke paerden, ſchoon ſy kleyn van hoorn aen de voeten ſijn, en een kleyn en kort hooft hebben, 't welck byna aen alle paerden der Tartars gemeen is, die, met een wonderlijcke geſwintheydt in hun loop alle anderen overtreffen. Hier is oock groote overvloet van kameelen, en van andere diergelijcke beeſten. Maer 't gene, 't welck my voornamelijck by hen nieu en wonderlijck ſcheen, ſijn deſe twee dingen: eerſtelijck dit gereedtſchap, van gebogen yſer oft koper gemaeckt, met een ſtaele tongetje, 't welck, tuſſchen de twee lippen en het tongetje d'adem ſtuytende, daer de voorſte vinger by komt, die het tongetje beweeght, een geluydt uytgeeft, gelijck 't ſpeeltuygh dat men te Neurenbergh maeckt, en *Tromp* noemt. De Tartars hebben dan diergelijcke Trompen, die ſy op een ſelve wijſe te paert gebruycken, in welckers geklanck ſy ſich verheugen. Ick kon niet vernemen van waer ſy die gekregen hebben, nochte dat ſy die ſelf maken, oft met d'Europers eenige handel drijven. 't Ander is ſeker kruyt, 't welck, gelijck ſy ſeggen, op de ſteenen waſt. Dit is onverbrandelijck, hoewel het, in 't vuur geworpen, lang daer in blijft leggen. Het wordt wel roodt en eenighſins gelijck vuur; maer uyt de gloed genomen, wordt het wel haeſt ſoo wit als te voren, en gelijck met d'aſch-verwe. Het waſt niet ſeer lang, maer draeght een knop, gelijck korte hennip, en is echter in ſterckte daer meê niet gelijck, maer breeckt veel haeſtiger. Als het in water leght, vergaet het tot ſlijck, en wordt terſtondt bedorven. Miſſchien hebben d'oude Romeynen hier af hun *Asbeſton*, oft hun lakenen gemaeckt, in de welcken ſy de lijcken der overledenen verbranden; op dat d'aſch niet met het houdt vermengt, en onderſcheyt gemaeckt ſou worden. Want ick kan ſwarelijck bewogen worden om te gelooven dat dit van Amiant-ſteen is, gelijk de Porcacchi in de lijck-vaerden willen, en Anſelmus Boëtius de Boot van geſteenten, oft, gelijck andere nieuwer Schrijvers, van pluym-aluyn, oft Talck, oft Moskoviſch glas, van welcke dingen, gelijck de Tartars van dit kruyt, ſy een altijdt-durend lemmet maken, 't welck men nooyt behoeft te ſnuyten; maer als het door d'aenwaſſende vuyligheydt vervuylt, ſoo wordt het alleenlijck in 't vuur geworpen, om het vuyl, dat daer aen vaſt was, door de brant te ſuyveren, dewijl d'onbederffelijcke ſtoffe het vuur kan tegen ſtaen.

Asbeſton der Tartars.

VAN 't KONINCKRYCK SAMAHANIA.

DAer is, behalven *Tanyu*, in Tartarien noch een ander Koninckrijck, het welck de Sineſen *Samahania* noemen. De naem en de gelegenheydt wijſt aen dat dit *Samarcand* is. Het leght naer 't zuydooſten der ſtadt *Socheu*, by de Sineſen ſeer ſterck, naer 't weſten van 't geberghte *Imäi*. De Sineſen verſekeren dat hier in treffelijcke ſteden, huyſen, en heerlijcke paleyſen ſijn, naer de bou-kunſt gemaeckt; dat de Koning daer in witte kleederen gekleedt is, goude en ſilvere vaten tot ſijn huysgewaedt gebruyckt, en de ſpijs gemeenlijck met ſijn handen aentaſt. Daer is iets, dat my beweeght te gelooven dat deſe landen niet verre van de Caſpiſche zee af gelegen ſijn, en dat het Bactriaenſch Alexandria, eertijdts van Alexander de Groot by de Bactrianen gebout, niet verre daer af is. Uyt dit Landtſchap waren deſe Tartars, uyt de ſtam *Cinchi*, van de welcke Venetus handelt, die in 't Sineſche Rijck invielen: jae ick acht niet ſonder reden dat deſen de ſelve ſijn, die, uyt de landen der Sineſen geſtooten, ſich onder de veldt-overſte Tamerlanes begaven, 't Rijck van de groote *Mogor* oprechtten, en, Bajazeth gevangen hebbende, byna geheel Aſia in hun macht brachten. Want Tamerlanes heeft nooyt, dat ick heb konnen verſtaen, oft uyt hun Hiſtorien opſpeuren, tegen de Sineſen oorlogh gevoert. Tamerlanes bloeyde, nae dat de Tartars, door de ſtichter van de ſtam *Taiminga*, uyt Sina verdreven waren, en heeft nooyt oorlogh naer 't ooſten gevoert, oft eenige tocht derwaerts gedaen; maer hy trock eer naer 't weſten, deur het Rijck *Mogor* tot aen *Perſien*, en tot aen andere plaetſen, die meer naer 't weſten ſtrecken. Men ſal dit lichtelijck begrijpen, ſoo men in acht neemt dat Tamerlanes niet lang heeft geleeft, en gebloeyt omtrent

Tamerlanes heeft Sina noyt aengeroert.

het jaer onſes Heeren veertien hondert en ſes; in welck jaer over het geheele Sineſche Rijck het gebiedt hadt de Keyſer *Ta'içungus*, uyt de ſtam *Taiminga*, neef van die *Hunguvus*, die, nac dat de Tartars uyt Sina verdreven waren, het Rijck en de vryheydt weêr oprechtte, en, van de ſnoodſte ſtaet, (want hy was een Prieſter, en openbare dief) tot d'opperſte Keyſer wierd.

Hier aen leght, ſoo ick my niet vergis, het Rijck *Caſcar*; maer de gene, die meer hier af begeert, lees de Reys-beſchrijving van onſe Benedictus Goes, in de heylige tocht van d'eerwaerdige vader Nicolaes Trigautius beſchreven.

VAN 't KONINCKRYCK SIFAN.

ONder de naem *Sifan* worden by de Sineſen alle grenſen van 't Rijck, die naer 't weſten leggen, begrepen; voornamelijck de genen, die van 't Landtſchap *Xenſi* tot aen *Junnan* reycken. Sy begrijpen in ſich de Landtſchappen *Uſuçang*, *Kiang* en *Tibet*; welcke namen veel volcken in ſich betrecken, die, gelijck de Sineſen ſeggen, wel meer dan hondert byſondere volken uytbrengen. Onder deſen ſijn *Geo* en 't Rijck *Cangingu*, 't welck Venetus Prieſter-Ians landt noemt. De Sineſen, hoewel ſy anders verachters der uytheemſchen ſijn, prijſen dit landt, en ſeggen deurgaens dat daer in goede ſeden ſijn, heerlijcke wetten voor de Gemeente en heerſchappy bloeyen, en veel ſteden, met grachten en wallen ſterck gemaeckt, gevonden worden: 't welck ſeker een groote en hoogh-achtelijck getuygenis van de voortreffelijckheydt des landts is, en dit uyt de mont van ſulcke karige prijſers: want ſy, groote dingen van ſich ſelven gevoelende, achten 't gene, dat aen anderen behoort, niet groot, oft prijſen 't niet hoogh. De Sineſen ſtellen de palen van dit Rijck tuſſchen de bergen *Min*, en de Geele vloet, die daer deur loopt. Maer de bergen loopen wijdt en breedt uyt, en vervoegen ſich eyndelijck met de bergen *Quenlun*, oft *Amaſeſche* bergen, uyt dewelcken de Geele vloet ſijn oorſprong heeft.

Daer naer 't weſten is een groote binnen-zee, *Kia* genoemt, uyt dewelcke de *Ganges*, en veel andere vloeden, in onſe kaert beſchreven, hun oorſprong hebben. *Oorſprong van de Ganges.*

Deſe inwoonders volgen ten meeſtendeel de leering *Fe*, en gelooven de verhuyſing der ſielen van 't een in 't ander lighaem. Sy gieten heele treffelijcke ſchoone beelden van koper, maken vermaerde tapijten, en hebben overvloet van de beſte paerden. Doch ick vindt, behalven dit, niets wonderlijcks by hen.

Nae *Tibet* komt het Koninckrijck *Mien*, 't welck aen 't ooſterlijck deel van *Bengale* gelegen is. Daer nae volght aen de zuyderlijcke deelen *Junnan*, een Landtſchap van Sina.

't KONINCKRYCK LAOS.

DE Sineſen noemen dit Koninckrijck *Laoquo*, van 't welck, behalven de naem, Europa naeuwelijcks iets ſeker gehoort heeft. Doch ick ſal hier met weynigh woorden dit beſchrijven, ſoo uyt het gene, 't welck de Sineſen in hun boecken daer af verhalen, als uyt het verhael van d'eerwaerdige Vader Maria Leria, Jeſuyt, dewelck ick in geſchrift by my heb, en die ick in hooge achting hou, als van een waerlijck Apoſtoliſch man, en die veel jaren in dat ſelve Rijck met de verkondiging van 't Euangelium beſteed heeft.

Dit Koninckrijck *Laos*, ſegt Leria, legt in 't midden van 't zuyderlijck Aſia, en is aen alle zyden ten minſten hondert mijlen van de zee gelegen, en dieshalven is daer gebreck van viſch; en hoewel zy in verſcheyde vloeden gevangen worden, ſoo ſijn ſy daer echter ſeer dier, en naeuwelijcks tot gebruyck oft eten bequaem, dewijl ſy weynigh deugen. Sy hebben overvloet van buffels en varckens-vleeſch, dat daer voor een ſeer geringe prijs gekocht wordt. *Overvloet van dingen.*

Men

Men vindt daer oock seer veel hoenders, van de welken men met gemack tien voor een Iulius, oft vijf oft ses stuyvers koopt. Het heeft alle vruchten die met geheel Indien gemeen sijn, en naeuwelijcks eenige vruchten van Europa, soo men de granaetappelen uytsondert, gelijck oock de wilde druyven, die niet onaengenaem van smaeck sijn. Het geheele Lantschap is seer vruchtbaer van rijs, en lijdt geen gevaer van droogte, dewijl de vloeden de geheele somer deur van de groote golven swellen, om dat het sneeu op de bergen *Tibet* (ick geloof dat hy *Junnan* wil seggen, het welck seer na aen *Tibet* is) gesmolten sijnde, de vloet soo doet rijsen, dat hy, gelijck het water van de Nyl het landt van Egypten, het geheele Landtschap onderset: 't welck sekerlijck een groot bewijs van de Goddelijcke voorsorg is, dewijl het in dit Rijck niet meer dan twee maenden in 't jaer regent. Dan word 'er geploegt en gesaeyt, en indien de vloeden niet overvloeyden, soo sou het landt onvruchtbaer worden, en d'oogst van droogte verbranden, ja 't Landtschap naeuwelijcks van menschen bewoont konnen sijn. Wijders, 't gene, dat ick nu seggen sal, is geen minder wonderdaet van de natuur, te weten, dat de halm van de rijs niet hooger wast, dan het water geklommen heeft; 't welck oock in *Sion* en *Camboya* gebeurt. En dit is d'oorsaeck dat de gene, die in hun schuytje sijn, voor een gewoonte hebben de rijs, als hy rijp is, te snyden; in voegen dat de wortel altijdt in 't water blijft, sonder 't welck hy sterven sou, om soo te spreken, selfeer hy geboren was.

De selve vloet, die 't Koninckrijck van *Laos* deursnijdt, en door sijn omkeeren en bochten 't geheele landt besproeyt, verdeelt sich als in twee armen, van de welcke d'een, in 't voorby loopen het Koninckrijck van *Sion* raeckt, en d'ander 't rijck van *Camboya*, daer hy soo ruym en diep word, dat de grootste schepen daer tachtigh mijlen verre op konnen komen.

Het Koninckrijck van *Laos* heeft dese ongelegentheydt, dat dese vloet daer niet geheel omloopt, en het niet van alle zijden besproeyt, gelijck hy 't Koninckrijck van *Sion* doet. Men is dieshalven gedwongen groote moeyte te doen om daer beecken te brengen, en grachten te graven, op dat het landt niet onvruchtbaer sou worden. Men vindt daer Benjoin, seker slach van uytmuntende wieroock; oock veel elpenbeen, en elefanten. Dit landt brengt oock Rhinoceroten voort, die doot-vyanden van d'elefanten sijn, en welckers hoornen by de Sinesen hoogh geacht worden. Men vindt daer oock salpeter, yser, en mijnen van gout en silver, gelijck oock van 't beste en fijnste tin. Men siet 'er meê Muskus, die uyt het naeste Koninckrijck van *Lu* koomt: maer indien men 't beest, daer de muskus af komt, in dit Rijck brengt, soo sterft het terstont, gelijck de visch buyten 't water. Dit volck gebruyckt sekere silvere munt; maer indien sy geringe dingen, die van heel kleyne waerde sijn, willen koopen, soo hebben sy kleyne schulpen, die sy *Caoxis* noemen, van de welcke twaelf hondert omtrent een Ryxdaler uytbrengen: men heeft echter aen hondert genoegh, om een hoen te koopen. De moeder-tael van dit volck heeft een weynigh gelijckheyt en maeghschap met de gene, die in 't Koninckrijck van *Sion* gebruyckt word.

Grenzen van dit Koninckrijck Laos.

De Koninckrijcken, daer dat van *Laos* aenpaelt, sijn *Tungking* en *Cochinchina* naer 't noordooSten; dat van *Changpa* naer 't ooSten, 't welck het door dese wildernis bepaelt; *Camboya* en *Sion* leggen naer 't zuyden; en *Pegu* naer 't westen; het paelt naer 't noorden aen 't Koninckrijck van *Lu*, of, om beter te seggen, het Lantschap *Junnan* in Sina: daer siet ghy alle de genen, met de welcken dit volck gemeenschap heeft; maer sijn voornaemste handeling is met de gene van *Tungking* en *Camboya*: 't welck byna al 't gene is, dat onse Leria daer af segt. Laet ons nu weêr tot onse Sinesche Schrijver keeren. Het Koninckrijck van *Laos*, segt hy, heeft een aenhang van 't Sinesche Rijck, en in 't Landtschap van *Junnan* begrepen geweest; hoewel het, na d'afval van de gene, die Heer daer af was, vry gebleven is, en sijn rechten behouden heeft: het wierd *Chaoxuipuen* genoemt. En des selfs volck is hooghmoedigh, verwaent, en opgeblasen. Sy schilderen hun geheel lighaem, en hun winckbraeuwen met een naelt, en geven sich selven daerom kleyne steeckjes. Sy woonen in hooge huysen. Wat het overige aengaet, 't welck hy beschrijft, dat verschilt nergens in van 't gene, dat wy hier voor aengeroert hebben.

Hoogte van de Pool.

't Midden van dit Koninckrijck legt op de hooghte van negentien graden noorder breette, en streckt sich tot byna op twee-

twee-en-twintigh graden uyt ; de minſte hooghte is van ſeventien graden. 't Geheel landt ſtreckt ſich in een ruyme vlakte uyt, die door een groote vloet , dwars deur *Junnan* loopende, in 't midden deurgeſneden word. Deſe vloet, die *Lungmuen* genoemt word, vliet met groote ſnelte voort, uyt oorſaeck van 't groot gewelt des waters. Sy ſijn dieshalven ſomtijdts gedwongen de ſchepen , om deurtocht te geven, uyt het water te trecken, en , hen een wijl over 't landt getrocken hebbende, weêr te water te ſetten , om de gevarelijcke plaetſen en afgronden te ſchuwen.

Bergen. Wijders, de Sineſen tellen eenige bergen, die 't Koninckrijck *Laos* in eeniger wijſe omringen. D'eerſte word *Kiuleu* genoemt, aen welcks voet eertijdts een ſtadt van de ſelve naem was,daer af men noch de puynhoopen ſiet. *Quen* is een andere berg, daer in de Sineſen veel vreemdigheden aenmercken , te weten een groot hol, aengenaem om t'aenſchouwen , dat ſy *Cinghiu* noemen; daer na een koſtelijcke brug , gelijck ſy 't noemen, want de naem *Pao* heeft een ſelve beteeckenis ; gelijck oock een ſeer prachtige tempel der afgoden , *Peyun* geheeten. Men vindt daer oock *Gai* en *Siang*, die meê *Gançu* genoemt word. De Sineſen noemen de grootſte van hun vloeden *Lungmuen* , welcks landt-naem onbekent is , de tweede *Laiſu*, en eyndelijck de binnen-zee *Lang*.

HET KONINCKRYCK GANNAN.

't GEne , het welck van de Sineſen *Gannan* genoemt word , begrijpt in ſich het Koninckrijck *Tungking* , en *Kiäochi*,oft *Cochinchina*, de welcken met een ouder naem *Nankiäo* genoemt ſijn , en onder de ſtam *Cina* niets anders dan de heerlijckheyt *Siang* was. *Hiaoüus* , van de ſtam *Hana* , een ſeer ſtrijdtbaer Keyſer , maeckte ſich meeſter van alle deſe landen,daer hy voortplantingen bracht , en de wetten en beſtiering van Sina oprechtte , en eerſt de naem van *Kiäochi* aen hen gaf, om dat hun tenen aen de voeten kruyswijs lagen,te weten dat de groote teen over de naeſte kleyne teen gebogen lagh , 't welck ten meeſtendeel een eyge aerdt van dit volck is. Maer de ſtam *Tanga* heeft dit Koninckrijck *Kiäocheu* geheeten. De Sineſen hebben echter altijdt , gelijck het ſchijnt , weynigh werck van deſe landen gemaeckt , en dit , gelijck ſy ſeggen , om de woeſte ſeden van dit volck. Maer de rechte oorſaeck hier af is dat ſy altijdt liever hun eyge recht wilden behouden , en hun eyge Koning hebben , en oock om dat ſy in krachten en ſterkte des lichaems de Sineſen overtreffen,en dieshalven lichtelijck hun vryheydt konden beſchermen. In d'opkomſt van de ſtam *Taiminga* wierd dit volck door *Hunguvus* ondergebracht, over omtrent twee hondert en tnegentigh jaren. Maer dit Landtſchap wierd aen *Chin* , ſeker koninckje , te leen gegeven , dieweynigh tijdts daer na door drie van ſijn Stedehouders , uyt de ſtam *Ly* geſproten , gedoot wierd , dewelcken dit Koninckrijck aen ſich trocken. De Keyſer *Iunglous* , de beroerten van dit Rijck verſtaende,deê twee van deſe weêrſpaltige Stedehouders dooden, terwijl de darde met de vlucht wegh raeckte , en maeckte dit Koninckrijck weêr tot een Landtſchap. Maer ſoo haeſt als hy de wapenen neêrgeleght hadt,quam *Ly* de vluchteling weêr te voorſchijn , die de Sineſche Stedehouder verdreef, en 't Rijck weêr aentaſtte, nae dat hy ſeer voorſichtighlijck een geſantſchap aen de Keyſer geſonden hadt. *Siventeus* had toen het roer in handen , een man , die de ruſt beminde , en eer een ſlaef van de welluſt, dan heer van 't Rijck was. Deſe , verdrietigh van de weêrſpaltigheden van dit volck, en dat onwaerdigh voor ſijn begeerlijckheydt achtende,gaf het aen *Ly* te leen, en maeckte hem koninckje op deſe voorwaerde , dat hy alle drie jaren een Geſant met groote geſchencken aen hem ſenden ſou. In deſer voegen wierden deſe landen weêr van 't Sineſche Rijck afgeſneden, omtrent het jaer nae Chriſti geboorte veertien hondert acht-en-twintigh. Dit Landtſchap vondt echter dus geen ruſt : want nae dat het met inlandtſche beroerten geplaeght had geweeſt , wierd het in drie deelen gedeelt , van de welcken 't een Koninckrijck *Laos* , 't ander *Tungking*, en 't derde *Cochinchina* maeckte , hoewel ſy niet anders ſijn dan deelen der Landſchappen van *Quangſi* en *Junnan* , de welcke alle van de Sineſen

sen *Leão*, dat is woest, genoemt worden, gelijck de Sineſche Schrijver in deſer voegen ſchrijft: Deſe inwoonders ſijn woeſt, onkundigh van gerechtigheydt en beleeftheydt, en laten hun hayr tot op hun ſchouders waſſen, ſnijden hun baert af, ſcheppen vermaeck in hun lichaem te waſſchen, duycken heel konſtelijck in 't water, woonen in laege hutten, hebben geen kennis van de trappen der Overigheden, en onthalen hun gaſten met bladen van *Betel* en *Areca*, welcke in 't zuyderlijck Aſia heel gemeen ſijn. Dus ſchrijft deſe Schrijver, die gewent is d'uytheemſchen te verachten.

Seden,

Deſe landen ſijn warelijck heel uytmuntende, en ſeer vruchtbaer van alle dingen, die tot het leven der menſchen behooren. Sy hebben een ſelve Godsdienſt als de Sineſen; en een ſelve wijſe van letteren en ſchrijven: ſchoon hun tael en uytſpraeck heel anders is, ſoo betekenen ſy echter by alle een ſelve ding, niet anders dan een ſchildery, die van verſcheyde volcken met een verſcheyde naem genoemt wordt, en echter door des ſelfs aenſchouwing het ſelve, dat men daer meê meent, uytdruckt. Sy hebben overvloedt van fijn lijnwaet, ſijde en katoen. Deſe ſeer ſoete olie oft vocht, van de Portugeſen *Roſamalia* genoemt, druypt hier van de boomen af. Men vindt hier oock een groote menighte van arentshout, purpur van verwe, 't welck van de Spanjaerden *Lacca* genoemt wordt. De Sineſen gebruycken dit hout om hun ſijde ſtoffen te verwen. De gene, die meer hier af begeert, lees de treffelijcke geſchriften van de E. Alexander van Rhodes, die hier veel jaren lang in de wijngaert des Heeren dapper gearbeyt heeft.

tael, en gewoonten.

De Sineſche Schrijver ſeght oock dat hier veel Simmen ſijn, en onder anderen ſeker ſlagh, *Singſing* genoemt, die men, om hen te vangen, wijn in de boſſchen voorſtelt, en drincken aenbied; in voegen dat ſy, droncken ſijnde, lichtelijck gevat worden, van welckers bloedt ſeer koſtelijcke purper-verwe gemaeckt wordt. Men vind by hen noch een ander dier, *Feſe* genoemt, met een byna menſchelijck aengeſicht begaeft, lang van armen, ſwart en hayrigh van lichaem, dat geſwindelijck voort gaet, en de menſchen verſlind, en, als het de menſch eerſt ſiet, in lachen uytbarſt, even als een menſch, en hem met geluyt en ſtem aen ſpreeckt.

Keuleu is een bergh, aen welcks voet een ſtadt van gelijcke naem is. De bergen *Quen*, *Lung*, *Gai* en *Siang* hebben niets, dat aenmerckens-waerdigh is.

Voornaeme bergen.

De vloet *Laiſu* is een der voornaemſten. Ick vind niet dat de Sineſen iets meer aengemerckt hebben; en dewijl ick deſe landen ſelf niet beſichtight heb, ſoo heb ick niets daer by te voegen.

Vloeden.

Dewijl ick deſe dingen afgehandelt heb, ſoo ſal ick my tot de beſchrijving van yder Landtſchap voegen, en hier toe 't gene bybrengen, dat ick ſelfs geſien heb, (want ick heb ſeven Landtſchappen daer af bewandelt) oft dat ick uyt de Sineſche Lantbeſchrijvers getrouwelijck heb opgeſpeurt: want ſy hebben ſeer naeukeurige boecken, als tot een lighaem gebracht, in de welcken ſy de namen en gelegenheydt der ſteden, vlecken, vloeden, bergen, en der andere dingen, die hier toe behooren, beſchreven hebben, ſonder echter iets naeukeurighlijck van de langte, breette, oft tuſſchen-ruymte aen te mercken. Maer dewijl ick ſelf dit in vele plaetſen waergenomen heb, ſoo heb ick lichtelijck, doch niet ſonder moeyte, aen andere ſteden hun behoorlijcke plaets konnen toewijſen, voornamelijck geholpen door de Sineſche kaerten en boecken, die ick als mijn eenige ſchat van daer gebracht heb.

't EERSTE LANDTSCHAP

PEKING,

OFT

PECHELI.

Naem van het Landtschap.

DE eerste plaets behoort aen 't Landtschap *Peking*, om dat het in waerdigheydt het eerste is. Het heeft sijn naem van de Koninckliicke stadt *Peking*, het welck soo veel als noorderlijcke hooftstadt bediedt, tot onderscheyt van de zuyderlijcke hooftstadt, *Nanking* geheeten, hoewel *Pecheli* d'eyge naem van 't Landtschap is. In dit Landtschap heeft sedert veel jaren de setel der Sinesche Keysers geweest, insonderheydt der gener, die nae Christus geboorte geheerscht hebben: want de stammen van *Leâova*, *Kina*, *Ivena*, en eyndelijck de Tartars, die aen de stam *Taicinga* 't begin sijn geweest, hebben hier de setel van hun heerschappy gevest.

Waerdigheydt.

De grensen van dit Landtschap sijn heel groot; en heeft naer 't ooSten de zeeboesem, tusschen Corea en Sina onderschept, gemenelijck *Çanghai* genoemt, naer het noordoosterlijcke landtschap *Leâotung*; naer 't noorden dese groote muur, tegen d'invallen der Tartars gebout, en een deel van het oude Tartarien, 't welck tusschen dese wildernis, oft sandige landtstreeck *Xamo* legt; naer 't westen heeft het sijn uytsicht naer 't Landtschap *Xansi*, van 't welck het door een lange reeks van bergen, *Heng* genoemt, afgescheyden word; naer 't suydtwesten verstreckt de Geele vloet, deur *Xansi* ingetreden, tot een grenspael tusschen dit, en het Landtschap *Honan*; eyndelijck, naer het suyden en suydoosten word het aen 't Lantschap *Xantung* gevoeght, daer tusschen beyde de vloet *Guei* deurvloeyt, en aen beyde tot grenspalen verstreckt. Dese geheele Provintie vertoont byna de gedaente van een rechte driehoeck.

Grensen.

Dit Lantschap heeft eertijdts in verscheyde deelen bysondere namen gehad, en is dikwijls *Jeu* en *Ki* genoemt. Het heeft acht seer groote steden, van de welcken yder over veel minder steden heerscht, ja soodanig, dat byna yder stadt lichtelijck een geheel Landschap sou konnen uytmaken. Want als men dese acht groote steden daer by telt, soo begrijpt dit Landtschap in sich hondert vijf-en-dertigh steden, alle met muren en grachten omringt, die ick in mijn Land-beschrijving alleenlijck aenwijsen sal, vermidts de Sinesche Landtbeschrijvers selven de plaetsen, van muren onversien, in hun boecken oft kaerten niet aentekenen, dewijl het getal daer af soo groot is. Onse kaerten vertoonen echter eenige der voornaemsten hier af; want d'engte der kaerten, en de schaersheydt van tijdt laten my niet toe de namen van alle dese plaetsen te noemen.

Oude namen.

Getal der steden.

Wat de gematigtheydt des hemels, en des lants aengaet, de koude is in dit Landtschap grooter, dan de hooghte van de Pool meêbrengt, die nauwelijcks twee-en-veertigh graden boven de kimmen verheven is: en nochtans bevriesen dickwijls geheele vier maenden lang alle de vloeden soo hardt, dat men met paerden en wagens, en met seer sware vrachten onbeschroomdelijck en sonder gevaer op 't ys magh lopen. Men kapt oock seer groote stucken van dit ys, die voor d'aenstaende somer tot wellust bewaert worden; doch niet om de dranck kout te maken, die sy altijdt warm gebruycken, en t'elckens kroesen met suypdrancken in drincken. In dese maenden sijn alle de schepen soo vast in 't ys bevroren, dat sy niet konnen voortkomen, vermidts de koude hen van alle sijden bevangt, ('t welck in 't midden van de November gebeurt;) in voegen dat sy vier maenden lang onbewegelijck moeten vast blijven: want het ys smelt niet voor 't begin van Maert. Dese bevriesing van 't water geschiedt ten meestendeel in een dagh, schoon het

Hoedanigheydt.

Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis.
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

Septentrio.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

XANSI PROVINCIÆ PARS.

HO- NAN PRO- VIN- CIÆ PARS.

XANTUNG PROVINCIÆ

LEAOTVNG PARS.

ÇANG SINVS

PARS.

Stadia Sinenſia, quorum 250 uni gradui reſpondent.

50 100 150 200 250

Milliaria Germanica, quorum 15 unum conſtituunt gradum.

5 10 15

Notarum Explicatio.

- Metropolis.
- Vrbs.
- Civitas major.
- Civitas minor.
- Fortalitia.
- Signum militare.
- Aerifodinæ.
- Cataractæ.
- M. mons.
- fl. F. fluvius.
- A. Annis.
- L. Lacus.

PECHELI, SIVE PEKING, IMPERII SINARVM PROVINCIA PRIMA.

het vele dagen om te ſmelten behoeft, en dit noch van onder op. Seker, dit is geheel wonderlijck, dat men daer geen ſoo groote koude ſiet oft gevoelt, dat ſy d'Europers kan dwingen ſich in de ſtoven te begeven, oft machtigh is om in Europa ys voort te brengen. Om dan d'oorſaeken deſer dingen op te ſoecken, moet men daer ſijn toevlucht tot d'onderaerdſche dampen en uytblaſingen nemen, daer de ſalpeterige gront van dit geheel land oock toe helpt; 't welck veroorſaeckt dat, ſchoon het daer ſelden regent, 's uchtens alles vochtigh ſchijnt, het welck met het rijſen van de ſon opdrooght, en tot heel dun ſtof wordt, dat, van de wint in de lucht geheven, als dicke wolcken maeckt, alles deurdringt, en beſmet: ſeker een moeyelijck en affchuwelijck ding.

Getal der menſchen. Het Sineſche boeck, 't welck het getal des volcks van 't gehele Rijck begrijpt, telt in dit Landtſchap vier hondert achtien duyſent, negen hondert negen-en-tachtigh huys-geſinnen, en vier-en-dartigh hondert duyſent twee-en-vijftigh duyſent, twee hondert vier-en-vijftigh menſchen, behalven d'overigheden, krijgslieden, en anderen, die men uytſonderen moet, gelijck geſeght is.

Schattingen. De ſchatting, die van rijs, geerſſe, oft tarwe betaelt wordt, is ſes hondert duyſent elf hondert drie-en-vijftigh ſacken; van ongewerckt fijn lijnwaet twee hondert vier-en-twintigh ponden, van de welcken yder pont twintigh oncen uytbrengen; van gewerckte ſijde vijf-en-veertigh duyſent, hondert vijf-en-dartigh ponden; van katoen dartien duyſent ſeven hondert acht-en-veertigh ponden; van bundelen ſtroo oft hoy, tot des Konings paerden te voeden, ſeven-en-tachtigh hondert duyſent, ſeven-en-dartigh duyſent, twee hondert vier-en-tachtigh. De gewichten van 't ſout, van dewelcken yder hondert vier-en-twintigh ponden begrijpt, hondert en tachtigh duyſent, acht hondert en ſeventigh. Ick verſwijgh noch d'overige ſchatting die van gelt, en van de tol-plaetſen voortkoomt. Deſe dingen ſullen den genen niet groot ſchijnen, die de ſchattingen der andere Landtſchappen overweeght. Deſe Provintie, hoewel ſeer vlack, heeft verre boven d'anderen een ſandige en onvruchtbare gront; en het volck ſelf, onbequamer en ruwer dan d'anderen tot de konſten en leer-oeffeningen, is vaerdiger tot d'oorlogh, gelijck byna alle noorderlijcke Sineſen ſijn, ſoo ſy met de ſuyderlijcke geleken worden: want de laetſten overtreffen in vernuft en beleeftheydt, en d'eerſten in krachten, ſchoon ſy niet ſoo geoeffent en beſchaeft van ſeden ſijn.

Vernuft van 't volck.

De beſonderheden, die in dit Landtſchap ſijn, ſult ghy in de beſchrijving van yder ſtadt vinden. Ick ſal noch een ding hier by voegen, te weten, het middel van te reyſen, dat in deſe plaetſen niet ongewoon, en oock niet ongemackelijck is. Zy hebben een wagen, met een rad, ſoodanigh gemaeckt, dat 'er effen plaets voor een om in 't midden te ſitten is, terwijl twee anderen aen weêrſijden ſitten, en de voerman de wagen met houte bomen parſt en voortdrijft, niet met minder ſekerheydt, als geſwintheydt. Hier uyt ſpruyt miſſchien de fabel van dat de wagens daer van de wint voortgedreven worden, en dat de Sineſen die met ſeylen op 't landt voort ſtieren, gelijck de ſchepen in zee, ſchoon hier toe een ſeer bequame vlackte is, en wy geſien hebben dat ſulcks ergens is gebeurt. *Wagen op de wegen.*

Ick heb in d'algemeene beſchrijving van dit uytterſte Aſia belooft dat ick van *Catay* ſou handelen; op dat onſe Europers, *Catay* ſoeckende, voortaen niet verre daer af ſouden dwalen, vermidts ſy geenſins 't gene verſtaen, dat by Marcus Paulus daer af geſchreven is. *Catay* dan is waerlijck niets anders, als ſes noorderlijcke Landtſchappen van dit Uytterſte Aſia, die door de groote vloedt *Kiang* van de negen ſuyderlijcke Landtſchappen afgeſcheyden worden. Marcus Paulus noemt deſe negen 't Koninckrijck *Mangin*, gelijck d'eerſte ſes *Catay*. Geen wonder, dewijl die noch dus van de Tartars genoemt worden, gelijck oock van de Moren, die gewent ſijn alle drie jaren ſchatting aen de Keyſer van Sina te brengen. En dewijl de naem van de vloedt *Kiang*, en 't getal van de Landtſchappen, ſoo der gener, die naer 't noorden, als der gener, die naer 't ſuyden leggen, met de genen, die in de beſchrijving van M. Paulus Venetus *Catay* en *Mangin* genoemt worden, ſoo twijffel ick voortaen niet, oft *Catay* ſal in dit uytterſte Aſia ſijn. Hier koomt noch by dat d'eerwaerdige vader Matthæus Riccus, Jeſuyt, onſe medebroeder, voor d'eerſte mael in *Peking* gekomen, daer een Turck vont, die een leeuw tot een geſchenck aen de Keyſer van Sina gebracht hadt. Deſe, naerſtelijck en naukeurighlijck ondervraeght hoe het Rijck van Sina genoemt wierd, antwoorde dat het *Catay* geheeten *Catay waer.*

heeten wierd, en was, en dat de Koninckſlijcke ſtadt de naem van *Cambalu* voerde.

Benedictus de Goes, een broeder van onſe ordening, heeft niet lang daer na dit door een treffelijcke getuygenis, en door ſijn eyge ondervinding beveſtight. Deſe, in verſcheyde talen van Aſia, en voornamelijck in de Perſiaenſche ſpraeck geleert, wierd van de E. Nicolaes Pimenta, Viſitator van Indien, uytgeſonden, om naer eenige ſekerheydt van *Catay* te vernemen, op dat hy daer, door d'onſen, 't licht des Geloofs, en des Euangeliums invoeren ſou. Deſe, byna 't geheel innerlijck Aſia deurgetrocken, quam eyndelijck met de benden der Moren, die ſy Caravanen noemen, in *Catay*, namelijck by de Sineſen ſelven, by de welcke toen alreê over lange tijdt lieden van onſe Societeyt geweeſt hadden. Hy, met ſijn medebroeders eenige kennis gemaeckt hebbende, en ſich tot de reys naer *Cambalu*, oft *Peking* bereydende, viel in een ſieckte, en ſtorf in Sina ſelve, daer hy, naer *Catay* ſoeckende, de hemel, gelijck wy verhopen, tot vergelding van ſijn kommer en arbeydt vond. De gene, die luſtigh is om de beſchrijving van ſijn reys te leſen, hy ſal haer in de Chriſtelijcke reys van de E. Nicolaes Trigautius breedelijck beſchreven vinden.

Katten tot vermaeck.

In dit Landtſchap ſijn heel witte katten, lang van hair, en met hangende ooren, die gelijck de kleyne hondjes van Malta gehouden worden, en tot vermaeck aen de vrouwen ſtrecken. Sy vangen echter geen muyſen, miſſchien om dat ſy al te teederlijck opgevoedt worden. Daer is echter geen gebreck van andere katten, die muyſen vangen, ſchoon men die niet ſoo hoogh acht, en dieshalven miſſchien te beter ſijn.

De Sineſen liefhebbers van oude dingen.

Onder *Siven Te*, de vijfde Keyſer van de ſtam *Taiminga*, in 't veertien hondertſte jaer na Chriſtus geboorte, verbrandde het Keyſerlijck Hof, in welcke brant het gout, ſilver en koper onder malkander ſmolt, daer ſeker ſlach van metael af quam, gelijck de genen, die by ons naer oude dingen ſoecken, achten dat het koper van Corinthen geweeſt heeft, daer af men veel vaten maeckte, die koſtelijck en van hooge achting ſijn, inſonderheydt om reuckeryen en parfumen te maken. Sy worden oock dickwijls tot het koken van *Cha* gebruyckt. Voorts, de Sineſen ſijn niet min, dan de Japonners, begerig naer deſe vaten alleen, maer oock naer alle aeloude dingen, namelijck naer oud gereetſchap, oude letters en geſchriften, en ſteenen, die ſy gebruycken om inckt van te maecken, en boven paerlen en koſtelijcke geſteenten achten, en *Cutung* noemen; en deſe algemeene naem geven ſy aen alle oude koſtelijckheden.

D'eerſte oft Koninckſlijcke ſtadt XUNTIEN.

D'Eerſte en voornaemſte der groote ſteden wordt *Xuntien* genoemt, als oft men den hemel gehoorſamende ſeyde. Sy heeft noch een andere naem, te weten *Peking*, uyt oorſaeck van de noordſche koninckſlijcke ſetel der Keyſeren. Ick heb dickwijls op des ſelfs hooghte van de Pool gelet, en bevonden dat ſy niet over de veertighſte graedt gaet; vermidts ſy op negen-en-dertigh graden en negen-en-vijftigh minuten leght. Wat de lengte van deſe ſtadt aengaet, alſoo ick bevinde dat by onſe Europeers groot verſchil is over het begin des ſelfs, hebbe goedt gedacht over deſe ſtadt den eerſten Meridiaen te ſtellen, en van daer ooſtwaerts en weſtwaerts te tellen. Uyt de tafelen van d'eclipſen, oft verduyſteringen der mane van Lansbergen (die ick dickwijls nageſien heb, ſoo in deſe ſtad, als in eenige andere ſteden van Sina,) bevind ick dat ſy van Ter Goes in Zeelant af leght in 't geheel ſeven uren 56 min. die 119 graden Middel-lijns uytmaken. Indien men dan ſtelt dat Ter Goes ſes-en-twintigh graden van *Teneriffa* af leght, ſoo ſal men de Middagh-lijn van deſe ſtadt bevinden honderd vijf-en-veertigh graden, oft hondert acht-en-veertigh graden 20 min. ſoo men ſtelt dat Ter Goes negen-en-twintigh grad. 20 min. gelegen is van de eerſte Meridiaen: oft noch anders; naer dat men de eerſte Middagh-lijn verſcheydelijk neemt.

De hoogte van Xuntien.

Eerſte Middagh-lijn.

Steden onder haer gebiedt.

Deſe ſtadt heeft recht over ſes-en-twintigh ſteden, over dewelcke ſy gebiedt, als de voornaemſte en hooftſtadt, 't welck, hier eens geſeght, ick voortaen van alle d'anderen verſtaen wil hebben, namelijck dat yder hooftſtadt veel andere ſteden onder ſich heeft, met de welcke ſy als een kleyn Landtſchap uytmaken. De namen deſer ſes-en-twintigh ſteden ſijn, 1 *Xúntien*, 2 *Xúny*, 3 *Changping*, 4 *Leanghiang*, 5 *Mieyun*, 6 *Hoaijo*, 7 *Kugan*, 8 *Jungcing*, 9 *Tun-*

9 *Tungan*, 10 *Hiangho*, 11 *Tung* ⊙, 12 *Sanho*, 13 *Vuciug*, 14 *Paoti*, 15 *Cho* ⊙, 16 *Fangxan*, 17 *Pa* ⊙, 18 *Vengan*, 19 *Taching*, 20 *Paoting*, 21 *Ki* ⊙, 22 *Jotien*, 23 *Fungjung*, 24 *Çuinhoa*, 25 *Pingko*, 26 *Que*. Eenigen van desen sijn grooter en heerlijcker, die ick met dit teken ⊙ aenwijs, en van de Sinesen *Cheu* genoemt worden; en d'anderen noemen sy *Hien*.

Verscheyde namen.

Het landt van dese stadt heeft verscheyde namen gehadt, naer de verscheyde Keysers: want de Sinesen hebben voor een gewoonte dat, als de stam, die gebiedt, verandert, sy oock de namen der steden, ten minsten van eenigen, veranderen. Onder *Yvo*, de stichter van d'eerste stam, die by de Sinesen geheerscht, en 't geheele Rijck in negen Landtschappen gedeelt heeft, behoorde dit gewest onder 't Landtschap *Ki*, en onder de constellatien van *Vi* en *Ki*, gelijck de selve Keyser beval. Onder de stam *Cheva* wierd dit Landtschap *Jeu* genoemt; onder de stam *Cina Xangko*; onder *Hana Quangyang*, en van *Cyn* wierd het *Fanyang* geheeten; onder *Sunga* voerde het de naem van *Jenxan*, in welcks uytgang en eynde M. Paulus Venetus in dit uytterste Asia gekomen is, met de Tartars; en toen desen weêr verdreven waren, heeft het de namen van *Peking* en *Xuntien* van de stam *Taiminga* verkregen, die het noch heden behoudt.

Cambalu wat.

Dit is hier aenmerckens-waerdigh, dat dese stadt van de Tartars *Cambalu* genoemt wordt, 't welck de stadt des heeren betekent; en hier af koomt de stadt *Cambalu* by M. Paulus Venetus: want alle de dingen, die hy in 't vierde boeck, in 't darde capittel beschrijft, komen met dese stadt overeen, vermidts sy, toen Paulus Venetus in Sina quam, de hooftstadt der Tartars was, die haer toen alreê ingenomen hadden, te weten in 't jaer twaelf hondert en tien, lang voor de koomst van M. Paulus Venetus in Sina, die, gelijck uyt des selfs schriften blijkt, daer in quam in 't jaer twaelf hondert vijf-en-seventigh, te weten toen de Tartars de zuyderlijcke deelen van *Sina* oft *Mangin* overwonnen, van 't welck hier na breeder.

Wanneer de stadt Xuntien gebout is.

De Keyser *Taiçungus*, die omtrent het jaer onses Heeren veertien hondert en vier heerschte, heeft dese stadt grootelijcks verçiert; want hy was de eerste van de stam *Taiminga*, die sijn setel daer in veste, en de stadt *Nanking* verliet, om de Tartars, van sijn grootvader uyt de buurlanden verdreven, lichtelijcker tegen te staen, soo sy eenigh geweldt pooghden te doen. Hy deê vierkante muren maken, die in hun ommekring veertigh Sinesche stadien lang, en twintigh ellebogen breedt waren, stelde veel torens, die van alderhande wapenen versien waren, in behorelijcke ordening, en liet een diepe gracht, die van alle sijden het werck omringde, maken. De stadt heeft twaelf poorten, daer van alle sijden het grootste deel van Sina naer toe vloeyt. Alle d'overigheden en amptlieden, en de gene, die tot geleertheydt gevordert willen worden, moeten uyt geheel Sina derwaerts komen: want de geheele bestiering hangt aen dese stadt, als aen 't hooft van 't Rijck. De rijckdommen van 't geheele Rijck vloejen derwaerts, en de waren worden van alle sijden daer naer toe gevoert. Dit veroorsaeckt daer een ongelooffelijcke overvloet van alle dingen, en geen minder menighte van menschen. Hier gebreeckt niets tot gebruyck, oock niets tot wellust. Veel duysenden van koninclijcke schepen (om de gene van de besondere lieden voorby te gaen) worden daer alleenlijck gebruyckt om kleyne snuysteringen naer het Hof te brengen; want de Sinesen besteden alle hun vlijt en naerstigheydt in 't maken van bevarelijcke vloeden en vaerten deur byna heel Sina, door middel van de welcken de wegh naer 't Hof, soo uyt de zuyderlijcke, als uyt de noorderlijcke Landtschappen open is: seker een overwonderlijck werck, ten deel van natuur, en ten deel door konst toegestelt, en veel hondert mijlen soodanigh gebruyckelijck gemaeckt, dat alle de schepen eyndelijck in *Tiencin*, een treffelijcke koopstadt, te samen komen, en van daer naer *Peking* opvaren. Dit veroorsaeckt dat dese stadt, hoewel anders in een onvruchtbaer landt gelegen, echter de hoorn van overvloet aller dingen genoemt magh worden, soo dat dit spreeckwoort heel waer bevonden wordt, *Dat 'er in Peking niets wast, en echter niets ontbreeckt*. Ick heb dan goet gevonden de beschrijving van dese stadt uyt de Christelijcke reys van de E. Nicolaes Trigautius by de Sinesen hier by te voegen. Lib. 4. cap. 3.

Groote toevloejing en rijckdom van dese stadt.

Ick sou, seght hy, de hoogh-achtbaerheyt van dese stadt ongelijck doen, en te groote begeerte in de leser ontsteken, soo ick niets daer af sprack. Dese koninclijcke stadt light in 't uytterste koninckrijck naer het noorden, en is niet verder, dan hondert Ita-

liaensche mijlen van dese vermaerde muur, die tegen de Tartars gebout is. De stadt *Nanking* overtreft haer in grootheydt, en in goede ordening van straten, swaerte van gebouwen, en vestingen; maer sy overtreft *Nanking* in menighte van inwoonders, en in 't getal van krijgslieden en overigheden.

Gedaente der stadt Peking.

Naer 't zuyden wordt sy van twee hooge en stercke muren omringt, die soo breet sijn, dat 'er lichtelijck twaelf paerden neffens malkander konnen loopen, sonder dat d'een aen d'ander hinderlijck is. Dese muur is van gebacke steen gebout, behalven dat in de gront de geheele last van de muur op seer groote steenen staet. Het midden van de muur is met dichte aerde, in plaets van steenen, gevult, en sy overtreft veel in hoogte de genen, die wy in Europa om de steden bouwen. Dese stadt is naer 't noorden niet meer dan met een muur omringt. De krijghslieden houden by nacht op dese muren niet minder de wacht, dan oft alles in een lichte vlam van oorlogh stont. By dagh houden de gelubden de wacht aen de poorten, oft sy seggen, dat sy de wacht houden; maer 't is eer om de tollen in te vorderen, 't welck echter in geen andere steden gebeurt. Men siet des Keysers hof binnen de muren, naer de zuydsijde, byna voor de poorten van de stadt, en streckt sich uyt tot aen de muur naer de noordsijde; in voegen dat het schijnt dat het de geheele stadt beslaet, dewijl 't overige van de stadt sich aen weêrsijde van 't hof uytspreyd, 't welck wel wat kleynder is, dan 't hof van *Nanking*, maer door 't vermaeck, en door de treffelijckheydt vergoedt wordt. Want door 't afwesen der Koningen vervalt dat van *Nanking* dagelijcks, gelijck een lighaem, dat van sijn siel berooft is: maer *Peking* wordt door der selver tegenwoordigheydt meer en meer verciert.

Ongemack van 't stof.

Heel weynigh straten van de stadt *Peking* sijn met gebacke steen, oft keysteen bestraet; en dieshalven kan men swarelijck seggen in welcke tijdt de gang daer moeyelijckst is: want des winters is het slijck even hinderlijck, als des somers het stof. En om dat het selden in dit Landtschap regent, soo wordt d'aerde heel tot stof, 't welck van de minste wint, die waeyt, opgeheven en gedreven word; in voegen dat 'er geen plaets in huys is, daer het niet deurdringt, en alles besmet. De genen, die naer de middel van dit ongemack te weeren, sochten, hebben een gewoonte ingevoert, die, gelijck ick acht, elders vreemt sou schijnen. Want daer is niemant, van wat staet hy oock is, die te voet gaet, oft te paert rijdt, sonder een kleedt, dat van de top van 't hooft tot op de borst hangt, en 't aengesicht bedeckt, 't welck soo gemaeckt is, dat men daer deur sien kan, en echter van 't stof bevrijdt is. Dit kleed heeft in dese stadt noch dit gemack, dat men niet t'onwil bekent kan worden; 't welck veroorsaeckt dat men van ontellijcke groetenissen vry is, en dieshalven veel en groote kosten spaert, daer in men anders door vele toestels vallen sou. Want vermidts het by de Sinesen niet heerlijck geacht wordt in de steden te paerdt te rijden, en in draeghsetels te sitten kostelijck is, soo kan men door dese middel sijn gevolgh sonder schande verminderen. Men vindt geen andere plaets, daer men, door 't stof oft slijck gedwongen, meer te paert, oft op eenigh ander vracht-beest sit, die overal op de kruys-wegen, aen de stadts-poorten, aen de bruggen van 't hof, en aen de gewelfselen, die daer veel sijn, hun opsitters verwachten, en voor weynigh geldt een geheele dagh bereden worden. En dewijl 'er een ongelooffelijcke menighte van menschen in de stadt is, soo leyden de muyldrijvers hun beesten dickwijls by de toom om, en openen de wegh. Sy sijn oock heel kundigh in de wegen; en sy kennen de huysen van alle de Grooten. Men vind daer oock een boeck, in 't welck alle de namen der stadt, wijcken, wegen en straten seer getrouwelijck aengewesen worden. Men siet daer niet alleenlijck paerden, maer oock draeghsetels en dragers, die sich gelaten eerbiedigh tot Overigheden te sijn, en sich veynsen de Grooten te willen dragen, schoon sy meer loon eyschen, dan men gewent is te *Nanking*, oft elders te geven. Dus schrijft Trigautius, die byna een selve gevoelen, als wy, van *Cambalu* en *Catay* heeft.

Groote huysen.

Voorts, daer sijn veel heerlijcke gebouwen voor yder van d'Overigheden, die in dese stadt woonen, die, schoon sy in groote, vastigheydt, en glans dese grove marmere gebouwen niet gelijck sijn, echter veel ruymer bevonden worden soo veel de vlacke gront aengaet, en gemackelijcker tot het menschelijck gebruyck, ja netter dan d'onsen sijn. Des Keysers hof, dat aen de noordsijde van de stadt leght, overtreft verre de pracht van d'onsen, 't sy men op de grootheydt, oft op de verciering siet. Het begrijpt in sijn ommekring twaelf Sinesche sta-

Des Keysers hof.

ſtadien, en heeft vier poorten, naer de vier deelen des weerelts gekeert, daer af de gene naer de ſuydſijde meeſt gebruyckt wordt. Het is van drie muren omringt, die hoogh en ſterck ſijn. Binnen de twee eerſten en uytterſten ſijn de lijfwachters, de gelubden, daer de grootſte Landtvooghden in mogen komen, om daer hun ſaken te verhandelen. De Keyſer woont in de leſte, die veel grooter is dan d'anderen, ten opſicht van de kamers, hoven, boſſchen en poelen. Niemant mach hier in komen, dan de gelubden en vrouwen, dewelcke de Koning tot alle dienſten gebruyckt. De trappen en waerdigheden der bedieningen ſijn hier verſcheyden. Daer is niet meer dan een wettige Koningin; d'anderen ſijn boelinnen, van de welcken ſommigen de Koning bedienen, anderen op de kamers, anderen op de kleederen, ſommigen op 't hof paſſen, en anderen mindere dienſten doen. Ick heb gehoort dat 'er wel vijf duyſent van ſoodanige vrouwen ſijn. Dieshalven, ſchoon ick niet meer dan een hof noem, ſoo begrijpt het echter vele in kracht, daer alles in een geſchickte en bequame ordening geplaetſt is. D'eerſte en voornaemſte plaets is die van de Keyſer, van d'eerſte Keyſerin, en van de kleyne Vorſten, d'ander voor d'oude Keyſerin, des Keyſers moeder. Alle de kinderen, uyt hun kintſche jaren gekomen, nemen yder een hof in. D'andere koninginnen, oft vier voornaemſte boelinnen hebben yder hun hof, naer de vier ſijden des weerelts gelegen. Daer is noch een ander hof voor d'oude mannen, als een oud mannenhuys, oft *prytaneum* t'Athenen, en eyndelijck veel anderen, die anders gebruyckt worden. Men vindt daer noch vele treffelijcke huyſen voor de gelubden en d'andere boelinnen, en voor der ſelver dienſtboden: anderen voor de werck-lieden, en voor de Prieſters der afgoden, en voor andere diergelijcke menſchen: want daer ſijn meer dan vijftien duyſent menſchen, die in dit hof woonen, en gevoedt worden. Beneden innewaerts ſiet men vele marmere en ſteene gewelffelen, wandelryen, pylers en beelden, heel konſtighlijck gemaeckt. Alle de tegelen blincken van geele, dat is koninckklijcke verwe, jae ſoodanigh, dat de gene, die hen van verre ſien, meenen dat ſy van goudt ſijn, voornamelijck als de ſon haer ſtralen daer vlack op ſchiet. Al 't gene dat van houdt gemaeckt is, blinckt van goudt, oft is met dit koſtelijck lijm, *Cie* geno*e*mt, beſtreken, en glinſtert als een ſpiegel. Sy hebben niet ſoo vele ſolderingen als wy. Hun huyſen ſijn echter ſeer hoogh, op dicke en ronde pijlers gebout, van alle ſijden effen en gelijck, daer in ſy achten dat hun geluck beſtaet. 't Is wonder van waer ſoo veel en ſoo groote pijlers komen: want men kan eenigen nauwelijcks met de beyde armen omvatten; en ſy ſijn ſomtijdts vijftien, jae twintigh ellebogen hoogh, en ſtrecken alle in 't loodt op malkander. De vloer leght op dicke balcken, omtrent drie ellebogen boven d'aerde, ſoo vaſt en ſterck, dat het de gront ſelfs ſchijnt. Deur 't hof vloeyt oock een vloet, door konſt gemaekt, die oock groote ſchepen kan dragen, en die ſich binnen 't hof in verſcheyde grachten verdeelt, tot gemack, en tot vermaeck. Deſe vloet ſpoelt daer aen veel bergen, door konſt gemaeckt, en die aen de ware bergen ſelfs nijt konnen geven, om de voortreffelijckheydt van de konſt, daer in de Sineſen ſeer keurſinnelijck, ick ſwijgh waengeloovigh, ſijn. Sy maken die heel cierelijck van puynhoopen, tot vermaeck en verwondering van d'aenſchouwers. Sy planten daer op oock boomen en bloemen, in een vreemde en treffelijcke ordening. Men ſiet veel ſoodanige bergen in de hoven en tuynen der rijcken: en men kan de ſtant en gelegenheydt daer af uyt eene verſtaen, die van d'eerwaerde vader Trigautius beſchreven is. Ick heb in diergelijcke hoven van Sina (ſonder van d'anderen te ſpreken, die niet ſonder vermaeck aengeſchout, en miſſchien oock niet geleſen konnen worden,) een bergh geſien, uyt verſcheyde ongeſchaefde marmer en door konſt gebout. Deſe, tot holen konſtighlijck uytgehouwen, begrijpt in ſich kamers, ſalen, trappen, vijvers, boomen en meer andere dingen, in de welcken de konſt tegen de natuur ſchijnt te ſtrijden. Sy doen dit om door de koelte der holen de hitte van de ſomer te bedriegen, als ſy in hun ſtudien, oft in hun maeltijden beſigh ſijn. 't Gene, 't welck de ſchoonheydt daer af vermeerdert, is dat deſe bergh als een doolhof gemaeckt was; want hoewel hy geen groote plaets beſloegh, ſoo hield hy echter de genen, die alles wilden omgaen, twee ofte drie uren op, en men ging deur een andere poort uyt. Daer ſiet ghy 't gene 't welck Trigautius hier af ſchrijft.

Lib. 4, cap. 6.

Gemaekte bergen.

Maeckſel van het hof.

In 't ſelve hof is een plaets, die lichtelijck dertigh duyſent menſchen kan bevatten.

Vijf

Vijf duyſent krijgslieden bewaren in yder wacht de poorten van 't hof, met vijf elephanten, uyt het Landtſchap *Junnan* gebracht. Indien ick hier van de poelen, vijvers, tuynen, boſſchen, en van d'andere vercieringen en aenklevingen van't hof ſou ſpreken, ſoo ſou ick een boeck behoeven, om alles te noemen. Dit eenige ſal ick 'er noch byvoegen, dat 'er niets ſchoon, en byna niets goet in 't geheele Sineſche Rijck gevonden, oft van d'uytheemſche volcken daer ingebracht wordt, 't welck niet terſtont naer 't hof gaet, en nimmer daer weêr uyt koomt.

Kercken der Jeſuyten.

De Jeſuyten beſitten in deſe ſtadt twee kercken, aen de ware Godt gewijdt, d'een oudt, en d'ander nieu, die de Tartars onlangs aen hen toegeſtaen hebben. Buyten de muren van de ſtadt naer het weſten is noch een andere heerlijcke kerck, van de Keyſer Vanlieus, tot het graf van de E. Matthæus Riccius, gegeven. Men gaf aen hen deſe kerck om de treffelijcke verdienſten van deſe Apoſtoliſche mannen, en om ſijn groote en onvermoeyde arbeydt in dit Rijck, gelijck oock om veel van ſijn boecken in de Sineſche tael, ſoo van ons geloof, als van andere Europiſche dingen, en van de wiskonſt, daer gedruckt, die noch heden by de Sineſen in hooge achting ſijn, en die ſy hoogh verheffen; jae ſoodanigh, dat 'er nauwelijcks een kint is, die des ſelfs naem, en des ſelfs geheugenis, by dit volck aengenaem, niet kent. Daer is oock een groot en aengenaem boſch, met een paleys daer by, van 't welck men de beſchrijving en aftreck, in 't koper geſneden, bredelijck kan ſien by Nicolaes Trigautius, aen 't eynde van de Chriſtelijcke tocht by de Sineſen. Ick ſal dit hier niet byvoegen, om geen gedaen werck te doen. Deſe ſtadt heeft oock kercken der afgoden, en veel groote torens, ſoo buyten als binnen de muren, van de welcken vijf d'anderen in treffelijckheydt, en in pracht van gebou overtreffen.

Vruchten.

Het landt van deſe ſtadt brengt veel goede appelen voort, gelijck oock peren, pruymen, en menighte van graen en geerſe, en byna alderhande ſlagh van erten, boonen, &c. Sy gebruycken kolen in plaets van hout, die ſy uyt het geberghte *Kie* delven. Sy hebben meê noten en kaſtanien, gelijck oock vijgen en druyven, van de welcken ſy echter geen wijn maken.

Aen de noordſijde van de ſtadt is de bergh *Tienxeu*, daer de graven der Keyſers ſijn, niet min prachtigh, als waengeloovigh, vier mijlen van de ſtadt gelegen. Ick ſal deſe graven niet beſchrijven, dewijl ick niet daer by kon komen; maer ſulcks in de ſtadt *Nanking* doen, vermidts ick, van een vriendt, die de toeſicht hadt, daer gebracht, die graven geſien heb. Naer 't noordweſten van de ſtadt is de bergh *Jociven*, op de welck men 't heerlijck hof van de ſtam *Ivena* ſiet, daer de Tartariſche Keyſer in de ſomer, om de hitte te ſchuwen, gewonelijck ſijn toevlucht nam. By de ſtadt *Cha'ng p'ing* is de bergh *Peſeu*, daer twee ſtroomen naer 't dorp *Feu* te ſamen lopen. Niet verre van de ſtadt *Pa* is de bergh *Nan*, heel vermaert door een aengenaem riedtboſch van twaelf ſtadien, in 't welck een heerlijck gebou is, gemaeckt om daer de geeſt te verluſtigen. Men ſiet daer oock de hooge en afgebroke bergh *Pu'on*, die tot verſcheyde hooge toppen rijſt, op welkers eene top een ſeer groote ſteen is, die op de minſte aenraking ſich beweegt en verroert. Aen *Jot'ien* begint de bergh *Ten*, de grootſte van allen, en die ſich meer dan duyſent ſtadien uytſtreckt. By *Jungjung* is de bergh *Chi'nquon*, die veertigh ſtadien beſlaet, en naer de ſuydſijde ſekere top heeft, die, naer de verſcheyde verwen der ſteenen, bloem genoemt wordt. By *Çunhoa* is de bergh *Mingyue*, dus genoemt naer een onder-aerdſch hol, 't welck, als doorboort, een ander gat ontmoet, dat een flickering als van de maen afgeeft. Niet verre van *P'ingco* ſijn de bergen *Kie* en *Siuvu*, daer men kolen oft leem-aerde uyt haelt, 't welck men tot branding, in plaets van hout, gebruyckt.

Aenmerckelijckſte bergen.

Vloeden.

De vloet *To* heeft ſijn oorſprong in de bergh *Jociven*, uyt de poel *Si*, naer 't weſten van de bergh, welcks poel in grootheydt tien ſtadien uytmaeckt. Van daer vloeyt hy naer 't hof van de Keyſer, en, veel bochten, door konſt gemaeckt, omgelopen hebbende, beſproeyt het geheele hof, de tuynen en boſſchen, en maeckt verſcheyde poelen.

De vloet *Lúkeú*, die oock *Sangcan* genoemt wordt, vloeyt deur naer 't zuydtweſten van de koninckklijcke ſtadt, daer hy onder een treffelijcke brugh deurvloeyt, aen de welcke men veel ſteene bogen telt.

Aen de zuydweſtſijde van de bergh *Tienxeu* is een poel, die uyt negen ſpringbronnen ſpruyt; en dewijl dit getal by de Sineſen voor geluckigh wordt gehouden, ſoo heeft dat oock het waengeloof der koninklijcke graven vermeerdert, daer af de poel

Kieu-

Kieulung, oft der negen draken geheeten wordt.

By de ſtadt *Cho* is een ſeer lange gracht, door konſt gemaeckt, *Toc'ang* genoemt, welcks water het luſtigh Landtſchap, dat daer aen leght, wonderlijck vruchtbaer maeckt.

De tweede ſtadt
PAOTING.

DEſe groote ſtadt heeft oock een ſeer aengenaem landt, en overvloet van alle dingen. Men telt twintigh ſteden, die onder haer gebied ſtaen, 1 *Paoting*, 2 *Muonching*, 3 *Ganſo*, 4 *Tinghing*, 5 *Sinching*, 6 *Thang*, 7 *Poye*, 8 *Kingtu*, 9 *Jungching*, 10 *Huon*, 11 *Ly*, 12 *Hiúng*, 13 *Khio*, 14 *Xinçe*, 15 *Tunglo*, 16 *Gan o*, 17 *Caoyang*, 18 *Singan*, 19 *Te o*, 20 *Laixui*: aen de welcken *Yvus*, naer 't verſcheyde deel van 't Landtſchap, daer ſy in leggen, verſcheyde ſtellingen toegeſchreven heeft. Men acht dat een deel hier af onder *Vi* en *Ki*, en een deel onder *Mao* en *Pi* leght. Dit geheele Landtſchap behoorde onder de ſelve *Yvus* aen *Kicheu*, genoegh vermaert om dat het deſe groote Veldt-overſte des Konings *Yen Loijus* voortgebracht heeft, van 't welck wy breeder in onſe verkorting ſpreken. In de tijdt der koningen wierd ſy *Chao* genoemt, van de ſtam *Hana Sintu*, en van *Sunga Paocheu*: maer ſy voerd de hedendaeghſche naem van de ſtam *Taiminga*. Men ſiet naer 't zuydooſten ſeer oude puynhoopen van muren, twee duyſent en vijf hondert jaren voor Chriſtus geboorte van de Keyſer *Chuenhioo* gebout. Sy heeft ſeven kercken, aen helden gewijdt, en een aen *Javus*, d'oudſte Keyſer. De dranck van deſe ſtadt, van rijs gemaeckt, wordt grootelijcks gepreſen, en voor wijn gebruyckt. Hier ſijn oock ſeer goede en groote kaſtanien.

Namen der ſteden.

Oude namen.

Aenmerkelijckſte bergen.

By *Huon* is de bergh *Yki*, daer in, gelijck men ſchrijft, des Keyſers *Javi* moeder geleeft heeft. Naer *Hiung* is de bergh *Tahiung*, uyt de welck een heldere ſpringbron tuſſchen d'engten der ſteenen ontſpringt. By *Ye* leght de bergh *Lungcie*, daer in men de ſpeuren van een draeck ſiet. De wegh deur de bergen is hier moeyelijck, uyt oorſaeck van een veſting, daer voor gebout, langs dewelcke de wegh tot aen de ſtadt *Thaitung* open is. Niet verre van *Tunglo* is een dal, met ſeer hooge toppen van bergen beſloten, tot het welck de toegang deur een eenigh eng voetpadt open leght, dewelcke in tijdt van oorlogh, om de ſekerheydt geſocht, en van vele bewandelt wort.

De vloet *Kiutho* beſpoelt de ſtadt *Tunglo*, en heeft ſijn oorſprong in 't Landtſchap *Xanſi*, naer de zuydſijde der bergen *Tinhi*, en van daer deur de ſtadt *Heuping* vloeyende, koomt in dit Landtſchap, 't welck hy byna geheel naer 't ooſten voorby vloeyt, en ſich aen de veſting *Tiencin* in zee ſtort. *Vloeden.*

Naer de zuydſijde van de ſtadt is de poel *Lienhoa* ſeer kleyn, maer echter aengenaem, door de bloemen van de ſelve naem vermaert, die aen des ſelfs burgers en inwoonders tot vermaeck ſtrecken, en dickwijls met gaſteryen geviert wordt. Ick beſchrijf deſe bloemen elders, en op een bequamer plaets. De poel is naby aen de gracht van de ſtadt.

De vloet IN neemt ſijn oorſprong uyt het geberghte *Ye*, en van daer noordewaerts afvloeyende, omringt de ſtadt van de weſtſijde, en maeckt door ſijn bochten 't eylandt *Pehoa*.

De derde ſtadt
HOKIEN.

DE ſaeck ſelve heeft de naem van *Hokien* ('t welck ſoo veel is als tuſſchen de vloeden) aen deſe ſtadt gegeven; om dat het landt van de ſelve door verſcheyde vloeden, als een eylandt, omringt wordt. Hoewel ſy eertijdts onder de ſtam *Cheva Tungyam*, en onder *Hana Poihai* genoemt wierdt, ſoo heeft echter de ſtam *Tanga* gewilt dat ſy *Ingcheu*, en de ſtam *Sunga*, dat ſy *Inghai* geheeten ſou ſijn. Onder *Yvus* behoorde ſy aen 't Landtſchap *Kiche*. In de tijdt der koningen heeft ſy verſcheyde gevallen gehad, en nu onder de koning *Ci*, dan onder *Chaus*, en dan onder *Jen* geweeſt. *Oude namen.*

't Landt is hier vet en kleyachtigh, en ſtreckt ſich uyt tot aen d'ooſtzee, daer heele ruyme velden ſijn, in de welcken ſout uyt het zeewater groeyt. Het heeft weynigh bergen, en die noch heel kleyn ſijn. Men vindt hier viſchrijcke waters, die overvloet van treffelijcke kreeften hebben. De voornaemſte kercken ſijn aen vier helden gewijdt. Het heeft achtien ſteden onder ſich, 1 *Hokien*, 2 *Hien*, 3 *Heuching*, 4 *Soning*, 5 *Ginkieu*, 6 *Kiaoho*, 7 *Cing*, 8 *Hingci*, 9 *Cin-* *Steden.*

9 *Cinghai*, 10 *Ningcin*, 11 *King* ⊙, 12 *Ukiao*, 13 *Tungquang*, 14 *Kuching*, 15 *Çang* ⊙, 16 *Nanpi*, 17 *Jenxan*, 18 *Kingyun*.

Aenmerkelijcke bergh.

Hier is niet meer dan een bergh, die aenmerckens-waerdigh is, by de ſtadt *Cing*, welcks top ſich in een lange en breede vlackte verſpreydt; en om ſijn vette en vruchtbare gront hoogh gepreſen wordt, daer oock een vleck op is. De bergh ſelfs wordt *Si* genoemt.

Wonderlijcke poel.

By de ſtadt *Hien* is een ſeer diepe poel, *Vo* genoemt, welcks water, als men een ſteen daer in werpt, ſoo root als bloedt wordt. Indien 'er bladen van de byſtaende boomen invallen, ſoo vliegen 'er terſtondt ſwaluwen uyt; in voegen dat de bladen ſelven in vogelen ſchijnen te veranderen, gelijck men van d'Yrſche eynd-vogels vertelt. Doch ick laet dit geloof aen de Sineſen.

De vierde ſtadt
C H I N T I N G.

Chinting is een groote en volckrijcke ſtadt, die over een ſeer groot Landtſchap gebiedt, in 't welck twee-endertigh ſteden ſijn, en dat naer 't noorden van de bergen *Heng*, en naer 't ſuyden van de vloet *Huthus* beſloten wordt. De namen der ſteden ſijn, 1 *Chinting*, 2 *Cingking*, 3 *Hoëlo*, 4 *Lingxeu*, 5 *Khocking*, 6 *Lochíng*, 7 *Vukie*, 8 *Pingxan*, 9 *Heuping*, 10 *Ting* ⊙, 11 *Sinlo*, 12 *Kioyang*, 13 *Hintang*, 14 *Ki* ⊙, 15 *Nancung*, 16 *Sinho*, 17 *Çaokiang*, 18 *Vuye*, 19 *Cyn*, 20 *Ganping*, 21 *Jaoyang*, 22 *Vukiang*, 23 *Chao* ⊙, 24 *Pehiang*, 25 *Lungping*, 26 *Caoye*, 27 *Linching*, 28 *Çan Hoang*, 29 *Ningcin*, 30 *Xin* ⊙, 31 *Hengxui*, 32 *Yuenxi*. In de verdeeling van *Yvus* behoorde dit geweſt aen 't Lantſchap *Kicheu*, onder de heerſchappy der conſtellatien *Mao* en *Pi*. De ſtam *Cheva* noemde dit landt *Pingcheu*, en *Hana Hengxan*, en de ſtam *Tanga Hengcheu*. Het voert heden de naem van de ſtam *Taiminga*. 't Gene, het welck hier ſelden geſien wordt, is, naer de ooſtſijde van de ſtadt, een groote en heerlijcke kerck, aen d'afgoden gewijdt, welckers achterdeel een groot hof beſlaet, dat in negen kamers gedeelt is. Deſe kerck is vijf ſolderingen hoog, die geſamentlijck hondert en dartigh ellebogen uyt maken. In de binnenſte ingang is een heel groot beelt, ſeer konſtigh gehouwen, 't welck ſy *Quonin* noemen, een maeght van gedaente, en drie-en-ſeventigh ellebogen hoogh. De kerck wordt *Lunghing* genoemt. Daer ſijn noch andere plaetſen aen helden gewijdt, en voornamelijck vijf, van de welcken d'een aen de ſtichter van de ſtam *Hana* toegeſchreven wordt.

Steden.

Oude namen.

Kerck.

Niet verre van de ſtad *Cingking* ſiet men de ſeer hooge bergh *Ç'angnien*, die ſijn top tot boven de wolcken opſteeckt. Op deſe bergh is een ſpringbron, die geſont en heylſaem is. De koningin *Xayanga* heeft hier oock een heel prachtigh klooſter der afgoden gebout, daer veel offeraers in woonen, tot een eeuwige gedachtenis van dat ſy, in deſe bron gewaſſchen, van een oude ſieckte gebetert, daer uyt gekomen is.

Aenmerkelijcke bergen.

By *Kioyang* is een bergh, welckers ſpringbron oock een ader van heylſaem water heeft. Men vind daer op oock vreemde kruyden, die van de Sineſen ſeer geſocht worden, en andere dingen, tot de geneeskonſt dienſtigh.

De ſtadt *Ki* leght by de bergen *Çuvi* en *Tiäopuon*, van dewelcke de leſte vermaert is door de neêrlaegh, met de welcke *Hanſinius Chinyuus* verwon.

Uma is een bergh by *Çanhoang*, dus genoemt naer de vijf paerden, van dichte ſteen geſneden, boven dewelcke de ſtam *Sunga* een ſeer prachtige kerck, oft eer een ſtal, om hen te decken, gebout heeft.

By *Ningcin* is de groote broeck en poel *Talo*.

Vloeden.

Niet verre van *Heuping* is een kleyne poel, uyt twee kleyne bronnen ſpruytende, van de welcke d'een ſeer kout, en d'ander ſeer heet is, ſchoon ſy ſeer na by malkander ſijn.

De vijfde ſtadt
X U N T E.

't Landt van de ſtadt *Xunte* is wel ſeer kleyn, maer vertoont luſtige, en (om ſoo te ſpreken) toelachende velden. Sy heeft niet meer dan negen ſteden onder ſich, die echter alle vermaert en wel bevolkt ſijn. Des ſelfs landt is heel ſterck, en door d'omkeer der bergen van d'invallen der vyanden beſchermt. Het heeft menighte van poelen en wateren, het welck groote vruchtbaerheydt daer aen veroorſaeckt, en heeft groote overvloedt van viſſchen en kreeften. De ſteden, daer onder gelegen, ſijn 1 *Xunte*, 2 *Xaho*, 3 *Nanho*, 4 *Pinghiang*,

Des ſelfs gelegenheyt.

Steden.

hiang, 5 *Quangcung*, 6 *Kiulo*, 7 *Thangxan*, 8 *Nuikieu*, 9 *Gin*.

Oude namen. De Keyſer *Yvus* ſtelde dit landt onder 't Landtſchap *Kicheu* en de Conſtellatie *Mao*. De Keyſerlijcke ſtam *Cheúa* heeft het *Hingque* genoemt. In de tijdt der Koningen wierd het nu *Cyn*, en dan *Chao* geheeten; onder *Hana Siangque*, onder *Sunga Sinte*, en onder *Taiminga Xunte*. Men vindt hier ſeer goet en fijn ſant, om ſteenen te polyſten, 't welck ick dickwijls gebruykt heb om geſicht-glaſen te maken, dat heel wel geluckte. Het is beter dan ons ameril en tripoli; want het ſlijpt af, en quetſt niet, en word deur geheel Sina verkocht. Men maeckt hier oock aerde vaten, maer die by 't porceleyn van 't Lantſchap *Kiamſi* niet te gelijcken ſijn. De Sineſen halen van hier hun proefſteenen, om 't gout te proeven, en andere ſteenen, die om hun verwe en hardigheydt in hooge achting ſijn. Binnen de wallen is een ſteene brugh. Hier ſijn twee voorname kercken, aen helden gewijd, d'eerſte aen de Keyſer *Jao*, d'oudſte, op de bergh *Jao*, en d'ander by *Nuikieu*.

Vermaerde bergen. De ſtadt *Xaho* heeft een ſeer vermaerde en uytgeholde bergh *T'ang* genoemt, dat is, badſtoof, om dat hy warm water opgeeft, 't welck de ſchurftheydt verdrijft.

Pungcio is een bergh by *Nuikieu*, van de welck de Genees-meeſters vreemde geneesmiddelen plucken. Daer is oock de bergh *Cu*, dat is een wees, om dat hy ſich tot een enckele top opheft, en van alle d'anderen verre afgeſcheyden is.

Vloeden. *Chochang* is een vloet by *Pinghiang*, die ſijn oorſprong in 't Landſchap *Xanſi* heeft, niet verre van de ſtadt *Lu*, in 't geberghte *Kieu*, en vloeyt van daer deur *Pinghiang*, by de ſtadt *Hingci*, en mengt ſich in de vloet *Guei*.

Talo is een groote vloet, daer af ick in de ſtadt *Chinting* gewach gemaeckt heb. Hy wordt oock *Quangho* genoemt, en is door ſijn viſſchen, kreeften, en water-vrucht, *Linkio* genoemt, vermaert. Deſe heeft een vrucht, byna van gedaente gelijck de drieſpitſige diſtel, even als een drieſijdige pyramide, ſich van alle ſijden vertonende. Hy is groen en dick van ſchors, en root van boven aen d'eynden, en wordt ſwart als hy drooght. Het binnenſte is heel wit, van ſmaeck gelijck een kaſtanie, en ſoo groot als drie oft vier kaſtanien. Hy wordt deur geheel Sina in alle ſtaende wateren geſaeyt, heeft ſeer kleyne bladen, en kronkelt ſich een groot ſtuck weeghs op 't water in veel bochten om, en verberght ſich ten meeſtendeel onder 't water. Deſe poel ſtreckt ſich uyt tot aen de ſtadt *Kiúlo*.

De vrucht Linkio.

De ſeſte ſtadt
QVANGPING.

Steden. DEſe is de hooftſtad van andere negen, welckers namen ſijn 1 *Quanping*, 2 *Kio cheu*, 3 *Fihiang*, 4 *Kiçe*, 5 *Hantan*, 6 *Quangping*, 7 *Chinggan*, 8 *Guei*, 9 *Cingho*. De Keyſer *Yvus* heeft eertijdts dit geweſt onder de ſelve conſtellatien, en onder 't ſelve Landtſchap, als 't vorige, geſtelt. In de tijdt der Koningen was dit het Koninckrijck van *Cyn*, daer na *Chao*, onder de ſtam *Cina Hantan*. Het heeft ſijn hedendaeghſche naem nu van de ſtam *Hana* behouden. Onder d'andere kercken is een aen menſchen gewijdt, die nimmer ſterven, maer, gelijck de Sineſen verdichten, onſterffelijck ſijn. Sy ſeggen dat daer ſoodanigh een heldt verſchenen is, en ſeker arme jongen, ick weet niet wie, alſoo onderweſen heeft, dat hy ſedert een treffelijck Wijsbegerige, en om ſijn groote wetenſchap een machtigh Overſte van 't Rijck geworden is. Men vindt hier niets beſonder van de vloeden oft bergen.

Onſterffelijcke menſchen.

De ſevende ſtadt
TAMING.

DE voornaemſte ſtadt van dit zuyderlijck Landtſchap is *Taming*, welcks landt naer 't noorden van de vloet *Guei*, en naer 't zuyden van de Geele vloet geſloten wordt. Dit landt is overal van vloeden en ſtaende wateren beſproeyt, en heeft een binnenzee van tachtigh ſtadien in d'omgang, die van leckere viſſchen overvloeit. De gront is ſeer vruchtbaer, en 't land vermakelijck. *Yvus* heeft het eertijdts gedeelt in twee Landtſchappen; het noorderdeel behoorde aen *Kicheu*, en 't zuyderdeel aen *Yen*, 't eerſte onder 't ſtarretje *Xe*, en 't leſte onder *Pie*. De ſeer oude ſtam *Xanga* heeft hier eertijdts de ſetel van 't Rijck gehouden. De ſtam *Cheva* heeft haer *Yangping*, en *Tanga Tienhiung* genoemt. Sy voert heden de naem van de ſtam *Sunga*; en heeft elf ſteden onder ſich, welckers namen ſijn, 1 *Taming*, 2 *Taming*, 3 *Nanlo*, 4 *Guei*, 5 *Cingfung*, 6 *Nuihoang*, 7 *Siún*, 8 *Hoa*,

Steden.

8 *Hoa*, 9 *Kai* o, 10 *Changyuen*, 11 *Tungming*. Hier ſijn vier voorname kercken, en veel voortreffelijcke graven, en onder deſen een ſeer oudt, te weten van de Keyſer *Cavus*, over vier duyſent jaren gebout, en door d'eerwaerdige geheugenis van d'aeloudheydt vermaert.

Bergen. By *Cingſung* is de bergh *Cie'u*, door Cavus graf vermaert. By de ſtadt *Siun* is de bergh *Feuki'eú*, die naer de weſtſijde een poel heeft, de welcke, uyt d'omſtorting en inſlorping van ſekere ſtadt *Siun*, daer ſijn oorſprong heeft. Hier is oock de bergh *Çukin*, de hooghſte en ſteylſte van alle bergen.

Vloeden. By *Nuihoang* is de poel *Luçu*, tachtigh ſtadien groot; by de ſelve ſtadt is de poel *Caoki*, en noch een ander, die grooter is, *Changſung*, oft *Moma* genoemt, beyde broeckachtigh. De vloet *Guei* vloeyt voorby *Nuihoang* en *Siun*, twee ſteden, daer de twee vloeden *Ki* en *Chang* in malkander lopen, en de naem van *Guei* behouden. Hy vloeyt by *Tiencin* in zee.

D'achtſte ſtadt
JUNGPING.

DE ſtadt *Jungping* ſtreckt ſich recht ooſtwaerts af van de Koninckſijcke ſtadt *Peking*; en 't geheele land ſwelt tot bergen en heuvels op. En dewijl ſy aen de boeſem van de zee, *Çang* genoemt, gelegen is, ſoo heeft ſy niets van 't geen gebreck, dat tot onderhouding van 't leven nootſakelijck is. Hier is groote overvloet van viſſchen. Men vind hier oock de treffelijcke wortel *Ginſeng*, by de Japonners *Niſi*, in geheel Sina vermaert. De Sineſen noemen hem dus, om dat hy de gedaente van een man vertoont, die de beenen wijdt van malkander ſet: want *Gin* betekent een menſch. Hy ſchijnt wel ons *Mandragora* te ſijn, behalven dat hy veel kleynder is. Ick twijffel echter niet oft het is een ſlach daer af, vermidts hy gelijcke gedaente en kracht heeft. Ick heb echter tot noch toe geen bladen daer af konnen ſien. De wortel, droogh ſijnde, wordt geel, en heeft byna, jae ſonder byna, geen veſelen oft draetjes, daer deur hy ſijn voedſel ſuyght. Hy is heel beſaeyt met kleyne ſwarte aderen, als met inckt getrocken. Als men 't knauwt, heeft het een onaengename ſmaeck, en is met eenige, doch weynige, bitterheydt vermengt. Het vermeerdert grootelijcks de levendige geeſten, ſchoon men nauwelijcks het twaelfde deel van een once verordent. Indien men een weynigh meer daer af neemt, ſoo geeft het weêr krachten aen de ſwacken, en verweckt een aengename warmte in 't lichaem. Het wordt met Mariaes bad (gelijck ſy 't noemen,) gekoockt, en dus gebruyckt, en geeft een welriecken-de reuck, gelijck de ſtercke kruyden. De genen, die ſtercker en heeter van natuur ſijn, geraken in gevaer van 't leven, ſoo ſy daer af gebruycken, uyt oorſaeck van d'al te groote vermeerdering en overvloejing der geeſten. Maer het is ſeer wonderlijck nut voor de ſwacken oft vermoeyden, en voor de gene, die door een lange ſieckte, oft door eenige andere oorſaeck, van krachten uytgeput ſijn. Het herſtelt ſomtijdts aen de genen, die op hun uytterſte leggen, ſoodanigh de levendige krachten, dat ſy dickwijls tijdt krijgen om andere geneesmiddelen te nemen, en hun geſontheydt weêr te krijgen. De Sineſen vertellen meer andere wonderen van deſe *Ginſeng*. Men geeft drie ponden ſilver voor een pont van deſe wortel. In 't geweſt van deſe ſelve ſtad wordt oock tin gegraven, en papier gemaeckt. Onder *Ivus* behoorde dit landt *Tin.* aen 't Landtſchap *Kicheu*. De ſtam *Cina* noemde het *Leaoſi*, en de Koningen van *Guei* noemden de ſtadt ſelve *Lulung*, en de ſtam *Tanga Pingcheu*. Sy heeft ſes ſteden onder ſich, 1 *Jungping*, 2 *Ciengan*, 3 *Vúning*, *Steden.* 4 *Changly*, 5 *Lo* ©, 6 *Loting*. Men vind hier twee vermaerde kercken. 't Landt van deſe ſteden ſtreckt ſich niet verre uyt, en is in een bequame plaets, om 't Rijck van Sina te bewaren, gelegen, en van de zee, bergen en vloeden omringt. Des ſelfs vermaertſte bergh is in 't eylandt van de bergh *Cu*, daer af wy terſtont breeder ſullen ſpreken.

Ginſeng een wortel.

De bergh *Jang*, naer 't zuydooſten van *Bergen.* de ſtadt gelegen, geeft veel vloeden en beeken uyt, en des ſelfs top is hoogh en verſchrickelijck om aen te ſien. De bergh *Lungciven* is niet verre van *Ciengan*, en heeft een ſpringbron, daer ſy by komen om van de Draeck regen te verſoecken en te verkrijgen, als het weer te droogh is. *Tu* is een ſeer hooge bergh, met luſtige en oude boomen beſet.

Naer 't zuydweſten van de ſtadt *Siven* is *Vloeden.* een ſeer heete bron, en noch een ander by *Chechíng* naer 't weſten, daer in men lichtelijck eyeren kan koken. IN is een poel van dar-

dertigh ſtadien by *Changli*, die overvloedt van vruchten, *Linkio* genoemt, van viſſchen, kreeften, en meer andere dingen heeft. Hy is heel lang, en ontlaſt ſich in zee. By de ſtadt *Lo* is een ſpringbron, ſoo klaer als kriſtal, en ſeer aengenaem.

Drie Steden buyten d'ordening.

DEſe ſteden ſijn in heel goede plaetſen, van nature ſterck, tegens het ſchichtigh geweldt, en tegen d'uytvallen der Tartars, ſoo ſy miſſchien poogden voorby de muur te trecken, gebout. D'overſten der krijghslieden hebben hier hun woonplaets. 1 *Tenking*, 2 *Jungning*, 3 *Paogan*. D'eerſte heeft overvloet van wijngaerden en druyven; maer ſy konnen, oft willen ('t welck waerſchijnelijcker is) geen wijn maken, en vernoegen ſich met een dranck, van rijs gekoockt, die ſeker ſeer treffelijck is, ja ſoodanigh, dat d'Europers ſelfs geen wijn daer voor ſoecken, dan om Miſſe te doen. De ſtadt *Paôgan* heeft een groote brugh, van gehouwe ſteen, langs de welcke men over de vloet *Luken* oft *Sankan* gaet. De ſtadt ſelven leght aen de noordſijde van de vloet. Men ſiet hier naer 't zuydooſten de puynhoopen van een ſeer oude ſtadt, die de puynhoopen van *Hoangtius* genoemt worden: want ſy vertellen dat *Hoangtius* hier deſe ſtadt gebout heeft, ſoo veel als men uyt de ſpeuren van een overoude en afgeſlete geheugenis bemercken kan. De bergh *Fan* leght aen de noortſijde van *Tenking*, daer op miſſchien van des weerelts ſchepping af d'eerſte oorlogh gevoert is, vermidts *Xinnungus* hier van *Hoangtius* gedoot is, na dat hy hondert en veertigh jaren geheerſcht had. Deſe ſtrijdt geſchiede, naer de tijdtreekening der Sineſen, twee duyſent ſes hondert ſeven-en-tnegentigh jaren voor Chriſtus geboorte.

Eerſte oorlogh.

De Veſtingen van dit Landtſchap.

MEn telt veertien Veſtingen, die gebout ſijn om deſe vermaerde muur te beſchermen. Onder d'anderen is 'er een, die de tijtel en naem van ſtadt draeght, *Siven* genoemt, die door ſijn grootheydt en overvloedt van volck vermaert is, en byna over d'anderen gebiedt. Hier ſijn veel duyſenden van krijgslieden tot beſetting; en van hier verſorght men d'andere veſtingen. Men delft hier uyt de naeſte bergen ſeer klaer kriſtal, marmer en porfyrſteenen. Het grimmelt hier van geele muyſen, die wat grootachtigh ſijn, naer welckers vellen de Sineſen ſeer begeerigh ſijn. De namen der veſtingen ſijn, 1 *Siven*, 2 *ſlincker Vanciven*, 3 *rechter Vanciven*, 4 *Hoaigan*, 5 *Caiping*, 6 *Lung muen*, 7 *Changgan*, 8 *Che chi'ng*, 9 *Júncheu*, (welcke alle negen onder de ſtadt *Siven* ſtaen) 10 *Vuning*, 11 *Yu*, 12 *Jungping*; maer de grootſte van allen ſijn 13 *Xangai*, en 14 *Tiencin*.

Xanghai, een ſeer groote veſting, leght in 't eylandt *Cu*, alwaer de zeeboeſem ſich noordewaerts uytſtreckt, daer de vloet *Linhoang*, uyt Tartarien komende, invalt. Hier ſijn ſeer hooge bergen, die, geſamentlijck met de zee, te weegh brengen dat men de muur lichtelijck beſchermen kan. Na dat de Tartars deur *Leâotung* ingevallen waren, heeft men dat met een groote beſetting, ſoo van ſchepen, als van krijgslieden, verſterckt, en gelijck een breydel den Tartars voorgeworpen.

De veſting *Tiencin* leght in d'uytterſte zeeboeſem *Çang*, en in een hoeck, daer de vloeden van 't geheele Landtſchap te ſamen loopen, en, een lange wijl langs ſeer hooge en ſtercke wallen geloopen hebbende, ſich in zee ſtorten: een koopſtadt, die byna ſijns gelijck niet heeft, ſoo groot is de plaets, ſoo groote rijckdommen ſijn daer, en ſoo groot een pracht, en menighte van volck wordt daer gevonden. Alle de ſchepen van de zee, en uyt de middellantſche plaetſen van Sina, moeten derwaerts komen; en dit veroorſaeckt daer ſulck een overvloedt van ſchepen, dat het byna ongelooffelijck is. Ick was twee dagen beſigh met daer deur te trecken, daer ſy aen de beyde oevers aen ancker lagen. Al 't gene, dat naer *Pekin* treckt, wordt daer deur gevoert, en men verkoopt daer de beſte waren, om dat de handel daer vry is, en dat men geen tol betaelt.

Treffelijcke koopſtadt.

By *Juncheu* is een bergh, *Lungmuen* genoemt, dat is Draecks poort, om dat deſe vloet tuſſchen twee bergen uyt Tartaryen in de groote muur vloeyt.

HET TWEEDE LANDTSCHAP

XANSI.

ALs men 't Landtſchap *Peking* deurgetrocken is, vertoont ſich 't Landtſchap *Xanſi* naer de weſtſijde. Dit is in grootheydt, edelheydt en menighte van volck niet by *Peking* te gelijcken; maer overtreft het echter in vruchtbaerheydt van alle dingen, en oock in oudheydt: want de Hiſtorien van dit volck verhalen dat d'eerſte inwoonders van Sina daer hun woning hebben beginnen te maken. Dit Landtſchap is niet ſoo groot als d'anderen, maer aengenaem en geſond, en in vele plaetſen berghachtigh, doch echter niet ongebout, en heeft veel boſſchen en velden in de bergen. 't Landt is overal goedt en vruchtbaer; en men vind nergens iets ongebout. Hier is overvloet van koorn, en een groote menighte van vee. Het brengt wel weynigh rijs voort, maer d'overvloedt van geerſſe vervult het gebreck daer af, 't welck de ſlechte lieden in de Landtſchappen, die meer naer 't noorden leggen, gemenelijck gebruycken, 't welck van d'onſe in gedaente en verwe niet veel verſchilt, behalven dat het wat kleynder is, en geen onaengename ſmaeck heeft. 't Volck is hier oprecht en eenvoudigh van ſeden, en echter beleeft en gedienſtigh. De vrouwen worden daer om hun ſchoonheydt en bevallijckheydt gepreſen.

Hoedanigheydt.

Naem van waer.

Dit Landtſchap voert de naem van *Xanſi*, als oft men naer de weſtſijde der bergen ſeyde, te weten naer de plaets, daer in het gelegen is, want het wordt door de bergen *Heng* van 't Landtſchap *Peking* afgeſcheyden. De grenspalen van dit Landtſchap ſijn naer 't noorden de groote muur, die ſonder op te houden van 't ooſten naer het weſten deur 't geheele Landtſchap loopt. Daer voorby is 't Koninckrijck *Tanyu*, en de woeſte wildernis, van de Sineſen *Xamo* genoemt. Daer na is het beſloten door de groote en ſnelle Geele vloedt, die, groote golven makende, van 't noorden naer 't zuyden vliet. Deſe rivier vloeyt deur tuſſchen dit en 't Landtſchap *Xenſi*, en, ſich recht ooſtwaerts naer de grenſen van dit Koninkrijck ſtreckende, maeckt een ſcheyding tuſſchen 't Landtſchap *Honan*. Dit geheele Landtſchap leght als tuſſchen evenwijdige linien, doch aen d'een ſijde langer, welcks eene ſijde door deſe groote muur, de twee anderen door de Geele vloet, en de vierde ſijde door de bergen *Heng* bepaelt is.

Grenspalen.

't Landtſchap *Xanſi* telt niet meer dan vijf ſteden, die twee-en-tnegentigh mindere ſteden onder ſich hebben, ſonder van de veſtingen te ſpreken, die op hun plaets verhaelt ſullen worden. In 't boeck van de Sineſche Telling wordt geſeght, dat dit Lantſchap vijf hondert negen-en-tachtigh duyſent negen hondert en negen-en-vijftigh huysgeſinnen, en vijftigh hondert duyſent vier-en-tachtigh duyſent en vijftien, dat is, over de vijf millioenen mannen begrijpt. De ſchatting van 't koorn oft geerſſe is twee-en-twintigh hondert duyſent vier-en-tſeventigh duyſent en twee-en-twintigh ſacken. Het betaelt vijftigh ponden van 't fijn lijnwaet; en vier duyſent ſeven hondert en ſeventigh ſijde lakens van alderhande ſlagh, die alreede opgemaeckt ſijn; vijf-en-dartigh hondert duyſent vier-en-veertigh duyſent acht hondert en vijftigh bundelen hoy oft ſtroy, tot voeder van des Konings paerden; vier hondert en twintigh duyſent gewichten ſouts, yder gewicht van hondert vier-en-twintigh ponden; en dit alles ſonder d'inkomſt der tollen oft andere ſchattingen te tellen.

Getal der ſteden.

en der menſchen.

Schatting.

Dit Landſchap brengt druyven, en wijngaert-botten voort. Deſe druyven ſijn de ſoetſte, die in dit geheel uytterſte Aſia gevonden worden; in voegen dat, ſoo de Sineſen wijn van druyven wilden maken, ſy hier treffelijcke en groote winſt ſouden doen. Maer ſy droogen die alleenlijck, en worden van de kooplieden deur geheel Sina gevoert, en overal verkocht, gelijck oock de noten. De Vaders van onſe Societeyt, die in dit Landtſchap de Godtsdienſt bevorderen, maken wijn van druyven tot het plegen van de Miſſe, uyt het welck de genen, die in de naeſte Landtſchappen ſijn, hier

Wijn van druyven gemaekt.

Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Maj.
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

XANSI,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
SECVNDA.

Septentrio

Meridies

Occidens.

Oriens.

PROVINCIÆ XENSI PARS.

PROVINCIÆ PECHELI sive PARS.

PROVINCIÆ HONAN PARS.

PROVINCIÆ SHANTUNG PARS.

PROVINCIÆ KIANGNAN PARS.

Notarum Explicatio.

- METROPOLIS.
- Vrbs.
- Ciuitas major.
- Ciuitas minor.
- Fortalitia.
- Ferrisedime.
- Signum militare.
- M. mons.
- fl. F. fluvius.
- L. Lacus.
- A. Annis.

Exc. Ioannes Blaeu.

Stadia Sinenſia, quorum 250 unī gradui reſpondent.

Milliaria Germanicæ, quorum 15 unum Conſtituunt gradum.

Pingyang

Fuencheu

Taitung

Taiyuen

Lugan

Hoaiking

Changte

Queihoei

Chinting

Iengan

hier af, als van lijftocht, verſorght worden, in plaets dat men die te voren met ſeer groote koſten, gevaer en kommer uyt *Amacao* moeſt doen komen.

Wonderlijck vuur in putten by de Sineſen.

Een ding is in dit Landtſchap, daer af 't verhael alleen wonderlijck is, dat is, putten van vuur, gelijck van water by ons. Men ſiet die overal; en ſy worden ſeer vorderlijk, en met groote ſuynigheydt tot het koken van de ſpijs gebruyckt. Sy ſluyten de mont van de putten ſoodanigh, dat ſy eenige kleyne gaten voor de ketel open laten, die daer aen konnen komen: in voegen dat d'inwoonders gewent ſijn daer hun ſpijs byna ſonder eenige moeyte te koken. Ick heb hooren ſeggen dat dit vuur ſomtijdts dick is, weynigh blinckt, nocht glans geeft. Het is wel heet, maer het verbrant echter niet het hout, dat men daer in werpt: jae als men 't in groote rieten doet, kan men 't lichtelijck dragen daer men wil; in voegen dat men 't overal tot koken kan gebruyken, en dit door 't openen van 't riet, daer het dan uytbarſt, en 't gene, 't welck teer is doet koken, tot dat het geheel verkoockt is. Seker, een groot wonder van de natuur, indien 't waer is; want ick het ſelf niet geſien, en dieshalven wijs ick de Leſer op de Sineſche Schrijvers, die ick in de dingen, de welcke ick onderſocht heb, ſelden leugenachtigh heb bevonden. In dit geheel Landtſchap worden oock ſteenkolen uytgedolven, gelijck te Luyck by Nederlandt. De noorderlijcke Sineſen gebruycken die deurgaens om vuur te ſtooken, en hun ſtoven heet te maken. Sy morſſelen die eerſt, (want ſy delven dickwijls heel groote en ſwarte ſteenen uyt) ſtorten en mengen die dan (gelijck oock in Nederlandt) met water, en maken klompen daer af. Seker, ſy konnen ſwarelijck vuur vatten, maer als ſy 't eens gevat hebben, ſoo duren ſy lang, en branden fel. De ſtoven ſijn ten meeſtendeel (gelijck in Duytslandt) van gebacke ſteen, maer als kleyne bedſteden gemaekt: in voegen dat ſy in de kamers geen kachgels, maer bedſteden ſchijnen, daer men des winters oock bequamelijck op leggen kan.

Stoven van Sina.

Onſe Societeyt heeft veel kercken in dit Landtſchap, maer niet meer dan twee daer ſy vaſte wooning hebben. Men vindt hier overal een groot getal van Chriſtenen. De plaetſen, daer d'onſen hun ſetels, oft reſidentie hebben, gelijck ſy 't noemen, ſijn met de naem van JESUS gemerckt.

D'eerſte ſtadt, oft Hooftſtadt

TAIYVEN.

Gelegenheydt en treffelijckheyd van de ſtadt.

DE Hooftſtadt *Taiyven* heeft altijdt, om d'oudheydt van haer oorſprong, en om de pracht en waerdigheydt van haer gebouwen, by de treffelijckſte ſteden geſtelt geweeſt. Sy heeft ſtercke wallen, en ſoo groot, dat ſy in hun omkring drie mijlen begrijpen. Sy is van binnen met burgers vol gepropt, en leght in een aengename en geſonde plaets, die vermakelijck om t'aenſchouwen is, uyt oorſaeck van de groene heuvels en boſchachtige bergen, die haer omringen. Naer 't weſten vloeyt de vloet *Fuen* voorby de ſtadt, en maeckt d'aenleggende plaetſen wijdt en breedt vruchtbaer. Sy was eertijdts, en toen de ſtam *Cheva* heerſchte, de ſetel der Koningen; want de broeders der Keyſers hadden hier hun heerſchappy. Men noemde het toen 't koningrijck *Tang*, daer nae *Chao*: maer ſedert heeft de ſtam *Cina*, na 't verdelgen der Koningen, haer *Cinyang* genoemt. De ſtam *Tanga* heeft hier de ſetel van 't Keyſerrijck geſtelt, en toen is het *Peking* genoemt. Maer de ſtam van *Utai* heeft het *Siking*, en de ſtam *Sunga Hotung* geheeten. De ſtam *Taiminga* heeft de naem, die 't noch heden voert, daer aen gegeven, daer in oock de Soon van de ſtichter der ſtam *Taiminga* geheerſcht heeft.

Heerlijcke gebouwen, en graf-ſteden.

Dewijl dan dit Landtſchap de wooning van ſoo veel koningen geweeſt heeft, ſoo is 't geen wonder dat 'er ſoo veel en ſoo heerlijcke gebouwen in gevonden worden, onder de welcken het koninckliјcke hof het voornaemſte en treffelijckſte is, aenmerckelijck om ſijn grootheydt, en verandering van 't gebou. Wyders, in de geburige bergen ſijn oock vermaerde graffteden, daer in de Sineſen niet min prachtigh dan waengeloovigh ſijn. Sy worden van marmer, oft van gehouwe ſteen gemaeckt, en beſlaen dickwijls groote plaets. Men maeckt hier oock, alleenlijck tot prael, gewelffelen, die ſeer konſtelijck gebout ſijn, zegebogen, die niet voor de genen van de Romeynen behoeven te wijcken, beelden van helden en doorluchtige mannen, en van verſcheyde dieren, inſonderheydt van leeuwen en paerden. Dit alles wordt geſtelt in een ſekere ordening, 't een na 't ander, en op een behorelijcke proportie, die wel waergenomen

men

men wordt; cypreſſen, die ruytswijſe ſtaen, en oude boomen daer nimmer bijl aenkoomt: alle 't welck ick dickwijls geſien heb, terwijl ick naer verſcheyde graven ging.

De Keyſer *Yvus* ſtelde dit geweſt onder 't Landtſchap *Kicheu*, in de conſtellatie *Seng* en *Cing*, om des ſelfs verſcheyde gelegenheydt. 't Lant van de ſtadt is ſeer groot, en begrijpt in ſich vijf-en-twintigh ſteden, *Steden.* welckers namen ſijn, 1 *Taiyven*, 2 *Taiyven*, 3 *Juçu*, 4 *Taco*, 5 *Ki*, 6 *Siukeu*, 7 *Cingyuen*, 8 *Kiaoching*, 9 *Venxui*, 10 *Xeuyang*, 11 *Yu*, 12 *Cinglo*, 13 *Hokio*, 14 *Pingting* ⊙, 15 *Loping*, 16 *Che* ⊙, 17 *Tingſiang*, 18 *Tai* ⊙, 19 *Utai*, 20 *Kiechi*, 21 *Cofan* ⊙, 22 *Fan*, 23 *Hing*, 24 *Paote* ⊙, 25 *Hiang*. Men vindt in dit geweſt oock de wortel *Ginſeng*, en overvloedt van Muskus, 't welck ick elders beſchrijf, om de draet van deſe twiſt over deſe ſaeck by d'Europers af te ſnijden; oock overvloedt van azurſteen, welcks verwe gemeenlijck over-zeeſch genoemt wordt. Men maeckt hier oock aerde vaten, die niet te verachten ſijn. Men vind daer in de Geele vloet, behalven andere viſſchen, noch ſekere ſlagh van viſch, *Xehoa* genoemt, om de ſteen-vlecken, die hy op ſijn huyt heeft. Deſe viſch wordt nergens gevonden, dan by de ſtadt *Paôte*, en wordt by de leckere lieden in hooge waerde gehouden.

Kercken. Men ſiet in dit landt veel heerlijcke kerken, aen helden gewijdt, daer af ſeven de voornaemſten ſijn. D'eerſte wordt *Çuhia* genoemt, op de bergh *Inſiven*, ter eeren van *Hanſinius*, een dapper Veldt-overſte, gebout; en een ander in de ſtadt, aen *Siangus*, een voorſichtigh koning, uyt de ſtam *Chaos*, gewijdt, van welcks beeltenis, uyt koſtelijcke ſteen gehouwen, ſy ſchrijven dat ſy, van de beeltſnijder volmaeckt ſijnde, ſich van ſelf ophief, en naer de bereyde plaets, daer ſy ſtaen ſou, toe ging. Dus ſpot de duyvel met d'elendige Sineſen.

Treffelijcke bergen. Hoewel in 't geweſt van deſe ſtadt veel bergen ſijn, ſoo vind ick echter weynigh, die aengemerckt dienen, behalven de bergh *Kiecheu*, naer het noordooſten van de ſtadt. Hy wordt *Kiecheu* genoemt, 't welck betekent het ſchip bindende. Want ſy verhalen dat de Keyſer *Yvus* ſijn ſchip aen deſe bergh gebonden heeft, toen hy de vloedt *Fuen* leydde. Aen de ſtadt *Kiaoching* is de bergh *Hukive*, daer een groote menighte van 't beſte yſer uytgedolven wordt, van 't welck men veel gereedſchap giet. By de ſtadt *Pingting* is oock een bergh, *Cio* genoemt, door een heerlijcke kerck der afgoden, en klooſter vermaert, daer in veel prieſters, de duyvel dienende, een gemeen leven hebben. By *Cofan* is de bergh *Siüe*, dat is, ſneeu, daer af hy de naem heeft, om dat hy byna altijdt wit is. De bergh *Xeleu* is oock aenmerckens-waerdigh, ſchoon hy in ſchrickelijcke en naeckte toppen beſtaet. Hy overtreft alle d'anderen in hooghte, en behoort aen 't landt van de ſtadt *Hing*.

Cyn is een ſtroom aen de ſtadt *Taiyven*, welcks een arm, naer 't noorden vloeyende, de gene is, welck de koning *Chipeus* delven deê, om de ſtadt, die hy belegert hadt, en niet winnen kon, van 't water te berooven: 't welck men breeder in mijn Kort verhael van de Sineſche hiſtorien ſal vinden. *Vloeden.*

Naer de weſtſijde van de ſtadt is een vloet, *Lieu* genoemt, naer de wilgen, die aen de beyde oevers in groote menighte ſtaen, genoemt. De Sineſen tellen de wilgen onder de boomen, die aengenaem om t'aenſchouwen ſijn, doch niet de gene, welckers tacken recht op ten hemel klimmen, maer eer de genen, die hun tacken ſoodanigh uytſchieten, dat ſy van boven neêrwaerts buygen, als oft ſy touwen, met bladen verciert, waren, en die tot op d'aerde hangen, die ſy met hun handen ſoodanigh maken, dat d'uytſteekende tacken naer d'aerde buygen, vermidts ſy aerde daer op leggen: in voegen dat de tack, die alreê naer d'aerde gebogen is, daer in wortel krijght, en een andere boom maeckt; welkers tacken, alle krom ſijnde, aen d'aenſchouwers tot vermaeck ſtrecken. De Sineſen doen dit oock veel met andere boomen, gelijck wy met de doornen en hagen gewent ſijn. *Gebruyck der wilgen.*

De tweede ſtadt
PINGYANG.

Hoedanigheydt. *Ping yang*, een ſtadt van dit Landſchap, is wel de tweede in getal en plaets, maer ſy wijckt niet voor de hooftſtad, 't ſy in grootheyt van landt, in uytſteekentheydt, oft in 't getal der burgers: een geweſt, ten deel vlack, en ten deel berghachtigh, vruchtbaer van gront, van 't welck niets ongebout leght, dan 't gene 't welck van eenige ſchrickelijcke bergen beſet is. Het heeft een geſonde lucht, en is over al van ſteden en vlecken vol gepropt. Ja de ſtadt

ſtadt ſelve overtreft oock in oude edelheyd de hooftſtadt, en magh met recht onder de voornaemſte ſteden van dit uytterſte Aſia getelt worden. De Keyſer *Javus*, nooyt genoegh van de ſijnen gepreſen, heeft hier ſijn ſetel gehadt twee duyſent drie hondert en ſeven-en-vijftigh jaren voor de gewoone rekening van Chriſtus geboorte. Deſe ſtadt leght aen d'ooſtſijde des oevers van de vloet *Fuen*, die van de hooftſtadt afſtroomt, en langs de welck de waren opgevoert worden. *Steden.* Sy gebiedt over vier-en-dartigh ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Pingyang*, 2 *Sianglin*, 3 *Hungtung*, 4 *Feuxan*, 5 *Chaoching*, 6 *T'aiping*, 7 *Yoiang*, 8 *Jeching*, 9 *Kiöyao*, 10 *Fuenſi*, 11 *P'u*, 12 *P'u* ○, 13 *Lincin*, 14 *Yungho*, 15 *Yxi*, 16 *Van Civen*, 17 *Hocin*, 18 *Kiai* ○, 19 *Ganye*, 20 *Hia*, 21 *Venhi*, 22 *Pinglo*, 23 *Juiching*, 24 *Kiang*, 25 *Ciexan*, 26 *Kiang*, 27 *Yuenkio*, 28 *Ho* ○, 29 *Kie* ○, 30 *Hiangning*, 31 *Cie* ○, 32 *Taning*, 33 *Xeleu*, 34 *Yungho*.

Verſcheyde vloeden maken 't land, rontom de ſtadt gelegen, vermaert en vruchtbaer. De Geele oft Saffraen-vloet ſpoelt aen des ſelfs weſt- en zuydſijde. De vloeden *Fuen* en *Hoei* deelen dit landt, 't welck Keyſer *Yvus* aen 't landſchap *Kicheu* toeſchreef, en aen de heerſchappy der conſtellatien *Çu* en *Seng* toe-eygende. Het heeft eertijdts aen de koningen *Cyn*, daer na aen *Han*, en ſedert aen *Chao* toebehoort. De Keyſerlijcke ſtammen *Cina* en *Hana* hebben 't onder de landen van *Hotung* getelt. De ſtam *Tanga* heeft deſe ſtadt *Cincheu*, en *Utai Tinchang* genoemt, en *Ivena*, een ſtam der Tartars, gaf aen haer de naem van *Cinning*, en de ſtam *Taiminga* heeft aen haer de oude naem, die ſy van Keyſer *Javus* gekregen had, herſtelt, naer de welck ſy noch heden *Pinyang* genoemt wordt. De ſtadt *Hia* verdient hier een beſondere plaets en lof, om dat ſy de geboorte-plaets van de Keyſer *Yvus* is, daer in hy oock ſijn Keyſerlijcke ſetel ſtelde, van de welcke hy de naem van d'eerſte Keyſerlijcke ſtam, die hy by de Sineſen ſtichtte, gegeven heeft, en wilde dat ſy *Hiâam* genoemt ſou worden. *Kiang* en *P'u*, groote ſteden, ſijn vermaert door de twee kercken, aen de ware Godt gewijdt, daer twee Prieſters van de Jeſuyten de Chriſtelijcke Godtsdienſt waernemen: ſeker te weynigh arbeyders voor ſoo groot een ooghſt.

Oude namen.

Kercken der Jeſuyten.

In 't landt van deſe ſtadt ſiet men twaelf aenmerckelijcke kercken, van de welcken een, op de bergh *Çuikin* gelegen, van vierkante en gehouwe ſteen gemaeckt is, en veel ſteene pylers heeft. Daer is noch een ander by *Taiping*, die ſeer heerlijck, en met koninckklijcke koſten gebout is. De Keyſerlijcke ſtam *Sunga* ſtichte haer ter eeren van ſeker getrou Veldt-overſte, en tot een voorbeelt en aenmaning der anderen.

Golung is een groote bergh by *Siangling*, en, ſich noordewaerts keerende, neemt ſijn loop naer de ſteden *Fuenſi* en *Fuenxan*, ſtreckt ſich van daer weêr zuydwaerts, en reyckt tot aen de ſteden *Kioyao*, en *Yeching*, daer hy ſich met de bergen *Ulao* vereenight, en op een ſtreeck tot aen 't Landſchap *Xenſi*, en noch verder weſtwaerts voort loopt. *Aenmerkelijcke bergen.*

Een deel der bergen by *Kiöyao* word de bergh *Kiäo* genoemt, daer de kroon van d'oudſte Keyſer *Hoangtius*, en d'andere Keyſerlijcke verçieringen begraven ſijn.

Xeuyang is een bergh by de ſtadt *P'u*, hierom aenmerckelijck, dat deſe twee Philoſophen, van koninckklijck bloet geſproten, en de heerſchappy verſmadende, ſich daer verſchuylden, om de boosheydt van de Keyſer *Chevus*, die ſy niet wilden dienen, gelijck ick elders aenwijs.

Hier is oock de bergh *Lie*, daer *Xunus*, een man van heel goet leven, en een ſeer vermaert Keyſer by dit volck, een landtbouwer was, eer hy tot Keyſer verkoren wierd. Deſe bergh brengt tot noch toe geen doornen, en geen quade oft ſchadelijcke wortelen voort, 't welck, gelijck ſy verdichten, uyt de verdienſten van deſe man ſpruyt.

De vloet *Hoei* is eyge en beſonder aen 't landt van deſe ſtadt, heeft ſijn oorſprong by *Yeching*, en, recht weſtwaerts vloeyende, loſt ſijn water in de Geele oft Saffraen vloet. By *Van civen* ſtroomt een water uyt het geberghte, dat in de winter ſeer heet, en in de ſomer ſeer kout is. *Vloeden.*

Aen de voet van de bergh *Xeuyang* is een poel, tamelijck groot, in de welck, gelijck ſy ſchrijven, de Keyſer *Xunus* gemeenelijck viſchte.

De poel *Jeu*, dat is ſout, begint by de groote ſtadt *Kiang*, en ſtreckt ſich van daer uyt tot aen 't landt van de ſtadt *Ganye*; en des ſelfs ommekring beſlaet hondert en veertigh ſtadien. Deſe poel is heel ſout, gelijck zee-water; en men maekt ſout daer af.

De derde ſtadt

TAITVNG.

Hoedanigheydt. DEſe derde ſtadt is in oudtheydt noch in grootheydt niet by d'anderen te gelijcken, maer ſy is ſeer treffelijck om haer ſterckte en vaſtigheydt, ſoo uyt oorſaek van de bequaemheydt en gelegenheydt van de plaets, als om de ſterckte van haer wallen. De ſtadt ſelve, en 't geheele landt leght tuſſchen bergen; en naer het weſten, daer 't landtſchap niet ſoo ruw is, en voor d'inval der Tartars meeſt bloot legt, vind men veel veſtingen, in de welcken, gelijck oock in de ſtadt, een groot getal van krijghslieden, en een ſtercke beſetting is. *Oude namen.* Dit geweſt wierd eerſt door de Koningen *Chao*, op 't eynde van de ſtam *Cheva*, den Sineſen onderworpen gemaeckt, en toen *Petie* genoemt. De Keyſerlijcke ſtam *Cina* noemde het *Junchung*, *Tanga Juncheu*, en ſedert heeft het gedurighlijck de naem van *Taitung* behouden. Deſe ſtadt voert heerſchappy over elf ſteden, 1 *Taitung*, 2. *Hoaigin*, 3 *Hoenyuen*, 4 *Ing* ○, 5 *Xanin*, 6 *So* ○, 7 *Maye*, 8 *Guei* ○, 9 *Quangling*, 10 *Quangchang*, 11 *Lingkieu*. *Steden.* Men vindt in de bergen heel koſtelijcke azurſteen. Sy, gelijck oock d'andere ſteden, geeft ſeer koſtelijcke vellen van beeſten uyt. Men vindt hier een groote macht van porfyr en marmer-ſteenen, gelijck oock de ſteen jaſpis, die verſcheyde verwen heeft. Sy heeft vijf voortreffelijcke kercken, en een aen ſeker waerd gewijd, die een ſeer groote hoop gouts getrouwelijck aen de ſoon van ſeker gaſt, die ſijn vader ſocht, de welcke by hem geſtorven was, weêr beſtelde, ſchoon de ſoon, noch niemant anders, iets van 't goud wiſt. Deſe deught, by de Sineſen wonderlijck, wierd ſoo hoogh by hen geacht, dat de ſtadt hier af de naem van *Hoaigin* ('t welck de Godtvruchtigheydt omhelſende beteekent) kreeg, en dat ſy voor deſe man een kerck bouden, tot bewijs van ſijn aengename geheugenis; de kerck ſelve wordt *Changgin*, dat is, altijdt Godtvruchtigh, genoemt.

Bergen. By *Hoenyven* is een deel van de bergh *Heng*, daer de Sineſche Kruytkenners van alle ſijde naer toe komen, om ſelſame bloemen, en treffelijcke geneesmiddelen uyt de kruyden te plucken en vergaderen, ſonder echter (ick weet niet door wat waengeloof) eenige van deſe boomen met de bijl te durven aenroeren.

De ſtadt *So* heeft de bergh *Jueny*, aen de welck *Guei*, des konings waerdſte Pſalterſpeelſter, die daer begraven is, de naem gegeven heeft.

By *Quangchang* is de bergh *Hiang*, aenmerkelijck om ſijn groot en oud boſch van pijnboomen, in welcks midden een kerck voor d'afgoden, en een klooſter voor de Prieſters is.

Tape is een bergh by *Lingkieu*, van de welck men ſoo roode aerde krijght, dat men die dickwijls in plaets van vermiljoen gebruyckt, om daer mede roode Sineſche ſegels te maken.

Daer valt niets in 't beſonder van de vloeden te ſeggen, dan behalven 't gene, dat in de kaerten is; doch naer de weſtſijde van de ſtadt is een kleyne poel, van de vloet geſproten, die de poel *Kiunçu* genoemt wordt, dat is, van een vroom man; want hier woonde de gene, die 't goudt weêr gaf. *Poelen.*

By de ſtadt *So*, in 't geberghte *Yenking*, is een poel van onmetelijcke diepte, die een ſtadie in ſijn omkring begrijpt.

De vierde ſtadt

LVGAN.

DE Keyſer *Yvus* begreep het land van de ſtadt *Lugan* in 't landtſchap *Kicheu*, onder de conſtellatien van *Sang* en *Cing*. De ſtam *Cheva* ſtelde daer een Koning, en maeckte daer af 't Koninckrijck *Liheum*, 't welck de koningen *Han* ſedert, en daer na *Chao* veroverden. *Oudheyt.* Maer toen alle de Koningen verdelght waren, heeft d'eerſte Keyſer van de ſtam *Cina* deſe ſtadt *Xantang* genoemt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Chaoy*, *Sunga Chaote*, en de hedendaeghſche naem heeft ſy van *Taiminga*, die daer voor een van ſijn maeghſchap een koninckliſcke ſetel ſtichtte, en een heerlijck paleys daer toe boude, door 't welck ſy rijck en machtigh geworden is. Sy leght aen de noordſijde van de vloet *Chang*, in een plaets, die tamelijck aengenaem is. Het landt is niet ſeer groot; maer des ſelfs enge palen worden door 't vermaeck weêr vergoet Sy wijckt voor weynigh anderen, en heeft overvloedt van al 't gene, dat tot het leven, voedſel en kleeding noodtſakelijck is. Sy heeft niet meer dan acht ſteden onder haer ge-

Steden. gebiedt, welckers namen ſijn 1 *Lugan*, 2 *Chançu*, 3 *Tunlieu*, 4 *Siangheng*, 5 *Luching*, 6 *Huquan*, 7 *Liching*, 8 *Pingxun*. Sy heeft niet meer dan twee aenmerckelijcke kercken, d'een aen *Xinnungus* in 't geberghte *Peco*, dat is, van alderhande vruchten, daer men oock een put ſiet, by de welcke, gelijck ſy ſchrijven, *Xinnungus*, d'eerſte Keyſer van Sina, doch ick weet niet van wie, de ſaden van tarwe, geerſſe, en aerdtvruchten ontfangen, en de middel van te ooghſten, en d'oogſt in te krijgen, geleert heeft. De Poëten ſouden hier miſſchien ſeggen dat *Ceres* in Sina gereyſt heeft. *Xinnungus* leerde ſedert de ſelve konſt aen ſijn onderſaten; en deſe kerck is tot een eeuwige geheugenis van ſoo aengenaem een ſaeck met groote koſten gebout.

Voortreffelijckſte bergen. *Fakieu* is een bergh by *Changçu*, dus genoemt uyt oorſaeck van de tortelduyven, die daer krielen. Men vind daer veel boſſchen, en oock een kaſteel, tot beſcherming van 't Landtſchap.

Lin is een bergh by *Tunlieu*, op de welck *Heuyus*, deſe ervarentſte ſchutter, met ſeven pijlen ſeven vogelen in de vlucht d'een nae d'ander ſchoot.

By *Luching* is de bergh *Funieu*, dat is, koe verbergende; want ſy ſchrijven dat hier een wreede en verwoede koe heeft geweeſt, door veler doot vermaert, die eyndelijck van ſeker onbekent man in 't hol van de bergh gebracht wierd, en dat men hen beyde ſedert niet weêr geſien heeft.

Vloeden. Van de vloeden is my niets gedenckwaerdigh voorgevallen, behalven dat de vloet *Chang* ſijn oorſprong heeft by *Lugan* in de bergen, die by de vloet *Sin* leggen.

De vijfde ſtadt
FVENCHEV.

Gelegenheyt. ALs men de vloet *Fuen* optreckt, vind men aen de weſtſijde des oevers, in 't midden tuſſchen de hooftſtadt en de ſtadt *Pingyang*, deſe ſtadt *Fuencheu*, aen een plaets, die tot de koopmanſchap ſeer bequaem is. Sy heeft haer naem van de vloet. Dit landtſchap krielt wel van bergen, maer is echter niet ongebout: want het heeft overvloedt van vruchtdragende ackers, groene boſſchen, en veel weyden, die voor 't vee ſeer aengenaem ſijn. Men *Vreemde dranck.* maeckt hier een heel koſtelijcke dranck van rijs, die voor onſe wijn niet wijckt, daer in men weeren-vleeſch weeckt, 't welck ick weet niet hoe gekruyt is. De Sineſen houden deſe dranck in hooge achting, geeft goet voedſel, en is ſoet en aengenaem van ſmaeck. Sy noemen die gemeenelijck *Yangciëu*, als oft men geyte-wijn ſeyde. De koning, die van de ſtam *Taiminga* is, woont binnen de wallen, daer men een heerlijck en vermaert paleys gebout heeft. Buyten de poort naer d'ooſtſijde, ſiet men noch een paleys, dat oock koſtelijck en oud is, daer de Koning *Jang* gewent was des ſomers de hitte van de ſon t'ontvluchten. Hy heerſchte in 't ſes hondert en tiende jaer na Chriſtus geboorte. Daer ſijn vier vermaerde kercken, aen helden gewijd. Dit landt heeft gebiedt over acht ſteden, die alle van 't ooſten naer 't weſten tuſſchen de vloet *Fuen* en de Geele vloet leggen, welckers namen ſijn, 1 *Fuencheu*, 2 *Hiäoy*, 3 *Pingjão*, 4 *Kiaihieu*, *Steden.* 5 *Ninghiang*, 6 *Lingxe*, 7 *Jungning* ○, 8 *Lin*.

De Keyſer *Yvus* begreep deſe ſtadt onder 't landtſchap *Kicheu*, onder de conſtellatie *Seng*. Sy was eertijdts onder de gehoorſaemheydt der Koningen *Cyn*, daer na *Guei*, en *Chao*. De ſtam van *Cina* en *Hana* hebben haer met een ſelve naem *Taiyven* genoemt; *Tanga* noemde haer *Haocheu*; en *Taiminga* heeft haer de naem, die ſy noch heden heeft, gegeven.

De bergh *Vanhu*, naer 't weſten van de *Voornaemſte bergen.* ſtadt gelegen, is de hooghſte van alle bergen, en voert de naem van tien duyſent menſchen, die, toen een groote overvloejing van water het landt rontom bedeckte, op des ſelfs top klommen, en dus, gelijck men ſeght, het gevaer van 't water ontgingen.

By *Hiäoy* is de bergh *Caotang*, op de welcke veel baden en warme ſpringbronnen ſijn, en oock veel putten met ſulck vuur, gelijck ick hier voor verhaelt heb.

In de vloeden is niets beſonder, behal- *Vloeden.* ven een groote ſtorting van water, oft een ſluys in 't geberghte by *Pingjão*, welcks geruyſch veel ſtadien verre gehoort wordt; in voegen dat het niet veel voor 't oude geruyſch van de *Nyl* beſwijckt.

Daer ſijn oock vele warme en kokende ſpringbronnen by *Hiäoy*, die de gene van *Puteoli* in Italien çenighſins gelijcken; en indien de Sineſen naerſtiger en nieusgieriger naer deſe dingen waren, ſy ſouden hier uyt lichtelijck de ſelve werckingen konnen vinden; want men vind 'er van de ſelve die verſcheyde ſmaeck en verwe hebben.

De

De groote Gemeente oft vleck Sin.

NA dat wy de groote ſteden beſchreven hebben, ſoo ſijn 'er noch eenige groote Gemeenten, die van de Sineſen *Cheu* genoemt worden, die, ſchoon ſy over eenige andere gemeenten gebieden, echter niet de naem en waerdigheydt van ſtadt hebben. D'eerſten van deſe gemeenten is *Sin*, die in haer enge hoeck landts, de welck noch vol van bergen is, twee anderen begrijpt, te weten, de tweede *Siniven*, en de derde *Vuhiang*. Dit geweſt van dit Landtſchap is het hooghſte, en heeft een kouder en dicker lucht, dan gemenelijck d'anderen. Hier ſijn eenige ſoo hooge bergen, dat de gene die daer overtrecken, lichtelijck een merckelijcke verandering van de lucht gevoelen; in voegen dat hy ſomtijdts niet dick genoegh ſchijnt om adem te ſcheppen, en ſwarelijck ingetrocken kan worden. De vloet *Chochang* heeft in deſe bergen ſijn oorſprong. Hier ſijn drie voornaemſte, die eertijdts veel van de koningen beſocht wierd, naer 't zuyder deel van de ſtadt, *Venchung* genoemt, in de welcke een groote boekery, en Koninklijcke boeck-oeffenplaets gevonden wordt, daer in veel van d'oude koningen in de letteren en geleertheydt beeſich geweeſt hebben.

Hoedanigheyt.

Tweede groote Gemeente Leão.

DE Gemeente *Leão* begrijpt twee anderen onder ſich, te weten *Juxe* en *Hoxun*. Dit geweſt verſchilt niet veel van 't voorgaende, en word naer 't ooſten met een lange reecks van de bergen *Heng* beſloten. Het wordt heerlijck gehouden om de wortel *Ginſeng*, en om de muskus, daer af het overvloeyt. Het heeft twee voortreffelijcke kercken, van de welcken d'een van de Keyſerlijcke ſtam *Cheva*, voor ſeker veldt-Overſte, gebout is, die daer een treffelijke verwinning behaelde, ſchoon hy ſoo gewont uyt de ſtrijdt quam, dat hy terſtont daer na ſtorf. Men ſiet daer oock ſijn graf, 't welck ſeer heerlijck is.

De derde Gemeente Çe.

DE Sineſen ſchrijven dat het geweſt van de Gemeente *Çe* veylighſt van d'inval der vyanden is; want het word van alle ſijden van de Geele bergen, en van de vloet *Sin* beſloten; in voegen dat men daer nauwelijcks in kan komen, om dat de toegang en opening der bergen ſoo eng is. Deſe Gemeente heerſcht over vijf anderen, 1 *Çe*, 2 *Caoping*, 3 *Jangching*, 4 *Linchuen*, 5 *Sinxui*, die alle in de vlackte der dalen leggen, behalven *Caoping*, op 't geberghte *Hanuang* gelegen, op een hooge plaets gebout, daer een aengename uytſicht over de bygelegene dalen is. Men vindt hier niets gedenckwaerdigh, als de vloet *Tan*, dat is roode vloet; om dat des ſelfs water root als bloedt ſchijnt. De Sineſen ſchrijven dat deſe vloet eertijdts klaer heeft geweeſt, en dat hy door 't bloet van *Pei*, een ſeer getrou Overſte der koningen *Chao*, ſijn roode verwe gekregen, en tot noch toe behouden heeft, om dat hy aen d'oever van deſe vloet ſijn hant geweldighlijck aen ſich ſelf geſlagen heeft.

Rood-water.

Veſtingen.

DIt Landtſchap telt in 't geheel veertien groote veſtingen, met wallen beſloten, voornamelijck tot de beſcherming van de groote muur, en tot veyligheydt der wegen. Eenigen daer af overtreffen in grootheyt en menighte van volck de Gemeenten ſelve. De namen daer af ſijn, 1 *Gueiyven*, 2 *Jeuguei*, 3 *Çoguei*, 4 *Maye*, 5 *Vanglin*, 6 *Jangho*, 7 *Caoxan*, 8 *Tienching*, 9 *Chinlu*, 10 *Cingyven*, 11 *Pinglu*, 12 *Chungtun*, 13 *Gentung*, 14 *Tungxing*.

HET

XENSI,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
TERTIA.

Samaban Tartariæ sive Samarcandæ Confinia.

Xamo desertum.

Tanjv Tartariæ Pars.

Xamo desertum, Europæis Lop dicitur.

Tanjv Pars.

XANSI PARS.

HONAN PARS.

HV-QVANG PARS.

Sifan Regni pars, quod M. Paulo Veneto Preste Ioan, Geo, ac Cangingu.

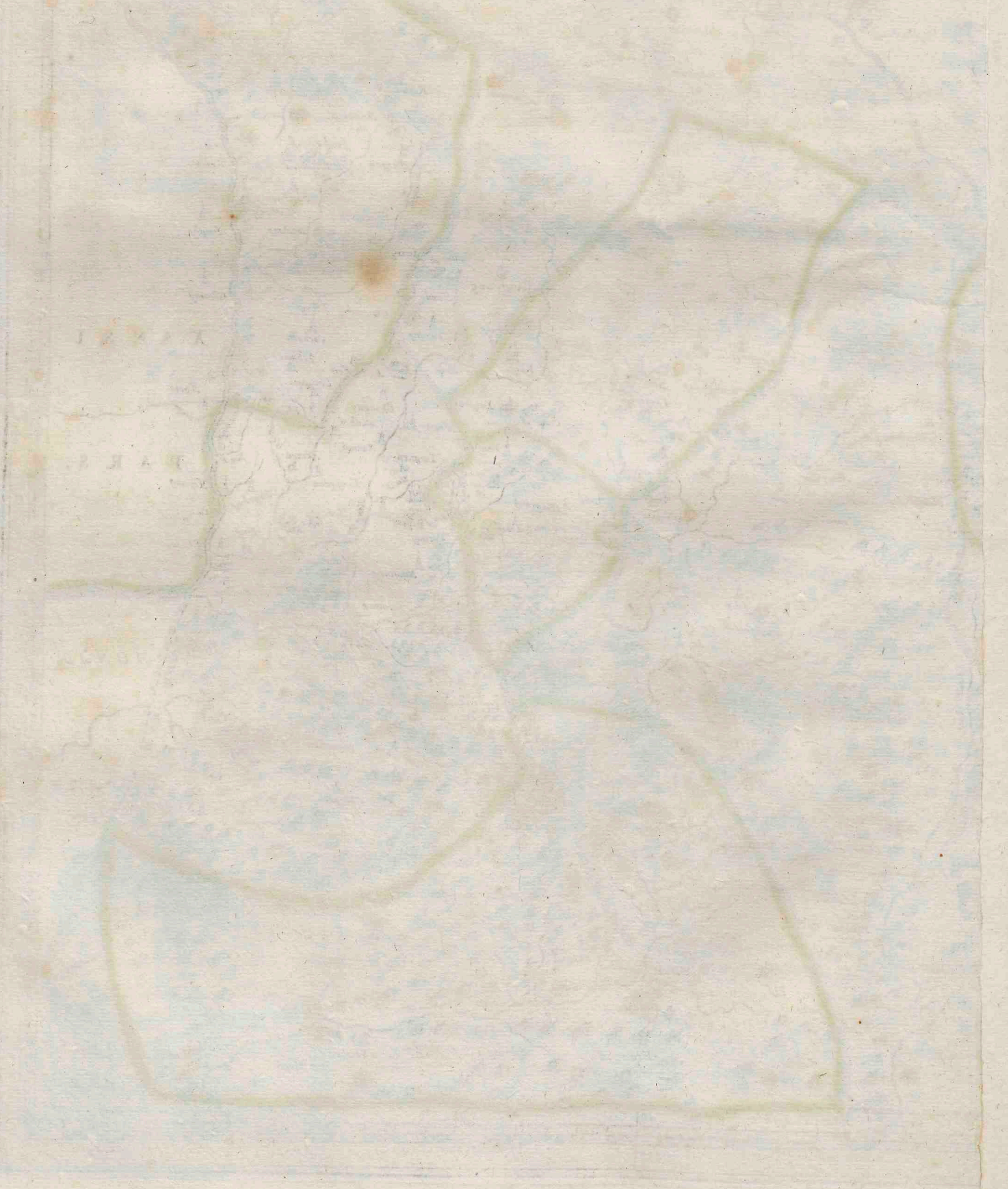
Notarum Explicatio.
- METROPOLIS.
- Vrbs.
- Civitas major.
- Civitas minor.
- Fortalitia.
- Aurifodinæ.
- Signum militare.
- M. mons.
- A. Annis.
- A. F. fluvius.
- T. Torrens.
- L. Lacus.

Studia Sinenſia quorum 250 uni gradui reſpondent.
50 100 150 200 250
Milliaria Germanica quorum 15 unum. Conſtituunt gradum.
5 10 15

Excudebat Ioannes Blaeu.

Cum privilegio Sac: Cæſar. Maj: & Ordinum Belgicæ Fœder.

Occidens. Septentrio. Orientis. Meridies.

HET DERDE LANDTSCHAP

XENSI.

DIt vermaerde Landschap *Xensi* dingt met recht tegen alle d'andere Landtschappen van dit uytterste Asia, voornamelijck om de grootheyt en oudheydt, om dat het van oude tijden af de setel van byna alle Keysers van Sina geweest heeft, te weten, van 't begin der Sinesen tot aen 't eynde van de stam *Hana*, dat is, tot aen het tweehondert en vierenseshighste jaer na Christus geboorte. Dit wierd oock, soo veel men uyt d'oude Iaerboecken kan merken, eerst door d'inwoonders van Sina bewoont; en ick geloof uyt veel bondige redenen, dat sy van 't westen naer 't ooste voort getrocken sijn, niet lange na d'algemene zondvloet over 't geheele Aerdrijck. Voorts, dit Lantschap is van de noorderlijckste een der gener die meest naer 't westen streckt, en aen de Koninkrijcken van *Priester Joan*, *Cascar* en *Tebet* reyckt, de welcke alle van de Sinesen met een gemeene naem *Sifan* genoemt worden. Het streckt sich oock westwaerts uyt voorby de grensen van *Tanyu*, een koninckrijck der Tartars, daer af het door de groote muur, en door eenige vestingen, daer by gebout, gescheyden wordt. De groote muur gaet niet deur dit geheele Landtschap, maer koomt alleenlijck tot aen d'oever van de Geele vloet: 't overige, over de vloet gelegen, heeft geen muur, en is echter tamelijck veyligh, vermidts het tusschen brandende sand-vlackten, en tusschen de breede en diepe Geele vloet besloten is. Dit Landtschap wierdt eertijdts meer dan nu gebout. De selve Geele vloet, tusschen dit en 't Landtschap *Xansi* deurvloeyende, verstreckt naer 't ooste tot grenspael; in voegen dat dese groote Geele vloet byna drie sijden van dit Landtschap bespoelt. De vierde sijde, die naer 't suyden overigh is, wordt van een deurgaende reeks van dicke bergen besloten, door de welcken het van *Honan*, *Suchuen*, en *Huquang* afgescheyden is.

Oudheyt.

Grensen.

Men seght dat dit Landschap in sich begrijpt acht hondert een-en-dartigh duysent een-en-vijftigh huysgesinnen, en negen-en-dartigh hondert duysent vier-en-dartigh duysent, hondert en ses-en-seventigh mannen, en voor gewoone schatting betaelt negentien hondert duysent negen-en-twintigh duysent, seven-en-vijftigh sacken tarwe oft geerste, drie hondert sestigh ponden fijn lijnwaet, negen duysent twee hondert achtien ponden van alderhande opgemaeckte sijde, seventien duysent hondert twee-en-seventigh ponden katoen, hondert acht-en-twintigh duysent, seven hondert en seventigh ponden katoen-lijnwaet, en vijftien hondert duysent, veertien duysent seven hondert negen-en-veertigh bundelen hooy voor des Konings paerden, behalven noch veel andere tollen en schattingen. Dit Lantschap begrijpt in sijn schoot acht edele steden, en hondert en seven mindere steden, behalven d'andere vestingen en krijgsgebouwen, van de welken negentien de voornaemsten sijn, daer af wy hier nae sullen spreken.

Menighte van menschen, en overvloet van dingen.

De lucht van dit gewest is soet en aengenaem, en 't landt vruchtbaer om d'overvloejing der stromende wateren, en overvloedt van landtbouwers: in voegen dat het landt al 't gene in groote menighte voort brengt, dat tot gebruyck van 't leven nootsakelijck is. Hier sijn vele goudt-aderen, en in soo groot een overvloet, dat, schoon het door de wetten van 't landt verboden is 't ingewant van d'aerde te deursnuffelen, oft mijnen t'openen, een ontellijcke menighte van menschen hun kost gemackelijck winnen met dat uyt de stroomen te vergaderen, die 't meê sleepen, en met sant vermengt, afdrijven, van het welcke het dan gesuyvert word. Dit volck is ten meestendeel heusch, beminners van vreemdelingen, en sacht van seden, en niet soo onbequaem tot de besigheden van de geest, als wel d'andere noordsche Sinesen.

Hoedanigheydt.

Dit Landtschap heeft een ongemack, dat het meer gebreck van regen heeft, dan d'andere noordtsche landtschappen, en dickwijls soo groot een afbreuck van de sprinckha-

Sprinckhanen.

nen lijdt, dat, schoon d'overigheden alle staten van menschen dwingen buyten in 't velt, als tot d'oorlogh en dooding der springkhanen te gaen, sy echter somtijdts alles soodanigh verdelgen, dat men byna niets groen op 't velt siet: ja sy sijn dickwijls in soo groot een menighte, dat sy, als oft sy met een eklips dreygen, de Son verduysteren, en dat alles, 't welck het menschelijck oogh bereycken kan, met dese seer lastige bloedeloose beesten beset is. De Sinesen hebben echter geene afkeer van de spijs der springkhanen; ja vele van hen houden die kostelijck en voor een groote leckerny, als sy gekoockt sijn. Schoon dit landtschap seer weynigh rijs voortbrengt, soo is 't echter seer vruchtbaer van tarwe en geerse: ja d'al te groote overvloet van tarwe, tot sekere hooghte gewassen, dwingt hen dickwijls hun schapen in d'ackers te setten, om oock in de winter d'ooghst te doen af-eeten, die, gelijck men gelooft, in de lente weêr uytspruytende, meer krachts heeft, 't welck onse Europers oock dickwijls beproeven.

Rheubarbar van Sina.

Dit Landschap brengt oock vele en treffelijcke geneesmiddelen voort, en voornamelijck Rheubarbar, 't welck niet wilt is, gelijck eenige achten, maer alleenlijck een naerstige bouwing behoeft. De Sinesen noemen 't gemeynelijck *Taihoang*. De wortel is tamelijck vast, met veel uytsteekende knorven. De bladen verschillen niet veel van onse kools-bladen, die sy echter in grootheydt overtreffen. Sy steken een gat in de wortel, hangen die in de schaduw op, en maken hem droogh; want als hy in de sonneschijn hangt, verliest hy sijn kracht. Het meestendeel van 't Rheubarbar, dat tot ons gebracht wordt, koomt uyt dit landtschap, en uyt een ander landtschap, *Sichuen* genoemt, namelijck over de zee van Indien, oft *Cascar*, *Astracania* en *Russen*, oft deur *Tebet*, *Mogor* en *Persien*. Want de gene, (gelijck ick wel weet) die wil dat de Rheubarbar in dese gewesten wast, is niet seer in saken ervaren. Maer men seght dat wy hem van daer hebben, om dat die volcken hem koopen en brengen, en om dat men niet weet dat hy uyt Sina gebracht word. Want de Turcken en Samarcaners trecken door de verdichte Gesantschappen van hun Koningen byna jarelijcks in Sina, 't welck sy *Catay* noemen, om onder de schijn van dit gesantschap vryelijcker met de Sinesen te handelen, die echter geboden hebben dat niemant, dan de Gesant, met een kleyn geselschap, om sijn staet te toonen, tot de binnenste deelen van 't Rijck, en voornamelijk tot het hof des Keysers te *Pekin* magh deurdringen. D'anderen moeten buyten de muur, in de steden *Cancheu* en *Socheu* blijven, daer d'Onder-koning van dit landtschap sijn setel heeft, die op dusdanige handelingen, en oock op de Tartars selven, op dat sy niet ylings een inval souden doen, naerstighlijck waeckt. Maer ick sal hier af bequamelijcker op sijn plaets spreken.

De Jaspis by de Sinesen in hooge waerde.

Sy stellen den steen jaspis onder de kostelijckste steenen; want die is hier in groote waerde, en in hooge achting, en word van de Sinesen *Yu* genoemt. De kooplieden krijgen hem uyt het Koninckrijck *Yarken*, en verkoopen hem hier met groote winst. Hy gelijckt d'Agaet oft Jaspis van Europa, behalven dat hy meer glans heeft, en witachtigh is, om dat hy met een heldere blauwe verwe ondermengt is. Ick word lichtelijck bewogen om te gelooven, dat dit een van de gene is, daer af de Heylige Schrift gewach maeckt, en onder de twaelf kostelijcke steenen telt, die aen Aärons kleedt gevoeght waren, indien men maer een vierkant soo groot kan vinden, dat d'een sijde daer af een halve palm groot is, daer af de waerde onwaerdeerlijck sou sijn, en van de Keyser alleen gekocht konnen worden. De landtvooghden en voornaemsten van d'overigheydt maken hun gordels en boorden van de stucken en brocken van dese steen: maer d'anderen hebben die van goudt, silver, elpenbeen, oft van andere diergelijcke stoffe, naer yders staet en waerdigheydt, die hy bedient.

Dese kooplieden koopen en voeren een groote menighte van Rheubarbar, Muskus en diergelijke dingen van de Sinesen wegh, die dese waren seer tijdighlijck naer *Cancheu*, de koopstadt, voeren, soo haest als sy hooren dat dese benden van handelaers voorhanden sijn.

Wat eygentlijck muskus is.

Maer op dat niemant langer sou twijffelen wat muskus is, soo sal ick 't gene seggen, dat ick meer dan eens met mijn eyge oogen gesien heb. Het is dan een knorf oft geswel aen de navel van een beest, dat een kleyne beurse gelijckt, en in een dun vel en sijn hayr overtrocken bestaet. De Sinesen noemen het dier self *Xe*, daer *Xehiang* afkoomt, 't welck reuck van het dier *Xe*, oft reuck afgevende, 't welck muskus is, betekent. Dit dier heeft vier voeten, gelijckt wel een

een kleyn hert, behalven dat het hayr wat ſwarter is, en geen hoornen heeft, welcks vleeſch, doot ſijnde, van de Sineſen oock voor ſpijs gebruyckt word. In dit Landtſchap, gelijck oock in *Suchuen*, *Junnan*, en de plaetſen naeſt aen 't weſten gelegen, word een groote overvloet van muskus gevonden, gelijck ick op ſijn plaets verhalen ſal. Indien deſe knorven oft ſackjes ſuyver en onvervalſcht ſijn, ſoo worden ſy hoogh geacht, en geven ſoo krachtigh een reuck af, dat ſy de reuck-ader ſelve beſchadigen, gelijck een al te krachtigh licht oft gedruys aen d'oogen en aen d'ooren ſchadelijck is. Maer d'argliſtige kooplieden vullen de ſackjes, van de huyt van 't ſelve beeſt gemaeckt, met het bloet, vel, en andere nietige dingen van 't ſelve beeſt, daer ſy een weynigh muskus by doen, en dat als ſuyvere en onvervalſchte muskus verkoopen.

Men maeckt in dit landtſchap *Xenſi*, ſoo van ſchape-wol, als van geyte-hayr, een geeſtigh laken en kleet, 't welck het laken der Milaners, dat ſy Sayetten noemen, oft niets toegeeft, oft dat verre overtreft. Men maeckt hier oock tapijten, die niet te verachten ſijn, en andere diergelijcke dingen, en voornamelijck ſcherpe hoeden op onſe wijſe, doch echter ſonder randen, die by de Sineſen gemenelijck van de krijgslieden en mannen gebruyckt worden, van alle 't welck dit landtſchap *Xenſi* byna 't geheele uytterſte Aſia verſorght. Wat het geyte-hayr aengaet, ſy gebruycken daer af niets anders, dan 't gene dat het diepſte ſtaet, en 't ſachte winter-hayr, 't welck het ſachtſte en fijnſte is. De Sineſen noemen het winter-hayr, om dat het in de winter op 't lijf van deſe beeſten waſt, als oft de natuur aen hen een beſchutting voor de koude gaf.

De Chriſtelijcke wet by de Sineſen:

't Gene, 't welck voornamelijck dit Lantſchap vermaert maeckt, is deſe ſeer oude ſteen, daer ten deel met Syriſche, en ten deel met Sineſche letteren de Goddelijcke wet op geſneden is, door de nakomers der Apoſtelen tot de Sineſen gebracht. Men leeſt daer op de namen der Biſſchoppen en Prieſters van die tijdt, en oock de voorrechten en gunſt-bewijſingen der Sineſche Keyſers. Deſe ſteen begrijpt oock in ſich een korte, maer ſeer beknopte en wonderlijcke verklaring van de Chriſtelijke wet, in een ſeer welſprekende Sineſche ſtijl gemaeckt, daer af, met Godts hulp, in de tweede Decade van ons Kort begrijp der Sineſche Hiſtorien, breeder geſproken ſal worden. Deſe ſteen wierd gevonden in 't jaer ſeſtien hondert vijf-en-twintigh, terwijl in de ſtadt *Sanyven* d'aerde tot een groeve uytgedolven wierd, om daer de grontveſt van een muur te leggen. De beſtierder van de plaets, van deſe gevonde ſteen bericht, en de teekenen van deſe eerwaerdige oudheydt, van de welcke de Sineſen groote liefhebbers ſijn; van naby beſien hebbende, deê terſtont een geſchrift tot lof van de ſteen uytkomen, en op een andere ſteen van de ſelve groote de beſchrijving van de gevonde ſteen ſetten, en dit alles met de ſelve letteren en merken, daer hy getrouwe ſorgh voor droegh. De vaders van onſe Societeyt hebben een afbeeltſel naer 't oorſpronckelijck, met d'uytlegging tot Romen gebracht, daer het heden, met de bedieding, die in 't jaer ſeſtien hondert een-en-dartigh te Romen gedruckt wierd, in de boeckery van 't Profeſſi-huys der Societeyt Jesu bewaert wordt. De ſteen is vijf palmen breet, een dick, en byna tien lang; en vooraen is een kruys, byna gelijck de Ridders van Malta dragen. De gene, die meer kennis daer af begeert, beſie de voorlooper van de Coptiſche tael, door de E. Athanaſius Kircherus geſchreven, daer hy die heel breedelijck uytgebreydt ſal vinden, oft oock in 't verhael van Sina, door de E. Alvarez Semedo gemaeckt.

Door de Jeſuyten weêr vernieut.

De vaders van onſe Societeyt hebben dan deſe vergete kennis van Godts wet, die door ſoo lang verloop van tijdt uyt de geheugenis der menſchen uytgewiſcht was, weêr ingevoert, en opgerecht, vele kercken aen de levendige en ware Godt gebouwt, de welcke van een groot getal Chriſtenen beſocht, en met groote Godtvruchtigheyd geviert worden. Twee van onſe vaders bouwen hier met groote wackerheydt deſe nieuwe wijngaert des Heeren, van de welcke d'een ſijn ſetel in de hooftſtadt ſelve geveſt heeft, en d'ander reyſt dickwijls deur 't Landtſchap, om de Godsdienſt te verbreyden, en de welſtant der ſielen te bevorderen, daer de noodt meeſt vereyſcht, om aen alle, die 't begeeren, het broot der zaligheydt te breken en meê te deelen.

De eerſte en Hooftſtadt SIGAN.

Grootheydt en heerlijckheyt van de ſtadt Sigan.

SIgan, de Hooftſtadt, indien 'er een is, wijckt voor weynigh anderen, ſoo men op haer gelegenheydt in een luſtigh en

en ſchoon landt, op haer oudtheydt, ſterckheydt en vaſtigheydt der muren, op de ſchoonheydt van haer uytſicht, en op de grootheydt van toeloop ſiet. Haer muren hebben drie Duytſche mijlen in hun omkeer, en ſijn ſoo ſterck en heerlijck, dat de genen, die daer woonen, ſeggen dat ſy goude wallen heeft, daer torens, d'een hooger dan d'ander, en koſtelijck gewerckt, opſtaen, op een behoorelijcke wijdte van malkander geſet. Sy heeft in haer wallen niet meer dan vier poorten, tot beter bewarenis, en grooter ſekerheydt. Haer oudtheydt kan men hier uyt afmeten, dat drie Keyſerlijke ſtammen daer in geheerſcht hebben, te weten *Cheva*, *Cina* en *Hana*: en dieshalven is deſe ſtadt vol van heerlijcke gebouwen, ſoo buyten als binnen de wallen. De vermakelijcke aenſchouwing naer de ſtadt vermeerdert noch der ſelver ſchoonheydt: want hoewel ſy aen de zuyder-oever van de vloet *Guei* gelegen is, ſoo is ſy echter ſoo opgaende, dat de gebouwen, allengs met de bergh oprijſende, gelijk met de wallen als een groote ſchouburgh, aengenaem om te ſien, ſich vertoonen, daer d'ondergelegene vloet noch groote ſchoonheyt en nuttigheyd toe doet. Ick ſou een geheel boeck behoeven, ſoo ick alles, 't welck hier wonderlijck is, wilde ophalen. Maer om 't gene, 't welck waerdigh is geweten te worden, niet voorby te gaen, ſoo ſal ick alleen, dat hier volght, in weynigh woorden verhalen.

Bruggen. De ſtadt heeft drie bruggen over de vloet *Guei*, d'een aen d'ooſtſijde, de tweede in 't midden, en de darde naer 't weſten, die alle vele en hooge boogen hebben, van gehouwe vierkante ſteen gemaeckt, met yſere balcken, leeuwen-beelden, en diergelijcke verçieringen, tot vaſtigheydt en verçiering van 't gebou. De ſtadt *Lantien* heeft een vierde brugh, die deſe drie niet ongelijck en is. Ick vind niet de moeyte waerdigh om d'anderen, van minder naem en achting ſijnde, hier op te halen. Daer is oock een tooren, *Yen* genoemt, dat is, met negen ronden, die negen ſolderingen hoogh is, en alle d'anderen van deſe plaets in hoogheydt en glans overtreft. Hy is geheel van ſteen, en van binnen met marmer bekleed. Maer wy ſullen elders beter plaets hebben om deſe ſware gebouwen te beſchrijven.

Treffelijcke vyver. Aen de weſtſijde van de ſtadt is een beſlote water, oft vyver, *Viyang* genoemt, van alle ſijden met een muur beſloten, die in ſijn ommekring dartigh ſtadien beſlaet, een deel van de bergh *Lungxeu* behelſt, en tot aen de vloedt *Guei* reyckt, daer uyt men grachten, poelen en ſtaende waters graeft, om daer vlottende toonneelen voor de ſcheeps-ſtrijden te vertoonen. Men telt binnen de muren ſeven prachtige paleyſen, en ſeventien ſalen, oft toonneelen, met gewelfſelen overdeckt, om de geeſt te verheugen, in 't geheele parck van de vijver gebout, onder de welcken ſeven d'anderen in grootheydt en verçiering overtreffen. Men ſiet hier oock de prachtige graven der oude koningen, en onder deſen de graven van *Cavus*, *Venus*, en *Uvus*, die, ſchoon oudt ſijnde, echter niet veracht behooren te worden.

Kercken. Sy heeft veel kercken, onder de welcken elf in grootheydt en glans uytſteeken. Maer onder ſoo vele kercken, aen d'afgoden gewijdt, is echter een heylige plaets en kerck, door de Jeſuyten aen de ware Godt gewijdt, de welcke in de ſtadt ſelve ſtaet, en waerdigh is om niet onder de minſten getelt te worden; en die van de Sineſen en Tartars, door de naerſtigheydt der onſen Chriſtenen geworden, veel beſocht is. Want vermidts een kleyne koning in deſe ſtadt woont, met een tamelijck getal van Tartars, ſoo hebben ſich niet weynigh van hen tot het Chriſtendom begeven, en ſich onder Chriſtus vaendel laten inſchrijven. God, die ſoo goedt een werck begonnen heeft, geef dat dit een goede voortgang en aenwas magh hebben.

Oude namen. In *Yvus* deeling behoorde dit geweſt aen 't landtſchap *Yung*, onder de conſtellatie van *Cing* en *Quei*. Het was 't vaderlandt van de Keyſerlijcke ſtam *Cheva*, en der ſelver ſetel, en van de ſtam *China Quangchung* genoemt. In de tijdt der koningen heerſchte hier de koning *Cyn*, daer na *Guei*, en ſedert *Sujus*; maer na 't verdelgen der koningen, noemde de ſtam *Sunga* haer *Yunghing*, *Juena Ganſi*, en *Taiminga*, alleenlijck de ſilben verſettende, *Sigan*, 't welck ruſt van 't weſten betekent.

Het landt van de ſtadt heeft veel bergen, die ten meeſtendeel aengenaem ſijn, beſlaet een ruyme plaets, en heeft overvloet van al 't gene dat nootſakelijck is. Men telt daer in ſes-en-dartigh ſteden, *Steden.* 1 *Sigan*, 2 *Hienyang*, 3 *Hingping*, 4 *Linchang*, 5 *Kingyang*, 6 *Caoling*, 7 *Hu*, 8 *Lantien*, 9 *Luvo*, 10 *Xang* o, 11 *Chingan*, 12 *Tung* o, 13 *Chaoye*, 14 *Hoyang*, 15 *Ching Ching*, 16 *Pexui*, 17 *Hanching*, 18 *Hoa* o, 19 *Hoayn*, 20 *Gueinan*,

nan, 21 *Puching*, 22 *Conan*, 23 *Xanyang*, 24 *Xangnan*, 25 *Yao* ○, 26 *Sanyven*, 27 *Tungquon*, 28 *Fu Ping*, 29 *Kien* ○, 30 *Fungciuen*, 31 *Uucung*, 32 *Jungxeu*, 33 *Fuen* ○, 34 *Xunhoa*, 35 *Xanxui*, 36 *Changuu*.

Vreemdigheden.

Men vangt hier seer veel herten, hasen, dassen, en diergelijcke wilde beesten. Daer is oock een slach van vleermuysen, soo groot als onse hoenders, welckers vleesch van de Sinesen boven dat van de leckere hoenders gestelt wordt. Men vindt daer oock seker kruyt, 't welck, geëten sijnde, terstont de droefheydt verdrijft, en gelach en vrolijckheyt verweckt. Dit kruyt groeyt voornamelijck op de bergh *Nieuxeu*, en wordt van de Sinesen *Quei* genoemt. Men delft hier oock spier-witte aerde uyt, de welcke van de vrouwen in plaets van blancketsel begeert en gebruyckt word, om dat sy hun schoonheydt vermeerdert, vermidts sy, in water geweeckt, alle swarte plecken des lighaems afwischt en verdrijft.

De stadt *Sanyven* verdient lof om haer muskus, en om haer stoffen, van geyte-vellen gemaeckt, daer af een groote overvloet is, en men hier een rijcke en overvloedige merckt heeft.

Treffelijcke bergen.

De stadt *Linchang* heeft een bergh, *Limon* genoemt, op de welck een bron is, die 't kristal gelijck is, en een wonderlijcke na-

Bron van wonderlijcke natuur.

tuur heeft: want hoewel het water nauwelijcks vier ellebogen hoogh is, soo is echter het bovenste seer kout, en in de gront soo heet, dat niemant sijn voeten op de bodem kan houden.

Men siet by *Lantien* de bergh *Jo*, daer uyt blaeu minerael gedolven word, 't welck men, gelijck weede, gebruyckt om de kleederen te verwen. Hier is oock de bergh *Ciepuon*, die groot, en swarelijck om op te klimmen is, op de welck een vesting tot bescherming van de wegh is. By *Uucung* is de bergh *Taipe*, die van de waengeloovige Sinesche berghkenners in d'elfde placts onder de geluckige bergen getelt wordt. Sy seggen dat men, soo men daer op de trommel sloegh, blixem, donder en groot onweer verwecken sou; en dieshalven is swarelijck verboden, en gantsch ongeoorloft daer op de trommel te slaen.

By *Xunhoa* is de bergh *Canciven*, dat is, de bergh van de soete bron; want hier is een bron van seer soet water, boven de welcke een sael en heerlijck huys, tot vermaeck en verlusting van de geest, gebout is.

Vloeden.

De vloet *Guei* besproeyt naer 't noorden de stadt, maeckt de weyden vruchtbaer, en heeft sijn oorsprong by de stadt *Gueiyven*, in dat deel van 't Landtschap, dat sich westwaerts uytstreckt, en neemt sijn loop naer 't ooSten, en, sich een weynigh zuydwaerts keerende, valt in de Geele vloet, en pooght vergeefs door sijn klaer water d'andere klaerder te maken. De vloet *King*, die wel bekent is, vloeyt oock aen de noordsijde van de stadt in de vloet *Guei*.

De vloet *Tie* vertoont sich oock op de hooghste en bloote top van de bergh *Nan*, van daer hy met groot gedruys en gewelt van water ylings afstort.

Poelen, oft meeren.

Naer de zuydsijde van de hooftstadt is een seer groote poel, *Fan* genoemt, die uyt de toevloejing der vloeden spruyt. Naer d'ooStsijde van de stadt *Tungquon* is noch een andere poel. Naer 't zuydooSten van de stadt is noch een poel, met handen gemaeckt, en uyt de vloedt *Guei* met grachten gegraven, van de Keyser *Hiaovus* tot eerlijck vermaeck van de geest gemaeckt en verçiert, daer hy noch een heerlijck paleys, bosschen en çierlijcke bloemen byvoeghde; in welcke plaets hy, om sich te verheugen, dickwijls gasteryen met de sijnen hield, en oock tooneel-speelen, en andere schou-speelen aen hen vertoonde. De selve Keyser deê oock naer 't zuydweSten van de stadt een andere poel graven, *Quenming* genoemt, in de welcken hy dickwijls sijn krijghslieden te scheep tegen elckander deê strijden, om hen allengs tot de scheeps-strijden te gewennen. Want vermidts hy voorgenomen hadt oorlogh tegen de zuyderlijcke Landtschappen te voeren, daer alles van schepen en water krielt, soo onderwees hy de sijnen, door dese speeloeffeningen tot d'aenstaende strijden, om hen daer door, naer de Romeynsche wijse, uyt de leer-jaren te brengen. Hy deê oock naer 't zuyden een andere groote poel maken, en daer by een aengenaem parck, *Silen* genoemt, daer hy na dese speelen sich tot rusten begaf. Hy stelde in de selve poel oock een groote steene visch, en rechte die, gelijck een klip, onder 't water op, om de scheepslieden, herwaerts en derwaerts voorby varende, de klippen en bancken te leren mijden. Men seght dat dese visch, soo dickwijls als 'er regen voor-handen is, een groot getier maeckt, misschien uyt de weêrgalm van eenigh weêrkaetsendt geluydt. Sy seggen oock, dat dese Keyser somtijdts in sijn

Scheepsstrijden van Hiaovus, uyt vermaek.

Fabel der Sineſen.

droom ſagh dat deſe viſch, met d'angel gevangen, byſtant van hem verſocht, en hulp begeerde, en dat ſy warelijck in de volgende dagh de viſch met d'angel in deſe poel gevangen bevonden, en dat de Keyſer, aen ſijn droom gedenckende, de viſch los liet, en hem vry liet gaen: daer by, dat de Keyſer, met de viſſchery beſigh, in ſijn net twee paerlen vondt, van de Sineſen *Mingyue* genoemt, dat is, ſteenen van de klare Maen, dus geheeten om dat ſy naer 't waſſen en afgaen van de Maen grooter en kleynder worden, gelijck men oock van de Selenite verſekert. Sommigen van de Sineſen verſekeren dat 'er noch diergelijcke ſteenen in Sina ſijn, jae noch in 't paleys gevonden worden; maer ſy willen dat de prijs daer af onwaerdeerlijck is. Als de Keyſer deſe ſteenen ontfangt, ſoo ſeght hy: *Dit is 't geſchenck van de danckbare viſch, die ick van d'angel verloſt, en vry gelaten heb.*

De tweede ſtadt
FVNGCIANG.

Sineſche Phenix.

DE ſtadt *Fungciang* leght aen de noorderlijcke oever van de vloet *Ping*. Sy voert de naem van de vogel Phenix, een vogel, die by de Sineſen voor een teeken van ſeer groot geluck geacht, en, gelijck ſy ſeggen, ſelden geſien, en van hen gemeenelijck *Fung* genoemt wordt: en *Ciang* beteekent by hen geluck; uyt welcke twee deſe naem te ſamen geſet is. Sy ſchilderen en beſchrijven deſe vogel met een wonderlijcke verſcheydenheydt van verwen, en ſeggen dat hy altijdt alleen, en ſeer ſelden, tot een ſeer goet voorteeken van 't Rijck, verſchijnt. Ick, wat my aengaet, kan lichtelijck gelooven dat 'er een Phenix is, oft ten minſten ſeker ſlach van Arenden, die vreemt, en verſcheyden van verwe ſijn, met welcks afbeeltſels de Sineſen gemeenelijck hun tapijten en koſtelijcke kleeden vercieren. Deſe ſtadt is tamelijck groot en heerlijck, en heeft gebouwen, die niet te verachten ſijn, en onder deſe vijf, die uytſteecken. 't Geheele landt wordt gebout. De lucht is tamelijck ſoet en getempert, het landt vruchtbaer van de vloeden, en tuſſchen-vloeyende beeken; want daer ſijn vijf vloeden, die dit Landtſchap deurſnijden, dat van ſeer hooge bergen, als met een ſtercke wal, omringt is. Deſe ſtadt heeft acht ſteden onder ſich, 1 *Fungciang*, 2 *Kixan*, 3 *Paoki*, 4 *Fuſung*, 5 *Mui*, 6 *Linyeu*, 7 *Lung* ○, 8 *Pingyang*. *Steden.*

Yvus heeft dit landt gelijck een hooftlandt gedeelt. De ſtam *Cheva* heeft het onder 't Landtſchap *Ki* geſtelt, 't welck van de ſtichters van de ſtam *Cheva*, noch koninckjes ſijnde, beſeten wierd. Sedert heeft het koninckje *Cin* het ſelve landtſchap te leen gehad; en van daer hebben de koninckjes *Cin* voor ſich de wegh tot d'ondergang van 't geheele Rijck, en van de ſtam *Cheva* gebaent, van de welcke, gelijck ick in mijn Kort begrijp vertoon, de naem van Sina by d'uytheemſche volcken geſproten is. De ſtam *Hana* heeft dit landtſchap *Hingking* genoemt; en 't voert heden de naem van de ſtam *Tanga*. Het deelt ſijn papegayen en andere ſprekende vogelen byna aen alle andere landen meê. Men vind hier ſeker ſlagh van ſwarte ſlangen, van de welcken een tegen-vergift tegens ſeer veel ſieckten gemaeckt wordt. By de ſtadt *Pingyang* wordt een viſch gevonden, van de Sineſen Steen genoemt, die, gedrooght en tot ſtof gemaeckt, en op ſijde lakenen geſpreydt, hen tegen de motten beſchermt en bevrijd. *Oude namen.*

Aenmerkelijcke bergen.

De bergh *Nan*, om ſijn grootheydt voornamelijck t'aenmercken, begint aen de ſtadt *Ki*, en ſtreckt ſich van daer deur 't landt der ſteden *Lantien* en *Hu*.

Paoki heeft de bergh *Chinçang*, welcks top de gedaente van een haen gelijckt. Men ſeght dat, als 'er ſtorm oft donder te verwachten is, des ſelfs holen en winckels ſoo groot gedruys en gekraeck uytgeven, dat men 't dertigh ſtadien, en noch verder, kan hooren.

Hier is oock de bergh *Xecu*, oft der tien ſteene trommels, van de koning *Sivenus* daer geſtelt; op dat de jagers, het wildt ſiende, daer meê een teeken ſouden geven, en d'anderen verwittigen.

Hier is mede de bergh *Taipe*, die alle d'anderen in hooghte overtreft, en in 't midden van de ſomer ſijn witte toppen, van ſneeu blinckende, vertoont, en tot by de ſtadt *Mui* geſien wordt.

Niet verre van hier is oock de bergh *Quan*, daer op een treffelijcke veſting is, tot beſcherming van 't Landtſchap, daer op men valcken en gieren, die tot de vogeljaght gebruyckt worden, en ſtoute en edelmoedige roofvogels ſijn, vangt.

De voornaemſte vloeden ſijn *Yung*, *Guei*, en *Ping*. *Vloeden.*

Aen d'ooſtſijde van de ſtadt is een poel, tame-

tamelijck groot, *Tung* genoemt, en noch een ander, die grooter is, by de ſtadt *Lung*, *Hivenpu* geheeten.

De derde ſtadt HANCHVNG.

DE vloet *Han*, ooſtwaerts afkomende, beſpoelt de wallen van deſe ſtadt, die haer naem *Hanchung* van de ſaeck ſelve gekregen heeft, vermidts der ſelver landt byna geheel tuſſchen d'ooſterlijcke vloet *Han*, en de weſterlijcke vloet *Han* leght. Het landt ſelf rijſt op tot ſeer hooge bergen dicht by malkander, die vele en aengename velden in ſich beſluyten, daer men al 't gene, dat tot het leven noodigh is, in overvloet kan vinden. Hier is boven al een groote menighte van honigh en was, en veel muskus en cinnabar. Men ontmoet hier oock dickwijls op de wegen geheele benden van herten en daſſen, en een groot getal van beeren, vyanden van de herten. De Sineſen houden de voorſte voeten der beeren in hooge achting, en tot groote leckerny. Deſe ſtadt heerſcht over ſeſtien ſteden, die een ſeer groote ſtreeck landts, ten meeſtendeel woeſt, uyt oorſaeck van de bergen, beſlaen. De namen der ſteden ſijn, 1 *Hanchung*, 2 *Paoching*, 3 *Chingcu*, 4 *Yang*, 5 *Sihiang*, 6 *Fung*, 7 *Mien*, 8 *Ningkiang* ○, 9 *Lioyang*, 10 *Hinggan* ○, 11 *Pingli*, 12 *Xeciven*, 13 *Sinyang*, 14 *Hanyn*, 15 *Peho*, 16 *Çuyang*.

Overvloet van dingen.

Steden.

In de deeling van *Yvus* verkreegh dit Landtſchap een ſelve plaets, als 't voorgaende; maer de Keyſer, die een Starrekenner heeft geweeſt, wilde dat het onder de conſtellatie van *Ye* en *Chin* ſou weſen. Het behoorde eertijdts aen de koninckjes *Cin*, die van hier begonnen het Rijck in te nemen, en 't geheel geſlacht van *Cheva* te verdelgen. Hier is 't oock dat *Lieupangus*, de ſtichter van de ſtam *Hana*, de wapenen tegen de ſtam *Cina* aentaſtende, en de naem van Veldt-overſte verlatende, de koninckſlijcke naem aen-nam, en d'eerſte deſe ſtadt *Hanchung* noemde. De ſtammen *Tanga* en *Sunga* veranderden die in *Hingyven*; maer *Taiminga* gaf haer weêr de ſelve naem. De ſtadt is ruym en volckrijck, in een plaets, die van natuur ſterck is, gelegen, met bergen en boſſchen, als met een vaſte wal, beſloten, en altijdt in d'oorlogen, die in Sina gevoert ſijn, van groot belang gerekent.

Oude namen.

Men ſiet hier vijf voortreffelijcke kercken, aen helden gewijdt, onder de welcken een is, aen *Changleangus* toegeeygent; tot een aengename en eeuwige geheugenis van een overwonderlijck werck, daer af ick terſtont ſpreken ſal; en ick geloof dat 'er in de geheele weerelt, ſoo verre als die bekent is, geen ander by dit te vergelijcken is. Tuſſchen deſe en de hooftſtadt was een afgelege en kromme wegh, en nauwelijcks eenigh recht voetpadt, uyt oorſaeck van de hooge en woeſte bergen, en de diepe dalen en belemmeringen; en dieshalven waren ſy genootſaeckt gemeenelijck ooſtwaerts om te trecken, en de grenſen van 't landtſchap *Honan* te naderen, daer na weêr noordewaerts te keeren, en de wegh te hervatten: in voegen dat men een wegh van meer dan twee duyſent ſtadien moeſt af leggen, in plaets dat men nauwelijcks tachtigh ſtadien hadt te reyſen, als men de reys over 't geberghte nam. Dieshalven, toen de ſtam *Cina* verdelght was, en *Lieupangus* tegen *Hiangyvus* om de heerſchappy ſtreedt, wierden van *Changleangus*, *Lieupangus* getrouſte en voorſichtighſte Veldt-overſte, deſe woeſte bergen, yſſelijcke kuylen, en diepe dalen effen gemaeckt, om de vluchtende vyanden te voorkomen, en hen de wegh af te ſnijden. Deſe bergen dan wierden met een ongelooffelijcke geſwintheyt, en groote arbeydt effen gemaekt; in welck werck hy veel hondert duyſent menſchen, en ſijn geheele heyr deê wercken, en aen yder bende ſeker deel van een bergh toe wees, 't welck ſy effen en beganckelijck ſouden maken: in voegen dat men daer muren van de bergen ſagh rijſen, die van weêrſijden in 't loot opgingen, en ſoo hoog waren, dat ſy byna aen de hemel ſchenen te reycken, en de wegh ſelf naulijcks 't licht, ſchoon het van om hoogh valt, kon krijgen. Hy deê op ſommige plaetſen bruggen maken, en balcken met plancken beleydt, van bergh op bergh toe-ſtellen, en gaten tuſſchen de ſamen-voegingen der bergen en klippen houwen en graven, op de welcken de balcken ſteun ſouden hebben, voornamelijck daer de vloeden, uyt de bergen vallende, als een wegh baenen, welckers paden hy dickwijls volghde. Maer ter plaets, daer de dalen breeder ſijn, deê hy pylers ſetten; en byna het derde-deel van de wegh beſtaet in dusdanige bruggen, die op ſommige plaetſen ſoo hoogh ſijn, dat men nauwelijcks ſonder ſchrick de bodem

Changleangus kerck.

Wonderlijcke bruggen over de bergen.

van

van d'afgront kan sien. De wegh is soo breet, dat 'er vier ruyters sijde aen sijde konnen rijden; en dese wegh wordt noch onderhouden tot gemack der reysigers, en dieshalven sijn in sekere plaetsen huysen en herbergen, om de reysende lieden te ontfangen. De geheele wegh is met aerde bedeckt; en op dat de reysigers geen gevaer souden lopen om van dese bruggen in d'afgronden te vallen, soo heeft men van weêrsijden galderyen en houte oft ysere leuningen geset. De selve is soo lang, dat sy van dese stadt af streckt tot aen dat deel van de hooftstadt, 't welck westwaerts leght, daer des selfs eynde omtrent dertigh stadien van de stadt af is. De Sinesen noemen dese brugh *Cientao*, oft de wegh der leuningen.

Aenmerkelijcke bergen.

De bergh *Tapa* begint by *Sihiang*, en loopt van daer voort tot aen 't Landtschap *Suchuen*, aen de stadt *Pa*.

By *Lioyang* is de bergh *Yoniu*, dat is, van de kostelijcke vrou; want men siet daer de beeltenis van een seer schoone vrou, niet door konst gesneden, maer van de natuur gemaeckt.

Çuking is een seer hooge bergh, en heeft een schrickelijcke afgront by *Siyang*.

Çupe is oock een bergh, by de stadt *Fung*, in de welck twee-en-seventigh holen getelt worden. Daer is oock 't geberghte *Nanki*, in 't welck een groote poel is. Niet verre van daer is de bergh *Vutu*, uyt de welck dit mineraal getrocken wordt, 't welck de Sinesen *Hiunghoang* noemen. Sy houden dit als een opperste en beschuttende hulp-middel tegen alle vergiften, tegen quade koortsen, en tegen de schadelijcke hitte van de hontsdagen, en nemen dat in, in wijn geweeckt. Het is root en geel van verwe, en met swarte stippen gemerckt. Het gelijckt de krijtsteen, oft harde aerde, en verschilt van verwe niet veel van vermiljoen, behalven dat het wat naer 't geel treckt, en onbequaem om meê te schilderen is. Ick heb noch een kleyn stuck van dese geneesmiddel by my, maer ick sie dat het by de Geneesmeesters van Europa niet bekent is; en ick vindt geen gewach daer af by onse Schrijvers.

Mineracl Hiunghoang.

Vloeden.

De vloet *Han*, soo d'oosterlijcke, als de westerlijcke, besit hier d'eerste plaets. De eerste heeft sijn oorsprong uyt de bergen van de stadt *Mincheu*, en d'ander ontspringt boven de stadt *Fum*, en sy vloeyen beyde voort met een groote overvloet van water, en deur een groote streeck landts, en konnen overal schepen dragen. D'anderen van minder naem sult ghy in de kaert vinden.

De vierde stadt

PINGLEANG.

DE stadt *Pingleang* heeft een landt dat overvloedt van alle dingen, bergen, die aengenaem om t'aenschouwen, en niet schrickelijck sijn, en vermakelijcke wateren heeft. Sy gebiedt over tien steden, 1 *Pingleang*, 2 *Çungsin*, 3 *Hoating*, 4 *Chinyven*, 5 *Kuyven* ⊙, 6 *King* ⊙, 7 *Lingtai*, 8 *Choangleang*, 9 *Lungte*, 10 *Cingning* ⊙. *Steden.*

In dese stadt sijn drie kercken, aen helden gewijdt, die d'anderen in pracht en heerlijckheydt overtreffen. Men siet 'er oock een heerlijck paleys der koningen van de stam *Taiminga*; vermidts een van dese kleyne koningen daer gewoonelijck sijn hof hield. De Keyser *Yvus* hechte dit geweest aen 't Landtschap *Yung*, en wilde dat het onder de constellatien van *Cing* en *Quei* sou sijn. Het wierd onder de stam *Hana Ganti*, en onder *Sunga Kingyven* genoemt, dat is, oorsprong van de vloet *King*; en seker, d'oorsprong van dese vloet koomt by dese stadt te voorschijn. Maer anderen hebben haer altijdt *Pingleang* geheeten, om de soete tempering van de lucht. *Oude namen.*

Voornaemste bergen.

By *Chingyven* is de bergh *Jo*, op de welck glinsterende steentjes, de diamant niet ongelijck, gevonden worden; en by *Hoating* is een dal van dertigh stadien lang, en soo diep en eng, dat het licht daer swarelijck in kan komen, en echter is daer een groote en gemeene wegh, met vierkante steen gevloert.

Vloeden.

De vloet *King* vloeyt aen de westsijde van de stadt, en sich van daer oostwaerts buygende, neemt sijn loop deur een gedeelte van de stadt, en, van daer weêr een bocht zuydwaerts nemende, ontlast sich naer het oosten van de hooftstadt in de vloet *Guei*.

De vijfde stadt

CVNGCHANG.

Gelegenheydt.

DEse stadt leght aen de zuyderlijcke oever van de vloet *Guei*, byna recht naer het westerlijck deel van de voorgaende stadt, en wierd eertijdts van *Yvus* in een selve plaets, als de voorgaende, gestelt.

Sy

Sy is een koopſtadt,die overvloet van volck heeft, en een bequame plaets tot de bewaring van 't Sineſche Rijck;vermidts ſy door de ſtrafheydt der bergen, en door de kommerlijckheyt der wegen de lagen der vyanden vruchteloos maeckt, en daerom by de Keyſers van Sina altijdt in hooge achting heeft geweeſt. 't Gene, dat haer vermaerder maeckt, is een graffteê, 't oudſte dat 'er by menſchen geheugenis is, namelijck dat van *Fohius*, d'eerſte Keyſer by de Sineſen: want ſy ſeggen dat hy by de ſtadt *Cin* geboren wierdt. Men vind hier een groote overvloet van muskus: en men telt ſeventien ſteden, die daer onder behooren,

Steden. 1 *Cungcha'ng*, 2 *Ganting*, 3 *Hoeining*, 4 *Tungguei*, 5 *Chang*, 6 *Ningyven*, 7 *Fokiang*, 8 *Siho*, 9 *Ching*, 10 *Cin* ⊙, 11 *Cingan*, 12 *Cingxui*, 13 *Li*, 14 *Kiai* ⊙, 15 *Ven*, 16 *Hoei* ⊙, 17 *Leangtang*.

Men graeft hier overal dit minerael *Hiunghoang*, daer af hier voor geſproken is. Men vindt hier ook eenige blaeuwe ſteentjes, die een weynigh naer 't ſwart trecken, en met witte aders onderſcheyden ſijn. Deſe worden by de Grooten hoogh geacht; want ſy gelooven dat deſe ſteentjes,tot ſeer fijn ſtof gemaeckt, en tot een genees-middel ingenomen, heel dienſtigh ſijn om 't leven te verlangen. De ſtadt heeft drie voorname kercken; d'een daer af, aen *Fohius* moeder gewijdt, overtreft d'anderen in grootheydt en pracht.

In de tijdt der oorlogen, toen de ſtam *Cheva* eyndighde, behoorde dit geweſt aen

Oude namen. 't volck *Kiangiung*. De ſtam *Hana* noemde haer *Thienxui*, nae 't verdelgen van de Landtvooght *Lungſi*,van de ſtam *Cina* daer geſtelt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Guei Cheu*, *Sunga Cungcheu*, en *Taiminga Cungchang*.

Uytſtekende bergen. By *Hoeicin* is een ſeer groote en hooge bergh, *Sive* genoemt, uyt oorſaeck van dat hy altijdt met ſneeu bedeckt is. By *Fokiang* is de bergh *Xecu*,dus geheeten naer de ſteene trommel,van de welck de Sineſen ſchrijven dat ſy waergenomen hebben, dat 'er, ſoo dickwijls als hy geluydt afgeeft, oorlogh te verwachten is. By de ſtadt *Ching* is de bergh *Loyo*, daer een ſeer groote beeltenis van een leeu is, uyt welcks mont een bron vloeyt. Daer is oock de bergh *Cheuch'i*, die tot aen de grenſen van de ſtadt *Siho* ſtreckt, en op de top een groote vlackte van omtrent twintigh ſtadien heeft.

Sy ſchrijven dat by de ſtadt *Cin*, op de bergh *Pochung*, een kruyt waſt, *Hoaco* genoemt, dat, geëten ſijnde, onvruchtbaer maeckt. Daer ſijn noch meer andere bergen, op de welcke niets, dat verhalenswaerdigh is, gevonden wordt.

By de ſtadt *Ching* is een kleyne poel, rontom met boomen en bloemen beplant; de burgers noemen die hun vermaeck, en loopen daer dickwijls te ſamen, om hun gaſteryen te houden. *Wateren.*

By de ſtadt *Cin* is de poel *Tienxui*, oft van hemelſch water, om dat des ſelfs water vele ſieckten geneeſt.

Niet verre van daer, by de ſtadt *Ven*, is de poel *Tien*, hondert en twintigh ſtadien groot.

By *Leangtang* is een kleyn eylandt *Pipa* geheeten, en by *Siho* een aengename bron.

De ſeſte ſtadt

LINYAO.

INdien wy een weynigh naer 't weſten voort-gaen, ſoo ſullen wy daer de ſtadt *Linyao* vinden, ten minſten hierom vermaert, om dat de groote muur hier een eynde neemt. Sy heeft tot grenspalen de bergen, die aen d'oevers van de Geele vloet leggen. Een Koning uyt de ſtam *Taiminga*, die hier ſijn ſetel veſte, vercierde haer grootelijcks. Sy word oock gepreſen om d'overvloet van 't gout, 't welck uyt het ſandt in de geburige bergen en vloeden vergadert wordt. Dit berghachtigh geweſt van de ſtadt heeft *Ures*, oft wilde oſſen, en beeſten, den Tyger ſeer gelijck, gemenelijck van hen *Pau* genoemt; welckers vellen van de Sineſen tot kleederen geſocht worden. Hier ſijn oock veel ſchapen, gelijck in Perſien en Tartaryen,met lange en dicke ſtaerten, welcks vleeſch dat van andere beeſten in ſoetheydt overtreft. Hier is verſcheyde ſlach van appelen en peren. Men vind hier drie voorname kercken. In *Yvus* verdeeling kreegh dit geweſt oock plaets by het voorgaende, daer de heerlijckheydt van *Sikiang* geweeſt heeft. De ſtam *Cina*, deſe landen ingenomen hebbende, noemde het *Lungſi*, de ſtam *Sunga* gaf het de naem van *Yencheu*,en de Koning *Sui* noemde het *Kinti*, dat is,goudt-landt, om de menighte van 't goudt; het behoudt de hedendaeghſche naem van de ſtam *Tanga*. De ſtadt leght op een bergh, daer af ſy een deel in haer wallen beſluyt,die *Paoting* genoemt word, *Goudt, en andere dingen, die het voort-brengt.*

en over vijf ſteden gebiedt, welckers namen ſijn, 1 *Linyao*, 2 *Gueiyven*, 3 *Lan* ⊙, 4 *Kin*, 5 *Ho* ⊙.

Uytmuntende bergen.

De bergh *Caölan* omhelſt de ſtadt *Lan* als een tooneel, en is van alle ſijden aengenaem om t'aenſchouwen. Hier is oock de groote bergh *Pexe*, op de welck de vermaerde Veldt-overſte *Leanghoejus*, van de Tartars belegert, en geen water tot vervarſching van ſijn heyr krijgen konnende, een offer en gebedt, gelijck men ſeght, aen de bergh deê, om dranck voor 't heyr te verkrijgen, en dat 'er terſtont een ſpringbron verſcheen. By de ſtadt *Ho* is de bergh *Ciexe*, die twee ſeer hooge toppen uytſteeckt, tuſſchen de welcke de Geele vloet, als deur een poort ingelaten, ſich omwentelt. Boven de ſtadt *Lan* is een luſtigh dal, 't welck van de beſproeyende vloet vruchtbaer gemaeckt wordt, en overvloedt van vee en vruchten geeft. Het dal wordt *Yu* genoemt, 't welck niet qualijck op mijn vaderlandtſche rivier *Etſch* paſt.

Vloeden.

De Geele vloet is aen de weſtſijde van de ſtadt *Lan*. De vloet *Yäo* rolt voorby de wallen van de ſtadt, met groot gedruys van water, en gerommel; de bron daer af is in *Sifan*, oft in *Prieſter Jans* landt, oft in *Tibet*.

De ſevende ſtadt
KINGYANG.

DE ſtadt *Kingyang* wordt om haer vaſte en ſtercke wallen, en om haer diepe grachten, die haer omringen, gepreſen, en is een treffelijcke veſting tegen d'inbreuck der Tartars. Sy heeft oock vele kaſteelen, na by de groote muur gelegen. Dit geweſt behoorde eertijdts niet aen het Rijck van Sina, maer aen het Tartariſch *Tanyu*. Doch *Xius*, d'eerſte van de ſtam *Cina*, de Tartars daer uyt drijvende, nam dat in, beſloot het binnen de groote muur, en noemde het *Peti*. De ſtam *Tanga* noemde het *Kincheu*; maer de naem, die 't nu voert, heeft het van de ſtam *Sunga* gekregen. Dit geheele landt wordt van verſcheyde wateren en vloeden beſproeyt, daer aen de bergen en groote vloeden als tot een wal en grachten verſtrecken. Hier ſijn oock drie vermaerde kercken, daer af d'een, ſeer groot en heerlijck ſijnde, in de ſtadt ſtaet, in welcks eene ſael, op groote pylers ſteunende, ſeven-en-dertigh geſchilderde beelden der Koningen van de ſtam *Cheva* geſien worden. Hier waſt ſeker ſlagh van rijs, welcke ſeer dienſtigh is om 't lichaem van binnen te ſuyveren, en de blaes van het overtollige t'ontlaſten. Hier is oock ſeker kruyt, gelijck een geel hayr-boſch, van de Sineſen *Kinſu* genoemt, dat is, ſijn goudt lijnwaet, oft goude ſijde draden. Dit kruyt is bitter van ſmaeck, en echter eer kout dan heet van hoedanigheydt en kracht, en verdrijft alle ſchorftheydt van 't lichaem. Men vindt hier oock een ſlach van boonen, die een vaerdige hulp-middel tegen alle vergiften ſijn. Deſe ſtadt heeft gebiedt over vijf ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Kingyang*, 2 *Hoxi*, 3 *Hoan*, 4 *Ning* ⊙, 5 *Chinning*.

Vreemdigheden.

Steden.

Voortreffelijcke bergen.

Naer de noordtſijde van de ſtadt is de bergh *Taipe*, vermaert door d'oorſprong van de vloet *He*. By de ſtadt *Hoan* is de bergh *Ulum*, daer op een veſting is, tot bewaring van 't landtſchap. By *Chinning* is de bergh *Lo*, op de welck ſeven-en-twintigh menſchelijcke beelden, naer 't leven uytgedruckt, geſien worden. De Sineſen verdichten dat de natuur, en niet de konſt, hen daer geſtelt heeft.

Vloeden.

De vloet *Hoan* ſpoelt aen de ſtadt *Hoan*, die haer naem van hem draeght. *Pefuen* is een vloet aen de ooſtſijde van de ſtadt *Kingyang*. De kaert ſal d'andere vloeden en beeken aenwijſen. Men moet echter de poel *Pepao*, aen de noordſijde van *Kingyang* gelegen, niet met ſwijgen voorby gaen: gelijck oock niet de poel *Fung* by *Hoxui*, door ſijn ſeer klaer water vermaert. De poel *Xahu* is langer, en ſtreckt ſich uyt tot aen de grenſen van de ſtadt *Hoxui*, en begint aen de ſtadt *Ning*. De poel *Hoama*, aen de noordſijde van *Kingyang* leggende, beſlaet een plaets van vijf-en-veertigh ſtadien. Men vind daer oock twee ſoute poelen, daer uyt men veel ſouts krijght, en dieshalven *Yenchi*, dat is, ſout-poelen, genoemt worden. By de ſtadt *Chinning* is een aengename ſpringbron, ſoo klaer als kriſtal, *Xingxui* geheeten.

D'achtſte ſtadt
JENGAN.

DIt geweſt behoorde eertijdts oock niet aen 't Rijck van Sina: maer de Keyſer *Xius* was d'eerſte, die het innam, en in de groote muur beſloot. Deſe ſtadt leght aen de noorderlijcke oever van de poel *Lieú*, in een vermakelijcke plaets, daer

daer overvloedt van alle dingen groeyt. 't Gene, 't welck 't vermaeck van de ſtadt vermeerdert, is een bergh, in de wallen ſelf beſloten, en aenmerckelijck om verſcheyde, ſoo gemeene, als beſondere, gebouwen. Deſe ſtadt heeft gebiedt over negentien ſteden, 1 *Jengan*, 2 *Ganſai*, 3 *Canciven*, 4 *Ganting*, 5 *Paogan*, 6 *Ychuen*, 7 *Jenchuen*, 8 *Jenchang*, 9 *Cingkien*, 10 *Feu* ⊙, 11 *Cochuen*, 12 *Chungpu*, 13 *Ykiun*, 14 *Suite* ⊙, 15 *Miche*, 16 *Kia* ⊙, 17 *Upao*, 18 *Xinmo*, 19 *Fuco*.

Overvloet van dingen.

Hier in de bergen druypt en vloeyt deſe taye en leemachtige vocht, die men gemenelijck petrolie, oft ſteen-oly noemt, en die ſy tot kaerſen gebruycken, gelijck oock om de ſchorftheydt te verdrijven. Wyders, het landt grimmelt oock van koſtelijcke beeſten-vellen, en voornamelijck van ſabels-vellen. Het heeft oock overvloet van verſcheyde marmers. Het draeght een

De bloem Meutan.

bloem, *Meutan* genoemt; de Sineſen houden die in hooge achting en noemenſe *Meutan*, dat is, byna Koning der bloemen. Sy is grooter dan onſe roos, ſchoon ſy haer in gedaente gelijckt, maer ſy ſpreydt hare bladen meer uyt. Sy beſwijckt voor onſe roos in reuck, maer overtreft haer in ſchoonheydt. Sy heeft geen doornen, en is witter van verwe, als uyt purper en wit te ſamen gemengt, ſchoon 'er oock roode en geele gevonden worden. Sy waſt op een kreupel-boom, onſe vlier-boom niet ongelijck, en wordt deur heel Sina in de tuynen der rijcke lieden gequeekt, en dat met groote konſt en vlijt: want men moetſe des ſomers in heete plaetſen tegen de hitte van de ſon beſchutten. Men telt hier niet meer dan twee kercken, aen helden gewijdt.

Voornaeme bergen.

D'eerſte bergh, *Chingleang* genoemt, leght naer 't noordooſten van de ſtadt *Jengan*. In een van des ſelfs holen ſiet men een wonderlijck heyr van beelden, te weten tot een getal van tien duyſent, die alle van harde ſteen geſneden ſijn, ſommige kleynder, ſommige grooter, en dit door 't bevel van ſeker Koning, die hier in eenſaemheydt geleeft heeft.

Aen d'ooſtſijde van *Ychuen* is de bergh *Mengmuen*, die in de Geele vloet een eylandt maeckt.

By de ſtadt *Feu* is de bergh *Ingtao*, van de karſſe-boomen dus genoemt.

By de ſtadt *Ykiun* is de bergh *Yohoa*, die van een paleys, daer op gebout, de naem heeft. By *Jenchang* is de hooge bergh *Tochen*, kommerlijck van opgang, en ſchrickelijck om t'aenſchouwen, en van alle ſijden ſoo ſteyl, dat een kleyn getal van krijgslieden lichtelijk een groote macht van menſchen konnen ophouden, en afdrijven; maer van binnen ſijn 'er vlecken, en vlacke velden. By de ſtadt *Taohoa* is een hol, daer roode aerde oft vermiljoen uytgegraven wordt.

Vloeden.

By *Cingkien* is de vloet *Vuting*; men noemt hem gemenelijck ongeſtadigh, om dat hy, door ſandige deurwadingen vloeyende, nu ſeer hoogh, en dan ſeer laegh is. De poel *Lieu* leght naer 't zuyden van de ſtadt *Jengan*, en wordt dus om de wilgen-boomen, daer af hy overvloet heeft, genoemt.

Water van wonderlijcke natuur.

By *Paogan* is de vloet *Kiemo*, welcks water, gelijck ſy ſeggen, ſoo licht is, dat het geen hout oft ſchip kan dragen; vermidts het ſoo haeſt, als 't 'er in geſet wordt, als oft het in de lucht was, te gronde gaet.

Wapen-plaetſen oft Veſtingen.

NA dat wy de groote en kleyne ſteden beſchreven hebben, ſoo ſijn 'er noch de wapen-plaetſen overigh, namelijck de veſtingen, ſoo buyten, als binnen de groote muur gelegen, tot bewaernis van 't Rijck, gelijck oock de gene, die deur 't Landtſchap verſpreydt ſijn, en voornamelijck de ſoodanigen, die in 't weſterlijck deel leggen, tegen de Koninckrijcken *Caſcar*, *Samahan*, en *Tanyu*, daer af deſe negen volgende de voornaemſten ſijn, 1 *Socheu* ⊙, 2 *Xacheu* ⊙, 3 *Xancheu* ⊙, 4 *Jungchang* ⊙, 5 *Leangcheu* ⊙, 6 *Choanglang* ⊙, 7 *Sining*, 8 *Chiny* ⊙, 9 *Culang* ⊙. Daer ſijn meer, die kleynder ſijn, te weten, 1 *Ninghia*, 2 *Ninghiachung*, 3 *Yaocheu* ⊙, 4 *Mincheu* ⊙, 5 *Hocheu* ⊙, 6 *Cinglu*, 7 *Yulin*, 8 *Chinfan*, 9 *Xetu*, 10 *Hantung*, 11 *Pinglu*, 12 *Mingxa*, 13 *Guei*, 14 *Sengquei*. Maer als men van 't ooſten naer 't weſten gaet, vindt men in de groote muur deſe volgende veſtingen, 1 *Semuen*, 2 *Kinthang*, 3 *Hoama*, 4 *Pecho*, 5 *Taxum*, 6 *Pukive*, en meer anderen van minder naem en achting.

In *Cancheu*, een krijghs-ſtadt, houdt d'Onder-koning ſijn hof, maer niet de ſelve, die in de hooftſtadt *Sigan* woont. Hier woonen oock d'andere voorname overigheden, aen de welcke de bevelen uyt het hof ſelve gebracht worden. Deſe ſtadt is ſeer ſterck tegen alle ſtormen der Tartars, en heeft in ſich veel uyt-geleſe krijghs-lieden,

den, yder in sijn benden verdeelt. Rontom de stadt is een sandigh landt, geel van verwe, daer men heel selden boomen oft kruyden vind, en een deel van de wildernis *Xamo* is, misschien 't gene, het welck van d'Europische Weerelt-beschrijvers met de naem van *Lop* aengewesen wordt.

Socheu is oock een seer stercke stadt, daer de Landtvooght, die daer is, groote macht en achtbaerheydt heeft. Sy is in twee delen gedeelt, van de welcke 't een door de Sinesen, van de Turcken en Astracaners Catayers genoemt, en 't ander deel door de Saracenen en vreemdelingen bewoont word, die, van de westerlijcke plaetsen derwaerts treckende, om hun handel te drijven, daer te samen komen. Hier af krijght de gebu- *Waer Caracatay is.* rige wildernis de naem van *Caracatay*, het welck 't landt der *Catayers* betekent, om dat hier overal oock veel Sinesen woonen. Men vindt hier oock verscheyde vreemdigheden, te weten, *Ninghia*, van de bergh *Holan*, als van een wal, besloten, welcke bergh drie hondert stadien beslaet; daer men oock veel wilde paerden siet swerven. In *Taocheu* vindt men veel muskus. *Mincheu* heeft overvloet van veldthoenders, en woldragende hoenders. In *Hocheu* is veel hennip, oock muskus, myrobalanen, en rieckendt houdt, 't welck Sandal gelijckt.

Voornaeme bergen. *Hiaikeu* is een bergh aen d'oever van de Geele vloet, by *Ninghia*, deur welcks eng dal de Geele vloet deurbreekt: op des selfs top staet een toren, die, schoon hy van ouderdom ten meestendeel neder gevallen leght, noch hondert en tachtigh trappen in sich begrijpt; seker een wonderlijck werck, vermidts men de bou-stoffen op soo hoogh een bergh heeft moeten brengen. Maer 't gene, 't welck meer verwondering veroorsaeckt, is dat 'er by *Chegan* aen d'oever een brugh is, *Fi* genoemt, die met een eenige boogh van d'een aen d'ander bergh reyckt: dese boogh is veertigh Sinesche roeden lang, dat is, vier hondert ellebogen. De hooghte, recht neêr te meten, is vijftigh roeden, en de Geele vloet neemt sijn loop hier deur. Men segt dat men drie jaren tijdts in 't maken der selve besteet heeft; en de Sinesen noemen hem met recht de vliegende brugh.

By *Yalin* is 't geberghte *He*, dat van de Tartars, om voeder voor hun vee en beesten, veel besocht wordt. Men vindt daer in veel vloeden en beeken, 't welck overvloet van goedt gewas veroorsaeckt: 't ander geberghte, dit gelijck, is *Kilieu*, by *Leangcheu*, 't welck van de Tartars oock besocht wordt.

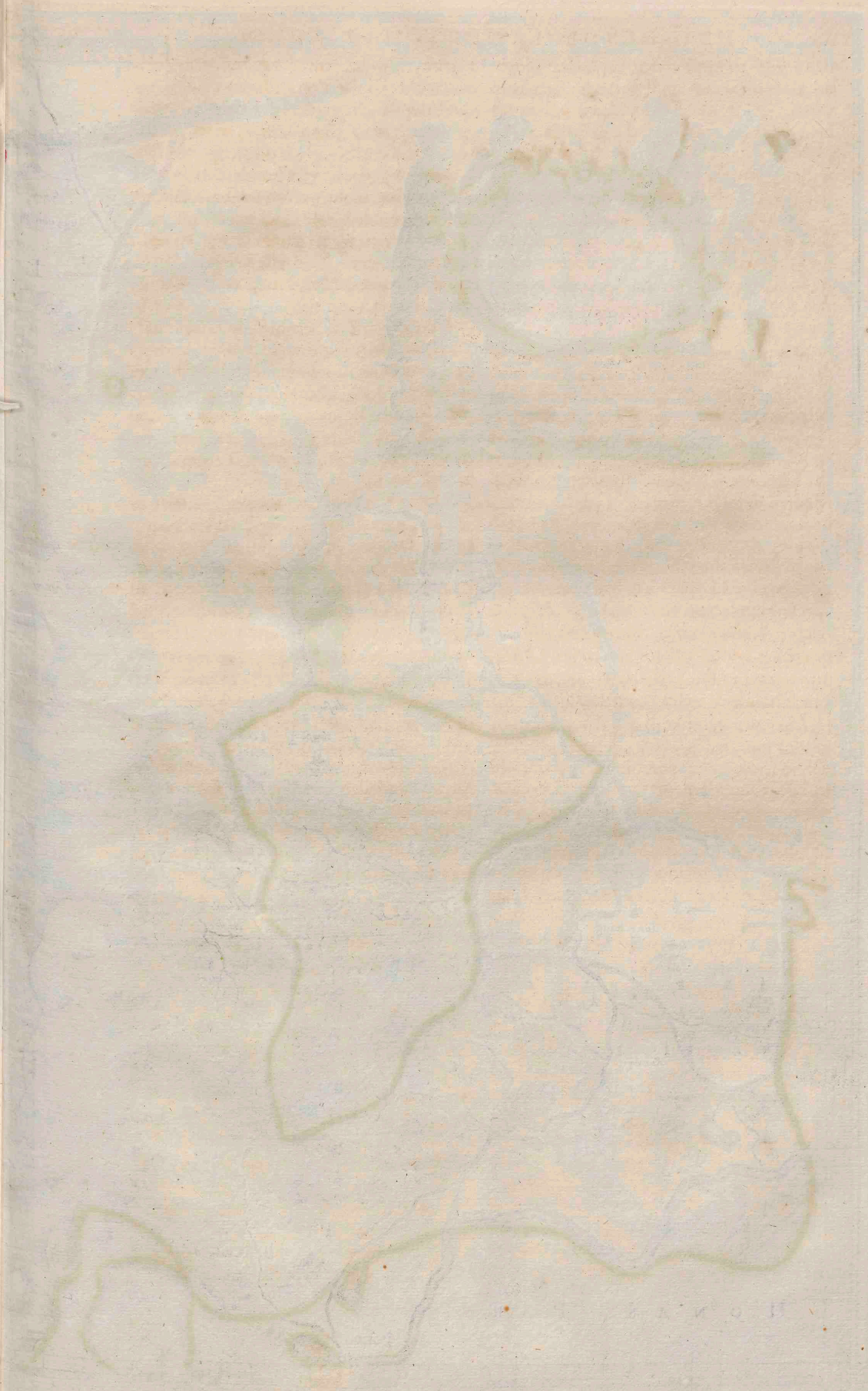
Wateren. De Sinesen stellen naer 't zuydwesten van *Socheu* de zee oft poel *Cing*, dat is, swarte zee, die hondert en vijftigh stadien groot is.

Soute poelen. By *Ninghia* sijn twee soute poelen, d'een grooter dan d'ander, in de welcken, door behulp van de natuur selve, sonder eenige arbeydt der menschen, sout voortgebracht wordt.

Vloet van wonderlijcke natuur. By *Cancheu* is de vloet *Jo*, van de Sinesen met recht dus genoemt, 't welck swack betekent; vermidts hy uyt soo licht en dun water bestaet, dat 'et oock geen stroo kan dragen. Hy vloeyt naer 't westen: maer de Sinesen verhalen niet hoe verre hy sich uytstreckt, oft waer hy deur vloeyt.

Soute poel. By *Xancheú* is de poel *Húng yen*, dat is, van root sout; want men maeckt hier root sout. De kaerten sullen 't overige aenwijsen.

HET

XANTVNG. SINARVM IMPERII PROVINCIA QVARTA.

Stadia Sinenſia, quorum 250 unı gradui reſpondent
50 100 150 200 250 300 350
Milliaria Germanica quorum 15 unum Conſtituunt gradum.
5 10 15 20

Cum privilegio Sacr. Cæſar. Maj: & Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

Septentrio.

Meridies.

Occidens.

Orientalis.

LEAOTVNG.

CANG SINVS.

HONAN PARS.

COREA

PENINSVLA.

Notarum Explicatio.

METROPOLIS. Aurifodinæ.
Vrbs. Signum militare.
Ciuitas major. M. mons.
Ciuitas minor. A. F. fluvius.
Fortalitia. L. Lacus.

Ningyuen
Kingcheu
Ycheu
Chingtcu
Cientun
Quangning
Pahe
Chungui
Chekiao
Quangningyen
Quangnigco
Quangning
Chekia
Vansung M.
Saline
Tangyang
Focheu
Tingtao
Tiecun
Caiguen
Fung M.
Leaoyang
Sanguan
Liaou M.
Tieling
Vanxcu M.
Gaulo
Kincheu
Piegang
Laicheu
Caicheu
Laixun
Tuchoz
Xuetun
Xanghai
Lo
Loting
Changli
Ingping
Cinghai
Tiencin
Cang
Hengco
Cing
Kiaoho
Nangpi
Kingyun
Tangquang
Mingcin
Vkiao
Kuching
Haifung
Yangfsn
Chenhe
Licin
Haiche
Cuho
Loling
Yuting
Linye
Pin
Cingching
Xangho
Cycang
Caoming
Yasie
I. Xamuen
Cheng M.
Chin
Xechin
Tengchei
Pinglai
Kixan
Chaeyuen
Laicheu
Hiyang I.
Laiyang
Chaeu M.
Ninghai
Gueihai
Sinye
Chingcan
Yenteng
Toxan
Kiochang
Leuhia
Tasung M.
Xamas M.
Cinghai
Mogein
Pingtu
Cieme
Santan
Mauan
Kiao
Kiaolai
Yenheng
Taiao
Suifo
I. Yuca
Xchi I.
Hai
Pingma
Hoanghai
Chungcing
Cieuels
Kingki
Hoenking
Helan
Tungleu
Penggan
Yalu flu.
Tumen flu.
Liao flu.
Ta flu.
Ching flu.
Yang flu.
Hoai flu.
Kiang flu.
Croceus flu. Pars.
Iun Canalis
Taming
Tungchang
Cinan
Yencheu
Cincheu
Kieu
Quantao
Tangye
Keu
Chaoching
Quanning
Lie M.
Liucu flu.
Po
Kai
Kiu
Kiuge
Kiuching
Kiochiang M.
Kiacang
Kinthing
Chingua
Caonan M.
Cao
Tingtao
Tan
Xeuchang
Lenangxan L.
Venxm.
Tangcho
Tangyang
Nitsyang
Pingyn
Kiu flu.
Ceiang
Kiocheu
Fong flu.
Suxui
Ceu
Gni M.
Changping M.
Tong
Yutai
Suie M.
Ye
Kum M.
Mung M.
Mungin
Tapien M.
Yexui
Gunkieu
Tim M.
Tai M.
Sintai
Latuu
Tai M.
Tayen M.
Xeuquan
Changyc
Chi flu.
Linkiu
Hioquei flu.
Vi
Cuomie
Sanxie
Chuchong
Gochao
Sanchu M.
Canyu
Malung M.
Gay M.
Xanching
Xchi L.
Pichcu
Tingma
Sing flu.
Ho flu.
Ching flu.
Borealis
Cieung flu.
Ausbrooks
Tegan
Pehing
Changan
Sinching
Changlo
Changye
Lincu
Lim M.
Lieou M.
Ceuping
Tao M.
Taigan
Lattuu
Sintai
Tai M.
Yencheu
Ciuing
Kiocheu
Fong flu.
Xe flu.
Suxui
Ceu
Gni M.
Changping M.
Tong
Yutai
Suie M.
Kum M.
Mung M.
Mungin
Kiu
Gochao
Sanchu M.
Canyu
Malung M.
Gay M.
Xanching
Pichcu
Croceus flu. Pars.
Iun Canalis
Kiu flu.
Ho flu.
Ching flu.
Borealis
Cieung flu.
Ausbrooks
Tegan
Pehing
Changan
Sinching
Changlo
Changye
Lincu
Lim M.
Lieou M.
Ceuping
Tao M.
Taigan
Lattuu
Sintai
Tai M.
Yencheu
Ciuing
Kiocheu
Fong flu.
Xe flu.
Suxui
Ceu
Gni M.
Changping M.
Tong
Yutai
Suie M.
Kum M.
Mung M.
Mungin
Kiu
Gochao
Sanchu M.
Canyu
Malung M.
Gay M.
Xanching
Pichcu

HET VIERDE LANDTSCHAP

XANTUNG.

ONder de Noorderlijcke Landtſchappen is *Xantung* het vierde, 't welck men niet t'onrecht voor een eylant van wonderlijcke grootheyt houden magh. Het wordt naer 't noorden, ooſten en zuyden van de zee beſpoelt, en naer 't weſten overal van vloeden omringt, en kan dieshalven overal met ſchepen bevaren worden. De grenſen daer af ſijn, naer 't noorden 't Landtſchap *Peking*, en de zeeboeſem *Çang*, en is naer 't ooſten van de zee beſloten. De vloet *Ci* ſnijdt dat in 't midden deur; en naer 't zuyden is het Landtſchap *Nanking*, en de zee; doch het wordt door de Geele vloet van *Nanking* afgeſcheyden. 't Overige is beſloten in de vloeden *Jun*, welcks gracht met handen gemaeckt is, en *Guei*, die naturelijck is. De menighte der vloeden, poelen en beeken maken de gront van dit geheel Landtſchap vruchtbaer, en overvloedigh van alderhande noodige dingen, ſoo van koren en rijs, als van geerſſe, ſpelte, garſt, verſcheyde ſlagh van boonen, en ander aerdt-gewas. De drooghte alleen, en de menighte der ſpringhanen hindert dickwijls, vermidts het daer ſelden regent. Het begrijpt echter in ſich ſoo ruyme en vruchtbare velden, dat men ſeght dat in een eenigh vruchtbaer jaer lichtelijck daer ſoo veel ingeoogſt wordt, dat het voor tien jaren genoegh is; jae dat het noch aen d'andere Landtſchappen te hulp kan komen.

Grenſen.

Overvloet van aerdtvruchten.

Gevogelt. De hoenders en eyeren worden hier voor een geringe prijs gekocht, en de vette kapoenen gelden niet veel meer; en 't geen, 't welck nergens anders gedaen wordt, is dat men de groote en vette hoenders voor minder prijs koopt, dan de kleyne en kiekens. De faiſanten, veldthoenders, quackels, gelijck oock de haſen, ſijn hier oock ſeer goedt koop: want de Sineſen ſijn nergens ſoo ſeer, als hier, tot de jaght genegen. Men vindt hier oock wolven, die aen het landt en aen de menſchen ſchadelijck ſijn.

Daer is ſoo groot een meenighte van viſſchen in de poelen, vloeden en zee, dat men daer lichtelijck voor een halve ſtuyver tien ponden viſch kan kopen. 't Is een wonderlijck, ja een byna al te groot bewijs van de mildadige natuur tot dit volck, dat de ſijde daer aen de boomen, en op 't veldt van ſelf waſt, de welcke daer niet van tamme ſijdwormen geſponnen wordt, maer van andere wormen, de rupſen niet ongelijck, niet in 't rond, oft als in een ey-treck, maer tot een lange draet, die allengs uyt hun mont koomt. Deſe ſijde is wit, en hangt by draden aen de boomtjes en hagen, en word van de wint herwaerts en derwaerts geſlingert, en in deſer voegen vergadert; en men maeckt, als van oprecht ſijn vlas, daer af ſijde lakenen, die, ſchoon ſy een weynigh ruwer ſijn dan de huysſijde, echter in kracht en ſterckte de prijs behalen.

Sijde, die op de boomen, oft op 't velt waſt.

Dit Landt brengt oock verſcheyde ſoorten van ſeer goede peren, kaſtanien, en andere ſchelp-vruchten voort, en oock ſoo groot een menighte van pruymen, dat het die, gedrooght ſijnde, gelijck oock de varſche peren, aen d'andere Landtſchappen meê deelt. Wyders, hier is een ſlach van appelen, van d'inwoonders *Suçu* genoemt, die, ſchoon ſy in andere Landtſchappen gevonden worden, hier echter in grooter overvloedt ſijn. Deſe, op een ſelve wijſe, als de vijgen in Europa, gedrooght, worden voor alle tijden van 't jaer bewaert, en van de kooplieden deur geheel Sina verkocht. Deſe appelen ſijn een weynigh grooter dan d'onſen, rondtachtigh van gedaente, roodt van verwe, en hebben in de ſpieren beentjes, oft korrelen, die plat en ront ſijn, en ſoo ſwaer als een ſtuyver: dit alles is in een harde ſchors, gelijck oft 't hout was, beſloten. Sy ſijn echter niet in 't hart van d'appel, maer hangen aen malkander in 't vleeſch naer de ſchil. Sy leggen niet plat, maer ſtaen met 'et eynde om hoogh. 't Getal daer af is onſeker. Men vind 'er ſomtijdts tien, en ſomtijdts vijf, ſomtijdts meer, en ſomtijdts min, naer dat d'appel groot is, ja men vindt ſomtijdts geen korrelen. Het vleeſch van d'appel is rootachtigh, en rijp

Menighte van boomvruchten.

D'appel Suçu.

sijnde wordt sacht, gelijck een misspel, en seer soet van smaeck; gedrooght sijnde gelijckt het de korst van honigh, oft van suycker; in voegen dat het de schors van een oranje-appel, in suycker ingeleydt, schijnt. Daer sijn oock eenigen, groen van schors, die, rijp sijnde, niet sacht worden; maer, gelijck onse appelen, met een mes, oft met de tanden geschilt worden. D'anderen verschillen niet van de roodtachtigen. Dese vrucht wordt nergens, dat ick weet, buyten Sina gevonden. De boom, daer hy op wast, is middelmatigh groot, en behoeft nauwelijcks eenige opsicht.

't Getal der menschen.

Het boeck van Sina, 't welck 't getal der menschen, die in yder plaets sijn, in sich begrijpt, telt in dit Landtschap seven hondert seventigh duysent vijf hondert en vijf-en-vijftigh huysgesinnen, en seven-en-sestigh hondert duysent negen-en-vijftigh duysent ses hondert en vijf-en-seventigh mannen.

Aerdt en natuur van het volck.

Dit volck is grover en plomper van geest, dan d'andere Sinesen. Weynigh van hen klimmen tot de trap der geleertheydt op. Sy konnen echter d'arbeyt en koude verdragen, en sijn sterck en stout. Ick heb hier dickwijls jongens gesien, die niet alleenelijck in de koude des winters naeckt speelden; maer sich oock in de killende vloeden ploften, daer in sy oock, gelijck men seght, gewasschen worden soo haest als sy geboren sijn. Dieshalven, dewijl sy daerom soo geduldigh in d'arbeyt, en soo stoutmoedigh sijn, soo is 't geen wonder dat dit Landt soo veel roovers en affetters voortbrengt, die, somtijdts in krachten en getal toenemende, geheele heyren uytgemaekt, naer 't Rijck getracht, den Keyser self tot een schrick geweest, en dickwijls aen des selfs Landtvooghden veel moeyten verweckt hebben. Sy hebben eertijdts soo vermaerde hoofden onder hen gehadt, dat sy der selver namen aen de speel-kaerten van Sina, tot onderscheyt van waerde en hoogheydt, gegeven hebben: want dese Sinesche kaerten verschillen niet van d'onsen, noch in getal, noch in de saeck selve, en sy hebben oock vierderhande verwen; maer in plaets van koningen, ridders, voetknechten oft vrouwen, vertoonen sy de hoofden deser rovers, met de namen daer by; op dat de speelders selven, die somtijdts licht tot roovery vervallen, oock in 't speelen een afschrick van d'ondergang, en van 't quaedt eynde der roovers souden hebben.

Dit Landtschap heeft in dese oorlogh der Tartars veel geleden, uyt oorsaeck van d'al te groote stoutheydt van 't volck, en ontemmelijck gemoedt: want sy, sich nu van, en dan tot de Tartars begevende, hebben groote neêrlagen geleden, door de welcken een groot deel van 't volck verdelght, en byna 't geheele Landtschap verwoest is.

Men telt in dit gehele Landtschap *Xantung* ses voorname steden, en twee-en-tnegentigh mindere steden. De schatting van de geerse, rijs en tarwe bestaet in acht-en-twintigh hondert duysent twaelf duysent een hondert en negentien sacken; van de gesponne sijde betaelt het vier-en-vijftigh duysent negen hondert en tnegentigh rollen; van katoen twee-en-vijftigh duysent vier hondert negen-en-veertigh ponden; van stroo en hoy acht-en-dartigh hondert duysent vier-en-twintigh duysent twee hondert en tnegentigh bundelen; behalven noch d'inkomst der tollen, van de welcken het drie op de vloet *Jun* heeft, langs de welcke alle schepen naer *Peking* varen: want hoewel de tol oft schatting der deurvarende waren niet groot, maer kleyn, en van seer weynigh belang is, soo is echter de verscheydenheydt en overvloet daer af soo groot, dat ick self van de Landtvooghden heb horen seggen, dat dit tot tien millioenen, oft tot hondert mael hondert duysent goude kroonen bedroegh, behalven noch 't gene dat de toesienders heymelijck daer af voor sich nemen, en naer hen trecken.

Schatting.

Jun, een groote gracht, met handen gegraven.

De vloet *Jun* is de voornaemste oorsaeck van de vermeerdering der rijckdommen van dit Landtschap. Sijn gracht is door konst, en met handen gedolven, langs de welck byna uyt het geheele Rijck alle schepen en waren naer de Keyserlijcke stadt *Peking* gevoert worden. Dese groote gracht begint aen de noordsijde van de stadt *Socien*, aen d'oever van de Geele vloet, uyt de welcke de schepen, van alle sijden aenkomende, in de vloet *Jun* gebracht worden, die van daer tot aen *Cining*, en daer na aen de stadt *Lincing* reyckt, daer hy sijn water in de vloet *Guei* stort. En dewijl in dese gracht het water voor de groote schepen in veel plaetsen te laegh is, soo heb ick over de twintigh sluysen getelt, van vierkante en gehouwe steen, en seer vast en sterck gebout. Ick verswijgh noch de haven, daer vele schepen in komen, en die sy met groote en dicke plancken sluyten, en daer meê 't water ophouden. Daer na winden sy,

Sluysen der Sinesen.

met

met een gereetſchap, daer toe gemaeckt, deſe plancken gemackelijck op, en geven dan deurgang aen 't water, en aen de ſchepen, tot dat ſy aen de tweede ſluys komen, daer ſy op een ſelve wijſe handelen, en dus al voort, tot dat ſy alle ſluyſen deur getrocken ſijn. Maer ter halve wegh, eer men aen *Cining* koomt, laten ſy uyt de poel *Cang*, deur een groote ſluys, ſoo veel water, als ſy begeeren, inkomen, en ſtoppen oock de poel in tijdts, op dat hy niet leeg loopen, en de gront niet droogh laten ſou: want het water van deſe poel is hooger, dan in 't byleggende landt; en dieshalven ſijn in een kleyne ſtreek landts ten minſten acht ſluyſen, gemenelijck *Tung Pa* genoemt, om dat ſy d'al te groote menighte waters, uyt de poel ſtroomende, en met groot gewelt aenparſſende, bedwingen en ophouden. Maer als de ſchepen aen de poel ſelf gekomen ſijn, ſoo hebben ſy, op dat men niet genootſaeckt ſou ſijn over de poel te varen, aen des ſelfs oever een gracht gemaeckt, die aen de beyde ſijden met dijcken wel verſien is, op dat de ſchepen gemackelijck daer deur ſouden varen. Seker, indien de gene, die ſich bemoeyen met de wateren te leyden, en de bouw-meeſters van Europa dit werck aenſchouden, en de langte van deſe water-gracht, oft de hooghte en dickte van deſe dijcken, oft de vaſtigheydt der ſluyſen, van gehouwe ſteen gemaeckt, en de ſterckte van 't werck aen ſagen, ſy ſouden ſich over de naerſtigheydt der Sineſen, en over der ſelver wercken, die nauwelijcks van eenigh ander volck volbracht ſouden konnen werden, verwonderen. Aen yder ſluys ſijn mannen, die van de gemeene penningen betaelt werden, om de ſchepen aen te halen, en voort te helpen, tot dat ſy deur de ſluyſen getrocken ſijn. Dit ſy genoegh van de vaert *Jun*, oft van de water-gracht, die met handen gemaeckt is, voor ſoo veel aen 't Landtſchap *Xantung* behoort. Wy ſullen elders van 't gene handelen, 't welck d'andere Landtſchappen aengaet. Hier ſiet de Leſer hoe de ſchepen uyt de Geele vloet naer *Peking* varen; maer hoe ſy in de ſelve vloet komen, ſullen wy hier na ſien.

De eerſte oft Hooftſtadt

CINAN.

DE Keyſer *Yvus* plaetſte de Hooftſtadt *Cinan*, en des ſelfs geweſt in het Landtſchap *Chincheu*, en ſtelde haer onder de conſtellatie van *Guei*. Maer ſy heeft nu van ſeer oude tijden af, van *Ci* de grootſte vloet van dit Landtſchap, de naem van *Cinan* gehadt; en ſy was toen het hof der Koningen *Cy*, en na dat deſe verdelght waren, heeft de ſtadt van de ſtam *Hana* de naem van *Cinan* gekregen, om dat ſy warelijck aen 't zuyderlijck deel van de vloet *Ci* leght, 't welck *Cinan* betekent. Sy heeft ſedert van naem verandert, en wierdt onder de ſtam *Tanga Linchi* genoemt; maer *Taiminga* heeft aen haer de rechte naem van *Cinan* weêr gegeven. *Naem van de Stadt.*

De ſtadt is groot en volckrijck, en om de pracht en grootheydt van haer gebouwen vermaert. Sy leght in een moeraſſige plaets, en heeft poelen binnen en buyten de wallen, en wordt dieshalven geheel met ſchuyten bevaren, doch ſoodanigh, dat men die ook gantſch te voet begaen kan, en heeft hier toe een groot getal van ſteene bruggen, onder de welcke de brugh *Pehoa* is, die veel bogen heeft, en aen een eylandt in de poel *Taming* reykt, en, van daer voortloopende, ſich tot aen d'andere oever ſtreckt, en van de wallen der ſtadt beſloten wordt: daer is noch een andere brugh, *Fuyung* genoemt, over de ſelve poel *Taming*, van vierkante ſteen gebout, die voor d'eerſte niet beſwijckt. *Gelegenheydt en bequaemheydt.*

Een Koning uyt de ſtam *Taiminga* heeft in de ſelve ſtadt ſijn ſetel gehadt: maer na dat deſe ſtam hier van de Tartars verdelght was, is 'er niets, dan 't paleys, en de luſthoven gebleven. Hier ſijn veel kercken voor d'afgoden, en voor de helden, en onder deſen tien, die boven d'anderen uytſtecken: maer noch overtreft hen verre de kerck *Tungo*, eertijdts van *Hoangtius* gebout, in de welcke, gelijck ſy ſchrijven, twee-en-ſeventigh vreedſame koningen, liefhebbers van de vrede, en yverigh in de dingen van de Godtsdienſt, geleeft hebben; 't welck oorſaek is dat ſy van prachtige en heerlijcke wercken, en van deurluchtige gebouwen blinckt, en de prieſters, die men daer *Bonzien* noemt, groote inkomſten hebben. Men ſiet hier op de bergen eenige grafſteeden, *Kerck Tungo.*

den, soo van Koningen, als van groote Vorsten. De Priesters van de Societeyt JESU hebben in dese stadt oock een kerck, aen de ware Godt gewijdt, en twee vaders, die daer in de wijngaert des Heeren, en in de verkondiging van Gods wet naerstighlijck arbeyden.

Hoedanigheydt van het landt.

De uytsteekentheydt en voortreffelijckheydt van dit gewest en landt is soo groot, dat het byna voor geen van de noorderlijcke Landtschappen beswijckt. Het koorn wast hier in overvloet. Hier is een groote inkomst van tarwe en geerse, en geen gebreck van vee en beesten. Het telt dertigh steden onder sich, 1 *Cinan*, 2 *Changkieu*, 3 *Ceup'ing*, 4 *Chagxan*, 5 *Sinching*, 6 *Ciho*, 7 *Citung*, 8 *Ciyang*, 9 *Chichuen*, 10 *Juching*, 11 *Linye*, 12 *Chang'cing*, 13 *Fiching*, 14 *Cingching*, 15 *Ling*, 16 *T'aigan* ⊙, 17 *Sintai*, 18 *Laiúú*, 19 *Te* ⊙, 20 *Tep'ing*, 21 *P'ingyuen*, 22 *Vuting* ⊙, 23 *Yangsin*, 24 *Haifung*, 25 *Loling*, 26 *Xangho*, 27 *Pin* ⊙, 28 *Licin*, 29 *Chenhoa*, 30 *P'utai*.

Voornaeme bergen.

Hoang is een groote bergh, die by *Changkieu* begint, sich van daer tot aen *Cichuen* uytstreckt, en aen *Ceuping* eyndight. De bergh *Changpe* begint by de stad *Changxan*, en streckt sich uyt tot aen *Ceup'ing*, op de welck voornamelijck een kerck der afgoden is. *Tai* is een seer hooge en groote bergh by *Taigan*. De Sinesen maken die veertigh stadien hoogh, en seggen dat men op des selfs top, in 't eerste hanen-gekray, de son kan sien. In dit geberghte sijn veel holen, seer hooge toppen, en veel kercken der afgoden, met een ontellijck getal van Priesters, die daer byna op een selve wijse leven, als by ons de kluysenaers. By *Laiuu* is de bergh *Taxe*, daer yser uytgedolven wordt.

Wateren en vloeden.

De zee selve spoelt aen de landen der steden *Pin*, *Licin*, *Haifum*, en *Chenhoa*. Binnen de hooftstadt selve aen de westsijde, is de poel *Taming*, daer een gracht uyt komt, die sich tot aen *Choyng* streckt, welcke poel oock in de selve stadt is. Uyt dese twee poelen sijn de heele stadt deur verscheyde treffelijcke vaerten en grachten gemaeckt, die haer overal bevarelijck maken, en d'uytgang aen de poel *Cioxan* hebben, die buyten de stadt aen de noordsijde is.

De grootste poel is by *Changkieu*, *Peyun* genoemt, die overvloet van visschen, van de vrucht, die men *Linkio* heet, en van bloemen heeft, *Lien* geheeten, die ick elders beschrijf.

Aen de zuydsijde van *Cinan* telt men twee-en seventigh bronnen, van de welcken d'een, *Kiuto* genoemt, d'anderen in voortreffelijckheydt van water overtreft.

De vloet *Yo* vloeyt by *Changkieu*, en neemt sijn oorsprong daer by in 't gebergte *Hosien*.

De tweede stadt YENCHEV.

Gelegenheydt.

't Landt van dese stadt was onder de Keyser *Yvus* in twee deelen gedeelt, van de welcke 't een aen 't Landtschap *Yencheu*, en 't ander aen *Siucheu* behoorde; in voegen dat het onder twee constellatien was, te weten, onder *Quei* en *Leu*. Maer 't is nu geheel tusschen de twee vermaerde vloeden *Ci* en de Geele vloet besloten, van de welcke de *Ci* dat van 't noorden, en d'ander dat van 't zuyden besproeyt. Het landt heeft veel aengename velden, boschachtige bergen, vischrijcke poelen en vloeden, is seer gebout, en heeft een lieffelijcke lucht, en een gront, die van alle dingen vruchtbaer is. Het was eertijdts 't Koninckrijck *Lu*; en de hooftstadt wierd *Xanyang* genoemt. Sedert hebben de Koningen *Çu* dat ingenomen. De stam *Sunga* heeft haer *Taining* genoemt: maer sy heeft byna altijdt de hedendaeghsche naem van *Yencheu* behouden; en gebiedt over seven-en-twintigh steden, 1 *Yencheu*, 2 *Kioheu*, 3 *Niuyang*, 4 *Ceu*, 5 *T'eng*, 6 *Ye*, 7 *Kiuhiang*, 8 *Yutai*, 9 *Tan*, 10 *Chinguu*, 11 *Çao* ⊙, 12 *Çao*, 13 *Tingt'ao*, 14 *Cining* ⊙, 15 *Kiaciang*, 16 *Kiúye*, 17 *Kiunching*, 18 *Tungp'ing* ⊙, 19 *Venxang*, 20 *Tungo*, 21 *P'ingyn*, 22 *Jangco*, 23 *Xeuchang*, 24 *Y* ⊙, 25 *T'anching*, 26 *Fi*, 27 *Suxui*.

Steden.

Onder dese steden behoort ver d'eerste plaets aen *Cining*, die oock de hooftstadt selve in grootheydt, menighte van volck, overvloet van waren, en in achting en edelheydt overtreft, oft gelijck is, vermidts sy in 't midden van de vaert *Jun* gelegen is, daer alle schepen deur moeten, van de welcken sy tol eyscht, en daer oock vele waren van de kooplieden, die daer te samen komen, verhandelt worden.

Dese stadt is niet on-edel, vermidts sy een koning uyt de stam *Taiminga* gehadt heeft: maer 't gene, dat haer naer 't oordeel der Sinesen meest vermaert maeckt, is dat *Cungfutius*, dese soo vermaerde Philosooph,

sooph, oft Wijsbegerige, in haer landt geboren is, te weten, in de stadt *Ceu*, daer veel kercken, aen sijn naem gewijdt, sijn, tot bewijs van een aengename geheugenis der nakomelingen. Daer sijn voornamelijck vijftien, die soo aen hem, als aen andere helden, gewijdt sijn, in de welcke men vele graven siet, daer onder dat van *Cungfutius* 't voornaemste is.

Sy seggen dat het landt rontom *Kinhiang* goudt voortbrengt, en dat men daer in oude tijden goudt vergaderde, daer af de stadt de naem gekregen heeft: want *Kinhiang* beteekent soo veel, als goudt landt; doch het goudt wierd insonderheydt uyt het geberghte *Kiuye* gegraven.

Voorname bergen. By *Kioheu* is de berg *Fang*, door de graven der ouders van *Cungfutius* vermaert. *Hing*, een bergh by *Ningyang*, word om de menighte der abricosen dus genoemt. *Changping* is een geberght by de stadt *Ceu*, in 't welcke, gelijck sommigen seggen, *Cungfutius* geboren is, in een stadt, die een selve naem, als de bergh had, daer de puynhoopen van d'oude stadt noch gesien worden. By de stadt *Ye* is 't geberghte *Kiun*, tamelijck aengenaem, en vol van dorpen. By *Tunping* is 't geberghte *Fung*, soo in bosschen en ackers afgedeelt, dat het een seer schoone schildery vertoont, en de Sinesen dat by 't sijde damast gelijcken.

Vloeden. By *Taigan* is d'oorsprong van de vloet *Veu*, van daer hy by *Ningyang* en *Venxang* voorby vloeyt. *Su* is een vloet by de stadt *Suxui*, daer hy sijn oorsprong heeft, en de naem aen dese stadt geeft, en daer na vloeyt hy deur de landen der steden van *Kioheu* en *Cining*.

Poelen. De poelen sijn, 1 *Nanuang* by de stadt *Ven*, 2 *Toxan*, 3 *Faulius* by *Tingtao*, 4 *Leangxan* by *Tungping*, 5 *Lui*, dat is, de poel des donders, by de stadt *Cao*: want in 't midden is een steen, welcks lichaem een draeck, en welcks hooft een mensch vertoont. De Sinesen noemen hem de geest des donders, en schrijven dat, als men aen des selfs buyck slaet, daer 't geluyt van de donder uytkomt. Daer sijn noch vele andere poelen van minder naem en achting. By *Ningyang* is oock de bron *Tao*, dat is, de bron des roovers, daer uyt *Cungfutius* eertijdts niet wilde drincken, schoon hy groote dorst had, om dat hy 't roovers water genoemt wierd, soo groot een afkeer had hy oock van de namen der sonden.

De derde stadt
TVNGCHANG.

Oude namen. 't Geweest van de stadt *Tunchang* behoorde, ten tijden van de Keyser *Yvus*, aen 't Landtschap *Yencheu*, en stont onder de constellatien van *Guei* en *Xe*. In de tijdt der koningen wierd het ten deel aen *Ci*, ten deel aen *Guei*, en ten deel aen *Chao* toegeschreven. De stam *Hana* noemde het *Ciyn*, en *Tanga Poʻing*: maer *Sunga* noemde de stadt selve *Pocheu*. Sy voert haer hedendaegsche naem van de stam *Ivena*, heeft een vlack en vruchtbaer landt, dat groote overvloet van alderhande vruchten voortbrengt, jae soodanigh, dat men daer geen gebreck van 't gene vindt, dat tot het gebruyck oft 't leven der menschen nootsakelijck is. De zywormen spinnen hier een groote menighte van sijde. De hooftstadt selve, te weten *Tunchang*, is heerlijck en vermaert, en heeft gebiedt over achtien steden, 1 *Tunchang*, 2 *Tangye*, 3 *Poʻing*, *Steden.* 4 *Choangping*, 5 *Kieu*, 6 *Sin*, 7 *Cingpʻing*, 8 *Keu*, 9 *Lincing* ⊙, 10 *Quontao*, 11 *Caotʻang* ⊙, 12 *Gen*, 13 *Hiacin*, 14 *Vuching*, 15 *Po* ⊙, 16 *Fan*, 17 *Quonching*, 18 *Choaching*.

Onder alle dese steden munt *Lincing* in menighte van volck, in overvloet van dingen, in heerlijckheydt van gebouwen, en in vermaertheydt van koophandel uyt, en wijckt voor weynigh steden, die in 't geheele Keyserrijck sijn: want dese stadt leght in een plaets, daer de vloet *Guei*, en de vaert *Jun* te samen komen; 't welck oorsaeck is dat de schepen en waren van byna geheel Sina daer aen komen, en dat daer van drie oversten tol en schatting van de waren gevordert wordt. Sy heeft vele heerlijcke gebouwen, en niet weynigh kercken; en daer *Heerlijcke toren.* by een toren buyten de wallen, die alle d'andere dingen, soo in heerlijckheydt, als in grootheydt van 't werck, overtreft. De gedaente daer af is acht-kant, en van de gront negen solderingen hoogh, en heeft recht opgaende tnegentigh ellebogen uyt de grontvest, en de breette daer af past wel op de hooghte. Het buytenste van de muur is van sijne porceleyne aerde, met haer naturelijcke beelden geschildert en verçiert. Van binnen is de muur met marmer van verscheyde verwen bekleedt, die soo effen en geslepen is, dat sy d'aengesichten der ge-

ner, die daer in sien, vertoonen, even als een klare spiegel, insonderheydt als 't marmer swart is. Men klimt daer op langs een wentel-trap, die niet in 't midden van de toren, maer tusschen twee muren gemaeckt is, op de welcke men op alle solderingen kan gaen, en van daer naer de schoonste galderyen, van marmer gesneden, die vergulde ysere tralien hebben, de welcken de toren rontom çieren. Buyten de toren, aen de galderyen, en voornamelijck aen de top, hangen klocken en schellen, die soodanigh geschickt sijn, dat sy, van de wint bewogen, een soete toon af geven. Op de hooghste soldering is een afgodt, aen de welcke de toren gewijdt is, van vergult gegote koper gemaeckt. By dese toren siet men eenige kercken der afgoden, seer wonderlijck gebouwt, die lichtelijck nijt in d'oude gebouwen der Romeynen konnen ontsteeken. Dese toren is een van dese torens, die, gelijck ick geseght heb, waengelooffelijck van de Sinesen gesticht sijn, vermidts sy menen dat hun geluck en voorspoet daer in bestaet. Ick heb hier af een korte beschrijving gemaeckt, om dat ick self daer op geklommen ben, en alles met mijn oogen naerstighlijck aengeschout heb; en hoewel daer in Sina veel schoonder sijn, soo kan men hier uyt, als uyt de klaeu van de leeuw, van d'anderen giffen, dewijl sy ten meestendeel malkander gelijcken, en op een selve wijse gebouwt sijn.

Voorname bergen. Daer is onder anderen een voorname bergh, *Mingxe* genoemt, 't welck de steen des geluyts betekent. Hy leght niet verre van *Caotang*. Op de top van dit gebergh-te staet een pijler van hondert roeden hoogh, die met een vinger nauwelijcks aengeroert, geluyt gelijck een trommel geeft, daer af de bergh oock de naem heeft.

Vloeden. De vaert *Jun* snijdt het landt van dese stadt in 't midden deur, en valt te *Lincing* in de vloet *Guei*. De kaerten sullen 't overige, dat de vloeden betreft, aenwijsen. De stadt *Quonching* heeft een poel, *Ho* genoemt, in de welcke de koning *Guei* eertijdts kranen met groote sorghvuldigheyd voedde. De Sinesen houden nu dese vogelen oock gaerne in huys, gelijck oock de herten: want, dewijl dese dieren lang leven, soo verhopen sy dat sy oock, als sy hen in huys hebben, en dickwijls aenschouwen, door der selver aenblasing, langer sullen leven.

De vierde stadt
CINGCHEV.

DE Keyser *Yvus* schreef het landt van de stadt *Cingcheu* aen 't Landtschap van de selve bynaem toe, en stelde dat onder de constellatien van *Hiú* en *Guei*. Het heeft onder de koningen *Ci* geweest. De stam *Hana* noemde het *Pehai*; en onder de stam *Sunga* wierd het *Chinhai* geheeten. De stam *Taiminga* is de stichter van de hedendaeghsche naem. Het heeft geen gebreck van bergen; maer de zee en vloeden maken 't vruchtbaer. Men vindt nauwelijcks elders grooter overvloet van noodtsakelijcke dingen, en die tot seer laege prijs. Daer is oock soo groot een overvloet van visschen, dat men alleenlijck van de vellen der *Squartien*, die sy gemenelijck *Segrin* noemen, groote winst krijgt. Men bespeurt d'edelheydt van de stadt ten minsten hier uyt, dat men daer een koning uyt de stam *Taiminga* gevonden heeft. Sy heeft gebiedt over veertien steden, 1 *Cingcheu*, 2 *Linchi*, 3 *Pohing*, 4 *Caoyven*, 5 *Logan*, 6 *Xeuquang*, 7 *Changlo*, 8 *Linkiu*, 9 *Gankiu*, 10 *Chuching*, 11 *Mungin*, 12 *Kiuo*, 13 *Yxúi*, 14 *Gechao*. *Steden.*

In dese plaetsen krijghtmen een steen uyt de maegh der koeyen, die van de Sinesen *Nieuhoang* genoemt wordt, dat is, het geel der koeyen, om dat hy ten meestendeel geel van verwe is. Hy verschilt echter in grootheydt, en is dickwijls soo groot als een ganse-ey, en echter niet soo vast en dicht als de steen Besoar, maer veel sachter; en wordt van de Sinesche Geneesmeesters meer gepresen, en gesocht. Men sou seggen dat hy in sacht krijt, maer dat geel en droogh is, bestaet. De Sinesen schrijven dat hy seer kout van hoedanigheydt is, en voornamelijck dienstigh om de sinckingen te verdrijven. Sy seggen oock, dat het stof daer af, in siedendt water geworpen, het selve terstont stil maeckt; en dat, als men 'er een weynigh kout waters op stort, daer een damp uyt koomt, en geswindelijck deur 't water tot op de gront dringt. Ick acht dit de selve steen, die van Bellonius, in 't derde boeck sijner vreemdigheden in 't 46 capittel, daer hy van de vleeschhouwers der Turcken spreekt, gal-steen genoemt word. D'Arabiers noemen dese steen *Haraczi*, gelijck de selve Schrijver seght. *Koe-steen.*

Het

Voorname bergen.

Het groote geberghte *Langsie* loopt tot aen *Chuching*, en ſtreckt ſich van daer ooſtwaerts tot aen de zee uyt. Men vindt daer in veel dorpen, van de Keyſer *Xius* gebout; want hy ſondt derwaerts dertigh duyſent menſchen, om dat te bevolcken, en te bewoonen. By *Yxui* is de bergh *Tapien*, welcks top, effen en vlack ſijnde, een veldt van tnegentigh ſtadien vertoont.

Wateren.

De zee beſpoelt de ſteden *Logan*, *Xeuiquan*, *Chuching*, *Gechao*, oft ten minſten der ſelver landen. De Sineſen ſchrijven, dat in de geburige eylanden een kruyt waſt, het welck ſy *Lungſin* noemen, dat aen de paerden, als ſy 't eten, groote kracht en geſwintheydt geeft. De vloet *Kopoi* heeft ſijn oorſprong in 't geberghte *Y*, en vloeyt van daer deur de ſtadt *Kiu*.

De vijfde ſtadt
TENGCHEU.

Gelegenheydt.

HOewel het landt van de ſtadt *Tengcheu* ten meeſtendeel vaſt landt is, ſoo leght echter de ſtadt ſelve in een eylandt, tamelijck verre van 't vaſte landt, daer een ſeer bequame haven, een groote vloot van Sina, en een maghtige beſetting van Sineſen is, die in een bequame haven aen de zee-boeſem *Çang* leght. Deſe ſtadt heeft gebiedt over acht ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Tengcheu*, 2 *Hoang*, 3 *Foxan*, 4 *Leuhia*, 5 *Chaoyuen*, 6 *Laiyang*, 7 *Ninghai* ⊙, 8 *Venteng*. In *Yvus* verdeeling wierd dit geweſt by 't landtſchap *Cingcheu* getelt, en onder een ſelve conſtellatie, als 't voorgaende, geſtelt. Het volck *Gaoy* heeft hier eertijdts gewoont, toen het den Sineſen noch niet onderworpen was, 't welck ten tijden van de ſtam *Hiaa* geſchiedde. In de tijdt der Koningen behoorde het onder 't koninckrijck *Ci*. Het voert de hedendaeghſche naem van de ſtam *Tanga*. Hier ſijn drie voortreffelijcke kercken. Maer 't gene, 't welck men hier wonderlijck vind, is dat het riedt daer vierkant is, tegen de gewoonte van de natuur, die dat ten meeſtendeel rondt maeckt. Men vindt hier een menighte van oeſters, een leckere ſpijs voor de leckere menſchen. Hier is oock de Koeſteen *Nieuhoang*.

Voorname bergen.

Tengheng is een bergh, aen de noordſijde van *Tengcheu* gelegen, ſeer vermaert door de neêrlaegh, die de koning *Ci* van *Hanſinius* ontfing. De bergh *Chiſeu* by *Foxan* ſtreckt ſich als een enge hals in zee uyt. De bergh *Cheuy* leght oock aen de noordſijde van *Tengcheu*, en heeft naer de zee-kant een ronde ſteen, die van de Sineſen *Chu*, dat is, paerel, genoemt wordt.

Wateren.

De zee ſpoelt naer 't ooſten, weſten en noorden aen de ſtadt *Tengcheu*. By *Laiyang* is de poel *Hiyang*. De bron *Hanuen* is een wonder van de natuur, daer geſamentlijck heet en kout water uytkoomt, van 't welck de bron de naem heeft, die by *Chaoyuen* gelegen is.

De ſeſte ſtadt
LAICHEV.

DE naem van deſe ſtadt is van d'outſte volcken *Lai* geſproten, die van de koningen *Ci* onder hun gehoorſaemheydt gebracht wierden. Na 't verdelgen der koningen heeft de ſtam *Hana* haer *Tunglai* genoemt, doch heeft byna altijdt ſeer vaſt de hedendaeghſche naem behouden. Het geweſt van de ſtadt *Laicheu* leght op een zee-bergh, welcks drie ſijden van de zee, en een ſijde van de bergen beſloten worden. Het heeft onder ſich ſeven ſteden, 1 *Laicheu*, 2 *P'ingtu*, 3 *Vi*, 4 *Changye*, 5 *Kiao* ⊙, 6 *Caomie*, 7 *Cieme*. Men vint daer vijf voorname kercken, en daer rontom aen de ſtrant vele veſtingen. *Yvus* ſtelde dit geweſt in een ſelve plaets, als de voorgaenden.

Treffelijcke bergen.

Hoang is een bergh naer 't zuyden van de ſtadt *Laicheu*, en is aldus genoemt van een ſekere maeght, aen de welcke men oock een kerck gewijdt heeft, ter gedachtenis van haer maeghdelijcke ſtaet. Aen de ſtrant van de zee, by de ſtadt *Kiao* is de bergh *Tachu*; en by *Cieme* is de bergh *Lao*, die naer de zee uyt loopt.

Wateren.

De zee vloeyt van de noordtſijde in de ſtadt *Laicheu*, en ſtreckt ſich uyt tot aen de ſteden *Changye*, *Vi*, *Kiao*, en *Cieme*. Men vindt (om d'andere dingen voorby te gaen) niet meer dan twee vloeden, die aenmerckens-waerdigh ſijn: d'eerſte is *Kiao* by *Pingtu*, dus genoemt, als of men lijm-vloet ſeyde, om dat ſijn water ſlijmigh en modderigh is: de tweede is de vloet *Vi* by *Caomie*, daer af *Hanſinius* de loop ſtutte met ſacken vol ſandt, die hy daer in wierp, en dus den vyandt groote ſchade aen deê; gelijck ick breeder in mijn Kort begrijp verhael. By *P'ingtu* is een bron van ſeer ſchoon water, die *Seuyo* genoemt wordt.

Eylan-

Eylanden.

MEn telt in dit Landschap ook eenige eylanden, die men in de kaert kan vinden. De voornaemsten sijn dese volgende, *Feúyeu* naer 't westen, niet groot, maer echter heel gebout, 2 't eylandt *Tienheng* in de zee by *Caomie*. Dit is het eylandt, daer vijf hondert Philosophen sich selven in zee wierpen, om de haet van Keyser *Xius* tot de geleertheydt, gelijck mijn Kort begrijp aenwijst. 't Eylandt *Xamuen*, dat wel bevolckt is, is 't grootste van alle, die in de zeeboesem *Çang* sijn, daer een seer bequame reê voor de schepen is, daer af men seer lichtelijck naer *Corea*, *Peking* en *Leäotung* over-varen kan. Dese plaets is ook seer bequaem om groote reysen aen te vangen. Sy schrijven ook dat het seer rijck van goudt is, en treffelijcke mijnen heeft, die echter bewaert worden, op dat niemandt daer delven sou.

Vestingen oft Schanssen.

OVeral, daer de zee wat afwijckt, oft daer een reê voor de schepen is, voornamelijck aen de monden der vloeden, heeft men vestingen gesticht, die dickwijls soo groot sijn, dat sy in menighte van volck veeltijdts tegen de groote steden niet beswijcken. Der selver namen sijn desen, 1 *Ningc'ing*, 2 *Cinghai*, 3 *Chingxan*, 4 *Gueihai*, 5 *Sanxan*, 6 *Kixan*, 7 *Civenxan*, 8 *Mauan*, 9 *Siaoye*, 10 *Haiçang*, 11 *Purglai*, 12 *Chin*, 13 *Xechin*.

HONAN,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
QVINTA.

Stadia Sinenſia, quorum 250 uni gradui reſpondent.
50 100 150 200 250
Milliaria Germanica quorum 15 unum Conſtituunt gradum.
5 10 15

Septentrio.
Meridies.
Occidens
Oriens

137 138 139 140 141 142 143 144
8 7 6 5 4 3 2 1
38 37 36 35 34 33

PECHELI, SIVE PEKING PARS.
XANTVNG PARS.
NANKING PROVINCIÆ PARS.
XANSI PARS
XENSI PROVINCIÆ
HV QVANG PROVINCIÆ PARS.
SVCHVEN PARS.

Notarum Explicatio.
METROPOLIS. Argentifodinæ
Vrbs. Stanni fodinæ
Ciuitas major. M. mons
Ciuitas minor. Fl. F. fluuius
Fortalitia. A. Amnis
Aurifodinæ. L. Lacus

Lugan
Huquang
Xensi
Xang
Honan
Caifung
Nanyang
Juning
Queite
Xanxui
Nanking
Pekin
Tan
Hoa
Hoai F.
Kiang F.
Ta F.
Ki F.
Pien F.
Ju F.
Ho F.
Yellow R.

Cum privilegio Sac. Cæſar. Maj:
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ

HET VYFDE LANDTSCHAP

H O N A N.

Naem. DE gelegenheyt van de plaets selve heeft de naem van *Honan* aen dit Landtschap gegeven; want dit beteeckent aen het zuyderlijk deel van de vloet, vermidts het aen d'oever van de Geele vloedt gelegen is, die, recht van 't westen naer 't oosten vloeyende, dit van de lantschappen *Xansi* en *Peking* afscheyt, schoon het aen d'oostsijde eenige steden en landen heeft, die hun uytsicht naer *Peking* hebben. Des selfs grensen sijn, naer 't oosten en zuydoosten *Nancheli* oft *Nanking*: naer 't noorden en noordoosten *Pecheli* oft *Peking*, en aen eenige landen *Xantung*: naer 't zuyden en zuydwesten *Huquam*; en naer 't westen paelt het aen *Suchuen*, en 't overige aen *Xansi*.

Grensen.

De Sinesen versekeren dat dit Lantschap in 't midden van de weerelt gelegen is: want vermidts sy gelooven dat 'er nauwelijks andere landen buyten hun Sina te vinden sijn, en bespeuren dat dit Landtschap in 't midden van hun landt leght, soo geloven sy lichtelijck dat dit in 't midden van de weerelt is. Het heeft in seer oude tijden dickwijls de setel der Keysers geweest, daer toe het voor d'anderen verkosen wierd om 't gerijf van de Geele vloet, en om d'ongelooffelijcke aengenaemheyt en vruchtbaerheydt van 't gewest. Dit Lantschap streckt sich in de vlackte uyt, en heeft echter ruwe bergen, voornamelijck ter plaets, daer het sich meest westwaerts uytstreckt. Het landt is echter overal vruchtbaer, en nergens ongebout, behalven ter plaets, daer westwaerts wreede en ruwe bergen sijn. Men vindt veel bosschen op 't geberghte. De landen sijn seer vruchtbaer van tarwe, rijs, en van andere vruchten. Daer is oock geen minder macht van kleyn en groot vee. De lucht is daer soet en getempert, en maeckt een gesonde wooning in vele plaetsen. Het Landtschap is vol gepropt van groote en mindere steden, vlecken en dorpen, en soo besproeyt van vloeden en beecken, dat eenigh ander Landtschap nauwelijcks by dit geleken kan worden. Het ontfangt veel vloeden, die van elders komen, en heeft oock vele, die daer hun oorsprong hebben. Het brengt byna alderhande vruchten, die wy in Europa hebben, voort, en dit in soo groot een menighte, dat sy voor een seer laege prijs verkocht worden. Eyndelijck, het grimmelt in overvloet van dingen, die niet alleenlijck tot het leven noodtsakelijck, maer oock tot wellust dienstigh sijn; in voegen dat het geen wonder is dat het van de Sinesen hun speeltuyn genoemt wordt: want het oosterlijck deel daer af is soo vermakelijck, en wordt soo soghvuldighlijck gebout, dat men veel dagen lang kan reysen, als of men in een hof wandelde. Ick heb dieshalven somtijdts gedacht, dat, gelijck Italien de tuyn van Europa genoemt wordt, dit landtschap *Honan* oock eenighsins het Italien van dit uytterste Asia geheeten magh worden.

Edelheyt.

Vruchtbaerheyt.

Het boeck van Sina, 't welck het getal der menschen in sich begrijpt, telt in dit Landtschap vijf hondert negen-en-tachtigh duysent twee hondert ses-en-tnegentigh huysgesinnen, en een-en-vijftigh hondert duysent ses duysent twee hondert en seventigh mannen. De schatting van de tarwe oft rijs is vier-en-twintigh hondert duysent veertien duysent vier hondert en seven-en-seventigh sacken, van fijn lijnwaet ongewerckt drie-en-twintigh duysent vijf hondert en negen ponden, van verscheyde soorten van sijde negen duysent negen hondert en negen-en-vijftigh ponden, van katoenlijnwaet, 't welck daer echter niet veel is, drie hondert een-en-veertigh ponden, en twee-en-twintigh hondert duysent acht-en-tachtigh duysent seven hondert en vier-en-veertigh bundelen hooy voor des Konings paerden.

Schatting.

Dit Landtschap telt acht groote steden, en hondert mindere steden, behalven de vestingen en kasteelen, daer af wy op sijn plaets in 't besonder sullen spreken.

De eerſte oft Hooftſtadt C A I F V N G.

DEſe ſtadt was groot, rijck, wel bevolckt, en door de pracht van haer gebouwen vermaert: maer ſy wierdt in 't jaer ſeſtien hondert een-en-veertigh byna geheel van 't water verdelght, nae dat ſy kloeckmoedighlijck een lang belegh van veel maenden tegen de weêrſpannigen van de Keyſer der Sineſen tegen geſtaen hadt. Sy is echter weêr eenighſins in haer vorige glans geſtelt. Deſe ſtadt leght omtrent twee mijlen zuydwaerts van de Geele vloet, in een laege plaets, by de vloet *Pien*, die haer van 't ooſten, zuyden en weſten beſpoelt, en een tack en arm van de Geele vloet is. En dewijl het water van de Geele vloet hooger is, dan de ſtad *Caifung* ſelve, ſoo heeft men groote en hooge dijcken van vierkante ſteen, drie hondert en meer ſtadien verre, gemaeckt, die 't water inhouden en bedwingen, en 't gevaer daer van afkeeren. Deſe ſtadt ſou geheel veyligh geweeſt hebben, ſoo de krijghslieden, die daer binnen waren, ſelven de dijcken niet hadden gebroken, om, gelijck ſy waenden, de weêrſpaltigen, die de ſtadt benauden, in 't water te doen verdrencken. Maer d'overvloejing en ondergang troffen de ſtadt ſelve, en met de ſtadt oock de kerck en de Prieſter van onſe Societeyt.

De Keyſer *Yvus* hadt het landt van deſe ſtadt in twee Landtſchappen gedeelt, en 't een deel aen 't Landtſchap *Yen*, en 't ander aen 't Landtſchap *Yu* toegeweſen; en in deſer voegen oock onder twee conſtellatien geſtelt, te weten, onder *Kio* en *Cang*. Onder d'eerſte Keyſerlijcke ſtam *Hiaa* wierdt ſy *Hiao* genoemt; en de Keyſer *Chungtingus* van de ſelve ſtam voerde daer ſijn ſetel. En hoewel de Keyſers ſedert van woonplaets verwiſſelt ſijn, ſoo heeft echter deſe ſtadt altijdt een koning gehadt, en een treffelijck koninckje uyt de ſtam *Taiminga*; en vele anderen van koninckklijcke afkomſt hebben daer gewoont. In de tijdt der koningen *Guei* was ſy 't hooft van 't koninckrijck, en wiert toen *Taleang* genoemt. Onder de ſtam *Tanga* wierd ſy *Piencheu* geheeten. Onder *Utai* was ſy 't hof van 't koninckrijck *Leang*, en wierd *Leangcheu* genoemt. Onder de ſtam *Kina* voerde ſy de naem van *Nanking*, dat is, ſuyderlijck hof; en onder *Juena* die van *Pienleang*. Maer ſy heeft tegenwoordigh haer naem van de ſtam *Taiminga*. Sy begrijpt in haer landt vier-en-dertigh ſteden, 1 *Caifung*, 2 *Chinlieu*, 3 *Ki*, 4 *Tunghiu*, 5 *Taikang*, 6 *Gueixi*, 7 *Gueichuen*, 8 *Jenlin*, 9 *Fukeu*, 10 *Chungmeu*, 11 *Jangúú*, 12 *Juenúú*, 13 *Fungkieú*, 14 *Jencin*, 15 *Laniang*, 16 *Chin* ⊙, 17 *Xangxui*, 18 *Sihoa*, 19 *Hiangching*, 20 *Xinkieu*, 21 *Hiú* ⊙, 22 *Linyú*, 23 *Siangching*, 24 *Jenching*, 25 *Changco*, 26 *Ju* ⊙, 27 *Sinching*, 28 *Mie*, 29 *Ching* ⊙, 30 *Jungyang*, 31 *Jungçe*, 32 *Hoin*, 33 *Súxúi*, 34 *Ifung*. Onder deſen is *Sinching* vermaert, uyt oorſaeck van de geboorte van *Hoangtius* de tweede Keyſer van Sina.

Oude namen.

De hooftſtadt begrijpt in ſich een ontellijcke menighte van prachtige gebouwen, torens, graven en hoven, en daer boven tien heerlijcke kercken, aen helden gewijdt. By de ſtadt *Chin* is een luſthof, met een muur beſloten, en daer in paleyſen, ſalen, en andere dingen, die tot vermaeck der oogen, en des geeſts behooren. Hier is oock een kamer, ſoo konſtighlijck gemaeckt, dat ſy door een gemaeckte koude alle hitte van de ſomer beſpot.

Voornaeme bergen.

Y is een ſeer vermakelijcke bergh binnen de wallen, door ſijn hoven, boſſchen en gemeene en beſondere gebouwen vermaert. De bergh *Xeu* by *Siangching* wordt van de Sineſen ſeer hoogh gepreſen, vermidts ſy achten dat 'er in ſchoonheydt, in gedaente, (daer af ſy ſeer waengelovigh onder hen ſijn,) en in gelegenheydt geen in de heele weerelt gevonden wordt, die hier by te gelijcken is. Hy wordt d'eerſte in de boeken van *Fungxui* geſtelt, die van 't geluck en lot der bergen handelen.

De bergh *Kiçu* is by *Sinching*, daer men een hol ſiet, van *Hoangtius* verçiert, daer, gelijck ſy ſeggen, de Keyſer des ſomers gemenelijck woonde.

Wateren.

De vloeden *Kinxui*, *Pa*, *Ju*, de Geele vloet, *Xeleang*, *Pien* en anderen beſproeyen 't landt van deſe hooftſtadt, en niet de vloeden van *Paaúi*. Daer ſijn twee kleyne poelen *Si*, d'een weſtwaerts van de ſtadt *Hiu*, en d'ander by *Jenling*. Daer ſijn noch twee andere ſeer kleyne poelen, *Lieu* genoemt, naer de wilgen, daer af ſy overvloet hebben; d'een is by de ſtadt *Chin*, en d'ander by *Sinchin*.

Daer is oock de poel *Kinming*, of ſcheeps-ſtrijd-plaets naer 't weſten van de hooftſtadt, van de Keyſerlijcke ſtam *Sunga* gebout, om ſich in de ſcheeps-ſtrijden t'oeffenen.

nen. *Taiçungus* oeffende hier gemenelijck sijn krijgslieden. Dit is een seer vermakelijcke vloet, daer men veel paleysen en kercken der afgoden siet. Men siet hier overal vele marmer-steenen opgerecht, daer vaersen der Poëten, tot lof van de poel, ingesneden sijn. Daer sijn noch andere kleynder poelen, een daer af *Tungmuen* genoemt, uyt oorsaeck van de klaerheydt des waters, en om dat 'er geen mosch oft kruyt in wast. Hy is na aen de stadt *Chin*. De stadt *Chungmeu* begrijpt in haer gewest de poel *Putien*, de grootste van allen in dit Landt. Daer is oock een seer klare bron in 't geberghte van de stadt *Ju*.

De tweede stadt
QVEITE.

HEt heel gewest van dese stadt wordt naer 't noorden van de Geele vloet, en naer 't zuyden van de *Hoai*, twee seer groote vloeden, besloten. Haer edelheydt en voortreffelijckheydt is soo groot, dat sy nauwelijcks voor eenige stadt in dit Landtschap behoeft te wijcken. Sy is vermaert om haer vette gront, en gesonde lucht. Sy kreegh onder Keyser *Yvus* een selve deeling als de hooftstadt *Caitung*. Haer edelheydt blijckt ten minsten hier uyt, dat de koningen *Sung* in dese stadt hun koninckklijcke setel gehadt hebben. In de tijdt der koningen was dit gewest onder de drie koningen *Ci*, *Çu* en *Quei* gedeelt. Maer de stam *Cina*, hen alle verdelght hebbende, noemde dit gewest *Xangkieu*, *Hana* gaf het de naem van *Ciuyang*, en *Sunga Ingtien*. Het voert de hedendaeghsche naem van de koningen *Utai*. Dit gewest heeft onder sich negen steden, die alle in overvloet van alles bloeyen, en rijck van volck sijn, 1 *Queite*, 2 *Ningling*, 3 *Loye*, 4 *Hiaye*, 5 *Jungching*, 6 *Júching*, 7 *Ciu* ○, 8 *Hiaoching*, 9 *Xeching*.

Hier sijn orangie-appelen van alderhande slagh, en insonderheydt uytmuntende granaten, van welckers overvloet en voortreffelijckheydt de leste stadt de naem van *Xeching* heeft, als oft men de wallen der granaet-appelen seyde. Op de poel *Nan*, naer 't zuyderlijck deel van de hooftstadt, is een brugh, van vierkante steen gemaekt, en een ander, die dese niet ongelijck is, buyten de wallen van de stadt *Jungching*. Men vindt hier drie kercken, aen helden gewijd, en heerlijcker dan d'anderen.

Dit gewest, dat seer vlack is, heeft weynigh en kleyne bergen, daer af men niets wonderlijck, dan alleenlijck de naem, by de Sinesche Landt-beschrijvers vindt. By *Loye* is de bergh *In*, en by *Jungching* de bergen *Tang* en *Yu*. *Voornaeme bergen.*

De Geele vloet, de vloeden *Pien* en *Ciu* besproeyen dit landt. *Wateren.* Aen de zuydsijde van de stadt *Queite* is de poel *Nan*, die van een brugh, vele bogen hebbende, in twee deelen gedeelt word. Aen de westsijde van de stadt *Ciu* is de poel *Si*. De kleyne poel *Chokin* verdient oock lof, want daer by woonen veel werckers van sijde lakenen, die door de voortreffelijckheydt van 't water daer gelockt worden, van 't welck de sijde, en de fijnste draden, daer in gewasschen, een wonderlijcke glans krijgen, daer af de poel oock de naem heeft, vermidts het wasching van sijde damast beteekent.

De derde stadt
CHANGTE.

DEse stadt *Changte* leght in 't noorderlijckste deel van dit Landtschap, en wordt van de Landtschappen *Xansi* en *Peking* als in een enge hoeck gedruckt, dieshalven sy geen groote breedte beslaet. 't Landt is meestendeel vlack, vruchtbaer van gront, en vet van aerde. Het heeft weynigh bergen, die noch seer kleyn sijn. By de stadt *Çu* is 'er een, grooter dan d'anderen, de magneet, oft seyl-steen genoemt, naer de seyl-steen, die daer uytgedolven wordt. De Keyser *Yvus* heeft dit gewest aen het Landtschap *Ki* toegewesen, en dat onder de constellatien van *Xe* en *Pi* gestelt. In de tijden der koningen behoorde het aen het koninckrijck *Guei*. De stam *Cina* noemde het *Hantan*; en sedert wierdt de hooftstadt *Siangcheu* geheeten. De tegenwoordige naem heeft sy van *Utai*. In dit gewest word verscheyde slagh van 't beste alssem-kruyt gevonden. Hier is oock een visch, die van de Sinesen *Haiúl* visch genoemt wordt, dat is, kint van de visch; want als hy gevangen wordt, maeckt hy een gehuyl als van een schreyend kindt. Des selfs gestalte koomt met die van de krocodil over-een. Hy heeft een seer lange staert, en vier voeten. Des selfs vet, eens aen 't branden geraeckt, kan met geen water, oft door geen konst uytgebluscht worden. Men telt hier seven *Wonderlycke visch.*

kerc-

kercken : maer de gene naer de weſtſijde van de hooftſtadt, aen *Yvus* gewijd, overtreft d'anderen in pracht en grootheydt. Dit geweſt heeft in ſijn gebiedt ſeven ſteden, 1 *Changte*, 2 *Tangin*, 3 *Linchang*, 4 *Lin*, 5 *Çu* ⊙, 6 *Vugam*, 7 *Xe*.

Voornaame bergen.

By *Tangin* is de bergh *Simeu*, uyt de welck de vloet *Tang* ſijn oorſprong heeft. De ſtadt *Lin* heeft de bergh *Yyang*, ſoo ſteyl en ruw, dat men ſwarelijck daer op kan klimmen. Op des ſelfs top is echter een vlackte, op de welcke vele, in tijdt van oorlogh, 't onweer daer af ontgaen. By de ſtadt *Çu* is de bergh *Çu*, op de welck de koning *Ci* veel goudts verborgen heeft, en alle de genen, die dat verborgen hadden, doot ſloegh, op dat ſy ſulcks niet ontdecken ſouden. Doch de ſoon van een deſer werck-lieden, noch een jongetje ſijnde, nam gemerck op de geheele ſaeck, en, groot geworden, droegh het goudt wech. Men delft hier oock de beſte ſeyl-ſteen.

Vloeden.

De vloeden *Lo* en *Ganyang*, die oock *Von* genoemt wordt, gaet deur de ſtadt *Liu*, en verſchuylt ſich eenige ſtadien verre onder d'aerde, en barſt daer na weêr uyt.

De vierde ſtadt
GUEIHOEI.

DEſe hooftſtadt heeft onder de Keyſer *Yvus* een ſelve plaets gekregen, als de voorgaende. Sy leght aen de zuydſijde van *Changte*, aen de zuyderlijcke oever van de vloet *Guei*, die in 't landt van deſe ſtadt ſijn oorſprong neemt. Dit geweſt wijckt verre in vruchtbaerheydt voor d'andere landen, en heeft echter geen gebreck van nootſakelijcke dingen, uyt oorſaeck van 't gerijf der vloeden, ſchoon de gront anders ſandigh en weynigh vruchtbaer is. De hooftſtadt is edel door een koning uyt de ſtam *Taiminga*, die daer in ſijn ſetel gehadt heeft. Men telt hier ſeven heerlijcke kercken, aen helden gewijdt, en ſes ſteden, die daer recht ontfangen, 1 *Gueihoei*, 2 *Coching*, 3 *Sinhiang*, 4 *Hoekia*, 5 *Ki*, 6 *Hoei*.

Oude namen.

De Keyſer *Uuus*, de ſnootſte Keyſer *Kieo* gedoot hebbende, die in deſe hooftſtadt ſijn hof hield, veranderde de naem van deſe ſtad, en noemde haer *Pinan*, en ſtelde *Cangxous* daer in tot koning. In de tijdt der koningen behoorde ſy aen de koningen *Guei*. Onder de ſtam *Cina* wierd ſy by de landen van *Hotung* getelt. De ſtam *Hana* noemde haer *Honui*, en *Sunga* gaf aen haer de naem van *Queicheu*. Sy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Taiminga*. Aen de zuydſijde van de hooftſtadt ſiet men een heerlijck en treffelijck gebou, op die plaets gebout, in de welcke Keyſer *Uuus* de groote Philoſooph *Liuvangus* ontmoette, welcks raden en deught hem hielpen om 't Keyſerrijck van Sina te verkrijgen.

Bergen.

De ſtadt *Ki* heeft niet verre van ſich het geberghte *Ki*, dat door ſijn ſchoone boſſchen vermakelijck is. Hier is oock de bergh *Cingnien*, in welcks hol een ſtaende water is; en indien men eenigh hairigh deel van 't lighaem daer in waſcht, ſoo word het terſtont kael.

Vloeden.

De vloet *Guei* vloeyt aen de noordſijde van de hooftſtadt, en heeft ſijn oorſprong in 't weſterlijck deel.

De vloet *Ki* vloeyt voorby de ſtadt *Ki*, aen de welcke hy de naem geeft.

De vijfde ſtadt
HOAIKING.

DE hooftſtadt *Hoaiking* heeft wel een ſeer kleyn landt, maer echter een ſoete en geſonde lucht, en vruchtbare gront. Naer 't noorden wordt het van de bergen, en naer 't zuyden van de Geele vloet beſloten. Hier in ſijn ſes ſteden, 1 *Hoaiking*, 2 *Ciyúen*, 3 *Sievúu*, 4 *Vuche*, 5 *Meng*, 6 *Ven*. In de deeling van de Keyſer *Yvus* behoorde dit geweſt aen 't Landtſchap *Ki*, onder de conſtellatien van *Xe* en *Pi*. De Keyſerlijcke ſtam *Xanga* heeft het *Kinui*, en de ſtam *Cheva Sanyven* genoemt. In de tijdt der koningen wierdt het nu *Guei*, dan *Quei*, en dan *Ching* geheeten. De ſtam *Cina* noemde het *Sanchuen*, *Hana Honui*, *Tanga Hoaicheu*, en *Taiminga Hoaiking*. In deſe ſtadt plagh een koning uyt de ſelve ſtam te woonen, daer door ſy edel en rijck geacht wiert. Men heeft hier drie vermaerde kercken, en wonderlijcke genees-middelen, die 't aen d'andere Lantſchappen meê deelt.

Oude namen.

De gracht van de ſtadt *Ciyúen* is oock een vijver, in de welcke ſich verſcheyde ſlagh van viſſchen onthouden. Daer is oock een heerlijck gebou, *Tehiang* genoemt, ter geheugenis van ſoodanigh een man, die, toen hy een gemalin trouwen ſou, dus, gelijck men ſeght, de hemel bad: *Ick bid om geen rijckdommen, oft welluſten, en daerom wil ick geen vrou trouwen; maer ick bid alleen-*

leenlijck om deughdelijcke ſonen. Hy kreegh dan by deſe vrou drie ſonen,die alle groote Philoſophen en Landtvooghden wierden.

Bergen. Aen de noordſijde van de hooftſtadt is de bergh *Tai*, die eertijdts, een groot gedruys uytgevende, van malkander ſcheurde, en een hol van drie hondert roeden opende, uyt het welck ſlijmigh,vet en dick water vloeyt, ja ſoodanigh, dat het tot vele dingen, in plaets van olie, gebruyckt kan worden. De ſmaeck daer af is niet onaengenaem.

De bergh *Vanguo* ſchijnt een paleys,met boſſchen en boomen bekleedt,en leght niet verre van de ſtadt *Ciyúen*.

Vloeden. De vloet *Ki* heeft ſijn oorſprong in 't geberghte *Vanguo*, verſchuylt ſich daer nae onder d'aerde, maeckt ſedert de poel *Taye*, en, daer uyt vloeyende, wordt de vloet *Ci* genoemt.

De ſeſte ſtadt
HONAN.

DEſe ſtadt heeft de naem met het heele Landtſchap gemeen. Sy leght aen de weſtſijde van de hooftſtadt, aen de noorderlijcke oever van de vloet *Co*. De Sineſen willen dat deſe het middel-punt, oft de navel der weerelt is, om dat ſy in het midden van Sina leght. 't Omleggende landt heeft overvloet van bergen, en wijckt echter niet voor veel anderen in aengenaemheydt en vruchtbaerheydt der dingen. De hooftſtadt ſelve is ſeer groot, en rijck van inwoonders, en heeft een koning uyt de ſtam *Taiminga* gehadt. Men vindt hier dertien vermaerde kercken, voor helden opgerecht, van de welcken d'een over de vloet *Co* is, aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, onder de welcke de vloet, als onder 't gewelfſel van een brugh,deur vloeyt. Deſe ſtadt heeft d'eerſte Keyſer van de ſtam *Sunga* aen de Sineſen gegeven. De Keyſer *Yvus* heeft deſe ſtreeck landts aen 't landtſchap *Yú* toegeſchreven, en onder de conſtellatie van *Mao* geſtelt. De Keyſer *Vüs*, voorgenomen hebbende tegen de ſtam *Xanga* t'oorlogen, verſorghde ſich hier van wapenen, en van alle andere dingen. De ſtam *Cina* noemde haer *Sanchuen*, 't welck drie wateren betekent; want de hooftſtadt ſelve leght warelijck tuſſchen drie vloeden. Sy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Hana*, die, uyt de noorderlijcke geweſten gedreven, tot deſe ſtadt haer toevlucht nam,en daer in de Keyſerlijcke ſetel ſtichte, die daer niet lang duerde. De koning *Guei* noemde deſe ſtadt *Cocheú*, de ſtam *Tanga*, *Tungtu*, *Sunga Siking*, *Kina Kinchang*, maer *Taiminga* heeft haer de naem *Honan* weêr gegeven. Men vind in dit geweſt veertien ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Honan*, 2 *Jenſu*, 3 *Cung*, 4 *Mengcin*, 5 *Yyang*, 6 *Tengfung*, 7 *Jungning*, 8 *Singan*, 9 *Mienchi*, 10 *Cao*, 11 *Xen*, 12 *Lingpao*, 13 *Xeuhiang*, 14 *Luxi*.

Onder deſe ſteden verdient *Tengfung* wel dat men daer niet ſoo geſwindelijck overloopt, vermidts de Sineſen haer in het middel-punt, en in de navel van de weerelt ſtellen. Men ſiet daer binnen noch een groote regel, op een vlack ſtuck kopers in 't loot opgerecht, en in verſcheyde deelen gedeelt, gelijck oock op de vlackte een getrocken lijn, oock in ſijn deelen gedeelt, op welck gereetſchap *Cheucungus*, deſe groote Starre-kenner en Wis-konſtenaer by de Sineſen, en eertijdts opperſte beſtierder van 't Rijck, de middagh-ſchaduw waernam, en daer uyt de hooghte van de Pool, en d'andere dingen, die men daer uyt bemercken kan, op-ſpeurde. Hy leefde elf hondert en twintigh jaren voor Chriſtus geboorte. Men ſiet hier oock een toren,op de welcke hy gemenelijck de loop en omkeer der ſtarren ga ſloegh, *Quonſing tai* genoemt, dat is, toren om de ſtarren t'aenſchouwen. Deſe ſelve *Cheucungus* had toen alreê een beſondere kennis van de naelt, en van de zeyl-ſteen, gelijck ick klarelijcker in mijn Kort begrijp der Sineſche hiſtorie vertoon.

Werck-tuygh,om de hooghte van de Pool door middel van de ſchaduw te meten.

Dit landt heeft vele en heerlijcke graven, en rondtom de wallen van de hooftſtadt ſelve ſeer ſchoone tuynen, en vele vijvers. By de ſtadt *Xen*, in een groote kerck, ſiet men twaelf beelden,die op hun grontveſten ſtaen, en van de Keyſer *Xius* ſeer wonderlijck en konſtigh gegoten ſijn.

Het groote geberghte *Pe mang* leght aen de noordſijde van de hooftſtadt, en ſtreckt ſich van daer uyt deur de landen van *Jenſu Cung* en *Mengcin*. *Iquan* is een dubbelde bergh, naer 't zuydweſten van de hooftſtadt, daer de vloet *In*, als deur een poort, in 't midden deur vloeyt.By de ſtadt *Hiang* ſijn de bergen *King*, uyt de welcken koper gedolven wordt: en ſy ſchrijven dat de Keyſer *Hoangtius* ter ſelve plaets het koper kreegh, van 't welck hy 't gereetſchap van

Bergen.

sijn huys, en van d'oorlogh maeckte. Dit is een der oudste mijnen, daer af men geheugenis heeft.

Vloeden, en wateren.

Y is een vloet, die sijn oorsprong in de bergen van de stadt *Luxi* heeft. *Lo* is een andere voorname vloet. Men vind noch veel andere vloeden, die niet seer vermaert sijn. Aen d'oostsijde van de stadt *Jensu* is een poel, die in de somer kout, en in de winter heet water heeft. *Ping* is een seer schoone bron, aen de zuydsijde van de hooftstadt, by de welck men een stelling van steen gemaeckt heeft, op dat de nieusgierigen hem beter souden konnen aenschouwen.

De sevende stadt

NANYANG.

DEse hooftstadt *Nanyang*, die een der voornaemsten is, leght aen de westsijde van de vloet *Yo*, soo vruchtbaer en overvloedigh van alle dingen, en soo vermaert, als eenigh landt van Sina. Men vind hier dertien steden, 1 *Nanyang*, 2 *Chinp'ing*, 3 *Tang*, 4 *Pieyang*, 5 *Tungpe*, 6 *Nanchao*, 7 *Tengo*, 8 *Nuihiang*, 9 *Sinye*, 10 *Chechuen*, 11 *Yu* ○, 12 *Vuyang*, 13 *Ie*. Dit landt is rontom met bergen en vloeden besloten, en van groot belang tot de bewarenis van 't Sinesche Rijck: want het heeft soo groote overvloet van leef-middelen, dat het oock met gemack groote heyren van nootwendige dingen versorgen kan. De Keyser *Yvus* schreef het aen 't landtschap *Jú* toe, en wilde dat 'et onder de constellatie van *Chang* sou sijn. Het was in seer oude tijden een eyge koninckrijck van de stam *Hiaa*, eer sy 't Keyserrijck aen sich trock. Onder de stam *Cheva* wierdt het *Xinpe* genoemt. Sedert hebben de koningen *Çu* dat beseten, en daer na *Han*. Het voert de tegenwoordige naem van de stam *Cina*; en *Sunga* en *Tanga* hebben 't *Voncheu* geheeten. Dese hooftstadt is wel bevolckt, en rijck van schatten, en brengt voort 't gene wy hier voor verhaelt hebben, azur-steen, en een slagh van slangen, met een gespickelde huyt, en met witte plecken onderscheyden. De Geneesmeesters gebruycken dese slang, in een vles wijns geweekt, tegen de beroertheydt. Men vindt hier oock vele heerlijcke gebouwen, en negen kercken, aen helden gewijdt. Een koning uyt de stam *Taiminga* heeft hier oock sijn wooning gehadt; 't welck de stadt seer vermaert heeft gemaeckt.

Wonderlijcke slang.

Aen de noordsijde van de hooftstadt is 't geberghte *Yu*, in 't welck ses-en-dertigh staende wateren gevonden worden. By *Nuihiang* begint het geberghte *Taipe*, het welck tot aen *Chechuen* reyckt. Daer is oock 't geberghte *Tienchi*, daer een poel is, welcks water wonderlijck goedt is om de sieckten van 't herte te genesen. *Bergen.*

De vloeden *Yo* oft *Pe*, *Pie*, *Chi* en *Hoai* maken dit gewest heel vruchtbaer. Maer 't gene, 't welck met meer reden verwonderinge veroorsaeckt, is de vloet *Tan*, die by *Nuihiang* vloeyt, in de welcke heel roode visschen gevonden worden, die alleenlijck in 't begin van de somer verschijnen, en gevangen worden, en sich in d'andere tijden van 't jaer verschuylen. De Sinesen schrijven en verdichten dat, soo men de voeten met het bloet van dese visschen wreef, men lichtelijck op 't water sou konnen gaen. Doch ick laet het geloof van dese en diergelijcke dingen aen de schrijvers. Ick, wat my aengaet, heb dit landt nooit gesien, en dieshalven kan ick niets seker daer af seggen. Sy voegen hier noch by dat, indien men dan 't water beroerde, alle dese visschen terstont boven 't water souden komen, en de geheele vloet root en vlammigh maken; daer af hy de naem van *Tan* voert, dat root betekent. *Vloeden.*

By de stadt *Teng* is een kleyn eylandt, *Pehoa* genoemt, dat is, van alle bloemen, daer op een paleys is, tot vermaking van de geest gemaeckt.

By *Nuihiang* is een bron, welcks water by de Sinesen in hooge achting is, om dat men gelooft dat het den mensch lang doet leven.

De achtste stadt

JUNING.

HEt gewest van dese stadt leght aen d'oever van de poel *Co*, als men oostwaerts aengaet. Het is naer 't noorden van bergen, en naer 't zuyden van de vloet *Hoei* besloten. Hier wast het kostelijck kruyt *Cha*, 't welck de Sinesen noyt genoegh konnen prijsen, en dat sy dagelijcks gebruycken; gelijck ick elders breeder beschrijf. *Yvus* stelde dit gewest onder een selve Landtschap, als 't voorgaende, en voornamelijck onder drie constellatien, naer de verscheyde deelen van 't landt, te weten, onder *Kio*, *Kang* en *Ti*. In de tijdt der

der koningen behoorde een gedeelte daer af onder de koning *Çai*, en 't ander onder de koning *Xin*. De ſtam *Cina* noemde dat *Sanchuen*, en *Hana Junam*, om dat het aen de zuydſijde van de vloet leght. De ſtam *Tanga* heeft het *Cai cheu*, en de ſtam *Sunga Hoaikang* geheeten. De ſtam *Taiminga* heeft het de naem, die 't van *Juena* gekregen hadt, beveſtight, en laten houden: en hier heeft oock een koning uyt koninckklijck bloet gewoont. Men telt hier acht kercken, aen helden gewijdt, en veertien ſteden, daer 't over heerſcht, 1 *Juning*, 2 *Xangçai*, 3 *Sip'ing*, 4 *Sinçai*, 5 *Siup'ing*, 6 *Chinyang*, 7 *Sinyang* ⊙, 8 *Loxan*, 9 *Kioxan*, 10 *Quango*, 11 *Quangxan*, 12 *Cuxi*, 13 *Sie*, 14 *Xangching*.

Bergen. *Tienchung* is een bergh aen de noordſijde van *Juning*, die ſy oock 't middel-punt der weerelt noemen.

By *Sinyang* is een ſeer hooge en vermakelijcke bergh. Men heeft dickwijls aengemerckt, dat, ſoo dickwijls als de wolcken des ſelfs top bedecken, het ſekerlijck in korte tijdt ſal regenen.

Hing is een bergh by *Quangxan*, die ſijn naem van de pruymboomen heeft, de welcke daer in overvloet ſijn.

Vloeden. De vloet *Ming* heeft ſijn oorſprong in 't geberghte by *Sinyang*.

De vloet *Pelu* oft *Pie* vloeyt deur de ſtadt *Quang*. *Ju* is een vloet, daer af een ſtadt de naem heeft. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is de poel *Si*, aengenaem en vermakelijck om t'aenſchouwen, en vermaert door twee gebouwen, daer op getimmert tot onthaling en vermaeck der burgers.

De groote ſtadt JU.

DEſe plaets heeft by de Sineſen noch de naem en waerdigheydt van een hooftſtadt niet verdient, ſchoon ſy in voortreffelijckheydt van landt, en vruchtbaerheydt van gront met veel hooftſteden gelijck is. Sy gebiedt echter over vijf ſteden, namelijck, 1 *Ju* ⊙, 2 *Luxan*, 3 *Kia*, 4 *Paofung*, 5 *Yyang*. Sy leght ſelve aen de noordſijde van de vloet *Ju*, daer af ſy de naem heeft, welcks oorſprong oock niet verre daer af is. Onder de Keyſer *Yvus* behoorde ſy aen 't Landtſchap *Ju*, onder de conſtellatie van *Chang*. In de tijdt der koningen ſtont ſy onder de koning *Han*, en behoorde ſedert aen *Honan*. De ſtam *Tanga* noemde haer *Linju*, en de ſtam *Taiminga* ſteldeſe onder haer eyge recht, en noemdeſe *Ju*.

Bergen. De bergh *Lu* leght by een ſtadt van gelijcke naem, die van de bergh dus genoemt wordt.

Vloeden. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt *Ju* is een poel van hondert ſtadien; en naer het zuydweſten is een bron van heet water, daer af hy *Ven* genoemt wordt.

De vloet *Sien* heeft ſijn oorſprong in het geberghte *Ki*, by de ſtadt *Tengfung*.

HET

HET SESTE LANDTSCHAP

SUCHUEN.

DIt Landtſchap, dat men gemeenelijck *Suchuen*, dat is, vier wateren, noemt, is ſeer groot, en wijckt voor geen ander Landtſchap, 't ſy in grootheydt, oft in overvloet van dingen. De groote vloet *Kiang* ſnijdt dit in 't midden deur; en dieshalven magh 't een deel daer af het noorderlijck, en 't ander 't zuyderlijck genoemt worden. Dit Landtſchap is nader aen Indien, en verſchilt oock niet veel in ſeden met d'Indianen. Het wort door een gedurige reecks der Damaſeſche bergen van 't koninckrijck *Tibet* afgeſcheyden; en heeft geen gebreck van bergen en wateren. Het beſluyt dickwijls in ſich oock vermakelijcke vlackten, en velden, die den menſch ſchijnen toe te lachen; en is ſeer vruchtbaer van alle dingen, die tot onderhouding van 't leven nootſakelijck ſijn. Het vloeyt oock over van ſijde, en van de beſte genees-middelen, ſoo van kruyden, als van dingen, die uyt de mijnen komen, de welcken gemenelijck van daer tot ons gevoert worden. D'oprechte Sineſche wortel wordt in dit Landtſchap alleen gevonden, maer men vindt de wilde overal. Deſe beyde worden van de Sineſen *Folin* genoemt. Maer byna alleen de wilde wordt tot ons gebracht, welcks pit van binnen in eeniger wijſe met root geverwt is. Sy wordt echter niet ſoo groot, als de rechte Sineſche wortel, en is niet ſoo groot van krachten, ſchoon ſy niet geheel van des ſelfs kracht berooft is. Maer de ware wortel, gelijck ick geſeght heb, groeit alleen in dit Landſchap, en dit in d'aerde ſelve, byna gelijck de Hollandtſche aerd-akers, oft gelijck by d'Indianen de Pataten gemenelijck waſſen en voort-ſpruyten, inſonderheydt in d'oude boſſchen der pijn-boomen; en dieshalven ſchrijven ſy dat deſe wortel uyt het lijm, oft peck van de pijn-boom voortkoomt, 't welck op d'aerde gevallen, wortelen ſchiet, en een kruydt wordt, dat een groot ſtuck weeghs langs d'aerde kruypt, en terſtont dicke wortels in d'aerde ſchiet, jae dickwijls ſoo dick word, als een kindts-hooft, en van gedaente gelijck de Indiaenſche noten, die wy kokus-noten noemen. De ſchors ſchilt oock niet veel van koleur, ſchoon ſy niet ſoo hard en dick is, maer veel ſachter en dunder. Onder de ſchors is een noot, oft wit en bol vleeſch, 't welck by de Sineſen in hooge achting is, en van hen in hun genees-middelen gebruyckt wordt; hoewel ſy, als ſy deſe wortel niet hebben, de wilde oock niet verſmaden, maer die is niet ſoo goedt van wercking.

Gelegenheydt.

Radix Sina, oft Sineſche wortel.

Het Rheubarbar van dit Landtſchap is oock het treffelijckſte; en het volck van *Tibet* en *Mogor*, dat in dit Landtſchap handelt, brengt het gemenelijck van daer tot ons. De voornaemſten onder hen ſijn de prieſters der afgoden, die van d'Indianen *Lama* genoemt worden. Eenige vaders van onſe Societeyt hebben hier ſommige van deſe gevonden, die *Suratte*, *Goa*, en een groot deel van het naeſte Indien beſocht, en kennis aen de Portugeſen hadden. Hier is oock groote overvloet van tweederhande amber, namelijck van geele, gelijck Polen aen ons ſendt, en voornamelijck van root. Sommigen achten dat dit uyt het geſuyvert mergh der pijn-boomen ſijn oorſprong heeft, en door lanckheydt van tijdt hard en deurſichtigh wordt. Ick ſelf heb geſien dat de Sineſen ſeer konſtelijck van peck oft hars amber koockten, en die verkochten, de welcke ſoo ſchoon was, dat ſy de rechte amber overtrof. D'aentrecking van ſtroo, oft van eenige andere lichte en drooge dingen is geen ſekere proef van de ware en onvervalſchte amber: want dit nagemaeckte, door konſt toe-geſtelt, heeft oock een aentreckende kracht, ſoo het gebroken wordt. Ghy ſult in de beſchrijving van yder hooftſtadt al 't gene ſien, dat in dit Landtſchap aenmerckelijck is.

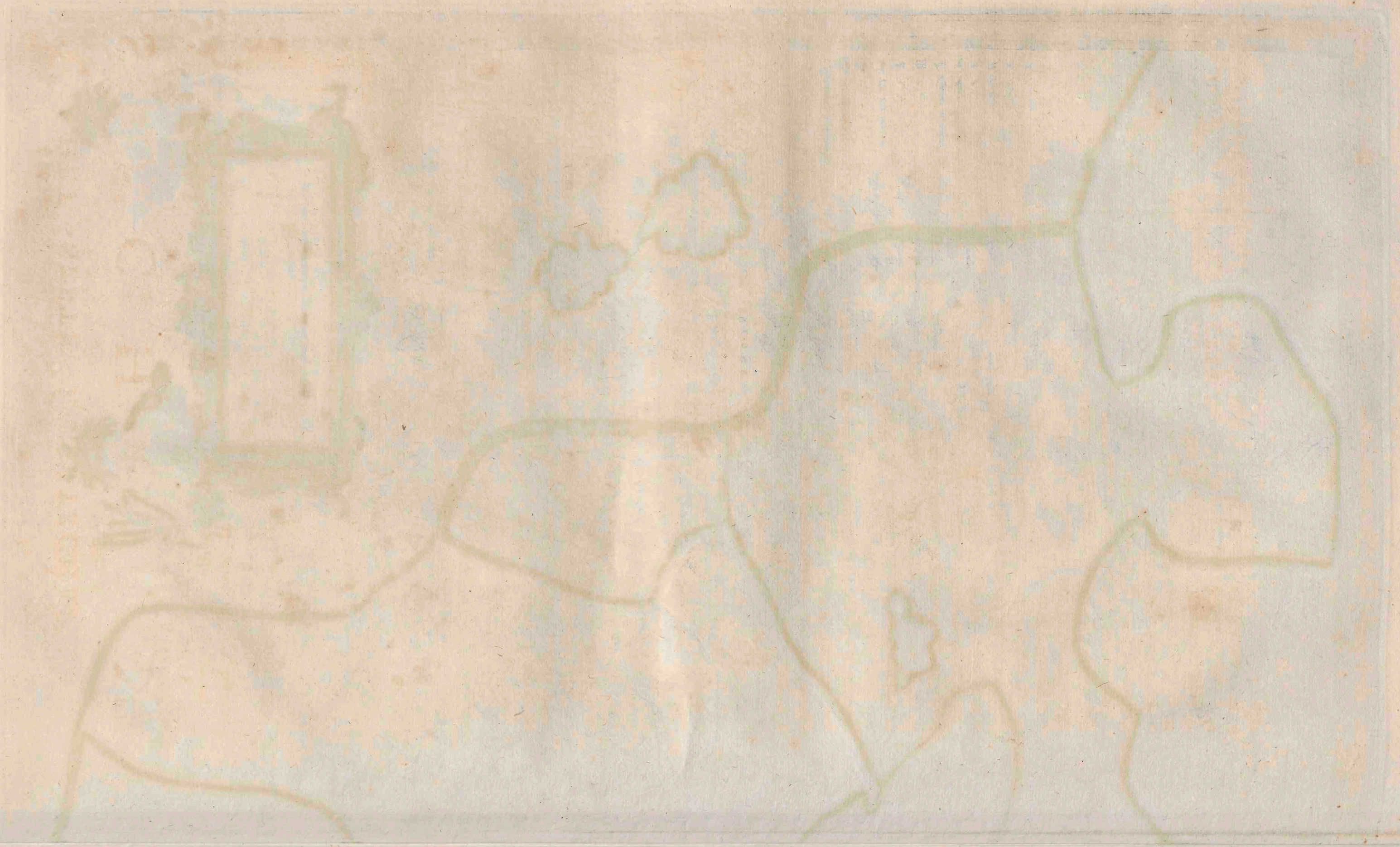
Rheubarbar.

Amber.

De grenſen van dit groot Landtſchap ſijn, naer 't ooſten *Huquang*, naer 't zuydooſten *Queicheu*, naer 't noordtooſten en noorden *Xenſi*, naer 't noordweſten de volcken van *Coninguangi*, en *Kiang*, oft deſe landen, in de welcke M. Paulus Venetus

Grenſen.

Prieſter

SVCHVEN, IMPERII SINARVM PROVINCIA SEXTA.

Stadia Sinenſia quorum 250 uni gradui reſpondent

50 100 150 200 250 300 350

Milliaria Germanica quorum 15 unum Conſtituunt gradum.

5 10 15 20

Cum privilegio Sacr. Cæſar. Maj: & Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

Septentrio.

Meridies

Occidens

Oriens

Sifan Regnum

Tibet sive

In his montibus eſt regnum King Sinis non parens.

Paoning

Xunking

Chungking

Yacheu

Queicheu

Mahu

CHINGTY

Quenlun Montes.

VSVÇANG REGNVM.

HVQVANG

CONFINIA.

QVEICHEV

FINIA.

IVNNAN PARS.

Notarum Explicatio.

- Metropolis.
- Vrbs.
- Ciuitas major.
- Ciuitas minor.
- Fortalitia.
- Signum militare.
- M. Mons.
- A. Annis.
- fl. F. fluvius.
- L. Lacus
- T. Torrens

Excudit Joannes Blaeu.

Prieſter Joan ſtelt, die van de Sineſen *Sifan* genoemt worden. Naer 't weſten is *Tibet*; en in 't uytterſte zuyderlijck deel raeckt het aen 't Lantſchap *Junnan*. 't Geheele Lantſchap beſluyt in ſich acht hooftſteden, en, behalven vier krijghs-ſteden, hondert en vier-en-twintigh ſteden, ſonder noch de mindere plaetſen en veſtingen. Het boeck, 't welck de naem van telling der Sineſen voert, telt in dit Landtſchap vier hondert vier-en-ſeſtigh duyſent een hondert negen-en-twintigh geſinnen, en twee-en-twintigh hondert duyſent vier duyſent een hondert en ſeventigh mannen, ſchoon het minſte deel van dit Landtſchap in dit boeck getelt wordt, om dat het van krijghs-lieden overvloeyt, van de welcken hier geen gewagh gemaeckt wordt. De ſchatting van de rijs beſtaet in een-en-ſeſtigh hondert duyſent ſes duyſent ſes hondert en ſeſtigh ſacken, van de gemaeckte en ongemaeckte ſijde in ſes duyſent drie hondert en negen-en-dertigh ponden, van katoen in vier-en-ſeventigh duyſent acht hondert een-en-vijftigh ponden, van ſout in hondert negen-en-veertigh duyſent een hondert ſeven-en-ſeventigh gewichten, behalven noch de tollen, die in dit Landtſchap op twee tolplaetſen ontfangen worden.

Schatting.

Xius, d'eerſte van de ſtam *Cina*, bracht dit geweſt onder de heerſchappy van Sina, omtrent twee hondert en vijftigh jaren voor Chriſtus geboorte, gelijck ick in mijn Kort begrijp der hiſtorien aenwijs. Want daer waren toen twee heeren uyt het bloet des Keyſers *Hoangtius*, *Pa* en *Cho* genoemt, die, onder de ſtam *Hiäa* weêrſpaltigh geworden, ſedert noyt het Sineſche Rijck onderworpen waren, als onder *Xius*.

In dit geheel Landtſchap wordt overal een groote menighte van yſer uytgedolven, gelijck oock van tin en loodt. Men vindt hier oock ſeer ſchoone ſeyl-ſteen. Maer 't gene, 't welck in de heele weerelt vreemt ſchijnt, is dat hier in de bergen ſout-putten ſijn, uyt de welcke 't geheele Landtſchap van ſout verſorght wordt. Seker, een groot bewijs van de goddelijcke voorſorgh voor die menſchen, dewijl dit deel van Sina ſeer verre van de zee afgelegen is, en niet, dan met groot ongemack, ſout van elders kan halen. Deſe putten ſijn ſomtijdts over de hondert ſchreden diep, in gebouwde bergen, en in een ſoete gront. De mont van deſe putten is nauwelijcks drie oft vier palmen wijdt. Sy boren dit ſout daer uyt met een yſere handt, die, in d'aerde geſet, door ſijn gewicht en vingeren daer deur dringt, en daer na trecken ſy aen een touw, door 't welck de hant, door een beſondere konſt, ſich ſelf ſluyt, en d'aerde vat, die ſy uyt de put trecken, tot dat ſy ſoute aerde en water vinden. Sy ſcheppen dan dit water met een vat, dat ſy neêr laten ſacken. Dit vat heeft een kleyn gaetje op de bodem, 't welk, leegh ſijnde, van 't indringend water geopent wordt; maer als 't vol is, en met het tou opgehaelt wordt, dan ſtopt het gat ſich ſelve; en dus treckt men 't ſoute water daer uyt, dat, in 't vuur gekoockt, de waterachtige vocht van ſich drijft, en ſeer wit ſout op de gront laet, 't welck echter een weynigh ſoeter, als het zee-ſout is.

Sout-putten.

De Societeyt Jesu is oock in dit Landtſchap, dat van alle de Sineſche Lantſchappen meeſt naer 't weſten leght, deurgedrongen, in welcks opperſte hooftſtadt twee Prieſters waren, die met groote naerſtigheydt voor de Chriſtenen, daer ſijnde, arbeydden. Maer in deſe leſte oorlogen is de geheele hooftſtadt, jae oock 't gantſche Landtſchap verwoeſt, en de vaders waren dieshalven gedwongen elders te vertrecken, die oock op een ſonderlinge wijſe, onder ſoo veel moorden en bloetſtortingen, daer ſy ongeſchonden uytquamen, behouden ſijn: doch ſy meenen, indien Godt het toelaet, weêr derwaerts te keeren. In dit Landſchap, op ſeer hooge bergen, naer 't noordooſten, daer 't aen 't Landtſchap *Honan* gevoeght is, leght het koninckrijck *King*, dat ſijn eyge recht heeft, en geenſins onder de Keyſer van Sina ſtaet, en alleenlijck uyt eerbiedigheydt de kroon en koninckliicke tekenen van de Sineſche Oppervorſt ontfangt. Voorts, deſe bergh-woonders willen geenſins toelaten dat de Sineſen binnen hun geberghte komen. Ick noem dit koninckrijck *King*, om dat het van 't volck *King*, en van de volcken der geburige geweſten, uyt het Lantſchap *Huquang* vluchtende, geſticht is, die, de beroerten van d'oorlogh, en de baldadigheydt der krijgslieden ſchuwende, in de tijdt der koningen, op 't eynde van de ſtam *Cheva*, dit ſeer hooge geberghte innamen. Hier ſijn oock aengename dalen, en wel-geboude velden. Hier woonen landtbouwers, die, van de beroovingen der vyanden ſeker, tuſſchen de klippen en ſteenen (ô groote ſchande!) veyliger ſijn dan onder de menſchen; ſoo is daer oock den eenen menſch des anders wolf.

't Koninkrijk King.

D'eerſte oft opper Hooftſtadt

CHINGTV.

DEſe opper Hooftſtadt overtreft d'anderen, die minder in grootheydt, in pracht van gebouwen, en in rijckheydt van volck ſijn. Sy is oock een rijcke koopſtadt, en heeft, om vermaerder te ſijn, oock een koning uyt de ſtam *Taiminga* gehadt, die alleenlijck in grootheyd van heerſchappy, en in d'eernaem van 't Keyſerrijck voor de Keyſer weeck, en voorts met een koninckklijcke pracht en waerdigheydt heerſchte. Sijn paleys, dat vier Italiaenſche mijlen in ſijn omkring had, was in 't midden van de ſtadt, en met vier poorten verçiert. Daer voor, naer de zuydſijde, was een ruyme ſtraet, met veel ſteene bogen verçiert, die heerlijck gemaeckt waren. Deſe ſtadt is heel met water afgedeelt, en overal van bevarelijcke grachten deurgeſneden, daer veel ſteene bruggen over gebout ſijn, en de wallen der grachten ſijn van vierkante gehouwe ſteen opgehaelt. Men telt hier ſeven kercken, aen helden gewijdt, en een, *Cho* genoemt, aen de koning Çancungo geheylight, ter geheugenis van dat hy hen de konſt van lijnwaet te wercken, en ſijdwormen te queeken, geleert heeft.

Sy was eertijdts, eer ſy onder 't Rijck van Sina ſtont, de woon-ſtadt der koningen *Cho*; de ſtam *Hana* noemde haer *Quanghan*, en hield eenige tijdt haer Keyſerlijcke ſetel daer binnen. Sy voert haer tegenwoordige naem van de koningen *Cyn*. De ſtam *Tanga* heeft haer *Kiennan* geheeten. Deſe ſtadt leght in een eylandt, 't welck van de vloeden gemaeckt wordt. Het landt is ten deel heel vlack, en ten deel berghachtigh. De gront is ſoo vruchtbaer, dat men geen deel daer af ongebouwt laet. De velden ſijn overal van water beſproeyt, dat door grachten oft door de natuur daer gebracht is, voornamelijck naer 't ooſten, daer deur een ſeer vermakelijcke vlackte een wegh van drie dagh-reyſen is; in welcke wegh men over meer dan hondert ſtene bruggen moet gaen, die alle op vele bogen ſteunen.

Steden. Deſe hooftſtadt gebiedt over dertigh ſteden, 1 *Chingtu*, 2 *Xoanglieu*, 3 *Venkiang*, 4 *Sinfan*, 5 *Sintu*, 6 *Kint'ang*, 7 *Ginxeu*, 8 *Cingping*, 9 *Pi*, 10 *Çiu*, 11 *Nuikiang*, 12 *Quon*, 13 *P'eng*, 14 *Cungning*, 15 *Gan*, 16 *Kien* ⊙, 17 *Cuyang*, 18 *Çungking*, 19 *Sincin*, 20 *Han* ⊙, 21 *Xefang*, 22 *Miencho*, 23 *Teyang*, 24 *Mien* ⊙, 25 *Changming*, 26 *Lokiang*, 27 *Mieu* ⊙, 28 *Venchuen*, 29 *Guei* ⊙, 30 *Pao*.

In deſe hooftſtadt is een wonderlijcke ſaeck, die waerdigh om t'aenſchouwen is. Een ſekere vogel, van de Sineſen *Tunghoafung* geheeten, heeft een beck ſoo root als vermiljoen; en de groote verſcheydenheyt ſijner verwen treckt yder in verwondering op. Hy groeyt uyt een bloem, *Tunghoa* genoemt, daer af dit vogeltje een ſelve naem als de moeder heeft. Hy leeft ſoo lang, als de bloem duert; ja hy ſchijnt een levendige en vliegende bloem, ſoo wel gelijckt hy de bloem in ſchoonheydt, en in de korte tijdt van ſijn bloeyen. *Vreemde vogel.*

By de ſtadt *Çu* is de hooge bergh *Jeking*, die tot boven de wolcken ſtijght. By de ſtadt *Quon* begint het geberghte *Cingching*, en beſlaet meer dan duyſent ſtadien landts. Dit geberghte word by de Sineſen voor 't vijfde onder de voornaemſten getelt. Sy verdichten dat de *Xinſien*, dat is, d'onſterffelijcke menſchen, daer te ſamen komen. De ſtadt *Gan* heeft by ſich het geberghte *Lunggan*, dat door ſijn boſſchen en bronnen vermakelijck is. Men ſiet hier de puynhoopen van 't paleys der koningen *Cho*, die daer gemenelijck des ſomers hof hielden, om de hitte te ſchuwen. By de ſtadt *Cungking* is een bergh, *Toyung* genoemt, in de welcke Simmen gevonden worden, die in grootheydt en geſtalte de menſch ſeer wel gelijcken, en de vrouwen beminnen, en, als ſy macht hebben, hen pogen tot onkuyscheydt te verrucken. Dicht by de ſtadt *Xefang* is een ſeer hooge bergh *Tafung*, die tot aen de hemel ſelf ſchijnt te reycken, en daer uyt de hooghte een vloet ſteyl afvalt, en door ſijn neêrſtorting groot gedruys veroorſaeckt. De bergh *Pin*, by de ſtadt *Guei* leggende, is hem byna in grootheydt gelijck, en ſoo hoogh, dat de Sineſen ſchrijven dat ſijn hooghte ſeſtigh ſtadien begrijpt. Van des ſelfs top ſiet men de hooftſtadt ſelve over d'andere bergen heen. In dit geberghte is d'eerſte oorſprong van de groote vloet *Kiang*, die van daer tot aen de landen van *Prieſter Joan* voort loopt. *Tienchi* is een geberghte by *Mien* ⊙, in 't welck een poel is, die, gelijck men beſpeurt, door de regen niet grooter, en door de drooghte niet kleynder wordt. *Bergen.*

De vloet *Kin* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt, gemenelijck *Damaſcenus* genoemt, *Vloeden en poelen.*

noemt, om dat de sijde, daer in gewasschen, een wonderlijcke glans krijght. De vloet *To* vloeyt by *Sifan* heen, en is als een arm, van de vloet *Kiang* afgeleyd en afgesneden, die door 't gebiedt van de Keyser *Yvus* gedolven wierd, om d'overvloejingen en uytbarstingen van de *Kiang* te beletten. De vloet *Chu* loopt voorby de stadt *Çu*, en word gemenelijck de vloet der paerlen genoemt, om dat men daer by nacht een flickerende klaerheyd in siet, die sy karbonckelen achten, oft dese kostelijcke steenen, die van de Sinesen *Yeming*, dat is, nacht-lichters, geheeten worden. De poel *Si* omringt de westerlijcke voorstadt van de stadt *Çungking*, daer men veel gebouwen, tot verlusting van de geest, gemaeckt heeft, die, de poel omringende, d'oogen in verwondering optrecken. Dese poel word om sijn vermaeck de wellust der inwoonders genoemt. De vloet *Co* bespoelt de stadt *Han*. Men soeckt dit water, om 't yserwerck scherp te maken, daer toe het bequamer is, dan eenigh ander water.

Naer 't zuydoosten van de hooftstadt is de plaets, tot de scheeps-strijden geschickt, oft de poel *Yolung*, die van de koning *Suius* gemaeckt is, tot oeffening sijner krijghslieden, toen hy voorgenomen had tegen de koning *Chin* t'oorlogen.

Vansui is een poel van veertigh stadien, als tot een gracht van de stadt daer geleydt en gemaeckt, vermidts d'aerde daer uyt gehaelt is, om de wallen van de stadt te vullen: doch aen de noordsijde van de stadt is hy breeder. By *Nuikiang* is een water-bron, die nu hooger, en dan laeger word; men heeft gemerckt dat hy d'uren van 't vloeyen en ebben van de zee volght, schoon hy verre daer af is.

De tweede hooftstadt
PAONING.

Gelegenheydt.

DE Hooftstadt *Paoning* leght aen de oosterlijcke oever van de vloet *Kialing*, welcks landt van bergen, als van een kroon, omringt word. Men vindt hier groote overvloet van muskus, en noch grooter van dassen. De hooftstadt selve is tamelijck schoon, en om haer gemeene en besondere gebouwen aenmerckelijck. Men vindt hier vier voorname kercken, en sy heeft gebiedt over tien steden, 1 *Paoning*, 2 *Çangki*, 3 *Nanpu*, 4 *Quangyven*, 5 *Pa* ⊙, 6 *Chaohoa*, 7 *Tungkiang*, 8 *Kien* ⊙, 9 *Çutung*, 10 *Nankiang*. De Keyser *Yvus* telde haer onder 't Landtschap *Leang*, en wilde dat sy onder de constellatien van *Cing* en *Quei* sou sijn. In de tijdt der koningen behoorde sy onder de koningen *Pa*. De stam *Hana* noemde haer *Pasi*, *Tanga Langcheu*, en *Sunga Gante*. Sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Ivena*, om d'enge halsen der bergen, die weynigh toewegen hebben, daer noch stercke vestingen by gebout sijn. De schrijver van Sina merckt hier een ding aen, dat wonderlijck om te seggen is, en dit van sekere boom, *Ciennien* genoemt, dat is, van duysent jaren. Dese boom was in de kerck der afgoden van de stadt *Kien*, soo overmatigh groot, dat twee hondert schapen onder een tack konden staen, en rondtom gaen, sonder gesien te worden, schoon men dicht aen de tack quam. Dit is misschien een der boomen, die in heel Indien hun tacken ter aerde hangen latende, tot verscheyde boomen wasschen. De Portugesen noemen dese boom *Rays*.

Oude namen.

Boom van wonderlijcke grootheydt.

Aen d'ooststijde van dese hooftstad sijn de bergen *Puon* en *Mienping*, die om hun bosschen en velden vermakelijck sijn. By *Çangki* is de seer hooge bergh *Juntai*, die dieshalven de troon der wolcken genoemt wordt. By de stadt *Pa* is de bergh *Jo*, daer kostelijcke steenen uytgedolven worden; maer men kan swarelijck daer op komen, uyt oorsaeck van de ruwe wegh, en steyle opgang. Daer is oock de bergh *Ping Leang*, op welcks top een groote vlackte is, rondtom met bergen van dit gewest omringt, die daer tot wallen verstrecken.

Voorname bergen.

De vloet *Pa* geeft de naem aen de stadt *Pa*, daer hy voorby vloeyt. Hy wordt *Pa* genoemt, om dat hy met sijn keeren en bochten byna het merck ㄙ maeckt, het welck *Pa* geseght wordt, en by hen soo veel betekent als, 't is genoegh.

Vloeden.

Aen de zuydsijde van de hooftstadt is de vloet *Haitang*, dus geheeten naer de menighte der water-roosen, die *Haitang* genoemt worden.

De derde hooftstadt
XUNKING.

HEt landt van dese stadt heeft oock geen gebreck van bergen. Het heeft echter een grooter vlackte, dan de voorgaende hooftstadt. Hier is een groote over-

overvloet van ſijde, oranje-appelen, en van ſeker ſlagh van wortelen, die ſy *Scorzanera* noemen. Het draeght oock kaſtanien, die, een weynigh tijdts in de mont gehouden, gelijck ſuycker ſmelten. De Keyſer *Yvus* ſchreef dit geweſt aen 't landtſchap *Leang* toe, en ſtelde 't onder de conſtellatien van *Seng* en *Cing*. Onder de ſtam *Cheva* wierd het geweſt *Jungcheu* geheeten, onder de ſtam *Hana* de hooftſtadt ſelve *Ganhan*, onder *Tanga Nanke*; en van *Sunga*, en van de genen, die ſedert geweeſt ſijn, is ſy met de tegenwoordige naem genoemt. Sy heeft drie voorname kercken, en heerſcht over tien ſteden, 1 *Xunking*, 2 *Sike*, 3 *Fungo*, 4 *Jungxan*, 5 *Tlung*, 6 *Quanggan* o, 7 *Kin*, 8 *Tacho*, 9 *Gochi*, 10 *Linxui*.

Bergen. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is de bergh *Co*, door de boſſchen van d'oranje-appelen vermaert. De ſtadt *Sike* leght op een bergh van de ſelve naem. Daer is oock *Nanmin*, een ſeer groot geberghte, 't welck twaelf ſeer hooge toppen opſteeckt. Hier op ſijn negen ſout-putten.

Vloeden. De vloet *Chuen* rolt by *Quanggan* over de ſteenen heen; en daer ſijn ſes-en-dertigh water-ſtortingen, die ſy *Catadupen* oft *Caſcaten* gemenelijck noemen, uyt de welcke 't water met een groot gedruys en geraes af valt. De bron *Tieju*, aen de weſtſijde van de hooftſtadt afdruypende, word om de ſoetigheyd van ſijn water gemenelijck de melck-bron genoemt.

De vierde hooftſtadt
SIVCHEV.

DE hooftſtadt *Siucheu* is vermaert, en word veel beſocht, om dat ſy een koopſtadt is: want twee groote vloeden, die ſchepen konnen dragen, vloeyen aen de wallen van de ſtadt, naer d'ooſtſijde, te ſamen, te weten de *Kiang* en *Mahu*. D'een vloeyt af uyt d'eerſte hooftſtadt, en d'ander uyt de groote poel *Mahu*, daer af hy de naem, en daer by een groote aenwas van water gekregen heeft. Wyders, de ſtadt is rijck, en vol gepropt van inwoonders. Men vind daer vele, ſoo gemeene, als beſondere gebouwen, die niet te verachten ſijn, onder de welcke drie kercken, aen helden gewijd, uytmunten. 't Landt is ruw, uyt oorſaeck van de bergen, en echter vruchtbaer van alle dingen, die tot gebruyck van 't leven behooren, als oock van Indiaenſch riet, en andere dingen. Men vindt hier overal een groote menighte van de treffelijcke vrucht *Lichi*, daer af ick elders bequamelijcker de beſchrijving ſal doen. Dit lant voed oock klappende papegayen, en andere ſprekende vogels. Men verhaelt dat een van deſe, van een vreemdeling gekocht, om hem in ſijn landt te voeren, en toen hy hem uyt Sina wilde dragen, tot ſijn nieuwe meeſter ſprack: *Ick ben een vogel van Sina; ick begeer niet tot d'uytheemſchen te gaen:* en dat hy weynigh tijdts daer na ſtorf. Maer wie ſal gelooven, dat de beeſten oock ſulck een ingeborene liefde tot hun vaderlandt hebben, en dat niet alleenlijck de menſchen van Sina, maer oock de vogels van dit lant niet gaerne elders verhuyſen, en ſich hardneckighlijck aen de wetten van hun vaderlandt binden?

Dit geweſt wierd eertijdts van de koning *Sui Jungcheu* genoemt. De ſtam *Tanga* noemde 't *Nanki*; en de tegenwoordige naem voert het van de ſtam *Sunga*. De hooftſtadt heeft gebiedt over tien ſteden, 1 *Siucheu*, 2 *Kingfu*, 3 *Fuxun*, 4 *Nanki*, 5 *Hinguen*, 6 *Changning*, 7 *Junlien*, 8 *Cung*, 9 *Cao*, 10 *Lungchang*.

Voorname bergen. De bergh *Xeching* leght aen de zuydſijde van de hooftſtad, gemenelijck de ſteene wallen geheeten; en de geheele bergh is van ſeer hooge toppen omringt. De bergh *Hanyang* is by *Kingfu*; maer by *Fuxun* is de bergh *Lingyven*, aen d'oever van de vloet *Kiang*.

Wateren. Naer de zuydweſt-ſijde van de hooftſtad is de vloet *Xemuen*, oft *Heng*, die met een groote macht van water neêr-ſtroomt, en daer van een *catadupe* neêrſtort, die klock genoemt wordt, om dat hy een groot gedruys maeckt. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is oock een poel van vijftigh ſtadien lang, maer niet ſeer breed. By *Changning* is een bron, die van vele oude boomen omheynt is.

De vijfde hooftſtadt
CHVNGKING.

INdien 'er in dit uytterſte Aſia eenige ſtad is, die naer een van Europa in pracht en heerlijckheyd gelijkt, ſoo is 't *Chungking*, in het geberghte gelegen, in welcks *Gelegenheydt.* ſchuyne opgang de gebouwen, als een ſchouburgh, allengs meê rijſen; en, 't een hooger dan 't ander, aengenaem om t'aenſchouwen ſijn,

sijn, en d'oogen der aenschouwers tot sich trecken, insonderheyd der gener, die langs de vloet in çierlijck vaertuygh heen en weêr gevoert worden. *Chungking* betekent in de Sinesche tael dubbeld vermaeck, om dat sy door haer schoonheydt en lieflijckheydt de genen verquickt, die by de waterstortingen de kommer en moeyte der zee-reysen uytgestaen hebben, en van 't gevaer vermoeyt sijn. Daer by, dese plaets is een vermaerde koopstadt; want sy leght aen de samenvloejing van twee groote vloeden, de *Pa* en *Kiang*. Sy telt ses heerlijcke kercken onder haer vermaerde gebouwen. Men maeckt hier seer çierelijcke koffers van riet, dat verscheyden van verwe is. Hier sijn veel bloemen van *Meutang*, en hier is oock de soetste vrucht *Lichia*, die, rijp geworden, van hier door loopers, daer toe gestelt, noch varsch naer des Keysers hof gebracht worden. Het grimmelt hier van de beste visschen, en voornamelijck van schildpadden. Dit landt, schoon sich wijdt uytbreydende, is ten deel vlack, en rijst ten deel tot bergen en heuvels. Het geniet een gesonde en gematighde lucht, en heerscht over twintigh steden, 1 *Chungking*, 2 *Kiangcin*, 3 *Changxeu*, 4 *Taço*, 5 *Jungchuen*, 6 *Jankiú*, 7 *Jungchang*, 8 *Kikiang*, 9 *Nanchuen*, 10 *Kiukiang*, 11 *Ho* ○, 12 *Tungleang*, 13 *Tingyven*, 14 *Piexan*, 15 *Chung* ○, 16 *Fungtu*, 17 *Tienkiang*, 18 *Feu* ○, 19 *Vulung*, 20 *Pengxui*.

Overvloet van dingen.

Bergen.

D'eerste bergh is warelijck verwonderens-waerdigh. Hy leght aen d'oever van de vloet *Feu*, en in 't gewest van dese hooftstadt, en van de stadt *Tunchuen*. Want sy hebben van dese bergh een afgodt, die niet alleen gedrochtelijck, maer, om soo te spreken, oock berghachtigh is, gemaeckt, die sy *Fe* noemen, en met gekruyste beenen sit, en, de handen op malkander leggende, die in de boesem steeckt. Men kan de grootheydt daer af hier uyt begrijpen, dat men d'oogen, ooren, neusgaten, en mont twee Italiaensche mijlen verre kan sien. Onse opsoeckers der Aeloudheden moeten dieshalven geensins voor wonder achten, dat Dinostratus, de vermaerde bouw-meester, gelijck Vitruvius verhaelt, eertijdts aen de groote Alexander beloofde een beeldt van de bergh *Athos* te maken, 't welck in sijn een handt een groote stadt, en in d'ander handt een vloet oft poel sou houden, die water in overvloet tot gebruyk der inwoonders verschaffen sou; dewijl 't hooft alleen van dese afgodt tot beyde genoegh is. Naer de westsijde van de stadt is de bergh *Cynyun*, door sijn aengename bosschen vermaert. Dicht aen de stadt *Ho* leght de bergh *Lungmuen*, daer op een seer heerlijcke kerck der afgoden heeft geweest, met een boeckery, die in dertigh duysent Sinesche boecken bestont, *Siyulus* boeckery genoemt, om dat die, terwijl hy Landtvooght was, opgerecht wierd. By *Piexan* is een vlackte van twee hondert stadien, de welcke de bergh *Chungpie* veroorsaeckt. By *Fungtu* is een bergh *Pingtu* genoemt, vermaert onder de twee-en-seventigh bergen, die van 't boeck *Taosu* gepresen worden. By *Pengxui* is de bergh *Fonien*, daer op seer vele sout-putten sijn.

Sinesche boeckery.

Hoewel 'er veel groote vloeden deur 't landt van dese hooftstadt vloeyen, soo is hier echter niets aenmerckelijck dan 't gene dat de kaerten vertoonen. De vloet *Mingyo*, by de stadt *Chung*, verdient dat men hier gewach daer af maeckt, die, van steyle klippen omringt, meer dan vijftigh roeden hoogh, met een schrickelijck gedruys, uyt het geberghte afvalt, en beneden overal aen d'oevers oude hooge boomen heeft.

Vloeden.

De seste hooftstadt QVEICHEV.

Gelegenheydt.

DEse hooftstadt is een der gener van dit Landtschap, die meest naer het westen strecken, en leght aen de noorderlijcke oever van de vloet *Kiang*: en om dat sy de gene, die naer dit Landtschap trecken, eerst voorkoomt, soo heeft sy een tolhuys, daer men tol van de gebrachte waren betaelt. Dit veroorsaeckt groote rijckdom en weelde aen de stadt, die met haer selve over dertien steden gebiedt, 1 *Queicheu*, 2 *Coxan*, 3 *Tachang*, 4 *Taning*, 5 *Junyang*, 6 *Van*, 7 *Cai*, 8 *Ta* ○, 9 *Sinning*, 10 *Leangxan*, 11 *Kienxi*, 12 *Tunghiang*, 13 *Taiping*.

De Sinesen prijsen dit land als seer vruchtbaer, en laten daer oock niets ongebout leggen, behalven 't gene, 't welck de steenachtige bergen van de landtlieden, die seer naerstigh sijn, ontrooven, voornamelijck in de noorderlijcke deelen, daer soo groote en breede bergen sijn, dat sy schrick veroorsaken, op de welck tot noch toe een woest en onbesuyst volck woont, 't welck niet onder de Sinesen staet. Men vindt hier

vele sout-putten, oranje-appelen, citroenen, veel muskus, en een groote menighte van veldt-hoenders. Hier sijn drie voorname kercken. Onder de Keyser *Yvus* was dit landt in twee deelen gedeelt, daer af 't een deel aen *Leang*, en 't ander aen *King* behoorde. De selve Keyser stelde het oock onder twee constellatien, te weten, onder *Chin* en *Ye*. Onder de stam *Cheva* behoorde het aen 't koninckrijck *Jufo*; onder *Hana* wierd het *Jungning* genoemt. De stam *Tanga* noemde het eerst *Jungan*, daer nae *Queicheu*, welcke naem het noch heden behoudt.

Oude namen.

Bergen.

Aen de noordsijde van de hooftstadt is de bergh *Chekia*, daer op noch de puynhoopen van de koninckklijcke stadt der koningen *Jufo* gesien worden, van vierkante gehouwe steen. By *Çoxán* is de bergh *Han*, hoogh en steyl. Daer, aen d'oever van de vloet *Kiang*, is oock de bergh *Ço*, dus genoemt om dat hy de Sinesche letter 工 *Ço* vertoont. By de stadt *Van* is de bergh *Tulie*, die met sijn eene top soo hoogh op steeckt, dat oock geen vogelen daer boven over durven vliegen. De bergh *Si* leght aen de westsijde van de stadt *Van*, daer op men noch een vermakelijck hof van de stam *Sunga* siet, daer men een poel, bosschen en vruchtdragende boomen in vindt. *Tunghoa* is een bergh, op de welck de stadt *Ta* gebout is. By *Leangxan* is de bergh *Caoleang*, die sich duysent stadien uytbreyd, ten deel naer 't ooSten, en ten deel naer het westen. De bergh *Xehiang* word dus naer d'overvloet van muskus genoemt; want *Xehiang* beteekent muskus. Op 't geberghte *Ço*, daer af ick hier voor gesproken heb, is een opgaende wegh van hondert en sestigh stadien lang.

Vloeden.

De vloet *Cing* vloeyt aen d'ooStsijde van de hooftstadt in de *Kiang*, en heeft sijn oorsprong uyt de poel *Cingyven*, die in 't vierkant hondert stadien begrijpt. Men noemt hem *Cing*, dat is, klare vloet, om dat hy, boven d'andere vloeden van dit Lantschap, een kristallijn water doet af vloeyen. Daer is noch een andere groote poel, by de stadt *Ta*, *Vanking* genoemt, welcks oever van bosschen, ackers, bloemen en vruchtdragende boomen vol gepropt is, en veel dorpen heeft. By *Taning*, in 't geberghte, sijn veel sout-putten.

De sevende hooftstadt
LUNGGAN.

DEse hooftstad leght aen d'oorsprong van de vloet *Feu*. Dese plaets word niet t'onrecht de sleutel van 't gehele Landtschap genoemt: want sy leght seer bequaem om 't geweldt der vyanden af te weeren; 't welck veroorsaeckt dat sy meer krijghsvestingen heeft, schoon men daer niet meer dan drie steden vind, welckers namen sijn, 1 *Lugan*, 2 *Kiangyeú*, 3 *Xeciven*. Men kan de krijghs-vestingen in de kaert sien. Men moet hier niet met stilswijgen voorby gaen, dat *Xeciven* de geboorte-plaets van dese groote Keyser en Starre-kenner *Yvus*, d'eerste van de Keyserlijcke stam *Hiäa*, geweest heeft; en dieshalven heeft men een heerlijcke kerck, ter gedeugenis van soo groot een heldt, opgerecht. Dese Keyser scheef dit geweSt aen 't Landtschap *Leang* toe, en stelde 't onder de constellatien van *Cing* en *Quei*. De stam *Cina* wees het aen 't landt *Kiang* toe. De stam *Hana* noemde de hooftstadt selve *Inping*, *Tanga Lungmuen*; sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Taiminga*.

Cung tung is een bergh aen de noordsijde van de hooftstadt, van daer hy met een lange streeck tot aen de landen van *Sifan*, en tot aen d'Amasesche bergen uytloopt. Naer de zuydooSt-sijde is de bergh *Xemuen*, die een scheyding is tusschen *Sifan* oft *Priester Jans* landt, en Sina.

Bergen.

De vloet *Feu* heeft sijn oorsprong aen de zuydwest-sijde van de hooftstadt, van daer hy een lange streeck deur 't Landtschap afloopt, tot dat hy sijn water met de vloet *Pa* vermengt, en sich gelijkelijck by *Chung King* in de vloet *Kiang* ontlaSt.

Vloeden.

De achtste hooftstadt
MAHU.

DEse stadt leght aen de noorderlijcke oever van de vloet *Mahu*, by een poel, die gelijcke naem draeght. Sy heeft alleen over haer eyge, en over geen andere steden gebied. Sy heeft echter vele vrye plaetsen en krijghsvestingen by sich leggen. Dese hooftstadt wierd eerst gesticht van de Keyser *Hiaouvus*, toen hy de reys naer Indien deur dese geweSten voornam.

Gelegenheydt.

Hy

Hy noemde deſe plaets *Jangco*. De ſtam *Tanga* gaf haer ſedert de naem, die ſy noch heden heeft, de welcke paerts-poel betekent: want ſy ſchrijven dat 'er in deſe poel een paert, gelijck een draeck, geſien is, daer af de poel, de hooftſtadt, en de vloet de naem gekregen heeft.

Bergen. De bergh *King* betekent ſpiegel, dus genoemt naer een kriſtallijne vloet, die aen des ſelfs voet ontſpringt. Aen de weſtſijde van deſe hooftſtadt is oock de bergh *Talo*, dat is, der groote herten; want ſulcks betekent dit woort, daer af hy oock overvloet heeft.

Wateren. Hier ſijn oock veel wateren, die alle, behalven de poel, met ſoo groot gewelt voortvloeyen, dat, ſoo ſy in Europa waren, men die voor onbevarelijck ſou achten; 't welck echter door de naerſtigheydt en arbeyt der Sineſen verwonnen wordt.

D'eerſte groote ſtadt
TVNGCHVEN.

NA dat wy de hooftſteden beſchreven hebben, ſullen wy eenigen van de bekentſte ſteden daer byvoegen, die vele anderen onder ſich begrijpen. En hoewel ſy door hun grootheydt en menighte van volck lichtelijck de naem en waerdigheydt van hooftſtadt verdienen, ſoo beſitten ſy die echter niet; op dat dit Landtſchap niet meer hooftſteden en ſtadtsvooghden ſou hebben, als *Peking* en *Nanking*. D'eerſte ſtadt is *Tungchuen* ⊙, die over acht ſteden heerſcht, 1 *Tungchuen*, 2 *Xehung*, 3 *Jent'ing*, 4 *Chungkiang*, 5 *Suining*, 6 *Fungki*, 7 *Ganyo*, 8 *Lochi*.

Hoedanigheydt. 't Geheele geweſt is vol van vloeden, en overal wonderlijck vruchtbaer, ſeer geſont van lucht, en vlack in veel plaetſen. Het heeft weynigh bergen, en die niet ſchrickelijck en ſteenachtigh; maer ten meeſtendeel gebout, en met dorpen beſet. Men vindt hier overal een groote inkomſt van kaſtanien en pruymen. Het draeght oock ſuyc-

Overvloet van ſuycker, en des ſelfs handeling. ker-riedt, daer veel, en ſeer goede ſuycker uytgeparſt wordt; en ſchoon 'er al van oude tijden ſuycker-riedt geweeſt heeft, ſoo konden ſy echter geen ſuycker daer af krijgen, tot dat, gelijck ſy ſelve ſeggen, ſeker Indiaen, een prieſter der afgoden, dit aen d'inwoonders wees. Want toen d'eſel, die hem droegh, in dit riedt tradt, en van de heer van d'acker gevangen wierd, die hem niet wilde los laten voor dat de ſchade vergoedt was, ſoo leerde de Prieſter, om ſijn eſel weêr te krijgen, aen hem de middel van ſuycker uyt het riedt te koken.

Bergen. By *Chungkiang* is de bergh *Tungquon*, daer koper uytgedolven wordt, en by *Lochi* is de bergh *Ciepuon*, vermaert door ſijn boſſchen, wateren en wonderlijcke verſcheydenheydt van ſteenen, een ſeer ſchoone ſchildery vertonende. De bergh *Pago* is by *Xinkia*, vijftien ſtadien van de ſtadt gelegen.

Vloeden. De vloet *Feu* is aen de weſtſijde van de ſtadt. Aen de zuydweſtſijde is de vloet *Xe*, welck ſijn oorſprong en opwelling heeft by de groote ſtad *Kien*; en, in verſcheyde bochten voortloopende, voorby de ſtadt *Xehung* ſijn loop neemt.

De tweede groote ſtadt
MVICHEV.

AEn de zuydſijde van de opper-hooftſtadt leght *Muicheu*, welcks geheele Landtſchap van twee armen des vloets *Kiang* omringt is. De ſtadt ſelve leght in de poel *Hoan*, die aen haer tot een gracht verſtreckt, en van eenige ſteene bruggen aen d'over-oever gehecht is. Sy heeft vier voorname kercken, en gebiedt over vier ſteden, 1 *Muicheu*, 2 *Pengxan*, 3 *Tanleng*, 4 *Cingxin*.

Bergen. De bergh *Gomui* is een deel van 't gebergte *Min*, loopt tot op drie hondert ſtadien uyt, tot aen 't zuyderlijck deel van de ſtadt. Aen de weſtſijde is oock de bergh *Peping*, welcks top des nachts gelijck een ontſteeke kaers licht.

Vloeden en wateren. De vloet *Che* vloeyt voorby *Pexan*, en wordt oock *Hoanglung* genoemt, dat is, geele draeck; want ſy ſchrijven dat men, in de tijden van de ſtam *Hana*, daer een draeck van geele verwe geſien heeft.

Men noemt de poel *Hoan* de kring; want hoewel het grootſte deel daer af naer 't weſten van de ſtadt *Muicheu* is, ſoo omringt hy echter haer geheel, en heeft rontom aen d'oever ſeer ſchoone gebouwen, en een ſeer lange ſteene brugh, *Siúe* genoemt; al 't welck gelijck een ring maeckt, daer af de ſtadt met recht het hooft genoemt magh worden.

De

De derde ſtadt

K I A T I N G.

Gelegenheydt. DE ſtadt *Kiating* heeft, uyt oorſaeck van de poelen en vloeden, een vermakelijck landt, en wijckt byna voor geen andere ſtadt in vermaertheydt en uytmuntentheydt. Men vindt hier overvloet van muskus, rijs, en andere noodtſakelijcke dingen. Sy gebiedt over ſeven andere ſteden, 1 *Kiating*, 2 *Gomui*, 3 *Hungia*, 4 *Laikiang*, 5 *Kienguei*, 6 *Jung*, 7 *Gueijuen*. Men vindt hier twee voorname kercken.

Bergen. Aen de noordtſijde van de ſtadt is de bergh *Mienkiang*, by de welcke de vloet *Kiang*, beneden aen de voet, byna als een rechte lijn, langs af loopt, ſchoon hy elders veel bochten heeft. *Jungte* is een bergh, en geeft de naem aen de ſtadt *Jung*. Hy is de hooghſte en grootſte van alle de bergen, die in dit geweſt ſijn. Men ſiet daer vier-en-twintigh ſteene huyſen, oft ſeer diepe holen.

Wateren. De beek *Chocung*, die men aen de noordſijde van de ſtad *Kiating* ſiet, is aenmerkenswaerdigh. Want men ſchrijft dat ſekere vrouw, langs des ſelfs oever wandelende, een riet in 't water vondt, uyt het welck ſy een ſtem hoorde, en dat ſy, het riet uyt het water treckende, daer een kindt in verborgen vondt, (want dit riet van Sina is ſoo dick als een kleyn vaetje,) dat ſy t'huys bracht, en opvoedde, 't welck niet lang daer na *Yelang* geworden is, en in deſe geweſten, die naer 't weſten ſtrecken, begin aen 't koninckrijck *Yelang* gegeven heeft. *Mingyue* is een kleyne poel, aen d'ooſtſijde van de ſtadt. By *Laikiang* is 't eylandt *Ho*, heel çierelijck met riet en bloemen beſet.

De vierde ſtadt

K I V N G.

DE ſtadt *Kiung* heerſcht over twee anderen, 1 *Kiung*, 2 *Taye*, 3 *Pukiang*, daer niets gedenckwaerdigh voorvalt, behalven dat men van *Yotan*, een kleyne poel by *Pukiang*, ſchrijft, dat *Hoangtius* daer ſich in de *Chymia*, die men gemenelijck *Alchymia* noemt, oeffende; en dit twee duyſent en vijf hondert jaren voor Chriſtus geboorte. De liefhebbers der *Outheydt van de Chymia.* *Chymia* hebben dieshalven hier iets, daer uyt ſy d'oudtheydt van hun konſt konnen trecken, beter dan van hun fabelachtige *Moſes*, oft *Maria*, ſijn ſuſter, oft van de *Pythagoriſten*, gelijck wy van de verdichte en nageäepte Grieckſche quiſters ſien doen.

De vijfde ſtadt

L I V C H E V.

Gelegenheydt. 't GEweſt van de ſtadt *Liuchen* begrijpt in ſich vier ſteden, 1 *Liucheu*, 2 *Naki*, 3 *Hokiang*, 4 *Kiangan*. D'eerſte ſtadt *Liuchen* leght aen de noorder-oever van de vloet *Kiang*, in een aengename plaets, die van de kooplieden veel beſocht wordt. Men vindt hier veel azur-ſteenen, die in groenheydt van verwe uytmunten. Deſe ſtadt heeft eenige gemene gebouwen, die ſeer vermaert ſijn; en, onder anderen, een aen d'ooſtſijde van de ſtadt, daer twee vloeden in malkander loopen, en een poel maken. Dit gebouw is van de ſtam *Sunga* gemaeckt, om de poel t'aenſchouwen. Men vindt daer vele ſalen, en oeffen-kamers; en men gaet daer om goede cier te maken.

Voorname bergen. Aen de zuydſijde van de ſtadt leght de bergh *Pao*, op de welck de lucht dusdanigh van natuur is, dat des ſelfs inwoonders noyt voor de koorts vreeſen, en dat, ſoo ſy die hebben, ſy lichtelijck daer af geneſen worden, behalven in de maenden van Maert en April: want de genen, die in deſe twee maenden van de koorts beſocht worden, hebben geen hulp-middel, nocht hoop van leven.

Aen de zuydweſt-ſijde van de ſtadt is de bergh *Fang*, welcks top als een dobbelſteen op gaet, en die dicht aen de groote vloet *Kiang* leght.

Vloeden. De vloet *Çu* vloeyt aen de noordſijde van de ſtadt, en loopt van het noorden af deur de ſtadt *Çu*, by de hooftſtadt.

De ſeſte ſtadt

Y A C H E V.

DEſe ſtadt is een der weſterlijckſte ſteden, en by 't koninckrijck *Tibet* gelegen. Sy ſpreeckt recht over vier ſteden, 1 *Yacheu*, 2 *Mingxan*, 3 *Jungking*, 4 *Luxan*; en ſy heeft veel krijghs-veſtingen, tot bewaring van 't Landtſchap.

Bergen. By *Mingxan* is de bergh, *Mung* genoemt,

noemt, die met vijf toppen ten hemel ſtijght, op welcks hooghſte top *Manna* vergadert wordt, 't welck de Sineſen *Pinglu* noemen, dat is, bevroſe dau. *Jungking* heeft een bergh, *Kiúnglai* geheeten, op de welck in de ſomer oock ys gevonden word.

Krijghs-ſteden.

MEn vindt in dit Landtſchap vier oorloghs-ſteden, 1 *Tungchuen*, 2 *Umung*, 3 *Uſa*, 4 *Chinhiung*. Sy werden krijghs-ſteden genoemt, om dat der ſelver inwoonders gemenelijck oude krijghslieden ſijn, oft der ſelver kinderen, en kindts-kinderen, aen de welcke de Keyſer van Sina de ſoldy van hun ouders geeft, en aen yder van hen landen uytgedeelt heeft; en, als d'oorlogh ophoudt, hen door deſe middel van malkander ſcheyd. Hy beloont hen dus, en heeft hen tot alle dienſten vaerdigh, als hy hun hulp behoeft, en brengt hen in beſetting in alle de grensplaetſen van 't Rijck.

D'eerſte ſtadt leght aen de bergh *Ulung*, en aen de goudt-voerende vloet *Kinxa*, en heeft overvloet van goudt. De tweede ſtadt leght in een reecks van ſchrickelijcke bergen, op de welcken de ſtoutſte gieren gevangen worden.

De derde ſtadt leght in een plaets, die byna van gelijcke geſtalte is; en deſe alleen brengt pijn-appelen op 't geberghte voort.

De vierde heeft overvloet van muskus, voedt een groot getal van veldt-hoenders, en ſeker ſlagh van witte boonen, die, om hun hardigheydt, van de Sineſen ſteen-boonen genoemt worden: dit ſijn vruchten, die aen boomen waſſchen, en heel dienſtigh ſijn om de hert-pijn te geneſen.

Bergen. De bergh *Ulung* leght aen d'oever van de vloet *Kinxa*, van daer hy ſich wijder dan hondert ſtadien uytſtreckt.

De bergen *Tain* en *Umuen* ſijn by *Uſa*, daer af de leſte toppen ſchijnt te hebben, die als in de lucht hangen, ſoo dat hy ongebout, ontoeganckelijk en verſchrickelijk is.

By *Chinkiung* is de bergh *Utung*, die de gedaente van een menſch, met een neêrgeboge hooft, vertoont.

Vloeden. De vloet *Kinxa*, oft van 't goude ſandt, loopt deur de ſtadt *Tungchuen*, uyt de welcke een groote menighte goudts van d'inwoonders vergadert wordt, en 't landt van *Humung* rijck maeckt.

De krijghs-ſteden en veſtingen.

DEſe ſteden en veſtingen ſijn voornamelijck in't zuyderlijck deel geſticht, tegen de bergh-lieden en woeſte menſchen van *Queicheu*. Ick ſal de namen der plaetſen hier ſtellen, en, indien 'er iets aenmerckens-waerdigh is, dat daer na verhalen, 1 *Po* ⊙, 2 *Jungning*, 3 *Yenyang*, 4 *Xequei*, 5 *Yemui*, 6 *Tienciven*, 7 *Ly* ⊙, 8 *Pingchai* ⊙, 9 *Sungfan*, 10 *Ticki*, 11 *Kienchang* ⊙, 12 *Cienguei*, 13 *Ningpo*, 14 *Yveſui*, 15 *Jencing*, 16 *Hoeichuen*, 17 *Hoangchuen*, 18 *Jelung*, 19 *Hiugin*, 20 *Le*, 21 *Vugan*, 22 *Lungyo*, 23 *Sungguei*, 24 *Cinci*, 25 *Techang*, 26 *Maçu*, 27 *Kiungpu*, 28 *Chungço*, 29 *Hoangping*, 30 *Hia* ⊙, 31 *Chin*, 32 *Tantang*, 33 *Chaohing* ⊙, 34 *Hieu*, 35 *Xeſie*.

De eerſte ſtadt *Po* voed elephanten, en heeft overvloedt van honigh en was, en brengt een genees-middel voort, die *Hiunghoang* genoemt wordt. De tweede ſtadt *Jungning* grimmelt van oranje-appelen, en van moedige paerden. De vijfde *Yemui* is vermakelijck door 't ſoet geſang der nachtegalen. De ſeſte heeft overvloet van viſchen, muskus en woldragende hoenders. Hun wol is byna gelijck ſchape-wol; ſy ſijn kleyn, ſeer kort van voeten, en echter ſtout en moedigh, en verſtrecken aen de groote vrouwen tot vermaeck. Men vindt diergelijcke hoenders in *Camboye*, doch die ſijn niet met wol, maer met pluymen bekleedt. Men pluckt hier oock het kruyt *Cha*, dat ſoo vermaert is, en 't welck men elders beſchreven vind. Het geweſt *Ly* ⊙, dicht daer by, was eertijdts den Sineſen niet onderworpen, maer is in de tijd der Koningen verwonnen. De tiende is in 't geberghte, aen d'oorſprong van de vloet *Kiang* gelegen, en heeft veel ſchoone koeyen, gelijck die van *Tibet*. Deſe hebben een ſeer lange en dicke ſtaert, met gekrult hayr, die van de Sineſen geſocht worden, om hun vaendels daer meê te verçieren. Hier worden oock tapijten van 't hayr der beeſten geweven. De gene, die van d'elfde tot aen de seventiende veſting volgen, ſijn alle een algemene Slot-vooght onderworpen, de welcke van de Sineſen *Tuſu* genoemt wordt. De ſtam *Hana* heeft deſe weſterlijckſte landeryen onder 't Rijck van Sina gebracht, nae dat hy 't koninckrijck *Kiung* heel verdelgt, oft ſekerlijck veel verſwackt hadt. Deſe ſtreeck landts wordt om 't vermaeck der

Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis.
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

HVQVANG.
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
SEPTIMA.

HONAN PARS.

SVCHVEN PARS.

NANKING PARS.

KIANGSI PARS.

QVEICHEV PARS.

QVANCI PARS.

Notarum Explicatio.

- METROPOLIS. M. mons.
- Vrbs. A. Amnis.
- Civitas major. T. Torrens.
- Civitas minor. fl. F. fluvius.
- Fortalitia. L. Lacus.
- Argentifodinæ.

Excud. Joannes Blaeu.

Stadia Sinensia quorum 250 unì gradui respondent.

Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.

HET SEVENDE LANDTSCHAP

HUQUANG.

Voortreffelijckheydt.

HUquang, het seevende Landtschap van dit uytterste Asia, kan met recht tegen d'anderen in grootheydt, aengenaemheydt en vruchtbaerheydt strijden. Het is ten meestendeel vlack, en deurgaens met vloeden en poelen besproeyt. Het voert sijn naem van de groote poel *Tungting*; want *Hu* beteekent poel, en *Quang* uytgebreyd. De groote vloet *Kiang* snijdt dit Landtschap in het midden deur, en deelt het in zuyderlijck en noorderlijck. Het behoorde eertijdts aen de koningen *Çu*, en wierd het Landtschap *King* genoemt, daer die machtighste koningen hun setel hadden geveest, voor de welcken de Keysers selven verschrickten, vermidts sy hen in krachten en vermogen gelijck waren, oft overtroffen. De Sinesen, dit Landtschap prijsen willende, noemen 't gemenelijck *Jumichiti*, dat is, 't landt der visschen, en van de rijs. Men noemt het oock de korenschuur van Sina, gelijck eertijdts Sicilien de korenschuur van Italien genoemt wierdt, en dit om d'overvloet van alle dingen, en voornamelijck van aerdtvruchten, die 't niet alleenlijck aen sijn inwoonders, maer oock aen de geburige landen soo mildelijck meê deelt, dat het tot een spreeckwoordt by de Sinesen geworden is, dat d'overvloet van 't Landtschap *Kiang si* aen geheel Sina al 't gene kan toedienen, dat tot de vroegh-kost noodigh is, maer dat *Huquang* geheel Sina rijckelijck kan voeden en versaden. En seker, de voortreffelijckheydt, en vruchtbaerheydt der ackers van dit Landtschap is soo groot, dat het schijnt dat 'er niets by gedaen kan worden. In 't geberghte sijn veel bosschen, en overal is overvloet van graen en rijs. Hier is een groote menighte van vee, en soo veel visch, dat het alle geloof overtreft. 't Is dieshalven geen wonder dat men daer vijftien groote steden, en hondert en acht mindere steden vint, behalven noch ontellijcke vlecken en dorpen, en sonder d'oorlogh-steden en vestingen.

Overvloet van dingen.

De grensen van dit Landtschap sijn naer 't noorden 't Landtschap *Honan*; naer het noordwesten reyckt 'et aen de grensen van *Xensi*; naer 't westen is 't van *Suchuen* besloten; naer 't zuyden heeft het *Quangsi*, naer 't zuydwesten *Queicheu*, naer 't oosten *Kiangsi*, en naer 't zuyd-oosten *Quantung*. Het boeck der telling by de Sinesen telt in dit Landtschap vijf hondert een-en-dertigh duysent ses hondert en ses-en-tachtigh gesinnen, en acht-en-veertigh hondert duysent drie-en-dertigh duysent vijf hondert en tnegentigh mannen, behalven de genen, die hier van uytgesondert moeten worden, gelijck ick hier voor geseght heb; en behalven alle de genen, die van 't koninckelijck geslacht sijn, welckers getal ick hier heb willen bystellen, om dat sy ten meestendeel in dit Landtschap geleeft hebben. Want ick heb self van de Landtvooght, die hen besorght, gehoort, dat 'er over de drie hondert duysent deur geheel Sina verspreyt sijn, die alle nakomelingen van seker *Hunguvus*, de stichter van de stam *Taiminga*, sijn, die, over twee hondert en tnegentigh jaren de Tartars verdrijvende, 't Rijck innam. Maer dese selve stam (soo groot is de verandering der menschelijcke dingen) is nu byna geheel weêr van de Tartars verdelght.

Grensen.

Getal der menschen.

De schatting van de rijs bedraeght een-en-twintigh hondert duysent seven-en-sestigh duysent vijf hondert en negen-en-vijftigh sacken, van de gewerckte sijde seventien duysent negen hondert seven en-seventigh rollen. 't Overige moet men in de besondere beschrijving der steden soecken.

Schatting.

De eerste oft Opper-hooftstadt

VUCHANG.

DEse eerste Hooftstadt *Vuchang* is een seer groote stadt, vermaert door de pracht der gebouwen binnen en buyten de wallen. Men siet hier een heerlijck paleys des konings van de stam *Taiminga*, die daer sijn setel gehadt heeft. Hier sijn vijf kercken, die in grootheydt en pracht boven d'anderen uytmunten. Sy leght aen de zuy-

Hoedanigheydt en gelegenheyt.

zuyderlijcke oever van de vloet *Kiang*; en schoon sy daer niet dicht by gelegen is, soo kan men echter heel te water derwaerts komen door middel van vaerten, die aen alle sijden gegraven sijn. Wyders, het geheele landt heeft overvloet van beeken en wateren, die d'ackers vruchtbaer maken, oock bergen, uyt de welcken kristal gegraven wordt. Men vind hier oock het kruyt *Cha*, en maeckt 'er een groote overvloet van papier, van 't riet, dat daer wast, en oock van des selfs bladen. Dese stadt heerscht over negen steden, welckers namen sijn, 1 *Vuchang*, 2 *Vuchang*, 3 *Kiayu*, 4 *Puki*, 5 *Hienning*, 6 *Çungyang*, 7 *Tungching*, 8 *Hingque* o, 9 *Taye*, 10 *Tungxan*. Eertijdts, te weten in de tijdt der koningen, heeft hier het koninckrijck *Çu* geweest, in 't welck het volck niet de Sinesche, maer een andere besondere tael sprack, gelijck *Cungfutius* self getuyght, als hy seght: Indien de koningen Godtvruchtigh willen wesen, soo moeten sy by de Godtvruchtigen verkeeren, gelijck de gene, die de tael van *Çu* willen leeren, in 't koninckrijck *Çu* moeten komen, oft met de menschen van 't Rijck *Çu* leven; en 't kan niet geschieden dat de koning goedt is, die quade hovelingen by sich heeft, gelijck het niet geschieden kan dat iemant de tael van *Çu* leert, die dagelijdt by de Sinesen verkeert. De stam *Hana* heeft dese stadt *Kianghia* genoemt. De koning U, die hier sijn koninclijcke setel gehadt heeft, noemde haer met de naem, die sy noch heden behoud. De stam *Sunga*, de naem veranderende, noemde haer *Ingcheu*, en *Tanga Vucing*; maer de stam *Taiminga* heeft haer de naem weêrgegeven, en *Vuchang* geheeten. Onse Societeyt heeft in dese eerste stadt een kerck, aen de ware Godt gewijdt, gehadt, die nu sonder Priester is, uyt oorsaeck van 't gebreck der Christenen.

Oude namen.

Bergen.

Naer de zuydoost-sijde van de stadt *Vuchang* is 't geberghte *Taquon*, welcks steenen en aerde als goudt blincken, en dat door de heuvels en dalen vermakelijck is. By de stadt *Vuchang* is een bergh van gelijcke naem, op de welck, gelijck men seght, een man verschenen is, hayrigh over 't heele lighaem, tien ellebogen hoogh, en dit onder de stam *Cina*. By *Kiayu*, aen d'oever van de vloet *Kiang*, is 't geberghte *Chepie*, vermaert door de groote neêrlaegh, die *Çaocao* daer van *Cheuyvus* ontfangen heeft. By *Kungyang* is de groote bergh *Lungciven*, van omtrent twee hondert stadien, daer een ruym hol in is. De stadt *Hinque* heeft het geberghte *Chung*, in het welck een poel van seer swart water, gelijck inckt, gesien wordt. Hier is oock de bergh *Kieuquon*, dat is, der negen paleysen, dus genoemt om dat de sonen van de koning *Cyngan* daer negen paleysen voor sich deden bouwen, om daer in te studeeren.

Wateren.

Daer sijn twee poelen *Xun* genoemt, een by *Kiayu*, en d'ander by *Puki*.

De beeck *Han* vloeyt uyt het geberghte *Vuchang*, welcks water, kouder dan de gewoonte, daer de lucht matight, self oock in de hondts-dagen. En dieshalven deden de koningen daer over de beeck een paleys stichten, 't welck sy in de somer gemenelijck bewoonden, om de al te groote hitte te schuwen.

De vloet *Lo* vloeyt deur 't midden van de stadt.

Lu is een eylandt by de stadt *Vuchang*, in de vloet *Kiang*.

By 't geberghte *Chepie* is 't eylandt *Sanhoa*, niet verre van *Taye*, in 't welck *Cheuyvus*, de verwinning op *Çaocao* verkregen hebbende, maeltijden voor de krijghs-lieden bereydde, en alle de tafelen met bloemen verçierde, daer af het de naem van *Sanhoa* heeft, 't welck bloemen stroyen betekent.

Uyt het geberghte van *Taye* valt een water byna vier hondert roeden diep.

De tweede stadt HANYANG.

Gelegenheydt.

DE stadt *Hanyang* heeft poelen binnen en buyten de wallen, en is heel bevarelijck, en 't gantsche lant is van vele scheep-varende vloeden deursneden. En hoewel het niet meer dan twee steden in sich begrijpt, soo is echter des selfs vruchtbaerheydt soodanigh, dat het voor vele, die rijcker sijn, niet wijckt, vermidts het naby aen de vloet *Han* gelegen is, te weten in een plaets, daer de voorgenoemde vloet sich in de groote vloet *Kiang* ontlast. Dese stadt heeft overvloedt van dingen, die daer gebracht worden, en groote bequaemheydt om die daer te brengen. Men vangt hier een groote menighte van wilde ganssen; en men vindt hier alderhande slagh van citroenen en oranje-appelen. Hier sijn oock vele wonderlijcke en prachtige gebouwen, en een seer hooge toren, *Xeleuhoa* genoemt,

naer

naer 't noordweſten van de ſtadt, die door ſijn voortreffelijckheydt lichtelijck alle anderen overtreft. Sy verhalen dat d'oorſaeck, daerom die gebout wierdt, dusdanigh was: Hier was ſekere ſchoon-dochter, die groote eerbiedigheydt aen haer behuwde moeder betoonde; en, om haer t'onthalen, een hoen, koſtelijck toebereyd, eens voor haer opdiſchte. De behuwde moeder, nauwelijcks hier af geëten hebbende, ſtorf terſtont. De ſchoon-dochter wierd, als oft ſy haer vergift toegereykt hadt, naer 't gerecht gebracht, beſchuldight en gedoot. Terwijl men haer ter doot bracht, wierdt ſy by geval voorby een boom van granaet-appelen gevoert; ſy, hier een tack vattende, deê, gelijck men ſeght, in deſer voegen haer gebedt: *Indien ick mijn behuwde moeder vergiftight heb, ſoo moet de bloem van deſe tack ſterven; maer indien ick onſchuldigh ben, dat ſy dan terſtont vruchten voortbreng.* Toen ſy deſe woorden nauwelijcks uytgeſproken hadt, ſagh men (*'t is wonder om te ſeggen*) de boom met granaet-appelen beladen. Ter geheugenis van deſe ſaeck hebben de burgers op gemeene koſten een toren gebout, die om deſe oorſaeck *Xeleuhoa* genoemt is, 't welck granaet-bloemen betekent. Hier ſijn twee ſteden, die van haer beſtiert worden, 1 *Hanyang*, 2 *Hanchuen*, die beyde de naem van de vloet *Han* gekregen hebben.

D'onſchult beſchermt.

Bergen. Men vindt hier geen bergen, die gedenck-waerdigh ſijn, behalven de gene die ſy *Kieuchin*, dat is, der negen maeghden, noemen: want ſy ſchrijven dat daer negen ſuſters, tot d'Alchimie ſeer genegen, hun maeghdom eeuwighlijck bewaert hebben. Sullen wy niet gelooven dat deſe de negen Muſen der Sineſen geweeſt hebben? De bergh ſelf leght aen de zuydweſt-ſijde van *Hanyang*.

Wateren. Binnen de wallen is de poel *Langquon*, en naer de weſt-ſijde van *Hanyang* de poel *Taipe*. Beneden aen de zuydſijde van de bergh *Kieuchin* is een poel van twee hondert ſtadien groot.

De derde ſtadt
SIANGYANG.

Hoedanigheyt en gelegenheyt. DEſe ſtadt leght oock aen de vloet *Han*, aen des ſelfs weſterlijcke oever: ſchoon het land niet heel vlack, maer, uyt oorſaeck van de bergen, ruw en wreed is, ſoo is ſy echter vermaert, en weeldigh, ſoo om de tegenwoordigheydt van de koning, die ſy uyt de ſtam *Taiminga* gehadt heeft, als om de groote menighte goudts, die in dit geweſt uyt het ſandt, 't welck de gene, die ſich daer op verſtaen, waſſchen en havenen, vergadert wordt. Want hoewel het verboden is mijnen t'openen, ſoo is echter aen yder veroorloft goudt uyt de vloeden en beeken, ſoo veel als ſy konnen, te verſamelen. Men delft hier oock azurſteen uyt, groen van verwe, en vitriol. Men vindt hier vele veldt-hoenders, en een groote menighte van oude pijn-boomen, die in de bouwing der Sineſen tot pijlers der huyſen ſeer bequaem ſijn, behalven een groot en heerlijck paleys des konings, en noch drie kercken, aen Helden gewijdt, die deſe ſtadt verçieren. Dit geweſt heerſcht over ſeven ſteden, en heeft eenige krijghsveſtingen, die tot bewarenis van 't land ſijn. De namen der ſteden ſijn, 1 *Siangyang*, 2 *Iching*, 3 *Nanchang*, 4 *Çaoyang*, 5 *Cocking*, 6 *Quanghoa*, 7 *Kiun* ⊙. By *Çaoyang* is de brugh *Soxoang*, die, in vele bogen gedeelt, en door de koning *Guei* heel van gehouwe ſteen gebout, de beyde oevers van de vloet *Han* te ſamen voeght. Dit geweſt was eertijdts onder 't Landtſchap *King*, onder de conſtellatien van *Je* en *Chin*. De ſtam *Cheva* noemde het *Coteng*. Deſe ſtadt voert de tegenwoordige naem van de koningen *Guei*, die de wallen van de ſelve gebouwt hebben.

Bergen. By de ſtadt *Kiun* is de ſeer groote bergh *Vutang*, die ſeven-en-twintigh toppen ten hemel opſteeckt, ſes-en-dertigh heuvels, en vier-en-twintigh poelen heeft, en daer veel waengeloovige prachtige kercken der afgoden, met de woningen der Prieſters, op ſijn; want d'andere Prieſters deur geheel Sina worden hier gewijdt, te weten, de genen, die d'inwendige leering der afgoden, en van de verhuyſing der ſielen volgen, door de welcke ſy een ſedelijcke ſcheyding der ſielen van 't lichaem verſtaen. Sy ſijn dieshalven in gedurige bepeynſingen beſigh, als de genen, die d'uytterlijcke verhuyſing der ſielen in andere lighamen gelooven. Sy ontfangen hun wyjing, als uyt d'onſuyverſte bron, uyt de bergh *Tientai*, in 't Landtſchap *Chekian*, daer d'opperſten der Prieſters woonen. Doch ick ſal, met Godts hulp, breedelijcker van deſe Sineſche leeringen ſpreken in het tweede deel van mijn Kort begrijp der hiſtorien van Sina.

In dit geberghte wast een kruyt, dat altijdt groen is, donder-baert genoemt.

De bergh *Co* geeft de naem aen de stadt *Coching*, daer een slach van riet op wast, dat niet meer dan drie jaren duurt; want d'oude stam, een nieu riet uytgeschoten hebbende, sterft, als met een drie-jarigh leven vernoeght, na dat het een nieuwe spruyt geschoten heeft.

Vloeden. De vloet *Han* vloeyt uyt het Landtschap *Xensi* deur de grensen van dese stadt in dit Landtschap, en, een lange streeck voortgeloopen hebbende, vermeerdert eyndelijck het water van de vloet *Kiang* by de hooftstadt *Hanyang*.

De vloet *Siang* is aen de noordwest-sijde van de hooftstadt. Hier siet men een dier, dat met een paert niet ongelijck is, behalven dat het veel schubben, en klauwen gelijck een tijger heeft. Het is woest en wreet, en tast menschen en beesten aen, en dit voornamelijck in de Herfst, in de welck het meest uyt het water koomt, en op het landt sweeft.

De poel *Chinchu* is tusschen een kerck der afgoden by *Nanchang*, en word de poel der paerlen genoemt. Want indien de genen, die langs des selfs oever wandelen, hard op d'aerde kloppen, soo siet men terstont water-bellen van alle sijden daer op komen, even als paerlen; en men kan swarelijck seggen oft dit door konst, oft door natuur geschied. Aen de west-sijde van de hooftstadt is een eylandt, *Kiasung* genoemt.

De vierde hooftstadt TEGAN.

Oude namen. *Vreemt was.*

DE Keyser *Yvus* schreef 't gewest van de hooftstadt *Tegan* aen 't Landtschap *King* toe, en stelde dat onder de constellatien van *Je* en *Chin*. De hooftstadt selve heeft verscheyde namen gekregen, naer de verscheyde geslachten, die daer geheerscht hebben. De stam *Cina*, alle koningen verdelght hebbende, heeft haer *Nankiun* genoemt; maer *Hana* noemde haer *Kianghia*, *Sunga Ganlo*, *Tanga Ganhoang*. Sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Sunga* verkregen; en heerscht over ses steden die haer onderworpen sijn, 1 *Tegan*, 2 *Junmung*, 3 *Hiaocan*, 4 *Ingching*, 5 *Sui* o, 6 *Ingxan*. In dit Landtschap is een vreemt ding, te weten wit was, 't welck van kleyne wormen byna op een selve wijse gemaeckt wordt, als de byen hun honigraten maken. Dese raten sijn veel kleynder, maer seer wit; en dese wormtjes sijn niet tam, maer wildt. Men maeckt kaersen van dese vergaderde raten, gelijck van ons gemeen was gemaeckt wordt; maer sy sijn veel witter, en worden, om dat sy meer kosten, byna alleenlijck van de Grooten gebruyckt: want behalven hun wittigheydt geven sy noch een soete reuk af, als sy branden, sonder eenige smetten en plecken te maken, schoon het gesmolten op de klederen valt. Sy geven oock een seer klaer en gematight licht af. Het land van dese hooftstadt is aen de noordsijde van bergen, en naer de zuydsijde van vloeden besloten, daer af het oock in 't midden deurgesneden wordt. Men telt hier oock drie voornaame kercken.

Bergen. De bergh *Tahung*, de grootste en schrickelijckste van alle, begint naer 't noorden aen *Suicheu*, en heeft een poel op de top. By *Ingxan* is de bergh *Tungting*, daer in men een groot hol van ongrondelijcke diepte siet. Daer is oock de bergh *Kie*, op de welck men noch de puynhoopen van d'oude stadt *Kieyang* siet.

Wateren. De vloet *Che* vloeyt voorby de stadt *Sui*, en scheyd het heele landt in twee deelen. *Junmung*, een groote poel van tnegentigh stadien, leght aen d'oostsijde van de hooftstadt.

De vijfde hooftstadt HOANGCHEV.

Gelegenheydt. DE hooftstadt *Hoangcheu* leght op de noorderlijcke oever van de vloet *Kiang*, welcks wallen hy oock bespoelt; is dieshalven rijck van volck, en groot: want de schepen en waren hebben hier gestadigh hun doortocht deur. Sy is oock vermaert, om dat een koning uyt de stam *Taiminga* daer gewoont heeft, en om dat men hier een slagh van slangen vindt, die sy tegen de melaetsheydt gebruycken, gelijck wy boven verhaelt hebben, en die oock alle oude schurftheyt weghnemen. Dit gewest brengt oock witte alssen voort, soo wordt hy om sijn voortreffelijckheydt van de Sinesche Genees-meesters genoemt, de welcke sy meest aen verbrande leeden gebruycken. De Keyser *Yvus* heeft dit gewest op een selve wijse als het voorgaende ge-

gedeelt. In de tijdt der koningen behoorde het aen 't koninckrijck *Hoang*. Sedert hebben de koningen van *Çu* dat ingenomen. De ſtam *Hana* noemde het *Silo*; en het heeft de tegenwoordige naem al over lange van de ſtam *Tanga* verkregen. Het landt van deſe hooftſtadt is wel gebout, behalven aen de noordſijde, daer ſchrickelijcke bergen beginnen; voorts is 't aengenaem door de poelen en vloeden. Het beſluyt, behalven de krijghs-veſtingen, negen ſteden in ſich, 1 *Hoangcheu*, 2 *Lot'ien*, 3 *Maching*, 4 *Hoangpi*, 5 *Hoanggan*, 6 *Kixui*, 7 *Kio*, 8 *Hoangmui*, 9 *Hoangci*.

Oude namen.

Bergen. *Cui Pao* is een bergh, aen de noordſijde van de hooftſtadt, daer op ſteentjes gevonden worden, die, in de ſonneſchijn geleght, root worden; en anderen worden geel, en bewaren eenige tijdt hun verwe, misſchien gelijck de ſteentjes van Bologne, die oock eenige tijdt het licht van de ſon behouden, en in duyſtere plaetſen blincken.

De ſtadt *Maching* heeft een bergh *Moling* geheeten, die met boſſchen en boomen beſet is, en groot gerijf aen de burgers geeft. De bergh *Suçu* is by *Hoangmui*, op welcks top een kerck is, aen de vier treffelijkſte Genees-meeſters gewijdt, gelijck oock een toren van negen ſolderingen.

Wateren. De vloet *Ki* vloeyt voorby de ſtadt *Ki*, die de naem daer af heeft. By *Hoangpi* is een poel, *Vú* genoemt, dat is, krijghs-poel, vermidts hy een plaets van de ſcheeps-ſtrijden der koningen heeft geweeſt. By *Hoangmui* is noch een andere grooter poel, *Uheu* geheeten. Tegen over de ſtadt *Ki*, in de vloet *Kiang*, is het eylandt *Niaoſo*. De poel *Kinxa* leght aen de ooſtſijde van de ſtadt *Ki*, en de poel *Taipe* omtrent *Hoangmui*.

De bron *Loyu* maeckt de ſtad *Kixui* vermaert; want om dat de dranck *Cha* daer gemaeckt wordt, heeft ſy de derde plaets van voortreffelijckheydt by de Sineſen verkregen.

In de vloet *Kiang*, tegen over de hooftſtadt, is 't eylandt *Pequey*, oft van de witte ſchiltpadt, daer, gelijck men ſeght, een wonderlijcke geſchiedenis aen een krijghs-knecht gebeurt is, die, van de vyanden in de vloet geworpen, van een ſchiltpadt aen d'andere oever is gevoert, gelijck Arion onder de dolfijns; en men ſeght dat dit een danck-bewijs van de ſchildtpadt ſcheen, die van deſe krijghs-knecht een lange tijdt opgevoedt, en vrywilligh in vryheydt geſtelt was. Hoewel dit misſchien niet veel van een fabel verſchilt, ſoo is dit echter geenſins fabelachtigh, dat hier groote ſchiltpadden gevonden worden. Hier ſijn noch andere kleyne en ſchoone ſchiltpadden, die overal in de huyſen tot vermaeck gehouden worden, en niet grooter dan vogelen ſijn. De ſchiltpadden worden *Loman* genoemt.

Vreemt verhael van een ſchildtpadt.

De ſeſte hooftſtadt
KINGCHEV.

Gelegenheydt en edelheyt. DEſe hooftſtadt leght oock aen de noorderlijcke oever van de vloet *Kiang*, en wordt naer de noord- en ooſtſijde van de poel *Tung* omringt. Sy wordt dieshalven voor een ſeer ſtercke ſtad gehouden, die van de pogingen en aenloopen der vyanden ſeker is. Sy is oock ſeer vermaert door de heerlijckheyd der gebouwen, en door de treffelijckheydt van haer koophandel. Kort, ſy is een ſtadt, die van ſeer oude tijden het hof van 't koninckrijck *Çu* geweeſt heeft, daer *Ivenus*, een Koning uyt de ſtam *Leanga*, ſijn ſetel hadt geveſt. Sy heeft een ſeer luſtigh, vruchtbaer en groot landt, in 't welck niets van 't gene, dat tot het leven noodtſakelijck is, gebreekt. Sy heeft het gebiedt over dertien ſteden, 1 *Kingcheu*, 2 *Cunggan*, 3 *Xexeu*, 4 *Kienli*, 5 *Sungki*, 6 *Chikiang*, 7 *Iling*, 8 *Changyang*, 9 *Itu*, 10 *Juengan*, 11 *Quei*, 12 *Hingxan*, 13 *Patung*. Sy heeft in *Tous* verdeeling een ſelve plaets, als de voorgaende hooftſtadt, gekregen. De ſtam *Hana* heeft haer *Kingcheu* genoemt; en ſy heeft ſedert die naem altijdt behouden. Men vindt hier een kruyt, dat ſy van duyſent jaren noemen, jae dat ſy onſterffelijck ſchrijven te ſijn. Dit kruyt, in water geweeckt, en gedroncken ſijnde, verandert het wit in ſwart hayr, en is dienſtigh om 't leven te verlangen. Hier is oock overvloet van oranje-appelen, en ſeer koſtelijcke ſteenen, met de welken de Sineſen hun inckt, gewreven ſijnde, ſoodanigh temperen, gelijck onſe ſchilders gemenelijck met de verwen doen. Hier ſijn vijf voorname kercken, aen helden gewijdt.

Bergen. De bergh *Fang* is oock gedenck-waerdigh, en, gelijck men ſchrijft, ſoodanigh van natuur, dat men in de lenten, en in de herfſt, daer geen wint gevoelt, en in de ſomer gedurighlijck wint uyt de holen ſend, en dat in de winter de winden daer op een ſelve wijſe van buyten in de holen deur-blaſen.

sen. Daer is oock de bergh *Kieucang*, die sich tot in de vloet *Kiang* uytstreckt, en met sijn dubbelde heuvels, als met dijcken, het water breydelt, en de scheep-vaert lang en kommerlijck maeckt; en heeft sijn begin by *Sungki*. By de stadt *Quei* is de bergh *Çutai*, daer op men een paleys der oude koningen siet.

Vloeden en wateren.

De vloet *Kiang* koomt uyt *Suchuen* by *Patung* in dit Landtschap. De poel *Tung* aen d'ooststijde van de hooftstadt beslaet vier-en-veertigh stadien. Hy voedt sijn bewoonders met visschen, en vermaeckt hen door sijn schoonheydt; want men gaet derwaerts om malkander te vergasten.

By de stadt *Chikiang* is 't eylandt *Peli*, dat is, van hondert stadien. Men schrijft dat hier eertijdts negen-en-tnegentigh kleyne eylandtjes sijn geweest, die, door d'aenwas van 't sandt, en door de afneming van 't water tot een eylandt sijn geworden.

De sevende hooftstadt YOCHEU.

Gelegenheydt en gerijf.

DE groote poel *Tungting* snijdt het landt van de hooftstadt *Yocheu* in 't midden deur; want een deel daer af is aen d'oost en 't ander deel aen de weststijde van de poel. Wyders, de vloet *Kiang* spoelt naer de noordsijde aen de wallen van de hooftstadt, daer drie vloeden te samen loopen, te weten de *Kiang*, *Siang* en *Fung*, de welcken het landt seer vruchtbaer maken, en overvloet van visch veroorsaken. 't Is dan geen wonder, dat de geleerde schrijvers dese hooftstadt de mont der drie vloeden noemen. Hier koomt oock van alle sijden een groote menighte van schepen, en overvloet van aengebrachte waren. Men vindt hier in 't geberghte d'azur-steen, en noch een ander, die groen van verwe is; en, tot stof gewreven, een seer klare groene verwe aen de schilders verstreckt. Hier is een groote menighte van citroenen, en oranje-appelen, en een ongelooffelijcke overvloet van alle dingen. Dese hooftstadt krijght noch groote glans uyt het paleys van een koning uyt de stam *Taiminga*; vermidts daer een koning geweest is: het welck groote pracht aen de gemeene en besondere gebouwen veroorsaeckt heeft. Men telt hier drie heerlijcke kercken aen Helden gewijdt.

Dese hooftstadt behoorde eertijdts aen de heerlijckheyt *Sanmao*, geraeckte sedert aen 't koninckrijck *Lo*, en daer na hebben de koningen van *Çu* die ingenomen; maer de stam *Cina* heeft haer weêr aen 't Keyserrijck van Sina gebracht. Sedert heeft de stam *Sunga* haer *Paling* geheeten. De naem *Yocheu*, die sy van de stam *Tanga* gekregen heeft, is haer tot noch toe bygebleven. Sy heerscht over acht steden, 1 *Yocheu*, 2 *Linsiang*, 3 *Hoayung*, 4 *Pingkiang*, 5 *Fung* ⊙, 6 *Xemuen*, 7 *Çuli*, 8 *Ganhiang*.

Bergen.

Aen de zuydsijde van de hooftstadt is de bergh *Pacio*, door een heerlijcke kerck der afgoden, en door een kloosster vermaert, 't welck tusschen twee kleyne poelen gelegen is.

De bergh, oft 't eylandt *Kiún* in de poel *Tungting*, streckt sich naer 't zuydtwesten van de stadt uyt.

Daer is oock de bergh *Uxe*, naer 't zuydooosten, op de welck kleyne steentjes gevonden worden, welckers stof de Genees-meesters voornamelijck tegen de qualen van de keel, die de hals schijnen te sluyten, gebruycken.

By *Linsiang* is de groote bergh *Tayun*, op de welcke wel seventigh heuvels getelt worden. Daer is oock een andere bergh, *Tung* genoemt, dat is, hondert stadien, door de bosschen der pijn-boomen vermaert, te weten omtrent *Hoayung*. Uyt het geberghte *Fangtai* wordt talck, oft Moskovisch glas gegraven.

By *Pingkiang* is de bergh *Tiengo*, vijf hondert stadien groot. Hy wordt in de boecken van *Tausu* de vijf-en-twintighste in ordening onder de vermaertste bergen getelt. De Genees-meesters van Sina roemen dat 'er hondertderhande slagh van genees-kruyden op sijn.

By *Ganhiang* is de bergh *Hoang*, dat is, de geele; want de geheele aerde, en de steenen van dese bergh vertoonen een goudtverwe, daer af hy oock *Kinhoa*, dat is, goude bloem, genoemt wordt.

Wateren.

De groote poel *Tungting* neemt sijn begin aen de zuydweest-sijde van de hooftstad. Sy seggen dat dese poel uyt een overstolping geworden is; en dieshalven sijn daer noch vele eylanden in, daer veel menschen op woonen, en daer oock heerlijcke kercken der afgoden, en kloosters, met een seer groot getal van Priesters gevonden worden. Hier is oock een drijvend eylant, in 't welck meê een kloosster gesticht is. Men behoeft niet te vreesen dat d'aerde van dit eylandt los

los en van malkander sal gaen, vermidts de wortels der boomen, en van 't riet, deur een gewassen, verbonden, en geduriqh aenwassende, 't landt onafscheydelijck t'samen-hechten.

Daer is oock 't eylandt *Kinxa*, van het goude sant dus genoemt.

D'achtste hooftstadt
CHANGXA.

Van waer Changxa de naem heeft.

AEn d'oosterlijcke oever van de vermaerde vloet *Siang* siet men de hooftstadt *Changxa*, aen de welcke de starretjes *Changxa*, onder welcks invloeying men haer seght te wesen, de naem hebben gegeven; en dese starretjes sijn in 't gestarnte van *Chin*. Het landt van dese stadt is ten deel vlack, en ten deel streng door de bergen, vet en vruchtbaer van gront, gesondt van lucht, en overvloedigh van alle dingen.

Hoedanigheydt van het landt.

Hier wordt oock een overgroote menighte van rijs gewonnen, die oock in de grootste drooghte van 't jaer niet heeft voor drooghte te vresen, vermidts het land overal van poelen en vloeden besproeyt is; in voegen dat, soo 'er regen gebreeckt, men 't water uyt de vloeden in d'ackers brengt, oft dat de boeren dat met seker gereedtschap heel konstighlijck uyt de poelen opheffen. Hier worden oock op sijn tijdt, te weten in de Mey-maent, seer smakelijcke visschen gevangen, die van de Portugesen *Sauel* genoemt worden. Men graeft seer schoon vermiljoen, oft cinabar uyt de bergen. In de selve stadt heeft een koning uyt de stam *Taiminga* sijn setel gehouden, en dieshalven heeft de stadt door haer prachtige gebouwen, en paleys seer vermaert geweest. Men vindt hier ses heerlijcke kercken. Sy heerscht over elf steden, 1 *Changxa*, 2 *Siangt'an*, 3 *Siangin*, 4 *Ninghiang*, 5 *Lieuyang*, 6 *Liling*, 7 *Jeyang*, 8 *Sianghiang*, 9 *Xeu*, 10 *Ganhoa*, 11 *Chaling* ⊙.

Dese hooftstadt wierdt eertijdts onder de stam *Cheva Changxa*, en onder *Sunga Vugan* geheeten; doch sy heeft meest altijdt de naem van *Changxa* behouden.

Bergen.

Aen de westsijde van de hooftstadt is de bergh *Jumo*, dat is, talck, vermidts daer een groote menighte daer af uytgedolven wort. De Genees-meesters van Sina achten dat, als men dese talck tot stof maeckt, met wijn mengt, en die in drinckt, dit tot een lang leven seer dienstigh is. Aen de westsijde van de hooftstadt is oock de groote bergh *Yolo*, die aen de bergen *Heng* loopt.

By *Ninghiang* is de grootste bergh van hondert en veertigh stadien groot, *Taguei* geheeten. By *Lieuyang* is de bergh *Taihu*, die drie groote toppen opsteeckt, tusschen de welcke een seer diepe en breede poel is. Daer is oock 't geberghte *Xepi*, in 't welck mede een poel van veertigh stadien is, die *Pexa* genoemt wordt, daer vier beeken uytvloeyen; d'een is de beeck *Lieu*; en d'anderen loopen naer de vloet *Juping*. Men vindt hier oock de bergh *Tungyang*, in ordening de dertiende der bergen, die in de boecken van *Tausu* gepresen worden. De bergh *Sucung* behoort aen de stad *Xeu*, daer op een bron van seer heet water is, en die ses-en-dertigh heuvels heeft. Men vint hier noch andere grove en sware bergen.

Vloeden.

De vloet *Mielo* vloeyt voorby *Siangyn*, en is hierom vermaert, om dat hy d'oorsaeck van sekere viertijdt, by de Sinesen *Tuonu* genoemt, geweest heeft. Dese viertijdt wordt deur geheel Sina met groote toestel, blijdtschap en vrolijckheydt gehouden, namelijck op de vijfde dagh van de vijfde maent, ter geheugenis van seker treffelijck en getrou Landtvooght, die, van de verraders gesocht sijnde, sich in de vloet *Mielo* wierp. Hy was seer aengenaem en bemint van 't volck, daer over hy heerschte, en daerom hebben sy tot sijn eer in de selve dagh scheepsstrijden tot vermaeck ingestelt, en gasteryen opgerecht, als oft sy eenighsins noch hun Landtvooght schenen te soecken; in voegen dat dit soo verre toenam, dat nu deur geheel Sina desgelijcks gedaen wordt, 't welck te voren niet dan op een plaets geschiedde. De gene, die in dese strijden loopen en sich vermengen, hebben seer schoone en vergulde scheepjes, die in verscheyde gestalten gelijck draken gesneden sijn. De verwinners hebben oock hun loon, uyt het gemeen voorgestelt, dat dickwijls veel kost.

Scheepsstrijden van Tuonu.

De vloet *Lofeu* loopt dicht voorby de stadt *Xeu*, en wordt om de voortreffelijckheydt der lampreyen, die daer sijn, gepresen.

De stadt *Siangyn* heeft niet verre van sich de poel *Cingçao*, te weten aen de noordsijde van de stadt, die oock 't landt van de stadt *Yocheu* besproeyt, en sich daer met de poel *Tungting* vermengt.

Eylanden.

't Eyland *Kive* is by *Xehoa*, en wordt de oranje-appel genoemt, om dat 'et overvloet

daer af heeft. Aen de noordsijde van de hooftstadt is oock een kleyn eylant, *Tungquon* geheeten.

De negende hooftstadt
PAOKING.

HEt landt van dese hooftstadt is vol gepropt van bergen, voornamelijck naer 't zuyden, daer het sich tot aen de bergen van 't Landtschap *Quangsi* uytstreckt. Het heeft echter geen gebreck van aengename velden, en lustige dalen. Dese hooftstadt is soodanigh, dat sy een koning uyt de stam *Taiminga* gehadt heeft. Sy heerscht over vijf steden, welckers namen sijn, 1 *Paoking*, 2 *Sinhoa*, 3 *Ching pu*, 4 *Vuchang* ⊙, 5 *Sining*. De hooftstadt selve leght dicht aen de vloet *Çu*, die groot gerijf aen haer geeft. Sy behoorde eertijdts aen het koninckrijck *Çu*. De koningen U, dese landen ingenomen hebbende, noemden haer *Xaoling*. De stam *Tanga* heeft haer *Xaocheu* geheeten. Sy voert de tegenwoordige naem van *Sunga*, en telt drie heerlijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Oude namen.

Bergen.

De bergh *Lung* is aen d'ooststijde van de hooftstadt, en steecht vier toppen, die in d'omkring gelijck sijn, soodanigh om hoog, dat sy van alle sijden de selve schijnen. In 't midden daer af is een poel, uyt de welck twee wateren stroomen: 't een is de vloet *Lien*, die by de stadt *Siangkiang* vloeyt, en 't ander is de vloet *Chao*. By 't gewest van de stadt *Vuchang* is de bergh *Jun*, de negen-en-sestighste der bergen, die in de boecken van *Tausu* genoemt worden, daer in men een-en-seventigh opgaende heuvels telt. Hier is oock de bergh *Kinching*, d'acht-en-sestighste der gener, die genoemt sijn. By *Sinning* is de bergh *Changmo*, soo breedt en soo kommerlijck om op te komen, dat de wilde en woeste menschen, die geensins onder de Sinesen staen, daer veyligh, en naer hun rechten leven.

Vloeden.

De vloet *Gu* heeft sijn oorsprong in het geberghte van de stadt *Vucang*, van daer hy langs klippen en afgronden afwentelt, en acht-en-veertigh plaetsen heeft, die men swarelijck bevaren kan. Doch een plaets, aen de noordsijde van de hooftstadt, overtreft die alle, en is soo steyl en afgebroken, dat sy gedwongen sijn daer een groote dickere kopere pijler op te rechten, daer sy de schepen aen binden, tot dat sy al 't gene, 't welck tot d'opvaert noodigh is, gereet hebben; want anders sou 'er geen middel tusschen de woeste bergen sijn, om de schepen stil te houden.

De tiende hooftstadt
HENGCHEV.

Gelegenheydt.

DE vloet *Ching* spoelt aen de zuyderlijcke wallen van dese hooftstadt, van de welcke, gelijck oock van de vloet *Siang*, een deel van haer landt, gelijck een hangendt eylant, besloten wordt. Dit lant heeft geen gebreck van bergen; doch sy sijn ten meestendeel niet woest, maer wel gebouwt en aengenaem. Behalven dat men hier byna al 't gene vindt, dat tot het leven noodtsakelijck is, soo vloeyt het over van veldthoenders, van papier, en van talck. De silver-mijnen souden het seer rijck maken, indien 't geoorloft was die t'openen. Het behoorde eertijdts aen 't koninckrijck *Çu*. De stam *Hana* noemde het *Queiyang*, de koning U *Siangtung*, de stam *Tanga* *Hunan*: maer de tegenwoordige naem, van de koningen *Leang* aen hen gegeven, is haer van de stam *Taiminga* herstelt. De hooftstadt heeft onder sich negen steden, namelijck, 1 *Hengcheu*, 2 *Hengxan*, 3 *Luiyang*, 4 *Changning*, 5 *Gangin*, 6 *Ling*, 7 *Queiyang* ⊙, 8 *Linuu*, 9 *Lanxan*.

Bergen.

De bergh *Taceu*, aen de westsijde van de hooftstadt, heeft overvloet van silver, gelijck des selfs inwoonders gelooven, die oock schrijven dat daer mijnen geopent hebben geweest. De bergh *Heng* begint aen de stadt *Hengxan*, en beslaet tachtigh stadien. Men telt daer op twee-en-seventigh toppen, tien groote holen, acht-en-dertigh water bronnen, en vijf-en-twintigh beecken. By *Luiyang* is de seer groote bergh *Heuki*, die, gelijck men seght, seventigh toppen heeft. De stadt *Ling* heeft by sich de bergh *Vanyang*, die drie hondert stadien beslaet, en met oude bosschen beset is. By *Queiyang* is de bergh *Xeyen*, de steene swaluw genoemt, om dat men daer, als 'er regen gevallen is, steenen vindt, die geheel de swaluwen gelijcken; jae de Genees-meesters onderscheyden die in mannetjes en wijfjes, naer de verscheydenheydt der verwen, en gebruycken hen tot het maken van geneesmiddelen. De bergh *Hoayn*, die vermakelijck om t'aenschouwen is, leght in de landen van de steden *Linuu* en *Lanxan*, en

wordt

wordt om ſijn wonderlijcke ſchoonheydt en vermaeck de bloem genoemt.

Vloeden. De vloet U koomt uyt de hooftſtadt *Jung*, en vloeyt deur by de ſtadt *Changning*. De vloet *Ching* vloeyt aen de noordſijde van de hooftſtadt, en heeft ſijn oorſprong in 't gebergte, aen d'ooſtſijde van de hooftſtad *Paoking*. Aen de ooſtſijde van deſe hooftſtadt is oock een ſeer diepe poel, welcks water groen is, dat, gelijck ſy ſeggen, ſeer bequaem is om dranck oft wijn van rijs af te maken.

D'elfde hooftſtadt

CHANGTE.

Gelegenheydt en hoedanigheyt. DE hooftſtadt *Changte* leght tuſſchen de vloeden, en by een groote poel, aen de noorderlijcke oever van de vloet *Juen*, die daer ſich van ſijn water in de poel ontlaſt. Byna de geheele ſtadt, jae 't geheele landt kan met ſchepen bevaren worden: ſeker, een kleyne ruymte, maer ſeer vermakelijck en vruchtbaer, en dat in vruchtbaerheydt en voortreffelijckheydt lichtelijk veel anderen overtreft. Deſe hooftſtadt heeft oock bewoont geweeſt van een koning uyt de ſtam *Taiminga*, welcks prachtigh paleys noch in deſe hooftſtadt is, die over vier ſteden heerſcht, welckers namen ſijn, 1 *Changte*, 2 *Taoyven*, 3 *Lungyang*, 4 *Juenkiang*. Onder de ſtammen *Xanga* en *Cheva*, eer het landt onder de heerſchappy van Sina geſtelt wierdt, woonden hier de volcken *Manyen*; maer de koning van *Çu* heeft het ingenomen, en nae 't verdelgen der koningen is het van de ſtam *Cina Kiuchung* genoemt; van *Hana* wierd het eerſt *Vuling* geheeten; maer nae dat d'ongetrouwe *Hiangyvus* de koning van *Çu* gedoot hadt, en nae dat het volck van deſe ſtadt, deernis met hun konings lot hebbende, ſijn uytvaert met groot geween volbracht hadden, noemde de ſelve *Hana*, *Hiangyvus* verdelght hebbende, de ſtadt *Iling*, 't welck landt van gerechtigheyt betekent. De koningen van U noemde haer *Vucheu*. De naem, die ſy tegenwoordigh voert, heeft ſy van de ſtam *Tanga* gekregen. Hier ſijn drie ſeer heerlijcke kercken, en overvloet van azur-ſteen. Men vergadert hier oock manna, en alderhande ſlagh van oranje-appelen, onder de welcken oock de gene ſijn, die van de Sineſen winter-appelen genoemt worden: want als de tijdt der anderen voorby is, ſoo worden deſe eerſt in de winter rijp, en ſijn heel ſmakelijck. Sy hebben oock ceder-vruchten, die ſy afgodshandt noemen; want der ſelver uyterſten eyndigen in ſekere ſtaertjes, als oft het vingertjes, en teenen waren. Sy ſijn niet bequaem om t'eten, maer, t'huys in de ſlaepkamer gehangen, geven een ſoete reuck af; en dieshalven maken ſy daer toe ſijde netjes, heel konſtigh gewerckt.

Oude namen.

Bergen. De bergh *Lo*, dat is, der herten, om dat daer overvloet van herten ſijn, leght aen de weſtſijde van de hooftſtadt. De ſtadt *Taoyven* heeft niet verre van ſich de bergh *Lolo*, de twee-en-veertighſte in ordening onder de voorname bergen in de boecken van *Taoſu*. Naer de noordtweſt-ſijde van de hooftſtadt is een groot hol, *Lungmuen* genoemt, voor 't welck een brugh is, die naturelijck van d'een aen d'ander bergh reyckt, heel kantigh, en ſoodanigh, dat d'een ſijde ſich omtrent twee ſtadien uytſtreckt, daer een vloet onder deur loopt.

Wateren. De poel *Tungting* reykt tot aen de grenſen van de ſteden *Lungyang* en *Juenkiang*. Daer is oock de poel *Chexa*, die met de voorgenoemde poel te ſamen loopt.

De vloet *Lang* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en koomt uyt de ſtadt *Xincheu*, daer hy *Yven* genoemt wordt, en naer 't zuyden van de groote ſtadt *Yven* in dit Landtſchap komt. Hy heeft ſijn oorſprong in 't Landtſchap *Queicheu*, aen de zuydſijde van de veſting *Taiping*.

't Eylandt *Kive* is by *Lungyang*, byna twintigh ſtadien lang, vruchtbaer van oranje-appelen, naer de welcken het oock *Kive*, dat is, oranje-appel, genoemt wordt.

De twaelfde hooftſtadt

XINCHEU.

Gelegenheydt en overvloet. DEſe hooftſtadt leght in een lant, dat kommerlijck is, uyt oorſaeck van de menighte der groote bergen, uyt de welcken quick-ſilver, en een groot getal van azur-ſteen, die groen van verwe is, gegraven wort. Sy ſchrijven ook, datſe vol van gout en ſilver ſijn. Een deel der bergen wordt van wilde en woeſte menſchen bewoont, die, gelijck de Sineſen verdichten, van ſeker dier, (ſy willen dat 'et een hont geweeſt heeft,) en van des konings dochter geſproten ſijn. Sy ſeggen dat deſe dochter in de tijdt van drie jaren ſes jongens en ſes meysjes baerde, die, ſich in 't huwelijck te ſamen

voegende, d'oorſprong van dit geſlacht geweeſt hebben. Deſe bergh-lieden worden *Vulinman* genoemt. 't Is geloofelijck dat de Sineſen deſe fabel verdicht hebben, om dat ſy nauwelijcks gelooven dat alle de gene, die geen Sineſen, oft in de Sineſche ſeden opgevoedt ſijn, menſchen konnen weſen. Dit geweſt behoorde eertijdts aen de koningen van *Çu*. De ſtam *Cina* noemde het *Kiuchung*, *Hana Kingcheu*, *Xanga Luki*; maer *Taiminga* gaf het de naem, die 't noch heden behoud. Het heeft gebied over ſeven ſteden, 1 *Xincheu*, 2 *Luki*, 3 *Xinki*, 4 *Xopu*, 5 *Júen*, 6 *Kiuyang*, 7 *Mayang*.

Steden.

Bergen. De bergh *Tayeu* leght aen de noordweſtſijde van de hooftſtadt, en is in ordening de ſes-en-twintighſte der voorname bergen in de boecken van *Tauſu*. Hier is oock de bergh *Siaoye*, daer men duyſent boecken gevonden heeft, die, gelijck men gelooft, daer verborgen wierden, toen de Keyſer *Xius* d'ondergang en verbranding der boeken geſworen hadt. By *Kiuyang* is de bergh *Locung*, daer, gelijck men ſeght, een vogel leeft, die nimmer geluydt maeckt, dan als 'er regen voorhanden is, 't welck van de landt-lieden voor een ſekere regel genomen wordt. In 't ſelve geberghte is een groote poel, die, gelijck ſy ſchrijven, honderd duyſent bunderen landts beſlaet.

Vloeden. Aen de ooſtſijde van de hooftſtadt is de vloet *Xin*, aen de zuydweſt-ſijde de vloet *Yúen*. Aen de zuydſijde van *Luki*, daer het woeſte volck, van 't welck ick geſproken heb, in de bergen woont, worden vijf beeken getelt, namelijck *Hiung*, *Yeú*, *Yúen*, *Xin* en *Muon*. Men ſal d'anderen in de kaert ſien.

De dertiende hooftſtadt

JVNGCHEV.

DEſe hooftſtadt leght tuſſchen aengename en groene bergen, by de vloet *Siang*, en is de zuyderlijckſte van alle de ſteden van dit Landtſchap, in de welcke oock een koning uyt de ſtam *Taiminga* ſijn ſetel heeft gehadt; en dit is de oorſaeck dat men daer binnen de wallen een heerlijck paleys ſiet. Hier is oock een ſeer ſchoone heuvel, van boomen en huyſen beſet. Men vind hier meê vier kercken, aen Helden gewijdt. Deſe hooftſtadt gebiedt over ſeven ſteden,

Steden. 1 *Jungcheu*, 2 *Kiyang*, 3 *Tau* ○, 4 *Tunggan*, 5 *Ningyven*, 6 *Jungning*, 7 *Kianghoa*.

Dit geweſt behoorde eertijdts aen 't koninckrijck *Çu*. De ſtam *Hana* noemde het *Linling*. Sedert heeft het onder de koningen van *U* geſtaen, en wierd *Jungyang* genoemt. Het heeft de naem, die 't heden behoudt, van de ſtam *Tanga*.

Bergen. Naer de weſtſijde van de hooftſtadt is de bergh *Kiungyo*, aenmerckelijck om d'overvloet en ſchoonheyt van riet. By *Tunggan* is d'alderhooghſte bergh van dit geweſt, *Suvang* genoemt.

Vloeden. Aen de noordtſijde van de hooftſtadt vloeyt de vloet *Siang*, die in de grenſen van dit, en van 't Landtſchap *Quangſi* ſijn oorſprong aen de bergh *Siang* verplicht is. Dit water is ſeer klaer, en gelijck kriſtal; in voegen dat men alle de ſteentjes, die op de gront leggen, ſien en tellen kan, ſchoon hy dickwijls eenige roeden diep is.

De vloet *Siao* beſpoelt byna de hooftſtadt ſelve aen d'ooſtſijde, en vermengt ſich naer 't noorden met de vloet *Siang*. Hy heeft ſijn oorſprong in de bergen naer de zuydtweſtſijde van de ſtadt *Ningyven*, die *Kieny* genoemt worden, daer oock de poel *Tien* is.

Ick gae d'andere dingen van minder naem en achting voorby. Maer by de ſtadt *Tau* is een groote waterval, die terſtont een poel wordt, in de welcke bloemen, *Lien* geheeten, geel van verwe, waſſen. Men vind ſelden elders deſe bloemen van dusdanige verwe. Doch ick ſchrijf breeder hier af in een ander plaets.

De veertiende hooftſtadt

CHINGTIEN.

DE Keyſer *Yvus* heeft het geweſt van de hooftſtadt *Chingtien* aen 't Landtſchap *King* toegeſchreven, en dat onder de conſtellatien van *Je* en *Chin* geplaetſt. Het behoorde eertijdts aen de koningen van *Çu*, en wierdt *Ingchung* geheeten. De ſtam *Hana* noemde het *Junxe*. De ſtam *Taiminga* heeft het de naem en waerdigheydt van hooftſtadt gegeven; want ſy voerde te voren alleenlijck de tijtel van ſtad: maer tegenwoordighlijck gebiedt ſy over ſeven ſteden, 1 *Chingtien*, 2 *Kingxan*, 3 *Cien-* *Steden.*
kiang, 4 *Mienyang*, 5 *Kingling*, 6 *Kingmuen* ○, 7 *Tangyang*. Deſe hooftſtadt leght dicht by de vloet *Han*, aen d'ooſterlijcke oever, en is met bergen en wateren, gelijck met een ſeer ſtercke wal, omringt. Sy heeft een lant, dat vruchtbaer van alle dingen is, die tot het

het menſchelijck gebruyck noodtſakelijck ſijn. Men vindt hier ſes kerken, die aen Helden gewijdt ſijn.

Bergen. De bergh *Kingmuen* leght by de ſtadt, die gelijcke naem voert, en heeft eertijdts tot een ſtercke muur en grenspael tuſſchen de noorderlijcke Landtſchappen aen 't koninckrijck *Çu* verſtreckt. De bergh *Çucai*, by de ſtadt *Tangyang*, is in ordening de drie-en-dertighſte in de boeken van *Tauſu*. Alle de boomen en ſteenen, die men daer op vindt, ſijn root. Hier is oock een beeck, die van ſeer ſoet en welrieckendt water vloeyt.

Wateren. Voorby *Cienkiang* vloeyt een vloet van gelijcke naem.

De bron *Sinlo*, die in 't geberghte *Kingyven* is, verdient hier plaets te hebben, om de voortreffelijckheydt van haer water.

De vijftiende hooftſtadt

CHINGYANG.

DE hooftſtadt *Chingyang* is de noorderlijckſte van dit Lantſchap, en ſeer dicht by 't Landtſchap *Xenſi*, en ontfangt d'eerſte het ſtroomende water van d'ooſterlijcke vloet *Han*. Deſe vloet bevangt met een groote bocht en omkeer deſe hooftſtadt, en beſproeyt daer na d'overige landen van dit Lantſchap. Sy heerſcht over ſeven ſteden, namelijck 1 *Chingyang*, 2 *Fang*, 3 *Choxan*, 4 *Xancin*, 5 *Choki*, 6 *Chingſi*, 7 *Paokang*.

Onder de Keyſer *Tvus* heeft ſy een ſelve lot en plaets, als de voorgaende hooftſtadt, gekregen. Toen ſy aen de koningen van *Çu* behoorde, wierdt ſy *Siekive* genoemt, uyt oorſaeck van de menighte van het tin, dat daer altijdt gevonden is, en uytgedolven wordt. De ſtam *Hana* heeft haer dieshalven *Sie*, dat is, tin, genoemt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Nanfung*, byna als oft men zuyderlijcke vruchtbaerheyt ſeyde, uyt oorſaeck van de gront des landts, en der ackers. Sy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Taiminga*. Hier waſt ſekere plant, die, gelijck onſe aerdveyl, om hoogh kronckelt, en bloemen voortbrengt, die geel, en een weynigh bleeck ſijn; welckers eynden der tacken ſeer dun ſijn, gelijck ſijde draden. Men ſeght dat, als men een tackje daer af op het bloote vleeſch bindt, dit een ſeer ſoete ſlaep veroorſaeckt, en dieshalven word ſy *Munghoa*, dat is, ſlaep-bloem, genoemt.

Oude namen.

Aen de noordtweſt-ſijde van de hooft- *Bergen.*
ſtadt is de bergh *Tienſin*, welcks opgaende heuvels, gelijck wallen, een vlackte van hondert ſtadien omringen. De Geneesmeeſters komen hier dickwijls, om vreemde genees-kruyden te vergaderen.

By *Choxan* is de bergh *Çanglo*, op de welck, gelijck men ſchrijft, ſeker landt-man eenige jaren lang kaſtanien vergaderde, die hy voor aenſtaende tijden bewaerde, om de hongers-noodt, die hy voorſagh dat voorhanden was, te voorkomen: in voegen dat hy dus ſijn mede landt-lieden byſtont, op dat ſy niet van honger vergaen ſouden.

Hier is oock de bergh *Nuiqua*, die de naem voert van ſeker vrou *Nuiqua*, die ſy als een goddin houden en eeren, welcks prachtige kerck hier geſien wordt. Sy verſekeren, dat de kracht van deſe vrouw ſoo groot was, dat ſy de hemel, gebroken ſijnde, weêr maeckte en te ſamen ſoudeerde, gelijck de Mahometanen van de maen gelooven.

De vloet *Lungmuen* vloeyt aen d'ooſt- *Vloeden.*
ſijde van de hooftſtadt, daer hy oock ſijn oorſprong in een bergh van gelijcke naem heeft. By *Choxan* is de vloet *Cungyang*, welcks water alle ſmetten uyt de kleederen weghneemt, en, gelijck men ſchrijft, ſeer dienſtigh is om alle yſer-werck ſcherp te maken, vermidts het eene verborgene ſcherpigheydt ſchijnt te hebben. Hier is oock de vloet *Xangyung*, in de welck een *cataduþa*, oft waterſtorting is; en indien men een ſteen daer in werpt, ſoo begint het terſtont te donderen en te regenen.

De eerſte ſtadt

CINGCHEV.

DEſe ſtadt leght in een ſeer ſtercke en bequame plaets, en heeft onder ſich drie anderen, daer over ſy gebiedt, te weten, 1 *Cingcheu*, 2 *Hoeitung*, 3 *Tungtao*, 4 *Suining*. Des ſelfs grenſen ſijn de bergen van 't Landtſchap *Queicheu*.

De bergh *Fi* is van alle ſijden ſteyl en af- *Bergen.*
gebroken, en ſeer moeyelijck om op te klimmen, en heeft echter eenige vlackte op de top.

De bergh *Feçu* is ſeer hoogh en groot, en is een ſcheyding tuſſchen dit Lantſchap en *Queicheu*, en begint by *Tungtao*.

By *Hoeitung* is de poel *Cingpo*, in de *Vloeden.*
welck groote klippen en ſteenen ſijn, daer

de drinke-broêrs dickwijls opklimmen, om daer hun gasteryen te houden. Hier is oock de beek *Hiung*, die uyt negen beeken bestaet, welckers namen sijn, *Lang*, *Vu*, *Hiung*, *Xin*, *Lung*, *Sui*, *Quei*, *Vu* en *Hiung*.

De tweede stadt CHINCHEV.

DEse stadt *Chincheu* paelt aen 't Lantschap *Quantung*, en leght tusschen twee vloeden. Haer landt is vol van bergen, die echter niet ongebout sijn. De stadt selve is groot, wel bevolckt en vermaert. Sy heerscht over vijf andere steden, 1 *Chincheu* ⊙, 2 *Junghing*, 3 *Ychang*, 4 *Hingning*, 5 *Queiyang*, 6 *Queitung*. Dese leste is seer vermaert door de heerlijcke steene brugh, in veel bogen verdeelt, die geheel van gehouwe steen gemaeckt, en meer dan hondert Sinesche roeden lang is. Men vindt in dit landt drie voorname kercken.

Bergen. De bergh *Hoangceng* leght aen de zuydtsijde van de stadt, en de vloet *Chin* heeft daer in sijn oorsprong. De bergh *Pepao*, by *Junghing* gelegen, is hoogh en steyl, maer om sijn aengename water-bron vermaert.

Poel. *Yen* is een kleyne poel, in 't geberghte *Xenieu*, by *Hingning*, seer heet op de top, self in 't midden van de winter. Hier komen tweemael des jaers wilde ganssen vliegen, als sy naer 't noorden en zuyden trecken; en dieshalven wordt hy *Yen*, dat gans betekent, genoemt.

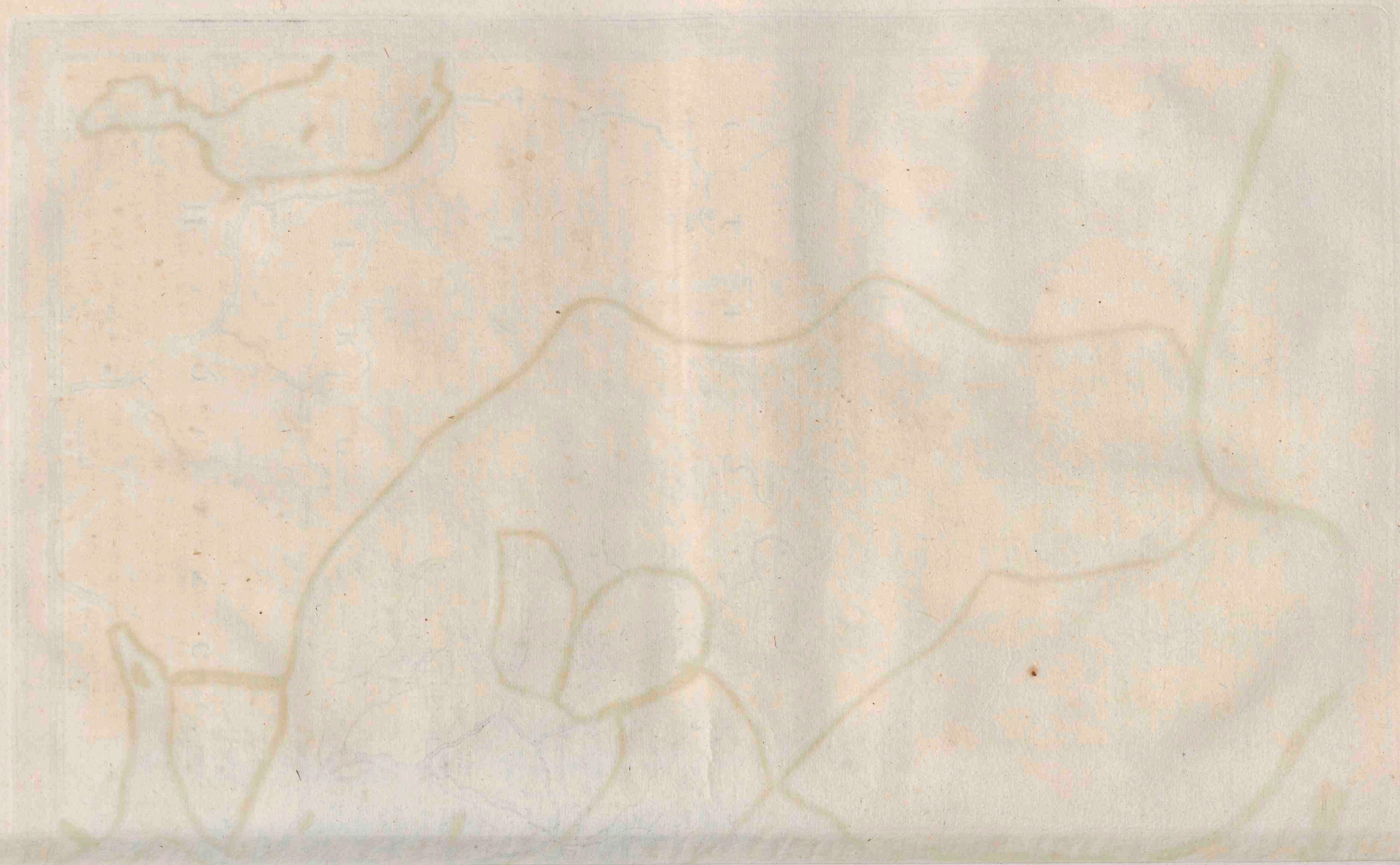
Krijghs-steden.

NU volgen elf krijghs-steden, in de welcke burgers, onder de krijghslieden vermengt, woonen. Hun namen sijn, 1 *Xi* ⊙, 2 *Jungxun*, 3 *Paocing*, 4 *Nanguei*, 5 *Xiyung*, 6 *Xangki*, 7 *Lankiang*, 8 *Sanping*, 9 *Jungting*, 10 *Tienkia*, 11 *Jungmui*.

De stadt *Xi* leght dicht aen de vloet *Y*, en heeft eenige mindere kasteelen onder sich. Men vindt hier muskus. De stadt *Paocing* heeft overvloet van quicksilver.

De bergh *Kesing* stijght op tot boven de wolcken; en men seght dat 't daer ongemeen kout is, misschien om dat hy te hoogh is, en tot aen het tweede gewest van de lucht reyckt, 't welck gemenelijck kout genoemt wordt. *Bergen.*

De bergh *Tuting* is hoogh en breedt, en heeft aengename en vruchtbare rijs-ackers, en seer oude bosschen.

KIANGSI, IMPERII SINARVM PROVINCIA OCTAVA.

HVQVANG PROVINCIÆ PARS.

VINCIÆ PARS.

KIANGNAN PROVINCIÆ PARS.

CHEKIANG PROVINCIÆ PARS.

FOKIEN PARS.

QVANTVNG PROVINCIÆ PARS.

Hanyang
VUCHANG
Hoeicheu
HANGCHEV
Yochеu
Changxa
Siangtan
Hingxan
Chaling
Kiegan
Nancheu
Kinhoa
Quangsin
Vucheu
Inncheu
Kieu Kiang
Nan Kang
Poyang
Sieu Peng
Nan-chang
Xuicheu
Kienchang
Iaocheu
Nienchеu
Hienning
Lintsiang
Kiayn
Tungxan
Yuyuen
Suigan
Xeuchang
Xangan
Fuenau
Fuchun flu.
Kiang flu.
Siang flu.
Tungting L.
Yang flu.
Tachoa flu.
Lieuyang
Mie A.
Lieuyang
Loseu flu.
Chaling
Hingning
Chinchеu
Queiyang
Queitung
Chinchеu A.
Siang flu.
Ling flu.
Tungliu
Kinchеu
Changxan
Changyo flu.
Kiangyan
Ven R.
Caihoa
Lan flu.
Tungyeu
Yangyeu flu.
Kiucheu
Xin R.
Ngan flu.
Sigan flu.
Che flu.
Kiang flu.
Tungliang
Tungkiang
Kienchang
Tungchang
Tungxiang
Tungsiang
Tungsiang
Tungs

HET ACHTSTE LANDTSCHAP

KIANGSI.

HEt Landtſchap *Kiangſi* paelt aen de ooſtſijde van *Huquang*, en is niet veel kleynder dan 't gemelde Landtſchap, ſchoon dat de koren-ſchuur van dit geheele uytterſte Aſia genoemt wordt; en dit, te weten *Kiangſi*, voor een ontbijdt alleen genoegh is. Dit beſluyt in ſich (gelijck oock 't ander) een groote poel, gemenelijck *Poyang* genoemt, die in grootheydt weynigh voor de poel *Tungting* wijckt.

Over ſeer oude tijden, eer het onder de heerſchappy der Sineſen ſtont, behoorde een groot deel daer af aen de koningen van *Çu*, en een ander deel aen de Vorſten van *U*.

Grenſen. Maer heden heeft het deſe grens-palen: aen d'ooſtſijde wordt het van 't Lantſchap *Chekiang* beſloten, aen 't zuydooſten reykt het aen *Fokien*, naer 't zuyden aen *Quantung*, en naer 't noorden aen *Kiangnan* ofte *Nanking*. 't Overige wordt van *Huquang* omringt. Dit Landtſchap begint aen 't zuyden met dicke en breede bergen, vermidts de bergen van drie Landtſchappen, te weten, van *Kiangſi*, *Quangtung* en *Fokien*, hier te ſamen komen, in de welcke een woeſt en onbeſchaeft volck woont, 't welck noch niet onder de heerſchappy van Sina ſtaet, jae dat noch dickwijls uyt ſijn ſchuyl-hoecken durf uytbarſten, en roof uyt de bygelege landen wegh-drijven; doch niets, dat groot oft heerlijck is, aenvangen, vermidts men overal kaſteelen en veſtingen, met hun beſettingen, vindt, om d'uytſpattingen en overvallen der bergh-lieden te verhinderen. Maer hoewel de Sineſen gepooght hebben dit volck te dwingen, ſoo hebben ſy echter tot noch toe niet konnen uytrechten, uyt oorſaeck van d'enge intochten, en ontoeganckelijcke ingangen der bergen, in de welcke aengename en welgeboude velden ſijn.

Bergh-volcken van Sina.

De voortreffelijckheydt en edelheyt van 't Landtſchap *Kiangſi* beſtaet hier in, dat het vol gepropt van inwoonders, en een vruchtbare moeder van alle noodtſakelijcke dingen is; en overal van beeken, die vele ſteden hebben, en van vloeden en poelen beſproeyt wordt, en daer boven noch met deſe ſeer hooge bergen, als met een ſtercke wal, van alle ſijden omringt is, en veel aders van goudt, ſilver, loodt, yſer en tin heeft. Men ſiet hier overal ſoo groot een menighte van menſchen, dat het landt byna te kleyn is om die te bevatten. Men noemt dieshalven deur geheel Sina deſe inwoonders muyſen, om de menighte der menſchen, en om de vruchtbaerheydt der vrouwen. Dewijl dan dit volck ſoo tal-rijck is, dat het nauwelijcks t'huys ſtede kan vinden, ſoo verſpreyt het ſich overal, en ſwerft deur dit geheel uytterſte Aſia, en pleeght verſcheyde en ſlechte dienſten, en ongeachte handtwercken: jae ſy begeven ſich veeltijdts tot kleederen te maken, tot voorſeggingen, en tot toveryen. Sy ſijn van natuur ſpaerſaem en elendigh, ſoo tegen ſich ſelven, als tegen anderen. Men ſiet nauwelijcks iets heerlijcks onder hen; en de Sineſen ſpotten en lachen meer met hen, dan d'Europers en Italianen in hun *Leſina*, oft klucht-boecken. Sy ſijn behalven dit ſeer tot waengeloof overgegeven. Sy onderhouden ten meeſtendeel ernſtighlijck de vaſten der afgoden, en onthouden ſich van ſekere ſpijſen, volgens de leer van de verhuyſing der ſielen van 't een in 't ander lighaem; ja ſoodanigh, dat ſy niets, 't welck leeft, durven dooden, oft van een ander gedoot ſijnde, eten. Men vindt vele onder hen, die heele jaren lang beſigh ſijn met de wegh-geworpe beenen der koeyen, en der andere beeſten te vergaderen, om, als ſy gaſten ſullen hebben oft gaſteryen houden, die in hun porceleyne ſchuttels te doen, die ſy op de leege tafel ſetten, om, naer de gewoonte van 't volck, hun gerechten, ſpits opgaende, daer meê te vullen; op dat ſy niet gedwongen ſouden ſijn, meer ſpijs te bereyden, en grooter koſten te doen. Dit volck is echter ſpits en ſcherp van vernuft; en veel van hen worden naer de trappen van hun geleertheydt verheven, en dan klimmen ſy op tot de hooghſte waerdigheden.

Nederige ſtaet der Sineſen van Kiangſi.

Maer

Getal der waren en menschen.

Maer om tot de schatting en telling van dit volck te komen, men schrijft dat er in dit Landtschap dertien hondert duysent drie-en-sestigh duysent ses hondert negen-en-twintigh gesinnen, en vijf-en-sestigh hondert duysent negen-en-veertigh duysent en acht hondert mannen sijn; en dat de schatting van de rijs, die 't betaelt, sestien hondert duysent sestien duysent en ses hondert sacken is, ongewerckte sijde acht duysent twee hondert en dertigh ponden, en gewerckte sijde elf duysent vijf hondert en sestien rollen. Ick gae de tollen en schattingen der andere dingen voorby.

Dit Lantschap *Kiangsi* is gedeelt in dertien groote en treffelijcke hooftsteden, die men soo veel kleyne Landtschappen sou mogen noemen, daer seven-en-sestigh steden onder staen, geheel met poelen en vloeden besproeyt; in voegen dat men daer overal met schepen varen kan. De vloet *Can* snijdt dat van 't zuyden naer 't noorden in 't midden deur, en is ten minsten hierom seer vermaert, om dat hier alleen, en dit noch in een eenigh dorp, het beste en voortreffelijckste porceleyn van heel Sina gemaeckt wordt; welck dorp niet alleen aen dit uytterste Asia, maer oock aen 't overige van de weerelt, d'overvloet, die wy sien, beschaft: doch breeder hier af op sijn plaets. Hier is oock een groote menighte van visschen, voornamelijck van salmen, en steuren. Ick heb eens een van desen, wegende hondert en sestigh ponden, voor ses Julien, oft realen van achten gekocht, en een salm van tien ponden voor drie oft vier stuyvers; maer meer hier af in de beschrijving van yder stadt.

Overvloet van porceleyn en visschen.

Beschryving der bloemen Lien.

Dewijl ick dickwijls van de bloemen *Lien* verhaelt heb, en dit Landtschap meest daer af overvloeyt, soo sal ick die hier kortelijck beschrijven; want het deelt niet alleenlijck sijn bloemen, maer oock sijn gedrooghde vruchten aen d'andere Lantschappen meê. Dese bloem, die van de Sinesen *Lien*, en van de Portugesen *Fula de Golfon* genoemt wordt, wast in de staende wateren, (welckers stilte en onverroerelijckheyt het slijm veroorsaeckt) tot twee oft drie ellebogen hoogh, en geeft een glans af op de vlackte van 't water. De scheuten onder aen de wortel sijn hardt en sterck; en een wortel draeght dickwijls veel bloemen. Sy sijn verscheyde van verwe, purper, wit, gemengelt, root, en andere diergelijcke. Sy overtreffen in grootheydt onse lelien, en oock verre in schoonheydt; doch sy moeten echter in reuck, die sy niet hebben, voor de lelien wijcken. Sy schijnt een seer groote tulp, daer af sy oock niet veel in gedaente verschilt. Als sy haer bladen opent, heeft sy de gestalte van een omgeboge lelie: jae haer uytgeholde bladen, sich uyt d'engte allengs in de breette uytstreckende, maken dat sy een teene korf gelijckt, met soomen rondtom omgebogen, en met een dunne draet, daer noch ronde bolletjes in 't midden staen, gelijck het geel van de lelie. Na de bloem volght de vrucht, die de gedaente van de vrucht des pijn-booms heeft, grooter dan de palm van de hant, en soo dick als een vuyst. De top, oft 't spits van dese vrucht is vast aen een kleyn steeltje, daer aen de bloem vast geweest heeft. De stam staet opwaerts, in de welcke veel huysjes en raten sijn, daer in veelderhande vruchten sijn; in voegen dat de top alleen uytsteeckt. Dese vrucht, die sich langwerpigh vertoont, is soo groot als onse hase-noten, oft als groote boonen: en dieshalven is het geen wonder, dat Dioscorides dese vrucht misschien d'Egyptische boon genoemt heeft. Sy is met een groene schors, doch wat sacht, bedeckt, en van binnen is een witte neut, seer soet van smaeck, soo wel als hy varsch, dan als hy gedrooght is. Sy is by de Sinesche Genees-meesters in seer hooge achting, en geeft veel voedsel: dieshalven geven sy die aen swacke lieden, die nu eerst nae de sieckte weêr gesont worden. De bladen van de stam sijn seer groot, en ten meestendeel rondt van gedaente, en swemmen op 't water, gelijck gemenelijck onse plompen, en sijn met lange steelen aen de wortel vast, en dickwijls soo groot, dat het middel-punt twee palmen verre van de kanten staet. My gedenckt dat ick dickwijls diergelijcke bladen oock in de staende wateren van Europa gesien heb, doch geen bloem oft vrucht. De hoveniers, kramers, en andere voorkoopers van diergelijcke kleyne waren, gebruycken dese bladen, gedrooght sijnde, in plaets van papier, oft peper-huysen, daer sy de verkochte waren inbinden. De wortel self is oock heel treffelijck, en heeft sijn gebruyck, vermidts hy dickwijls soo dick als een menschen arm wast, en twee oft drie ellebogen diep in 't dunne slijm verborgen is. Hy is heel verdeelt in knobbels en knoopen, gelijk 't riet; want hoewel de buytenste schors t'eenemael heel is, soo is echter het binnenste als met groo-

groote pijpen deurboort. Sy is seer wit van vleesch, en gelijck onse distel, schoon sy veel onsmakelijcker is, en om dat sy seer kout is, des somers een wellust en kostelijckheydt : in voegen dat 'er niets onnut in dese bloem is. Voorts, 't is seer vermakelijck dickwijls heele poelen met bloemen beset te sien, geen wilde bloemen, die geen vruchten voortbrengen, maer door menschen handen gesaeyt, en tamme bloemen, welckers bouwing alle jaren vernieuwt, en 't saet in 't water geworpen wordt, ja oock in de hoven en tuynen, en in de voorhoven der paleysen, in groote gebacke vaten, die sy met slijm opvullen, vermits de Grooten, door hun schoonheydt aengelockt, die uyt vermaeck queeken.

De eerste hooftstadt
NANCHANG.

Gelegenheydt en vermaertheydt.

HOewel dese hooftstadt niet van de grootsten noch van de vermaertsten is, soo is sy echter treffelijck en aenmerckelijck om de menighte der geletterde lieden, en niet soo kleyn, oft sy begrijpt ten minsten twee mijlen in haer ommekring. In dese stadt sijn ('t welck ick nergens anders bevind) te gelijck twee koningen uyt de stam *Taiminga* geweest; en onse Societeyt heeft hier een heerlijcke kerck, aen de ware Godt gewijdt, en een huys, dat naer de gelegenheyt van de plaets bequaem was, gehadt. Maer toen sy van de Tartars, die haer eerst ingenomen hadden, weêr afgevallen was, is sy van hen geheel aen 't vuur overgelevert; in voegen dat 'er behalven de wallen nauwelijcks iets in 't geheel gebleven is. Maer sy, sedert weêr opgebout, heeft nu een Onder-koning, en andere overigheden, doch echter geen Priester oft kerck, vermidts de arbeyders daer soo weynigh sijn.

Oude namen.

Dese hooftstadt leght aen 't zuyderlijck begin van de groote poel *Poyang*, in een eylandt, 't welck de poel self maeckt. Sy was in oude tijden de grens-pael en lantscheyding tusschen de koninckrijcken *Çu* en *U*. Onder de stam *Cina* behoorde sy aen 't lant *Kieukiang*. De stam *Hana* noemde haer *Juchang*. De stam *Tanga* gaf haer de naem, die sy noch heden heeft. De stam *Sunga* veranderde die in *Lunghing*; maer *Taiminga* heeft haer de voorgaende herstelt. Sy was voor omtrent drie hondert jaren een koninclijcke hooftstadt : want de Priester *Chu*, die de Tartars uyt Sina dreef, nam hier de naem van Koning aen, en noemde haer *Hungtu*, 't welck het groote hof beteekent. Maer hy, sedert door veel verwinningen opgeklommen, voerde sijn koninckljcke stoel te *Nanking*, en noemde haer toen weêr met de oude naem *Nanchang*. Dese hooftstadt gebiedt over seven steden, 1 *Nanchang*, 2 *Fungching*, 3 *Cinhien*, 4 *Fung sin*, 5 *Cinggan*, 6 *Ning o*, 7 *Vuning*. De gront en d'ackers van dit lant sijn seer vruchtbaer. Men vindt nergens iets ongebout; en het landt is soo vol gepropt van landtbouwers, dat sy nauwelijcks eenige plaets tot weyde voor 't groot en kleyn vee overlaten, behalven voor de varckens, die sy overal buyten en binnen de wallen met groote naerstigheydt mesten, en die in de stadt selve in soo groote overvloet sijn, dat men nauwelijcks over de straten een deurgang kan vinden; soo groot een menighte van varckens vind men overal. De straten sijn echter niet vuyl en kladdigh : want de Sinesen vergaderen heel sorghvuldighlijck de mest deser dieren, die sy verkoopen, om de landen daer meê te mesten.

Steden.

Hoedanigheydt.

Treffelijcke kerck.

Men vindt in dese hooftstadt vier seer heerlijcke kercken : maer de gene, die van d'ysere pijler de naem heeft, overtreft alle d'anderen. Sy verdichten dat in dese plaets, die buyten de wallen is, eertijdts seker man heeft geweest, die veel armen in hun noodt te hulp quam, en veel dingen mildelijck aen 't volck meê deelde, vermidts hy door de Chimie geen valsch, maer oprecht silver maeckte. Sy voegen hier noch by dat hy, door goddelijcke konsten, een draeck, die de stadt met ondergang dreyghde, met aerde overstolpte, en hem aen een seer groote ysere pijler bond, die men noch heden binnen de kerck, in een put, siet; kort, dat hy self, met sijn geheel huys en gesin, ten hemel gevlogen is. Om dese oorsaeck heeft men, door overgroot waengeloof van het volck, die dat Godsdienst en Godtvruchtigheydt achten, een kerck gebout, die in der daet groot, heerlijck en treffelijck is, en by een klooster van Priesters staet. Aen d'andere sijde van de kerck houd men een eeuwige marckt, in de welcke niets van het geen gebreeckt, dat men begeeren kan.

Bergen.

By *Fung sin* is de bergh *Pechang*, van de welcke 't water, met een groote storting, hondert roeden afvalt, daer af de bergh oock de naem van *Pechang*, dat is, van

hondert roeden, gekregen heeft.

By *Fungching* is de bergh *Xifung*, die in de boecken van *Taosu* voor de negen-en-dertighste getelt wordt.

Wateren. De vloet *Chan* oft *Can* is aen de weſt-ſijde van de hooftſtadt; doch ick handel elders van des ſelfs oorſprong.

Naer 't zuydooſten van de hooftſtadt is de poel *Tung*, die om ſijn uytnemende viſſchen, en ſeer klaer water gepreſen wort.

De groote poel *Poyang* begint aen de noordooſt-ſijde van de hooftſtadt, en word oock de poel *Pengli* genoemt.

By *Cinhien* is 't eylandt *Lungma*, aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt 't eylandt *Peboa*, en aen de weſtſijde 't kleyne eylandt *Teuxu*.

De tweede hooftſtadt

I A O C H E V.

Gelegenheydt. DEſe hooftſtadt leght aen de noorderlijcke oever van de vloet *Po*, en is ſeer ſchoon en vermakelijck. Het landt is heel effen, en met wateren en vloeden beſproeyt, 't welck groote vruchtbaerheydt aen de landen veroorſaeckt. Sy heerſcht over ſeven ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Jaocheu*, 2 *Yukan*, 3 *Loping*, 4 *Feuleang*, 5 *Tehing*, 6 *Gangin*, 7 *Vannien*. Een koning uyt de ſtam *Taiminga* heeft oock in deſe hooftſtadt gewoont. Maer 't gene, *Van waer 't porceleyn koomt.* 't welck haer meeſt prijſſelijck maeckt, is de menighte der Sineſche ſchuttels, die men daer maeckt, de welcke men (ick weet niet van waer de naem koomt) gemenelijck porceleyn noemt, en die in 't geheele Rijck nergens beter gemaeckt worden, als in een dorp van de ſtadt *Feuleang*: want ſchoon ſy d'aerde, daer af 't porceleyn gemaeckt wordt, elders halen, ſoo heeft het echter geen gelijckenis by 't gene, dat in dit dorp gemaeckt wordt; jae 't gene, daer over men ſich te verwonderen heeft, is datſe d'aerde, daer af ſy 't porceleyn maken, niet uyt dit Lantſchap halen, maer uyt de hooftſtadt *Hoeicheu* in 't Landtſchap *Kiangnan* doen komen, daer ſy 't niet konnen maken, ſchoon daer overvloet van ſoodanige aerde is; 't welck ſommigen de tempering van 't water toe ſchrijven. De Sineſche vaten en ſchuttels dan, die van boeren en grove menſchen in de potte-backeryen gemaeckt worden, komen uyt het dorp van deſe ſtadt *Feuleang*, op een ſelve wijſe als die van *Fayence* in Italien. Dit porceleyn is verſcheyde van verwe, ſchoon het alle van ſeer fijne, ja ſomtijdts deurſchijnende aerde is, die met geele verwe beſtreken wordt, en daer men verſcheyde gedaenten van draken op ſchildert, en voor de konincklijcke hoven toeſchickt. Voor 't gemeen maeckt men porceleynen van geele, roode en blaeuwe verwen. Om dit te ſchilderen, doen de Sineſen gemenelijck weed daer toe, 't welck hier in groote overvloet gevonden wort, inſonderheydt in de zuyderlijcke Landtſchappen, daer ſy 't oock tot het verwen der kleederen gebruycken. 't Is te lang om hier te verhalen, hoe deurſchijnende en wonderlijcke vaten hier gemaeckt worden. Men kan geen gedaente oft bloem ſchilderen, oft ſy bootſen die op 't porceleyn na. Hoe groot een overvloet van deſe vaten hier is, kan men lichtelijck uyt de genen beſpeuren, die wy in ons Europa dagelijcks ſien. Maer ick ben verwondert van waer dit gerucht plaets gegrepen heeft, dat deſe ſtoffe van eyer-ſchalen, oft van geſtoote zee-ſchulpen bereyd word, de welcke, naer 't verhael van eenigen, van de vaders voor hun nae-neven hondert jaren lang opgeſloten wordt. *Waer af 't porceleyn gemaeckt wordt.* Maer ſeker, de genen, die kennis hier af hebben, weten wel dat dit belachelijck, en geheel verdicht is: want alle deſe vaten worden van aerde, die men uyt de bygelege ſtadt *Hoeicheu* naer dit dorp voert, gemaeckt. Deſe aerde is niet vet, gelijck krijt, maer gelijck ſeer klaer fijn ſant, dat ſy weeken, en, water daer op gietende, in een klomp rollen: ja ſy morſſelen en pletten oock het gebroken porceleyn, en maken daer weêr nieuwe vaten af, doch die krijgen geen ſoo groote glans en ſchoonheydt, als de voorgaenden. Wyders, 't gene, 't welck deſe vaten achten doet, is dat ſy oock, ſonder ſich te beſchadigen, de ſpijſen al kokende konnen lijden. Ja 't gene, 't welck noch wonderlijcker ſchijnt, is dat, als men de ſtucken met een kopere draet weêr te ſamen bind, ſy 't nat inhouden, en de vocht niet uytlaten. En dieshalven gaen de porceleyn-lappers deur geheel Sina, en gebruycken, om kleyne gaten te maken, een dril, welcks punt van diamant is, gelijck de glaſe-ſnijders gemeenelijck by ons gebruycken, oft eer de gene, die te Milanen het bergh-kriſtal deurbooren.

Dit geweſt behoorde eertijdts aen de koningen van U. De ſtam *Cina* noemde het *Poyang*. Het voert de tegenwoordige naem

van

van de ſtam *Sunga*. Dit landt wordt naer 't noorden en ooſten van bergen beſloten, uyt de welcken ter plaets, daer ſy ſich naer 't ooſten ſtrecken, de porceleyn-ſtoffe gedolven wordt. De brugh van de ſtadt *Gangin* is gedenckwaerdigh, en wordt de brugh van onderdanigheydt en gehoorſaemheydt genoemt. Want ſy ſeggen, dat een dochter, van ſeer rijcke ouders geſproten, in d'eerſte dagen van haer huwelijck haer gemael verloor; en dat ſy (dewijl het by eerlijcke lieden, gelijck deſe gehouden wierd, ongeoorloft is van nieus te trouwen) ſich in haer weduwelijcke ſtaet, door de tegenwoordigheydt van haer vader en moeder vertrooſt, ſeer wijs en gelijckmoedigh droegh; maer datſe, toen haer ouders geſtorven waren, en ſy ſich van alle trooſt berooft ſagh, deſe ſteene brugh, met veel bogen en gewelfſelen onderſcheyden, deê bouwen, en in dit werck alle haer rijckdom ten meeſtendeel beſteedde; voorts, dat ſy, die volmaeckt ſiende, ſich daer af in 't water ſtortte, en terſtont verdronck. De Sineſen achten dit beyde voor een Godtvruchtige ſaeck, die ſy liever wreetheydt en kleynhartigheydt behoorden te noemen. Om deſe oorſaeck dan wordt de brugh *Hiâolie* genoemt, 't welck uytſtekende gehoorſaemheydt beteekent.

Gedenckwaerdige brugh.

Bergen.

De bergh *Macie* beſlaet het ooſterlijck deel van de hooftſtadt, en is in ordening de twee-en-vijftighſte van de vermaerde bergen. De bergh *Xehung* by *Yúkan* wordt de ſteene regenboogh genoemt, om dat het water, daer af vallende, aen d'aenſchouwers een gedurige regenboogh vertoont. De bergh *Cienſo* is by de hooftſtadt aen d'oever van de poel. By *Yukan* is de bergh *Hungyai*, die naer 't noordweſten oock aen de ſelve poel *Poyang* reyckt.

Wateren.

De poel *Poyang* oft *Pengli* koomt tot in 't landt van de hooftſtadt; een deel daer af, dat ſich naer *Yukan* uytſtreckt, wordt *Canglang* genoemt, daer 't eylandt *Pipa* is. De vloet *Po* vloeyt aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en heeft ſijn oorſprong in de bergen van de ſtadt *Hoeiki*, langs de welck het ſant, om porceleyn te maken, met ſchepen gevoert wordt.

De derde hooftſtadt

QVANGSIN.

Gelegenheydt.

DEſe hooftſtadt leght tuſſchen ſeer dicke en hooge bergen, die echter niet geheel ongebout ſijn: want men vindt hier veel vlecken en dorpen, uyt de welcken, aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, de vloet *Xangiao*, die aen de noordſijde deur de hooftſtadt loopt, ſijn oorſprong heeft. Maer dewijl dit geweſt de grenſen van drie Landtſchappen, te weten, van *Kiang ſi*, *Fokien* en *Chekiang* behelſt, ſoo heeft het dickwijls afbreuck van de roovers geleden, die ſich lichtelijck hier in de bergen verſchuylen. Men kan 't echter gemackelijck tegen de pogingen der vyanden beſchermen, en dit om d'enge openingen der bergen, door de welcke alleen d'ingang open is, en daer de Keyſer van Sina oock eertijdts beſetting heeft gehad. Men maekt hier overal overvloet van ſeer goet papier, en nergens beter kaerſſen van oſſe-ſmeer. Drie voorname kercken ſijn in deſe hooftſtadt, die over ſeven ſteden gebiet, 1 *Quangſin*, 2 *Joxan*, 3 *Jeyang*, 4 *Queiki*, 5 *Jenxan*, 6 *Jungfung*, 7 *Hinggan*.

Dit geweſt behoorde eertijdts ten deel aen de koning van U, en ten deel aen de koning van *Çu*, en onder de ſtam *Cina* aen 't geweſt van *Hoeiki*. De ſtam *Hana* noemde het *Juhan*, *Tanga* en *Sunga* noemden 't *Sincheu*, en *Taiminga* heeft het *Quangſin* geheeten.

Bergen.

De bergh *Ling* is de twee-en-dertighſte van de gene, die in de boecken van *Taoſu* genoemt worden, vol van oude boſſchen, vermaert door ſijn bloemen en geneesmiddelen, en die oock ſeer goedt kriſtal voortbrengt.

By *Jeyang* is de bergh *Paofung*, daer op de top een huys van ſteen ſtaet, welcks hooghte deur de wolcken dringt. By deſe bergh is oock een ſeer oude brugh, vijftigh roeden lang.

De bergh *Siang* by *Queiki* is ſeer hoogh, en breydt ſich wijdt uyt, en ſoodanigh in velden en ackers gedeelt, dat hy oock weynigh voor de vlackte wijckt, en veel dorpen in ſich begrijpt. Hier is oock de bergh *Lunghu*, de twee-en-dertighſte der voornaemſte bergen. Hy voert de naem van draeck en tyger, want hy heeft twee toppen om hoogh, van de welcke d'een d'ander ſchijnt

ſchijnt te willen verdrucken; de hooghſte wordt *Lung*, dat is, draeck, en de laeghſte *Hu*, dat is, tyger, genoemt.

Vloeden. De vloet *Xang jao* vloeyt aen de noordſijde van de hooftſtadt; des ſelfs oorſprong is in de bergen van de ſtadt *Joxam*, van daer hy zuydewaerts deur 't landt van deſe ſtadt vloeyt, en, veel plaetſen deurgeloopen hebbende, ſich in de poel *Poyang* vermengt.

De vierde hooftſtadt
NANKANG.

DEſe hooftſtadt leght niet verre van de poel *Poyang*, te weten aen des ſelfs weſterlijcke oever. Deſe poel ſnijdt dit landt in 't midden deur, en deelt het in twee deelen. Het wordt van de Sineſen hooghlijck gepreſen, ſoo om de vruchtbaerheydt der bergen, als der ackers.

Overvloet. Men ſiet hier een groote overvloet van alle dingen. De landen ſtaen weeldigh van rijs, koorn, en aerdtvruchten. De bergen geven ter plaets, daer ſy niet gebout ſijn, overvloet van hout, en de poelen en de vloeden verrijcken 't heele landt met viſch. Het beſtiert vier ſteden, 1 *Nankang*, 2 *Tuchang*, 3 *Kienchang*, 4 *Gany*. Het behoorde eertijdts aen de koningen van *Çu*. De ſtam *Cina* ſchreef het aen 't landt *Kieukiang* toe. De ſtam *Hana* noemde het *Pengçe*, en de ſtam *Tanga Kiangcheu*; maer het heeft de tegenwoordige naem van *Sunga*.

Kluyſenaers. Hier ſijn veel prachtige kercken, maer de voornaemſten ſijn op de bergen *Quangliú* en *Juenxin*, die ſy waengelooffelijck aenbidden, in de welcken ontellijcke kluyſenaers en prieſters woonen, die men met recht martelaren oft ſlaven van de duyvel ſou mogen noemen. Yder van hen is in ſijn hutje, daer hy ſich geheelijck en ſtandtvaſtighlijck tot quelling van ſijn lighaem begeeft, jae tot verwonderens toe. Sy gelooven, dat ſy nae dit leven een ſalige ſtaet ſullen verkrijgen, dewijl, naer hun gevoelen, de ſielen van lighamen ſullen verwiſſelen. Seker, indien ſy ſoo veel voor de ware Godt deden, ſoo ſouden ſy onſe oude kluyſenaers, die gewillighlijck kruys en lijden geleden hebben, ten minſten gelijck ſijn, jae hen miſſchien overtreffen. Men ſeght dat 'er op de bergh *Quangliú* ſoo veel kluyſen, als dagen in 't jaer ſijn. Dit wordt oock gemenelijck onder de wonder-teekenen getelt, dat de bergh, ſchoon het overal en rondtom klaer weer ſchijnt, altijdt vol van nevelen oft wolcken is, jae ſoo, dat men die nauwelijcks uyt de poel kan ſien, ſchoon hy 'er naby is. In deſe geberghten ſijn veel kercken, die om de grootheydt en menighte der afgoden wonderlijck ſijn. Hier is oock een groote brugh, heel van gehouwe ſteen gemaeckt, die een heel dal met ſijn bogen en verwelffelen deckt. Niet verre van hier is een groot klooſter, *Queiçung* geheeten. Deſe hooftſtadt brengt oock hennep voort, daer af ſy ſomer-kleeden maken, die tegen de hitte en 't ſweet ſeer bequaem ſijn.

De bergh *Quangliú* is in ordening de achtſte onder de voorname bergen: hy leght aen de noordweſt-ſijde van de hooftſtadt, en beſlaet een plaets van vijf hondert ſtadien. Hier ſijn kluyſenaers, van de welcke ick hier voor geſproken heb. *Bergen.*

By *Tuchang* is de bergh *Juenxin*, d'een-en-vijftighſte onder de voorname bergen.

De poel *Poyang* reyckt aen de zuydooſtſijde van de hooftſtadt, daer hy omtrent veertigh ſtadien breet is. De Sineſen ſeggen dat hy omtrent drie hondert ſtadien lang is. *Wateren.*

Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is de bron *Lien*, welcks water, door ſijn val, een laken, van ſilvere draden geweven, ſchijnt, en daer na dertigh beeken maeckt. Dit water word by de Sineſen voor ſeer treffelijck gehouden.

De vijfde hooftſtadt
KIEVKIANG.

Kieukiang is een ſeer groote en vermaerde koopſtadt, aen de zuyderlijcke oever van de vloet *Kiang* gelegen, ter ſelve plaets, daer hy ſich met het water van de groote poel *Poyang* vermengt. De gene, die 't niet geſien heeft, ſal nauwelijcks gelooven hoe groot een menighte van ſchepen hier gedurigh is: want hier is d'uytgang uyt deſe ſtadt tot aen de zee; en hier vergaderen veel ſchepen, om geſamentlijck voort te varen. Hoewel deſe ſtadt omtrent hondert mijlen van de zee afgelegen is, ſoo worden daer echter veel zee-viſſchen gevangen, als ſteuren, dolphijns, en ſalmen: ja de vloet van de zee loopt oock dus verre op, voornamelijck als het volle en nieuwe maen is. Maer de loop van de *Menighte van ſchepen.*

vloet

vloet tot aen de zee is soo traegh, dat men die nauwelijcks met d'oogen sien en bespeuren kan; in voegen dat men gemackelijck overal te scheep kan seylen; en dieshalven verandert de groote *Takiang* sijn naem in *Yangçukiang*, 't welck de soon van de zee betekent, en die gemenelijck by verkorting *Kiang* wordt geheeten: want seker, hy gelijckt wel naer sijn vader, soo in grootheydt, als in de diepte van 't water; en is dickwijls een Duytsche mijl breet: oock kan men daer op niet sonder gevaer seylen.

Kiang de soon van de zee.

Het Keyserrijck heeft in dese hooftstadt een seer rijcke tol, daer de Landtvooghden des Keysers groote schatting vergaderen. Sy leght aen de noordsijde van d'opperhooftstadt selve, wordt aen de zuydtsijde van 't geberghte *Quangliú* besloten, en is naer 't noorden en oosten van water omringt. Men vindt hier veel heerlijcke kercken, en treffelijcke en prachtige soo gemene als besondere gebouwen. Dese hooftstadt heeft gebiedt over vijf steden, 1 *Kieukiang*, 2 *Tegan*, 3 *Xuichang*, 4 *Hukeu*, 5 *Pengçe*.

Gelegenheydt.

Dit gewest behoorde van seer oude tijden ten deel aen de koningen van *Çu*, en ten deel aen de koningen van U. Onder de stam *Cina* wiert het met een selve naem, als heden, genoemt. De stam *Hana* noemde het *Juchang*. De koning *Suius* noemde het weêr *Kieukiang*, de stam *Sunga Tingkiang*, en *Taiminga* gaf het weêr d'oude naem.

Oude namen.

De bergh *Tacu* leght naer de zuydoostsijde van de hooftstadt, en maeckt een eylandt in de poel.

Bergen.

By *Tegan* is een bergh, *Poye* genoemt, die dertigh stadien beslaet, en, gelijck een wal, een groot deel van de stadt omringt.

Hier is oock de bergh *Quenlun*, op de welck soo groot een steen is, dat hondert mannen lichtelijck daer op konnen leggen, sonder malkander te raken.

By *Hukeu* is een bergh, *Xechung* genoemt, dat is, steene klock, vermidts de golven, van de wint gedreven, en daer tegen aen slaende, een schrickelijck gedruys maken.

Siäocu is een bergh by *Pengçe*, geheel ontoeganckelijck, leght in een poel van alle sijden met water besloten, en heeft aen de zuydsijde een kleyne reê voor de schepen. Op d'oever van de groote vloet by *Pengçe* is de bergh *Matang*, door de schip-breuck van vele schepen vermaert. Want indien de schip-lieden een weynigh van d'oevers afdwalen, soo worden de schepen lichtelijck door 't gewelt der golven wegh-geruckt, en naer dese klippen gedreven, daer sy in stucken stooten.

Van de vloeden, die men in de kaert vindt, valt niets voor dat gedenckwaerdigh is. *Vloeden.*

De seste hooftstadt

KIENCHANG.

DEse hooftstadt *Kienchang* is heerlijck en vermaert, en by 't Landtschap *Fokien*, in een berghachtigh, maer echter aengenaem en vruchtbaer landt, gelegen, in 't welck sy vijf steden besluyt en beheerscht, 1 *Kienchang*, 2 *Sinching*, 3 *Nanfung*, 4 *Quanchang*, 5 *Luki*. Een koning uyt de stam *Taiminga* heeft dese hooftstadt bewoont, en daer een koninclijck paleys gehadt, 't sy men op de grootheydt van 't gebouw, oft op de heerlijckheyd siet. De hoven waren daer wonderlijck aengenaem, en 't huys-gewaed seer kostelijck, maer de pracht der lijf-wachters overtrof dit noch alle. Twee poelen verçieren dese hooftstadt, d'een binnen de wallen, en d'ander niet verre van daer, die echter door gegrave grachten sijn gerijf en rijckdom aen de stadt meê deelt. De Jesuyten hebben hier oock een kerck, aen de ware Godt gewijdt, en een groot getal van Christenen gehadt: maer nu is 'er geen Priester, die daer een vaste setel oft stoel heeft.

Gelegenheydt.

Sy heeft twee treffelijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Men maeckt hier van rijs seer goede dranck, die beter dan de wijn in Europa is, en wordt gemenelijck *Macu* geheeten, die met recht onder de leckernyen van Sina getelt magh worden. De rijs, die in dit landt wast, overtreft d'anderen van Sina sodanigh, dat sy van daer aen de Keyser self gebracht, en om haer voortreffelijckheydt silver-graen genoemt wordt. Men maeckt hier oock alderhande slagh van seer goede lakens. *Treffelijcke dranck.*

Dit landt behoorde eertijdts aen de koningen van *Çu*. Onder de stam *Cina* behoorde het aen *Kieukiang*, onder *Hana* aen *Juchang*. De stam *Tanga* heeft het *Kienvu* geheeten. Het heeft de tegenwoordige naem van *Sunga*. *Oude namen.*

De bergh *Macu* is in ordening de ses- *Bergen.*

en-dertighſte der gener, die in de boecken van *Tauſu* genoemt worden, en beſlaet veertigh ſtadien, aen de weſtſijde van de hooftſtadt gelegen.

By *Quanchang* is de bergh *Chunghoa*, daer men in 't geheel byna niets anders, dan toppen ſiet, onder de welcken niet meer dan een groen, en met boomen beplant is. Daer is oock een heerlijcke kerck der afgoden.

Wateren. De poel, die binnen de hooftſtadt is, wordt *Kinquei*, en de gene, die daer buyten is, wordt *Kiao* geheeten. By *Nanfung* is oock de kleyne poel *Vanſui*.

De ſevende hooftſtadt

V U C H E V.

Aengename gelegenheyt. DE Sineſche Weerelt-beſchrijver beſchrijft het landt van deſe hooftſtadt in deſer voegen: het heeft windige holle bergen, aengename wateren, en leght tuſſchen de grenſen van *Fokien* en *Quantung*. Het vermaeck, en d'aengenaemheyt der bergen is daer ſoodanigh, dat 'et ſchijnt dat men nauwelijcks iets daer by voegen kan. Uyt deſe bergen vloeyen vloeden en beeken, die 't geheele landt beſproeyen; in voegen dat het om ſijn vruchtbaerheyt, en om de geſondtheydt van de lucht te prijſen is, ſoo eenigh land gepreſen magh worden. *Overvloet.* Het geeft de beſte oranje-appelen, en ſoo groot een overvloet van leef-middelen, dat men niet kan klagen dat'er iets ontbreeckt, om heerlijck en wel te leven. Men vindt hier eenige treffelijcke gebouwen, en onder deſen vijf kercken, aen Helden gewijdt. Hier is oock een ope vaert uyt deſe hooftſtadt naer de poel *Poyang*, daer af ſy groot gerijf en voordeel treckt. Sy beheerſcht ſes ſteden, 1 *Vucheu*, 2 *Çunggin*, 3 *Kinki*, 4 *Yhoang*, 5 *Logan*, 6 *Tunghiang*.

Bergen. Aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt is een bergh, *Yangkiu* genoemt, daer op is, gelijck ſy verhalen, een wonderlijcke beeltenis, die een menſch vertoont, dewelcke, gelijck ſy ſeggen, naer de verſcheyde tempering van d'aenſtaende lucht, verſcheyde verwen aenneemt, daer uyt d'inwoonders lichtelijck de toekomende tijden van moy weer oft regen beſpeuren.

Wonderlijcke beeltenis.

Vlaeden. *Kinki* heeft niet verre van ſich een ſeer groote bergh, *Junglin* genoemt, daer op men ſes-en-dertigh toppen telt, en die tot aen de grenſen van *Quangſin* en *Kienchang* voortloopt.

De vloet *Lienfan*, die aen de noordweſtſijde van de hooftſtadt vloeyt, is gedenckwaerdigh; want des ſelfs water word meeſt van de Sineſen geſocht, om water-uurwercken daer af te maken, vermidts men oordeelt, dat dit minder, dan eenigh ander, de veranderingen van de lucht onderworpen is.

By *Kinki* is d'aengename bron *Mingyo*, en in de oeffen-ſchool van de hooftſtadt de poel *He*, dat is, ſwart, van het ſeer ſwarte water dus genoemt.

De achtſte hooftſtadt

L I N K I A N G.

Gelegenheydt en aengenaemheydt. DE hooftſtadt *Linkiang* leght recht naer 't weſten van de voorgenoemde, aen de noorderlijcke oever van de vloet *Can*, welcks water, oock in de ſtadt geleydt, geen kleyn gerijf aen de burgers geeft. De Sineſen ſchrijven, dat het geweſt van deſe hooftſtadt niet min aengenaem en vruchtbaer is, als 't voorgaende. Deſe ſtadt heeft veel vaert van ſchepen; en de gene, die langs de vloet *Can* varen, komen oock gemenelijck hier deur. Sy heeft onder ſich vier ſteden, 1 *Linkiang*, 2 *Sinkin*, 3 *Sinyu*, 4 *Hiakiang*. In de tijden der koningen heeft ſy nu onder de koningen van *Çu*, en dan onder die van U geſtaen. Onder de ſtam *Cina* behoorde ſy aen *Kieukiang*, onder *Hana* aen *Juchang*; en de tegenwoordige naem heeft ſy al over lang van de ſtam *Sunga* behouden. Men vindt hier drie heerlijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Bergen. Aen de noordſijde van de hooftſtadt is de bergh *Comao*, die in de boecken van *Tauſu* voor de drie-en-dertighſte getelt wordt. De Sineſen mercken veel wonderlijcke dingen hier in aen, daer af hen, gelijck ſy ſich inbeelden, groot geluck ſal toekomen, 't welck ick overtolligh acht hier by te ſchrijven. By *Sinkin* is de bergh *Joſu*, de ſeventiende der gener, die genoemt ſijn. De bergh *Mung* by *Sinyu* is ſoo hoogh, dat hy tot boven de wolcken ſchijnt te ſtijgen; doch is echter heel aengenaem door ſijn boſſchen en velden.

Wateren. By *Sinyu* vloeyt de vloet *Yú*, oft *Yven*, welcks oorſprong by de hooftſtadt *Juencheu* uytbarſt. Hier is oock de poel *Funghoang*, niet ſeer groot; maer dit is in hem wonderlijck, dat hy door de regen niet grooter, en door de drooghte niet kleynder wordt.

Kia-

Kiafung is een eylandt by de wallen van de hooftſtadt, in de vloet *Can*: daer is noch een ander eylandt, *Pehoa* genoemt, binnen de hooftſtadt, in de poel ſelf.

De negende hooftſtadt

KIEGAN.

Gevarelijcke klippen.

AEn de weſterlijcke oever van de vloet *Can* leght de hooftſtadt *Kiegan*, daer de vermaerde klippen van *Xepatan* hun begin hebben. Want van deſe hooftſtadt langs de vloet af te varen is vol van gevaer, en ſeer verſchrickelijck, uyt oorſaeck van de menighte der ſchepen, die daer ſchip-breuck geleden hebben, om dat 'er overal bancken en ſcherpe klippen ſijn, daer de vloet met een geſwinde loop over rolt. Men telt hier achtien plaetſen, daer, gelijck men gelooft, het meeſte gevaer is, uyt het welck de naem van *Xepatan* ſpruyt, 't welck achtien catadupen, oft waterſtortingen betekent. Ick ben ſelf, doch niet ſonder vrees, hier deur gevaren, en met Gods hulp geſont en behouden daer af gekomen, ſchoon ick onder weegh veel ſcheepjes ontmoette, die rampſalighlijck aen de ſteenen en klippen in ſtucken geſtoten waren. En dieshalven neemt byna yder ſchip een lootsman uyt deſe ſtadt, die hen deur deſe plaetſen brengt, die ſoo gevarelijck ſijn: doch het grootſte gevaer is op de plaets, die ſy *Hoangcung* noemen.

Gelegenheydt.

't Landt van deſe hooftſtad is byna overal ongelijck, uyt oorſaeck van de bergen en heuvels, die ten meeſtendeel van goudt en ſilver ſwanger ſijn. De velden en vlacktен ſijn aengenaem; en men ſiet 'er nooyt gebreck van water, oft gevaer van al te groote drooghte. Deſe hooftſtadt heeft onder ſich negen ſteden, namelijck, 1 *Kiegan*, 2 *Taiho*, 3 *Kieſvi*, 4 *Jungfung*, 5 *Ganfo*, 6 *Lungciven*, 7 *Vangan*, 8 *Jungſin*, 9 *Jungning*. In d'oude tijden heeft deſe hooftſtadt een ſelve plaets en lof, als de voorgaende, gehadt. De koning *Suius*, en de ſtam *Tanga* gaven haer eerſt de naem van *Kiecheu*; maer *Taiminga* heeft die in *Kiegan* verandert, een naem, die van 't geluck der bergen genomen is; want *Kie* betekent geluck.

Bergen.

By *Ganfo* is een ſeer groote bergh, *Uncung* genoemt, die acht hondert ſtadien landts beſlaet.

Niet verre van *Jungſin* is de groote en ſteyle bergh *Cien*.

Water en.

By *Ganfo* is de poel *Mie*, dat is, honigh-poel, dus genoemt om de lieffelijckſte viſch, die hy voed. *Kien* is een poel by *Kiexui*. De vloet *Can* loopt aen d'ooſtſijde voorby de hooftſtadt.

Niet verre van *Kiexui* is de vloet *Lu*; des ſelfs oorſprong is by *Jungfung* in de bergen, en ontfangt aen de wallen ſelf twee vloeden, namelijck *Xanglu*, en *Hialu*, en, ſedert naer 't weſten vloeyende, en ſich daer nae eenighſins naer 't noordooſten buygende, verandert van naem, en wordt nu *Luyuen*, en dan *Lupo* genoemt.

De vloet *Kie* oft *Ven* vloeyt deur 't landt van *Kiexui*, en maeckt met ſijn bochten byna deſe letter 吉, de welcke *Kie*, dat is, geluck, genoemt wordt. Hier af heeft oock de ſtadt de naem van *Kiexui*, 't welck geluckigh water betekent.

De beeck *Senting* by *Jungſin* wordt de fluyt genoemt, om dat des ſelfs water, geſwindelijck langs de klippen vloeyende, een ſoet geruys, en door haer afvloeying als een aengename ſtem uytgeeft.

De tiende hooftſtadt

XUICHEU.

Aengenaemheyt van het landt.

AEn de noordweſtſijde van de vorige hooftſtad, niet verre van de vloet *Hoayang*, leght de ſtadt *Xuicheu*, de geluckige genoemt, 't welck de naem *Xui* ſelve betekent; en dit om de ſachte en geſonde lucht, en om de vruchtbare ackers en landen, 't welck men lichtelijck hier uyt beſpeuren kan, dat ſy alleen voor ſich ſelve drie hondert duyſent ſacken rijs voor ſchatting betaelt, ſchoon ſy niet meer dan drie ſteden onder ſich heeft, namelijck, 1 *Xuicheu*, 2 *Xangcao*, 3 *Sinchang*. 't Landt van deſe hooftſtadt wordt van alle ſijden met bergen en boſſchen beſloten, die aengenaem om t'aenſchouwen ſijn. Men vindt hier veel dorpen, die overal bevolckt ſijn, en oock deurgaens groote vloeden, in de welcken afvijlſel van goudt en ſilver gevonden wordt. Uyt de bergen word oock azur-ſteen gegraven, en deſe groene koleur, die van de Sineſen *Xelo* genoemt wordt. Onder de ſtam *Tanga* wierd ſy om d'overvloet van rijs *Micheu* genoemt, dat is, rijsſtadt; doch voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Sunga*.

Bergen.

Aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt is de bergh *Tayu*, in welcks vermakelijck boſch een

een heerlijcke kerck der afgoden geſien wordt.

By *Xangcao* is een bergh, die ſy *Lingſung* noemen, op de welck, na dat het 's daeghs geregent heeft, des nachts altijdt een groote vlam flickert, maer niet by droogh weer. Dit volck, dat ſeer tot waengeloof overgegeven is, gelooft dat deſe vlam de geeſt van de bergh is; en dieshalven is omtrent de ſtadt *Sinchang* een heerlijcke kerck van het vuur.

Wateren. De poel *Cho* beſtaet uyt ſeer klaer water, en is byna noyt beroert, en niet verre van *Sinchang* gelegen.

De vloet *Xo* is by *Xangcao*; des ſelfs oorſprong welt op omtrent de ſtadt *Vançai*, die onder de volgende hooftſtadt ſtaet. 't Gerucht is eenparigh, dat het water van deſe vloet, gedroncken ſijnde, van vele ſieckten geneeſt. Binnen de wallen ſelf is een bron van ſeer goedt water, *Puenſive* genoemt.

D'elfde hooftſtadt

JVENCHEV.

't Gheweſt van deſe hooftſtadt verſchilt niet van de voorgaende, het ſy in vruchtbaerheydt, oft in vermaeck. Het gelijckt ſeer wel met het Lantſchap *Huquang*, daer aen het ſeer naby is.

Steden. Het beheerſcht vier ſteden, *Juencheu*, 2 *Fueny*, 3 *Pinghiang*, 4 *Vançai*. In de tijdt der koningen heeft het nu aen 't koninckrijck U, en dan aen dat van *Çu* behoort. De ſtam *Hana* noemde het *Ychúen*; maer *Tanga* heeft het met de tegenwoordige naem benaemt. Men graeft hier vitriol en aluyn; en telt 'er vier voorname kercken, die aen Helden gewijdt ſijn.

Bergen. De bergh *Niang*, oft d'aenſchouwelijke, is aen de zuydſijde van de hooftſtadt. Hy wordt alleen aenſchouwelijck oft ſienelijck genoemt, om dat hy van alle ſijden door ſijn ſteyle ſteenen ſchrickelijck, en om ſijn ſteylten en afgronden alleen geſien, en niet begaen kan worden. Hy begrijpt in ſijn ommekring drie hondert ſtadien; en daer vloeyt een bron uyt, die 't geheele jaer deur ſoo kout water opgeeft, dat niemant het drincken kan, 't en ſy het te voren eenige tijdt in de ſon geſtaen heeft.

Wateren. De vloet *Xo* wordt oock *Kin* genoemt; doch ick heb daer af breeder hier voor geſproken.

De poel *Tung*, aen d'ooſt-ſijde van de hooftſtadt gelegen, wordt het vermaeck van de ſtadt genoemt; want de Sineſen beſoecken die veel om hun gaſteryen te houden; en om deſe oorſaeck is aen des ſelfs oever een paleys, en verſcheyde ſalen, tot verluſtiging van de geeſt gemaeckt.

De poel *Mingyo* verſtreckt tot een gracht aen de hooftſtadt, en koomt overal in de ſtadt met grachten, daer ſchepen in konnen varen; aen d'ooſtſijde vereenight hy ſich met de voorgenoemde.

De twaelfde hooftſtadt

CANCHEV.

Gelegenheydt en edelheyt. DEſe hooftſtadt leght aen de plaets, daer de twee vloeden *Chang* en *Can* te ſamen vloeyen, die, ſich aen de noordſijde van de hooftſtadt uytbreydende, eenighſins een poel maken. Sy wijckt nauwelijcks voor d'eerſte hooftſtadt, jae ſy overtreft haer, als men op de groote inkomſten van de ſchatting, en van de koophandel, en op de groote toevloeying ſiet. Hier heeft een Onder-koning ſijn ſetel, die niet minder dan d'Onder-koning van 't Landtſchap is: want hy beſorght vier Lantſchappen, daer af hy oock de naem draeght, te weten, van *Kiangſi*, *Huquang*, *Fokien*, en *Quantung*, niet dat ſy geheelijck onder hem ſtaen; maer hy gebiedt over twee ſteden van yder Landtſchap, die naeſt hem ſijn. D'oorſaeck waerom deſe Onder-koning dus buyten de rijgh geſtelt wierd, is dat de roovers dit geweſt dickwijls met veel roveryen plaeghden. En vermidts de vlucht naer verſcheyde Landtſchappen voor hen open ſtont, (want de bergen van byna vier Landtſchappen komen hier by malkander) ſoo kon men hen ſwarelijck vangen. En dieshalven wierdt een beſonder Onder-koning geſtelt, om dat ter plaets, daer veel hoofden ſijn, veel ſinnen, en geen eenigheydt gevonden wordt. Men nam dan van yder Lantſchappelijck Onder-koning twee ſteden af; in voegen dat deſe nieuwe Onder-koning, met krijghs-benden verſien, en overal ſtercke wacht ſtellende, door ſijn heylſame raedt de raden en krachten der roovers en af-ſetters vernietight. Men heeft oock, tot onderhouding van dit krijghsvolck, een gemeene tol opgeſtelt, die de kooplieden gewillighlijck betalen; op dat ſy, van de roovers ſeker, hun waren

ſonder

sonder vrees souden mogen vervoeren.

Schip-brugh. Hier is een seer lange brugh, daer (soo ick my niet vergis) hondert en dertigh schepen onder leggen, te weten, ter plaets, daer de twee vloeden aen de wallen te samen komen. De schepen sijn met ysere ketenen onderling aen malkander gebonden, en met sware balcken overspreydt, daer dicke plancken op leggen. Op de brugh self is de tol-plaets; want een van de schepen is soodanigh gemaeckt, dat het lichtelijck geopent en gesloten wordt; op dat de schepen, de tol betaelt hebbende, deurvaren souden. Aen d'oever van de vloet, by de stadt *Sinfung*, is een treffelijcke toren, die in heerlijckheyt boven d'anderen uytsteeckt, seer hoogh, en van gehouwe steen, die ick gemenelijck, naer 't voorbeelt van *Severus* seven-soldering, d'achtkantige negen-soldering noem. Maer dewijl ick anderen, desen gelijck, elders beschreven heb, soo sal ick hier van dese niets meer seggen.

Onde namen. Dit gewest behoorde eertijdts aen de koningen van U, een weynigh daer nae aen die van *Jue*. Sedert is 't onder de stam *Cina Kieukiang*, en onder *Hana Changcan* genoemt. Het heeft tot noch toe de tegenwoordige naem, die 't van de stam *Sunga* gekregen heeft, behouden. De hooftstadt heeft van binnen en buyten veel heerlijcke gebouwen; maer 't sou te lang sijn yder in 't besonder te verhalen. Doch onder desen sijn twee heerlijcke kercken. Sy heerscht over twaelf steden, ten meestendeel in de bergen gelegen, 1 *Cancheu*, 2 *Utu*, 3 *Sinfung*, 4 *Hingque*, 5 *Hoeichang*, 6 *Ganyuen*, 7 *Ningtu*, 8 *Xuikin*, 9 *Lungnan*, 10 *Xeching*, 11 *Changning*, 12 *Tingnan*.

Watermolens. Op de vloet, langs de welcke men hier afvaert, sijn treffelijcke water-molens, daer uyt men lichtelijck het vernuft en de geest der Sinesen kan speuren, byna op een selve wijse, gelijck in Italien en Duytslandt gebout, die sy gebruycken om het water uyt de vloeden naer de rijs-ackers te doen loopen, te weten met groote en hooge raden, daer men kleyne vaten aen vast maeckt, die door 't gewelt en de loop van de vloet opgeheven, en omgedraeyt worden. Dese molens blijven ten meestendeel niet op een plaets vast, maer konnen sich roeren, en met schepen overal, daer men wil, gevoert, en tot malen gestelt worden.

Bergen. Aen d'oostsijde van de hooftstadt is de bergh *Tiencho*, daer op men 's nachts licht, gelijck geglomme kolen siet. Eenigen achten dat dit slangen oft spinne-koppen sijn, die, gelijck sy verdichten, sekere kostelijcke steenen, die sy aen 't hooft dragen, afwerpen, en daer na weêr inswelgen.

By *Sinfung* is de groote en dicke bergh *Hiang*, vermaert door de wonderlijcke genees-kruyden, die hier gevonden worden: men telt hier op tnegentigh seer hooge toppen. By *Ningtu* is de bergh *Kincing*, de vijf-en-dertighste der gener, die in de boecken van *Tausu* gepresen worden. De Sinesche Landt-beschrijvers seggen, dat men hier wilde beesten, en heel onbesuyste menschen, die naer de wijse der woeste beesten leven, vind, die sy nimmer elders als hier, en in de geburige bergen, gesien hebben.

Vloeden. De vloet *Can* heeft sijn oorsprong aen de stadt *Xuikin*, en, van daer noordewaerts niet verre van de hooftstadt afvloeyende, aen de welcke hy de naem geeft, ontfangt daer de vloet *Chang*, die aen de west-sijde van *Nangan*, op de grensen van het Lantschap *Huquang*, sijn oorsprong neemt. Dese twee vloeden, te samen vloeyende, deelen bynae 't heele Landtschap in het midden deur, en, voorby d'eerste hooftstadt gevloeyt, vergrooten de poel *Poyang*.

By *Lungnan* loopen drie vloeden te samen, te weten *Tao*, *Lien* en *Vo*.

De dertiende hooftstadt NANGAN.

Groote koopstadt. DE hooftstadt *Nangan* is de zuyderlijckste en uytterste stadt van dit Landtschap; en haer wallen worden van de vloet *Chang* bespoelt, 't welck in haer groote koophandel veroorsaeckt; dewijl alle de waren, die uyt geheel Sina naer *Quantung*, oft uyt *Quantung* naer 't overige van Sina gevoert worden, hier aenkomen moeten, en geloft sijn: want als men over de bergh gekomen is, worden de waren in de schepen gedaen, op dat men hen met het voor-ty langs de vloet *Chang* verder voeren sou. Andere waren worden, geloft sijnde, van arbeyders te landt door de bergen *Muilin* naer d'uytterste plaetsen, en voornamelijck naer de hooftstadt *Nanhiung* gevoert. Dese stadt is dieshalven groot en rijck, en heeft voor-steden, die grooter sijn, dan de stadt selve. Sy heeft onder sich vier steden, 1 *Nangan*, 2 *Nan-*

kang, 3 *Xangyeu*, 4 *Çungy*. Oock ſijn hier drie voorname kercken.

Dit geweſt behoorde eertijdts aen 't koninckrijck U, en wierdt onder de ſtam *Cina* en *Hana* in een ſelve plaets, als het voorgaende, geſtelt. Het heeft de tegenwoordige naem van de ſtam *Sunga*.

Aen de weſt-ſijde van de hooftſtadt is de bergh *Sihoa*, dat is, weſterlijcke bloem, ſeer aengenaem en wel gebouwt; en dieshalven ſchijnt hy de naem van bloem niet onwaerdigh. Van d'andere bergen valt my niets gedenckwaerdigh voor.

HET

NANKING, SIVE KIANGNAN, IMPERII SINARVM PROVINCIA NONA.

Cum privilegio S. Cæs. Maj. & Ordinum Belg. Fœderatæ.

HONAN

XANTVNG PARS.

CONFINIA.

HVQVANG

PARS.

KIANGSI PROVINCIÆ PARS.

FINIA CHEKIANG.

Notarum Explicatio.

- Metropolis. M. mons.
- Vrbs. Fl. F. fluvius.
- Civitas major. A. Amnis.
- Civitas minor. L. Lacus.
- Fortalitia.

Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent: 50 100 150 200 250 300

Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum: 5 10 15 20

Septentrio

Meridies

Occidens.

Oriens.

J. Blaeu Excud.

A

HET NEGENDE LANDTSCHAP

KIANGNAN,

Anders in 't gemeen genoemt

NANKING.

Edelheyt van de hooftſtad.

HOewel dit groot Landtſchap *Kiangnan*, om ſijn ſtaet en heerlijckheydt; de tweede plaets in dit uytterſte Aſia beſit, te weten d'eerſte na *Peking*, de welcke d'eerſte hooftſtadt; en de ſetel der Keyſers is; ſoo kan echter, als men des Keyſers tegenwoordigheydt alleen uytſondert, *Peking* geenſins met dit edelſte Lantſchap geleken worden; dewijl die alleen daer aen ontbreekt, om de kroon, en de waerdighſte plaets van dit heel uytterſte Aſia met recht te verkrijgen: want hier heeft, eer de Keyſerlijcke ſetel naer *Peking* gevoert wierdt, 't oude hof der oude Keyſers geweeſt; en de ſtammen *U*, *Cyn*, *Sung*, *Ci*, *Leang*, *Chin*, en *Tanga* hebben naer 't zuyden hun vaſte ſetel, en hun Keyſerlijcke ſtoel geſtelt: oock heeft hier de ſtam *Taiminga* eenige tijdt geheerſcht, tot dat ſy naer *Peking* verhuyſde; op dat de Keyſer te lichter van naby de pogingen der Tartars, ſoo ſy iets aenvingen, tegenſtaen ſou. Hoewel deſe dingen dus, gelijck ick geſeght heb, gegaen ſijn, ſoo ſijn echter tot aen onſe tijden in d'Opper-hooftſtadt van dit Landtſchap, nu *Kiangning* genoemt, het paleys des Keyſers, en alle overigheden, gelijck in de Keyſerlijcke hooftſtadt *Peking*, gebleven en onderhouden, ſchoon weynigh voor deſen de Tartars de koninckſlijcke paleyſen, die waerlijck heerlijck waren, en alle de prachtige gedenck-teekenen tot aen de gront verdelght en verwoeſt hebben, om hun haet, overlang tegen de ſtam *Taiminga* ontfangen, uyt te ſpuwen, en om de begeerte van hun wraeck, tegen haer en 't hare opgenomen, te verſaden; vermidts ſy eertijdts van deſe ſtam ſchandelijck uyt Sina verdreven waren. Seker, ſoo heerlijcke en treffelijcke wercken, dat ſy met recht onder de wonderen des weerelts geſtelt mogen worden: voornamelijk de prachtighſte graven der Keyſers, die meer dan eens verwondering in my ontſteeken hebben, en op een heel barbariſche wijſe verdelght ſijn. Sy, hier meê niet vernoeght, hebben oock de naem van de hooftſtadt, en van 't Lantſchap verandert, en 't Lantſchap *Kiangnan*, in plaets van *Nanking*, en de hooftſtadt *Kiangning* geheeten, die te voren *Ingtien* genoemt was: ja ſy hebben deſe hooftſtadt oock van haer koninklijcke naem en waerdigheydt, en van alle haer overigheden, die aen een koninckſlijck hof behooren, berooft.

De Tartars hebben de verçieringen van de ſtad verdelght.

By d'edelheydt en vermaertheyt van dit Landtſchap koomt noch des ſelfs groote ruymte en treffelijcke vruchtbaerheydt, en de groote koophandel, vermidts het d'edelſte ſteden van geheel Sina in ſich begrijpt; en ſoo groot als byna 't getal der hooftſteden en ſteden ſijn, ſoo veel groote koopſteden kan men daer beſpeuren. Hier is overal ſoo groot een menighte van kooplieden, en ſoo groot een toevloeying van waren, dat 'et byna 't geloof der menſchen overtreft; en ick magh ſelf wel met recht vreeſen dat ick de gene, die dit niet geſien hebben, ſwarelijck ſal konnen overreeden om my hier in te gelooven. Seker, ick ſou ſelf, indien een ander dit verhaelde, ſwarelijck konnen toeſtaen, ſoo ick het ſelf niet met mijn eyge oogen geſien, aengeſchout, en daer over verbaeſt geweeſt, en dickwijls tot my ſelf geſeght hadt: my dunckt dat ick hier alle de ſchepen, die in de heele weerelt ſijn, in dit eenigh Landtſchap ſie te ſamen komen, als men op der ſelver getal en menighte ſiet. Want dewijl dit heele Landtſchap van vloeden en poelen deurgeſneden is, en de wegh van daer naer alle deelen van dit heel uytterſte Aſia open is, en alle ſchepen, waer ſy oock verder willen trecken, hier moeten te ſamen komen, ſoo moet nie-

Groote koophandel in Nanking.

Ongeloofſelijcke menigte der ſchepen.

niemant vreemt achten, dat hier soo groot een menighte van schepen is : want alles koomt herwaerts uyt de vloet *Kiang*, deur vaerten, die uyt de natuur, oft met handen gemaeckt sijn. Hier is de vloet, die van M.Paulus Venetus *Quiang* genoemt word, en dit Landtschap in 't midden deursnijdt, en, daer deur geloopen hebbende, in zee loopt deur een groote mont, die veel mijlen wijdt is, daer de grootste schepen oock in konnen komen.

De vloet Quiang, volgens M.Paulus Venetus.

Dit Landtschap heeft weynigh bergen, behalven aen de zuydsijde. Hier is overal een groote overvloet van sijde, en oock van katoen, jae soodanigh, dat men seght, dat d'eenige stad *Xanghai* met de toebehorende dorpen wel twee hondert duysent wevers in sich begrijpt; daer af 't grootste deel, jae de geheele menighte, met weven van katoen besigh sijn. Maer 't gene, 't welck noch wonderlijcker schijnt, is dat de vrouwen in dit werck meest uytsteecken, vermidts de mannen voornamelijck met het bouwen van de landen, en met d'andere handelingen sich bemoeyen: ja men vind daer mannen, die, terwijl hun vrouwen het katoen wercken en weven, hun kinders als voedsters besorgen en opvoeden. 't Is dieshalven geen wonder dat dese stadt alleen aen de Keyser tot schatting betaelt, en dit enckel van katoen, een somme van twee hondert en vijftigh duysent dukaten. Want al het gene, dat in 't Lantschap *Nanking* gemaekt wordt, overtreft, gelijck men acht, alle andere dingen, elders gemaeckt, soodanigh, dat men by gelijckenis seght, dat de beste dingen uyt *Nanking* komen; in voegen dat dese eenige bygevoeghde naem de prijs en waerde vermeerdert. De Portugesen noemen dit Lantschap gemenelijck *Lankin*, en dolen hier in met die van *Fokien*, daer meê sy groote handel doen, en die, ruw in het spreken sijnde, volgens een gemeen gebreck van dit volck, al 't gene, dat met *n* begint, in *l* veranderen.

Katoenwerckers.

Grensen.

De grensen van dit Landtschap sijn, naer 't oosten en zuydoosten de zee, naer 't zuyden 't Landtschap *Chekiang*; naer 't zuydtwesten werdt het van 't Landtschap *Kiangsi* gesloten; aen de westsijde heeft het *Huquang*, naer 't noordwesten heeft het *Honan*, en 't overige wordt van *Xantung* omhelst.

Het is in 't geheel in veertien hooftsteden, als in soo veel mindere Lantschappen, verdeelt, en heeft onder sich hondert en tien steden, en byna ontellijcke mindere plaetsen. Men telt daer in negentien hondert duysent negen-en-sestigh duysent acht hondert en sestien duysent gesinnen, dat is, byna twintigh hondert duysent; en negen-en-tnegentigh hondert duysent seven-en-sestigh duysent vier hondert en negen-en-twintigh mannen, dat is, byna tien millioenen. De schatting van de rijs is meer dan negen-en-vijftigh hondert duysent vijf-en-tnegentigh duysent vier-en-dertigh sacken; en het betaelt van d'ongewerckte sijde oft garen niet meer dan ses duysent acht hondert drie-en-sestigh ponden; van alderhande gemaeckte sijde-lakenen acht-en-twintigh duysent vier hondert en twee-en-vijftigh stucken; twee duysent seven-en-seventigh rollen van geweve hennepdoeck. Voor de schatting van 't katoen is geldt gestelt; acht-en-vijftigh hondert duysent vier duysent twee hondert en seventien bundelen stroy oft hoy, tot voeder voor des Konings paerden; seven hondert duysent vijf duysent een hondert pont souts; 't welck, by malkander gebracht, een ongelooffelijcke menighte gelts uytmaeckt. Daer by, ick heb van d'opperste meester der schattingen, in eenige dingen mijn vrient, onlangs gehoort, dat dit eenigh Landtschap jarelijcks, alles by malkander gerekent, twee-en-dertigh millioenen dukaten in des Keysers schatkist bracht. Dit is geen soo groot wonder, dewijl 'er, behalven de schattingen hier voor genoemt, noch vijf tol-plaetsen sijn, en alles, dat uyt de hooftstadt *Nanking* gaet, oft daer in gevoert wordt, sekere tol moet betalen.

Getal van de menschen, en van de schatting.

De inwoonders van dit Landtschap sijn seer beschaeft, gedienstigh en beleeft, schrander van vernuft, en tot de boeck-oefseningen seer bequaem; en in alle scholen vindt men veel geletterden, die daer op de proef gestelt worden. Sy sijn oock kloeck en naerstigh in de handtwercken, en daer in seer vlytige werck-lieden.

Aerdt van het volck.

De Jesuyten hebben in dit Landtschap een grooter getal der gener, die Christus navolgen, dan elders, daer wel dertigh Priesters toe van noode waren, schoon 'er niet meer dan drie van onse Societeyt sijn. Men vindt hier overal veel kercken, aen de ware Godt gewijdt; twee sijn 'er in d'eerste hooftstadt; en d'anderen, deur 't Landtschap verspreyt, hebben niets, dan yder een Harder van noode. Maer dewijl dit Landtschap 't eerste in edelheydt van de zuyderlijckste

De Christelijcke Wet bloeit daer.

lijckſte is, ſoo heb ick goedt geacht iets hier by te voegen, om volkome verſtant van Marcus Paulus Venetus te krijgen.

Wat Mangin is.

Voor eerſt moet men weten, gelijck ick elders aengeweſen heb, dat deſe negen Lantſchappen met een gemeene naem *Mangin* van de Tartars genoemt worden, en dat M. Paulus Venetus in Sina gekomen is toen de Tartars d'oorlogh tegen *Mangin* voerden, na dat ſy niet lang te voren *Catay*, oft de noorderlijcke Landtſchappen van Sina ingenomen hadden, die de weſterlijcke Tartars, niet den Sineſen, maer de ooſterlijcke Tartars ontweldight hadden. Want d'ooſterlijcke Tartars van *Kin*, in Sina getreden, hadden de Keyſer ſelf verwonnen, en hem gedwongen de vlucht naer de zuyderlijcke geweſten te kieſen. Maer uyt de hiſtorie van Sina blijckt, dat de Tartars van *Kin* al lang te voren, te weten twaelf hondert en ſes jaren voor Chriſtus geboorte in Sina ingevallen ſijn, en deur de noorderlijcke geweſten een ingang met de wapenen voor ſich gebaent hebben; en dat eyndelijck de weſterlijcke Tartars van *Samahania* een groot deel van Aſia ingenomen, en d'oorlogh van *Mien* afgedaen hebbende, oock de wapenen tegen de Sineſen aennamen, en, op de zuyderlijcke Landtſchappen aenvallende, alreê deur *Junnan* en *Queicheu* in 't Lantſchap *Suchuen* gekomen waren, en, deur de landen van *Sifan*, oft *Prieſter Joan* getrocken, in de noorderlijcke Landtſchappen invielen, daer dit volck, eer ſy de Keyſer van Sina met oorlogh moeyden, de Tartars van *Kin* geheel uyt Sina dreven. Daer na hebben ſy verſcheyde Keyſers, d'een na d'ander, van hun onderſaten verkoſen, en in verſcheyde Landtſchappen de wapenen voerende, met oorlogh vervolght, tot dat ſy eyndelijck, in 't jaer twaelf hondert negen-en-ſeventigh, het geheele Rijck van Sina tot loon van hun verwinning verkregen.

Waer, en wanneer M. Paulus Venetus eerſt in Sina is gekomen.

Maer M. Paulus Venetus is voor d'eerſte mael in Sina gekomen in 't jaer twaelf hondert vijf-en-ſeventigh, gelijck uyt ſijn ſchriften klaer genoegh blijckt, ſonder te weten dat de noorderlijcke Lantſchappen eertijdts aen de Sineſen hadden geweeſt: want deſe Tartars, die in de tijdt van M. Paulus Venetus heerſchten, hadden deſe landen van andere Tartars ontfangen, en niet van de Sineſen: oft hy heeft die, naer de wijſe der Tartars, *Catay* genoemt; ja ick ſou durven verſekeren dat M. Paulus Venetus deur de zuyderlijcke, en niet deur de noorderlijcke Landtſchappen in Sina is gekomen; 't welck ick uyt ſijn ſchriften kan aenwijſen, en oock om dat hy geen gewach van deſe groote muur maeckt; niet om dat, gelijck ſommigen wanen, deſe muur toen van de Tartars neêrgeworpen was, 't welck valſch is, gelijck d'ervarentheydt, met d'oogen beveſtight, en alle hiſtorien van Sina getuygen; maer om dat Marcus Paulus Venetus ſoo verre niet gekomen is: hoewel de ſelve Venetus ſeght ('t welck dit mijn ſeggen noch beveſtight) dat hy buyten 't koninckrijck *Mangin* niet meer dan twee Landtſchappen geſien heeft, ſoo doolt hy naer mijn oordeel, dewijl hy ten minſten vier bewandelt heeft, gelijck ick elders ſal vertoonen, daer meer gelegentheyd om van deſe ſaeck te ſpreken ſal ſijn. Maer welcke ſijne ſteden *Quinſai*, *Singui*, *Cingianfu*, en vele anderen geweeſt hebben, ſal ick klarelijck toonen, ſoo uyt ſijn eyge geſchriften, als uyt de gelegenheydt en namen der plaetſen.

Doling van de groote muur.

D'eerſte oft Opper-hooftſtadt KIANGNING, eertijdts INGTIEN en NANKING genoemt.

Oude namen.

GUejus, Koning van 't Rijck *Çu*, heeft d'eerſte grontveſt van deſe hooftſtadt geleydt, en haer *Kinling*, 't welck 't goude Landtſchap betekent, genoemt. D'eerſte van de ſtam *Cina*, de naem veranderende, noemde haer *Moling*. De koningen van U, die in deſe ſtadt hun hof hielden, hebben haer *Kienye* genoemt. De ſtam *Tanga* heeft haer met de naem *Kiangning* geheeten, die weêr van *Taiminga* in *Ingtien* verandert is. Maer de Tartars, die nu Sina beſitten, hebben de naem van *Kiangning* weêr te voorſchijn gebracht. Deſe ſtadt leght (indien 'er een in dit geheel uytterſte Aſia is) in een ſeer aengename plaets, en op een vette gront, dicht aen de vloet *Kiang*, aen d'ooſtſijde, van de welck men met recht magh twijffelen oft ſijn vermaeck, oft nuttigheydt grootſt is: want deſe vloet vloeyt niet alleenlijck voorby de ſtadt, maer men kan, door middel van grachten, met handen gemaeckt, oock met groote ſchepen deur de heele ſtadt varen. Deſe hooftſtadt overtreft, naer 't gevoelen der Sineſche Landt-beſchrijvers, alle

Treffelijckheyt van de ſtadt.

ſteden van de geheele weerelt, niet alleenlijck in grootheydt, maer oock in ſchoonheydt. En ſeker, indien wy rechtvaerdige oordelers der dingen willen ſijn, men ſal ſeggen dat ſy voor ſeer weynige beſwijckt. Wat het binnenſte aengaet, dat is ten meeſtendeel vlack, behalven dat men hier en daer eenige aengename heuveltjes ſiet. Sy is vol van paleyſen, kercken, en ſeer hooge torens, van de welcken een onder d'anderen uytmunt, die door ſijn heerlijckheydt de gene verre overtreft, die ick in *Lincing*, een ſtadt van 't Landtſchap *Xantung*, beſchreven heb. Deſe ſtadt heeft veel ſteene bruggen, die op veel bogen en gewelffelen ſteunen, en wijckt voor geen anderen in gemene en beſondere gebouwen, in ſoetigheydt en mildtheydt des hemels, vruchtbaerheydt van gront, uytſtekentheydt van vernuften, beſchaeftheydt en beleeftheydt van ſeden, en treffelijckheydt van tael. Hier

Paleys.

heeft een ſeer groot paleys geweeſt, vierkant van gedaente, welcks eene ſijde twee hondert ſchreden meer dan een Italiaenſche mijl lang was, 't welck van de muur, die 't grootſte en voornaemſte deel van de ſtadt

Muur.

omhelſt, beſloten wierd. Deſe muur heeft twaelf poorten, die met yſere platen benagen, en van weêrſijden met geſchut beſet ſijn, en in haer ommekring twintigh Italiaenſche mijlen begrijpt. Hier komt noch een derde ſtadts-muur by, die niet met een deurgaende regel voort-gaet, maer alleenlijck in die plaetſen, daer het grootſte gevaer ſchijnt te dreygen, en daer de konſt aen de natuur behulpigh kan ſijn. De Sineſen beſchrijven des ſelfs grootheydt, als ſy ſeggen, dat twee ruyters, des uchtens vroegh deur een ſelve poort uytgeſonden, om van malkander af d'omkeer te doen, eerſt des avonts d'een d'ander ontmoet hebben: daer uyt men lichtelijck de maet en grootheydt van de ſtadt verſtaen kan. De

Beſetting.

krijghs-beſetting beſtaet in veertigh duyſent krijghs-knechten. Ick ga hier met voordacht de hoven, boſſchen, poelen, en d'andere dingen in de ſtadt, die gedenckwaerdigh ſijn, met ſtilſwijgen voorby. Ick moet echter iets van deſe toren ſpreken, die, op een uytſtekende heuvel ſtaende, met recht

Mathematiſche inſtrumenten.

de wis-konſtige toren genoemt magh worden, vermidts men daer drie inſtrumenten van deſe konſt of wetenſchap bewaert, die, gelijck ick acht, huns gelijck, oft geen beter in de weerelt hebben. 't Eerſte inſtrument is een bol, oft een hemelſche Sphera, met ſijn meridianen en parallelen onderſcheyden. Het tweede is een *Armilla aquatoria*, in drie circkels beſtaende, de horiſon, meridiaen en verticael-cirkel, die ſich met haer pennetjes beweeght. Het derde inſtrument is een armillare Sphera, geheel met d'onſen gelijck. Yder inſtrument heeft twaelf voeten in de recht deurgaende lijn. Sy ſijn alle van vergult koper, en ſeer konſtelijck gewerckt. De voeten, daer ſy op ſtaen, ſijn gegote kopere draken, alles ſeer fraey en konſtelijck gemaeckt, dat oock Tycho Brahe ſelf niet daer op te beriſpen ſou weten. 't Is nu drie hondert en vijftigh jaren geleden, dat deſe inſtrumenten hier van de Tartars uyt de ſtam *Juena* geſtelt ſijn: doch ſy behouden noch hun eerſte ſchoonheydt, als oft ſy nu eerſt gemaeckt waren.

Heerlijcke graven der Keyſers.

Maer wy moeten een weynigh buyten de hooftſtadt gaen, ſoo wy de graven der oude koningen wat naerſtighlijcker willen beſichtigen. Daer is een groot boſch, met pijn-boomen beplant, aen de noordt-ooſtſijde, dicht by de wallen, van alle ſijden met muuren omringt, 't welck in ſijn ommekring twaelf Italiaenſche mijlen groot is, en een bergh, daer de graven ſijn, in ſich beſluyt. Doch het ſou te lang vallen, die hier van ſtuck tot ſtuck te beſchrijven; en oock is 't hier de plaets niet. 't Luſt my echter een treffelijcke kerck, die in dit boſch is, eenighſins met deſe woorden af te ſchilderen. Dit is ſeker een koninklijck werck, 't ſy men op de ſwaerte, oft op de heerlijckheyt ſiet. Het is heel van hout, behalven de muren, die van gebacke ſteen ſijn, en ſtaet op een hooge heuvel, oft op een hooghte, rontom met vierkante ſteenen opgehaelt. Hier ſijn vier trappen met veel treden, van dicht marmer, die ſich naer de vier deelen des werelts ſtrecken, langs dewelcke men naer dit gebou gaet. Men vindt hier vijf portalen, van de welcken yder twee rijgen van pijlers telt, die wel van hout ſijn, maer langwerpigh, rondt, en wonderlijck gladt geſchaeft, en ſoo dick, dat twee mannen die nauwelijcks konnen omvademen. De hooghte komt oock wel met de dickte, en gevoegelijckheydt over een; want ſy ſijn vier-en-twintigh ellebogen hoogh, daer ſware balcken dwars over leggen, op de welcken weêr kleynder pijlers ſtaen, die het dack dragen, welcks gewelffel koſtelijck gewerckt, en met goudt verçiert is. De deuren van de kerck ſijn met geſnede lauweren, en met vergulde platen beleydt. De wan-

wandelryen buyten,de veynſters, met kringen en bochten verciert en uytgeſneden, worden met gevlochte draet bekleedt, op dat de vogelen, daer op ſittende, dat niet vuyl ſouden maken. Dit draetwerck is echter ſoo dun en fijn, dat het 't inkomende licht niet verhindert; 't welck in groote en prachtige gebouwen, en voornamelijck in de paleyſen, gebruyckt wordt. In de buyck, oft in 't midden van de kerck, ſijn twee troonen, ſeer heerlijck gemaeckt, en met koſtelijcke geſteenten verciert. In 't bovendeel van deſe tronen ſijn twee ſtoelen, op d'een daer af ſit de Koning, terwijl hy offert, 't welck aen hem alleen in de kerk veroorloft is. D'andere ſtoel wordt voor de godtheydt ſelve leêgh gelaten, als oft ſy 'er tegenwoordigh was, om 't offer t'ontfangen. Men ſiet echter geen beelt op deſe ſtoel, die voor haer ledigh ſtaet. Buyten de kerck in d'ope lucht ſiet men veel altaren opgerecht, van roodt-achtigh marmer, de welcke de ſon, maen, de bergen en vloeden van Sina vertoonen. De Sineſen ſeggen, dat alle deſe dingen buyten de kerck geſtelt ſijn, op dat ſy niet van iemant aengebeden ſouden worden, en dat men weten ſou dat ſy van de gene geſticht ſijn, de welck in de kerck van de Keyſer ſelf geeert wordt. Rondtom de kerck ſijn verſcheyde kamers, oft eer cellen, die, gelijck ſy willen, eertijdts baden ſijn geweeſt, daer de Keyſer, als hy offeren ſou, en ſijn medehelpers ſich eerſt wieſſchen. Daer ſijn ſeer breede wegen, die naer deſe kerck, en naer de koninckſlijke graven ſtrecken, van weêrſijden met oude pijn-boomen in vijf rijgen beplant, en op een behoorelijcke en gelijcke ruymte van malkander ſtaende. Men moght eertijdts, op verbeurte van 't leven, niet een tack daer af ſnijden, oft ſchenden. Men ſiet nauwelijcks een boom op de bergh, die 'er niet met de hant geplant is. Hier hebt ghy in 't kort de beſchrijving van 't boſch, en van de kerck, die ick ſelf geſien heb. Want terwijl ick te *Nanking* verkeerde, ſtont die onder de toeſicht van de groote *Eunuchus*, die toen de Chriſtelijcke Godsdienſt aengenomen hadt. Daer ſou meer van 't boſch, en van de graven der koninckſlijcke ſtadt *Peking* te ſeggen ſijn; maer men moet die nu met de gedachten begrijpen, vermidts de Keyſers ſelver daer tegenwoordigh ſijn. Doch die en deſe graven ſijn nu geheel van de Tartars verdelght en verwoeſt, alle boomen omgehouwen, de graven opgedolven, en de kercken en paleyſen neêrgeworpen. De ſtadt ſelve heeft echter weynigh, oft niets van haer eerſte glans verloren, behalven het koninckſlijck paleys. Men telt daer noch over de tien hondert duyſent hoofden, behalven de groote beſetting der Tartars. Want de Landtvooght der zuyderlijcke Landtſchappen voor de Tartariſche Keyſer houdt ſijn wooning in deſe ſtadt.

Groote viſſchery.

In de maenden van April en May wordt hier in de groote vloet *Kiang*, dicht aen de hooftſtadt gelegen, een groote menighte van ſeer goede viſſchen gevangen, die van de Sineſen *Xiyú*, en van de Portugeſen *Sauel* genoemt worden, in welcke tijdt de Keyſer ſeker groote *Eunuchus* ſtelt, die deſe viſſchen, gevangen ſijnde, levendigh, en in 't ys begraven, met ſchepen, daer toe geſchickt, (welck ys ſy in de winter vergaderen, en de geheele ſomer deur hier toe bewaren, gelijck by ſommige volcken van Europa ook in 't gebruyck is) met groote ſorghvuldigheydt naer *Peking* tot de Keyſer ſelf ſendt; en hoewel men meer dan twee hondert Duytſche mijlen reyſen moet, ſoo wordt echter deſe reys in ſeer korte tijdt, te weten in acht oft tien dagen, afgedaen. Want deſe ſchepen worden 's nachts en 's daeghs voortgetrocken, en dit van menſchen, die daer toe geſtelt ſijn: en als d'een party moede is, ſoo komen 'er weêr nieuwen aen, die ter beſcheyde plaetſen, gelijck onſe poſten, altijdt vaerdigh ſijn. Men ſendt ook een geſchrift voor uyt, die d'uur van de dagh, in de welcke 't ſchip aenkomen ſal, aenwijſt; en in deſe ſaeck te miſſen ſtreckt ook tot gevaer van 't leven voor de Landtvooght. Men ſendt yder weeck in deſer voegen twee ſchepen, ſoo lang deſe viſſchery duurt. Men ſpaert ook geen koſten, ſoo de Keyſer ſlechts deſe leckere viſſchen ſmaken magh, die hy ook aen ſijn Overſten meêdeelt. Men verſendt ook op een ſelve wijſe uyt deſe ſtadt alle drie maenden vijf ſchepen, met koſtelijcke ſijde rollen, en alderhande lakenen geladen, die men te hoof naer de Keyſer ſendt. Men noemt deſe ſchepen *Lungychuen*, als of men ſchepen met draeksкleederen ſeyde, om dat ſy aen de Keyſer, welcks wapenen draken ſijn, geſonden worden. Wat my aengaet, ick heb nooyt iets dusdanigh heerlijcker en ſchoonder geſien, als deſe ſchepen; en ick acht oock dat men 't niet lichtelijck ſal vinden: want

Geſchenken van ſijde.

ſy ſijn

sy sijn rondtom verguldt, en met roode verwe geschildert,en schijnen uytsteekende heerlijck, en boven maten kostelijck. En indien de schepen der andere Landtvooghden, daer af ick hier voor gesproken heb, dese schepen van *Nanking* ontmoeten, soo moeten sy voor hen wijcken en strijcken.

Kercken der Jesuyten.

Maer onse Societeyt heeft onlangs dese stadt met een andere verciering verciert, te weten met twee kercken, aen Godt gewijdt, en een kappelle aen S. Michiel op een heuvel, die daer af de beschermer is. In dese stadt sijn oock seer veel menschen, die van over lange 't ware licht des geloofs, en de ware Godt aengenomen hebben. Sy heerscht over seven steden, 1 *Kiangning*, 2 *Kiuyung*, 3 *Lieyang*, 4 *Liexui*, 5 *Caoxun*, 6 *Kiangpu*, 7 *Loho*.

Bergen.

By *Kiuyung* is de bergh *Mao*, die d'eerste plaets van geluck en vermaeck in de boecken van *Tausu* verkregen heeft.

Ni is een bergh, aen de noordoost-sijde van de hooftstadt, daer een kerck der afgoden is, in de welcke duysent en meer beelden der afgoden sijn.

De bergh *Fang*, aen de zuydoost-sijde van de hooftstadt gelegen, is ten minsten hierom gedenckwaerdigh, dat sy van de Keyser *Xius* deurboort wierdt; in welck werck,gelijck men seght,vijf duysent mannen besigh sijn geweest: want hy hadt van de bergh-kenners, dese bedriegers,(die, gelijck wy elders geseght hebben, voorspoet oft tegenspoet uyt de gedaenten der bergen ramen) gehoort, dat dese bergh het Rijk aen een ander aenstaende Keyser voorseyde; en dieshalven deê hy, om dese noodtschickelijcke invloeying wegh te nemen, dese bergh deurgraven.

De bergh *San* is aen d'ooststijde van de hooftstadt, van de welck een gedeelte tot in de vloet *Kiang* voort-loopt, en met vele dicke en ysere ketenen omringt is, op dat, gelijck de Sinesen heel belachelijck seggen, hy niet wegh vluchten sou; maer in der daet, op dat de scheepslieden lichtelijcker de schepen met haken souden tegenhouden: want dewijl dese klip seer hardt is,soo souden sy nauwelijcks op eenige andere wijse het stooten en breken van hun schepen konnen beletten.

Wateren.

De poel *Cienli*, oft van duysent stadien, by *Lieyang*, paelt aen de poel *Tai*.

Buyten sekere poort van de hooftstadt, die sy *Taiping* noemen,naer 't zuydwesten, is de poel *Hiuenúú*, die kleyn is.

De poel *Tanyang* is by *Liexui*, en raeckt van daer tot aen de grensen van de stadt *Taiping*.

Aen de zuydsijde van de hooftstadt is 't eylandt *Pelu*, in de vloet *Kiang*, hierom vermaert, om dat niet verre van dit eylant, onder de stam *Sunga* de legers der zuyderlijcke Landtschappen geslagen en verstroyt wierden.

't Eylandt *Changcung* is by de hooftstadt selve.

Teuxu, een kleyn eylandt, leght naer 't zuydtwesten.

De tweede hooftstadt FVNGYANG.

DE Keyser *Yvúús* heeft het geweest, daer in nu de hooftstadt *Fungyang* gelegen is, aen 't Landtschap *Yang* toegeschreven, en dat onder de heerschappy oft constellatie van 't gestarnte *Teu* gestelt. In d'oude tijden der koningen heeft het koninckrijck, *Tuxan* genoemt, hier geweest: sedert hebben de koningen van *Çu* dat ingenomen. De stam *Hana* maeckte daer weêr een schatbaer koninckrijck, *Chungli* genoemt, sonder dat echter met de naem en waerdigheydt van hooftstadt te beschencken: want daer was toen niets, dan een stadt, *Haocheu* genoemt. Maer vermidts een kleyne offeraer, d'eerste van de stam *Taiminga*, een burger van dese stad was,soo heeft hy sijn vaderland grootelijcks verheven en veredelt; en, de stadt vergrootende, nieuwe en stercke wallen gemaeckt, die vijftigh stadien in hun omkring hadden. Hy verheerlijckte oock wonderlijck de graven sijner voorouders, dewelcke tot aen die tijt duyster en onbekent hadden geweest, en verçierde hen met een koninckslijcke pracht. Hy vermeerderde oock de stadt met groote en prachtige gebouwen, begiftighde haer toen met de tijtel van hooftstadt, stelde daer een Onder-koning, gaf haer gebiedt en recht-pleging over achtien steden, en was d'eerste, die haer *Fungyang* noemde, 't welck edelheydt van de Phenix betekent. Kort,hy stelde haer tot de naeste aen de Keyserlijcke stadt. De namen der steden, over de welcke sy gebiedt, sijn, 1 *Fungyang*, 2 *Linhoai*, 3 *Hoaiyuen*, 4 *Tingyuen*, 5 *Vho*, 6 *Hung*, 7 *Xeu*, 8 *Hokieu*, 9 *Mungching*, 10 *Su* ⊙, 11 *Hiutai*, 12 *Tienchang*, 13 *So* ⊙, 14 *Lingpi*, 15 *Ing* ⊙,

Oude namen.

Vergrooting en verheerlijcking.

Steden.

15 *Ing* ⊙, 16 *Tacho*, 17 *Hao* ⊙, 18 *Ingxan*.

Hoedanigheydt van het landt.

Het landt van dese stadt heeft geen bergen gebreck, maer wordt van groote vloeden besproeyt en vruchtbaer gemaeckt, 't welck een weelderige en aengename gront veroorsaekt; doch is meest hier door vermaert, om dat twee van sijn inwoonders, van slechte staet geboren, tot de hoogste waerdigheydt van 't Rijck verheven sijn. D'eerste van hen was *Lieupangus* genoemt, die, uyt de staet van roover 't hooft opsteekende, de stam *Cina* verdelght, en die van *Hana* gesticht heeft. Dese was, aen de noordsijde van dit landt, niet verre van de stadt *Poi*, geboren. D'ander was *Chu*, een seer slecht offeraer, en daer na een roover, de welcke, de Tartars verdreven hebbende, Keyser van Sina, en een stichter van de stam *Taiminga* geweest heeft. De Keyser *Yvus* heeft dese landen oock niet weynigh veredelt, om dat hy van de Keyser *Yaúus* in de stadt *Mao* tot een koninckje verheven was. Het heeft niet alleenlijck Keysers, maer oock de stichter der Philosophen aen de Sinesen voortgebracht, te weten *Laôsúús*, die voor *Cungfutius* self heeft geleeft, en de secte van *Epicurus*, oft eer een, die hem gelijck was, den Sinesen geleert. Men seght dat hy in de stadt *Mao* geboren was.

Vermaerde mannen.

Laôsúús, de stichter der Philosophen.

Gelegenheydt en eygenschap.

Dese groote hooftstadt leght in het geberghte, en besluyt binnen haer wallen vele heuvels, die alle door de gemeene en besondere gebouwen aensienlijck sijn.

Sy heeft ses treffelijcke kercken, aen Helden gewijdt; en in dese bergen groeyt talck, en alssen, die van de Sinesen root genoemt wordt, en die sy wel begeeren om in de genees-middelen te gebruycken.

Voorname bergen.

De bergh *Júnmu* is by *Linhoai*. *Júnmu* betekent talck, naer welcks overvloet de bergh self genoemt is.

By de stadt *Xeu* is de bergh *Çukin*, daer men een groot stuck goudts vond, 't welck men tegen vele sieckten gebruyckte; en dieshalven acht men gemeenlijck dat het door de Chimie gemaeckt was.

De bergh *Moyang* is by *Hiutai*; hy wordt de harders-bergh genoemt, om dat, gelijck men seght, een seer schoone maeght hier eertijdts dit ambacht gepleeght heeft.

Vloeden.

De groote vloet *Hoai* scheydt het heele landt in 't midden deur, en heeft sijn oorsprong in 't Landtschap *Honan*, in het geberghte van de stadt *Tungpe*, van daer sy deur *Honan* heen vloeyt, en aen de noordsijde in de stadt *Hokieu* koomt, en, een seer lange streeck voort-geloopen hebbende, by *Hoaigan* 't water van de Geele vloet vermeerdert, en met de selve heel ongestuymigh en verbaest in zee valt.

De vloet *Fi* heeft sijn oorsprong by de stadt *So*, aen d'ooststijde van de poel, die men aen de heuvel *Lung* siet.

Xinglung is een eylandt in de vloet, by *Linhoai*.

De derde hooftstadt SVCHEV.

Oorsprong van de stadt, en oude namen.

DE gene, die eerst uyt de Sinesen dese landen bewoont heeft, was *Taipeus*, onder de stam *Cheva*, gelijck ick breeder in mijn Kort begrijp der historien verhael: want hy, een menighte van menschen uyt de noorderlijcke Lantschappen meê nemende, vestte sijn wooning in dese landen, en was d'eerste, die dese menschen, te voren woest en onbeschaeft, besadighde, en tot heusche seden pooghde te brengen. Daer na, te weten in de tijdt van de Keyser *Vui*, verkreegh dit gewest de koninclijcke tijtel en waerdigheydt, en wiert het koninckrijck U genoemt. Maer na dat dese koning verdelght was, hebben de koningen van *Jue* dit gewest met de wapenen ingenomen, maer niet lang ingehouden, volgens de loop en omkeer der weereltsche dingen: want de koningen van *Jue* wierden oock door die van *Çu* verdelght, en 't landt weêr onder-gebracht. Eyndelijck heeft de stichter van de stam *Cina* alle de koningen overwonnen, en dese landen aen 't Landtschap *Hoeiki* toegeschreven. D'eerste, die dese hooftstadt *Súcheú* genoemt heeft, was de koning *Suius*. De stam *Tanga* heeft haer *Changcheu*, en *Sunga Pingkiang* geheeten; maer *Taiminga* heeft haer de naem van *Sucheu* weêrgegeven.

Toen d'offeraer *Chu* de wapenen tegen de Tartars aentastte, deê dese hooftstadt, met de steden, die onder haer stonden, en alle de sijde van hun hooftstadt hielden, een lange tijdt treffelijcke tegenstant: want een der Tartarische Vorsten beschermde haer eenige tijdt tegen de verwinnende wapenen van *Húnguú*; en dieshalven moet sy, gelijck een stadt, die eertijdts weêrspannigh heeft geweest, sedert die tot aen dese tijden een overgroote schatting betalen, jae soo groot, als nauwelijcks twee geheele Landtschappen opbrengen. Maer de vrucht-

baerheydt van dit landt, en d'overvloet der waren is soo groot, dat sy weynigh gevoelen van dese last heeft. Want sy magh met recht onder de treffelijckste koopsteden van dit geheel uytterste Asia getelt, en voor een van dese steden, die om hun rijckdom, vermaek en wellust het paradijs des weerelts van de Sinesen genoemt sijn, gestelt worden. Het Sinesche spreeckwoort luyd oock dus: *Xang'yeù t'ien t'ang, hià yeù sù Hang*, dat is, 't geen de hemel om hoogh is, dat is *Sucheu* en *Hangcheu* op aerde: maer van dese leste sullen wy hier na spreken, vermits die d'eerste hooftstad van een ander Lantschap is. Dese stadt, soo groot als sy is, leght in een stille vloet, die goet water om te drinken heeft, die men echter eer een poel, dan een vloet magh noemen. En men kan hier, gelijck te Venetien, overal te lant en te scheep deur de stadt komen. Doch dese stad overtreft hier in Venetien, dat het water heeft, 't welck bequamer om te drincken, en voor de menschen te gebruycken is. Men vindt hier, soo wel buyten als binnen, ontellijcke bruggen, doch echter niet soo veel, als d'eerste hooftstadt *Hangcheu* heeft. Onder desen sijn vele treffelijck gebout, en alle van dichte steen, sommigen met veel bogen, en eenigen, over enge waters in de stadt gelegen, met een gewelf. De straten en huysen staen op masten, die met heyen en blocken in de gront geheyt worden, gelijck by ons in broeckachtige plaetsen gedaen wordt. De tacken der vloeden, en de grachten sijn bequaem om schepen te voeren, langs de welcken van de stadt af tot aen de zee ingang voor groote schepen open is, die niet verder, dan drie daghreysen, daer af is. Dese stadt leght oock by de groote poel *Tai*, uyt de welcke de vloeden in zee loopen. Men siet dieshalven daer gedurighlijck een ongelooffelijcke menighte van schepen, waren en kooplieden. De wallen van de stadt hebben veertigh stadien in hun omkeer: maer indien men de voorsteden daer onder telde, soo souden sy sonder twijffel over de hondert stadien groot bevonden worden. Hier gebreeckt niets van 't gene, dat ten dienst van 't leven, oft oock tot eerlijck vermaeck behoort. Want dit is een der vermaertste plaetsen van 't Rijck, daer de waren uyt Portugael, Indien, Japon, en alderhande goederen, oft uyt vreemde koninckrijcken, oft uyt die van Sina self gebracht, komen, en verkocht worden: in voegen dat van hier een gedurige vaert, en seer machtige koophandel het heele jaer deur naer d'andere Landtschappen van het Rijck is. En op dat de schepen, deur de poel *Tai* varende, in geen gevaer souden geraken, soo heeft men die met dijcken en dammen soo gedwongen, dat sy een gracht oft vaert van dese stadt tot aen *Chinkiang* gemaeckt hebben, daer men met een vallende gracht tot in de vloet *Kiang* koomt; op welcke plaets het water van dese gracht met een groote sluys opgehouden wordt, die sy openen oft sluyten, naer dat de noodt vereyscht. Een groot deel van dese gracht is aen weêrsijden met vierkante gehouwe steen opgehaelt. Maer ter plaets, daer men van dese stadt naer *Ukiang* gaet, is een stene brugh van drie hondert bogen, ja misschien meer, door de welcke de vaert der schepen van de vloet *Tai* afgescheyden werdt, en daer de genen, die de schepen voorttrecken, seer bequamelijck over gaen: want hy is hierom getimmert, op dat de schepen, soo de wint ging leggen, niet genootsaeckt souden sijn stil te blijven.

Paradijs der Sinesen.

Treffelijcke gelegenheyt van de hooftstadt Sucheu.

Treffelijcke koopstadt.

Men seght dat de lieden van dese stadt grootelijcks tot leckerny en overdaet van spijs genegen sijn. Ja sy overtreffen oock d'anderen in de gerechten met suycker, sout, edick en wijn toe te maken. Men vint nauwelijcks genegen landt, daer de butter en melck meer gebruyckt wordt: ja my gedenckt niet dat ick elders, als in dese stad, butter gesien heb. Men maeckt hier oock de beste dranck, die sy uyt rijs parssen, en in plaets van wijn gebruycken. Sy noemen dese dranck *Sanpe*, dat is, van drievoudige witheydt, die deur 't heele Rijck, ja tot in *Peking* gevoert wordt. 't Is dieshalven geen wonder, dat ter plaets, daer sulck een overvloet van welluysten is, sommigen die meer beminnen, dan sy behooren, en, dus hun leven in welluysten verslijtende, in een oogenblick ter hellen dalen. Hier sijn menighte van schepen, alleen tot welluyst en vermack gebouwt, met goudt, en andere levendige en schoone verwen verciert, die eer heerlijcke huysen dan schepen schijnen, in de welcken dese overgegeve menschen en drinckebroêrs sich in de wijn en minneryen verdrincken en verderven. Hier is, gelijck ick een weynigh te voren geseght heb, overvloet van alderhande waren, gout, muskus, sijn lijnwaet, sijde lakenen, met goudt en silver ingewerckt, van al 't welck alle drie maenden, gelijck uyt *Kiangning*, vijf groote Koninclijcke schepen, met fluweel,

Aerdt van het volck.

fluweel, en met verſcheyde koſtelijcke dingen, naer de Keyſer gevoert worden. Dit volck overtreft d'andere Sineſen in keurſinnelijckheydt van kleeding en hair, en in beſchaeftheydt van ſeden. Eyndelijck, dit is de ſtadt, die van Marcus Paulus Venetus, naer de wijſe der Tartars, *Singui* genoemt wordt, het welck voornamelijck hier uyt blijckt, dat hy haer aen d'ooſterlijcke oever van de vloet *Kiang* ſtelt: daer na, dat hy wil dat ſy drie daghreyſen van *Chinkiangfu* afgelegen is, 't welck op de ſelve maet uytkoomt, gelijck ick hier na breeder toonen ſal: ten derden ſchrijft hy, dat die ſeer edele ſtadt *Quinſai* vijf daghreyſens van *Singui* leght: en ſeker, deſe ſtadt, die van M. Paulus Venetus *Quinſai* genoemt wordt, is even verre hier af gelegen; daer af ick in 't volgende Landtſchap ſal handelen.

In't 63 cap. van 't 2 boeck.

De ſtadt *Cingingui* was een der gener, die onder deſe hooftſtadt ſtonden, de welcke van de Tartars tot aen de gront verdelgt is, uyt oorſaeck van 't dooden der *Alaners*; al 't welck in 't Kort begrijp der hiſtorien van Sina klaerder blijcken ſal, daer in wy, met Godts hulp, ſoo klaer, als ons mogelijck is, de geheele oorlogh der Tartaren voor d'oogen, en voor 't gemoedt ſullen vertonen. De hooftſtad *Sucheu* heerſcht over ſeven ſteden, 1 *Sucheu*, 2 *Quenxan*, 3 *Changxo*, 4 *Ukiang*, 5 *Kiating*, 6 *Taiçang*, 7 *Çungming*. De Jeſuyten hebben binnen en buyten de ſtadt *Changxo* veel kercken, aen de ware Godt gewijdt, en een groot getal van Chriſtenen, die dagelijcks ſeer toenemen. Hier ſijn oock veel kercken der afgoden, daer men de beelden der vruchteloose goden uytgenomen, en die men aen de ware Godt geheylight heeft.

Buyten de wallen van de ſtadt *Sucheu* is een tol-plaets, daer niet de waren, maer de ſchepen alleen, naer hun laſt en grootheyt, ſekere tol betalen. Ick heb van d'Overſte van deſe tol, die my een vrient is, gehoort, dat d'ontfangſt van dit haven-geldt wel tien hondert duyſent dukaten bedraeght: daer uyt lichtelijck te verſtaen is hoe veel, en hoe groote ſchepen langs deſe vloet varen, dewijl de gemeene ſchepen der Landtvooghden, en alle des Konings ſchepen, die naer de hooftſtadt varen, niets betalen. Ick heb echter niet konnen vernemen, noch uyt de boecken van Sina, noch uyt de beſchrijvingen der anderen, hoe groot een ſchatting deſe ſtadt jarelijcks aen de Keyſer betaelt: maer ick durf dit echter voor ſeker toeſeggen, dat alle d'andere hooftſteden te gelijck, doch *Kiangning* uytgeſondert, niet ſoo veel geven, als deſe alleen; want d'enckele ſchatting van de rijs bedraeght wel twee millioenen dukaten.

Aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtad is de kleyne bergh *Lignien*, die om de menighte ſijner gebouwen aenmerckelijck is, en dicht aen de poel *Tai* leght. *Bergen.*

Aen de mont van de vloet *Tai* is de bergh *Sui*, daer een heerlijcke kerck der afgoden, en een klooſter is. Binnen de ſtadt *Changxo* is de bergh *Yu*, die eenige ſtadien verre weſtwaerts uytloopt.

De poel *Tai* is aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtadt, en ſoo groot, dat de Sineſen ſeggen, dat hy ſes-en-dertigh duyſent bunderen landts beſlaet. *Wateren.*

Xang is een poel by de ſtadt *Changxo*.

Tungting, een groote en aengename bergh, maeckt een eylandt in de vloet *Tai*, en is door de veelheydt der offeraers klooſters vermaert.

Drie vloeden omringen de hooftſtadt ſelve gelijck een poel, van daer de wegh te water naer verſcheyde geweſten open ſtaet. D'eerſte deſer drie vloeden word *Leu*, de tweede, naer de ſtadt *Ukiang* ſtreckende, *Sung*, en de derde *Uſung* genoemt, om dat hy ſijn loop naer 't ooſten neemt.

De vierde hooftſtadt SVNGKIANG.

ALs men, van *Sucheu* vertreckende, ſich een weynigh naer 't zuydooſten keert, vertoont ſich daer de groote hooftſtadt *Sungkiang*, door haer prachtige gebouwen vermaert, en geheel in 't water gelegen; in voegen dat men die geheel te water deurreyſen kan. Sy is in hooge achting om de menighte van 't katoen, en overvloet van katoen-lijnwaet, en katoene lakens, van de welcke ſy niet alleenlijck dit groot Rijck, daer men ſich gemenelijck des winters met deſe ſtoffen kleed, verſorgt, maer die oock aen d'uytheemſche volcken meêdeelt. Wy hebben hier voor van de ſtadt *Xanghai*, die deſe hooftſtadt onderworpen is, geſproken. Men moet desgelijcks van d'andere ſteden dencken, op dat ick niet genoodſaeckt ſou ſijn een ſelve ding dickwijls te herhalen. Hoewel dit geweſt in grootheyd voor veel andere hooftſteden wijckt, ſoo beſwijckt het echter niet voor *Overvloet van katoen.*

hen

hen in vruchtbaerheydt en vettigheydt van gront. Men telt daer niet meer dan drie ſteden, die alle in grootheydt, menighte van volck, en verſcheydenheydt van waren by de groote hooftſteden geleken konnen worden. Der ſelver namen ſijn, 1 *Sungkiang*, 2 *Xanghai*, 3 *Cingpu*.

Gelegenheydt en namen.

De hooftſtadt ſelve leght dicht aen de zee, en heeft aen de mont van de vloet een krijghsveſting en beſetting; en de ſchepen trecken van hier over naer Japon. Sy hadt in oude tijden een ſelve lot, en ſtont onder een ſelve Landtſchap, als de voorgaende hooftſtadt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Hoating*; ſy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Juena*, gelijck oock de tijtel van hooftſtadt: want ſy hadt te voren geen andere naem, en voorrechten, dan van een ſtad, en ſtont onder de hooftſtadt *Sucheu*. Sy heeft drie treffelijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Groot getal van Chriſtenen.

Maer 't gene, 't welck deſe ſtadt meeſt veredelt, is het groot getal der gener, die het Chriſtelijck geloof, en de ware Godtsdienſt omhelſen, en vele kercken, in de welcken de dienſt van de ware Godt meeſt gepleeght wordt. In d'eenige ſtadt *Xanghai* ſijn meer dan eens over de twintigh duyſent Chriſtenen getelt: ja men vindt daer geheele dorpen, die 't licht des Euangeliums aengenomen hebben, en ſich vaſt daer aen houden. Uyt deſe ſeer rijcke ſtad, die ten minſte om het plegen van de ware Godsdienſt ſeer geluckigh is, was geſproten deſe ſeer vermaerde Sineſche Doctor, en hooghgeachte belijder van de Chriſtelijcke Godtsdienſt, Paulus, d'eer en ſteun van onſe reys, en noyt van iemant genoegh gepreſen, en die in alle Chriſtenen van Europa oft nijt ontſteeken, oft ſchaemte verwecken kon. Deſe, de Sineſche hooghmoedt der Philoſophen vertreden, en alle verwaentheydt van ſijn landaerdt ter ſijden geſtelt hebbende, ſtelde de Chriſtelijcke leering en ootmoedigheyt boven alle rijckdommen, en boven de hooghſte ampten, en betoonde grooter blijdtſchap om de kennis van Godt, en van de goddelijcke wetten, dan om de hooghſte waerdigheydt na de Keyſer, die hy verkregen hadt. Deſe ſtadt is nu oock niet min geluckigh en vermaert om d'oeffening van de Chriſtelijcke Godtsdienſt: want in 't jaer ſeſtien hondert negen-en-veertigh heeft de dochters ſoon van deſe groote Paulus de ſtaet van Doctor der eerſte ordening verkregen, na dat hy in de Chriſtelijcke Godsdienſt en ſeden onderweſen was. En dewijl hy noch een jongeling is, die nauwelijcks het twintighſte jaer van ſijn ouderdom volleeft heeft, en met een treffelijck vernuft is begaeft, ſoo verhopen wy dat hy niet alleenlijck tot de waerdigheyt, maer oock tot de godtvruchtigheyd en yver in de voortplanting van de Chriſtelijcke Godtsdienſt van ſijn Grootvader ſal komen, oft, 't welck echter ſwaer is, hem daer in overtreffen. Ick ſou een kort begrijp van 't lof des grooten Paulus hier byvoegen, ſoo dat niet alreê van de E. Alvarus Semedo, in ſijn verhael, gedaen was, en ſoo wy dat niet breeder ſouden doen in de jaerboecken van onſe Sineſche beſending, die wy in 't licht ſullen geven van 't jaer M D C X, tot aen 't jaer M D C L, die ick met my uyt Sina gebracht heb.

Paulus, een Doctor, en ſeer treffelijck voortplanter van 't geloof.

Aenmerckelijcke bergen.

De bergh *Kin* is byna d'eenige, die gedenckwaerdigh is; hy leght aen d'oever van de zee, naer 't zuydooſten van de hooftſtad. Hier is een groote veſting, met een ſtercke beſetting van ſchepen en krijghsvolck, tot bewaring van de haven.

Wateren.

Naer 't zuydooſten van de hooftſtadt is de zee, tegen over *Ningpo*, ſoo dicht aen de hooftſtadt, dat men, gelijck ſy verſekeren, in de ſtilte van de nacht het gekray der hanen van d'een aen d'ander oever kan hooren.

Hoangpu is een groote vaert, aenmerckelijck om de hooge golven die ſy opwerpt; een werck, van menſchen handen gemaekt. Sy leght aen d'ooſtſijde van de ſtadt *Xanghai*, en neemt haer loop van daer tot in de zee.

Jung, een bron van ſeer treffelijck water, is in een kerck der afgoden van de ſtadt *Xanghai*.

De vijfde hooftſtadt

CHANGCHEV.

Gelegenheydt.

DE hooftſtadt *Changcheu* is de naeſte aen de voorgenoemde vaert, langs de welcke men te ſcheep uyt de hooftſtadt *Sucheu* tot aen de vloet *Kiang* treckt. Des ſelfs oevers by deſe ſtadt ſijn van weêrſijden met vierkante gehouwe ſteen, van de gront af tot boven toe, opgehaelt en ſterck gemaeckt, byna grooter en heerlijcker dan elders. Daer by, hier ſijn noch eenige zegebogen opgerecht, die grootelijcks tot pracht en heerlijckheydt van

van de ſtadt dienen. Sy gebiedt over vijf ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Changcheu*, 2 *Vuſie*, 3 *Kiangyn*, 4 *Gnihing*, 5 *Cingkiang*. Deſe leſte ſtadt leght in een eylandt, daer de vloet *Kiang* rondtom loopt, eer hy in de zee valt. Het heel geweſt van de hooftſtadt wordt van deſe vloet, en van de vaert, hier voor genoemt, omringt; en vermidts het op ſoo vele plaetſen van deſe wateren beſproeyt wort, ſoo overtreft des ſelfs vlackte door haer vruchtbare grondt, en door haer vruchten, vele andere landen.

In ſekere bergh by *Vuſie* wiert eertijts ſeer goedt tin uytgegraven; maer toen de ſtam *Hana* begon te heerſchen, wierden alle mijnen ten meeſtendeel ledigh gedolven; daer af de ſtadt *Vuſie* genoemt wierdt, 't welck ſonder tin betekent. Hier ſijn vijf kercken, aen Helden gewijdt. De gene, die aen *Taipeus*, de ſtichter van 't volck, gewijdt is, niet verre van de ſtadt *Vuſie* gelegen, overtreft d'anderen in grootheydt. De ſtadt *Gnihing* heeft oock niet vergeefs deſe naem, die roem der aerde betekent, de welck aen haer gegeven is, om dat men daer aerde vaten maeckt, die ſy als de bequaemſte gebruycken, om hun dranck, *Cha* genoemt, te mengen, en die daer uyt te drincken. En dieshalven ſtellen de Sineſen die boven de vaten van *Kiangſi*, ſchoon deſelve heerlijcker en deurſchijnender ſijn; vermidts deſe vaten eenige ſmaeck en reuck, daer de Sineſen naer trachten, aen deſe dranck geven: ſy werden daerom by hen ſeer hoogh geacht; en de geheele ſtadt is ten meeſtendeel in dit werck beſigh. Sommige van deſe vaten worden ſeer dier verkocht, en overtreffen oft gelijcken die van Portugael, die men *Eſtremoſia* noemt.

De beſte vaten tot Cha in de ſtadt Gnihing.

Bergen. *Sie* is een bergh aen de ooſtſijde van *Vuſie*, daer tin uytgedolven wordt.

By *Kiangyn* ſiet men de bergh *Chin*, door een fabelachtige hiſtorie der Sineſen vermaert, vermits ſy willen dat daer een vrouw van een hinde gebaert is.

Vloeden. De beeck *Leang* vloeyt uyt de kleyne heuvel *Hoei* in de poel by *Vuſie*, en heeft ſijn oorſprong uyt de bron, die *Hoei* genoemt is, welcks water de tweede plaets van voortreffelijckheydt by dit volck verkregen heeft. Ja ick ſelf heb by ervarentheydt dit water ſoo goet gevonden, dat ick acht dat de Sineſen hier in geenſins van de waerheyt afdwalen. Het wordt om deſe oorſaeck oock overal van de Grooten ſeer begeert; want dewijl hier vele ſchepen deur varen, ſoo koopt yder daer af in vaten, die daer toe gemaeckt ſijn, en dat voor een ſeer geringe prijs, hoewel men ſoo vele, als men begeert, om niet kan krijgen, ſoo men daer wil blijven. Ja dit water wordt oock van hier naer de verſtgelege Landtſchappen, en oock tot in d'opper-hooftſtadt *Peking*, gevoert: want ſy achten 't ſeer bequaem om hun dranck *Cha* te maken; en om deſe oorſaeck koopen ſy 't gemenelijck.

De ſeſte hooftſtadt

CHINKIANG.

DE genen, die de geſchriften van M. Paulus Venetus leſen, ſullen klaerder dan de middagh-ſon bemercken, dat de plaets en naem van deſe ſtadt de ſelve is, die hy *Cingiam* noemt: want deſe ſtadt leght aen d'oever van de vloet *Kiang*, aen d'ooſtſijde van de vaert, die met handen gemaeckt, en in de vloet *Kiang* geleydt is. Aen d'andere ſijde van de vaert, te weten aen de weſtſijde, op des ſelfs oever, heeft ſy een voorſtadt, die voor de ſtadt ſelve in menighte van volck niet beſwijckt. Daer ſijn eenige bruggen, die de ſtadt aen de voorſtadt voegen. Als men over de bruggen en een ſluys gegaen is, vindt men een gracht, die ſich wijdt uytſpreydt, en gelijckelijck 't water uyt de vloet *Kiang*, en de vloet van de zee ontfangt.

M. Paulus Venetus Cingiam.

't Is nauwelijks uyt te ſpreken hoe groot een menighte van ſchepen hier 't geheele jaer deur is: want alle de genen, die uyt het Lantſchap *Chekiang*, en uyt d'andere ooſterlijcke ſteden komen, en naer *Peking*, oft elders heen willen, ſijn genoodtſaeckt hier ſtil te weſen, om hun maſten op te rechten, en hun ſeylen op te hijſſen; want ſy konnen die tot dus verre niet gebruycken, om d'al te groote menighte der bruggen, die hen voorkomen. Maer van deſe tot aen d'opper-hooftſtadt *Peking* worden geen bruggen toegelaten, ja oock in geen gracht, met handen gemaeckt, 't en ſy die bewegelijck is, en opgetrocken kan worden. Deſe ſtadt wordt oock met een naem, die haer wel paſt, *Kingkeu* genoemt, 't welck ſoo veel is, als oft men mont van 't hof ſeyde, om dat hier altijdt ſchepen ſijn, die gedurighlijck van deſe ſtadt naer des Keyſers hof varen: daer uyt men lichtelijk van de menighte der waren, en van 't gerijf, dat men daer vindt, oordeelen kan. By deſe hooftſtadt ſijn eeni-

ge seer vermakelijke bergen, op de welcken groote en heerlijcke kercken der afgoden sijn. Ick heb op een van dese bergen een toren van dicht yser, oock op een ysere voet gesticht, gesien, omtrent dertigh ellebogen hoogh, als een pyramide van gestalte, geheel van de gront tot aen de top met verscheyde gedaenten, en voornamelijck met lauweren verçiert. *Yssere toren.*

Dese hooftstadt word om haer voortreffelijcke Genees-meesters, die onder de Sinesen meest overtreffen, gepresen. Dit gewest heeft oock overvloet van goede karssen: en men telt daer niet meer dan drie steden, 1 *Chinkiang*, 2 *Tanyang*, 3 *Kintan*.

Bergen. De bergh *Kin* maeckt een eylandt in de vloet *Kiang*, aen de noordwest-sijde van de hooftstadt. Hier op sijn eenige heerlijcke kercken der afgoden, en kloosters, vol van offeraers. Dese bergh, die soo door de natuur, als door konst gebout is, heeft seer groot vermaeck in sich; en men vindt daer een bron, welcks water in hooge achting by de Sinesen is, en wordt gemenelijck de bron *Chungleang* genoemt.

De sevende hooftstadt

YANGCHEV.

Gelegenheydt en edelheyt. ALs men over de vloet *Kiang* getrocken is, vind men aen 't kasteel *Quacheu* een groote sluys, die 't begin van een gracht is, met de handen gemaeckt, langs de welcke men tot dese edelste hooftstadt *Yangcheu* treckt. Dese plaets is een welbevolckte koopstadt, daer de Keyser een tol heeft, die veel opbrengt. Hoewel 'er geen gebreck van alderhande en verscheyde waren is, soo vergadert sy echter de grootste rijckdom van 't vervoeren van het sout; want aen d'oostsijde van de stadt sijn veel sout-pannen, in de welcken 't sout op een selve wijse, gelijck in Europa op vele plaetsen, van zee-water gemaeckt wordt. Hier is dieshalven een groot getal van dusdanige rijcke kooplieden, die 't sout in de middelste Landtschappen verkoopen, en daerom vind men de heele stadt deur groote en prachtige huysen deser kooplieden, die, om soo te spreken, byna tot aen de hemel bouwen. Dese hooftstadt is in veel plaetsen van verscheyde grachten met soet water deurgesneden, daer vier-en-twintigh steene bruggen met veel bogen over leggen; ick verswijgh noch de mindere bruggen, die in groot getal sijn. Buyten de hooftstadt, aen de westsijde, is een gracht, met handen gemaeckt, die de stadt selve van de voorstadt afscheydt, dewelck sich een heele Duytsche mijl uytstreckt; maer sy is in de Tartarische oorlogh heel verbrant.

De vrouwen te koop. Maer 't gene, 't welck dese stadt besmet, en lasterlijck maeckt, is dat men hier de vrouwen te koop vind: want daer woonen vele, die kleyne dochtertjes koopen, hen tederlijck opvoeden, hen leeren singen, en voornamelijck op snaren spelen, gedichten maken, konstighlijck schilderen, en geestigh op 't schaeckbort spelen, en meer diergelijcke konsten, daer in sy hen onderwijsen. Daer na bieden sy hen aen de Grooten voor een menighte gelts tot boelinnen te koop aen. *Hoedanigheydt.* De lucht van dese stadt is soet en gematight, en 't landt aengenaem en vruchtbaer, maer d'inwoonders meest tot wellusten en leckernyen genegen. Sy heeft tien steden onder haer gebiedt, 1 *Yangcheu*, 2 *Ychin*, 3 *Taihing*, 4 *Caoyeu* ⊙, 5 *Hinghoa*, 6 *Paoyng*, 7 *Tai* ⊙, 8 *Jucao*, 9 *Tung*, 10 *Haimuen*. Onder de Keyser *Yvus* behoorde sy aen 't Landtschap *Yangcheu*, en stont onder de heerschappy der gestarnten *Teu* en *Nieu*. Sy was onder de macht der koningen van *U*, en daer na van *Tsu*; en toen desen verslagen waren, heeft de koning van *Çu* haer ingenomen. *Namen.* De stam *Hana* noemde haer *Kiangtu*. *Sujus* was d'eerste, die de tegenwoordige naem aen de stadt gaf. De stam *Tanga* noemde haer *Pangcheu*.

Bergen en wateren. Wat de vloeden en bergen aengaet, men vindt niets hier af, dat gedenckwaerdigh is, behalven de poel *Piexe*, aen welcks begin de stadt *Caoyeu* gelegen is, daer een gracht, met handen gemaeckt, in de poel koomt, daer uyt sy oock haer water krijght: en op dat de schepen niet genoodtsaeckt souden sijn de poel self t'overvaren, soo heeft men aen des selfs oever, van vierkante gehouwe steen, een vaert gemaeckt, sestigh stadien lang; seker, een heerlijck en wonderlijck werck, vermidts men swarelijck kan bedencken van waer soo vele en soo groote witte steenen gebracht sijn, schoon het heele omleggende landt geen bergen heeft.

De achtste hooftstadt

HOAIGAN.

Grootheyd van de stadt. DEse hooftstadt *Hoaigan* is geen een, maer twee steden, die echter met een deurgaende rijgh van wallen besloten

sloten sijn. De gene, die sich zuydwaerts streckt, wordt eygentlijck *Hoaigan* genoemt, en de gene naer 't noordoosten *Yenching*. De voorstadt van d'een deser twee steden vermeerdert der selver grootheydt byna een Duytsche mijl, en streckt sich aen weêrsijden van de vaert uyt. Langs dese vaert koomt men in de Geele vloet; en hier siet men overal soo groot een menighte van menschen, overvloet van alle dingen, en soo groot een getal van kooplieden, die herwaerts en derwaerts trecken, dat dit genoegh sou sijn om daer af vele andere steden te maken.

Een Onder-koning daer in.

D'onder-koning, die voor d'inkomsten des Keysers sorgh draeght, houdt sijn setel in dese stadt, en heersht met breede macht over seven zuyderlijcke Landtschappen. Sijn last is de toevoer, en d'andere dingen, die tot het leven noodtsakelijck sijn, ter behoorelijcke tijdt uyt de Landtschappen te vorderen, die in de koninckklijcke schepen, welckers getal byna ontellijck is, naer *Peking* gevoert worden: maer als sy aen dese hooftstadt *Hoaigan* gekomen sijn, besichtight, en ondersoeckt d'Onder-koning alles, en, behoorelijck ondersocht hebbende, sendt het naer 't hof. In de voorstadt sijn oock twee tollen, in d'een wordt tol van de waren, en in d'ander tol van de schepen, die den koning niet toebehooren, naer der selver mate en grootheydt, betaelt. Dit gelt is geschickt om de gracht en sluysen t'onderhouden, en alles by de cataduppen, oft watervallen in goede stant te houden, schoon echter een groot deel daer af in des Keysers schatkist koomt. Want in dese vaert sijn, aen de noordtsijde van de hooftstadt, drie cataduppen, oft watervallen: maer d'eerste, de naeste aen de vloet *Hoai*, is seer kommerlijck, ja de kommerlijckste van allen; want het water valt hier met een groot gewelt, uyt de vloet *Hoai*, die hooger is, uytbarstende, die, op dat hy 't heele omleggende landt niet dickwijls overstelpen sou, in sware dijcken bedwongen wordt, daer noch een catadupe oft waterval by koomt, die sy *Tienfi* noemen, dat is, uyt de hemel vliegende, met welcke woorden sy het groot gewelt van 't water, en de snelle val en neêrstorting uyt een hoger plaets betekenen. De schepen sijn somtijdts in groote swarigheydt, om over dese plaetsen te geraken. Dieshalven worden hier eenige honderden van mannen op des Keysers kosten onderhouden, die ter rechte tijdt vaerdigh sijn, en met het winden van raden de schepen voortbrengen, schoon men dus noch niet sonder groote swarigheydt 't gewelt van 't water sou konnen verwinnen, soo men niet door een andere sluys, daer gebout, het volgende water, soo veel mogelijck is, opstopte.

Aenmerkelijcke cataduppen, oft watervallen.

De hooftstadt *Hoaigan* leght in een broeckachtige plaets, die echter vruchtbaer van rijs en koren is. De stadt is niet alleenlijck edel, maer oock rijck, en met heerlijcke gemene en besondere gebouwen verciert. 't Geheele landt is van vloeden deursneden, en met poelen besproeyt. Men vind tien steden daer in, 1 *Hoaigan*, 2 *Cingho*, 3 *Gantung*, 4 *Taoyven*, 5 *Moyang*, 6 *Hai* o, 7 *Canyu*, 8 *Pi* o, 9 *Sociven*, 10 *Ciuning*.

Gelegenheydt.

Onder de Keyser *Yvus* behoorde dit lant aen 't Lantschap *Yangcheu*, onder 't gestarnte *Teu*. Het stont eerst onder de koningen van U, daer na onder die van *Júe*, en sedert van *Çu*. Dese hooftstadt was onder de stam *Cina* niet meer dan een stadt, *Hoaiyn* geheten. *Hana* noemde haer *Linhoai*. Sy heeft de tegenwoordige naem en waerdigheydt van de stam *Sunga*. Ick heb in dit gewest meer quackels en faisanten, dan elders, gesien. Men vindt hier oock vele en heerlijcke kercken, en ('t welck elders selden gevonden wordt) vier seer hooge torens, van gedaente soodanigh, als ick sommigen elders beschreven heb.

Namen.

Bergen.

Hier is een eenige aenmerkens-waerdige bergh, die in zee by de stadt *Hai* opsteekt, en *Tocheu* genoemt wordt. Op dese bergh is een prachtige en seer wonderlijcke kerck der afgoden, met een klooster der offeraers daer by, tot de welcke uyt geheel Sina de vreemdelingen te samen komen, die sich tot de waengeloovige seden der Sinesen overgegeven hebben. Men seght dat in dit eylandt goudt-mijnen sijn.

Wateren.

De groote poel *Xeho*, die overvloet van visschen heeft, besproeyt de landen van *Moyang*, *Canyu*, *Hai* en *Gantum*.

De groote poel *Hung* leght aen d'oostsijde van de hooftstadt; hier in wassen dese hooge rieten, die sy 't geheele landt deur in plaets van hout gebruycken: want dit lant, dat heel vlack is, heeft geen ander hout, ja byna oock geen boomen.

Soutpannen.

Niet verre van daer sijn de soutpannen, daer overvloet van sout koomt.

De

De negende hooftſtadt

L V C H E V.

Gelegenheydt.

DE hooftſtadt *Lucheu*, in een aengenaem en vruchtbaer landt gelegen, ſpreeckt recht over acht ſteden, byna alle aen d'oever van de vermaerde poel *Çao* gelegen, die niet alleenlijk ſijn bewoonders met een aengenaem geſicht verheugt, maer oock met viſſchen ſpijſt, en met ſijn water de velden ſoo vruchtbaer maeckt, dat men overal groote overvloet van graen en vruchten vindt. De namen der ſteden ſijn, 1 *Lucheu*, 2 *Xuching*, 3 *Lukiang*, 4 *Vuguei* ⊙, 5 *Çao*, 6 *Logan* ⊙, 7 *Jugxan*, 8 *Hoxan*. Sy was in oude tijden in een ſelve plaets, als de voorgaende hooftſtadt, geſtelt. Onder de ſtam *Cheva* was dit geheele landt een koninckrijck, dat ſijn eyge rechten hadt, het koninckrijck *Lúçú* genoemt: maer de koningen van *Çu* namen 't niet lang daer na in. Onder de Keyſerlijcke ſtam *Hana* wierd het *Lukiang* genoemt. Het voert de tegenwoordige naem van de Keyſer *Sujus*. Het gene, 't welck deſe ſtadt voornamelijck by de Sineſen vermaert maeckt, is dat ach d'ooſtſijde daer af de kleyne koning *Tangus* de Keyſer *Kiëús* in de ſtrijdt verſtrooyt, en 't Rijck ingenomen heeft.

Deſe hooftſtadt wordt grootelijcks gepreſen, ſoo om haer voortreffelijckheyt, als om de overvloet van 't kruyt *Cha*, 't welck ick op ſijn plaets een weynigh hier na beſchrijven ſal. Men maeckt hier oock heel goet papier, en telt 'er twee voortreffelijcke kercken, en een heerlijcke brugh by *Logan*.

Bergen. In de poel *Çao* is de bergh *Cu*, dat is, wees, om dat hy, daer alleen ſtaende, een eylandt maeckt.

By *Lukiang* is de bergh *Taifu*, door ſijn boſſchen aengenaem, en die met dubbelde toppen een groote ſtreeck lants voortloopt.

De bergh *Kiuting*, in de boeken van *Taoxu* d'achtiende genoemt, is by de ſtadt *Çao*.

Wateren. *Çao*, een groote poel, en *Pe*, een mindere poel, komen by *Lukiang* te ſamen.

De tiende hooftſtadt

G A N K I N G.

AEn de noorderlijcke oever van de groote vloet *Kiang* leght *Ganking*, een ſtadt, die onder d'edelſte ſteden van dit Landtſchap getelt wordt; en van waren en rijckdommen bloeyt; want al 't gene, dat uyt andere geweſten naer *Nanking* gevoert wordt, moet eerſt deur deſe ſtadt trecken. En dewijl ſy aen drie Landtſchappen paelt, en tot krijghstochten ſeer bequaem is, ſoo beroemt ſy ſich op haer Onder-koning, die een ander is, als de Lantvooght van 't Landtſchap. Deſe onderhout een groote beſetting van krijghslieden in de veſting *Haymuen*, die de poel *Poyang*, en de vloet *Kiam* beſchermt, daer de ſtam *Tanga* een yſere pijler, drie roeden hoogh, en behoorelijck dick deê oprechten, niet van verſcheyde ſtucken, maer van een heel yſer.

Edelheyt en bequaemheyt van de ſtadt.

Dit geheele landt is open, aengenaem, en vruchtbaer van grondt. Men telt daer in ſes ſteden, 1 *Ganking*, 2 *Tungching*, 3 *Cienxan*, 4 *Taihu*, 5 *Soſung*, 6 *Vangkiang*. Dit landt, eertijdts *Von* geheeten, wierdt door de koning van *Çu* ondergebracht, van de ſtam *Tanga Jucheu*, en van *Súnga Ganking* genoemt.

Namen.

By *Tungching* is de bergh *Feu*, daer een bron is, welcks water wel van twee hondert roeden hoogh nederwaerts valt. Hy leght aen d'oever van de vloet *Kiang*, vol van holen, en met vele duyſtere ingangen uytgeholt.

Bergen.

De bergh *Siaocu* by *Soſung* heeft twee ſeer hooge toppen, tuſſchen de welcken, in 't midden van een ondergelege dal, de vloet *Kiang* een wegh voor ſich baent. Op een van deſe toppen ſiet men een groote kerck en klooſter der afgoden.

De vloet *Kiang* maeckt een eylandt, *Sanglo* genoemt, ter plaets daer hy aen de grenſen van de ſtadt *Soſung* raeckt.

Wateren.

D'elfde hooftſtadt

T A I P I N G.

DE vloet *Kiang*, en de poel *Taiping* ſnijden 't geweſt van deſe hooftſtadt deur, en beſproeyen 't. Dit landt is ten deel berghachtigh, en ten deel vlack; en de gront is hier, gelijck oock elders, ſeer vruchtbaer. Het heeft in ſich drie ſteden, 1 *Taiping*, 2 *Vuhu*, 3 *Fachang*; onder de welcken *Vuhú* edel en rijck is: want ſy heeft een tol, en leght in een eylandt, het welck ſijn oorſprong uyt de vloet *Kiang* neemt, die ſich daer in twee tacken deelt,

de

de welcke echter weêr naer *Nanking* te samen komen.

Dit gewest behoorde eertijdts onder het koninckrijck van U, daer na van *Jue*, sedert van *Çu*. De stam *Cina* heeft het onder 't landt *Chang* gestelt. De stam *Hana* noemde de hooftstadt *Tanyang*, *Tanga Nanyú*, en *Sunga* eerst *Pingnan*, en daer na *Taiping*, welcke naem sy noch heden behout.

Namen.

Bergen. De bergh *Tienmuen* is aen de zuydoostsijde van de hooftstadt, en wordt des hemels poort genoemt; want de vloet *Kiang* wordt hier van twee heuvels te samen geprangt, daer hy in 't midden deur loopt.

De steen *Hiao* is een eylandt, heel van steen, en vol van holen. Het schijnt van tufsteen te sijn, en voert de naem van de menighte der nachtvogels, die in dese steen nestelen en woonen.

Wateren. Hier valt niets besonders van de vloeden te seggen, dan van de poel *Tanyang*, die, soo men seght, drie hondert stadien groot is. Hy neemt sijn begin aen de zuydoostsijde van de hooftstadt, en loopt van daer uyt tot aen de stadt *Liexui*.

De twaelfde hooftstadt

NINGQVE.

DIt gewest heeft ses steden, welckers namen sijn, 1 *Ningque*, 2. *Ningque*, 3 *King*, 4 *Taiping*, 5 *Cingte*, 6 *Nanling*. De hooftstadt selve leght aen de vloet *Von*, die aen d'ooststijde daer voorby loopt, en de schepen in de groote vloet *Kiang* brengt. 't Geheele landt is woest door de bergen. Binnen de wallen selve sijn schoone en aengename heuvels, bosschen en voortreffelijcke gebouwen. Men vindt hier een groote menighte van kastanien, noten, en peeren. Men maeckt hier een groote overvloet van papier van 't riet, dat in 't water geweeckt is, en van der selver bladen. By de stadt *King* siet men een heerlijcke kerck, die de kerck van 't rieckend hart genoemt wordt; want de naem *Hiang sin* betekent een selve ding in de Sinesche tael. Dese is aen vijf maeghden gewijdt, die, van de roovers gerooft sijnde, liever wilden sterven, en sich van de roovers laten dooden, dan schade aen hun kuysheydt lijden.

Bergen. Binnen de wallen is de bergh *Lingyang*, die men eer voor een aengename heuvel houden magh.

De bergh *Ki* by de stadt *Ningque* is soo aengenaem om t'aenschouwen, dat hy deurgaens de wellust der inwoonders genoemt wordt.

By *Taiping* is de bergh *Lugmuen*, met dichte en duystere bosschen bedeckt. Men seght dat de kruyt-kenners hier wonderlijcke genees-kruyden plucken.

De dertiende hooftstadt

CHICHEV.

DE hooftstadt *Chicheu* leght aen de zuyderlijcke oever van de vloet *Kiang*; en hoewel het landt daer rondtom tot vele hooge bergen rijst, en weynigh vlacke velden heeft, soo is het echter rijck, en van alle noodtsakelijcke dingen overvloedighlijck versorght: en indien daer iets gebreeckt, de vloet *Kiang*, die dicht daer by is, kan haer alles toedienen. Dese hooftstadt heerscht over ses steden, 1 *Chicheu*, 2 *Cingyang*, 3 *Tungling*, 4 *Xetai*, 5 *Kiente*, 6 *Tunglieu*. En men vindt hier vier voorname kercken.

Sy behoorde eertijdts onder 't koninckrijck van U, daer na van *Júe*, en sedert van *Çu*. De koning *Leang* heeft het *Nanling*, en *Sujus Cieúpú* genoemt. Het voert de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*.

De bergh *Hing* is by *Tungling*, en heeft de naem van d'abricosen, die daer in overvloet sijn. *Bergen.*

De bergh *Kieuhoa*, oft der negen toppen, om dat 'er soo vele sijn, vertoont de gedaente van een neêrgeboge bloem.

De veertiende hooftstadt

HOEICHEV.

DE hooftstadt *Hoeicheu* is de zuyderlijckste van 't geheele Landtschap, 't welck in de tijdt der koningen een selve plaets en staet, als het voorgaende, verkregen heeft. Sy voert de naem van de Keyserlijcke stam *Sunga*. Haer landt heeft overvloet van bergen, en paelt aen de Landtschappen *Kiangsi* en *Chekiang*. Sy beheerscht ses steden, 1 *Hoeicheú*, 2 *Hieúning*, 3 *Vuyuen*, 4 *Kimuen*, 5 *In*, 6 *Cieki*.

Dese hooftstadt wordt oock onder de rijckste hooftsteden van dit Rijck getelt. De koophandel bloeyt hier voornamelijck, indien sy elders bloeyt. Sy heeft een gematighde lucht. D'inwoonders sijn naerstigh *Schrandere kooplieden.*

en loos, voornamelijck in de koophandel; en men vindt nauwelijcks een vermaerde koopstadt in geheel Sina, die van hen niet besocht wordt. Ja men vindt byna geen eenige wissel-banck en leen-huys, oft de burgers van dese stadt besitten daer d'eerste plaets; soo seer worden sy van de woeckeraers gesocht, soo om hun kennis der dingen en waren, als om hun vlijdt en wackerheydt. Dit volck is spaersaem, niet keursindelijck in spijs, en in de nuttiging der dingen met het minste te vreden; doch stout en wel gemoedt in de koophandel.

Sinesche inckt.

In dese hooftstadt wordt oock de beste inckt van heel Sina gemaeckt, die niet soo weeck als d'onse is, maer tot langachtige kleyne klompjes gebracht, die vast en dicht sijn, gelijck 't roode krijt, en met de gedaenten van bloemen, dieren en mommeryen verciert, door de welcken sy eenige veersen tot lof van d'inckt maken, en daer de naem van de maker opgeschreven is: want de konst van inckt te maken word in Sina, by de liefhebbers der studien, voor eerlijck, en voor een vrye konst geacht, gelijck oock d'andere dingen, die tot de studie behooren. Sy gebruycken desen inkt byna op een selve wijse, gelijck onse schilders de verwen; want sy wrijven hem op een gladde steen, weeken hem met water, en schrijven niet, maer schilderen hun letters met een pinceel. In dese hooftstadt worden oock seer treffelijcke koffertjes van alderhande slach gemaeckt, met Sineesch lack verlackt, die alle d'anderen, elders gemaeckt sijnde, overtreffen. Men vindt hier oock aerde, die tot porceleyn-werck gebruyckt, en van daer naer *Kiangsi* gevoert wordt.

In de bergen van dit gewest sijn mijnen van goudt, silver en koper.

Wat het kruydt Cha is.

Men vindt nergens beter en vermaerder bladen van *Cha*, als hier, de welcke ick, ten dienst van de nieusgierige lesers, en naerstige kruyt-kenners, beschrijven sal:

Dit is een kleyn blaedje, even als 't gene, 't welck de smack oft run der leer-bereyders voortbrengt: ja ick geloof byna dat het seker slach daer af is; doch dit is niet wildt, maer tam, geen boom, maer een rijs, 't welck sich in verscheyde tacken, oft eer rijsjes verspreydt, en niet veel van de smackbloem, oft run-bloem verschilt, behalven dat de bloem van *Cha* een weynigh meer naer 't geel treckt. In de somer geeft 'et sijn eerste bloem uyt, die weynigh reuck heeft, en daer nae in eene groene beslye verandert, de welcke namaels swart wordt. Om de dranck *Cha* te koken soeckt men 't eerste lente-bladt, dat sacht is, en heel sorghvuldighlijck, 't een na 't ander, met de handt gepluckt wordt. Dan maken sy dat in een ysere ketel, met een langsaem en kleyn vuur eenige tijdt warm. Daer na leggen sy het op een fijne en sachte mat, om dat te wrijven, en setten het, dus ingewonden, weêr op 't vuur, en wrijven het van nieuws, tot dat het, weêr gewreven, en te samen gerolt, heel droogh is. Sy bewaren dat in vaten, die ten meestendeel van tin sijn, en bewaren 't sorghvuldighlijck van alle vochtigheydt, en uyt-ademing. Dese bladen, dus toegemaeckt sijnde, worden, schoon men die lang bewaert heeft, in siedendt water geworpen, en krijgen dan hun vorige kracht weêr, die sich overal verspreydt, en, indien sy goet sijn, een soete reuck aen 't water, en een aengename smaek geven, (insonderheydt als men 't gewendt is,) en 't water groen maken. De Sineesen roemen hoogh van de krachten en eygenschappen van dese warme dranck, gebruycken de selve gedurighlijck by nacht en dagh, en ontfangen hun gasten daer meê. Doch dese dranck is soo veelderhande en verscheyden, dat by de Sineesen selve de waerde van een pondt opklimt van een blanck tot twee en meer goude kroonen. Dese kracht wordt daer aen voornamelijck toegeschreven, dat de Sineesen van geen voeteeuvel, en steen weten. Indien men na de maeltijdt iets daer af nuttight, soo neemt het alle rauwigheydt van de maegh wegh: het is sonderling tot de teering dienstigh; jae het neemt de dronckerts de dronck wech, als sy 't innemen, en geeft nieuwe krachten om te drincken. Het verlicht de gebreecken, die uyt de dronckenschap spruyten, vermidts het opdrooght, en d'overtollige vochtigheden verdrijft. Het verjaeght de slaep uyt de oogen der gener die waecken willen, en ontslaet de gene die studeeren willen van sluymerigheydt. Het heeft verscheyde namen by de Sineesen, naer de verscheyde plaetsen; en gelijck dat van dese hooftstadt het beste is, soo wordt het oock *Sunglocha* genoemt. De gene, die breeder beschrijving hier af begeert, besie het gene dat de E. Alexander van Rhodes daer af in de Fransche tael geschreven heeft, die wijdtloopiger hier van spreeckt in 't beschrijven van 't koninckrijck *Tunking*, in 't eerste deel, cap. 15.

De

Bergen. De grootſte bergh, die men hier vindt, is de gene, die ſy *Hoang* noemen, aen de weſtſijde van de hooftſtadt, in de welcke vier-en-twintigh beecken, en twee-en-dertigh hooge toppen getelt worden, behalven noch achtien düyſtere holen.

De bergh *Ki* is by *Hieuning*, en ſteeckt ſijn top daer meer dan hondert roeden in de hooghte op. Hier is een ſteene brugh over een ſeer diep dal.

Vloeden. De vloet *Singan* loopt voorby de hooftſtadt ſelve, en neemt daer oock ſijn oorſprong aen de weſtſijde. Hy wordt daer na door vier beeken vergroot, van de welcken d'een uyt de bergen van de hooftſtadt ſelve, d'ander uyt *Hieuning*, de derde uyt *Vuyen*, en de vierde uyt *Cieki* vloeyt. Deſe vloet ſtort neêrwaerts deur dalen en klippen tot aen *Singan*, een ſtadt in 't Landtſchap *Chekiang*; in welcke wijdtte drie hondert en ſeſtigh waterſtortingen getelt worden: de gene, die ſy *Luicung* noemen, by de hooftſtadt *Hoeicheu*, is de kommerlijckſte om over te komen.

De eerſte ſtadt

QVANGTE.

DE andere ſteden ſijn de gene, die de Sineſen niet *Fu*, maer *Cheu* noemen, en hebben mindere ſteden onder ſich, die men *Hien* noemt. Van de ſoodanigen ſijn 'er vier in dit Landtſchap; d'eerſte is *Quangte*, ſeer vermaert, en rijck door d'overvloet van ſijde, die een andere ſtadt, *Kienping* geheeten, onder ſich heeft.

Bergen. Sy reycken beyde aen groote, maer echter aengename bergen, daer af de voornaemſten ſijn *Heng* en *Ling*. *Heng*, de hooghſte, leght aen de weſtſijde van de ſtadt, en dringt deur de wolcken, en heeft echter op de top een bron, die altijdt water opgeeft. Maer de bergh *Ling*, die niet in hooghte voor d'ander beſwijckt, heeft een kommerlijcke en ſteyle heuvel, vijftien ſtadien groot, daer een hol is, in welcks ingang men een ſteene beeldt van ſeker offeraer vindt, die, gelijck men verdicht, daer in verandert is.

De tweede ſtadt

HOCHEV.

DE ſtadt *Hocheú*, die noch een ander onder ſich heeft, *Hanxan* genoemt, is daer door bekent, dat deſe offeraer, die de Tartars verdreef, hier ſijn roovery gepleeght heeft.

De derde ſtadt

CHVCHEV.

DEſe ſtadt heerſcht over noch twee anderen, *Civenciao* en *Laigan*, welcks geweſt door de poel U, die by *Civenciao* begint, en naer *Laigan* toeloopt, beſproeyt en vruchtbaer gemaeckt wordt. Men vindt hier oock veel bergen, welckers namen in de kaert te vinden ſijn.

De vierde ſtadt

SIVCHEV.

DEſe ſtadt ſpreeckt recht over vier ſteden, *Siao*, *Tangxan*, *Fung* en *Poi*. Sy leght niet verre van de Geele vloet, die dit geweſt in 't midden deurſnijd; en is de veerſte noordewaerts van 't geheele Landtſchap: 't is een plaets van ſeer groot belang, vermidts ſy aen de grenſen van vier Lantſchappen paelt. Aen de noordooſtſijde van de ſtadt *Suicheu* ſiet men een brugh, die op 't water drijft, vermidts ſy op vijf-en-dertigh groote ſchepen leght, die met ſware yſere ketenen aen malkander geſloten ſijn. Daer is noch een andere kleynder brugh over de vloet *Pien*. Deſe ſtadt is oock vermaert om dat d'eerſte van de Keyſerlijcke ſtam *Hana*, de ſtadt *Poi* ingenomen hebbende, van daer de wegh voor ſich baende, om 't geheele Rijck te veroveren.

By de ſtadt *Fung* is de poel *Ta*, aen de welcke, gelijck men ſeght, *Lieupangus* moeder, een boerin ſijnde, van een geeſt beſwangert wierdt, en daer na de ſtichter van de ſtam *Hana* baerde. Hier is de gedenckwaerdige beeck *Su* by de ſtadt *Poi*, in de welcke, gelijck men ſeght, op 't eynde van de ſtam *Cheva*, deſe negen kopere vaten, de negen Landtſchappen van Sina uytbeeldende, en van d'oude Keyſer *Yvus* gegoten, geworpen, en te gront geſmeten wierden, en ſedert niet weêr gevonden ſijn, hoe groote naerſtigheydt de ſtichter van de ſtam *Cina* daer oock toe deê. Deſe vaten waren in ſoo hooge achting, dat de gene, die hen verkreegh, by 't gemeen voor Keyſer wierdt gehouden, gelijck ick breeder in 't Kort begrijp mijner hiſtorien aenwijs.

Wateren.

HET TIENDE LANDTSCHAP CHEKIANG.

HEt Lantſchap *Chekiang* wijckt voor geen anderen, als voor de twee Keyſerlijcke Lantſchappen, in tekenen van edelheydt, ſchoon het eertijdts, voornamelijck onder de ſtam *Sunga*, een Keyſerlijck Landtſchap was. Doch het overtreft verre d'anderen, niet in grootheyt en ruymte; maer in vruchtbaerheydt, aengenaemheydt en rijckdom. Het beſluyt in ſich elf hooftſteden, die byna als ſoo veel Landtſchappen ſijn; want een daer af, te weten *Hancheu*, ſou bequaem ſijn om een geheel koninckrijck daer af te maken. Deſe elf hooftſteden hebben noch onder ſich drie-en-ſeſtigh ſteden, die byna een ontellijck getal van vlecken en kaſteelen onder ſich hebben, behalven noch de dorpen, die vol gepropt van menſchen ſijn.

Grenſen. De grenſen van dit Landtſchap ſijn, naer 't ooſten de zee, daer de korte overvaert naer d'eylanden van Japon is, in de welcke, gelijck ſy ſeggen, men met een voorſpoedige wint van de zee-bergh *Ningpo* in de tijdt van een dagh, oft weynigh meer, ſeylen kan. Naer 't zuyden en zuydweſten ſtreckt het aen 't Landtſchap *Fokien*; en 't overige is van 't Landtſchap *Kiangnan* beſloten. 't Geweſt is ten deel vlack, en ten deel berghachtigh, gematight van lucht, en aengenaem, door de menighte der bronnen, vloeden en poelen, die de ruymte van water opgeven; kort, geluckſaligh door de vruchtbaerheydt en verſcheydenheydt van alle dingen. Het heeft aen de zuyd- en weſtſijde veel bergen, maer die alle gebouwt, en aengenaem ſijn, behalven hier en elders eenige ſteenen en klippen, daer uyt men echter veel ſtoffen krijght, om ſchepen, huyſen, en andere wercken te maken. De

Overvloet van ſijde. boſſchen der moerbeſyen ſijn hier overal gemeen, en het voedt ſoo groot een menighte van ſijdwormen, dat het niet alleenlijck ſijn eyge Landtſchap, en geheel Sina overvloedigh van alderhande ſijde lakenen verſorght, maer oock de bygelege eylanden van Japon, en de Philippijnen, ja oock Indien, en de verſtgelege landen van Europa. Deſe lakenen, hier beter dan in eenigh ander landt van Sina, worden hier voor ſoo gering een prijs gekocht, dat men daer lichtelijcker tien ſijde kleederen kan dragen, als een lakens kleedt in Europa. De moerbeſyen worden hier, gelijck by ons de wijnſtocken, jaerlijcks geſnoeyt; en ſy laten die niet tot hooge boomen opwaſſen: vermidts ſy door lange ervarentheydt geleert hebben, dat de bladen der kleynſte boomen het beſte garen, en de voortreffelijckſte draden voortbrengen. Sy weten dieshalven d'eerſte wercking volmaecktelijck van de tweede draet af te ſcheyden. D'eerſte is de gene, die van de vroege, ſachte en dunne bladen, daer af de wormen gevoed worden: en d'andere wercking en draet koomt van de ſomerſche en harde bladen; ſoo groot een verandering veroorſaeckt alleenlijck de verſcheydenheyd der ſpijſen in deſe kleyne beesjes. Ick heb dickwijls by my ſelf gedacht, dat uyt d'onkunde van deſe ſaeck veeltijdts voortkomt, dat de ſijde, die in Europa gemaeckt wordt, byna altijdt dicker en grover is als die van Sina. Ick wijs hier 't onderſcheyt tuſſchen d'eerſte en tweede ſpinning aen, om dat ick ſie dat het aen het meeſte deel onſer kooplieden onbekent is, ſchoon de prijs daer af by de Sineſen heel verſcheyden is. Want de beſte ſijde wordt in de lenten, en de hardtſte in de ſomer gemaeckt, en echter beyde in een jaer. D'opvoeding en onderhouding deſer wormen is overal de ſelve, en is ſoo veel kommer en moeyte onderworpen, als in eenige plaetſen van ons Europa gedaen wordt. 't Is dieshalven valſch en geheel verdicht, dat hier alle ſijde van de ſijdwormen op de boomen van ſelf, ſonder toedoen en naerſtigheydt der menſchen, voortgebracht wordt.

Schatting. De ſchatting, die dit Landtſchap aen ſijn Keyſer betaelt, is byna oneyndelijck groot. Die van de rijs alleen beſtaet in vijf-en-twintigh hondert duyſent tien duyſent twee hondert negen-en-tnegentigh ſacken, van d'ongewerckte ſijde drie hondert en ſeven-

tigh

Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis.
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

CHEKIANG,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
DECIMA.

NAN-KING.

FOKIEN PARS.

SVNGKIANG PARS.

Notarum Explicatio.
- METROPOLIS.
- Vrbs.
- Civitas major.
- Civitas minor.
- Fortalitia.
- Aurifodinæ.
- Argentifodinæ.
- Plumbifodinæ.
- M. mons.
- fl. F. fluvius.
- A. Amnis.
- T. Torrens.
- L. Lacus.

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

Cheu-xan Insula

Chang-que Insula

Stadia Sinenſia, quorum 250 unũ gradui reſpondent.
50 100 150 200
Milliaria Germanica quorum 15 unum Conſtituunt gradum.
5 10 15

J. Blaeu Excudebat

tigh duyſent, vier hondert en ſes-en-ſeſtigh ponden, en van de gewerckte ſijde twee duyſent vijf hondert vier-en-ſeventigh rollen, behalven noch de groote Keyſerlijcke ſchepen, *Lungychuen* genoemt, die viermael 's jaers geladen met ſijde, die heel konſtighlijck gemaeckt is, naer 't hof varen. Deſe ſijde wordt met goudt, ſilver, ja met de veren van verſcheyde vogels, en met draken heel konſtelijck ingeweven, en met een wonderlijcke verſcheydenheydt der koleuren gewerckt; en deſe kleederen mogen van geen anderen gebruyckt worden, als van de Keyſer, en van ſijn hovelingen, oft van de genen, aen de welcken hy die door een ſonderlinge gunſt toeſtaet; gelijck by ons de kruyſen en lieveryen, tot onderſcheyt van ſtaten, gedragen worden. Wat het hooy oft ſtrooy aengaet, het geeft ſeven-en-tachtigh hondert duyſent vier duyſent vier hondert een-en-tnegentigh bundelen, en vier hondert vier-en-veertigh duyſent ſeven hondert negen-en-ſeſtigh gewichten, behalven noch twee gemeene tollen, die in d'eerſte hooftſtadt van dit Landtſchap ſijn, d'eerſte van de waren in 't noorder-deel van de hooftſtadt, de tweede van 't hout in het zuyder-deel. Want dewijl de Sineſen al meeſt hout gebruycken, daer meê ſy huyſen, ſchepen, graffteeden, baren en meer diergelijcke dingen maken, en vermidts daer ſeer rijcke houtkopers ſijn, ſoo krijgt de Keyſer jarelijcks een groote ſchatting daer af. Ja, ick heb van geloofwaerdige mannen gehoort, dat de jaerlijckſche ſchatting van dit Lantſchap meer dan vijftien millioenen kroonen bedroegh. Het boeck, 't welck de telling van 't Sineſche volck genoemt wordt, ſchrijft aen dit Lantſchap toe twaelf hondert duyſent twee-en-veertigh duyſent een hondert en vijf-en-dertigh geſinnen, en vijf-en-veertigh hondert duyſent, vijf-en-twintigh duyſent vier hondert en ſeventigh mannen. Het volck van deſe plaets is gehantſaem en vriendelijck, treffelijck van vernuft, tot de dienſt der afgoden, en tot waengeloof overgegeven. Dieshalven, als ſy in de waerheydt onderweſen ſijn, ſoo nemen ſy lichtelijck het ware geloof, en de Chriſtelijcke Godtsdienſt aen; en vele van hen hebben alreê Chriſtus aengenomen, en ſijn volkomelijck in 't geloof, en in onſe leering onderweſen.

Aerdt van het volck.

Dit geheele landt is overal van beecken, rivieren en vloeden, en van bequame grachten, met handen, oft door de natuur gemaeckt, deurgeſneden: ja 't ſchijnt als of men in Nederlandt, oft in plaetſen, dicht aen de zee gelegen, was, en dat dit hen noch overtreft. De konſt en vlijt der menſchen hebben veel grachten der vloeden, van de noordſijde komende, ſoo dienſtigh tot het menſchelijck gebruyck gemaeckt, als of de natuur ſelve hen daer toe gemaeckt hadt; en men kan ſwarelijck begrijpen en gelooven, hoe de menſchelijcke krachten genoegh hebben geweeſt, om deſe wercken te volmaken. Want men ſiet hier veel breede en diepe grachten, een ſeer lange ſtreeck landts deurgegraven, en van weêrſijden met vierkante gehouwe ſteen uyt de gront opgehaelt, hooge bruggen, met vele bogen, die de laſt, hen opgeleght, bequamelijck dragen: in voegen dat men deur dit geheele Landtſchap te landt en te water kan reyſen, ſchoon het geheel van byna ontellijcke kleyne eylanden deurgeſneden en gedeelt is. D'andere vreemdigheden, die hier ſijn, ſult ghy in de beſondere beſchrijving der ſteden vinden.

D'eerſte oft Opper-hooftſtadt HANGCHEV.

OP dat de Weerelt-beſchrijvers van Europa niet langer ſouden dolen in de ſtadt *Quinſai* van Marcus Paulus Venetus te ſoecken, en die belachelijck te beſchrijven, ſoo ſal ick hier de ſelve vertoonen, daer af de Beſchrijving van des weereldts begin oock niet de ſchaduw getroffen heeft: en indien Godt het toelaet, ſoo hoop ick allengs het toonneel der Sineſche ſteden, van de Sineſen ſelve lange voor die van Europa gedruckt en nooyt in Europa geſien, gelijck ick ſeker weet, te vertalen. Maer om nu 't gene, dat voorhanden is, uyt te voeren, ſoo ſal ick door ſekere blijcken bewijſen dat deſe ſtadt de ſelve is, die van de ſelve Venetus *Quinſai* genoemt wordt: want dit is de gene, die van *Sunqui*, dat is, *Súcheú*, vijf dagh-reyſens afgelegen is, ſoo wy van 't voorttrecken van een heyr ſpreken, daer in, gelijck klarelijck blijckt, de gemelde Venetus geweeſt heeft; want anders ſou het nauwelijcks vier dagh-reyſens verre ſijn. Dit is de gene, die in ſijn tijdt het hof der Sineſen was, en van de ſelve Sineſen, in de tael der geletterden, *Kingſu*, doch in de ſpraeck der gemeene lieden, die niet ſoo cierlijck ſpreken, *Kingſai* genoemt

Bewijs dat deſe ſtadt het Quinſai van Venetus is.

noemt word;daer uyt by de gemelde Venetus de naem van *Quinsai* gesproten is.Hier staet t'aenmercken dat *Kingsu* een naem van waerdigheydt is, aen de koninckliicke steden gemeen, doch niet aen een alleen eygen en besonder, vermidts het warelijck koninckliick betekent,schoon de selve stad dickwijls een andere eyge naem heeft, gelijck dese, die *Hancheu* genoemt wordt, en onder de stam *Sunga Lingan* wierd geheeten, om dat *Caoçungus*, de tiende Keyser van dese stam, voor de Tartars van *Kin* vluchtende, hier sijn koninckliick hof vestte; en dieshalven is sy in de tijdt van Venetus *Kingsu* genoemt, wat anderen daer oock van gevoelen. Dit is geschiedt in het jaer elf hondert vijf-en-dertigh na Christus geboorte. De stam *Sunga* heeft oock in de selve stadt hof gehouden,tot dat de westerlijcke Tartars van de groote *Han* d'oosterlijcke Tartars van *Kin* uyt *Catay* verdreven, dat is, uyt de noorderlijcke Landtschappen,en daer na hun verwinnende wapenen tegen 't Rijck *Mangin* voerden, te weten, na dat sy aengevangen hadden de zuyderlijcke Landtschappen te veroveren. Maer om tot de saeck selve naerder te komen, dit is de stadt, die soo hooge en byna ontellijcke bruggen heeft, soo binnen de wallen, als in de voorsteden, en die oock niet veel van tien duysent sullen verschillen, die Venetus telt, soo men de zege-bogen oock voor bruggen rekent, de welcke om hun gewelfselen by de gemelde Venetus oock misschien in plaets van bruggen gestelt sijn, op een selve wijse gelijck hy de tygers leeuwen genoemt heeft, schoon de leste geheel niet, en d'eerste byna in geheel Asia gevonden worden. Doch indien men seght, dat hy niet alleenlijck de gene, die binnen oft buyten de stadt,maer alle de bruggen, die in 't heele Landtschap sijn, daer in gemeent heeft, soo hadt hy sijn getal ('t welck by de volcken van Europa swarelijck geloofwaerdigh geacht sal worden,) noch mogen vermeerderen; soo groot een menighte van bruggen en zege-bogen is hier overal. Tot bevestiging van dese saeck koomt hier noch by een poel van veertigh Italiaensche mijlen, die sy *Sihu* noemen, de welck, schoon hy niet binnen de wallen is, echter de stadt van 't westen naer 't zuyden een lange streeck heen bespoelt, en daer uyt sy vele grachten in de stadt gebracht hebben. Des selfs oevers sijn soo met kercken, kloosters, paleysen, lustplaetsen en bessondere huysen overal beset, dat men niet buyten, maer in een groote stadt schijnt te wesen. Wyders, d'oevers sijn van weêrsijden met vierkante gehouwe steen opgehaelt; en men heeft een breede wegh, tot vermaeck der wandelaers, gelaten. Voorts, eenige wegen strecken oock over de poel heen,daer toe veel hooge bruggen gemaekt sijn, onder de welcken de schepen deurvaren, en de wandelaers de heele poel langs henen herwaerts en derwaerts konnen bewandelen, en die van M. Paulus Venetus misschien onder de stadt gerekent sijn. Dit is de stadt, die binnen de wallen, aen de zuydsijde, een bergh heeft, *Chinghoang* genoemt,op de welck de toren met de wachters is, daer de plaetsen der uren met een water-uurwerck gemeten, en aen een tafel met groote vergulde letters aengewesen worden. Dit is de stadt, welcks straten alle met vierkante steenen beleydt sijn. Dit is de selve, die in een moerassige plaets leght, en door veel grachten, daer in schepen varen konnen,gedeelt.Dit is eyndelijck (om d'andere dingen voorby te gaen,) de gene, uyt de welcke de Keyser naer de zee vlood, en dit langs de groote vloet *Cientang*, de welck meer dan een Duytsche mijl breedt is, en naer 't zuyderlijck deel van de stadt vloeyt; soo dat hier niet de vloet ontbreeckt, die Venetus aen sijn *Quinsai* toegeschreven heeft,en die van daer oostwaerts naer de zee uytbarst, daer af echter dese stadt soo verre gelegen is, als Venetus wil dat sy daer af leggen sal. Ick voegh hier noch by, dat dese stadt meer dan hondert Italiaensche mijlen in haer ommekring heeft, soo men de seer groote voor-steden daer by telt, die van alle sijden breedt uytloopen;in voegen dat men tot vijftigh Sinesche stadien van 't noorden naer 't zuyden recht uyt kan wandelen, en dit deur straten, die vol van volck sijn, en daer in men geen plaetsen vind,die sonder menschen oft huysen sijn. Byna op een selve wijse kan men oock van 't westen naer 't oosten gaen. Dewijl dan, volgens de historie van Sina, de tijdt, naem, beschrijving, grootheydt, en alle d'andere dingen aenwijsen, dat dese stadt *Quinsai* is, soo wordt 'er voortaen geen plaets van twijffeling gelaten: maer wy sullen noch meer hier af spreken ter plaets, daer wy M. Paulus Venetus *Cugui*, *Quelinfu* en *Fugui* sullen aenroeren.

Voorts, behalven ontellijcke, en, gelijck ick hier voor geseght heb,seer groote bruggen,

Zegebogen.

gen, ſiet men hier overal veel zegebogen; ja men vindt in een eenige ſtraet van de hooftſtadt, die ſy de groote ſtraet noemen, drie hondert zegebogen, die alle tot geheugh-tekenen van welbediende overheyts ampten, oft als openbare uytroepingen der burgers om hun verkrege deught, oft door 't bevel van de Keyſer ſelf, om hun treffelijcke byſtandt aen de gemeente betoont, opgerecht ſijn. Deſe bogen ſtaen in de vermaertſte ſtraten, daer de meeſte gang is, van prachtige ſware ſteenen opgebouwt, en heel konſtelijck geſneden. De Gotſche bouwery is by hen meeſt in achting. Deſe zegebogen beſtaen yder in drie gewelffelen, de grootſte in 't midden, en de kleynſten aen de beyde ſijden, deur de welcke, gelijck deur ruyme poorten, de wegh open is. De ſijden der bogen ſijn met leeuwen, oft met andere marmere vercieringen verciert, en boven van alle ſijden met momtuygh, vogelen, bloemen en ſlangen ſoodanigh geſneden, dat ſy in alle aenſchouwers verwondering veroorſaken. De plaetſen, daer men geen beelden ſiet, ſijn cierlijck deurgeſneden, en dickwijls met kleyne dingen, oft uytſnijdſelen, als in de lucht hangende, verciert. Ja ick ben dickwijls by mijn ſelf verwondert geweeſt, hoe ſy dusdanige groote ſteenen ſoo deurgeboort hebben, dat ſy daer af als een keten van vele ringen gemaeckt hebben. De geheele boogh wordt ten meeſtendeel in drie ſolderingen onderſcheyden, en is van achter en voren ſich ſelf ſoodanigh gelijck, dat men van weêrſijden een ſelve boogh ſchijnt te ſien. Deſe drie pijlaſters worden met hun neêrſtucken en hooftſtucken van malkander geſcheyden. Boven aen 't hooft van het werck, onder de vergulde bovenlijſt wordt in een blaeuwe ſteen, met goude hooftletteren de naem van de Keyſer geleſen, onder welcks heerſchappy het gebouw opgerecht is. In 't midden is een ſeer groote vlacke ſteen, daer met goudt oft blaeu de naem, 't vaderlandt, ſtaten, gedichten, en lof van de gene, tot welcks eer dit werck is gemaeckt, in geſneden is. Indien de huyſen van weêrſijden met deſe gemene gebouwen overeen quamen, ſoo ſou men niets treffelijcker vinden, oft heerlijcker konnen bedencken, tot pracht en verciering der ſteden. Deſe hooftſtadt heeft oock vier groote torens, in negen ſolderingen onderſcheyden. 't Getal der kercken, ſoo buyten als binnen de ſtadt, is byna oneyndigh; en men ſeght dat 'er wel vijftien duyſent prieſters ſijn. Men telt hier, ſoo binnen de ſtadt, als *Wevers.* in de voor-ſteden, wel ſeſtigh duyſent wevers, ſchoon d'overige noorderlijcke ſteden, vlecken en dorpen daer af oock volgepropt ſijn. Ja hier is ſoo groot een menighte van menſchen, dat men ſeght dat de ſtadt alle dagen tien duyſent ſacken rijs verſlindt; en yder ſack bevat in ſich ſoo veel rijs, als hondert menſchen bequamelijck in een dagh tot hun voedſel behoeven. Wyders, hier worden yder dagh duyſent varckens gedoot, behalven de koeyen, bocken, ſchapen, honden, ganſen, eyndtvogels en andere diergelijcke beeſten, ſchoon echter een groot deel der burgers ſich van vleeſch onthoudt, die volgens d'aenhang der afgoden eenighſins een eeuwige vaſten onderhouden. Hier is oock geen minder overvloet van viſſchen, die noch levendigh deur de heele ſtadt te koop gedragen worden, van welcke deſe onthoudelijcke Pythagoriſten oock afkeerigh ſijn, vermidts ſy niets, dat oyt levendigh geweeſt heeft, durven aenroeren.

De Jeſuyten hebben in deſe ſelve ſtadt oock een kerck, aen Godt gewijdt, naer 't begrijp van de plaets prachtigh en heerlijck, en in de voorſteden twee kapellen. Ick heb in deſe plaetſen vier jaren lang beſigh geweeſt in 't geloof, en de Chriſtelijcke Godtsdienſt voort te planten, en ben genoodtſaeckt geweeſt niet alleenlijck in deſe hooftſtadt, maer oock in de geburige ſteden een groote menighte der gener, die de Chriſtelijcke wet aengenomen hadden, te laten, van de welcke ick tegen wil en dank afgeruckt ben. Doch ick hope, met Gods hulp, in korte tijdt, beneffens mijn medebroeders, geſont en behouden weêr te keeren, en groote winſt te doen. Dit geweſt behoorde in oude tijden aen de koningen van U, daer na aen die van *Jue*; en een weynigh daer na wierdt het van de koningen van *Çu* ingenomen. *Chin* noemde het *Cient'ang*, *Sujus* gaf het eerſt de naem van *Hangcheu*; onder de ſtam *Tanga* wierd het *Juhang* geheeten. *Sunga* noemde het *Lingan*, en *Taiminga* weêr *Hangcheu*. Het heerſcht over acht ſteden, 1 *Hangcheu*, 2 *Haining* 3 *Fuyang*, 4 *Juhang*, 5 *Lingan*, 6 *Yucien*, 7 *Sinching*, 8 *Changhoa*.

Oude namen.

In dit geweſt ſijn byna overal tygers, die van Marcus Paulus Venetus leeuwen, miſſchien door misverſtant, genoemt worden.

De

Bergen.

De bergh *Funghoang* leght aen de zuydsijde van de hooftstadt, op de welck twee seer hooge toppen sijn, tegen malkander over, en soo hoogh, dat sy de hemel self schijnen te raken. Op beyde dese toppen is echter een kerck der afgoden, en een toren van negen solderingen.

Xeceng is een bergh aen de noorderlijcke oever van de poel *Si*, op de welcke een heerlijcke tooren, en een kerck der afgoden is.

De bergh *Tienmo* begint by *Lingan*, en is in ordening de vier-en-dertighste der gener, die by de Sinesen gepresen worden. Hy is heel groot en steyl, en heeft veel bosschen, en aengename rijs-velden in de dalen. Van hier wordt een oneyndelijcke menighte van kampernoelien deur geheel Sina gevoert, die sy souten en droogen, en 't geheele jaer lang bewaren: en als sy die willen koken, soo weeken sy hen eenige tijd in 't water, daer door sy hun eerste varsigheydt weêr krijgen.

Sinesche kampernoelien.

Dese bergh loopt tot tachtigh stadien uyt, en wordt *Tienmo* genoemt, dat is, hemels-oogh, om dat 'er twee poelen op de twee toppen sijn, die sy d'oogen noemen, daer meê hy de hemel aenschout.

By *Changhoa* is de bergh *Cienking*, op de welck een matige poel is, die twee hondert bunderen landts beslaet, hierom vermaert, om dat hy dese gulde vischjes voortbrengt, die om dese oorsaeck by de Sinesen *Kinyú* genoemt worden; want sy sijn geel van verwe, en hun huyt glinstert, om dat sy op sekere tusschen-ruymten met goude strepen deurgescheyden sijn. Hun geheele rug is als met goudt stof overspreydt. Sy sijn niet grooter dan een vinger, en echter met een driespitsige, tweespitsige, en oock dickwijls met een enckelde en breede staert gewapent, en dieshalven aengenaem en vermakelijck om t'aenschouwen. Sy sijn in hooge achting by de Sinesen, die hen sorghvuldelijck t'huys, oft in hun lusthoven voeden, en dit in treffelijcke vaten, daer toe gemaeckt. Ja de Grooten selven sijn dickwijls gewent hen met hun eyge handen de spijs toe te reycken, en met hun te spelen, als oft sy wisten welck een heer sy dienen, aen de welck sy de geneughte van sijn tegenwoordigheydt wilden betuygen. Een van dese vissche wordt somtijdts voor twee oft drie goude kroonen verkocht, als sy naer wensch der Sinesen in alle deelen volmaeckt sijn.

Goude vissche.

De bergh *Tiencho* naer de westsijde van de hooftstadt is ten deel schrickelijck, en ten deel aengenaem. Hy heeft een heuvel, *Filaifung* genoemt, heel van steen, van binnen met holen. Hier sijn heerlijcke kercken der afgoden, en kloosters, en, gelijck men seght, over de drie duysent priesters, die daer woonen, van de welcken seer vele, in een eeuwige en gewillige gevangenis gebonden, de holen bewoonen, aen de welcken d'overige priesters spijs toe dienen, die dese kluysenaers by een tou af laten sacken, vermidts men nauwelijcks, ja geheel niet, daer uyt klimmen kan. Sy ontfangen, byna op een selve wijse, dickwijls groote aelmoessen van de bykomende aenschouwers; want dese plaets word het geheele jaer deur, en voornamelijck in de May-maent, niet alleenlijck van de vreemdelingen, maer oock van de Sinesen selven besocht, die door 't lichtgeloovigh waengeloof daer gelockt worden. De heuvel wordt *Filaifung* genoemt, dat is, met vliegen komen, een naem van seker Indiaensch priester genomen, die, hem eerst siende, gelijck men seght, seyde: dat is de heuvel, die wy in Indien missen; warelijck, hy is hier gevlogen.

Si is een vermaerde poel, die door sijn *Wateren.* verslach sijn inwoonders gelucksigh maekt. Hy heeft d'eerste plaets verkregen, om dat aen des selfs oosterlijcke oever de hooftstadt selve gelegen is. Men heeft echter een wegh met stenen bestraet, seven stadien lang, tusschen de poel en de wallen, die seer bequaem om te wandelen is. De geheele poel begrijpt in sijn ommekring veertigh stadien, van alle sijden met wallen, oft met bergen omringt, gelijck een heerlijck toonneel, uyt welcke bergen eenige onbekende beeken vallen, yder in sijn gracht onderscheyden. Rondtom de bergen siet men kercken, paleysen, kloosters, oeffenplaetsen, bosschen, graven, en aengename tuynen. D'oever van de poel is met breede wegen van vierkante steen bestraet; en in de poel selve sijn oock wegen, met bruggen, op dat de schepen daer deur souden konnen varen; in voegen dat men de geheele poel oock te voet besichtigen kan. Dese wegen worden van weêrsijden met boomen, op een rechte regel gestelt, beschaduwt, namelijck van persick-boomen, appel-boomen, oft wilge-boomen. Overal sijn wandelryen, met leuningen en tralien, tot gemack der wandelaers. Seker, men weet niet wat men daer in eerst sal prijsen,

Aengenaeme poel.

de

de wonderlijcke voortreffelijckheydt van de natuur, oft van de konſt, die 't werck van de natuur vermeerdert, oft eer overwonnen heeft. Al 't water daer af is deurſchijnend, en ſoo klaer als kriſtalijn, ja ſoo, dat men oock 't minſte ſteentje op de gront ſiet leggen. Ter plaets, daer 't water by d'oevers ondieper is, ſiet men dat met de bloemen *Lien* bedeckt. Daer is geen uytgang voor de ſchepen in deſe poel, vermidts het water alleenlijck aen de noordtſijde van de hooftſtadt, deur kleyne beekjes ſijn uytgang heeft, en in deſer voegen de grachten en vaerten vervult. Men maekt echter in deſe poel veel ſchepen, die men met recht vergulde paleyſen ſou mogen noemen, ſoo blincken ſy alle van verſcheyden verwen, en van flickerendt goudt: in voegen dat ſy alle de toeſtel der gaſteryen, ſchouſpelen en andere ſpelen tot ſich trecken; ja ſoodanigh dat 'er niets is, oft de ſwelgers en drinckebroêrs, ſlaven van de welluſt, vinden 't hier in overvloet. Deſe ſchepen, van alle dingen verſien, varen met vermaeck en in veyligheydt de heele poel deur, ſonder voor ſtorm en ſchipbreuck te vreeſen, ſoo ſy aen ſich ſelven, door te veel drincken, en overvloeying van welluſten, geen ramp veroorſaken. 't Is dieshalven geen wonder, dat de Sineſen deſe plaets en hooftſtadt de tuyn der welluſten, of 't aerdſche paradijs noemen.

Welluſtige ſchepen.

De vloet *Che* geeft de naem aen dit Landtſchap, en ſnijdt het byna in 't midden deur. Maer by de hooftſtadt verandert hy van naem, en wordt *Cientang* genoemt; en ter plaets, daer hy ſijn oorſprong heeft, in 't geberghte van de ſtadt *Hoeicheu*, wordt hy *Singan* geheeten. Deſe vloet ſwelt op d'achtiende dagh van d'achtſte maen, te weten in onſe October, door d'invloeying van de zee tot een machtige en verwonderlijcke hooghte, en dit tot aen de hooftſtadt ſelve: in voegen dat de Wijsbegerigen hier uyt ruyme ſtoffe van te twiſtredenen konnen krijgen. Seker, men bemerckt hier het heele jaer deur een groote vloeying en ebbing; maer deſe vloet overtreft verre d'anderen in kracht en menighte van water: want hier in komen ſeer groote golven, die als bergen rijſen, de welcke een ſeer groot gedruys en gebruyſch veroorſaken, en alle de ſchepen, die ſy ontmoeten, omwerpen en inſwelgen. Eyndelijck, deſe vloeying is ſoo vermaert, dat in die dagh, omtrent te vier uren na de middagh, de geheele ſtadt, en des ſelfs beſtierders, en meeſtendeel d'uytheemſchen en vreemdelingen uyt loopen, om het wonderlijck geweldt der invloeying van die dagh met hun oogen t'aenſchouwen. Men kan dan klarelijck mercken, dat deſe vloeying van de zee, ſchoon ſy ſich eenighſins naer de ſtant van de maen ſchickt, niet alleenlijck aen de maen, maer oock aen de ſtaet van 't aerdtrijck, aen de verſcheyde vloeyingen en ebbingen der ſtranden, ja oock aen de verſcheyde aenſchouwing en invloeying der ſtarren, en aen d'onderaerdſche uyt-ademingen en hoedanigheden, die daer uyt ſpruyten, beſtaet. En dewijl in de maent van October byna de grootſte verandering in 't heele jaer geſchiedt, vermidts de ſomer en herfſt allengs tot winter neygen, ſoo ſchijnt onſe weereldt dit oock eenighſins te gevoelen, en de bodem van de zee oock ontſtelt te worden, die verſcheydelijck bewogen wordt naer de verſcheyde geſtalte der geweſten en landen: want men ſiet in Indien, als de winter voorhanden is, de groote zee als boven gewoonte vergramt, en ſoo groot een menighte ſants aen de ſtrant opwerpen, dat ſy byna alle havens ſluyt, die, gelijck wy ſien, des ſomtijds weêr geopent en geſuyvert worden. Men ſiet dit noch veel klaerder aen de ſtrant van de Caep de bonne Eſperance, en dit in ſekere tijden van 't jaer, in de welcken het ſonder miſſen ſtormt, fel waeyt, en de zee ſchrickelijck bewogen is. Maer ick laet dit aen de gene, die van de hemelſche wercken handelen, en aen de beſpiegeling en aenſchouwing der naturelijcke Philoſophen oft Wijsbegerigen.

Wonderlijcke vloeying van de zee.

Aen de noordtſijde van de hooftſtadt, daer men het water van de poel deur een ſluys uytlaet, indien hy door d'al te groote regen te groot geworden is, ſiet men een ſeer prachtige kerck der afgoden, *Chaoking* genoemt, daer men een gedurige marckt van de vreemtſte en voortreffelijckſte dingen houdt, die daer, ſoo uyt Sina, als uyt d'overige deelen van de weereldt gebracht worden. Maer indien ick hier af, gelijck oock van d'andere geringe dingen deſer hooftſtadt een beſchrijving wilde maken, ſoo ſou ick een geheel boeck behoeven; en dieshalven ſal ick hier niet meer af ſeggen.

De tweede hooftstadt

KIAHING.

Gelegenheydt en gemack.

DE hooftstadt *Kiahing* leght in een seer aengenaem en vruchtbaer landt, dat van alle sijden met poelen, en met grachten, door konst gemaeckt, besproeyt is. Men voedt hier oock overal soo groot een menighte van sijdwormen, dat 'er in de lenten geen huys is, daer men geen van dese wormen vindt. De stadt selve leght in soet water, en is door de pracht en grootheydt der gebouwen, en door haer rijckdom vermaert. Men doet daer de watergrachten van alle sijden inkomen, die met veel bruggen beleydt sijn. D'oevers sijn, gelijck wy boven geseght hebben, met vaste steenen opgehaelt; in voegen dat de wegh voor de schepen te water, en voor de voeten te landt open is. Dit is hier wonderlijck, dat 'er langs alle straten wandelryen heel konstighlijck gebouwt sijn, daer onder men, schoon het regenachtigh weêr is, droogh en veyligh wandelen kan. Hier sijn oock veel zegebogen, soo buyten, als binnen de stadt: nameliick aen de weststijde van de selve, op d'oever van de vaert, in een eenige plaets, langs de welcke men naer de schepen gaet, vijftien, die van dichte vierkante marmer gebouwt sijn; daer men oock een brugh siet, die uyt veel bogen bestaet, en seventigh Sinesche schreden lang is. Hier is oock een treffelijck gebouw van negen solderingen. Alle de wallen der grachten sijn met vierkante gehouwe steen opgehaelt, en tot dese grachten soo veel bruggen, dat ick, uyt dese stadt naer d'eerste hooftstadt varende, veertigh met veel bogen getelt heb; want het getal der kleyne bruggen is byna oneyndigh.

Dese hooftstadt heerscht over ses steden, 1 *Kiahing*, 2 *Kiaxen*, 3 *Haiyen*, 4 *Pinghu*, 5 *Çungte*, 6 *Tunghiang*. Sy was eertijdts niet meer dan een stadt, de hooftstadt *Sucheu* onderworpen. Onder de stam *Tanga* behoorde sy aen *Hangcheu*. Maer sy, sedert in rijckdom en grootheydt toenemende, verkreegh onder *Taiminga* de waerdigheyt van hooftstadt, en wiert *Kiahing* genoemt, schoon sy te voren *Siucheu* geheeten was. In dit geheel gewest wast in staende wateren een vrucht, die ront van gedaente is, van de Sinesen *Peci* genoemt, die in grootheydt de kastanie niet verre overtreft: de

De vrucht Peci.

neut is met een seer dunne huyt, die swart van verwe is, bekleedt; en de pit van binnen is seer wit, vol van sap, aengenaem van smaeck, en een weynigh harder, als die van de gemene appelen, en wat suurachtigh. Indien men gelijckelijck met dese vrucht kopere munt in de mont steeckt, soo sal men die soo gemackelijck, als de vrucht, met de tanden kauwen, en tot bequame spijs maken, en dit door een wonderlijcke kracht van de natuur, 't welck ick self tot verscheyde reysen beproeft heb. In de herfst worden in 't gewest van dese hooftstadt vogelen gevangen, *Hoangcio* genoemt, die sy in hun wijn, van rijs gekoockt, weeken en confijten, en 't heele jaer deur verkoopen. Hier is overal een groote overvloet van sijde, en van voortreffelijcke kreeften.

Vogelen Hoangcio.

Aen de noordwest-sijde van de hooftstadt, in de poel *Tiensing*, die aen de hooftstadt tot een gracht verstreckt, siet men de heuvel *Utai*, op de welck de Landtvooghden vijf huysen, tot verlustiging van de geest, gebouwt hebben, daer sy dickwijls komen om hun gasteryen te houden, daer af de heuvel de naem van *Utai* heeft, het welck vijf altaren betekent. In dit gewest, dat vlack is, wordt geen andere bergh, die gedenckwaerdigh is, gevonden.

Bergen.

De zee raeckt aen de grensen van de stadt *Haiyen*, daer groote soutvlackten sijn, en veel souts gemaeckt wordt.

Wateren.

De derde hooftstadt

HVCHEV.

DE hooftstadt *Hucheu* heeft sijn naem van de poel *Tai*, aen welcks oever sy leght; want *Hu* betekent een poel. Sy wordt onder de grootste steden getelt, en bloeyt in koophandel en rijckdom. Sy is voortreffelijck door haer prachtige gebouwen, vermaeck der velden, lieffelijckheydt der wateren, en aengenaemheydt der bergen. Hier wordt een groote overvloet van sijde lakenen gemaeckt, gelijck oock seer treffelijke penceelen, die deur geheel Sina, om te schrijven, gebruyckt worden. Men pluckt hier meê het bladt *Cha*, 't welck sy *Kiaicha* noemen. Hier sijn vijf kercken, aen Helden gewijd. De voornaemste is binnen de wallen, aen de vijf eerste Keysers van Sina gewijdt. 't Lant van *Hucheu* was eertijdts een koninckrijck, dat sijn eyge recht hadt, en toen *Tung* genoemt wierdt:

Oude namen.

wierdt: maer het wierd door de koningen van U, daerna door die van *Jue*, en sedert door de Vorsten van *Çu* ingenomen. De stam *Cina* noemde het *Uching*; en 't voert de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*. *Sunga* heeft het *Chaoking* geheeten; maer *Taiminga* noemde het weêr *Hucheu*. Hoe groot een overvloet van sijde daer is; kan men hier uyt bespeuren, dat de stad *Tecing* alleen vijf hondert duysent goude kronen voor de tiende van de sijde lakenen betaelt. Het spreeckt recht over ses steden, 1 *Hucheu*, 2 *Changhing*, 3 *Gankie* ⊙, 4 *Tecing*, 5 *Hiaofung*, 6 *Vukang*.

De vierde hooftstadt
NIENCHEU.

DIt gewest is in veel plaetsen ongelijck door de bergen en heuvels; en dieshalven magh dese hooftstadt met d'andere gewesten van dit Landtschap niet in grootheydt, oft in menighte van inwoonders geleken worden. Doch dit is seer vorderlijck voor haer, dat twee vloeden, die schepen konnen dragen, by de wallen selve in malkander komen. Sy is oock vermaert door de handel van 't papier, dat van hier versonden wordt, en de stadt rijck maeckt. Men graeft hier oock koper uyt de bergen, en vergadert hier veel gom, oft lijm van *Cie*, 't welck uyt de boomen druypt, en gelijck de vocht van terebintyn is. De Sinesen vergaderen die in de somer, suyveren haer, en geven haer sulck een verwe, als sy begeeren. De goudtgeele is de beste, daer na volght de swartste. Als sy noch niet heel droogh is, geeft sy een vergiftige damp uyt, daer af de gene, die haer niet gewent sijn; in 't aengesicht swellen, en bleeck worden; maer dit is oock lichtelijck te genesen. De gene, daer men de koffertjes meê verwt, wordt langsamer droogh, 't en sy men die in een vochtige plaets brengt; maer als sy eens gedrooght is, wordt sy nooit wederom weeck. Hoe heerlijck, suyver en treffelijck dit werck is, heeft Europa al over lang bevonden, en dit uyt de koffertjes, die uyt Japon en uyt Sina in groote menighte gebracht worden.

Sinesche gom.

Dese hooftstadt heeft gebiedt over ses steden, 1 *Niencheu*, 2 *Xungan*, 3 *Tungliú*, 4 *Suigan*, 5 *Xeuchang*, 6 *Fuenxui*. De hooftstadt selve wierd eertijdts *Sintú* genoemt, van de stam *Tanga Locheu*, van *Sunga Niencheu*. Aen d'oever van de vloet is een seer vermakelijcke heuvel, daer op een gebouw is, van seven solderingen, en een kerk der afgoden: dit gewest heeft vier kerken, die aen verscheyde Helden gewijdt sijn.

De bergh *Ulum*, aen de noordsijde gelegen, omringt byna de hooftstadt, en begrijpt in sich twee poelen, die na aen malkander sijn: het water van d'een is altijdt seer klaer, en dat van d'ander altijdt geroert. *Bergen.*

De bergh *Fuchung* is in 't dal *Kieuli*, daer de vloet dwars deur loopt. Hy is seer vermaert, om dat men daer de kercken en kamers van de Philosooph *Niençúlin* siet, die alle van de voorby-varende lieden gemenelijck besocht worden, ter geheugenis van soo groot een man. Men seght dat hy sich hier tot de visschery begeven heeft, toen hy sich verschuylde, op dat hy niet gedwongen sou sijn de lantvooghdyen, die hem van de Keyser aengeboden wierden, aen te nemen; daer toe hy eyndelijck self van de Keyser, die by hem quam, en hem, van de slaep overvallen, in een arm bedje vondt, genoodight wierdt: in soo hoogh een achting waren eertijdts de goede en geleerde mannen by de Sinesen, ja oock by de Keysers selven. *Achting van de Philosophie.*

De vijfde hooftstadt
KINHOA.

EEn fabel heeft de naem aen dese hooftstadt gegeven: want sy seggen dat by dese stadt in 't geberghte *Venus star* tegen een ander, die sy *Vuniu* noemen, ('t welck krijghsvrouw betekent, de Poëten souden Pallas seggen) om een bloem getwist heeft; en dat, vermidts Venus d'overhandt behieldt, die sy *Kinsing*, oft goude star noemen, de stadt daer af de naem van *Kinhoa* gekregen heeft, als oft men Venus-bloem seyde. *Naems oorsprong.*

De stadt was eertijds groot, en door haer gebouwen heerlijck; maer sy is in dese leste oorlogen door de Tartars, die sy een lange tijdt treffelijck tegen stondt, ten deel, doch niet geheel, verbrant. Men heeft haer echter eenighsins weêr opgebouwt, en voornamelijck de groote brugh aen de westsijde van de hooftstadt, die haer voorgaende glans weêr gekregen heeft. By de stadt *Lanki* siet men oock een brugh, die op schepen

schepen leght, beter dan d'oude,die van de Tartars verbrant is. In geheel Sina is geen plaets, daer men beter dranck van rijs en water koockt, als hier. Sy deelt oock haer groote gedrooghde pruymen aen anderen meê, gelijck oock haer voortreffelijckste hammen, die deur dit geheele Rijck in de hooghste achting worden gehouden. Men vindt hier meê een groot getal van Christenen, en by mijn tijden wierd 'er in de stadt *Lanki* een kerck begonnen.

Dese hooftstadt beheerscht acht steden, 1 *Kinhoa*, 2 *Lanki*, 3 *Tungyang*, 4 *Yú*, 5 *Jungkang*, 6 *Vúy*, 7 *Pukiang*, 8 *Tangki*, die alle ten deel in 't vlacke landt, en ten deel in de bergen gelegen sijn, en een groote menighte van rijs voortbrengen. Dit volck overtreft d'andere Sinesen in moedt en stoutigheyt,gelijck sy dat klaer genoegh tegen de Tartars bewesen hebben. En om dese oorsaeck heeft dit gewest veel moeten lijden, en is elendighlijck van de vyanden verwoest.

Oude namen. Onder de koningen heeft het een selve plaets, als 't voorgaende gewest, gehadt. De koning van *Leang* noemde het d'eerste *Kinhoa*, *Suius Vúcheú*, de stam *Sunga Paoúú*, altijdt met de naem van een deser twee starren. Maer de stam *Taiminga* [illegible] weêr *Kinhoa* geheeten. Hier wast de bloem, *De bloem Mogorin.* die van de Portugesen in Indien *Mogorin* genoemt wordt; (ick vindt nergens des selfs Latijnsche naem.) Hy wast op een kleyn boomtje, en is een seer witte bloem, den *Jasmin* niet ongelijck, behalven dat hy veel bladen heeft; hy geeft oock een seer soete reuck af, veel edelder dan de *Jasmin*, ja soodanigh,dat van een bloem een geheel huys rieckt. Hy is by de Sinesen met recht in hooge achting; en men bewaert sijn boom naerstighlijck in vaten, daer toe gemaeckt, tegen de koude van de winter. 't Gene, 't welck hier dickwijls in my verwondering veroorsaeckt heeft,is sekere vettigheydt, die van de boomen koomt, daer af, gelijck van ongel, seer goede en witte kaersen gemaeckt worden, die, schoon men hen handelt, de handen niet besmetten, en geen stanck maken als men hen blusscht. Dese boom wordt van de Sinesen *Kieuyeu* genoemt, en is tamelijck groot, van gedaente en bladen gelijck onse pereboomen. Hy geeft een witte bloem, gelijck de karsse-boom. Na de bloem volght een besye, die heel rondt is, soo groot als een kars, die van een swarte en dunne schors bedeckt is. De pit van binnen is wit; de welcke te voorschijn koomt als de besye rijp is, vermidts de schors dan breeckt. Sy vergaderen dese besyen, en koken die in heet water; dan wordt de pit weeck, en als sy kout wordt, soo stremt sy, gelijck ongel. Wat de neut, die blijft, aengaet, dewijl sy vol van olie is,gelijck onse olyven, soo weeken sy haer, en parssen daer olie uyt, die niet tot de spijs, maer tot de lamp bequaem is. In de winter schijnen de bladen van de boom als van koper te sijn, en worden heel roodt. Ick heb dickwijls vermaeck geschept in 't sien der bladen van dese boomen, die soodanigh schenen, als of 'er geheele roode bosschen waren. De bladen vallen eyndelijck oock af, en om dat sy eenige vettigheydt in sich hebben, soo sijn sy een aengename spijs aen de schapen en koeyen, die, dese bladen etende, seer vet worden.

Ongel,die van de boomen koomt.

Bergen. De bergh *Kinhoa* is drie hondert en sestigh stadien groot, daer op, gelijck men verdicht,een twist tusschen de starren heeft geweest. Hy is de ses-en-dertighste in de boecken van *Taoxu*,en leght aen de noordsijde van de hooftstadt.

By *Yu* is de grootste bergh van alle, *Kiming* genoemt, tot welcks opklimming men negen dagen tijdts benoeft: op de top siet men een paleys.

By *Pukiang* is de bergh *Sienhoa*, daer op, gelijck sy schrijven,de dochter van dese seer oude Keyser *Hoangtius* geleeft, en daer tot aen de doodt haer maeghdom voor eeuwigh bewaert heeft. Dit is een heel wonderlijcke saeck by de Sinesen, en seer oudt, indien 't slechts waer is.

By *Jungkang* is de bergh *Fangnien*, daer men met een steene trap opklimt: op de top is een groote brugh, die over een dal leght.

Vloeden. De vloet *Ho* heeft sijn oorsprong by de stadt *Cinyun*, die onder de hooftstadt *Chucheu* behoort, van daer sy westwaerts voorby de stadt vloeyt, en sich terstont naer de stadt *Lanki* streckt.

De seste hooftstadt

K I V C H E V.

DE hooftstad *Kiucheu* leght aen d'oosterlijcke oever van de vloet *Changyo*, en grenst aen 't Landtschap *Fokien*,uyt het welck de wegh derwaerts deur de ber-

de bergen seer streng en swaer is, en drie daghreysen lang. M. Paulus Venetus noemt het Lantschap *Fokien Fugui*, en dese hooftstadt *Cugui*: want de Tartars seggen *Gui*, in plaets van *Cheu*; in voegen dat de gemelde Venetus van *Kiucheu* lichtelijk *Cugui* heeft konnen maken. Dit blijckt noch klaerder in de naem der stadt *Quelinfu*, daer de selve Schrijver, de bergen overgetrocken sijnde, gekomen is: want dit is een seer groote hooftstadt, die nu oock van de Sinesen *Kienningfu* genoemt wordt, daer af ick in 't volgende Landtschap handel. Dese hooftstadt is oock de zuyderlijckste van dit Lantschap; en dieshalven heeft de voorseyde Venetus die de leste in *Quinsai* genoemt. Hier uyt blijckt dan klaer en vast genoegh de waerheydt van ons gevoelen: in voegen dat de volcken van Europa niet meer behoeven te twijffelen van *Catay*, *Mangin*, *Quinsai*, en van andere diergelijcke plaetsen, tot noch toe onbekent, in welckers Landtbeschrijving en vertooning men tot noch toe soo grove dolingen heeft begaen, en vele gepooght hebben M. Paulus Venetus, schoon t'onrecht, van leugenen t'overtuygen. Dat dan de genoemde Venetus sijn lof en eer behou, die hy verdient heeft, schoon hy hier en daer, naer de wijse der Tartars, de namen verandert heeft, vermidts sy hem niet in de Sinesche tael voor gesproken wierden. Doch hier af breeder beneden.

Dese hooftstadt, gelijck de voorgaende, heeft onder de koningen verscheyde avonturen gehadt. De stam *Cina*, geheel Sina verovert hebbende, noemde haer *Taimo*, *Hana Singan*: sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*; en gebiedt over vijf steden, 1 *Kiucheu*, 2 *Lungyeu*, 3 *Changxan*, 4 *Kiangxan*, 5 *Caiboa*.

Bergen. De bergh *Lano* leght aen de zuydsijde van de hooftstadt, en is d'achtste in de boeken van *Taoxu*. De bergh *Civen* heeft sijn begin by de stadt *Kiangxan*, van daer hy tot meer dan drie hondert stadien uytloopt. Dit is de wegh om naer *Fokien* te reysen, daer men veel en kommerlijcke toppen der bergen over moet, en voornamelijck over de strenge en steyle top, *Sienhoa* genoemt, die sy, om lichter daer over te komen, naer de wijse van een wentel-trap, met een trap van drie hondert en sestigh treden hebben gemaeckt; want soo veel vlackten, met steenen beleydt, worden daer gevonden. Op de top is een heerlijcke kerck der afgoden, en niet weynigh herbergen, daer de genen, die reysen, altijdt iets gereet vinden om t'eten en te drincken.

By *Caihoa* is de bergh *Cutien*, daer op tijgers en slangen, die geen quaet doen, gevonden worden: en schoon de tygers elders in de geburige gewesten seer wreedt sijn, soo sijn sy echter hier soo tam, dat sy niet hinderen; maer de slangen hebben geen vergift. *Tygers en slangen die niet hinderen.*

By *Caihoa* is een kleyne poel, *Pehiai* genoemt, om de witte kreeften, die hy voortbrengt; want *Pehiai* betekent witte kreeft. *Watere.*

De sevende hooftstadt

CHVCHEV.

DIt gewest besluyt in sich groote en dicke bergen, tusschen de welcke veel dalen, seer vruchtbaer van rijs, sijn: en dewijl sy swarelijck uytgevoert kan worden, soo wordt sy daer voor een geringe prijs verkocht. De hooftstadt *Chucheu* selve, die seer rijck van volck is, leght aen d'oever van de vloet *Tung*, langs de welcke de vaert tot aen de zee voor de schepen open is. Men siet hier oude bosschen, en pijn-boomen, voornamelijck naer de afgebroke en schaduwachtige plaetsen, uyt de welcke de Sinesen stoffe halen om huysen en schepen te bouwen. Men seght dat by de stadt *Sunghiang* (dat is, landt der pijnboomen) soo sware en dicke boomen gevonden worden, dat tachtigh mannen die niet konnen omvademen, ja dat 'er sijn, die in de holte van haer struyck acht-en-dertigh mannen konnen bergen. Dese hooftstadt spreeckt recht over tien steden, 1 *Chucheu*, 2 *Cingtien*, 3 *Cinyún*, 4 *Sungyang*, 5 *Suichang*, 6 *Lungciven*, 7 *Kingyven*, 8 *Junho*, 9 *Sivenping*, 10 *Kingning*. Sy heeft drie voorname kercken. Men maeckt hier vaten van wat grover aerde, als het porceleyn, tot gebruyck van 't gemeen volck. Sy heeft in de tijden der koningen byna een selve lot en plaets gehadt, als de voorgaende. De stam *Tanga* noemde haer *Hocheu*, en *Taiminga* heeft aen haer de tegenwoordige naem gegeven. *Steden.*

Hoçang, een groote bergh, is d'achtiende in de boecken van *Taoxu*, en beslaet drie hondert stadien. De Landtbeschrijvers van Sina schrijven dat haer hooghte tot duysent roeden reyckt, en dat des selfs top geen veranderingen van de lucht onderworpen, *Bergen.*

en veyligh van donder en regen is. Hy neemt sijn begin by *Cinyun*, en streckt sich uyt tot aen de zee. Op d'andere bergen is niets, dat gedenckwaerdigh is.

Vloeden. De vloet *Lung* begint aen de westsijde van *Suichang*, en reyckt van daer zuydwaerts aen de hooftstadt, daer hy de vloet *Tung* ontfangt, en de rivier *Vonxa* wordt.

Sineesch riet. *Luyeú* is een beeck by *Kingning*, groen door de groote bosschen van riet. De Sinesen noemen dit riet met een gemene naem *Cho*, schoon 'er veelderhande slagh af is. De Portugesen in Indien noemen 't *Bambu*; en 't een is grooter dan 't ander. Het is alle byna soo hardt, als yser, en dickwijls soo dick, dat men 't met geen twee oft drie handen omspannen kan : en hoewel het van binnen hol, en met sijn knoopen en leden afgescheyden is, soo is 't echter seer sterck, en kan de last, daer op geleght, sckerlijck dragen. Het is dickwijls drie, oft meer rieten hoogh; anderen, die minder sijn, wassen niet hooger, dan een halve roede. Sommige hebben een stronck, en groen houdt. Eenige sijn pick swart, en desen ten meestendeel dicht, gelijck sy in Indien *Mannetjes Bambu* seggen. Dit riet is vermakelijck om te sien, soo om sijn langwerpige bladen, die als van 't swaertkruyt sijn, en aen de toppen sich ombuygen, als om dat 'et het heele jaer groen is. Hoewel dit riet soo hardt is, soo konnen echter de gene, die verstant daer af hebben, dat in kleyne draden en strepen snijden, daer af sy matten, koffers, kokers, kammen, en ander diergelijck kleyn huysgewaedt maken. Ja sy konnen oock hun huysen daer af bouwen, en gebruycken die voor stijlen aen de kleyne huysen. Van het dunste riet maken sy spiessen, die sy aen 't eynde met yser beslaen. Kort, men gebruyckt het noch tot veel ander gebruyck, te lang om hier te verhalen. Het is seer bequaem om grachten en waterleydingen te maken, dewijl het van natuur deurboort is. Het is oock seer treffelijck en besonder om lange verrekijckers te maken, vermidts het licht, lang, recht en sterck is. Dit riet, varsch afgesneden, en in 't vuur geworpen, geeft water uyt, gelijck alle hout; en dit water wort van de Geneesmeesters naerstighlijck gesocht. Want als men het ingedroncken heeft, verdrijft het uyt het lichaem alle verrot bloet, dat door 't vallen, oft door 't stooten uyt sijn plaets geraeckt is. Als het noch dun is, en eerst te voorschijn koomt, wordt het, eer 't bladen schiet, met vleesch voor spijs gebruyckt, gelijck rapen, oft gekoockte distelen; ja als men dat in edick leght, wort het, gelijck sult en toespijs, het heele jaer deur voor leckerny bewaert, niet anders, dan by ons de kleyne komkommers, oft augurckes, en venckel, in edick geweeckt.

De achtste hooftstadt

XAOHING.

Gelegenheydt en schoonheydt. DE hooftstadt *Xaohing* wijckt wel in grootheydt voor d'eerste hooftstadt, maer overtreft haer in glans en nettigheydt. Sy is vermaert om de menighte der geleerde en geletterde mannen, en om de schrandere geesten, die daer in sijn. Sy leght in een bequame plaets, in 't midden van een water, dat men drincken kan, en gelijckt beter, dan eenige andere, de stadt Venetien, behalven dat sy haer verre in suyverheydt van water, en van alle andere dingen overtreft, en geheel in witte, vierkante gehouwe steenen bestaet, die de Tiburtynsche seer wel gelijcken. Men vind hier geen straet sonder watergracht; en aen weêrsijden sijn seer breede straten, met de selve steen bestraet. De muuren der huysen sijn oock daer af gebouwt; 't welck elders by de Sinesen geheel de maet te buyten gaet, en nauwelijcks meer te vinden is. Men siet hier oock binnen de wallen veel bruggen van de selve steen, en oock niet weynigh buyten, die grooter sijn, en op behoorelijcke plaetsen over de grachten leggen. Men vaert drie dagen lang oostwaerts langs dese vaert, welcks oevers van weêrsijden met dese vierkante steen opgehaelt en verciert sijn. D'uytgang daer af is met een steene wal gestopt, op dat het water niet geheel weghloopen, en de gracht verlaten sou. Men vindt hier aen dese dam mannen gestelt, die de schepen opheffen, en in de naeste gracht brengen. Eyndelijck, de kleyne schuytjes konnen langs dese vaert naer de stadt *Ningpo* varen: maer de groote schepen moeten over de zee. Ick ben dickwijls in dese reys over dese vier dammen heen gescheept. Ick heb oock by de hooftstadt een groote menighte van heerlijcke zegebogen gesien, die men hier bequamelijck bouwen kan. Want by de stadt *Siaoxan* is een steen-put, daer uyt het grootste deel der Sinesen sijn steenen haelt. Het landt van de hooftstadt is ten meestendeel vlack, en

met

Aerdt van het volck.

met vloeden en wateren besproeyt. De hooftstadt self is edel, en met veel heerlijcke, soo gemeene als besondere gebouwen verciert, en heeft een suyvere en gesonde lucht. Sy beschaft de gaeuste voorspraken en pleytbesorgers aen geheel Sina; ja soo, dat 'er nauwelijcks eenigh Landtvooght is, of hy heeft een Rechtsgeleerde van dese hooftstadt by sich. Sy beheerscht in 't geheel seven steden, 1 *Xaohing*, 2 *Siaoxan*, 3 *Chúki*, 4 *Juyao*, 5 *Xang yu*, 6 *Xing*, 7 *Sinchang*. Sy voert haer tegenwoordige naem van de stam *Sunga*; en *Tanga* noemde haer *Jucheu*. Men vindt hier vijf kercken, en twee gebouwen van negen solderingen, die alle prachtigh en heerlijck sijn.

Bergen.

De bergh *Hoeiki* leght aen de zuydoostsijde van de hooftstadt, en is d'elfde in de boecken van *Taoxu*, daer af eertijdts het Landtschap *Hoeiki* sijn naem gehadt heeft, 't welck dese Oostersche gewesten in sich besloot. De bergh *Suming* heeft van de vier holen, naer de hemel open, de naem der vier klaerheden gekregen: hy is in ordening de negende van de voornaemsten; en heft verscheyde toppen, tot twee hondert en tachtigh, ten hemel op. Men seght dat hy achtien duysent roeden hoogh is, en twee hondert en tachtigh stadien beslaet; hy neemt sijn begin by *Juyao*, en loopt van daer naer *Ningpo* uyt. By de stadt *Xing* is de bergh *Tanchi*, de seven-en-twintighste in de boecken van *Taoxu*. Hy heeft sijn naem van de roode poel; want des selfs water is soo root, als bloet; en *Tan* beteckent by de Sinesen root, en *chi* een kleyne poel. By *Sinchang* is de bergh *Vocheu*, de vijftiende in getal; daer is oock de bergh *Tienlao*, de sestiende in ordening. Dit staet hier aen te mercken, dat dese bergen in de boecken van *Taoxu* waengelooffelijck gepresen worden, om dat sy door de menighte der heerlijcke kercken, en der kloosters voor de priesters vermaert sijn, daer dickwijls soo groot een menighte van huysen, en getal van offeraers by is, dat dit met recht groote verwondering en verbaestheyt in d'aensschouwers ontsteeckt.

De negende hooftstadt

NINGPO.

Ningpo is dese hooftstadt, welcks zeebergh van de Portugesen, die daer quamen om hun koophandel te doen, met een bedorve naem *Liampo* genoemt wierdt. Men seght dat men van dese zee-bergh, by klaer weêr, de bergen van Japon kan sien: maer de groote wijdte, die wy in onse kaerten klaer genoegh tusschen beyde vertoonen, spreeckt sulcks tegen. Onder de koningen van *Jüe* wierdt dese hooftstadt *Jungtung* genoemt. De stam *Cina* heeft haer aen 't Landtschap *Hoeiki* toegeschreven. De stam *Tanga* noemde haer *Mingcheu*, *Sunga King yuen*, en *Taiminga Ningpo*, 't welck beteckent de baren stillende. De lucht is hier byna overal suyver en gesont, het geheele landt open en aengenaem, en de gront vruchtbaer, behalven ter plaets, daer hy door de bergen en klippen ruw en schrickelijck is. Het heeft overvloet van zee-visch, soo varsch, als in de son gedrooght, van alderhande oesters, krabben en kreeften, die het een groote menighte aen 't geheele Rijck meê deelt. Men vangt hier de visch Harder 't heele jaer deur. In 't begin van de somer vangen sy een visch *Hoang* genoemt, dat is, geele visch, naer de geele verwe, daer af hy de naem heeft. Hy is soo teer, dat hy buyten het water niet een uur sonder bederf kan blijven. Maer dewijl hy om sijn soete en aengenaeme smaeck overal begeert wordt, soo leght men hem in ys, en verkoopt hem dus; en om dese oorsaeck wordt oock in de winter het ys bewaert. Dese hooftstadt wordt voornamelijck om 't vernuft der inwoonders gepresen; vermidts het in yder besonder ondersoeck niet weynigh geleerden aen 't Rijck geeft. Alle d'inwoonders scheppen groot vermaeck in het nuttigen van soute spijs; en dieshalven seght men en roemt men gemeenelijck van dit volck, dat sy oock naer de doodt niet bederven, vermidts sy, noch levendigh sijnde, sich selven soo rijckelijck met sout souten. Dese hooftstadt heerscht over vijf steden, 1 *Ningpo*, 2 *Çuki*, 3 *Funghoa*, 4 *Tinghai*, 5 *Siangxan*. Ick ga de vermaertste gebouwen van dese hooftstadt met stilswijgen voorby. Maer dit moet ick echter seggen dat de voorstadt alleen, die sich naer het noorden streckt, vier stadien lang is. Aen d'oosterlijcke oever van een gracht, met handen gemaeckt, sijn veel zege-bogen, en twee torens van seven solderingen. De wallen van dese gracht sijn met gehouwe steen, twintigh stadien lang, opgehaelt; aen welcks eynde het water, op dat het niet in de vloet sou loopen, door een dam opgehou-

Oude namen.

Hoedanigheydt.

gehouden wordt, over de welcke men de ſchuyten in de vloet brengt. Ick heb dickwijls in deſe ſtadt geweeſt, om dat daer een groot getal van Chriſtenen is. Men vindt daer in oock twee poelen, d'een naer de ſon, en d'ander naer de maen genoemt, daer ſeer lange bruggen over leggen, ſchoon de heele hooftſtadt van gegrave grachten deurgeſneden is, en geheel met ſchuyten deurgevaren kan worden.

De ſtadt *Çuki* heeft oock vele in ſich, die de doornen der afgoden verlaten, en ſich in Chriſtus aengename weyde begeven hebben. Men vindt daer ſekere brugh, die van ſteene pijlers, en houte balcken beſtaet, en hondert roeden lang is. Daer is noch een ander, ſeer hoogh, en van drie bogen lang, geheel van dichte ſteen gemaeckt.

Bergen. By *Çuki* is de bergh *Lu*, daer op een prachtige kerck der afgoden is, die van dit volck, heel tot waengeloof overgegeven, veel beſocht wordt, om daer geluckige droomen, en der ſelver verklaring, door ſekere voorgaende plechtelijckheden, te verſoecken.

De bergh *Suming*, daer af hier voor geſproken is, ſtreckt ſich uyt tot aen het zuydweſten van deſe hooftſtadt.

Wateren. By de ſtadt *Tinghai* is de zee, die *Quanmuen* genoemt wordt, in de welcke een effe ſteen, als een pijler, opgerecht ſtaet; en als de ſchepen daer voorby varen, werpen de bootsgeſellen, ick weet niet door wat waengeloof bewogen, iets in zee; en indien ſy dit niet deden, ſoo ſouden ſy meenen dat ſy een rampſpoedige reys ſouden hebben.

Men ſchrijft dat 'er by *Tunghoa* een kleyne, maer echter diepe poel is, *Yaopoi* genoemt, welcks water, indien deſe ſtadt een oprechte ſtadtsvooght verkregen heeft, heel helder, jae klaerder dan kriſtal wordt; maer indien de ſtadtsvooght quaet is, ſoo wordt het water modderigh en ſwart. Doch ick beroep my op de Schrijvers, in deſe en diergelijcke dingen.

De tiende hooftſtadt

TAICHEU.

HEt land van deſe hooftſtadt is groot, en grimmelt van bergen. Men telt daer in ſes ſteden, 1 *Taicheu*, 2 *Hoangnien*, 3 *Tientai*, 4 *Sienkiu*, 5 *Ninghai*, 6 *Taiping*. De hooftſtadt ſelve leght op een hooge bergh, en behoorde in de tijdt der koningen nu aen die van U, dan aen die van *Jue*. De ſtam *Cina* ſchreef haer aen 't geweſt van *Minchung* toe. De ſtam *Hana* noemde haer *Changgan*, *Tanga Haicheu*, en ſedert *Taicheu*; welcke naem ſy tot aen deſe tijdt behouden heeft. Sy vergaderen aen de bygelege zee huyden van hayen, ſekere by ons onbekende viſch, die ſy met groote winſt naer Japon voeren, om daer ſcheeden tot houwers af te maken. Sy brengen die oock deur geheel Sina.

Aen de zuydſijde van de hooftſtadt is de bergh *Caicho*, de negentiende in de boecken van *Taoxu*: by *Hoangnieu* is de bergh *Gueiyu*, de tweede in ordening. Alle de ſteenen, die men daer vindt, ſoo groot als kleyn, ſijn vierkant van geſtalte; 't welck groote verwondering in de Sineſen ontſteeckt, die heel waengeloovigh in de bergen ſijn. By *Tientai* is de bergh *Cheching*, de ſeſte in de boecken van *Taoxu*. Hy is byna heel root. Hier is oock de bergh *Tientai*, in de berghkunde der Sineſen d'eerſte en vermaertſte in de boecken van *Taoxu*, en de geluckighſte van allen, gelijck ſy achten. De bygelegene ſtadt voert oock de naem van deſe bergh. Ick kan ſwarelijck uytſpreken hoe vele en hoe heerlijcke kercken der afgoden, en kloofters daer op ſijn. Hier woonen d'Archimandriten, oft hoofden van de ſecte, die ſy d'uytterlijcke noemen, namelijck de gene, van de welcke de ſoodanigen, die tot de doling van de verhuyſing der ſielen van 't een in 't ander lichaem overgegeven ſijn, hun wyjing en ordening deur het geheele Rijck ontfangen; gelijck de genen, die alleenlijck d'innerlijcke oft ſedige verhuyſing toelaten, uyt de bergh *Vutang*, daer af ick hier voor geſproken heb. Men gelooft dat deſe bergh wel achtien duyſent roeden hoogh is, en acht hondert ſtadien beſlaet. *Bergen.*

By *Ninghai* is een groote bergh, *Tienmuen* geheeten, drie hondert ſtadien lang. Hier ſteeckt in de zee een berghachtigh eylandt op, *Yohoan* genoemt, het welck een koſtelijcke kring beteeckent, van een heel goede reê voor de ſchepen dus genoemt. Dit eylandt wordt geheel van bergen, gelijck een ring, omringt, en ſtaet byna voor geen dwarrel-winden bloot, vermidts het maer een kleyne mont tot d'inkomſt der ſchepen heeft. By *Taiping* is de bergh *Fangching*, op de welck de koning van *Jue*, ver-

verwonnen en neêrgevelt ſijnde, ſedert als een onbeämpt man leefde.

D'elfde hooftſtadt

VENCHEV.

DE hooftſtadt *Vencheu* leght by de zee, in 't uytterſte deel van dit Lantſchap; en vermidts ſy in een moeraſſige plaets gelegen, en door haer grootheyt, en pracht der gebouwen vermaert is, ſoo noemt men haer gemenelijck kleyn *Hangcheu*. Hier is een ſeer groot getal van zeeſchepen, en een groote toevloeying van inwoonders en kooplieden; want daer is een bequame reê voor de ſchepen in de groote vloet, die tot aen de wallen van de hooftſtadt, ja noch verder, het vloeyen en ebben van de zee gevoelt.

Deſe hooftſtadt heeft vijf ſteden onder ſich, welckers namen ſijn, 1 *Vencheu*, 2 *Xuigan*, 3 *Locing*, 4 *Pingyang*, 5 *Taixun*. Dit geheel geweſt is ten meeſtendeel met bergen beſet. Maer aen de zuydſijde, eer men aen de ſchrickelijcke bergen van *Fokien* koomt, heeft het een ſeer vruchtbare vlackte, die ſich wijdt en breedt verſpreydt. Voorts, het gene, 't welck deſe hooftſtadt laſterlijck maeckt, is een onbeſchaemde ſonde van 't volck, en een ingewortelde gewoonte van een vuyle en onbetamelijcke ongebondenheydt, ja ſoo, dat men, alle ſchaemte weghwerpende, in deſe gruwelen openbaerlijck ſondight; hoewel de Landtvooghden gepooght hebben deſe al te groote ontucht te bedwingen, gelijck oock eertijds by de Romeynen door de wet *Scatinia* gedaen wierdt, ſoo is die echter altijdt weêr opgeborrelt. Hier ('t welck elders ongewoon is) groeyen kleyne oeſters, die men in waterachtige velden ſaeyt; het welck in deſer voegen geſchiet. Men breekt eenigen van deſe oeſters, en ſtrooyt die hier en daer by druppen in 't veldt, als oft het ſaet was; daer af ſedert oeſters van aengename ſmaeck groeyen. Dit geweſt behoorde eertijdts aen de koningen van *Jue*; daer na hebben de koningen van U dat ingenomen. *Leangus* heeft het *Junkia*, de ſtam *Tanga* eerſt *Tungkia*, en namaels *Vencheu*, *Sunga Xuigan*, en *Taiminga* weêr *Vencheu* genoemt.

Geſaeyde oeſters.

Aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtad, in de vloet, is de bergh *Cúyú*, geheel van

Bergen.

het water omringt. Daer boven op is een ſeer treffelijcke kerck der afgoden, en een klooſter.

By *Suigan* is de bergh *Siennien*, de ſes-en-twintighſte in de meergemelde boecken van *Taoxu*.

Yentang is een groote bergh by *Locing*, in de welcke een poel is, niet ſeer groot, te weten van tien ſtadien. Men noemt hem *Yentang*, dat is, het badt der ganſen; om dat de wilde ganſen, naer de verſcheyde tijden van 't jaer van landt veranderende, hier ſtil blijven, als ſy overtrecken.

Krijghs-veſtingen.

DE voornaemſte krijghs-veſtingen ſijn, 1 *Chinxan*, 2 *Kinxan*, 3 *Tinghai*, 4 *Quo*, 5 *Ninghai*, 6 *Cioki*, 7 *Sinho*, 8 *Xetie*, 9 *Puontun*, 10 *Çumuen*, 11 *Tungchi*, 12 *Haigan*, 13 *Sining*, 14 *Haifung*, 15 *Nan*. De Sineſen hebben die op de kant van de zee gebouwt, voornamelijck tegen d'invallen der Japonners, en om tot bewaring van de zee te dienen. In de zee ſijn oock veel eylanden, dicht van landtlieden en viſſchers bewoont: maer *Cheuxan* overtreft alle deſen in grootheyd, en in getal van inwoonders. Het koninckje *Lu*, voor de Tartars vluchtende, weeck derwaerts, met veel anderen, en veel Sineſen quamen by hem gevloden; en dit is, gelijck men ſchrijft, d'oorſaeck dat het nu ſoo volgepropt van menſchen en inwoonders is, dat men daer twee-en-ſeventigh vlecken telt, byna alle aen de zee-ſtrandt, daer de vloeden, oft de boeſemen van de zee een bequame reê voor de ſchepen maken. Hier ſijn nu verſcheyde ſcheeps-vloten, en de koning is daer veyligh voor de ruytery van de Tartars. In deſer voegen is van een eylandt, dat eertijdts onbewoont was, een aenmerckelijck koninckrijck geworden; en de Tartars, vreeſende dat men van die kant een inval in het vaſte landt ſou doen, onderhouden een groote beſetting in de geburige ſtadt *Tinghai*, met een ſcheepsheyr van Sineſche bootsgeſellen, die onder hen ſtaen. De Sineſen ſchrijven, dat dit eylandt oock eertijdts een machtigh koninckrijck heeft geweeſt, en *Changque* genoemt wierd; maer dat het alle ſijn edelheydt en krachten verloor, toen de Sineſen alle handel met des ſelfs inwoonders verboden: in voegen dat het geheele

eylandt ſich van ſelf aen de Sineſen overgaf, het welck echter toen van byna niemandt, als van eenige boeren en viſſchers bewoont wierdt. Het wordt echter dickwijls van de Sineſen waengeloovelijck beſocht, die, uyt oorſaeck van de godsdienſt, veeltijdts derwaerts trecken : want daer was een kerck, en veel Prieſters, die daer woonden; dewijl hen docht dat deſe plaets ick weet niet met welcke Goddelijcke kracht en hooger deught begaeft was.

HET

FOKIEN
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
VNDECIMA.

Cum privilegio Sacræ Cæs. Maj. & Ordd. Belgicæ Foederatæ.

Stadia Sinenſia quorum 250 uni gradui reſpondent.
50 100 150 200 250
Milliaria Germanica quorum 15 unum Conſtituunt gradum.
5 10 15

Notarum Explicatio.
- METROPOLIS.
- Vrbs.
- Ciuitas major.
- Ciuitas minor.
- Fortalitia.
- Aurifodinæ.
- Argentifodinæ.
- Ferrifodinæ.
- Stanni fodinæ.
- M. mons.
- fl. F. fluvius.
- T. Torrens.
- L. Lacus.

KIANGSI

PARS.

QVANTVNG PROVINCIÆ PARS.

CHEKIANG

OCEANVS SINENSIS.

I. FORMOSA, ab incolis PEKAN, Suis LIEVKIEV.

Excud: Ioannes Blaeu.

Septentrio. Meridies. Occidens. Oriens.

HET ELFDE LANDTSCHAP

FOKIEN.

DIt Landſchap leght dicht aen de zee, in een plaets, die bequaem is tot de ſcheepvaert en tot de koopmanſchap. Het heeft overal overvloet van bergen, maer die deurgaens door de boomen en boſſchen aengenaem ſijn, voornamelijck by de ſteyle en bosachtige plaetſen en heuvelen, die niet bequaem om te bouwen ſijn, daer uyt ſy vele en goede materialen krijgen, die dienſtigh ſijn om ſchepen, en andere gebouwen te maken. Daer ſijn byna overal water-wellen en ſpringbronnen, die met kleyne moeyte afgeleydt worden, om d'ackers, die ten meeſtendeel met rijs beſaeyt, en ſeer vruchtbaer ſijn, te beſproeyen. Ter plaets, daer de natuur bequame vlackten geweygert heeft, hebben de menſchen die door hun vlijdt en naerſtigheydt gemaeckt. Men vindt overal bergen, die met recht voor groene toonneelen aengeſien konnen worden, daer men met trappen, als een wentel-trap gemaeckt, opklimt, door de welcken men van d'een aen d'ander vlackte kan komen. Want dewijl de rijs niet, dan in het water, wil waſſen, ſoo moet ſy oock heel vlacke velden hebben; 't welck aengenaem en vreemt om te ſien is: ja ſy leyden oock dickwijls het water, dat tot beſproeying noodigh is, door middel van buyſen van d'een naer d'ander bergh. Sy gebruycken tot deſe buyſen groot en dick riet, dat op de bergen waſt. Dusdanige landtbouwing is byna deur geheel Sina in 't gebruyck, maer nergens ſoo gemeen, als in dit Landtſchap, om de menighte der bergen.

Naerſtigheydt der Sineſen in 't bouwen der bergen.

't Gene, 't welck de rijckdommen van dit Landtſchap, en d'overvloet der dingen daer in vermeerdert, is de groote koophandel, en de naerſtigheydt en ſchranderheydt der kooplieden. Want men vindt nauwelijcks eenige Sineſen, (behalven de genen van dit Landtſchap) die ſich op zee begeven, oft, tegen de wetten van 't Rijck, naer d'uytheemſche volcken ter koophandel trecken; in voegen dat ſy vele en koſtelijcke waren uyt het Rijck van Sina voeren, en tegen vreemde waren verwiſſelen, die ſy meê brengen. De goederen, daer ſy meê handelen, ſijn muskus, geſteenten, quick-ſilver, lakenen van ſijde, hennip, en katoen, en andere koſtelijcker waren; daer by yſer, van 't welck ſy veel aderen hebben, ſtael, en veel gereedtſchappen, konſtelijck daer af gemaeckt en gegoten. Uyt dit Landtſchap ſijn ten meeſtendeel deſe opkoopers, die naer Japon, Formoſa, de Philippinen, de Celeben, Java, Camboye, Syon, en naer diergelijke plaetſen en eylanden van d'Aſiatiſche en Indiaenſche zee trecken, en, groote winſt gedaen hebbende, weêr naer hun vaderlandt keeren, en met ſilver, nagelen, kaneel, peper, ſandalhoudt, amber, korael, en met diergelijcke waren beladen ſijn. Want al 't gene, 't welck de vreemden byna tot noch toe van de Sineſen hebben verkregen, is uyt dit Landtſchap gekomen, ſoo men ſlechs het gene uytſondert, het welck de Portugeſen van *Macao* uyt *Quangtung* hebben gehadt, en 't welck de Sineſen uyt Sina derwaerts hebben gebracht.

Koophandel der Fokienſers.

Hoe groot een menighte van groote ſchepen, die ſy *Changpan* en *Pancung* noemen, hier is, kan men hier uyt verſtaen, dat dit Landtſchap, toen de Keyſer voornam tegen de Japonners t'oorlogen, aenboodt een brugh van ſchepen, aen malkander gebonden, uyt dit Landtſchap tot aen 't eylandt Japon te maken; en ſy ſouden ſonder twijffel ſchepen genoegh daer toe vinden, ſoo deſe groote en ongeſtuymige hooftſtoffe, ick meen de zee, dit wilde lijden.

Overvloet van ſchepen.

Uyt dit Landtſchap, door de gedurige ſcheepvaert deur geheel Indien overlang vermaert, is M. Paulus Venetus naer Indien getrocken, en weêr naer huys gekeert: want dit is 't land, 't welck hy *Fugui* noemt, volgens een naem, die van d'eerſte hooftſtadt *Focheu* voort-koomt. Ja my dunckt waerſchijnelijck te ſijn, dat hy door de ſcheepslieden van dit Landtſchap, die hem voerden, kennis van d'eylanden der ooſtzee gekregen heeft. Want ick bevindt ſekerlijck uyt de hiſtorien der Sineſen, en uyt veel

Van waer M. Paulus weêr gekeert is.

Scheepsreyſen der Sineſen.

veel andere blijcken, dat die van Sina alle dese gewesten besocht, en dese zeen deurgeseylt hebben; gelijck oock aen d'Indianen wel bekent is: ja men vindt geen duysster bewijs van dat sy in de zeeboesem van Persien, en in de Roode zee, die sy de zee *Erythræa* noemen, geweest hebben: doch ick handel elders breeder hier af. Maer men gelooft dat sy dese reysen nagelaten hebben, uyt vrees voor de Portugesen, na dat die een groot deel van Indien geluckelijck verovert hadden.

Aerdt en seden van het volck.

Het volck van dit Landtschap is geheel tot sijn schandelijcke begeerlijckheden en wellusten overgegeven, en door de sonde van de beyde ontuchtigheden verfoejelijck, en echter schrander en listigh. Sy gebruycken niet alle een selve tael, die naer de verscheyde hooftsteden verscheyden is; ja soodanigh, dat d'een d'ander swarelijck kan verstaen. De geleerde spraeck der geletterden, aen alle andere gemeen, is hier min dan ergens anders bekent, en in 't gebruyk. Sy sijn echter ten meestendeel schrander van vernuft, doen groote naerstigheydt in de kennis en wetenschap der geleertheydt; en veel van hen worden oock in yder besonder onderscheyd vermaerde Doctoren. Dit Landtschap levert oock veel zee-roovers uyt; en sy worden in 't gemeen voor wreeder, dan d'andere Sinesen, gehouden, en behouden iets van hun oude onbesuytheydt; vermidts sy oock de leste de beschaeftheydt der wetten en seden van Sina aengenomen hebben. 't Koninckrijck *Min*, oft eer verscheyde heerlijckheden, over de welcken de heeren van *Min* geboden, wierden eertijdts onder dit gewest getelt. Maer dewijl dit volck een tael en uytspraek der letteren, die van d'anderen verscheyden is, heeft, soo is 't geensins wonder dat men by de Schrijvers der Sinesche saken (ick meen de gene, die uyt het verhael der inwoonders van dit Landtschap hun brieven geschreven hebben) soo veel namen en woorden vindt, die niet onder Sina behooren, ja die grove dolingen veroorsaken, welcke voornamelijck spruyten uyt d'onkunde van dit volck, en uyt de valsche oft onervaren vertellingen.

Voortbreyding van het Christendom.

De Christelijcke Godsdienst heeft in dit Landtschap geen kleyne aenwas gekregen: want hoewel d'inwoonders die in d'eerste byeenkomsten swarelijck konnen aennemen, soo geven sy echter, van krachtige redenen en blijcken overtuyght, lichtelijck de wapenen over, en sijn soo veel te bestandiger en godtvruchtiger, als sy traegh in 't aennemen waren. En hier uyt spruyt dat 'er nauwelijcks een hooftstadt, oft stadt in dit geheele Landtschap is, in de welcke de Jesuyten geen kerck, aen de ware Godt gewijdt, en heerlijck verçiert, hebben. De monicken der ordening van S. Dominicus hebben oock in dit Landtschap een kerck, in 't vleck *Tingteu*, 't welck aen het landt van de stadt *Foning* behoort; en dit is oock d'eenige plaets, die tot noch toe deur geheel Sina tot onse hulp gekomen is. Godt geef dat 'er veel dusdanige hulp-benden aen 't Sinesche Rijck komen, en in veel duysentmael duysent toenemen; 't welck de wensch van alle, soo van d'onsen, als van de Sinesen is, die Christus kennen.

Grensen van het Landtschap.

Dit Landtschap is een der minsten van 't heele Rijck, en heeft tot grensen naer het oosten, zuydoosten en zuyden d'Indiaensche zee, en wordt naer de zuydwest-sijde van *Quantung* besloten. Aen de west- en noordoost-sijde reyckt het aen de grensen van *Kiangsi*; en 't overige wordt van het Landtschap *Chekiang* besloten. Het heeft acht hooftsteden, en acht-en-veertigh steden, behalven noch veel krijghs-vestingen, tot bescherming van de zee, en bewarenis der havenen gebouwt. Het boeck, 't welck het getal van 't geheele Sinesche volck in sich begrijpt, seght dat 'er in dit Landtschap sijn vijf hondert duysent negen duysent en twee hondert gesinnen, en achtien hondert duysent twee duysent ses hondert seven-en-seventigh mannen. De schatting van de rijs bestaet in acht hondert drie-en-tachtigh duysent hondert en vijftien sacken. Het betaelt hondert vier-en-tnegentigh ponden sijn lijnwaet, en ses hondert rollen gewerckte sijde. Maer de grootste schatting bestaet in de schepen, die naer de grootheydt en lasten moeten betalen. Anders is 'er geen tol in dit Landtschap.

Getal der menschen.

Schatting.

Dese Provincie heeft ten meestendeel een heete lucht, die echter suyver en gesont is. Sy wordt van vele en groote vloeden besproeyt; en de strant is door verscheyde zee-boesems afgebroken. Hier is een groote overvloet van visch, en van d'andere dingen, die de zee voortbrengt, voornamelijck aen de strant, en oock deur het heele Landtschap, vermidts het aen de zee leght. Het deelt sijn gedrooghde, gesoute, en oock veel varsche visch met groote winst aen de middellanden meê; en men

seght

seght dat 'er mijnen van gout en silver sijn: maer men heeft tot noch toe geen andere, dan die van tin en yser, geopent, vermidts de begeerlijckheydt der menschen, met ysere wetten gebreydelt, tot noch toe hier niet aen d'anderen gekomen is.

D'eerste oft Opper-hooftstadt F O C H E V.

Edelheyt. DEse eerste hooftstadt *Focheu* is seer vermaert, en overtreft byna d'andere hooftsteden van dit Landtschap, voornamelijck in pracht der gemeene gebouwen, koophandel, en menighte der kooplieden, gelijck oock in geleertheydt en gelegenheydt: sy heeft een vruchtbare gront, vischrijcke zee, en bevarelijcke vloeden. Ja de groote schepen van Sina selve hebben een ope en breede wegh uyt de zee tot aen de zuyderlijcke wallen, daer de voorstadt *Nantai* is, en een seer kostelijcke brugh over de zeeboesem. Dese brugh is hondert en vijftigh roeden lang, en anderhalve roede breet, geheel van witte steen gebouwt, en van meer dan hondert hooge bogen ondersteunt. Sy is van weêrsijden met leuningen en wandelryen versorght en verciert, daer, op een behorelijcke tusschenwijdte, oock leeuwen, heel treffelijck gesneden, en op steene voeten geset, staen. Toen ick dickwijls over dese brugh gegaen hadt, geloofde ick dat ick nooyt te voren beter gesien hadt, oft immer sien sou, schoon ick eertijdts vele voorname bruggen van Europa hadt besichtight. Maer die van *Sivencheu* dwong my van gevoelen en meening te veranderen, gelijck ick terstont sal seggen. De Sinesen schrijven dat 'er by de stadt *Focing* een brugh is, hondert en tachtigh roeden lang, die met dese te *Nantai* gelijck is. Ick ga veel andere bruggen, buyten en binnen de wallen gelegen, met stilswijgen voorby, om dat sy ten meesten deel met dese gelijck, dat is, alle seer treffelijck sijn. Dese hooftstadt heeft seer veel kercken, aen Helden en afgoden gewijdt; maer de gene, die aen de zuydsijde van de brugh te *Nantai* is, overtreft alle d'andere in pracht en grootheydt.

Treffelijcke brugh.

Men gelooft dat dit gewest eerst van de Sinesen onder de stam *Cheva* bekent geworden is: want daer wordt niet eer in de Sinesche boecken gewach af gemaeckt, onder de naem van *Min*. Het stont echter niet onder de Keyser, maer onder de heeren van *Min*. D'eerste, die dat onder bracht, was de stichter van de stam *Cina*. Maer d'inwoonders schudden wel haest het jock af, en bleven vry tot dat *Hiaoüus*, de strijdbaerste en geluckighste Keyser van de stam *Hana*, dat geheel, met alle de zuyderlijcke Lantschappen, voor eeuwigh onder 't Sinesche Rijck bracht, en daer het koninkje *Vúchúng* stelde, die in dese hooftstadt sijn koninglijcke setel vestte. De koning *Cyn* noemde de hooftstad *Cyngan*, *Suius Minchen*, de stam *Tanga Kiencheú*, daerna *Focheu*, welcke naem sedert de stam *Taiminga* behouden heeft. Dese hooftstadt gebiedt over acht steden, 1 *Focheu*, 2 *Cutien*, 3 *Mincing*, 4 *Changlo*, 5 *Lienkiang*, 6 *Loyuen*, 7 *Jungfo*, 8 *Focing*.

Onde namen, en des selfs oudtheyt.

In 't Landt van dese hooftstadt wordt een groote menighte van seer witte suycker gemaeckt, en dit is d'eerste hooftstadt uyt d'oosterlijcke Landtschappen, daer die gemaeckt wordt; daer uyt, naer mijn oordeel, klaerelijck blijckt dat dese stadt M. Paulus Venetus *Fugui* is; en schoon sy niet dese groote vloet heeft, die haer in 't midden deursnijdt, soo heeft sy echter een, die tot aen de wallen reyckt, en voor binnen de stadt geacht magh worden, om dat 'er aen des selfs oever een groote voorstadt is.

De vrucht Lichi.

In de zuyderlijcke deelen van dit Landtschap, en voornamelijck in 't gewest van dese hooftstadt, is een groote overvloet van dese vrucht, die van hen *Lichi*, en van de Portugesen uyt *Machao Lichias* genoemt wordt. Hy wast op groote en hooge boomen, die van bladen de lauwer gelijcken. Uyt het uytterste der tacken spruyten trossen, in de welcke, gelijck in druyven, de vrucht is, maer dunder, en die aen lange staertjes hangt. De vrucht vertoont geheel de gedaente van een kleyn hart, en is soo groot, als een groote neut, en heeft eenige gelijckheydt met een kleyne pijn-appel. Hy is ruygh, maer niet dick van schors, en niet dicker dan een vel: in voegen dat men die lichtelijck met de handt afbreecken kan. Van binnen is een sapige neut, wit van verwe, seer soet van smaeck, en van reuck gelijck een roos. Dese vrucht, rijp geworden, is purper van verwe; en de boomen selven schijnen rondtom als met purpere harten verciert, en door hun aengename aenschouwing d'ogen der bystaenders aen te lachen. Van binnen in de pit is een steen, die, hoe hy kleynder is, hoe de vrucht beter en voortreffelijcker is. Ick heb dickwijls by mijn self overdacht, dat men met recht dese

vrucht de koning der vruchten moght noemen, die, als oft hy gelijckelijck tot eten, en tot geneught der aenschouwers gewassen was, soo vermaeckt, dat men nimmer aen des selfs gesicht versaedt wordt. Sijn neut heeft my dickwijls gelijck bancket van gewronge roos-suycker gesmaeckt; en hy smelt oock byna op een selve wijse in de mondt.

Een andere vrucht Lungyen.

Daer is noch een ander ronde vrucht, van schors de voorgaende niet ongelijck; sy noemen hem *Lungyen*, dat is, Draecksoogh. Hy is niet soo groot, als de voorgaende, maer een weynigh kleynder en ronder, byna gelijck onse groote karssen, doch echter een weynigh harder van schors, als de *Lichi*, en wat meer met schillen bedeckt. De Sinesen droogen dese beyde vruchten; en men verkoopt die oock gedrooght deur geheel Sina, en dit voor een leckerny. Hy kan echter niet met de varsche geleecken worden, dewijl de soetste vocht daer byna geheel uytgedrooght is. Men parst oock vocht uyt de *Lichia*, die van de Sinesen wijn genoemt wordt, wel soet, maer heel selden gevonden.

De vrucht Muiginli.

In dit landt is noch een vrucht, van de Sinesen *Muiginli* genoemt, dat is, pruymen van de schoone vrouw. Sy sijn schoon en groot, en overtreffen in grootheydt en voortreffelijckheydt de pruymen van damast: sy sijn meer passer-rondt, dan langwerpigh rondt.

De Jesuyten hebben in dese selve hooftstadt een verblijf oft wooning, een kerck, en een groot getal van Christenen. Maer op dat ick in dese beschrijving niet overal gedwongen sou sijn onse kercken aen te tekenen, dewijl ick kort poogh te sijn, soo heb ick bevordert dat men de naem JESUS op de steden en plaetsen, daer onse kercken sijn, geschreven heeft, die in deser voegen lichtelijck voor d'oogen van de nieusgierige leser oft aenschouwer sal verschijnen.

Bergen.

Aen de zuydsijde van de hooftstadt is de heuvel *Keutai*, aen de welcke dese brugh eyndight, daer af ick boven gesproken heb. Hier op is een heerlijcke kerck der afgoden, *Nantai* genoemt.

De seer hooge en groote bergh *Siúe Fung* neemt sijn begin aen de noordsijde van de hooftstadt, en loopt van daer voort tot aen 't landt der steden *Cutien*, *Mincing* en *Loyuen*.

De bergh *Fang* is aen de zuydsijde van de hooftstadt, in de welck een dal van veertigh stadien is, en die overal op de heuvels oranje-appels, citroenen en lamoenen voortbrengt.

By de stadt *Cutien* is de bergh *Uhoa*, oft der vijf bloemen, dus genoemt naer de vijf hooghste en gelijcke toppen, van de welcke yder, gelijck sy schrijven, duysent roeden hoogh is.

By *Jungfu* is de vermaerde en seer hooge bergh *Caocai*, de sevende in de boecken van *Taoxu*, vermakelijck door sijn oude bosschen, en door sijn kloosters der afgoden vermaert.

Vloeden.

De vloet *Min* vloeyt aen de zuydooststijde van de hooftstadt: hy heeft sijn oorsprong in de grensen van 't Lantschap *Chekiang* by de stadt *Lungciuen*, van daer hy voorby *Puching* vloeyt, daer na voorby de hooftstadt *Kienning*, en *Jenping* en 't vleck *Xuikeu*; en na dat hy door d'aenwas van water grooter geworden is, koomt hy in 't lant van d'eerste hooftstad, en valt daer na in de zee. Hy rolt van *Puching* tot aen het vleck *Xuikeu* met groot gedruys en gewelt deur dalen en klippen, en wordt daer na stil en vreedsaem. Hy sy dan soo geweldigh, als hy is, hy wordt echter door de Sinesen, volgens hun gewoone naerstigheydt, bevaren, en dit door een vreemde konst van kleyne schuytjes, die geen een roer hebben, gelijck anderen, maer twee, die lang uytsteecken, 't een aen de voor- en 't ander aen d'achtersteven. Met dese roers stieren sy hun schuyten lichtelijck en geswindelijck deur de rotsen en klippen, die hen voorkomen, als oft sy paerden met de toom breydelden. Ick ben tweemael dese wegh in dusdanige schuyten afgekomen, doch niet heel sonder angst, dewijl dickwijls tusschen de klippen soo weynigh ruymte is, dat de schuyt self schijnt swarelijck daer tusschen deur te konnen, vermits de klippen de schuyt van alle sijden schijnen t'omringen; 't welck veroorsaeckt dat men hier dickwijls schipbreuck lijdt. Uyt dese kommerlijcke scheepvaert, en uyt de naerstigheydt der bootsgesellen is, gelijck sy seggen, dit spreeckwoort onder de Sinesen gesproten; dat de bootsgesellen van yser, en de schuyten van papier sijn, om dat dese schuyten van dunne plancken, die nauwelijcks konnen tegenstaen, gemaeckt sijn, ja 't roer self is niet seer vast daer aen, maer alleenlijck met een dunne teen gebonden. Dit veroorsaeckt dat, schoon de schuyt aen de klippen stoot, hy echter niet breeckt,

om

om dat hy wijcken kan. Met hoe groot gewelt en macht deſe vloeden uytbarſten en afvallen, kan men hier uyt klarelijck verſtaen, dat men uyt *Puching* tot aen d'eerſte hooftſtadt de reys in drie dagen voltrecken kan, en om die op te varen geheele vijftien dagen noodigh ſijn.

De tweede hooftſtadt CIVENCHEU.

DE hooftſtadt *Civencheu* is groot, en bloeyt door ſijn handel en rijckdommen. Sy beſlaet een groote ruymte door de glans, heerlijckheydt en ſchoonheydt van haer gebouwen, kercken en ſtraten, die alle met een dubbelde rijgh van vierkante gebacke ſteenen heel cierlijck gevloert ſijn. Indien men ergens treffelijcke en heerlijcke huyſen vindt, ſoo is 't hier, daer veel prachtige gebouwen heerlijck uytſteecken. Ick ga ſeer veel zegebogen, die overal ſtaen, met ſwijgen voorby. Maer de kerck der afgoden *Caiyuen* verdient, dat men daer aen gedenckt, en ſich daer over verwondert, om dat ſy in 't midden van twee gebouwen van ſeven ſolderingen beſloten is, daer af yder hondert ſes-en-twintigh roeden hoogh is: want men telt achtien roeden tuſſchen de twee ſolderingen. De wandelryen en lijſten van yder ſoldering ſteken ſoo verre uyt, dat men de torens rondtom van buyten omgaen kan, die alle van ſuyvere marmer-ſteen gemaeckt ſijn. In de toren is in yder vierkant een koper oft marmer beelt van d'afgodt *Fe* opgerecht; alle welcke beelden ſoo treffelijck en konſtelijck gehouwen ſijn, dat de Sineſen roemen dat ſy niet van een menſch ſijn gemaeckt, maer van iemant der gener, die, gelijck ſy ſeggen, nimmer ſterven, en die ſy onſterffelijck, oft *Xinſien* noemen.

Wonderlijcke kerck.

De hooftſtadt ſelve leght aen de zee, in een aengename plaets, daer, deur een boeſem van de zee, ſeer groote ſchepen tot aen de wallen, en aen weêrſijden van de ſtadt konnen komen. Want de hooftſtadt leght op een zee-bergh, van weêrſijden met water beſloten, behalven aen de noord- en aen de zuydooſt-ſijde. Aen d'overſijde van het water op de ſtrant ſijn eenige vlecken, wel bevolckt, en vol van koopmanſchap, voornamelijck in de plaets, die naer 't noordtweſten ſtreckt, *Loyang* genoemt, die by groote ſteden geleken kan worden, daer deſe brugh begint, die gelijcke naem als de plaets draeght; en ick heb reden om te twijffelen of 'er noch ſoodanigh een brugh, als deſe, in de geheele weereldt te vinden is. De Sineſche ſchrijver ſpreekt daer af in deſer voegen: de brugh *Loyang* leght aen de noordweſt-ſijde van de hooftſtadt, over de vloet *Loyang*. Men noemt haer oock de brugh *Vangan*. Sy is geſticht door de ſtadtsvooght *Çaijang*, en ſtreckt ſich in de langte over drie hondert en ſeſtigh roeden, en in de breedte tot anderhalve roede uyt. Eer deſe brugh gemaeckt was, moeſt men met ſchuyten daer over varen: maer uyt oorſaeck van 't geweldt der vloeying en ebbing ſoncken hier jaerlijcks een groote menighte, met de genen, die 'er in waren. *Çaijang*, voor de welſtant en behoudenis der menſchen, en inſonderheydt der ſijnen, beſorght, begeerde daer een brugh te bouwen: maer vermidts hy overwoogh dat de krachten der menſchen geenſins tot dit werck genoegh waren, en ſagh dat men, uyt oorſaeck van de groote diepte des waters, de grondtveſt niet ſou konnen leggen, ſoo badt hy de geeſt van de zee aen, en verſocht dat hy de vloet ſou weêrhouden, en (indien men 't gelooven magh) verkreegh ſijn bede. Na dat alle de zeen ſtil waren, en de vloet een-en-twintigh dagen opgehouden hadt, wierdt de grondtveſt geleght, en veertigh hondert duyſent kroonen aen dit werck beſteedt. Daer ſiet ghy 't gene dat hy 'er af ſeght. Maer laet ons, de fabelen verlatende, tot de brugh komen, die warelijck in alles verwonderens-waerdigh is. Ick heb haer tot tweemael met verbaeſtheydt beſichtight, en alles ſorghvuldighlijck aengemerckt. Sy is heel van ſwarte gehouwe ſteen, en heeft geen bogen oft gewelfſelen, maer meer dan drie hondert pijlers, van groote ſteenen gebouwt, die alle de gedaente van een groot ſchip hebben, en van weêrſijden ſpits uytloopen, op dat ſy te minder gewelt en ſtoot van 't water ſouden lijden. Boven aen deſe ſteenen, daer ſy van d'een aen d'ander pijler vaſt gemaeckt ſijn, ſiet men vijf ſteenen, die in alles malkander gelijcken, en de ruymte, die de brugh breet is, beſlaen. Yder ſteen is achtien van mijn gemeene ſchreden lang, die ick, deſe brugh ſachtelijck bewandelende, tot mijn maet gebruyckte, en twee ſchreden breedt, en oock ſoo dick, oft diep: in voegen dat 'er veertien hondert van deſe groote ſteene balcken, om ſoo te ſpreken, ſijn, die in alles

Vermaerde brugh.

mal-

malkander gelijcken. Seker, een heel wonderlijck werck, niet alleenlijck hierom, dat deſe groote en grove ſtucken op deſe pijlers leggen, maer voornamelijck om dat men ſoo veel en ſoo groote balcken, die even groot ſijn, ergens heeft konnen vinden en uythouwen. En op dat de gene, die over de brugh gaen, geen gevaer van daer af te vallen ſouden loopen, ſoo heeft men aen weêrſijden leuningen met leeuwen, die op hun grondtveſten ſtaen, gemaeckt, en meer diergelijcke vercieringen daer by gevoeght. Voorts ſtaet aen te mercken, dat ick hier niet meer dan een deel van deſe brugh beſchrijf, namelijck dat, 't welck tuſſchen het vleck *Logan*, en 't kaſteel op de brugh ſelf gebouwt is: want als men dit deel over is, ſoo volght een ander deel, niet veel kleynder dan 't voorgaende, en voorts in alles gelijck. Wat de koſten aengaet, men ſou die miſſchien in Europa kleyn tot ſoo groot een werck achten: maer dit ſtaet hier aen te mercken, dat het grootſte deel der arbeyders by de Sineſen om niet moeten dienen, als 'er iets, dat gemeen is, gemaeckt wordt. Wat de gene, die betaelt worden, aengaet, het loon daer af is ſoo weynigh, dat het loon van een werck-man in Europa daer voor tien wercklieden genoegh is.

Uyt deſe hooftſtadt, en uyt d'andere plaetſen, die daer onder behooren, varen nu en oock eertijdts, veel ſchepen naer verſcheyde geweſten, om hun koophandel te doen. Dit doet my vaſtelijck gelooven, dat M. Paulus Venetus *Zarte* niet verre van hier heeft geweeſt; want hy verſekert dat het vijf daghreyſens van *Focheu*, 't welck hy *Fugui* noemt, gelegen is, en deſe ſtadt leght even ſoo verre van daer. Ick weet wel dat *Zarte* geen Sineſche naem is; en dieshalven is geloofelijck dat dit een naem is, daer meê de Tartars en uytheemſchen hier eenige vermaerde zee-haven aengeweſen hebben. De beſchrijving van de volgende hooftſtadt wijſt oock ſulcks aen, in de welcke wy veel tekenen ſullen vinden, die bewijſen konnen dat deſe plaetſen in oude tijden van de Chriſtenen beſocht ſijn.

Zarte van Paulus Venetus.

Deſe hooftſtadt gebied over ſeven ſteden, 1 *Civencheu*, 2 *Nangan*, 3 *Hoeigan*, 4 *Tehoa*, 5 *Ganki*, 6 *Tunggan*, 7 *Jungchung*. Sy behoorde eertijts onder de heeren van *Min*. *Leangus* noemde deſe hooftſtadt *Nangan*, de koning *Suius Venling*, en *Sunga Pinghai*. Sy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Tanga*. Wy ſullen van *Ganhai*, een kleyne ſtadt, en treffelijcke koop-plaets, deſe hooftſtadt onderworpen, onder de veſtingen ſpreken.

Paocai is een bergh, op welcks top een toren van negen ſolderingen uytſteeckt, die aen de ſcheepslieden een baeck-toren, en een ſeker teeken van dat ſy na aen de ſtrant ſijn, verſtreckt. Men ſiet hem aen de zuydſijde van de hooftſtadt. *Bergh.*

De derde hooftſtadt
CHANGCHEV.

Changcheu, de zuyderlijckſte hooftſtadt van dit Landtſchap, voert haer naem van de groote vloet *Chang*, aen welcks weſterlijcke oever ſy leght; en ſy wordt van de zee, die dus verre vloeyt, beſpoelt. Aen de zuydſijde, daer de vloet aen de ſtadt koomt, is een brugh, die warelijck heerlijck genoemt magh worden, heel van gehouwe ſteen, en ſes-en-dertigh hooge en groote bogen lang, en ſoo breedt, dat aen weêrſijden huysjes en winckels der verkoopers ſijn, daer altijdt marckt wordt gehouden, en daer men al 't gene, dat by de Sineſen voor koſtelijck wordt geacht, oft van elders uyt de vreemde koninkrijken gebracht, verkocht word. Want de waren komen gedurighlijck van d'edele koopſtad *Hiamuen*, gelijck op ſijn plaets geſeght ſal worden. *Heerlijcke brugh.*

Deſe hooftſtadt heeft onder ſich tien ſteden, 1 *Changcheu*, 2 *Changpu*, 3 *Lugnien*, 4 *Nancing*, 5 *Changtai*, 6 *Changping*, 7 *Pingho*, 8 *Chaogan*, 9 *Haicing*, 10 *Ningyang*. Ick bevind dat deſe hooftſtadt eerſt onder de ſtam *Tanga* deſe naem heeft gekregen, en dat ſy toen eerſt met de voorrechten van ſtadt beſchoncken wierdt. Maer de ſtam *Juena* maeckte haer onlangs daer na tot een hooftſtadt, en bouwde oock de ſtadt *Nancing*; 't welck my vaſtelijck doet gelooven dat 'er toen al veel ſchepen op deſe plaets quamen, en dat hier omtrent M. Paulus Venetus *Zarte* heeft geweeſt. Hier komt noch by, dat 'er in deſe hooftſtadt vele en klare tekenen en ſpeuren der Chriſtenen ſijn gevonden, en oock binnen de wallen niet weynigh geſnede ſteenen, daer op men het teken van 't heyligh kruys ſiet, en oock van de heylighſte Maeght Maria, Gods moeder, met de hemelſche geeſten, die ter aerde geknielt ſijn, beneffens twee hangende lampjes. Ja in 't paleys van ſeker ſtadtsvooght heeft men gevonden een heerlijck marmer kruys, dat van de Chriſte- *Geheughtekenen van de Chriſtelijcke Godsdienſt.*

nen,

nen, na dat sy verlof van hem hadden gekregen, van daer is gevoert, en met groote godtvruchtigheyt en toestel in onse kerck, die in dese hooftstadt is, gestelt. Ick heb hier oock, beneffens mijn medegenoten, by seker gelettert man een oudt boeck gesien, seer naerstelijck met Gotsche letteren geschreven, en dit op dun parckement, in plaets van papier. Het grootste deel van de Heylige Schrift was daer in geschreven; en ick deê mijn vlijt om het boeck te krijgen. Maer de heer daer af, schoon een heyden, kon door geen beden, oft door geen beloften van geldt daer toe bewogen worden, en seyde dat men dit boeck, als een kostelijck ding, in sijn geslacht bewaerde, en dat het over lang van sijn voorouders afgekomen was.

Dese groote hooftstadt is rijck van inwoonders, en door de voortreffelijckheydt der gebouwen en gauwe verstanden vermaert. Men vindt hier oock schrandere en machtige kooplieden. Voorts, dit volck is listigh en boos van aerdt, en tot de schandelijckste welluften overgegeven. In 't gewest van dese en de voorgaende hooftstadt wast een groote menighte van treffelijcke oranje-appelen, in grootheyt en swaerte met de grootsten van Europa gelijck, doch sy overtreffen d'onsen verre in reuck, smaeck en aengenaemheyt. De gedaente en eygenschap van de boom heeft weynigh onderscheyt van d'onse, maer is byna de selve. Doch de vrucht verschilt hier in, dat hy, geëten sijnde, een muskadel-druyf schijnt, vermidts hy geheel van een selve reuck en smaeck is; in voegen dat tot noch toe Italien oft Spanje niets soeter van sulck een vrucht gesien oft gesmaeckt heeft. Voorts, dese vrucht is soodanigh van natuur, dat hy lichtelijck van sijn goude en dicke schil afscheydt, en dat oock de spieren tusschen de velletjes, daer meê hy bekleed en onderscheyden is, in hun deelen met een selve gemack gescheyden worden. De selve vrucht, met de schil tusschen plancken geparst, wordt met suycker ingeleydt, en 't geheel jaer deur bewaert. Sy verquicken en vermaken met dese vruchten niet alleen hun Sinesen, maer oock de uytheemschen.

Treffelijcke oranje-appelen.

Bergen. Naer d'ooststijde van de hooftstadt is een bergh, *Cio* genoemt, op de welcke, gelijck sy schrijven, een steen is, van vijf roeden hoogh, en achtien breedt, die, soo dickwijls als 'er onweer voorhanden is, sich rept en roert.

Daer, doch naerder aen de hooftstadt, en dicht aen dese bergh, is een ander *Kieulang* genoemt, om sijn kristalijne bron gepresen.

De vierde hooftstadt

K I E N N I N G.

AEn d'oosterlijcke oever van de vloet *Min* is de hooftstadt *Kienning*, die in blijcken van edeldom wel voor d'eerste hooftstadt wijckt, maer niet in grootheydt; want haer landt is groot en ruym, en daer sijn seven steden in, 1 *Kienning*, 2 *Kienyang*, 3 *Çunggan*, 4 *Puching*, 5 *Chingho*, 6 *Sungki*, 7 *Xeuning*. Sy behoorde certijdts oock aen de Heeren van *Min*. De stam *Tanga* heeft haer *Kiencheu* geheeten; en *Sunga* heeft haer de tegenwoordige naem gegeven. Ick heb hier voor al aengewesen, soo uyt de naem als uyt de plaets, dat dese stadt M. Paulus Venetus *Quelinfu* is. Sy heeft in dese leste Tartarische oorlogen veel schade geleden: want vermidts sy van hen afgevallen was, wierdt sy van nieus belegert, en na een lang belegh gewonnen, en geheel aen 't vuur ten roof gegeven; en alle de genen, die men daer in vondt, wierden met het swaert verdelght. Dese brant verslond de kerck der Jesuyten, en daer bleef niets overigh, als de heerlijcke brugh over de snelle vloet *Min*. Dese brugh was met dack gedeckt, en aen beyde de sijden huysen en winckels gestelt. De pijlers sijn alle seer hoogh, en van gehouwe steen, en 't overige van houdt. Men ging langs dese brugh naer een seer prachtige kerck, aen d'andere sijde van de vloet gebouwt. Dese brugh is van nieuws in haer oude glans herstelt; en hoewel men begonnen heeft veel gebouwen wederom op te rechten, soo verschillen sy echter veel van hun oude heerlijckheydt en voortreffelijckheydt, hoewel de verbrande steden van Sina veel lichter weêr opgebout worden, dan die van Europa, vermidts die van Sina ten meestendeel in houte huysen bestaen. Daer is noch een andere heerlijcke brugh by *Kienyang*, *Choking* genoemt, soo lang, dat sy aen weêrsijden drie-en-seventigh winckels begrijpt; dese is oock heel met een dack bedeckt.

Namen der steden.

Kienning verwoest.

Voorts, *Kienning* is niet een van de minste koopsteden; want alle de waren, die langs de vloet op en af gevoert worden,

trecken hier deur, en als sy aen de stadt *P'ucing* gekomen sijn, worden sy gelost, en van arbeyders tot aen een vleck *Pinghu* genoemt, onder de stadt *Kiangxan* behorende, gedragen, en dit over hooge bergen, en diepe dalen, een wegh van drie daghreysen verre. Andere waren worden op een selve wijse van *Pinghu* tot aen *Puching* gebracht. Dese geheele wegh is soo veel, als voor de menschen mogelijck was, geëffent, en met vierkante steen beleydt. Men vindt hier overal vlecken en dorpen, om de reysigers te herbergen. De waren, te voren gewogen, worden aen de waerden in bewaring gegeven, die, hun recht daer af ontfangen hebbende, hen door arbeyders elders doen dragen, daer de koopman hen sonder eenigh ongemack, en getrouwelijck ontfangt; en indien men iets miste, soo moet de waert sulks betalen. Onse inwoonders van Europa souden nauwelijcks gelooven, soo ick seyde, dat hier altijdt wel tien duysent arbeyders vaerdigh stonden, om de last t'aenvaerden, die sy gratighlijck opnemen, en in deser voegen hun kost winnen met gedurighlijck heen en weêr over dese hooge bergen te gaen en te keeren. De Sinesen sijn seer ervaren in lasten te dragen; en dese grove menschen souden aen onse practisijns groote moeyte berockenen, om d'oorsaeck en redenen daer af te vinden, soo sy hen oock grof geschut, en diergelijcke lasten van weêrsijden aen sulck gereedtschap sagen hangen, dat sy oock lichtelijck deur d'engten der bergen konnen voeren: en hoewel sommige voorgaen en andere volgen, en veel schreden van hun last af sijn, soo konnen sy echter de last met hun draegh-boomen en touwen soo gelijck deelen, dat sy alle de last gelijckelijck dragen, schoon d'een wat verder, en d'ander wat nader by is: en in deser voegen siet men de Sinesen oock groote marmer-steenen, en heele boomen lichtelijck op hun schouders dragen.

Gauwe Sinesche arbeyders.

De stadt *P'úching* heeft een tol-plaets, uyt oorsaeck van de deurtocht der waren, daer echter seer weynigh tol betaelt wordt, te weten tot vermaking der wegen, en om de brugh t'onderhouden. Dese brugh, die uyt veel schepen bestaet, de welcke aen malkander gebonden sijn, leght aen d'oostsijde van de stadt *P'úching*. Men vindt in dit gewest twee heerlijcke kercken aen Helden gewijdt, d'een van *Chúvencungus*, die de Philosophy van *Cungfutius* soo geleerdelijck verklaert heeft, dat hy warelijck voor een treffelijck leeraer gehouden word, en dat sy alle, volgens des Keysers bevel, gedwongen sijn des selfs uytlegging te gebruycken.

Naer 't noordoosten is de seer hooge bergh *Xin*, daer men boven alle bergen de son uyt de zee kan sien rijsen. *Bergen.*

By *Kienyang* is de bergh *Ulung*, die van vijf heuvels, en een in 't midden, besloten is. Dese eene heuvel wordt in de Sinesche tael paerel, en de vijf worden draken genoemt.

Hier is oock de bergh *Ciaoyuen*, de dertiende in de boecken van *Taoxu*. Maer de bergh *Vuy*, by de stadt *Çúnggan* overtreft hen alle in naem en grootheydt. Op dese sijn vele kercken der afgoden, kloosters der priesters, en kluysenaers, en onder desen oock niet weynigh oversten, die met geschore hoofden d'afgoden dienen, en alle weereldtsche rijckdommen en waerdigheden verachten. Maer onder dese slaven des duyvels heeft Godt oock sijn dienaers verkosen, van welcke saeck d'uytgang seer wonderlijck is. Onder dese priesters was als seker opper-hooft, en overste van twee kercken, *Chang* genoemt. Dese, alreê hoogh van jaren sijnde, veranderde sijn twee kercken in godt-gewijde plaetsen, en brack alle d'afgoden door sijn eyge handen met de bijl aen stucken. Hy stelde in der selver plaets in d'eene kerck het beeldt van Christus, onse Heer en Zalighmaker, en in d'ander dat van de heylighste Maeght, Godts moeder. Dese, noch een jongeling sijnde, woonde by seker ander overste van de kerck, by de welcke hy naerstighlijck diende, om alle de gewijde geheymenissen van die aenhang te begrijpen. Maer terwijl de kerck-overste, van jaren gedruckt, en van sieckte overvallen, allengs de doodt naerderde, vraeghde dese leerling hem, oft hy dese wet, die hy tot noch toe geleert hadt, machtigh en bequaem achtte om de saligheyt te verkrijgen, oft niet: daer d'oude man op antwoorde; neen, mijn soon, maer wy weten geen beter. Doch heb goede moed: na verloop van veertigh jaren sal 'er iemandt sijn, die u de ware wegh ter saligheydt toonen sal. Hy, dit geseght hebbende, storf. Maer *Chang*, niet vernoeght met de leste woorden van sijn meester, als een sekere godspraeck, wel t'onthouden, schreef die oock sorghvuldighlijck op. Eenige weynige jaren daerna wierdt de stadtsvooght van *Puching*, met alle sijn gesin, in de Christelijcke Godsdienst ont- *Wonderlijcke voorsegging.*

fangen,

fangen, en ontbood dickwijls de E. Simon van Cunha uyt de ſtadt *Kiening* tot ſich, om alle de geheymeniſſen van onſe Godts-dienſt uyt Chriſtus wetten te leeren, en de Sacramenten van hem t'ontfangen. Deſe ſtadtsvooght voerde eens, na dat de gewijde dienſt gedaen was, deſe vader naer de vermaerde bergh *Vuy*, om die te beſichtigen. De prieſters, onder de welck *Chang* d'eerſte was, liepen hen te gemoet, om hun ſtadtsvooght t'ontfangen. En vermidts 'er in 't ſpreken dickwijls gewach van de Chriſtelijcke wet gemaeckt wierd, ſuchte *Chang* heel verbaeſdelijck, en ſprack daer na in deſer voegen tot de ſtadtsvooght: *Dit is warelijck deſe wet, en dit de man*, (met de vinger op de vader wijſende) *die my de ware wegh ter ſaligheyt ſou toonen, gelijck mijn meeſter my overlang voorſeght heeft.* Men beſagh toen het boeck, dat tot geheugenis geſchreven was, en 't jaer; daer in ſulcks geſchiedde, en men bevondt dat dit het veertighſte ſedert ſijns meeſters overlijden was: in voegen dat hy, ſonder langer te wachten, alle afgoden afwierp, hen met de voeten vertradt, en vol gramſchap en heftigheydt hen verweet dat ſy hem ſoo lang hadden bedrogen. Men vindt in deſe ſelve plaetſen noch veel Chriſtenen, en veel kluyſenaers, die een godtvruchtigh en gemeen leven onder malkander voeren: en indien deſe leſte oorlogen ſulcks niet verhindert hadden, men ſou hier treffelijcke verkondigers van Gods woort hebben ſien voortkomen; doch wy twijffelen niet oft dit ſal noch op ſijn tijdt geſchieden, en dat ſulcks een rijcke oogſt veroorſaken ſal.

Yú Leang is een bergh by *P'uching*, die een der tien grootſten van 't uytterſte Aſia is. Van de vloeden valt niets beſonder te ſeggen, als de namen, die men in de kaert ſal vinden.

De vijfde hooftſtadt

JENPING.

DEſe hooftſtadt klimt allengs op van d'oever des vloets *Min* deur bergen en heuvels: in voegen dat ſy aen alle de gene, die voorby varen, een aengenaem geſicht verleent, en cierlijck in d'oogen ſchijnt. Aen d'ooſt-poort loopen twee vloeden te ſamen, namelijck *Min* en *Si*, die daer een poel maken, daer ſy om deſe oorſaeck de ſchepen uyt byna 't heele Lantſchap ontfangt. De ſtadt is niet ſeer groot, maer echter niet min cierlijck en aengenaem. Haer wallen ſtrecken ſich oock uyt tot over de hooghſte bergen, die van buyten byna ontoeganckelijck ſijn; en dieshalven is de ſtadt ſeer ſterck, en, om ſoo te ſpreken, de ſleutel van 't geheele Lantſchap. Sy heeft oock dit boven d'anderen beſonder, dat d'inwoonders daer in 't gemeen de tael der geletterden ſpreken; vermidts men uyt *Nanking* een voortplanting naer deſe ſtadt gebracht heeft. Ghy ſult dit oock nauwelijcks ergens vinden, dat men 't water deur grachten uyt de bergen byna in yder huys gebracht heeft. Men vindt hier drie voorname kercken, en twee bruggen, over yder vloet een, die uyt ſchepen, aen malkander gebonden, beſtaen.

De koning *Cynus* heeft haer d'eerſte *Jenping* genoemt, de ſtam *Tanga Kiencheú*, *Sunga Nankien*, en *Taiminga* weêr *Jenping*. Deſe hooftſtadt gebiedt over ſeven ſteden, 1 *Jenping*, 2 *Cianglo*, 3 *Xa*, 4 *Teuki*, 5 *Xunchang*, 6 *Junggan*, 7 *Tatien*. Men ſeght gemenelijck van de ſtadt *Xa*, dat ſy van ſilver is, om dat ſy in vruchtbaerheydt van grondt, en in overvloet van gewas voor geen ander wijckt. Sy lagh eertijdts aen d'andere oever; maer de Keyſer beval dat men haer verwoeſten, en geheel onbewoont ſou laten, en d'inwoonders aen d'andere oever voeren, om dat ick weet niet wat ſoon ſijn vader in d'eerſte plaets gedoodt hadt: want men oordeelde, naer de Sineſche wetten, dat ſoodanig een misdaet ſoo groot een ſtraf verdiende. Deſe ſtadt *Xa* heeft oock een brugh, die in der daet heerlijck, en met dack bedeckt is, daer op veel winckels der verkoopers geſticht ſijn. De Jeſuyten hebben hier oock een kerck verkregen.

oude naamen.

Fung is een bergh, die met ſijn heuvelen byna de heele ſtadt *Cianglo* omringt. Daer is oock de groote bergh *Pechang*, die niet alleenlijck tot aen de grenſen van 't Landtſchap *Kiangſi* ſtreckt, maer hen oock deurdringt.

Bergen.

In 't landt van de ſtadt *Xa* is een groote en ſteyle bergh *Huon* genoemt, op de welcke, gelijck men ſchrijft, een hairachtigh beeſt, den menſch heel gelijck, gevonden wordt.

Yuevang is een bergh, daer op de koningen van *Jue* gemenelijck de hitte van de ſomer ontvloden, daer toe vele groote gebouwen, niet verre van de ſtadt, geſticht waren.

De

De seste hooftstadt
TINGCHEV.

HEt landt van dese hooftstadt behoorde eertijdts oock aen de heeren van *Min*. De koning *Cynus* noemde het *Sinlo*. Sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*, onder de welcke sy noch een stadt, en geen hooftstadt was. Maer de stam *Taiminga*, de naem in wesen latende, verhief haer tot groote heerlijckheydt, en stelde haer tot hooft van acht steden, welckers namen sijn, 1 *Tingcheu*, 2 *Ninghoa*, 3 *Xanghang*, 4 *Vúping*, 5 *Cinglieu*, 6 *Lienching*, 7 *Queihoa*, 8 *Jungting*. Dit landt grimmelt van bergen, en heeft echter overvloet van alle dingen, die tot het leven noodtsakelijck sijn. 't Landt is echter seer ongesont. In 't geberghte, daer dat op sijn grootste is, woont noch een wildt en onbeschaeft volck, dat sijn eyge wetten heeft, en geensins onder de wet van Sina wil buygen. Want de bergen van drie Landtschappen, hier te samen komende, maken diepe en ontoeganckelijcke dalen.

Bergen. De bergh *Çúihoa*, aengenaem en groen, geeft groot vermaeck aen d'inwoonders van de stadt *Ninghoa*, voornamelijck in de lenten. De gene, die hier meê gelijckt, is de bergh *Kin* oft gulde bergh, dus genoemt om sijn goudt-mijnen, die de stam *Sunga* geopent heeft. Dese, by *Xanhang* gelegen, is soo schoon, dat hy een vermakelijcke schildery gelijckt. Hier in sijn drie kleyne braeckjes, die 't ruwe yser, dat men daer in werpt, in koper veranderen. De bergh *Fung* is by *Cinglieu*, en seer hoogh, schrickelijck, en heel ontoeganckelijck.

Wateren. De braeck *Cingçao*, een bunder landts groot, is niet seer diep, en leght aen d'oostsijde van de hooftstadt. By dese braeck sijn boomen, die altijdt groen, en met bladen bekleed sijn. By *Vuping* is de poel *Loxui*, oft van groen water, dus naer de groene verwe genoemt, daer af 't water soo ingedroncken is, dat het al 't gene, 't welck daer meê gewassen is, met een selve verwe verwt.

In de vloet, langs de welcke men naer *Jenping* vaert, sijn veel watersschuttingen en plaetsen, die, door haer drayende wateren, seer gevarelijck sijn. Men vindt voornamelijck twee by *Cinglieu*, d'een *Kieulung*, en d'ander *Changcung* genoemt. Als de schepen voorby varen, soo worden, om dat sy van 't gevaer van breken bevrijdt souden sijn, eenige bootsgesellen voor-uyt gesonden, met bundelen strooy in de handen, daer 't schip met gemack aen stoot, en voorby vaert.

De sevende hooftstadt
HINGHOA.

DE voortreffelijckheydt van 't landt deser hooftstadt is soodanigh, dat het door sijn vruchtbare ackers in dit Landtschap de prijs behaelt. De hooftstadt selve is reyn en schoon, en wordt om de menighte der geletterden, en om de voortreffelijckheydt der schrandere geesten gepresen. Men vindt daer oock veel zegebogen, en op de geburige heuvels niet weynigh heerlijcke graven. Men kan hier uyt verstaen hoe vruchtbaer d'ackers sijn, dat, schoon sy niet meer dan twee steden onder sich heeft, sy echter tot de koninckliycke schatting twee-en-seventigh duysent sacken rijs betaelt. Dese steden sijn, 1 *Hinghoa*, 2 *Sienlieu*. 't Landt is soo vol gepropt van vlecken en dorpen, dat het heel gewest voor een stadt gerekent magh worden. Alle de wegen sijn hier soodanigh met vierkante steen bestraet, dat men langs de selve, een roede breedt, meer dan sestigh mijlen verre kan gaen; en sy sijn soo net en suyver, dat ick in geheel Sina niets netter gesien heb. De hooftstadt heeft twee heerlijcke bruggen, d'een aen de noord- en d'ander aen de zuyd-sijde. 't Heel gewest heeft overvloet van sijde. Men vindt de vrucht *Lichia* nergens beter, als hier, en oock geen beter Harder-visschen in geheel Sina. Hier sijn vijf kercken, aen Helden gewijdt, die heerlijcker dan d'anderen sijn. De koning *Suius* heeft dese hooftstadt *Putien* geheeten. Sy voert de tegenwoordige naem *Hinghoa* van de stam *Sunga*, 't welck een oprijsende bloem beteekent. Sedert heeft de selve stam haer *Hingan* geheeten. Maer *Taiminga* heeft haer weêr *Hinghoa* genoemt.

Bergen. De bergh *Hucung* leght aen de zuydsijde van de hooftstadt. De bergh-kenners van Sina mercken hier veel wonderlijcke dingen aen. Hy vertoont acht vlackten, oft aengesichten, door de welcken hy een recht achtkant schijnt.

Aen de zuydoost-sijde van de hooftstadt

siet

ſiet men de bergh *Goching*; aén de voet is een vleck, daer ſeer rijcke kooplieden woonen, die ſeer ſchrander ſijn, en hun koophandel deur geheel Sina drijven. Dit vleck magh warelijck in pracht en heerlijckheyt van gebouwen by de hooftſtadt geleken worden: doch het heeft geen wallen, en geen voorrechten en naem van hooftſtadt.

Wateren. Beneden aen de bergh *Chinyuen*, aen de noordſijde van de hooftſtadt, is de poel *Chung*, op welcks oever een heerlijck paleys gebouwt is, in tien kamers gedeelt, daer, ſoo dickwijls als 'er regen oft onweer voorhanden is, 't geluydt als van een klock gehoort wordt. Op de top van de bergh *Wonderlijcke put.* *Hucúng* is een put, *Hiai* genoemt, welcks water hooger en laeger wordt, als of de zee daer in vloeyde.

De achtſte hooftſtadt

X A O U U.

DE hooftſtadt *Xaoúú* is de noorderlijckſte van dit Landtſchap. Sy was eertijds niet aenmerckelijck; ſtont onder de heeren van *Min*; en wierdt eerſt onder de ſtam *Tanga* met wallen, en met de naem van hooftſtadt beſchoncken. Sy heeft echter altijdt de naem van *Xaoúú* gehadt; en begrijpt onder ſich vier ſteden, 1 *Xaoúú*, 2 *Quangçe*, 3 *Taining*, 4 *Kienning*. Maer dewijl dit geweſt in een ſtercke en bequame plaets, en op de grenſen leght, aen wegen, daer de deurgang ſeer kommerlijck is, ſoo heeft het eenige veſtingen, die deurgaens van de ſteden oft hooftſteden niet verſchillen, dan dat ſy krijghsbeſetting van binnen hebben, en voorts de ſelve gedaente van wallen en ſtraten, niet anders in de krijghsveſtingen, als in de hooftſteden: want de krijghsveſtingen worden hier anders onderſcheyden, als in ons Europa, daer de ſchanſſen en veſtingen van de ſteden verſchillen. Ick wil dat men dit, 't welck ick hier aenmerck, overal oock van 't ander verſtaen ſal, ſchoon ick deurgaens in de kaerten bevordert heb, dat ſy als krijghsveſtingen afgeteekent ſtaen, om hen door dit merck van de ſteden, die geen krijghsveſtingen ſijn, ſorghvuldigh t'onderſcheyden. Deſe hooftſtadt wordt oock de ſleutel van 't weſterlijck Landtſchap genoemt. De ſachte en vredige beeck *Ciao* vloeyt in dit landt, daer uyt kleyne beeckjes geleydt ſijn, die ſich deur de heele ſtadt verſpreyden. Aen de noordſijde van de hooftſtadt over de vloet *Çuyun* is een heerlijcke brug, drie-en-ſeſtigh roeden lang, de voorgaende bruggen niet ongelijck. Daer ſijn oock twee treffelijcke kercken. Het gemeen volck van deſe hooftſtadt weeft ſeer uytſtekende lakenen van ruwe hennip, die in de ſomer om de koelte, en om dat ſy door 't ſweet niet vuyl worden, en haeſt droogen, gemenelijck geſocht, en in hooge waerde ſijn.

Bergen. Naer 't zuydooſten is een groote bergh, *Cietai* genoemt, die ſich tot aen de grenſen van *Tingcheu* en *Jenping* uytſpreydt; daer een bron op is, die tegen vele ſieckten heylſaem is.

Kinyao is een groote bergh, die vier hondert ſtadien in ſijn omkring heeft, en aen de grenſen van *Kienning* en *Ninghoa* reykt. Hy heeft ſijn begin in het geweſt van *Taining*.

De eerſte ſtadt

F O N I N G.

SY heeft onder ſich drie ſteden, 1 *Foning*, 2 *Fogan*, 3 *Ningte*, die in een ruym en uytgeſtreckt landt leggen, daer in veel bergen ſijn. Hier is echter geen gebreck van dingen, die tot gebruyck van 't leven noodtſakelijck ſijn. *Foning* is een ſchoone en groote ſtadt, die veel nuttigheden van de zee ontfangt, om dat ſy dicht daer by gelegen is. Voorts, de wegen deur de bergen ſijn ſeer kommerlijck, en nauwelijcks te bereyſen, voornamelijck naer 't noorden, en zuydooſten. Aen de weſtſijde van de groote ſtadt, dicht aen de muuren, is een bergh, ſwaer van ſilver, gelijck de Sineſche Landtbeſchrijvers ſeggen. Hier is niet meer dan een kerck, aen Helden gewijdt; maer 't gene, 't welck men hooger moet achten, is dat Godt ſelf daer geen gebreck van een kerck heeft, te weten in een vleck, *Tingteu* genoemt, gelijck ick hier voor verhaelt heb, die nieuwelijcks door de geeſtelijcken van S. Dominicus ordening geſticht is, de welcke oock d'eenige kerck is, die ſy nu in 't Rijck van Sina beſitten, ſchoon ſy te voren in *Moyang*, een ander dorp, oock een kapel gehadt hebben, in 't huys van ſeker Chriſten, doch die is in de leſte oorlogen geheel vernielt. Ick heb dit hier aengemerckt, op dat de leſers en aenſchouwers der kaerten niet verwondert ſouden ſijn, als ſy ſien dat overal

de kercken, aen de ware Godt gewijdt, met de naem van JESUS Societeyt, en niet van andere, getekent ſijn; want dewijl ick in mijn kaerten niets anders, als hooftſteden en ſteden vertoon, ſoo heb ick deſe kerck, die in een dorp is, (van de welke ick om 't oneyndelijck getal, om het eng begrijp der kaerten, en om andere redenen geen gewagh in dit mijn werck maeck) in de kaert niet konnen aentekenen, en meer dan genoegh geoordeelt dit in de text ſelve, gelijck ick elders gedaen heb, in te voegen.

Bergen. *Lungxeú* is een ſeer hooge bergh, aen welcks voet de ſtadt *Foning* leght.

De bergh *Hung* aen de zuyderlijcke deelen ſtijght oock tot een groote hooghte op.

De bergh *Nankin* leght aen de zuydſijde van *Foning*, aen de ſtrant van de zee. Sy ſchrijven dat in ſeer oude tijden de ſchepen hier gemenelijck aen quamen.

De bergh *Talao* leght aen de noordooſtſijde van *Foning*, en heft ſes-en-dertigh hooge toppen op.

Wateren. Uyt de bergh *Talao* vloeyt in de herfſt een beeck, welcks water blaeu van verwe is; en de inwoonders waſſchen dan haer lakenen daer in, 't welck aen hen tot blaeuwe verwe verſtreckt.

Krijghs-veſtingen.

Twee treffelijcke koopplaetſen. WY moeten hier voor eerſt en voor-al een beſchrijving van *Ganhai* en *Hiamuen* maken, twee plaetſen, van de Sineſen krijghs-veſtingen genoemt, die door de heerlijckheydt der gebouwen, menighte der inwoonders, en vermaertheydt van koophandel veel hooftſteden overtreffen.

Toen ick my op wegh begaf, om weêr naer Europa te keeren, reyſde ick met een Sineeſch ſchip uyt de veſting *Ganhai* naer de Philippijnen. Men vindt hier een groote overvloet van waren, en van Sineſche ſchepen; want hier is een gerijffelijcke haven, en een bequame reê voor de ſchepen. Sy leght aen een vloet, daer in de zee vloeyt en ebt. Aen d'ooſtſijde van de veſting is een heerlijcke brugh, twee hondert en vijftigh ſchreden lang, heel van ſwarte ſteen, en op veel bogen gebouwt.

Men moet byna het ſelve van *Hiamuen* verſtaen, dat in een eylandt leght, niet verre van 't vaſte landt; maer *Ganhai* hangt aen 't vaſte landt. De waren worden van hier naer geheel Indien gevoert, en van daer weêr andere nieuwe waren herwaerts gebracht. Deſe plaetſen waren eertijdts in 't beſit van deſe groote en vermaerde zeeroover *Iquon*, by d'uytheemſchen, en voornamelijck by de Spanjaerden, Portugeſen en Hollanders wel bekent, die dickwijls een vloot van drie duyſent groote Sineſche ſchepen heeft gehadt. Eyndelijck, 't gene, dat tot verheerlijcking van deſe twee plaetſen dient, is dat de Hollanders, hen eenige malen geſien hebbende, overal verkondigen dat dit groote en rijcke ſteden ſijn, ſchoon ſy echter van de Sineſen niet onder de ſoodanigen getelt worden.

D'overige veſtingen, tot bewaring van de zee, ſijn, 1 *Pumuen*, 2 *Foning*, 3 *Tinghai*, 4 *Muihoa*, 5 *Xe*, 6 *Haikeu*, 7 *Vangan*, 8 *Chungxe*, 9 *Tungxan*, 10 *Hiuenchung*, 11 *Jungting*.

't EYLANT FORMOSA,

anders

SCHOON-EYLANDT.

AEn dit Landtſchap behoort oock het groote eylandt *Formoſa*, dat ſedert eenige jaren ſeer vermaert is geworden, ſchoon het den Sineſen niet onderworpen is, maer ſijn inwoonders, en ſijn eyge recht heeft. De Sineſen noemen dat *Talieukieú*, dat is, grooter *Lieukieu*, tot onderſcheydt van een minder. De Portugeſen, dickwijls d'eyge benaming wringende en veranderende, noemen 't *Lequio*. Ick acht dat 'et de naem van *Formoſa* van de Spanjaerden gekregen heeft, toen ſy aen des ſelfs noorderlijcke zee-bergh, daer hy ſijn punt in zee uytſteeckt, de veſting *Kilung* bouwden. Dicht by 't ſelve eylandt, in een kleynder eylandt, *Taivan* genoemt, hebben de Hollanders oock een veſting, die ſy nieu Zeelandt noemen; dit is een vier gelijckſijdigh kaſteel, met vier punten, op de wijſe van Nederlandt gebouwt. Voorts, ſchoon hier een kommerlijcke en onveylige haven voor de ſchepen is, ſoo houden ſy ſich echter vaſt aen deſe haven. Maer de Spanjaerden hebben deſe hun veſting *Kilung* oft van ſelfs verlaten, oft ſijn van de Hollanders daer uyt gedreven; en alle de muren en huyſen leggen nu tot de gront toe verwoeſt. Dit kleyn eylandt *Taivan* leght

Namen.

Taivan.

leght van *Formoſa* omtrent een halve mijl, aen de zuydtſijde, en is van 't vaſte landt omtrent veertigh Duytſche mijlen af. Dit groote eylandt *Formoſa* neemt ſijn begin omtrent op een-en-twintigh graden benoorden de middel-lijn, en ſtreckt ſich uyt tot een weynigh over de vijf-en-twintigh graden. Wyders, de ſtrant van dit eylandt, gelijck oock de kuſt van Sina, loopt noordooſt aen. Het wierdt eertijdts van de Sineſen bewoont; maer des ſelfs inwoonders hebben heden de Sineſche ſeden geheel vergeten. Sy hebben echter een ſelve gedaente en geſtaltenis des lichaems; de mannen ſijn opgeſchoten van lichaem, en ſterck, maer luy, en onlijdſaem in d'arbeydt; en dieshalven leggen hier de landen in vele plaetſen ongebouwt; en ſy ploegen en bouwen nauwelijcks ſoo veel ackers, als tot de lijftocht, en tot d'andere dingen, die tot gebruyck van het leven nootſakelijck ſijn, genoegh is. Maer om eenighſins in de ſchaersheydt van hun lijftocht te gemoet te komen, ſoo gaen ſy dickwijls ter jaght op de herten, die hier ſeer veel in getal ſijn. Sy kennen geen koning oft hooft van hun volck; en yder leeft vry en ongebonden naer ſijn eyge rechten. Sy leven echter dus niet in vrede met hun vrienden en geburen; maer het een dorp neemt dickwijls de wapenen tegen 't ander aen; en ſy voeren oorlogh met hun geburen. Sy ſijn eenighſins heuſch en beleeft in 't handelen met de menſchen, en hebben geen afkeer van de vreemdelingen, 't en ſy dat ſy eenigh ongelijck van hen geleden hebben. Sy, met boogh en pijlen gewapent, keeren lichtelijck hun tegen-ſtrevers, die met geweldt op hen aenkomen, oft hen drucken, en weeren hen af. Eenige geeſtelijcke mannen, Spanjaerden van geboorte, hebben dickwijls beproeft of 'er geen bequame middel ſou ſijn om hen tot het Chriſtelijk geloof te bekeeren; maer men heeft tot noch toe weynigh uytgewerckt, om dat, gelijck ſy ſeggen, dit volck noch te woeſt, en t'onbeſuyſt is: en indien eenigen daer ons geloof hebben aengenomen, ſoo waren 't voornamelijck van de genen, die uyt het vaſte landt van Sina derwaerts toegeſchoten waren, om hun koophandel te doen. Indien ſy iets nieu ſien, oft dat hen aengenaem is, ſoo vragen ſy onbeſchaemdelijck, en ſonder oordeel daer naer, volgens de gewoonte der kinderen; en indien men hen iets daer af geeft, ſoo ſijn ſy terſtont te vreden. Sy gaen alle des ſomers naeckt; en ſijn 's winters niet wel gekleedt. De vrouwen ſijn kleyn van geſtalte, en vlieden d'aenſchuwing en gemeenſchap der mannen, volgens ſekere ingebore ſchaemte van hun natuur. Vele van deſe lieden woonen op ſeer hooge bergen, en laten niemant tot hen opklimmen, maer komen ſelven af, om hun handel te doen.

Aerdt en gedaente der Formoſers.

Dit eylandt heeft overvloet van herten, wilde ſwijnen, haſen, faiſanten, duyven, koeyen, en diergelijcke beeſten, ſoo tamme, als wilde. Men ſeght dat het vleeſch der koeyen daer veel ſoeter is, dan dat van d'andere beeſten: maer dat van het wildt ſwijn is niet ſoo gemeen, en wordt onder de leckernyen getelt. Hier is een groote menighte van gengber, wel-rieckendt arends-hout, Indiaenſche palm-noten, muſen, en diergelijcke andere vruchten. De grondt is overal vet, en indien men die op de Sineſche wijſe bouwde, ſoo ſou hy ſonder twijffel een groote menighte en overvloet van vruchten geven. Hier ſijn groote en oude boomen, die van ſelf gewaſſen ſijn, en groote ſchaduw maken, en de ſtralen van de ſon van de velden afweeren, die oock door hun groen gras aengenaem ſijn. Niemandt van de gene, die eenige kennis van dit eylandt hebben, twijffelt oft men vindt hier goudt in de bergen, maer niemandt heeft daer tot noch toe durven inkomen. Uyt de bergen vloeyen vloeden en beecken, die het geheele eylandt beſproeyen en vruchtbaer maken. De voornaemſte waren der inwoonders ſijn vellen van herten, en der ſelve drooge ſenuwen, die de Sineſen tegen lakenen en ſijde verwiſſelen: want de gedrooghde ſenuwen der herten worden voornamelijck van de Sineſen geſocht, tot leckerny der ſpijſen, en tot toeſtel van de tafel: want ſy, in water geweeckt, en gekoockt ſijnde, hebben een ſeer aengename ſmaeck; en de Sineſen gelooven dat deſe ſpijs dienſtigh is om het leven te verlangen; welck gevoelen miſſchien van 't lang leven der herten, en van hun hooge ouderdom, die ſy overal verkondigen, geſproten is. Sy ſijn dieshalven gewent de hunnen byna altijdt in deſer voegen onſterffelijck te ſchilderen: ſeker grof man, dick van dgiejen, welcks dicke buyck anderhalf voet diep is, ſit neder met gekruyſte beenen, en heeft aen ſijn rechte ſijde een hert, dat lang leeft, en

Dieren en vruchten.

Afgodt van d'onſterflijckheyt.

en ſijn meeſter van ter ſijden met gunſtige en blijde oogen aenſchout; aen de ſlincke ſijde ſiet men een oyevaer,die ſijn bochtige en gepunte beck naer ſijn meeſter opſteeckt. Hy ſelf, ſijn handen by ſijn mouwen in ſteeckende, heeft een grijſe baert, die lang neêr hangt, en de borſt boven een weynigh open, op dat men de vettigheydt te meer ſou ſien, met groote achtbaerheydt en betamelijckheydt gekleedt. Deſe beeltenis wordt ergens voor een afgodt ge-eert, en van deſe dwaſe heydenen voor een teeken van geluck geacht.

HET

QVANGSI

HVQVANG PARS.

KIANGSI PARS.

FOKIEN PARS.

TVNG-KING CONTI-NIA.

HAI NAN.

Notarum Explicatio.

- Metropolis. — Signum miliare.
- Vrbs. — M. mons.
- Civitas major. — fl. F. fluvius.
- Civitas minor. — A. Amnis.
- Fortalitia. — T. Torrens.
- Argentifodinæ. — L. Lacus.
- Plumbifodinæ.

Tropicus Cancri.

Septentrio.

Meridies.

Occidens.

Oriens.

Cum privilegio Sac. Cæsareæ Maj: & Ordinum Belgicæ Fœder.

Excudit Joannes Blaeu.

QVANTVNG, IMPERII SINARVM PROVINCIA DVODECIMA.

Studia Sinensia quorum 250 uni gradui respondent.

Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.

HET TWAELFDE LANDTSCHAP

QUANGTUNG.

Grenſen. DIt ſeer edel en rijck Lantſchap *Quangtung* heeft tot ſijn grenſen aen de weſt-ſijde 't Landtſchap *Quangſi*, naer het noordt-weſten en noorden *Kiangſi*, van welck Landtſchap het door een gedurige reeks van bergen afgeſcheyden is. *Fokien* leght aen de noordooſt-ſijde, daer ſeer hooge bergen, en de vloet *Ting* tot grenspalen ſijn. Al 't overige is van de zee beſloten, 't welck veroorſaeckt, dat men daer veel havens, en bequame reên voor de ſchepen vindt. Dit Landſchap heeft in ſich tien hooftſteden, en drie-en-ſeventigh ſteden, behalven noch *Macáo*, de treffelijckſte koopſtadt der Portugeſen, gelijck ick daer af op ſijn plaets bequamelijcker ſpreken ſal. Men ſeght dat 'er in gevoedt worden vier hondert drie-en-tachtig duyſent drie hondert en ſeſtigh geſinnen, en negentien hondert duyſent acht-en-ſeventigh duyſent twee-en-twintigh mannen.

Schatting. Het betaelt voor de ſchatting van de rijs tien hondert ſeventien duyſent ſeven hondert twee-en-ſeventigh ſacken, ſeven-en-dertigh duyſent drie hondert en tachtigh gewichten ſouts, daer de tollen, en de ſchatting der ſchepen niet bygevoeght ſijn.

Dit Landſchap heeft overvloet genoegh van dingen, die tot onderhouding van het leven noodtſakelijck ſijn, gelijck oock van koſtelijcke waren, die 't van ſelf waſſende voortbrengt, oft door konſt, en naerſtigheydt der menſchen maeckt. 't Overige koomt met weynigh moeyte uyt d'andere deelen van 't Rijck. Het is ten deel vlack, en ten deel berghachtigh, voornamelijck daer 't ſich naer 't zuyden ſtreckt. De velden ſijn ſoo vruchtbaer in rijs, en van koten, dat men daer jarelijcks tweemael ſaeyt, ſoo datſe 't ſaet met groote woecker weêr opgeven. Want dit geheele Landtſchap gevoelt des winters geen ongemack van de koude; in voegen dat de Sineſen een gemeen ſpreeckwoort daer af hebben: namelijck, dat 'er drie ſeer ongewoone dingen in dit Landtſchap ſijn, de hemel ſonder ſneeu, de boomen altijdt groen, en inwoonders die altijdt bloedt ſpuwen; om dat men hier nimmer ſneeu ſiet, de boomen nimmer van bladeren ontbloot ſijn, en de menſchen bladen van Betel en Areca, met kalck toegemaekt, gebruycken, 't welck het ſpeeckſel roodt maeckt, om dat ſy dit gedurighlijck knauwen, gelijck deur geheel Indien in 't gebruyck is; hoewel Mathiolus eertijds in ſijn tijdt niet wilde gelooven dat dit dus was. *Wonderen.*

Indien wy op de waren en koopmanſchappen, die in dit Landtſchap ter merckt komen, ſien, ſoo ſullen wy bevinden dat 'er nauwelijcks iets gebreeckt, dat heerlijck, oft van groote waerde is. Men vindt hier een ongelooffelijcke overvloet van goudt, geſteenten, paerelen, ſijde, tin, quickſilver, ſuycker, koper, yſer, ſtael, ſalpeter, arendshoudt, en andere welrieckende houten. De musketten, van dit yſer gegoten, barſten ('t welck wonder is) nimmer in ſtucken: maer indien ſy met boſſe-kruyt overladen ſijn, oft anders d'al te groote kracht van 't vuur niet konnen verdragen, ſoo klieven ſy van malkander, en gaen ſomtijdts los, ſonder d'omſtaenders te beſchadigen, miſſchien om dat men hier 't yſer op houdtkool ſmelt, 't welck eenige ſachtigheydt daer aen geeft, en eenige bolligheydt daer aen laet, het welck de gegrave kolen niet doen, maer 't yſer verharden. *Rijckdommen.*

Hier ſijn oock vele en voortreffelijcke vruchten, die wy in ons Europa hebben, als granaet-appelen, druyven, peeren, neuten, kaſtanien, en noch anderen, die aen deſe landen beſonder en eygen ſijn, als muſen, Indiaenſche neuten, *Ananen*, *Lichia*, *Lungyen*, en eyndelijck oranje-appelen, en alderhande citroenen, jae oock van deſe voortreffelijcke, daer af ick een weynigh te voren in 't Landtſchap *Fokien* geſproken heb. Behalven deſe is 'er noch een beſonder ſlagh, van de Sineſen *Yeuçú*, van de Portugeſen *Jamboa*, en van de Hollanders *Pompelmoes* genoemt. Sy waſſen aen ſtekelboomen, *Vruchten.* *Citroenen, Jamboa, en Pompelmoes genoemt.*

boomen, gelijck gemenelijck de lamoenen; doch dese boomen sijn grooter. De bloem is echter heel gelijck, en wit, met een soete reuck, daer men seer welrieckent water uyttrecken kan. Wat de vruchten aengaet, sy overtreffen in grootheydt oock de grootste citroenen, ja sy worden soo groot, als het hooft van een mensch, oft misschien noch grooter. De schil is met d'andere oranjeappelen van verwe gelijck; de pit is van binnen roodtachtigh, en heeft een soetigheyt, die met eenige amperheydt vermengt is. Kort, hy gelijckt in smaek seer wel de druyven, die noch niet rijp sijn; en dieshalven wordt daer oock vocht om te drincken uytgeparst, gelijck in Europa uyt de morellen, peeren en appelen. Dese vrucht, t'huys opgehangen, kan een heel jaer lang goedt blijven.

Aert van het volck.

Het volck van dit Landtschap is heel geestigh en naerstigh: en hoewel sy niet vaerdigh van vernuft schijnen, om nieuwe vonden te bedencken, soo konnen sy echter 't gene, dat van anderen gevonden, oft konstighlijck gemaeckt is, lichtelijck namaken. Ja sy sien nauwelijcks iets vreemt, in Europa gemaeckt, en tot de Portugesen, of tot anderen gebracht, oft sy konnen 't terstondt na maken, 't sy het van goudt, oft van sijde geweven, oft van eenige andere stoffe gewerckt is. Want sy konnen alle gedaenten en bloemen konstelijck uytdrucken; en sy hebben sedert korte tijdt van hun glas (dat sy ten meestendeel van rijs maken, en veel fijnder en dunder is, als ons glas, en dieshalven veel brooser,) oock glase brillen gemaeckt, mede rondt en hol, die sy sonder breken in kassen setten. Dat meer is, sy gieten oock glase driehoecken; en hoewel sy nergens na soo volmaeckt sijn als de gene van ons Europa, soo verschillen sy echter niet veel daer af, schoon voor de koomst der vaders van onse Societeyt by de Sinesen de middel en konst van glas te maken, gelijck ick acht, daer noch heel onbekent waren. Sy maken oock dese draeywercken, die in kleyne en groote raden met tanden bestaen, schoon sy noch geen verstant van onse kleyne uurwercken hebben, die soo konstigh en teer sijn, dat sy geen begrijp daer af konnen krijgen. Sy maken van getrocke goudt, met een wonderlijcke konst, seer sijne en dunne ketenen, kasjes en andere diergelijcke dingen; welck werck, soo my dunckt, ick nergens anders gesien heb. De Spanjaerden noemen 't gemenelijck *obras de fila grana*. Sy maken van hun leem *Cie* heel konstigh en suyver veelderhande werken, en verkoopen die voor een seer geringe prijs, daer over men sich verwonderen moet. Want dewijl men daer lichtelijck kost en kleederen kan krijgen, soo sijn de werck-meesters met een kleyne winst te vreden.

Waerdigheyt van d'Onderkoning.

D'onder-koning van 't Lantschap *Quantung* wordt voor een der eerste Lantvooghden gestelt; want vermidts dit Landtschap op d'uytterste grensen van 't Rijck gelegen is, en seer verre van d'opper-hooftstadt, des Keysers woning, leght, en voorts geheel van de zee bespoelt wordt, soo sijn daer dickwijls de wegen met affetters, en de zeen met zee-roovers belemmert. Dieshalven is gestelt, dat d'Onder-koning van *Quantung* oock macht over 't Landtschap *Quangsi* sou hebben, schoon dat oock, gelijck d'anderen, sijn Onder-koning heeft. Ja om de selve oorsaeck heeft oock d'Onder-koning daer niet, gelijck in d'andere Landtschappen, sijn setel in d'eerste hooftstadt, maer in de hooftstadt *Chaoking*, die op de grensen van 't Landtschap *Quangsi* leght, welcks wooning bequamer en dienstiger schijnt. Doch d'Opper-hooftman van de zee heeft echter sijn wooning in d'eerste hooftstadt. De Sinesen noemen hem *Haitao*, die op de pogingen der zee-roovers let; om welcke saeck hy groote macht heeft.

Oude namen.

Dit Landtschap begon oock eerst de Sinesche Keysers gehoorsaem te worden op 't eynde van de stam *Cheva*, en wierdt het koninckrijck van *Nanive* genoemt. Het bleef echter niet lang onder de Sinesen; want het viel van hen af, en kende geen anderen, als hun koningen van *Nanive*. Maer *Hiaoúús*, van de Keyserlijcke stam *Hana*, veroverde self dese landen, en bracht hen onder sijn heerschappy; en sedert hebben sy de Keyser van Sina onderworpen geweest. Ick heb my dickwijls seer verwondert over de menighte der eyndvogels in dit Landtschap, en over de naerstigheydt der inwoonders in der selver opvoeding. En dieshalven sal 't niet ongerijmt sijn iets hier af in 't kort te verhalen; want hoewel sy deur heel Sina gevonden worden, soo is 'er nochtans geen plaets, daer men 'er meer siet als hier, door 't stadigh opvoeden. Sy leggen d'eyeren in een warme oven, oft behendiglijck in een mesthoop, en kippen hen uyt sonder dat de moeder daer op sit, gelijck van d'eyndvogels van Egypten verhaelt wordt.

Menighte der eyndvogels.

wordt. Sy voeden dickwijls een groote menighte van dese eyndvogels in kleyne schuyten, met de welcke sy, om hun voedsel te soecken, hen aen de strant van de zee, oft aen d'oevers der vloeden voeren; op dat sy, als 't water gevallen is, en de strant bloot leght, oesters, kreeften, mosselen, oft andere bloedeloose beesten van de zee tot hun spijs en voedsel souden soecken. Men siet dickwijls veel schuyten te samen komen, en veel benden sich in het water, oft op de strant onder malkander vermengen. Maer soo haest als de nacht, oft d'avondt aenkomt, soo keert yder weêr naer sijn schuyt, gelijck de duyven naer hun nest, en yder koomt weêr tot sijn schip, soo haest als men op een becken, als oft men d'aftocht sloegh, geslagen heeft. Sy souten oock dese eyndvogels, op dat sy langer souden duren, sonder daerom iets van hun soetigheydt, oft gewoone aengename smaeck te verliesen. Men sout oock d'eyeren, na dat men 't sout met witte, oft krijtachtige aerde gemengt heeft, daer meê men hen bedeckt; in voegen dat dit mengsel oock deur de schael van d'eyeren dringt: welcke saeck by d'Europers heel nieu en ongehoort is, en daer uyt men 't vernuft der Sinesen bemercken kan. Want indien men d'eyeren in sout alleen, oft in pekel doet, soo sullen sy daerom niet souter sijn: maer als sy met krijt, oft wit leem bestreken sijn, soo dringt het sout daer deur, en is een aengename en een gesonde spijs, ja soodanigh, dat de Genees-meesters van Sina haer oock aen de siecken toestaen. Voorts, men sal d'overige eygenschappen in de besondere plaetsen, en in d'eyge beschrijving der steden vinden. Doch men moet de roos van Sina niet met swijgen voorby gaen, te weten de gene, die in yder dagh tweemael van verwe verandert, en nu heel purper, en dan sneeu-wit wordt. Sy mist echter de soetheydt van de reuck, en wast aen een boom. Dese verandering van verwen heeft my altijdt eenige geheymenis der natuur geschenen, welcks onderscheyck ick aen de kruyt-kenners laet, die 't gelust heeft nieuwe gevoelens van de natuur der verwen, en van d'invalling en weêrschijning van 't licht te smeden.

Gesoute eyeren.

Roos, van verwe verandernde.

D'eerste oft Opper-hooftstadt QUANGCHEV.

't Landt van dese edele hooftstadt behoorde eertijdts aen de koningen van *Nanive*. De plaets, daer nu dese hooftstadt is, was toen onbekent, en *Jangching* genoemt. *Hiaovus*, alle de zuyderlijcke Landschappen overwonnen hebbende, en in dese plaets de wallen wat uytsettende, bouwde de hooftstadt *Quangcheu*, en stelde daer een kleyne leen-koning in. *Cynus* noemde haer *Sinhoei*, *Suius Fancheu*, de stam *Tanga* en *Sunga* met een selve naem *Cinghai*, maer *Taiminga* heeft haer d'oude naem van *Quangcheu* weêr gegeven. Het landt van dese hooftstadt besluyt in sich vijftien steden, daer ick de plaets, van de Portugesen *Macao* genoemt, niet onder tel, schoon sy oock in dit landt gelegen is. D'eerste is *Quangcheu*, 2 *Xunte*, 3 *Túnguon*, 4 *Cengching*, 5 *Hiangxan*, 6 *Sinhoei*, 7 *Cingyúen*, 8 *Sinning*, 9 *Çunghoa*, 10 *Lungmuen*, 11 *Sanxui*, 12 *Lien*, 13 *Jangxan*, 14 *Lienxan*, 15 *Singan*.

Oude namen.

Dit landt is naer 't ooslen, noorden en westen van bergen, en 't overige van de zee besloten, en is overal van ruym water besproeyt. Het heeft oock in verscheyde plaetsen aengename en vruchtbare vlacktten. De hooftstadt selve is niet alleenlijck om haer grootheydt vermaert, schoon sy met haer voorsteden vier Duytsche mijlen beslaet; maer oock door de pracht der gebouwen, menighte van inwoonders, en door haer gelegenheydt. Want hoewel sy een weynigh van de zee gelegen is, soo heeft sy echter tot aen de wallen van de hooftstadt ruyme grachten, daer groote schepen in konnen varen, van de welcke sy aen alle sijden omringt wordt. D'een poort naer de noordsijde is aen 't vaste lant. D'overvloet der waren, en de toeloop der kooplieden koomt met de grootheydt van de koopstad wel overeen; 't welck oorsaeck van groote rijckdom en nuttigheydt is. Uyt dese hooftstadt worden jarelijcks een groote menighte van waren gevoert, en van de vreemdelingen oock derwaerts gebracht. De Portugesen alle, die te *Macao* woonen, krijgen groote rijckdommen hier af: want sy hebben jarelijcks tweemael verlof om daer op de marckt te komen, en tot die tijdt uyt te blijven. Sy waren gewent dertien

Grensen van de hoofstad.

Rijckdommen.

dertien hondert kiſten met alderhande ſlach van ſijde lakenen, in deſe tijden met ſich derwaerts te voeren;en in yder kiſt waren hondert en vijftigh ſijde ſtucken fluweel,damaſt,en andere diergelijcke waren: ſy brachten gewonelijck oock van daer twee duyſent en vijf hondert goude brooden, gelijck ſy hen noemen; en yder broot woogh tien Toel,gelijck ſy ſeggen, en yder Toel was met dertien ducatons,oft Philipsſtucken in gewicht gelijck; in voegen dat yder goude broot omtrent dertien oncen ſwaer was. Sy brachten oock gemenelijck acht hondert ponden muskus meê. Ick verſwijgh noch het fijn lijnwaet, d'ongewerkte ſijde, goudt-draet, koſtelijcke ſteenen, paerlen, en vele andere dingen. De Portugeſen handelen hier niet alleen, maer voornamelijck de lieden van Sion, Camboye en andere geburige volcken; 't welck hier ſoo groot een menighte van ſchepen veroorſaeckt, dat men ſeggen ſou dat 'et een geheel boſch was; daer uyt men lichtelijck de rijckdom van deſe hooftſtadt kan giſſen. Men moet het ſelve oock verſtaen van d'edele ſtadt *Hiangxan*, in de welcke rijcke en voorname kooplieden woonen.

Beſchrijving van Macao,

Macao wordt,ſonder twijffel,al overlang onder d'edelſte koopſteden van geheel Aſia getelt; en ick vertrou dat 'et beter is geheel van haer te ſwijgen, dan te weynigh daer af te ſeggen. Doch dewijl ſy van anderen in 't breede beſchreven is, ſoo ſal ick hier,in korte woorden, het gene, dat hier noodtſakelijck is,begrijpen. Deſe ſtadt leght in een kleyn hangend eylandt van een grooter eylandt,op de zee-bergh;een plaets,die ſterck, en met geen menſchelijcke krachten t'overweldigen is, aen alle ſijden van de zee beſloten, ſoo men de noordſijde van 't lant, daer ſy als met een tong aenhangt, uytſondert. De zee, die daer rondtom ſpoelt, is niet diep, en dieshalven konnen de ſchepen daer nauwelijcks toegang vinden, als deur de haven ſelf, die een ſtercke veſting heeft, daer de ſchepen ſelven, die in de haven willen weſen, niet aen mogen komen. Hier ſijn veel vermaerde en treffelijcke grove ſtucken geſchuts; en ick meen dat 'er oock nergens, als hier, ſoo veel en ſoo goede ſtucken gegoten worden: want men giet hier gemenelijck nieu geſchut van Japonſch en Sineeſch koper, daer af geheel Indien verſorght wordt. Soo verre als de wegh te landt open is,ſiet men geheel geen boomen, oft eenige belemmeringen, maer alles is vry en open voor d'oogen. Men vind hier niet meer dan twee kaſteelen,op de geburige heuvels gebouwt, die, wel verſien ſijnde, groote ſterckte en ſekerheydt aen de ſtadt tegen de vyanden geven. Ter plaets, daer nu de ſtadt is, was eertijdts een afgod, *Ama* geheten; en vermidts hier een ſeer goede haven voor de ſchepen is, die van de Sineſen *Gao* genoemt wordt, ſoo is hier uyt de naem van *Amacao* geſproten, ſchoon het anders *Amagao* genoemt moeſt worden. Deſe plaets dan, die woeſt en ongebouwt gebleven was, is van de Portugeſen begonnen gebouwt en bewoont te worden, ja ſelf met toeſtemming en believen van de Sineſen: in voegen dat ſy niet lang daer na tot een vermaerde en welbevolckte ſtadt geworden is, en dit om de menighte van alle dingen, die uyt Europa, oft uyt geheel Indien door de ſchepen der Portugeſen derwaerts gevoert, oft oock uyt Sina daer gebracht wierden. En hoewel deſe ſtadt,om de vermaertheydt van haer koophandel, inwoonders en huyſen, en voornamelijck der klooſters,beſien behoort te worden,ſoo verheft haer echter meeſt, dat niet alleen d'onmatelijcke begeerte der menſchen deſe handelaers in 't uytterſte geweſt des weerelts heeft gevoert; maer dat oock, op dat de grenſen van 't Rijck der Portugeſen ſich niet wijder ſouden uytſtrecken, als d'yver van hun Chriſtelijcke Godtsdienſt te verbreyden, niet weynigh geeſtelijcke mannen en prieſters in deſe ſtadt te ſamen ſijn gekomen,die de heylige dienſt den Portugeſen toe-dienen, oft aennemen d'uytheemſchen, ſchoon binnen 's landts geboren, tot Chriſtus te brengen. Ja van hier ſijn alle de vermaerde en uytſtekende reyſen, om de Chriſtelijcke Godtsdienſt, naer Japon, Sina, Tungkin, Cochincina, Camboye, Laos, en d'andere geweſten geſproten, dewelke, door d'aelmoeſſen der kooplieden van Portugael, grotelijcks geholpen en gevordert ſijn. Deſe ſlagh van godtvruchtigheydt heeft in deſe ſtadt meeſt gebloeyt; en dieshalven hebben met recht de Koningen van Portugael haer met de naem en voorrechten van hooftſtadt beſchoncken, en met verlof van d'Apoſtoliſche ſtoel een Biſſchop voor haer verkregen; op dat de majeſteyt der goddelijcke en gewijde dingen daer,by de vreemde volcken,te groter, en de bediening en 't ampt te heerlijcker ſou worden. 't Gene, 't welck in dit Landtſchap wonderlijck gevonden wordt, is de

en des ſelfs ſterckte.

Godtvruchtigheydt der Portugeſen.

is de boom, die van de Portugeſen yſerhoudt wordt geheeten, en niet t'onrecht, vermidts het in verwe, gewicht, en hardigheydt met het yſer gelijck is, ja oock niet op 't water drijft, maer ſinckt. Van dit hout wordt het hardſte en gedurighſte gereedtſchap gemaeckt.

De Societeyt Jesu heeft in deſe eerſte hooftſtadt *Quangcheu* oock een kerck, aen de ware Godt gewijdt. Binnen de wallen ſijn drie aengename heuvels, door de treffelijcke gebouwen aenmerckelijck: d'eerſte *Jueſieu*, d'ander *Fan*, en de derde *Gheu* genoemt. By *Xunte* is de bergh *Lungnien*, om ſijn kriſtallijne bron vermaert. Men vind daer op ſekere ruwe ſteenen, in vreemde en wonderlijcke gedaenten beſtaende, die van de Sineſen geſocht en gebruyckt worden om konſt-bergen te maken. *Bergen.*

Tahi is een bergh by *Tunguon*, aen de zee-ſtrant, daer ſes-en-dertigh kleyne eylanden getelt worden.

De bergh *Huteu* by *Tunguon* maeckt in de zee een hoogh en groot eylandt, daer men op aen ſeylt, en 't welck voor een baken aen de genen dient, die te ſcheep naer 't Landtſchap *Quangtung* trecken.

Lofeu is een groote bergh, die, van *Changching* beginnende, ſich tot aen de ſtadt *Polo* ſtreckt, de welcke een van de genen is, die onder de hooftſtadt *Hoeicheu* behooren.

In de zee by *Sinhoei* is 't eylandt, en de bergh *Yaimuen*, van de welcke de leſte Keyſer van de ſtam *Sunga*, door de Tartars van de ſtam *Juena* verwonnen, uytgedreven, en ſich tot d'uytterſte noodt gebracht ſiende, ſich, met ſijn opperſte Landtvooght, en grootſte vrient, heel in wanhoop ſijnde, in zee ſtortte, en beyde, malkander omhelſt hebbende, van de golven ingeſwolgen wierden.

Talo is een groote en ruyme bergh by *Cingyuen*, van daer hy naer 't Landtſchap *Quangſi* tot aen 't landt van de ſtadt *Hoaicie* uytloopt. Hier in woont noch een woeſt en onbeſchaeft volck, 't welck den Sineſen niet onderworpen is.

Zuydooſtwaerts van de hooftſtadt is een eylandt, *Pipa* genoemt, en noch een ander ooſtwaerts, dat vijftigh ſtadien groot is, *Liechi* genoemt, beyde in de zee gelegen, die naer 't zuyden tot aen de hooftſtadt ſtreckt. *Wateren.*

By *Tunguon* is 't eylandt *Xanhu*, dat is, van koraël, dus geheeten om dat ſeker viſſcher eens een tack van root koraël daer uyt gehaelt heeft.

De tweede hooftſtadt
XAOCHEV.

MEn vindt niet eerder gewagh van dit geweſt, als op 't eynde van de ſtam *Cheva*; en toen wierd het *Pégao* genoemt. Daer na quam 't aen de koningen van *Çu*; en onder de ſtam *Cina* wierdt het onder de landen van *Nanhai* getelt. De ſtam *Hana* noemde het *Queyang*; en het heeft ſijn tegenwoordige naem van de ſtam *Tanga*. De E. Nicolaes Trigautius beſchrijft deſe hooftſtadt een weynigh breeder, en, volgens ſijn gewoonte, ſeer cierlijck aldus: de hooftſtadt *Xaocheu* leght tuſſchen twee vloeden, die men bevaren kan, en hier te ſamen komen, d'een beſpoelt aen d'ooſtſijde 't Landtſchap *Nanhiung*, en d'ander vloeyt uyt het Landtſchap *Huquang*, en heeft ſijn geſicht ten weſten naer de hooftſtadt. De wallen van de ſtadt, en de huyſen der burgers, ſijn in 't midden van 't landt, dat tuſſchen de vloeden leght: en dit is d'oorſaeck dat de huyſen daer niet ſeer groot en ruym ſijn, en dat d'inwoonders tot d'andere huyſen landt aen d'andere oever van weêrſijden ſoecken, om daer te bouwen. Maer vermidts de weſterlijcke oever meeſt bewoont wordt, ſoo is daer een brugh van ſchepen, die aen malkander gebonden ſijn. Men telt in deſe hooftſtadt wel vijf duyſent geſinnen. Dit landt is ſeer vruchtbaer, in rijs, appelen, oock viſch, vleeſch en kruyden. Maer de lucht is ongeſont, en de hemel ſtreng. *Een weynigh daer na voeght hy 'er by:* Men vondt daer een klooſter in een aengename vlackte, aen alle ſijden van vermakelijcke heuvels beſloten, dewelcke, meer door konſt, dan door natuur, ſoodanigh met vrucht-dragende boomen bekleed ſijn, dat men, gelijck het ſchijnt, niets aengenamer kan ſien, voornamelijck op dat de goedertierentheydt des hemels hen van de winter, die hen van hun bladen beroven kon, beſchutten ſou. Voorts, de vlackte brengt rijs en andere aerdvruchten voort, en dit inſonderheydt door middel van een gedurigh-vloeyende beeck, die 't midden van de vlackte beſproeyt. Op ſekere heuvel, die in luſtigheyt boven d'anderen uytſteeckt, en van een bron, die ſeer ſmakelijck water in groote menighte opgeeft, beſproeyt wordt, ſiet men deſe kerck, een ſeer groot gebouw, by dit klooſter, *Oude namen.* *Lib. 3. cap. 1.* *Heerlijck klooſter.*

daer, gelijck men seght, duysent priesters der afgoden woonen, die, door de mildadige en verkeerde godtvruchtigheydt der voorouders, heeren van dit landt sijn. Dit klooster is gesticht over omtrent acht honderd jaren, van seker man, die sy *Lusu* noemen, dewelck hier, gelijck sy seggen, in een groote waen van heyligheydt gebloeyt heeft, die hy door sijn streng leven verkreegh. Sy vertellen oock, dat hy altijdt een keten op sijn bloot lighaem droegh, en dat hy gemenelijck des daeghs soo veel rijs sifte en buylde, als duysent monnicken dagelijcks tot hun leeftoght behoefden. Dese keten hadt sijn vleesch soo bedorven, en sulck een verrotting daer in gemaekt, dat 'er de wormen in grimmelden; en indien een van dese wormen ter aerde viel, soo raepte hy die weêr op, seggende: hebt ghy gebreck om te knagen? waerom vlucht ghy dan? Sijn lijck wordt dieshalven in dese plaets bewaert, en men heeft, om hem t'eeren, dese vermaerde kerck gebouwt, daer men uyt het geheele Rijck in pelgrimagie naer toe loopt: want hy en alle sijn wercken worden in hooge eer gehouden. Dese dienaers der duyvelen sijn in twaelf ordeningen gedeelt, en yder ordening heeft een overste, behalven de gene, die met groote macht over 't geheele klooster gebiedt.

Streng leven van Lusu.

De bergh, daer op 't klooster is, wordt *Nanhoa* genoemt; en de bron die daer vloeit, en sijn oorsprong daer op heeft, voert de naem van *Çao*, en leght ten zuydoosten van de hooftstadt, daer in drie andere vermaerde kercken sijn. De Societeyt Jesu heeft oock in dese hooftstadt een kerck gehadt, hoewel hen die nu ontbreeckt.

't Gewest van de hooftstadt is ten meestendeel van bergen vol gepropt, en wordt de noord-poort van 't koninckrijck *Jue* geheeten. Sy heeft onder sich ses steden, 1 *Xaocheu*, 2 *Lochang*, 3 *Ginhoa*, 4 *Juyuen*, 5 *Ungyuen*, 6 *Ingte*.

Bergen.

By *Lochang* is de bergh *Chang*, daer op swart riet wast, van 't welck de Sinesen hun fluyten, en veel andere dingen maken, die van ebbenhoudt schijnen gemaeckt te sijn.

Lichi is een bergh by *Ungyuen*, in de welcke een poel is, die uyt acht beecken spruyt; des selfs water is soo gesont, dat men 't deurgaens voor een genees-middel gebruyckt.

Vloeden.

De vloet, die naer 't zuyden is, wordt *Siang* en *Kio* genoemt. Hy spruyt uyt de samenvloeying van de vloeden *Chin* en *Vu*, van de welcke d'eerste uyt *Nanhiung*, en d'ander uyt *Quangsi* voortkoomt. De plaets, in de welcke de vloeden te samen komen, wordt om de menighte der schipbreucken seer veracht; en dieshalven is aen d'oever een kerck der afgoden, die van de gene, dewelcke overvaren sullen, besocht wordt, daer sy geschencken brengen, om een geluckige reys te verwerven, en de godtheydt te versoenen.

By *Ginhoa* is de beeck *Kinxe*, welcks inwoonders overvloet van riet hebben, het welck sy in soo dunne en sijne draden weten te snijden, dat sy oock kleederen daer af maken.

De beeck *Tao*, dat is, der Persicken, is by *Ingte*; sy wordt dus genoemt om dat haer oevers met persick-boomen beplant sijn.

De derde hooftstadt NANHIVNG.

DE gene, die de vloet *Chin* opvaren, krijgen dese hooftstadt, die naest aen d'oorsprong van de vloet is, in 't gesicht. Sy is de noorderlijckste van dit Landtschap, en een rijcke en welbevolckte koopstadt; want sy ontfangt de waren, die van alle sijden aenkomen, en die van dragers een dagh-reys verre over 't geberghte gedragen worden; gelijck ick hier voor van de stadt *Puching* in 't Landschap *Fokien* gesproken heb. Dese stadt heeft dieshalven een tol-plaets, daer men tol betaelt; en dewijl ick dickwijls hier af gesproken heb, soo moet ick nu iets van des selfs matigheydt seggen: want seker, dese lieden, die men eertijdts woest en onbesuyst geacht heeft, hebben iets, 't welck d'Europers hier in wel mogen leeren. De waren worden hier nimmer uyt het schip gelost, op dat men hen besichtigen sou, indien de kooplieden getrouwelijck hun boeck willen toonen, daer in de menighte en 't getal opgeschreven wordt. Doch soo iemant, geen koopman sijnde, deur treckt, en eenigen van dese waren, die van 't een naer 't ander Landtschap gevoert worden, by sich heeft, soo eyscht men echter niets van hem: want de kledaren, en tot op iemants lighaem te soecken, de handt uyt te reycken, oft te bevelen een deel van 't lichaem t'ontblooten, en diergelijcke andere dingen, die in eenige plaetsen wanschickelijck gedaen worden, is hier voor

wreedt,

wreedt, onbeleeft, en voor de menſch onwaerdigh gehouden.

Hier ſijn veel bergen; en daer was eertijdts op 't midden van de wegh, daer men gemenelijck de laſten droegh, een ruwe en ſteyle bergh, *Muilin* genoemt, die groot ongemack aen deſe dragers veroorſaeckte. *Geëffende wegh.* Maer ſeker Landtvooght deê hem eyndelijck op ſijn eyge koſten wechnemen: in voegen dat nu deſe wegh ſoo effen, en met gehouwe ſteen beſtraet is, dat niet alleenlijck de voetgangers, maer oock het paerde-volck, en de gene, die ſetels dragen, bequamelijck daer over tot op de top konnen reyſen. Op de top van deſe ge-effende bergh is, tot een eeuwige geheugenis van ſoo treffelijck een daet, een kerck gebouwt, en die aen de Landtvooght gewijd, daer in de danckbare nakomelingen koſtelijck wierooken, en aengename reuken aen hem offeren. Sy eeren hem echter niet als een godtheydt, maer men bewijſt aen hem alleenlijck een danckbaer gemoedt. Men ſiet daer oock op de top van de bergh een toren van negen ſolderingen.

Oude namen. Dit geweſt behoorde eertijdts oock aen de koningen van *Çu*, en onder de ſtam *Cina* aen *Nanhai*, onder *Hana* aen *Queiyang*, en deſe hooftſtadt wierdt *Hiungcheu* genoemt. Sy heeft de tegenwoordige naem van de ſtam *Sunga*; en heerſcht niet meer als over twee ſteden, 1 *Nanhiung*, 2 *Xihing*.

In dit geweſt wordt ſeker ſlagh van ſteen gevonden, ſoo hardt, dat men ſteene bijlen en meſſen daer af maeckt. Daer is noch een ander ſteentje, den Sineſchen inckt ſeer gelijck, die ſy, gelijck wy krijt, gebruycken, om op effe en witte tafelen te ſchrijven.

Bergen. *Muilin* is de bergh, die vlack gemaeckt is. Hier op is de kerck *Junfung*, aen de Landtvooght *Changkieuling* gewijdt, daer af wy breeder hier voor geſproken hebben.

De hooge en groote bergh *Tienfung* is aen de noordſijde van de hooftſtadt. By *Xihing* is de bergh *Siecung*, die in ſchoonheydt en vermaeck alle d'anderen, die in dit geweſt ſijn, overtreft.

Vloeden. De vloet *Chin* heeft hier ſijn oorſprong; en men vaert langs de ſelve tot aen de zee: want hy ſnijdt het geheele Landtſchap in twee deelen, en, dickwijls van naem verwiſſelende, wordt nu *Siang*, en dan *Kio* genoemt.

De vloet *Mekiang*, dat is, inckt-vloet, heeft ſeer ſwart water, dat d'inckt gelijck is: doch de viſſchen, die men daer in vindt, ſijn niet ſwart, maer in hooge achting.

De vierde hooftſtadt

HOEICHEV.

Aert van 't landt. HEt landt van de hooftſtadt *Hoeicheu* wordt voor het beſte van dit Landtſchap gehouden. Het is vlack en aengenaem, vet en vruchtbaer van gront; en heeft oock veel bronnen van goedt water.

Steden. Men telt daer in tien ſteden, 1 *Hoeicheu*, 2 *Polo*, 3 *Haiſung*, 4 *Hoiúen*, 5 *Lungchuen*, 6 *Changlo*, 7 *Hingning*, 8 *Hoping*, 9 *Changning*, 10 *Junggan*. Sy heeft in oude tijden een ſelve lot en plaets, als de voorgaende hooftſtadt, gehadt.

Oude namen. *Leangus* heeft haer *Leanghoa*, *Suius Lungcheu*, en de ſtam *Tanga Haiſung* genoemt. *Sunga* heeft aen haer de naem gegeven, die ſy noch heden behoudt. Dit landt, dicht aen de zee gelegen, heeft overvloet van viſch, oeſters, en ſeer ſmakelijcke kreeften.

Schiltpadden als rotſen. Deſe zee voed ſoo groote ſchiltpadden, dat de gene, die hen van verre ſien, meenen dat het rotſen en klippen ſijn: ja ſommigen ſchrijven, dat ſy'er geſien hebben, die boomtjes en kruyden op hun rugh gewaſſen droegen. De Sineſen konnen van der ſelver huyſen en ſchilden, die ſy verſcheydelijck ſnijden, tot platen brengen, en tot alderhande gedaenten bereyden, veel en vreemt huysgewaedt maken. Dit is oock een wonder in de natuur, dat ſy het dier *Hoangcioyú*, *Geele viſch een vogel.* dat is, geele viſch, vogel noemen; want het is geen vogel, en oock geen viſch, maer beyde. In de ſomer is 't een geheele vogel, geel van verwe, die over de bergen vlieght; maer als de herfſt voorby is, treckt hy naer de zee, en wordt weêr een viſch, die ſy in de winter alleen vangen, en, gelijck de Sineſen ſchrijven, heel ſoet van ſmaeck is.

Deſe hooftſtad telt, onder d'andere heerlijcke gebouwen, drie kercken, aen Helden gewijdt, en twee voorname bruggen, van de welcken d'een, aen d'ooſtſijde van de ſtadt, daer de twee vloeden te ſamen vloejen, veertigh groote bogen heeft. D'ander is naer 't weſten, heel van ſteen, en, op veel gewelfſelen ſteunende, over de poel *Fung*. Ja de poel ſelf is rondtom in een ſteene wal beſloten, en, op dat het water niet wegh loopen ſou, met ſluyſen gemaeckt, deur de welcke ſy ſoo veel water uyt- en inlaten, als de noodt, oft de nuttigheydt, om de

de rijs-velden te besproeyen, vereyscht.

Bergen. *Lofeu* is een bergh by *Polo*, en een der tien grootsten van 't geheele Rijck der Sinesen. Hy heeft sijn begin aen de samenvloeying der bergen *Lo*, en *Feu*, en streckt sich uyt tot aen 't landt van d'eerste hooftstadt. Men seght dat hy drie duysent en ses hondert roeden hoogh is, en dat sijn ommekring drie hondert stadien begrijpt: hy heeft vijftien opgaende toppen, en vier hondert twee-en-dertigh holen. Ick verswijgh noch vele andere dingen, die van de Sinesen, te naukeurige onderscoeckers der bergen, aengetekent worden, om dat sy by my kleyn van belang sijn. Ick treck oock alles kort te samen, om my soo haest, als mogelijck is, van dit moeyelijck werck t'ontslaen. Dit moet men echter niet voorby gaen, dat 'er seer lang en dick riet op wast, het welck byna al 't ander overtreft, welcks stronck soo dick is, dat men 't nauwelijcks met tien palmen omspannen kan.

Groot riet.

Ho is een seer groote bergh by *Lungchuen*, daer op men drie hondert twee-en-seventigh heuvels telt.

Wateren. De vloet *Tung* heeft sijn oorsprong in de bergen van de hooftstadt *Cancheu*, in 't Landtschap *Kiangsi* gelegen, vloeyt deur de stadt *Hayuen*, en oock deur dese hooftstadt, en loopt van daer in de zee.

De poel *Fung* is aen de westsijde van de hooftstadt, en heeft tien stadien in sijn omkring. Hier in sijn twee eylanden, daer in men eenige gebouwen vindt, die tot vermaeck van de geest voor d'inwoonders gesticht sijn, in de welcke sy hun maeltijden en gasteryen houden. De geheele poel is rondom, volgens de gewoonte, met een steene wal opgehaelt. Een brugh deelt dese poel in 't midden deur, en streckt sich van 't een tot aen 't ander eylandt, en tot aen de beyde oevers. De geheele oever is besiens-waerdigh om de schoone boomen, tuynen, en lusthoven, die daer gestelt sijn.

De vijfde hooftstadt

CHAOCHEU.

HEt gewest van dese hooftstadt streckt sich meest naer 't oosten in dit geheel Lantschap. Een gedurige streek van groote bergen scheyd het van *Fokien* af. En dewijl het byna overal overvloet van water heeft, soo is het vruchtbaer van gront, behalven ter plaetse, daer ruwe en schrickelijcke bergen sijn. Het heeft gebied over tien steden, welckers namen sijn, *Steden.* 1 *Chaocheu*, 2 *Chaoyang*, 3 *Kieyang*, 4 *Chinghiang*, 5 *Jaoping*, 6 *Tapu*, 7 *Hoeilai*, 8 *Cinghai*, 9 *Puning*, 10 *Pingyven*.

De zee en haer vloet streckt sich aen de wallen van de hooftstadt, die aen d'oostsijde een heerlijcke brugh heeft, vijf roeden breet, en hondert en tachtigh roeden lang. Dese brugh wordt *Cichuen* genoemt, daer onder de vloet *Go* deurvloeyt. In dese hooftstadt sijn twee vermaerde kercken.

Sy wierd onder de koning *Cyn Ygan*, en onder *Leangus Ingcheu* genoemt. *Suius* is de vinder van de tegenwoordige naem. De stam *Tanga* noemde haer *Chaoyang*; maer de stam *Taiminga* heeft haer weêr de naem van *Chaocheu* gegeven.

Voortreffelijcke bergen. De bergh *Sangpu* by *Kieyang* streckt sich uyt tot aen de zee, en stijght aen de strant met een seer hooge top tot een scherpe heuvel op. Men seght dat hier eenige vreemde bloemen sijn, en oock vogelen, die nergens anders gevonden worden.

By *Kieyang* is een bergh van gelijcke naem, die sich als in twee armen oft tacken verdeelt, daer af d'een naer de stadt *Hingning*, en d'ander naer de stadt *Haifung* uytloopt.

De bergh *Pehoa* by *Hoeilai* heeft sijn naem van de bloemen; want hy geeft het heele jaer deur velerhande der selve naer de verscheyde tijden van 't jaer.

By *Chinghiang* sijn oock groote bergen, welckers omwegen seer breet en diep sijn gelijck holen, en noch niet besien van de Sinesen. Sy verhalen dat vele menschen daer in verloren sijn, die daer in getreden waren om de selve te besichtigen, sonder dat men weet wat sy geworden, oft waer sy gebleven sijn.

Wateren. Aen d'oostsijde van de hooftstadt is de poel *Tung*, en aen de westsijde de poel *Si*, van de welcke yder omtrent tien stadien groot is. Sy sijn seer aengenaem door hun bosschen, heuvels en gebouwen; in voegen dat het eer een schildery, oft een werck, door konst gemaeckt, schijnt, dan een stuck, dat onvoordacht van de natuur dus is geschickt; soo aengenaem is 't gesicht alleen daer af.

Aen d'oostsijde van de hooftstadt is de vloet *Ço*, daer krokodillen in sijn, die oock de menschen verslinden.

De

De seste hooftstadt

CHAOKING.

DE groote Onder-koning der twee Landtschappen, daer af wy hier voor gesproken hebben, maeckt dese hooftstadt vermaert. En vermidts hier van alle sijden, als tot het hooft, en de bron der steden, de toeloop is, soo is de stadt groot en heerlijck, en om de besondere en gemeene gebouwen besiens-waerdigh geworden. Dese stadt heeft oock veel gerijf van dese groote vloet, die, uyt het Landtschap *Quangsi* met een groote menighte van water vermeerdert, aen de zuydsijde voorby dese hooftstadt loopt. Buyten dese stadt selve, naer d'oostsijde, op d'oever van de vloet is een seer treffelijck gebouw van negen solderingen, een der gener, daer aen, gelijck 't oude waengeloof van dit volck sich inbeelde, 't geluck van 't landt bestont. Hier is oock een uytsteekende kerck, in de welcke men de beeltenis van seker Landtvooght siet, die in sijn heerschappy van ses jaren groote diensten aen dit geheel gewest gedaen hebbende, over omtrent sestigh jaren, volgens de gewoonte van 't volck, dese heerlijcke beeltenis en het by-gebouwde werck, tot een bewijs van een danckbaer gemoedt, verworven heeft. By dese kerck, en buyten de hooftstadt is een dorp, oft eer een voorstadt, met boomen, en aengename tuynen beplant. Dese stadt heerscht over elf steden, welckers namen sijn, 1 *Chaoking*, 2 *Suhoei*, 3 *Sinhing*, 4 *Yangchun*, 5 *Yangkiang*, 6 *Caoming*, 7 *Genping*, 8 *Teking* ⊙, 9 *Quangning*, 10 *Fuchuen*, 11 *Caikien*.

Treffelijckheyt deser stadt.

Besonder beelt.

Paeuwen.

In dit gewest worden eerst paeuwen gevonden, die oock aen de volgende Landtschappen gemeen sijn; soo wilde, te weten in de bosschen en bergen, als tamme, die men in andere Landtschappen selden vindt, en niet, als uyt dese landen gebracht.

Osse- oft Koevisch.

Men vindt in sekere vloet een visch, die van de Sinesen de swemmende koe genoemt wordt, die uyt het water op 't landt koomt, en dickwijls tegen de tamme koejen vecht, en met de hoornen stoot. Maer indien hy lang buyten het water blijft, soo wordt de hoorn sacht en slap, en verliest sijn hardigheydt: in voegen dat hy gedwongen is sich weêr in 't water te begeven, daer hy weêr visch wordt, en sijn voorgaende hardigheyt in 't water weêr krijght. Hier wast oock veel welrieckendt houdt, te weten, arendtshout, en 't gene 't welck van de Portugesen *Pao de rosa*, oft rosen-hout genoemt wordt. Sy gebruycken dat gemenelijck om koffers, tafels, stoelen en diergelijcke dingen te maken, om dat men nauwelijcks eenigh beter hout vindt. Het is van verwe roodtachtigh swart, daer eenige aderen deur loopen, 't welck soodanigh schijnt, als oft het, tegen danck van de natuur, met een konstige handt dus geschildert was.

Vreemt hout.

Onder de Keyserlijcke stam *Cheva* behoorde dit gewest aen *Pegao*, en onder *Cina* aen *Nanhai*. *Leangus* noemde het *Caoyang*, *Suius Sigan*, de stam *Tanga Xuicheu*; maer de tegenwoordige naem heeft het van de stam *Sunga*.

Aen de noordsijde van de hooftstadt is de bergh *Ting*, daer op, gelijck men schrijft, een steen van twee hondert roeden hoogh te sien is.

Bergen.

De bergh *Chin*, oft der kuysheydt, dus genoemt naer een maeght, die daer op tot aen de doodt kuyschelijck geleeft heeft, om aen haer bruydegom, aen de welcke sy verlooft was, en die van een tyger verscheurt wierdt, haer trou en belofte te bewaren. Sy had tot dese bergh haer toevlucht genomen, om dat haer ouders haer wilden dwingen dat sy een ander trouwen sou. Dese bergh leght in 't landt van de stadt *Suhoei*; en daer op sijn twee kercken, aen dese maeght gewijdt: in soo hooge achting sijn dese ongewoone deughden by dit volck.

Voorbeelt van kuysheydt.

By *Sinhing* is een bergh, *Tienlu* genoemt, vol van holen, en schrickelijck om t'aenschouwen. Men schrijft dat daer op een bron, oft eer een ongenaeckbare poel is, die, indien men daer van om hoogh een steentje in werpt, een gerommel en gedruys als dat van de donder uytgeeft, en dat de lucht terstont ontroert wordt, en regen valt: in voegen dat dit de draecks-poel genoemt wordt. Sommige willen dat 'er in de Rhetische Alpen een diergelijcke poel is.

Wonderlijcke bron.

Hailing is een bergh, oft eylandt, drie hondert stadien groot, en wordt oock *Locheu* genoemt. Hy is dicht by de oever van de stadt *Yangkiang*.

Caoleang is een bergh by *Teking*, hierom vermaert, dat hy groote boomen voortbrengt, die sy yser-boomen, oft yser-houdt noemen.

De ſevende hooftſtadt

K A O C H E V.

DIt geweſt behoorde eertijdts aen de koningen van *Jue* : maer de ſtam *Cina*, de koningen verdelght hebbende, ſtelde het in de landen van *Nanhai*.

Oude namen. De ſtam *Hana* noemde deſe hooftſtadt *Caoking*; en ſy voert de tegenwoordige naem van de koning *Leangus*. Sy beheerſcht ſes ſteden, welckers landt rontom van de zee, en van een eenparige reecks van bergen, als met wallen, beſloten is. De namen der ſteden ſijn, 1 *Caocheu*, 2 *Tienpe*, 3 *Sing*, 4 *Hoa* ⊙, 5 *Vuchuen*, 6 *Xeching*.

In dit geweſt ſijn veel paeuwen, en treffelijcke en kloeckmoedige gieren tot de vogel-jaght. Men graeft hier ſteenen, oft marmers, die ſy tot platen ſnijden, en van de Sineſen geſocht worden, om tafels, en ander diergelijck huysgewaed af te maken. Want ſommigen daer af ſijn van de natuur met ſulcke mercken, oft anders van verſcheyde verwen geſchildert, dat ſy dickwijls de gedaente van bergen, waters en landtſchappen vertoonen. D'inwoonders viſſchen paerlen in de bygelege zee; en deſe viſſchery is hier ſeer oudt tuſſchen dit Landtſchap, en 't eylandt *Hainan*. Men vindt hier oock een ſlagh van ſeker vreemde viſch met vier oogen, en ſes voeten, en die eenighſins de gedaente van de leverviſch heeft. De Sineſen ſeggen, dat deſe viſch oock paerlen uytſpuwt, behalven de gene, die ſy van d'oeſters krijgen. Sy ſpuwen miſſchien de ſelve uyt, die ſy te voren met d'oeſters ingeſwolgen hadden.

Viſch met vier oogen.

Sy ſchrijven oock, dat 'er in deſe zee een ander dier is, met een vogels-hooft, en een viſch-ſtaert, en dat hy koſtelijcke ſteenen by ſich heeft. Dit is ſeer waerachtigh; want het ſijn ſekere zee-kreeften, die gevangen worden, en tuſſchen deſe hooftſtadt en het eylandt *Hainan* in 't water leven. Sy gaen, en ſijn van gedaente gelijck d'anderen, van de welcke ſy niet veel verſchillen, behalven dat, als ſy uyt het water komen, en de lucht gevoelen, terſtont hard worden, en echter hun oude geſtalte en trecken behouden, en ſeer harde ſteenen ſchijnen. De Portugeſen en Sineſen ſelven hebben hen gaerne, en gebruycken hen tegen de heete koortſen. Daer ſijn diergelijcke in ſekere poel van 't eylandt *Hainan*, die, uytgetrocken, oock hardt als ſteen worden.

Kreeften, die als ſteen worden.

De vloeying van de zee loopt langs de vloet *Lien* tot aen de hooftſtadt ſelve, en geeft een ingang aen de ſchepen van Sina; het welck veroorſaeckt dat alle dingen in groote overvloet van alle ſijden naer deſe ſtadt komen.

Bergen. De bergh *Feu*, aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, is ſoo hoogh, dat, gelijck ſy ſeggen, in de tijdt van de water-vloet der Sineſen deſe alleen de top boven water uytgeſteken heeft, en dat daer op eenige menſchen geſont en behouden afgekomen ſijn.

Caoleang is een bergh by *Tienpe*, en is, gelijck men ſchrijft, ſoodanigh van natuur, dat d'inwoonders des ſomers niet voor hitte, en 's winters niet voor koude vreeſen; en men ſeght dat daer een geſtadige lenten is.

By de ſtadt *Hoa* is de bergh *Pao*, dat is, dierbaer, heerlijck en aengenaem om t'aenſchouwen, en daer d'inwoonders dickwijls heen trecken, om hun geeſt te verluſtigen.

De achtſte hooftſtadt

L I E N C H E V.

DE hooftſtadt *Liencheu* heerſcht over vier ſteden, 1 *Liencheu*, 2 *King* ⊙, 3 *Lingxan*, 4 *Xelien*. Dit geweſt is het weſterlijckſte van 't Lantſchap *Quangtung*, en ſeer na aen 't koninckrijck *Tungking*, van 't welck het door een gedurige reecks van bergen, en door de vloet *King* geſcheyden is. De wegh van hier naer *Tungking* is ſeer kommerlijck, deur ſchrickelijcke en ontoeganckelijcke bergen : in voegen, dat deſe twee geweſten door de natuur gedeelt ſchijnen. Wat *Tungking* aengaet, dat is van de Sineſen genoegh beſchermt, en van de natuur verſterckt.

Oude namen. Dit geweſt behoorde eertijdts onder het landt van *Nangao*. De ſtam *Cina* plaetſte het onder de landen van *Siang*. *Hana* noemde deſe plaets *Hopu*, en *Suius Hocheu*. De ſtam *Tanga* gaf het de tegenwoordige naem, die van *Sunga* in *Taiping* verandert wierd; maer *Taiminga* deê het weêr *Liencheu* noemen.

Dit landt brengt oock paeuwen voort, paerlen, en veel andere koſtelijcke wercken, van ſchiltpads-ſchilden gemaeckt. Hier ſijn twee treffelijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Bergen. Aen de noordſijde van de hooftſtadt is de ſeer groote bergh *Uhoang*, die een verborge

borge vertreck heeft, en daer af ick dese fabel by de Sinesen vindt, te weten, dat op dese bergh vruchten sijn, die men nergens anders siet, daer af yder tot sadtwordens toe eten, maer niet meê nemen magh; en dat de gene, die dit beproeft hebben, nooyt de wegh konden vinden, om uyt dit doolhof te geraken. Sou dit niet misschien het landt der *Lotophagen* wesen? seker, de fabel gelijckt 'er wel na.

De stadt *King* heeft de bergh *Heng* dicht aen de wal.

De bergh *Loyang* is by *Lingxan*, en soo hoogh, dat de gene, die op de top wil klimmen, twee heele dagen daer aen moet besteden. Van de stadt *King* westwaerts is de wegh deur de bergen seer kommerlijck, daer op *Mayúenus*, tegen *Tungking* ten oorlogh treckende, kopere pijlers stelde, om in sijn weêrkeering de wegh te vinden. Men siet noch een van dese pijlers op de afgaende top van *Fuenmao*, daer de grenspael tusschen 'tkoninckrijck *Tungking* en de Sinesen is.

Wateren. De zee streckt sich naer 't zuydoosten tot aen de hooftstadt, daer een treffelijcke reê voor de schepen is, *Chung* genoemt.

De vloet *King* heeft sijn oorsprong op de grensen van 't Landtschap *Quangsi*, en loopt daer na aen d'ooststijde voorby de stadt *King*, daer aen hy de naem geeft, en lost sich deur een breede mont in de zee.

De vloet *Lungmuen* heeft sijn oorsprong in de westerlijcke bergen van de stad *King*, en loopt van daer naer *Tungking*.

Vijf kleyne poelen, U genoemt, omringen de stadt *King*.

De negende hooftstadt

LVICHEV.

Gelegenheydt. DE hooftstadt *Luicheu* leght in een aengenaem en vruchtbaer landt, en overtreft verre in vruchtbaerheyt en verscheydenheydt van alle dingen, alle de hooftsteden van dit Landtschap, die naer 't westen strecken. Sy leght dicht aen de zee, en raeckt met d'ooststijde byna aen de selve. De blixem heeft de naem aen dese hooftstadt gegeven, om dat een bron, die aengenaem water heeft, uyt een bergh vliet, daer d'inwoonders een heerlijcke en waengeloovige kerck aen de geest des blikssems, oft aen Godt gebouwt hebben: want de Sinesen verdichten, dat ick weet niet wat geest over de blixem gebiedt, en dat de blixem een stuck van een gebroke hamer is, als hy neêr valt; met welcke hamer, gelijck sy verdichten, op seer groote trommels geslagen wordt, en dat het gedruys en gerommel van de donder uytbarst; want men hoort hier 't heele jaer deur dickwijls swarelijck donderen. 't Gene, 't welck aen dese stadt ter westsijde tot verciering streckt, is de poel *Lohu*, uyt de welck deur een gracht, in de stadt geleydt, weêr een andere poel voortkoomt. Dese hooftstadt heeft onder sich drie steden, 1 *Luicheu*, 2 *Suiki*, 3 *Siúúen*: haer landt wierdt in oude tijden *Gao*, onder de stam *Hana Siúúen*, en van *Leangus Hocheu* genoemt. Sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Taiminga*.

Wat gevoelen de Sinesen van de donder hebben.

Dit gewest heeft overvloet van visch, paeuwen en paerlen. Hier is oock een dier, 't welck van de Sinesen geswinde koe genoemt wordt, en voor boven aen 't hooft met een lange en ronde hoorn gewapent is. Sy schrijven, dat dit beest soo geswind is, dat het gemackelijck in een dagh drie hondert stadien afleggen kan. Wyders, in alle dese landen wassen de vreemde rijs-tacken, die van de Sinesen *Teng*, en van de Portugesen *Rota* genoemt worden; welcke touwen, van de natuur gedraeyt, schijnen. Het spreyd sich tot een wonderlijcke langte uyt, en kruypt voort, gelijck een tou, over 't lant, en over de bergen. Het heeft schrickelijcke doornen, en lange bladen. Het is niet dicker, dan een vinger, en verspreyd sich dickwijls een geheele stadie in de langte uyt. Men vindt hier af soo groot een overvloet op de bergen, dat het, in malkander verwart, oock de wegh kommerlijck voor de herten maeckt. Het is seer taey, en kan swarelijck breken; en dieshalven worden daer gemenelijck touwen voor de schepen af gemaeckt. Men scheyd het oock in fijne draden, en maeckt daer af korven, manden, stoelen, en diergelijcke andere dingen, daer men op sit; maer voornamelijck dese dunne en sachte matrassen, daer op het meeste deel der Sinesen, ja oock de koning self, naeckt gaen leggen, als sy slapen willen. Dit gewaedt is seer reyn en suyver, en in de somer koel; en hoewel dese matrassen maer op de bloote plancken neêr gespreyd sijn, soo achten de Sinesen hen echter bequaem, vermits sy van overlang gewent sijn dus te leggen. Ja sy maken van dit rijs oock bedden en kussens, daer sy, om 't vermaeck, eenige rieckende dingen in vullen.

Geswinde koe.

Teen oft rijs, en des selfs gebruyck.

De

Bergen. De bergh *Kinglui* is aen de zuydsijde van de hooftstad, daer dese bron uyt een blixemslagh te voorschijn quam.

De bergh *Tafunglai* is naby aen *Suiki*, by de strant, in een eylandt van de zee, 't welck seventigh stadien in sijn omkring heeft. In dit eylandt sijn acht dorpen, rijck van inwoonders, welckers ambacht is paerlen uyt dese zee te visschen.

Wateren. De zee koomt tot aen d'ooststijde van de hooftstadt. Aen de weststijde is de poel *Lohu*, die oock de poel *Si* genoemt wordt.

De tiende hooftstadt
KIVNCHEV.

DE gene, die in dese hooftstadt wil komen, moet over een arm van de zee varen; want sy leght in 't eylandt *Hainan*, aen des selfs ooststijde, op een zeebergh, en is van alle sijden geheel met poelen en wateren besloten, door de welcke de schepen oock een ope wegh tot aen de wallen hebben. Dese stadt is 't hooft van 't eylandt, en heerscht over dertien steden, in 't selve eylandt gelegen, 1 *Kiuncheu*, 2 *Chingyu*, 3 *Lincao*, 4 *Tingan*, 5 *Venchang*, 6 *Hoeitung*, 7 *Lohoei*, 8 *Chen*○, 9 *Changhoa*, 10 *Van*○, 11 *Lingxui*, 12 *Yai*○, 13 *Cangen*. Dit geheele eylandt is byna van bergen en oude bosschen beset, en vruchtbaer van alle dingen, die tot gebruyck van 't leven noodigh sijn. De stranden worden van de Sinesen beheerscht, en staen onder 't gebiedt van de Sinesche Keyser. Maer in 't midden van 't landt is een volck, dat sijn eyge recht heeft, en niet onder de Landtvooghden van Sina wil buygen. Sy handelen alleenlijck met de Sinesen, die aen de strand woonen, en trachten voornamelijck naer sout en kleederen. De Sinesen schrijven, dat 'er in de bergen mijnen van goudt en silver sijn; doch dese bergh-volcken willen 't niet uytdelven, oft verwareloosen sulcks. Sy vergaderen echter hier en daer eenigh goudt uyt het sandt, op d'oevers der vloeden. De paerlen worden nergens meer, als aen de noorderlijcke stranden van 't eyland gevonden. Op de bergen wast rieckend arentshout, gelijck oock ebben-hout, rose-boomen-hout, en 't gene, dat men gemenelijck brasilien-hout noemt, 't welck de verwers overal deur geheel Sina tot hun verwing gebruycken. Hier wassen overal groote en kleyne Indiaensche neuten, en oock dese vrucht, die deurgaens voor de grootste van de heele weerelt gehouden wordt, en die wy gemenelijck in Indien *Jaca* noemen, de welcke om sijn overmatige grootheydt niet aen de tacken der boomen wast, schoon die oock groot sijn, maer aen de stronck, als oft hy vreesde dat de tacken weygeren souden soo groot een last te dragen, hoe grof en sterck sy oock sijn. Dese vrucht is soo hardt en dick van bast, dat men hem met een bijl openen moet. Van binnen sijn ontallijcke huysjes, oft blaedjes, in de welcke geele pit is, 't welck het gelijck een kastanie omringt. Dese neut, rijp geworden, is seer soet van smaeck en aen 't vuur gebraden, gelijckt onse kastanien. Dit geheele eylandt brengt oock rijs oft *rota* voort, daer af ick hier voor gesproken heb; en voornamelijck 't gene, het welck sy wit rijs noemen, 't welck het beste is. Het heeft oock overvloet van herten, verscheyde vogelen, en vele dieren, soo tamme als wilde. Wyders, aen de zuydsijde van 't eylandt vangen de Sinesen walvisschen, op een selve wijse als de Hollanders in de Noordtzee, niet verre van Groenlandt, daer af sy oock olie branden, om die daer na tot verscheyde dingen te gebruycken. Eyndelijck, om ontellijcke andere dingen voorby te gaen, hier is een wonderlijck kruyt, het welck sy *Chifung*, oft toonende wint noemen; want de scheepslieden seggen, dat sy daer uyt konnen bemercken hoe veel stormen in 't geheele jaer, en in welcke maent sy komen sullen, en dit uyt des selfs knoopen en leden; want hoe 'er minder knoopen in sijn, hoe 'er oock minder stormen in dat jaer sullen komen: en sy betuygen, dat sy uyt de wijdtte der knoopen van de wortel konnen weten oft bemercken in welcke maent de storm komen sal.

Jaca, een groote vrucht.

Het kruyt Chifung.

De Sinesen seggen dat dit eylandt duysent stadien groot is. De Societeyt JESU heeft hier in een kerck, aen Godt gewijd, en een groot getal van Christenen. Eer de Sinesen dit land onder hen gebracht hadden, wierd het *Gao* genoemt. D'eerste van de Sinesen, die dit eylandt innam, was dese groote *Hiaovus*, een Keyser van de stam *Hana*; en vermidts hy daer veel paerlen vondt, soo noemde hy 't *Chuyai*, en sticht te in dit eyland een stadt van gelijcke naem, de welcke de gene is, die nu *Kiuncheu* genoemt wordt; want *Chuyai* betekent strant der paerlen. *Leangus* noemde dese stadt *Taicheu*; en sy voert de tegenwoordige naem

Verscheyde slagh van hout.

Overvloet van paerlen.

naem van de ſtam *Tanga*, de welck van de roode marmer *Kiún*, daer af het overvloet heeft, genomen is. Het geheele eylandt wordt gemenelijck *Hainan*, dat is, ten zuyden van de zee, genoemt.

Bergen. Naer de zuydooſt-ſijde van de ſtadt is de bergh *Tao*, de vier-en-twintighſte der vermaerde bergen in de boecken van *Taoxú*. Hier uyt koomt een beeck, die rondtom vloeyt, en wel ſes-en-dertigh keeren maekt.

Aen de zuydſijde is de bergh *Kiún*, in 't welck dit root marmer is, daer af de hooftſtadt de naem gekregen heeft.

Liſtigh dier, aen 't welck men een kerck gewijdt heeft. By *Lincao* is de bergh *Piſie*, door de fabel-achtige vertellingen der Sineſen vermaert. Want ſy ſeggen dat hier op een ſeer liſtigh dier gevonden wordt, 't welck byna gebruyck van reden, en de gedaente van een hont heeft. Sy voegen hier noch by, dat hier eertijdts een van deſe dieren geweeſt heeft, 't welck het heyr der eylanders deur onbekende wegen geleydde, om voor de vyanden, die van *Cochinchina* quamen, de wegh te ſtoppen, 't welck oorſaeck van een groote verwinning voor d'eylanders was: en op deſe plaets heeft men een kerck voor dit dier geſticht.

By de ſtadt *Van* is 't eylandt *Tocheu*, hondert ſtadien groot. Hier op is een bergh, ſoo hoogh, dat hy deur de wolcken dringt. By de ſtadt *Yai* is oock een ſeer hooge top, *Hoeiſung* genoemt, die, gelijck ſy ſeggen, ſoo hoogh is, dat de wint en regen (gelijck men van d'Olympus verhaelt) geen ſchade daer aen doen kan. Sy ſchijnt de ſtormen van de zee te ſtillen en te breken, daer af ſy oock de naem van *Hoeiſung* voert, dat is, de wint ſtillende.

Wateren. Van de zee, die de ſtadt *Kiún* beſpoelt, is dit aenmerckens-waerdigh, gelijck de Sineſche Landtbeſchrijvers ſeggen, dat men hier geen vloet en ebbe gevoelt, 't welck echter in andere geburige plaetſen gemeen is; maer dat ſy de halve maent lang naer 't ooſten, en d'andere halve maent naer het weſten vloeyt.

De poel *Tung* is aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt; hy is geſproten uyt d'ondergang van een groote ſtadt, en uyt een opening van d'aerde. 't Overige kan men in de kaert ſien.

Krijghs-veſtingen.

MEn telt hier in 't geheel tien krijghsveſtingen, tot bewaring van 't Lantſchap, en van de zee; de namen daer af ſijn, 1 *Taching*, 2 *Tung* ⊙, 3 *Hanxan*, 4 *Cinghai*, 5 *Kiaçu*, 6 *Kiexe*, 7 *Ciexing*, 8 *Hiung*, 9 *Jungching*, 10 *Ciunling*.

HET DERTIENDE LANDTSCHAP

QUANGSI.

HEt Landtſchap van *Quangſi* is by de voorgaende Landtſchappen, noch in grootheyt, noch in koophandel, noch in vermaeck geenſins te gelijcken, ſchoon het tamelijcke overvloet van 't gene heeft, dat tot het leven noodtſakelijck is. Het begrijpt elf hooftſteden, met een krijghs-ſtadt, die negen-en-tnegentigh ſteden onder ſich hebben: en hoewel dit getal met dat van d'anderen gelijck is, ja oock ſommigen overtreft, ſoo wijckt het echter voor hen in grootheydt, en in menighte van inwoonders. 't Geheele landt is vol van bergen, behalven aen de zuyderlijcke deelen tot aen de ſtrant, daer alles wel gebouwt is, ſoo om de vlackte van de gront, als om dat d'invloeyingen van de lucht, die leven doet, daer warmer ſijn. Wat de zuyderlijcke deelen aengaet, die ſtaen ten meeſtendeel niet onder de Keyſer van Sina. Het koninckrijck *Tungking* beſtaet uyt eenige landen van dit Landtſchap, die met ſtippen van de gene afgeſcheyden worden, dewelcke onder het Rijck van Sina behooren.

't Geheele Landtſchap wordt van vele en groote vloeden beſproeyt; van de welcken eenigen uyt andere Lantſchappen komen, en anderen daer in hun oorſprong nemen. Voorts ſtaet dit t'aenmercken, dat ſy alle te ſamen, als met voorbedachte raet, aen d'ooſtſijde in dit Landtſchap te ſamen vloeyen, ſoo wel de gene die van 't noorden naer 't zuyden, als de gene die van het weſten naer 't ooſten ſtroomen: in voegen dat ſy, hun krachten te ſamen gevoeght hebbende, met groote kracht en gewelt van water in 't geburigh Landtſchap *Quangtung* inbarſten.

Grenſen. De grenſen van dit Lantſchap *Quangſi* ſijn aen de d'ooſt- en zuydooſt-ſijde 't Lantſchap *Quangtung*, 't welck oock ten deel aen de zuyderlijcke geweſten raeckt; aen de zuydweſt-ſijde heeft het *Tungking*, oft *Ganan*; aen de weſtſijde wordt het van 't Lantſchap *Junnan* beſloten; aen de noordweſtſijde paelt het aen 't Landtſchap *Queichen*, en 't Landtſchap *Huquang* beſluyt het overige. Eenige deelen aen de noordſijde hebben meer ruwe bergen, en ſijn minder gebouwt; en by deſe ſteyle en boſchachtige plaetſen ſijn hooge bergen, en veel wilderniſſen. Maer het ooſterlijck deel is meer gebouwt, en heeft vloeden, die, ſchoon ſy een ſnelle loop hebben, echter bevarelijck ſijn: het wordt dieshalven van Sineſen, en van een volck, dat de Sineſche Keyſer onderworpen is, bewoont; maer in de weſterlijcke plaetſen woonen bergh-lieden, die ſich de wetten van Sina niet willen onderwerpen. In 't boeck, daer in de geheele rekening van 't Sineſche Rijck gemaeckt is, wordt geſchreven, dat dit Landtſchap hondert ſes-en-tachtigh duyſent ſeven hondert negentien geſinnen, en tien hondert vieren-vijftigh duyſent ſeven hondert en ſeſtigh mannen in ſich begrijpt. De ſchatting van de rijs beſtaet in vier hondert een-en-dertigh duyſent drie hondert negen-en-vijftigh ſacken. D'overige dingen, die tot dit Lantſchap behooren, ſult ghy in de beſchrijving der beſondere ſteden vinden.

't Getal der menſchen.

Schatting.

Voor deſe leſte Tartariſche oorlogh, die, terwijl wy dit doodelijck ſchouſpel aenſagen, geheel Sina elendighlijck geplaeght heeft, was de Chriſtelijcke leer en Godtsdienſt nooyt tot in dit Landtſchap deurgedrongen; maer vermidts deſe leſte Sineſche Keyſer, na dat de Tartaren andere Landtvooghden in d'andere Landtſchappen geſtelt hadden, van de ſijne verkoſen is, en veel van ſijn krijghs-overſten, die Chriſten en geworden waren, hem gevolght ſijn, ſoo is door deſe bequame gelegentheyd te weegh gebracht, dat de vaders van onſe Societeyt hier toegelaten ſijn, en 't Katholijck geloof wonderlijck verſpreydt hebben; daer af wy terſtont hier aen, in de beſchrijving van d'eerſte hooftſtadt, meer ſullen ſpreken.

De gene, die onſe kaerten aenſchouwen, ſullen terſtont konnen ſien hoe bequamelijck en geriefelijck dit geheele Lantſchap van vloeden en wateren beſproeyt, en gedeelt is; ja ſoodanigh, dat men ſwarelijck

QVANGSI, SINARVM IMPERII PROVINCIA DECIMATERTIA.

Studia Sinenſia, quorum 250 unt gradui reſpondent

50 100 150 200

Milliaria Germanica quorum 15 unum Conſtituunt gradum

5 10 15

Septentrio

Meridies

Occidens

Oriens

QVEICHEV PARS.

HVQVANG PARS.

IVNNAN PARS.

TVNGKING

sive

GANNAN PARS.

QVANGTVNG

Tropicus Cancri

Tucho

Tiencheu

Chingan

Sugen

Kingyuen

Lieuchen

Cincheu

Pinglo

Gucheu

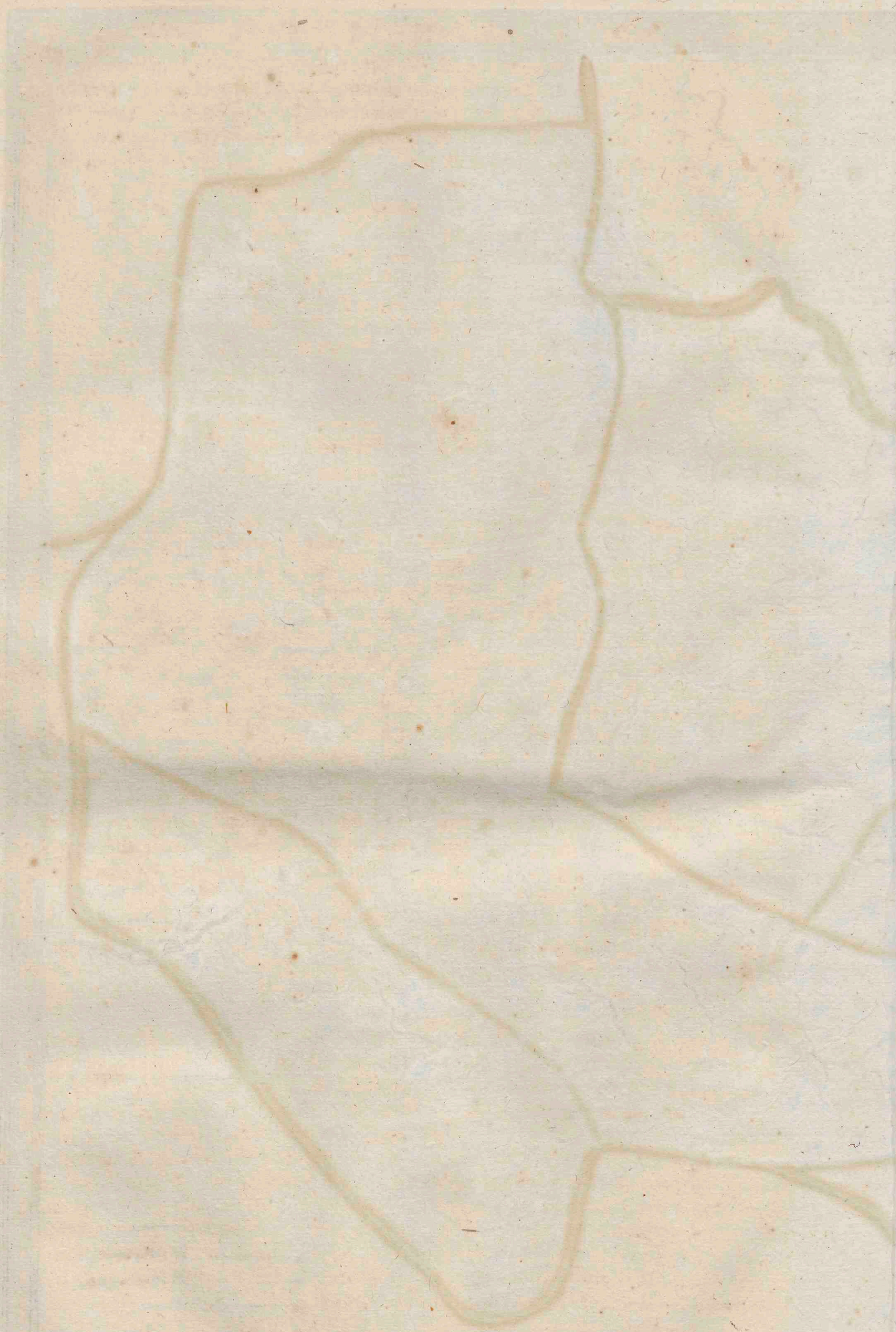
Taiping

Suming

Notarum Explicatio.

- Metropolis.
- Vrbs.
- Civitas major.
- Civitas minor.
- Fortalitia.
- Aurifodinæ.
- Argentifodinæ.
- Stanni fodinæ.
- Ferrifodinæ.
- Argenti vivi fodinæ.
- M. mons.
- Fl. F. fluvius.
- A. Amnis.
- T. Torrens.
- L. Lacus.

Exc: Joannes Blaeu,
Cum privilegio Sacræ Cæſareæ Majeſtatis.
& Ordd. Belg. Fœder.

lijck soodanigh een landt meer vinden sal. De groote vloet *Ly* sluyt de zuydelijcke deelen van het westen naer 't oosten. De rechter vloet *Puon* deelt het Landtschap in 't midden deur, die op gelijcke wijse van 't westen naer 't oosten buyght. De vloet *Tugni* volght de selve loop. De slincke vloet, *Ço* genoemt, heeft sijn voortgang byna op gelijcke wijse. D'andere vloeden, van 't noorden naer 't zuyden al krom om stromende, loopen met veel bochten en keeren tusschen hun oevers voort; in voegen dat 'et schijnt dat men niets tot hun vermaeck en nut toedoen kan. Eyndelijck, alle dese vloeden komen by de hooftstadt *Gucheu* te samen, en, dus vereenight sijnde, barsten in 't Landtschap *Quangtung* in, gelijck ick geseght heb.

D'eerste oft Opper-hooftstadt QVEILIN.

EEr dese landen onder de heerschappy van de Sinesche Keyser gebracht wierden, behoorden sy onder de heerlijckheydt van *Pegao*, en waren d'uytterstèn der gener, die naer 't noorden onder dit Rijck stonden. Sy waren oock de grensen van 't koninckrijck *Çu*. De stam *Cina*, alles verovert hebbende, noemde hen d'eerste *Queilin*, *Leangus Queicheu*, de stam *Tanga Kienling*, *Sunga Cingkiang*; maer de stam *Taiminga* gaf haer weêr de naem van *Queilin*, die voornamelijck uyt de bloemen *Quei* spruyt, de welcke, schoon sy deur 't heele landt van Sina gevonden worden, echter nergens meer in grooter overvloet sijn, als in dit Landtschap, en voornamelijck in het landt van dese hooftstadt, die daer af de naem van *Queilin* heeft gekregen, 't welck een bosch van *Quei*-bloemen betekent. Dese bloem wast aen een hooge boom, welcks bladen die van de lauwer oft kaneel-boom gelijcken. De bloem is seer kleyn, en geel van verwe, verspreydt sich in bossen, heeft een seer soete reuck; en, schoon sy open is, blijft een lange tijdt geheel aen de boom, sonder te verwelcken. Als sy afvalt, spruyt de boom na verloop van een maent weêr uyt, en geeft in de herfst een nieuwe bloem. Sy heeft soo aengenaem en welriekend een reuck, dat sy 't geheele lant, daer dese boom is, met haer soete reuck verquickt en overspreydt. Ick vindt de naem daer af nergens in Latijn: maer dit is de selve bloem, die van de Turcken, in lamoen-sop geweeckt, gebruyckt wordt om de manen van hun paerden te verwen. De Sineses maken daer af veel gerechten, die aen de mont en neus seer aengenaem sijn.

Oude namen.

De bloem Quei.

D'eerste hooftstadt *Queilin* leght aen de vloet *Quei*, oft *Ly*, aen des selfs oosterlijcke oever, die hier deur enge vlackten een snelle loop heeft. Dese hooftstadt heeft onder sich negen steden, 1 *Queilin*, 2 *Hingan*, 3 *Lingchuen*, 4 *Yangso*, 5 *Jungning*, 6 *Jungso*, 7 *Yning*, 8 *Cinen*, 9 *Quonyang*.

Gelegenheydt.

Steden.

Wat de hooftstadt self aengaet, sy is tamelijck groot, en door haer heerlijcke gebouwen vermaert. D'onder-koning houdt hier sijn hof, gelijck oock een koninckje, uyt het geslacht van *Taiminga* gesproten. De Sinesche volckeren, die in dese Tartarische oorlogen noch niet ondergebracht sijn, hebben dit koninckje tot Keyser verkosen. Sijn naem is *Junglie*; en hy besit noch dit Landtschap, en doet oock eenige tegenstant aen de Tartars. Hy is in ordening de seste van de genen, die van de sijnen tegen de Tartars by een gedurigh gevolgh in verscheyde gewesten van Sina verkosen sijn. D'anderen, van de Tartars verwonnen, sijn oock van hen gedoodt; maer dese strijdt noch vromelijck. Sijn moeder, gemalin en soon doen belijdenis van de Christelijcke Godsdienst, daer af hy self oock geen groote afschrick heeft: omtrent hem sijn gedurighlijck eenige vaders van onse Societeyt, en veel van de voornaemste Landtvooghden, die Christenen geworden sijn, gelijck uyt vele brieven en verhalingen blijckt, door de vaders van onse Societeyt hier af uytgegeven, als oock door een Gesant, van des selfs moeder aen het Opper-hooft der Roomsche Kercke naer Romen gesonden.

Junglie, de leste Keyser van Sina; wiens moeder, gemalin en soon Christenen sijn.

In dit gewest worden vogelen met verscheyde schoone veelverwige pluymen gevangen, welckers veeren, aengenaem en schoon om t'aenschouwen, van de Sineses in de sijde lakenen gewerckt worden. Men delft hier oock de treffelijcke steenen uyt, die van de Sinesche studenten en schrijvers gebruyckt worden om hun inckt weeck te maken, en te temperen, die sy met een pinceel, en niet met de pen nemen, en beter en netter hun letteren maken, als oft sy met de pen schreven.

Vogelen van verscheyde verwe.

Hier sijn drie vermaerde kercken, aen Helden gewijdt. By *Hingan* is een put van wonderlijcke natuur: de helft van 't water is mod-

Put van wonderlijcke natuur.

is modderig, en d'andere helft soo klaer als kristal; en schoon men dit onder malkander mengt en roert, soo scheydt het sich echter weêr van een, en elck krijght sijn voorgaende wesen.

Bergen. *Quei* is een bergh aen de noordoost-sijde van de hooftstadt, naer de menighte der *Quei*-boomen dus genoemt, daer af de hooftstadt oock de naem heeft. Dese boomen lijden geen anderen daer sy wassen, en laten niet toe dat 'er andere boomen ter selve plaets groeyen.

Tosieu is een bergh by de hooftstadt, daer op een treffelijck vertreck van geletterden is.

De bergh *Ly* leght aen de zuydoost-sijde, vertoont de gedaente van een elefant, en is aen d'oever van de vloet.

De bergh *Xin* is aen de noordoost-sijde, daer drie seer hooge toppen op sijn, op een van de welcken een paleys staet, 't welck, gelijck sy verseckeren, in 't suyvere gewest van de lucht, en boven alle wolcken gebouwt is.

By *Hinggan* is de bergh *Haiyang*, die sich tot aen *Lingchuen* uytstreckt. Hier op is een water-hol, daer in men visschen met vier voeten en met hoornen vindt. Dese waengeloovige heydenen seggen, dat sy leckere spijsen voor de draeck sijn, en daerom durven sy die geensins dooden.

Visschen met hoornen.

De bergh *Hoa*, oft bloem, (welcke naem hy door sijn schoonheydt en aengenaemheydt verkregen heeft,) leght aen d'oever van de vloet *Quei*, by *Yangso*.

By *Jungso* is de bergh *Fungçao*; hy heeft sijn naem van de vogel Phenix, als oft die daer sijn nest spreydde: want *Fungçao* betekent Phenix-nest. Sy schrijven dat onder 't nest een seer kostelijcke steen van onwaerdeerlijcke waerde gevonden is.

By de stadt *Ciuen* is de bergh *Siang*, daer op men een heerlijcke kerck der afgoden, en een klooster siet.

Als men van de stadt noordewaerts aengaet, is een opgaende gebaende wegh over 't geberghte, daer op seven heuvels sijn, die de gedaente van de groote beer in de hemel vertoonen; sy worden dieshalven *Ciesing*, dat is, de heuvels der seven starren genoemt.

Vloeden. De vloet *Ly* oft *Quei* omringt de hooftstadt van 't noorden naer 't zuyden: hy heeft sijn oorsprong op de grensen van het Landtschap *Huquang*, loopt van daer deur bergen en dalen, met een snelle en steyle loop, en maeckt dickwijls groot gedruys als hy uyt de hooghte neêrwaerts valt, en ontfangt hier en daer veel beecken van onbekende naem. De poel *Si* beslaet seventigh bunderen landts, en is aen de westsijde van de hooftstadt. Men siet daer in de heuvel *In*, die gelijck een eylandt leght.

De tweede hooftstadt

LIEVCHEV.

't Landt van de stadt *Lieucheu*, om met onse Sinesche schrijver te spreken, streckt sich wijt en breet uyt, heeft seer klare wateren, en is vol van bergen. De hooftstadt heeft haer naem van de wilgen, als oft men stadt der wilgen seyde; want dit betekent *Lieucheu*. Sy heeft onder sich twaelf steden, 1 *Lieucheu*, 2 *Coyung*, 3 *Loching*, 4 *Lieuching*, 5 *Hoaiyuen*, 6 *Yung*, 7 *Laipin*, 8 *Siang* ⊙, 9 *Vuçiuen*, 10 *Pin* ⊙, 11 *Cienkiang*, 12 *Xanglin*.

Oude namen. Dit gewest behoorde in oude tijden aen *Pegao*, onder de stam *Cina* aen *Queilin*, onder *Hana* aen *Hyolin*. De koning *Chin* noemde het *Siang*, *Tanga* eerst *Lucing*, en daer na *Lieucheu*, welcke naem het tot aen dese tijdt behouden heeft, die haer van de vloet *Lieu* koomt, daer sy aen leght, en die veel wilgen op sijn oevers voedt. Het brengt eenige uytmuntende kruyden voort, die seer dienstigh tot genees-middelen sijn, en dieshalven seer begeert worden, en onder desen het kruyt *Pusu*, oft onsterffelijck kruyt, gelijck de Sinesen dat noemen, om dat men 't altijdt groen in huys kan houden. Men vindt hier twee voortreffelijcke kercken, aen Helden gewijdt, daer af d'een *Lieuheu* genoemt wordt, by een kleyne poel *Lochi*, die door sijn vertreck-plaetsen en gebouwen vermaert is, en daer d'inwoonders dickwijls naer toe gaen.

De stadt *Vuciuen* wordt van de Sinesen gepresen, om dat des selfs inwoonders in voortreffelijckheyt van vernuft, en in spitsvindigheyt van geest boven d'anderen uytmunten, en om dat 'er veel tot Doctoren en Landtvooghden gemaeckt worden.

Bergen. De bergh *Sienye* is aen de zuydsijde van de hooftstadt. De Sinesen merken hier veel wonderen aen, namelijck een groot hol, een seer hooge top, die, gelijck een muur, heel van een steen, loot-recht op gaet, een steene huys, en diergelijcke dingen, die de Sinesen begeeren, en gaerne in de bergen sien.

Op

Op d'oever van de vloet naer 't zuyd-ooſten is de bergh *Hocio*, die van d'anderen afgeſcheyden en beſonder is.

By de ſtadt *Siang* is de bergh *Xintang*, ſeer hoogh, en ſoo ſteyl, dat men daer nauwelijcks een opgang kan vinden. Hy heeft echter op de top een viſchrijcke poel, en is rondtom met boomen en bloemen omringt. De Sineſen, nieusgierigh in deſe dingen, klimmen hier op met groote arbeydt; en ſeggen, dat hy, om d'aengenaemheyt van de plaets, eertijts veel beſocht wierd van deſe menſchen, die, gelijck ſy verdichten, nimmer ſterven, en *Xinçieu* genoemt worden.

Vloeden. De vloet *Cin* vloeyt uyt het landt *Hoaiyuen*, en, van daer afkomende, loopt deur *Loyung*, en deur de ſtadt *Siang*.

De vloet *Lieu* vloeyt aen de weſtſijde van de hooftſtadt. Hy wordt oock de vloet *Ço* en *Kung* genoemt, en heeft ſijn oorſprong uyt het Landtſchap *Queicheu*, by 't kaſteel *Cingping*, en, van daer voorby de hooftſtadt *Tucho* geloopen, koomt in dit Landtſchap deur 't geweſt van de volgende hooftſtadt.

De vloet *Tolo* koomt aen de weſtſijde van *Haiyuen* in dit Landtſchap, en, naer 't zuyden ſtreckende, vervoeght ſich met de vloet *Ço* by de hooftſtadt. Des ſelfs oorſprong is in 't Landtſchap *Queicheu*, by 't geweſt van de hooftſtadt *Liping*, niet verre van de veſting *Cheki*.

De derde hooftſtadt

KINGYUEN.

HEt landt van deſe hooftſtadt is ten meeſtendeel van vervarelijcke en ſchrickelijcke bergen omringt, en leght dicht aen de berghlieden van 't Lantſchap *Queicheu*, die noch wilt en onbeſchaeft ſijn; en uyt dit Lantſchap *Queicheu* komen de vloeden *Tugni* en *Ço* eerſt in dit Lantſchap *Quangſi*. Deſe hooftſtadt heeft negen ſteden onder ſich, 1 *Kingyuen*, 2 *Tienho*, 3 *Sugen*, 4 *Hochi* ⊙, 5 *Hinching*, 6 *Nanchuen* ⊙, 7 *Lypo*, 8 *Tunglan* ⊙, 9 *Pangti*.

Sy ſchrijven dat dit geweſt goudt voortbrengt; maer d'inwoonders vergaderen 't alleenlijck uyt de vloeden. Men vindt daer overal *Areca*, kleyne Indiaenſche neuten, en de vrucht *Lichias*. Het behoorde eertijdts onder *Pegao*; onder de ſtam *Hana* behoorde een deel van dit geweſt aen *Kiaochi*, en 't ander aen de heeren van *Genan*. De ſtam *Tanga* noemde deſe hooftſtadt *Gaocheu*; ſy voert de tegenwoordige naem van de Keyſerlijcke ſtam *Sunga*. Men vind hier twee kercken, die boven d'anderen uytſteecken.

De bergh *Y* alleen is aenmerckens-waerdigh om ſijn kleynheydt en langheydt; want vermidts alle d'andere bergen ſeer hoogh en groot ſijn, ſoo wordt deſe van de Sineſen, als ſeer verſcheyden van d'anderen, aengemerckt. Hy leght aen de noordſijde van de hooftſtadt, daer oock een groote bergh is, *Tienmuen*, oft hemel-poort, naer ſijn twee toppen genoemt. *Bergen.*

Wateren. Aen de noordtſijde van de hooftſtadt vloeyt de vloet *Lung*, die oock *Cokiang* en *Lieu* genoemt wordt, daer af hier voor geſproken is.

De vierde hooftſtadt

PINGLO.

DE hooftſtadt *Pinglo* is gebouwt op d'ooſterlijcke oever van de vloet *Ly*, die deur 't geweſt van deſe ſtadt tuſſchen enge en diepe vlackten deurvloeyt, en dickwijls over klippen en ſteenen met groot gedruys heen wentelt, daer in men drie hondert en ſeſtigh waterſtortingen telt; in voegen dat hy nauwelijcks bevaren kan worden. Deſe hooftſtadt heerſcht over acht ſteden, die alle tuſſchen ſeer groote bergen beſloten ſijn, 1 *Pinglo*, 2 *Cunching*, 3 *Fuchuen*, 4 *Ho*, 5 *Lipu*, 6 *Siengin*, 7 *Junggan* ⊙, 8 *Chaoping*. Sy behoorde onder de ſtam *Cina* aen 't geweſt van *Queilin*; de ſtam *Hana* noemde haer *Çangcu*, en *Tanga Locheu*. De ſtam *Juena* heeft haer de tegenwoordige naem gegeven.

Men vindt hier dit witte was, door deſe bloedelooſe beesjes gemaeckt, daer af ick te voren geſproken heb. Men maeckt hier oock laken van de bladen der roode Muſen, een ſekere boom in Indien. Hier is een groote overvloet van de vrucht *Lichia*, welcks boomen aen de ſtadt *Lipu* de naem gegeven hebben.

Aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtadt is de bergh *Cai*, die tot aen *Lipu* voortloopt. Aen d'ooſtſijde is de groote en ſteyle bergh *Jung*, daer op negen ſpitſe en afgebroke heuvels ſijn. Aen de weſtſijde is de heuvel *Monien*, dat is, top der oogen, dus genoemt, om dat hy op de top twee groote ſteene oogen heeft, ſoo konſtelijck *Bergen.*

van de natuur gemaeckt, dat sy alle konst schijnen t'overtreffen: want d'appels sijn seer klaer onderscheyden; en men siet daer in de twee vochtigheden, gelijck in onse oogen.

By de stadt *Fuchuen* is de bergh *Cin*, in de welck met een blixem-slagh acht holen geopent sijn.

Kiúe is een bergh by de stadt *Ho*, van de menighte en voortreffelijckheydt der oranje-appelen dus genoemt; want dit betekent *Kiúe*.

De heuvel *To* is tamelijck groot, en in 't geberghte by *Sieugin*, van de buytenkant ontoeganckelijck; maer de natuur selve heeft in des selfs ingewant een wentel-trap gemaeckt, langs de welcke men opklimmen kan.

Wateren. Van de vloeden is niets gedenckwaerdigh, behalven twee seer aengename bronnen, daer af d'een, *Caning* genoemt, aen de noordsijde van de hooftstadt is; d'ander, *Yoxan* geheeten, is by de stadt *Xo*.

De vijfde hooftstadt

G V C H E V.

DE hooftstadt *Gucheú* leght ter plaets, daer, gelijck ick hier voor geseght heb, alle de vloeden van dit Landtschap, als met voorbedachte raedt, te samen komen. Sy is de voornaemste stadt aen d'ooststijde, en seer dicht aen 't Landtschap *Quangtung*. Sy overtreft in koophandel lichtelijck alle de andere, daer af 't gerijf der vloeden de voornaemste oorsaeck is. Dese plaets is van groot belang, en wordt dieshalven oock de sleutel van het Landtschap genoemt.

Men vergadert hier in de bergen vermiljoen, daer af dit gewest overvloeyt. Het voedt oock seer groote slangen: ja de Sinesen schrijven, dat sommigen daer af soo lang worden, dat sy de maet van tien roeden bereycken. Indien dit dus is, soo kan ick swarelijck gelooven dat 'er langer in de weerelt gevonden worden. Hier sijn mede *Rhinoceroten*; en hier spruyt oock de boom *Quanglang* genoemt, die in plaets van mergh een sachte pit heeft, het meel seer gelijck, ja het wordt in plaets van meel gebruyckt. Het is niet onaengenaem van smaeck; en wordt in alderhande gerechten gedaen. Hier sijn simmen, de honden gelijck, geel van hair, met een aengesicht gelijck van een menssch; en sy geven een fijn en scherp geluyt uyt, gelijck gemenelijck de vrouwen.

Boom, die meel draeght.

Naer 't zuydwesten van de stadt *Pelieu* is een diepe vlackte, daer men swarelijck deur komen kan, en daer niet meer dan een eenige wegh is, langs de welcke men van dese sijde in 't koninckrijck *Tungking* kan komen. Sy verhalen dat, om de groote kommer en moeyte deur dit kommerlijck padt, veel reysigers sneuvelden, eer sy daer deur worstelden. Sommigen noemen dese enge en naeuwe wegh *Tienmuen*, dat is, hemel-poort, anderen *Queimuen*, dat is, poort der duyvelen. Dese hooftstadt heeft twee kercken, aen Helden gewijdt. Sy wierdt eertijdts onder de stam *Hana Kiaocheú*, onder *Leangus Chingcheu*, en onder *Suius Fungcheu* genoemt. Sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Tanga* ontfangen: en heerscht over tien steden, 1 *Sucheu*, 2 *Teng*, 3 *Yung*, 4 *Cengki*, 5 *Hoaicie*, 6 *Yolin* ⊙, 7 *Pope*, 8 *Pelieu*, 9 *Lochuen*, 10 *Hingye*.

Bergen. De bergh *Tayun*, aen de noordoost-sijde van de hooftstadt gelegen, neemt sijn begin in 't landt van d'eerste hooftstadt.

By de stadt *Teng* is de bergh *Nan*, die seer schoon en aengenaem is. De Sinesen mercken hier in veel vreemdigheden, die nauwelijcks waerdigh sijn dat men hen hier optelt.

By de stadt *Yung* begint de bergh *Tayúng*, de grootste van allen, die in dit gewest sich in de landen der steden van *Pelieu*, *Hingye*, *Yolin*, en der hooftstadt *Cin* uytstreckt. Hier is oock de bergh *Tukiao*, de twintighste in de boecken van *Taoxu*; waer op acht opgaende heuvels, en twintigh holen sijn.

Koude bergh. De bergh *Han* leght by *Yolin*; hy wordt kout genoemt, om dat hy, uyt oorsaeck van te groote koude, niet van menschen bewoont kan worden, schoon hy binnen de *Zona torrida*, oft in 't brandende gewest, gelegen is.

By *Pope* is de bergh *Fiyun*, hierom aenmerckelijck, dat men in des selfs klippen en steenen veel voetstappen en speuren van menschen gedruckt siet, van de welcke sommige vier palmen lang sijn. De bergh selfs is ruw en schrickelijck, en tot duystere holen uytgeholt.

De bergh *Kiulieu*, de grootste in 't lant *Pelieu*, bestaet uyt vele toppen, en is de twee-en-twintighste in de boecken van *Taoxu*.

De

De bergh *Ho*, oft vuur-bergh, dus genoemt om dat men daer alle nachten eenige lichten, als ontſteecke kaerſſen, ſiet flickeren. De Sineſen achten dat dit diertjes ſijn, die wy nacht-muggen noemen, en dat die uyt de vloet op de bergh komen, en daer dus glinſteren.

Xepao is een bergh, door de groote boſſchen der boomen, en Indiaenſch riet vermaert, daer ſich, meer dan in eenigh ander geweſt, ſeer wreede tygers onthouden.

Vloeden. Aen de zuydſijde van de hooftſtadt is de vloet *Takiang*, daer in alle d'anderen te ſamen loopen, te weten de *Quei*, *Fu*, *Tugni*, en *Yeu*, die oock hun naem in hem verlieſen.

De vloet *Yung* heeft ſijn oorſprong aen de weſtſijde van de ſtadt *Yung*, van daer hy zuydwaerts vloeyt, en ſich daer na weêr noordewaerts keert naer de ſtadt *Yung*, aen de welcke hy de naem geeft, en die hy aen de weſtſijde laet leggen. Eyndelijck loſt hy, aen de weſtſijde van *Gucheu*, ſijn water in de vloet *Takiang*.

't Eylandt *Hi Lung* is in de vloet *Takiang*, aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, in 't welck boſſchen, met veel oude boomen gevult, ſijn.

Onſchuldigen van de krokodillen vry gelaten. Aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt is de kleyne poel *Go*, in de welck eertijdts de koning van *Pegao* tien krokodillen voedde, dien hy ſchelmen en misdadigen deê voorwerpen, op dat ſy hen verſcheuren ſouden. Men verhaelt dat d'onſchuldigen nooyt van hen beſchadight wierden: in voegen dat de genen, die van de krokodillen niet gedoot wierden, als ſuyver van alle ſchult wierden vrygeſproken, en losgelaten.

De ſeſte hooftſtadt

CINCHEU.

't LAndt van de hooftſtadt *Cincheu* behoorde eertijts aen de heerlijckheyt van *Pegao*, en onder de ſtam *Cina* aen 't geweſt van *Queilin*. *Leangus* noemde de hooftſtadt *Queiping*, *Suius Jungping*, en de ſtam *Tanga* eerſt *Cinkiang*, en daer na *Cincheu*; welcke naem ſy noch behoudt. Sy leght aen de ſamen-vloeying van twee groote vloeden; en 't geweſt is tamelijck vermakelijck, en niet ſoo ruw en ſchrickelijck, als d'andere geweſten. Men ſiet hier een heerlijcke kerck, aen Helden gewijdt: en men vindt hier vier ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Cincheu*, 2 *Pingnan*, 3 *Quei*, 4 *Vucing*.

Dit geweſt brengt ſeer treffelijcke kaneel voort, die van de gene van *Ceylan* hier in alleen verſchilt, dat de reuck daer af krachtiger, en de ſmaeck, terwijl ſy op de tong leght, ſcherper is. Hier is d'yſer-boom veel harder dan onſe bos-boom. Men vind hier een hoorn-beeſt, de koe niet ongelijck, welcks ſpier-witte hoornen 't elpen-been overtreffen. Dit beeſt heeft groot vermaeck in ſout; en dieshalven werpen de jagers het heele ſacken met ſout voor, daer het ſoo ſeer naer tracht, dat het, als ſich ſelf vergetende, ſich liever laet binden, als af te laten het ſout, dat in de ſacken is, te licken; en dus wordt het gevangen en gedoodt. Hier wordt oock eenige aerde, geel van verwe, gedolven, de welcke een vaerdige hulpmiddel tegen alle vergiften is. D'inwoonders maken hier oock lakenen van 't kruyt *Yu*, de welcke beter ſijn, dan die van ſijde, en duerder van prijs geacht worden. *Beeſt, dat graegh naer ſout is.*

Bergen. De bergh *Pexe* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en d'een-en-twintighſte in de boecken van *Taoxu*. *Langxe* is een ſeer groote en hooge bergh, aen de noordſijde van de hooftſtadt, door ſijn boſſchen en velden aengenaem.

Nan is een groote bergh by de ſtadt *Quei*; men telt daer op vier-en-twintigh heuvels.

Op de bergh *Pexe* is een ſeer hooge top, *Tocieú* genoemt, die ſijn hooft tot boven de wolcken opſteeckt.

De ſevende hooftſtadt

NANNING.

HEt geweſt van deſe hooftſtadt ſtreckt ſich verre in de langte, en tot aen d'oevers van de vloeden *Puon* en *Ly* uyt: maer 't is niet ſoo breet. Hier in ſijn ſes ſteden, 1 *Nanning*, 2 *Lunggan*, 3 *Heng* ⊙, 4 *Yunghiang*, 5 *Xangſu* ⊙, 6 *Sinning* ⊙. Het is ten deel vlack, en rijſt ten deel tot bergen en heuvels, en wijckt byna voor geen geweſt in dit Landtſchap. De hooftſtadt daer af leght aen de ſamen-vloeying van twee vloeden, die aen de zuydſijde der wallen ſich tot een vloet mengen, daer de vloet *Takiang* ſijn naem verlieſt. Een deel van 't zuyderlijck geweſt wierdt door de koningen van *Tungking* ingenomen, toen ſy tegen de Keyſer van Sina opſtonden. Dit is d'eerſte

d'eerſte plaets, daer in dit uytterſte Aſia elefanten gevonden worden, die d'inwoonders tot de ſtrijdt, en in de ruytery gebruycken. De papegayen leeren hier oock lichtelijck ſpreken, en ſijn van grootheydt en gedaente gelijck de gieren. Maer 't gene, 't welck vreemder en wonderlijcker ſchijnt, is dat men hier ſeker ſlagh van hoenders vindt, die katoen ſpuwen, of lange draden, gelijck men die in 't ſpinnen van katoen maeckt, die ſy, ſoo men hen niet vergadert, weêr inſwelgen, gelijck de ſpinnekoppen. Hier ſijn oock groote yſervarckens, die dickwijls hun pennen een elleboogh hoogh opſteecken, de welcke ſy, met het ſchudden van hun lichaem, tegen de gene, die ſy begeeren, konnen uytſchieten, niet ſonder hen, die ſy raken, te quetſen. Hier ſijn drie voorname kercken, aen Helden gewijdt.

Eer dit geweſt onder de Sineſche heerſchappy ſtondt, wierd het onder de heerlijckheydt van *Pegao* gereekent: maer de ſtam *Cina* ſtelde het onder 't geweſt van *Oude namen.* *Queileu*. De ſtam *Hana* noemde het *Yolin*, de koning *Cyn Xihing*. Deſe plaets wierdt eerſt onder *Suius* de ſtadt *Yhoa* genoemt; de ſtam *Tanga* noemde haer *Vute*; *Sunga* heeft haer de tegenwoordige naem gegeven.

Bergen. Aen de ooſtſijde van de hooftſtadt is een hooge bergh, *Heng* genoemt, om dat hy in 't midden van de vloet het water van deſelve, dat met groot gewelt overdwars ſtroomt, ontfangt. De ſtam *Sunga* heeft hier op, tot bewaring van 't landt, een kaſteel gebouwt.

Sieulin is een bergh, om d'aengenaemheydt der boomen het bloeyende boſch genoemt; want dit betekent *Sieulin*: hy is niet verre van de ſtadt *Heng*.

By *Yunghiang* is de bergh *Suchung*, daer yſer uytgedolven wordt.

De achtſte hooftſtadt

T A I P I N G.

DIt geweſt was het beſte en voortreffelijckſte van 't geheele Landtſchap, en eertijdts om de vruchtbaerheydt der ackers meeſt bewoont, en gebouwt. Maer vermidts het over de noorderlijcke bergen naer 't zuyden lagh, ſoo is het van 't Sineſche Rijck afgeſneden, en ſtaet nu onder de koningen van *Tungking*. Men telt hier drie-en-twintigh ſteden, die alle dicht aen malkander leggen. Der ſelver namen ſijn, 1 *Taiping*, 2 *Taiping*, 3 *Ganping*, 4 *Yangli*, 5 *Vanching*, 6 Ço ⊙, 7 *Civenming* ⊙, 8 *Suching* ⊙, 9 *Chinyven* ⊙, 10 *Sutung*, 11 *Kielun* ⊙, 12 *Mingyng* ⊙, 13 *Xanghia* ⊙, 14 *Kiegan* ⊙, 15 *Lunging* ⊙, 16 *Tukie* ⊙, 17 *Çungxen*, 18 *Junkang*, 19 *Loyang*, 20 *Toling*, 21 *Lung*, 22 *Kiang*, 23 *Lope*. Deſe ſijn alle Sineſche namen, in de gemeene tael der geletterden dus verklaert: maer ick weet niet hoe, oft met welcke namen ſy door d'inwoonders van *Tungking* genoemt worden. Het is my leet, dat niemandt van d'onſen een volkome kaert, en volmaeckte beſchrijving daer af gemaeckt heeft, in de welcke men de *Tungkingſche* namen, en der ſelver letters gedruckt, of ten minſten verklaert vind. Maer ick weet dat ſy voor grooter dingen hebben geſorght, en ſwaerder ſaken onderſtaen, om Gods wet en de Godsdienſt te verbreyden, vermidts alreê vele inwoonders in dat Rijck tot de Chriſtelijcke Godsdienſt bekeert waren. Dieshalven is 't geen wonder dat ſy deſe geringe dingen veracht hebben: ja ick ſou ſelf nooyt gedacht hebben dit uyt te geven, oft de handt daer aen te ſlaen, om dat ick geen tijdt over gehadt ſou hebben, ſoo ick mijn ſtaet langer hadt konnen behouden. Maer na dat ick bevel had van weêr naer Europa te keeren, heb ick dit werck eerſt begonnen, en hier toe meer dan vijftigh Sineſche boecken met my genomen, om, met de ſelve te deurſnuffelen, eenighſins de walging van de zee, en 't verdriet van de lange reys te verſoeten. Voorts, de Sineſche Landtbeſchrijver noemt d'inwoonders van dit geweſt woeſt en onbeſuyſt, om dat ſy met de heerſchappy oock ten meeſtendeel de ſeden van Sina verandert hebben: want ſy gaen met lang hayr, en bloote voeten. Sy verwarelooſen de dienſt en gehoorſaemheydt tuſſchen d'ouders en kinderen, twiſten dickwijls tegen malkander, haten elckander om geringe oorſaken, en dooden d'een d'ander. Sy houden echter de Sineſche letteren, en wijſe van ſchrijven, ſchoon ſy een heel andere en beſondere tael ſpreken, die verre van de Sineſche ſpraeck verſchilt. Sy verſtaen echter de geſchriften der Sineſen, en leſen de Sineſche boecken, en doen groote arbeydt met die te deurſnuffelen, ſchoon ſy de letters op een andere wijſe uytſpreken. En ſeker, dit is ſeer wonderlijck in de Sineſche letteren, dat ſy van alle d'omleggende koninckrijcken verſtaen worden,

Steden.

Wonderlijck gebruyck der Sineſche letters.

worden, ſchoon men die verſcheydelijck leeſt, gelijck de gene van *Japon*, *Tungking*, *Cochinchina*, *Siamos* en *Camboye*. De gene, die meer hier af begeert, beſie het boeck 't welck de E. Alexander de Rhodes van het koninckrijck *Tungking* geſchreven heeft, onlangs in de Franſche tael uytgekomen.

Bergen. *Sieuling* is een ſeer hooge bergh in dit geweſt, by de ſtadt *Lung*. D'anderen ſijn veel kleynder, en eer heuvels, dan bergen; te weten *Peyun* aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, daer oock *Gomui* is. De bergh *Kin* by de ſtadt *Ço* is een weynigh hooger.

De negende hooftſtadt

SVMING.

DE Sineſche Schrijver ſeght, dat deſe hooftſtadt het hof van 't koninkrijck *Tungking*, oft *Gannan* is. Indien dit waer is, ſoo moet het de gene ſijn, die van d'inwoonders *Sinhoa* genoemt wordt, hoewel, gelijck my gedenckt dat ick dickwijls heb hooren ſeggen, dat deſe koning ſijn hof op twee plaetſen houdt, d'een naer het zuyden, en d'ander naer 't noorden. Dit geweſt behoorde eertijdts onder de heerlijckheydt van *Pegao*. De ſtam *Hana* noemde haer *Kiaochi*. *Tanga* bouwde eerſt de ſtadt *Suming*; maer *Taiminga* beſchonck haer met de tytel van hooftſtadt. Maer ſy wierd in de weêrſpalt en afval der Landtvooghden van *Ly* van 't Sineſche Rijck afgeſcheurt. De Sineſen telden in dit geweſt ſes ſteden, die hen onderworpen waren, welckers namen ſijn, 1 *Suming*, 2 *Suming* ○, 3 *Xangxe*, 4 *Hiaxe*, 5 *Pingciang*, 6 *Chung* ○.

Oude namen.

Bergen. *Pelo* is een ſeer ſchoone bergh by *Hiaxe*, geheel met oude boſſchen bekleedt.

De tiende hooftſtadt

CHINGAN.

HEt heel geweſt van deſe hooftſtadt behoort oock aen het koninckrijck *Tungking*, en heeft echter geen andere ſtadt onder ſich. Sy heeft eertijdts een ſelve plaets en lot, als de voorgaende hooftſtadt gehadt, en was toen niet meer dan een vleck. Maer de ſtam *Taiminga*, haer uytſettende, en met wallen omringende, maeckte haer warelijck en met de tytel tot een hooftſtadt. D'inwoonders verſchillen weynigh van de Sineſen, en gaen gaerne in 't ſwart gekleedt. Het landt brengt honig en was voort, en heeft overvloet van 't gene dat tot het leven noodſakelijck is.

Bergh. Men ſiet hier niet meer dan d'eenige bergh *Jun*, die ſeer hoogh en aengenaem is.

D'elfde hooftſtadt

TIENCHEV.

DIt geweſt is oock van het Sineſche Rijck afgeſcheurt, en ſtaet onder de koning van *Tungking*. Men telt hier vijf ſteden, van de welcken ick niets vindt, dan de namen, die deſe ſijn, 1 *Tiencheu*, 2 *Xanglin*, 3 *Lung* ○, 4 *Queite* ○, 5 *Cohoa* ○.

De Krijghs-hooftſtadt

SVGEN.

DIt geweſt beſluyt in ſich drie ſteden, in de welcke eertijdts krijghs-lieden onder de burgers woonden. Maer het ſtaet nu alles onder de koning van *Tungking*. De namen der ſteden ſijn, 1 *Sugen*, 2 *Vúyuen*, 3 *Funghoa*. Dit landt was eertijdts onkundigh in de letteren en geleertheydt, en woeſt van ſeden. Maer toen het in 't begin van de ſtam *Taiminga* onder het Sineſche Rijck gebracht was, wierden daer de letteren, boecken en ſeden van Sina ingevoert. Doch het ſchudde in korte tijdt het Sineſche juck weêr af, en behieldt echter al 't ander.

Bergen. De bergh *Toſieu* is aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, dicht aen de gracht, alleen op ſijn eyge laſt ſtaende.

By *Vúyuen* is de bergh *Kiſung*; en oock de bergh *Moye*.

De eerſte ſtadt

SVCHING.

DEſe heeft onder ſich een andere ſtadt *Ching* genoemt, die beyde aen *Tungking* behooren. Dicht by de ſtadt *Suching* is de bergh *Leng yun*, die ſeer hoog, en ſchrickelijck om t'aenſchouwen is.

Verſcheyde Steden.

NU volgen verſcheyde ſteden, ſommige grooter, en ſommige kleynder, de welcke ick met hun tee-

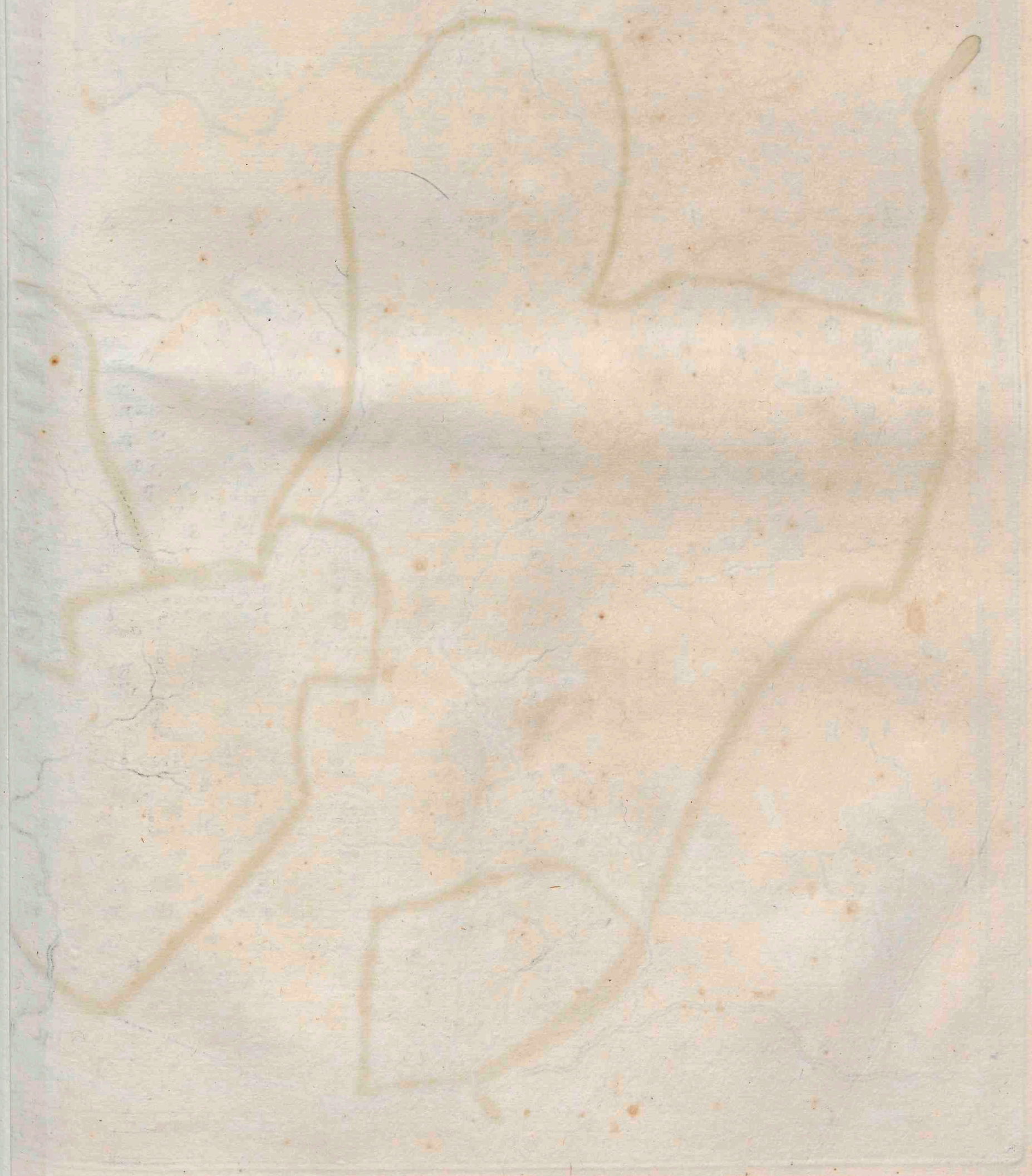
kenen onderſcheyden heb, 1 *Sucheu* ⊙,2 *Siping*, 3 *Suling*, 4 *Fulao*,5 *Fukang*, 6 *Funy* ⊙, 7 *Li* ⊙, 8 *Queixun*,9 *Hiangun*. Daer af ick 't volgende gevonden heb.

By *Fulao* is de ſeer hooge bergh *Tangping*; by *Tukang* de bergh *Ciecung*; en *Lytang* by *Suling*: hier is oock de bergh *Xipi*.

Krijghs-veſtingen.

HIer waren twee veſtingen, op de grenſen van 't Landtſchap gebouwt, daer 't ſich met *Junnan* vervoeght, maer deſe behoren nu oock aen *Tungking*; der ſelver namen ſijn, 1 *Xanglui*, 2 *Ganlung*, daer deſe bergen *Loifung*, *Çangling* en *Çanpa* getelt worden. De Sineſen ſchrijven, dat de quade ſeden hier groote macht hebben verkregen, voornamelijck dat d'inwoonders met bloote voeten gaen, van ſtroo hoeden maken, dat de vaders en ſonen niet in een ſelve huys ſijn nocht woonen, dat men weynigh onderſcheyt maeckt of het man oft vrouw is; maer dat ſy onder malkander vermengt leven, ſonder eenigh voorſchrift van wetten en ſedigheydt.

HET

QVEICHEV, IMPERII SINARVM PROVINCIA DECIMAQVARTA.

Exc: I. Blaeu, Cum privilegio S. C. M. & Ordd. Belg. Fœder.

SEPTENTRIO.

MERIDIES.

Occidens.

Orientis.

PROVINCIÆ SVCHVENSIS

PROVINCIÆ HVQVANG PARS.

PROVINCIÆ QVANGSI PARS.

PROVINCIÆ IVNNAN.

PARS PARS

Notarum Explicatio.

- Metropolis.
- Vrbs.
- Civitas major.
- Civitas minor.
- Fortalitia.
- Signum militare.
- Aurifodinæ.
- Argentifodinæ.
- Plumbifodinæ.
- Mercurifodinæ.
- M. mons.
- fl. F. fluvius.
- A. Amnis.
- L. Lacus.

Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent.

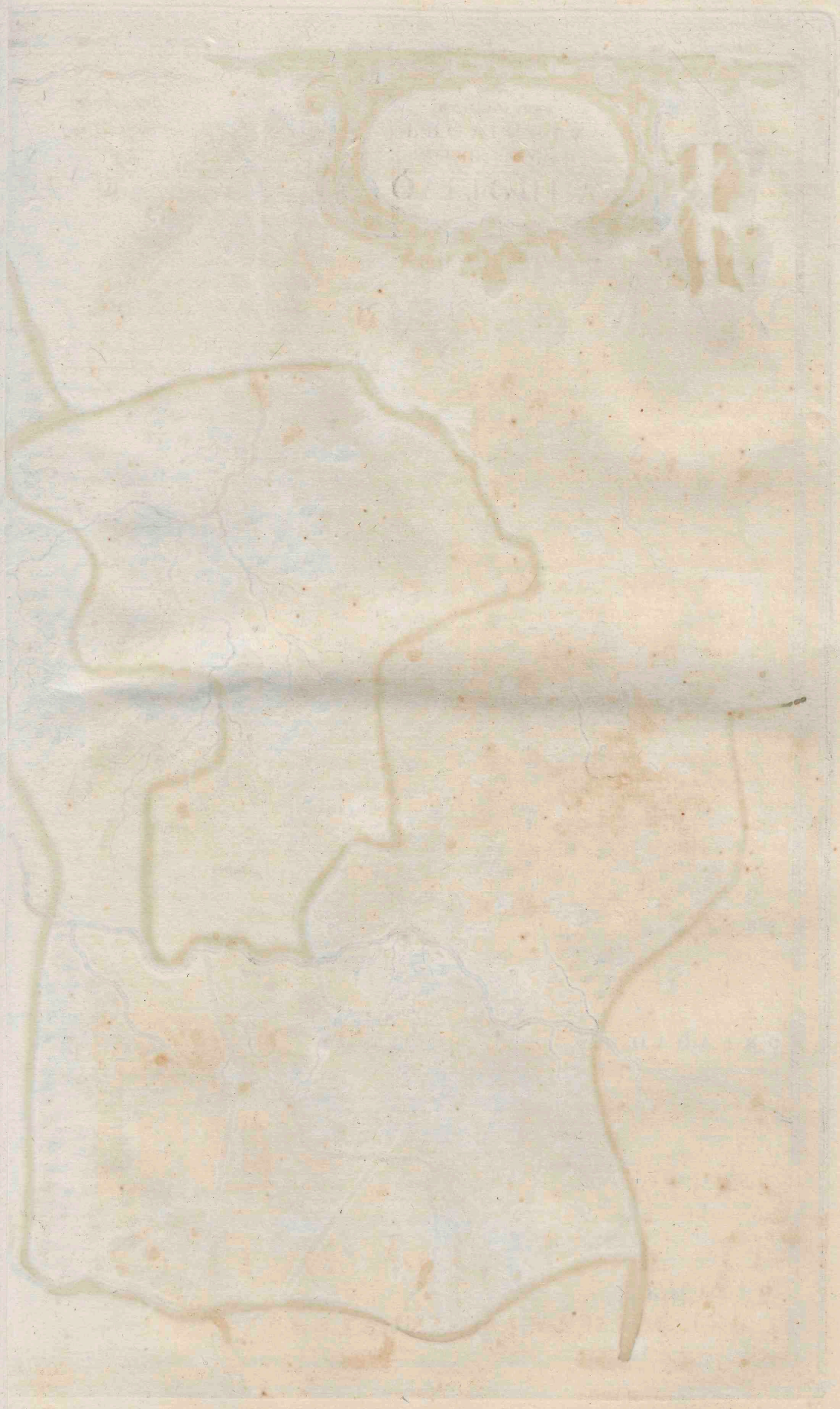
50 100 150 200 250

Milliaria Germanica quorum 15 unum Consitutum gradum.

5 10 15

Plurimi in his montibus habitant Montani.

Suchou Xecien Chinyuen Pingyue Quéiyang Putíng Liping Tungguan Sunan Lóping Lótung Pingchen Tucho Pingyuen Hoeiyuen Tungchuen Yunnan Tungchoen Chexui Xuitung Lukeu Tungning Chuning Kangco Lungning Ganchoang Xangtang Puon Kiang Pugan Mayo Kinen Canxun Ningco Sipao Lufan Siaolung Mobiang Luxan Tabua Kangtang Yuen Kiang Yuen F. Puon F. Australis Kin Scha F. Lan Tsang F. Mekiang F. Pien F. Kien F. Loping F. Pingchai Pingteu Pingnan Pingchai Lechang Tungyai Tsufo Xikien Kinyang Coichang Lochung Hoanghoa Chekiang Tungguan Pachou Paleng Liping Sixan Kung Lungcong Tsaotie Lotung Pingchen Pingyue Pingfa Pingcheu Pingsiang Pinglang Paping Pingting Lóping Kinping Hoanglung Mahu Hoki Chuenglin Gueiyang Tungguan Hoangtao Chekiang Xiki Siuhoa Hoalung Lungli Tsaotie Lungcong Sixan Liping Kung Fungning Lotung Siaocu Tucho Pingyuen Hoeiyuen Kanglung Lotung Pingchen Pingcheu Pingsiang Pingfa Pingting Paping Pinglang Lóping

HET VEERTIENDE LANDTSCHAP

QUEICHEU.

HEt Lantſchap *Queicheu* is onder alle de genen van dit uytterſte Aſia meeſt ongebouwt, ruw en woeſt. Het heeft vele en ten meeſtendeel ſchrickelijcke en ontoeganckelijcke bergen, die, als by verdragh gemaeckt, alle derwaerts ſchijnen te ſtrecken, en te ſamen te komen, daer een woeſt en onbeſchaeft volck in woont, de welcke ſich niet de wetten der Sineſen, noch hun ſeden willen onderwerpen. Het heeft ſijn eyge recht, en is echter hier en daer onder verſcheyde heeren, die dickwijls door hun tochten den Sineſen, in plaetſen van 't geweſt woonende die beter bebouwt ſijn, groote overlaſt aen doen. Sy hebben, als 't hen luſt, nu oorlogh, en dan vrede met hen, ſonder echter de Sineſen te willen in laten: want de Sineſen woonen in vlecken, veſtingen en ſteden. De Keyſer onderhoud hier veel krijghslieden tot beſetting, gelijck byna in alle plaetſen van dit Landtſchap gebruyckelijck is. Ick heb die echter in de kaert niet met het gemeen merck der krijghs-veſtingen willen aenwijſen, op dat niet ſou ſchijnen dat in dit Lantſchap niets anders was, als krijghs-veſtingen, dewijl ſy warelijck, gelijck ick elders geſeght heb, nergens anders in van de ſteden verſchillen, dan dat hier onder de burgers krijghslieden woonen, die hier voornamelijck gebracht worden, om de wegh, langs de welcke men recht deur naer 't Lantſchap *Junnan* treckt, te bewaren. Voorts, de Keyſers hebben, om dit Landtſchap beter bewoont en bebouwt te maken, dickwijls voortplantingen van volck derwaerts gebracht, ja oock vele van de Landtvooghden, eenige misdaet bedreven hebbende, met hun geheel geſin in ballingſchap derwaerts geſonden.

Dit geweſt wierd eertijdts niet onder de Landtſchappen getelt, maer een deel daer af behoorde aen *Suchuen*, een ander deel aen *Huquang*, en 't overige aen de geburige Landtſchappen. De ſtam *Taminga* bracht het tot geſtalte van een Landtſchap, om dat *Ivena*, de voorgaende ſtam der Tartars, veel kaſteelen en krijghs-veſtingen daer in gebouwt hadt. Want deſe Tartars, onder de welcke M. Paulus Venetus heeft geweeſt, *Mien*, *Junchang*, en diergelijcke koninckrijcken van Indien, buyten de *Ganges* gelegen, verovert hebbende, ſijn deur dit Landtſchap ingekomen, en van daer deur *Tibet*, 't ooſterlijck deel van *Suchuen*, deurgedrongen, en in *Prieſter Jans* landen, en eyndelijck in 't koninckrijck *Tanyn*, ingetreden. Sy, dat verovert hebbende, en deur de weſterlijcke deelen van *Xenſi* weêrkeerende, ſijn in *Catay*, dat is, in Sina, gekomen, en hebben oorlogh tegen de Tartars van *Kin* aengevangen, die ſy verwonnen, en oock *Mangin* innamen. Deſe ſaeck is ſeer dienſtigh, ja geheel nootſakelijck, om Marcus Paulus te verſtaen, gelijck de genen, die ſijn ſchriften leſen, lichtelijck ſullen mercken. Maer laet ons, hem verlatende, ter ſaeck, en tot ons Landtſchap komen.

Deur welcke wegh M. Paulus Venetus in Sina gekomen is.

Hier in ſijn niet meer, als acht hooftſteden, die men eer hooftſtedekens ſou mogen noemen, tien ſteden, vier krijghs-hooftſteden, en oock ſoo veel krijghs-ſteden; maer veel veſtingen en kaſteelen, daer af ick de grootſten, om dat ſy nauwelijcks voor de ſteden wijcken, in de kaert als ſteden aengetekent heb. Maer de kleynen ſijn als veſtingen onderſcheyden, gelijck ick boven vermaent heb.

Het boeck van de Sineſche ſchatting telt in dit Landtſchap vijf-en-veertigh duyſent drie hondert en vijf geſinnen, die den Sineſen onderworpen ſijn, en twee hondert een-en-dertigh duyſent drie hondert vijf-en-ſeſtigh mannen. De ſchatting van de rijs gaet niet boven de ſeven-en-veertigh duyſent ſes hondert acht-en-vijftigh ſacken. Het betaelt noch vijf duyſent en negen hondert lakenen, van hennip en kruyt geweven: al 't welck niet genoegh is tot onderhouding der beſettingen. Doch de Keyſer beſtelt het gene, dat 'er te kort is, om 't Landtſchap te bewaren: want indien dit verloren was, ſoo ſou 'er geen wegh naer

Schatting, en getal van menſchen.

't ver-

't vermaerde Landtſchap *Junnan* ſijn. De Sineſen ſchrijven, dat de bergen hier overvloet van goudt, ſilver, quickſilver, en van diergelicke koſtelijcke dingen hebben, al 't welck men lichtelijck ſou konnen krijgen, ſoo men de berghlieden bedwongen en onderworpen had gemaeckt. Maer nu krijgen ſy van hen geen ander gewin, als 't gene, 't welck ſy ſelven voor de verwiſſeling van 't ſout, en van d'andere dingen, die hen noodtſakelijck ſijn, gewilligh geven.

Grenſen. De grenſen van dit Landtſchap ſijn naer 't noorden, noordweſten en weſten het Landtſchap *Suchuen*; naer 't noordooſten reyckt het aen 't eynde van 't Landtſchap *Huquang*; naer 't ooſten en zuydooſten heeft 'et ſijn uytſicht naer *Quang ſi*; en het overige is van 't Landtſchap *Junnan* beſloten.

Ick heb van een Landtvooght, mijn vrient, die, noch jong ſijnde, lange tijdt met ſijn gebanne vader in dit Landtſchap gewoont hadt, gehoort, dat 'er tuſſchen de bergen aengename en vruchtbare vlackten ſijn, voornamelijck daer groote vloeden hun deurgang hebben, van de welcken vele, uyt andere geweſten herwaerts komende, en anderen, die hier hun oorſprong nemen, en niet minder ſijn, en van daer elders vloeyen, dit Landtſchap beſproeyen. Seker, indien het landt hier wel gebouwt wierdt, ſoo ſou 't ſeer vruchtbaer worden, en een rijcke ooghſt leveren. Men kan hier alles, dat tot gebruyck van 't leven nootſakelijck is, voor een ſeer geringe prijs krijgen, behalven de klederen van ſijde, en van fijn lijnwaet, die daer gebreken. Het heeft echter overvloet van koejen- en varckensvleeſch. Het geeft ſeer moedige paerden, en de beſte van geheel Sina; gelijck oock 't geburigh Lantſchap *Suchuen*. Men vind nergens meer quickſilver als hier.

D'eerſte oft Opper-hooftſtadt QVEIYANG.

HEt geweſt van deſe eerſte hooftſtadt is vlacker dan d'andere deelen van 't Landtſchap, en dieshalven meeſt bewoont. In oude tijdt wierd het volck van dit geweſt *Sinany*, dat is, Barbaren naer 't zuydweſten, genoemt, om dat dit landt, ten opſicht van 't oude Sina, dus gelegen is. Het behoorde eertijdts onder 't ſeer oude koninckrijck *Louquei*. Onder de ſtam *Hana* wierd het van de Keyſer *Hiaouvus* onder gebracht, die daer af de heerlijckheydt van *Ciangco* maeckte. De ſtam *Sunga* maekte het weêr tot een Landtſchap, en bracht een groote beſetting van krijghslieden in de ſtadt, die hy ſelf geſticht had. De ſtam *Juena*, deſe landen ſeer lichtelijck veroverende, noemde hen *Sunjuen*, dat is, *Juena* begunſtigende. De ſtam *Taiminga* heeft haer de tegenwoordige naem, en de waerdigheydt van hooftſtadt gegeven, en gewilt dat ſy over negentien veſtingen, in plaets van ſteden, gebieden ſou, ſchoon vele daer af in grootheydt wel met de ſteden gelijck ſijn, oft hen overtreffen. Der ſelver namen ſijn, 1 *Queiyang*, 2 *Kinkiun*, 3 *Moqua*, 4 *Tahoa*, 5 *Chingſan*, 6 *Gueiſan*, 7 *Fangſan*, 8 *Hungſan*, 9 *Golung*, 10 *Kinxe*, 11 *Siaolung*, 12 *Loſan*, 13 *Talung*, 14 *Siaoching*, 15 *Xangua*, 16 *Luxan*, 17 *Luſan*, 18 *Pingfa*, 19 *Mohiang*.

De Sineſen tellen hier vele volcken, die eertijdts in deſe landen woonden, de welke van ſeden verſcheyden waren, welckers verhael te lang ſou duren. Sy hebben eerſt onder de ſtam *Taiminga* de geleertheyt en ſeden der Sineſen aengenomen, en vele van hen ſijn tot Doctoren gevordert. De Tartars van de ſtam *Juena* hebben buyten de wallen van de hooftſtadt, aen de zuydſijde, een heerlijcke kerck gebouwt.

Bergen. De bergh *Tungeu* word de kopere trommel genoemt, om dat, als 'er regen voorhanden is, men daer op 't gedruys van een trommel hoort: hy leght aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt.

Aen de noordſijde is de bergh *Nanuang*, die ſeer hoogh, en in 't vertrecken niet wel te ſien is. Weynigh lieden van de hooftſtad durven daer op klimmen, om dat hy al te woeſt en kommerlijck is.

De bergh *Venpi*, aen de zuydſijde van de hooftſtadt, ſtaet op ſich ſelf alleen. Hy vertoont de gedaente van een gelijckſijdige drie-hoeck, met een ſeer ſcherpe top, die in de hooghte oprijſt.

Wateren. Van de vloeden valt niets beſonders te ſeggen, behalven van een ſeer ſoete en klare bron, aen de zuydooſt-ſijde van de hooftſtadt, daer af 't water in een gracht van ſes ellebogen valt, de welck nimmer vermeert, oft oock vermindert, hoe veel men daer oock uyt ſchept.

De

De tweede hooftſtadt
SVCHEV.

Oude namen. DE ſtam *Cina* was d'eerſte, onder de welcke van dit geweſt gewagh is gemaeckt,en toen wierd het *Kinchung* genoemt. De ſtam *Hana* ſtelde het onder 't geweſt van *Vulin*. *Tanga* noemde deſe plaets eerſt *Sucheu*, daer na *Ningii*; onder *Taiminga* wierd ſy met de tijtel van hooftſtadt beſchoncken. Sy heeft gebiedt over vier veſtingen, die onder haer ſtaen, 1 *Sucheu*, 2 *Tuſo*, 3 *Xiki*, 4 *Hoangtao*.

Dit geweſt heeft overvloet van quickſilver, ſeer goede roode verwe, en andere dingen. De bergh-lieden van dit landt ſchappen groot vermaeck in hun krachten, ſijn ſtout, en onkundigh in de letteren. Sy ſchrijven echter hun ſamen-handelingen met ſekere mercken op houte tafeltjes. In gevaer en ſwarigheden gebruycken ſy ſtucken der tegelen tot hun toveryen. Sy doen offeringen aen de duyvels,op dat ſy 't quaet ſouden weeren. Hun hair hangt verſpreyd. Sy gaen met bloote voeten, die ſoo hardt en eeltigh worden, dat ſy niet ſchromen op ſteenen en doornen te gaen. Maer vermidts ſy heuſch en beleeft ſijn, ſoo hebben ſy eenighſins de Sineſche tael ingelaten; en hoewel ſy hun uytterlijcke ſeden behouden, ſoo ſijn ſy echter niet ſoo woeſt, als d'anderen. In deſer voegen ſchrijft de Sineſche Schrijver van hen, daer ick niets by te voegen heb.

Bergen. De bergh *Go* leght dicht aen de gracht van de hooftſtadt, aen de zuydſijde. Men kan daer nauwelijcks op komen, oft hem beſichtigen,dewijl hy ſoo ſteyl en afgebroken is. Aen de weſtſijde ſiet men de bergh *Tienyng*.

De derde hooftſtadt
SVNAN.

DIt geweſt is van oude tijden herwaerts den Sineſen voornamelijck onderworpen geweeſt, en onder het koninckrijck van *Çu* getelt. De ſtam *Cina*, de koningen verdelght hebbende,heeft het *Kinchung* genoemt. De ſtam *Hana* ſtelde het onder 't geweſt van *Vulin*. *Suius* noemde de ſtadt *Vucheu*, en de ſtam *Tanga Sucheu*: maer de ſtam *Taiminga* noemde haer *Sunan*,en beſchonck haer met de waerdigheydt van hooftſtadt. Sy heeft onder ſich twee ſteden, en vijf krijghs-veſtingen, 1 *Sunan*, 2 *Vuchuen*, 3 *Inkiang*, 4 *Xuite*, 5 *Manii*, 6 *Langki*, 7 *Jeuki*.

Bergen. De bergh *Vanxing* leght aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en is van alle ſijden als in 't loot recht afgeſneden. Daer is niet meer dan een ſeer enge wegh, om daer op te komen; en d'inwoonders, in tijdt van oorlogh derwaerts vluchtende, ſijn daer veyligh.

Aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtad is de bergh *Lungmuen*.

By *Vuchuen* is de groote bergh *Tanien*; en ick vindt hier af niets anders: want hier onthouden ſich veel bergh-lieden,die oock aen de Sineſen niet bekent ſijn.

De vierde hooftſtadt
CHINYVEN.

DEſe hooftſtadt heeft niet meer onder ſich als een ſtadt, en vier krijghsveſtingen, 1 *Chinyuen*, 2 *Xikien*, 3 *Kinyung*, 4 *Pienkyao*, 5 *Inxui*, 6 *Taiping*. Dit deel van 't Landtſchap behoorde eertijdts aen het koninckrijck *Çu*. De ſtam *Juena* heeft deſe hooftſtadt eerſt geſticht.

Dit land brengt de beſte bloemen voort, die van de Sineſen hoogh gepreſen worden, en granaet-appelen, oranje-appelen, wilde hoenders, en andere diergelijcke dingen. In 't geberghte woonen noch bergh-lieden, van de welcken de Sineſche Schrijver dus ſchrijft. Sy ſijn wel barbaren, maer eenvoudigh, en beleeft op ſijn boerſch. Sy hebben geen ſout, maer gebruycken in des ſelfs plaets d'aſch van het verbrande kruyt *Kiue*. *Aſch in plaets van ſout.*

Bergen. De bergh *Xeping* reykt tot aen de gracht van de hooftſtadt; hy word de ſteene wand genoemt, om dat 'et een rots is,die effen en gladt gelijck een muur op gaet, en, gelijck men ſchrijft, wel hondert roeden hoogh is.

Sukiung is een bergh, aen de zuydooſtſijde van de hooftſtadt, daer op eertijdts de ſtadt *Suuang* heeft geweeſt, die vergaen is. Hier, aen de weſtſijde van de hooftſtadt, is een bron van ſeer aengenaem water *Vi* genoemt.

De vijfde hooftſtadt

X E C I E N.

DEſe hooftſtadt leght in het midden tuſſchen *Sunan* en *Sucheu*, aen de welck *Juena*, een ſtam der Tartars, begin heeft gegeven, vermidts hy daer een heerlijcke veſting ſtichtte, die van de ſtam *Taiminga* vergroot, en tot een hooftſtadt gemaeckt wierdt. Sy heerſcht over drie krijghs-veſtingen, 1 *Xecien*, 2 *Miaomin*, 3 *Lungciuen*, 4 *Coihang*. De bergh-lieden hebben in dit geweſt hun eyge letters, en gebruycken geen inckt om te ſchrijven, maer ſnijden met een pen in ſachte planckjes, om t'onthouden. Sy gaen alle blootsvoets, ſoo wel mannen, als vrouwen. Sy, ſieck ſijnde, roepen niet de geeſten aen, maer de duyvels, tot dat ſy ſterven, oft van de ſieckte verloſt worden.

Dit geweſt brengt quickſilver voort.

Bergen. De bergh *Pipa* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt : aen d'ooſtſijde is de bergh *Heu*.

De ſeſte hooftſtadt

T V N G G I N.

DE hooftſtadt *Tunggin* beſlaet het noorderlijck en ooſterlijck deel van dit Landtſchap, en leght aen de grenſen van 't Landtſchap *Huquang*. Dit geweſt wierd eertijdts *Kiman* geheeten. De ſtam *Juena* maeckte eerſt een veſting daer af, die van *Taiminga* vergroot, en met de waerdigheydt van hooftſtadt beſchoncken wierdt. Sy heeft onder ſich ſeven krijghsveſtingen, 1 *Tunggin*, 2 *Sengki*, 3 *Tiki*, 4 *Vanxan*, 5 *Ulo*, 6 *Pingten*, 7 *Pingnan*, 8 *Pinchai*.

Dit landt heeft overvloet van gout, voornamelijck by *Tiki*: overal word koper uytgedolven.

De bewoonders der bergen waren eerſt wreedt, woeſt, verwaent, hardneckigh in hun recht, bedriegelijck, en gewent d'ouden onder hen te dooden : maer nu hebben ſy, ſeght de Sineſche Schrijver, door onſe ommegang, heusheydt en gerechtigheydt geleert.

Bergen. Seer dicht aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt is de bergh *Tung*, die deſe hooftſtadt als met een ſeer ſtercke wal verſterkt. Aen de zuydſijde is de bergh *Tungyai*: maer de bergh *Venpi*, naer 't zuydooſten gelegen, is de hooghſte van alle, en ſtijght op tot boven de wolcken.

De bergh *Pechang*, aen de weſtſijde van de hooftſtadt, is aengenaem, en met boſſchen bedeckt. Men ſiet by *Pingten* een wonderlijcke bron, uyt de welck, deur een gaetje, tweederhande water vloeyt, 't een helder en klaer, en 't ander geroert en onſuyver. Dit water, buyten de bron gekomen, wijckt van malkander in ſijn loop, als of 't eene het ander verſmaedde. Het klare water wordt gebruyckt om dranck van de beſte rijs af te koken. Deſe bron wordt *Cankeng* genoemt. *Bron van wonderlijcke natuur.*

De ſevende hooftſtadt

L I P I N G.

HEt geweſt van deſe hooftſtadt leght dicht aen 't Landtſchap *Quangſi*; men telt hier in vier ſteden en elf krijghs-veſtingen die onder *Liping* ſtaen, welckers namen ſijn, 1 *Liping*, 2 *Juncung*, 3 *Tanki*, 4 *Pacheu*, 5 *Hung* ⊙, 6 *Çaotie*, 7 *Cu* ⊙, 8 *Sixan*, 9 *Huul*, 10 *Leangſai*, 11 *Geúyang*, 12 *Sinhoa*, 13 *Chunglin*, 14 *Cheki*, 15 *Lungli*.

Onder de ſtam *Hana* wierdt dit geweſt *Yangco* genoemt; onder *Utai* behoorde het aen *Sucheu*. De ſtam *Juena* bouwde het kaſteel *Tanki*, 't welck *Taiminga* in de hooftſtadt *Liping* veranderde. Sy wordt van de bergh-lieden *Hiunúon* genoemt, die een beſondere tael, by de Sineſen onbekent, ſpreken, en, ſieck ſijnde, beenen van hoenders aen de duyvels offeren.

In dit geweſt waſt de beſte wortel van geheel Sina, die ſy *Fulin* noemen. D'inwoonders maken lakenen van ruwe hennip, oft van kruyt, dat de hennip ſeer wel gelijckt, van de Sineſen *Co* genoemt. De kleederen, van deſe ſtoffe gemaeckt, ſijn ſeer treffelijck en bequaem voor de ſomer. Hier is een kerck, aen een Heldt gewijdt.

Men ſiet hier een vreemde brugh *Tienſe* genoemt, dat is, van de hemel gemaeckt: wy ſouden hem brugh, van de natuur gebouwt, noemen. Hy beſtaet van een ſteen over de vloet *Tanki*, en is twee roeden wijt, en twintigh roeden lang.

De bergh *Palung* is aen de zuydooſt-ſijde van de hooftſtadt. *Bergen.*

De bergh *Kinping*, die ſy om ſijn ſchoon-

heydt

heydt en aengenaemheydt wand met gout geſchildert noemen, is aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt.

De bergh *Tungquon* by *Tanki* is de hooghſte en grootſte, en van alle ſijden onbeklimmelijk, behalven deur een kleyn voetpadt; en heeft op de top een groote vlackte.

De bergh *Taiping* is aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, daer de top *Motien* is, en aen de noordooſt-ſijde van de hooftſtadt is het heerlijcke hol *Tungni*, gelijck een huys uytgeholt. Het is vierkant van geſtalte, en d'een ſijde daer af is drie ſtadien lang, en wordt in 't midden van een beeck, als een ſilvere riem, deurgeſneden.

D'achtſte hooftſtadt

T V C H O.

DE hooftſtadt *Tucho* leght aen de zuydweſt-ſijde van de voorgaende, en ſeer dicht aen 't Lantſchap *Quangſi*, welcks lippen en tanden dit geweſt oock, met een Sineeſch ſpreeckwoort, genoemt wordt, om dat het door ſijn bergen, en door ſijn ſterckte, die 't van de natuur heeft, dit Landtſchap als met lippen en tanden beſluyt en verſterckt. De hooftſtadt leght dicht aen de vloet *Co*, aen des ſelfs weſterlijcke oever, die, veel wateren ontfangen hebbende, van daer in *Quangſi* deurbarſt. De berghlieden in dit geweſt ſijn heuſcher dan d'anderen, in de ſtrijd ſtout, moedigh en ſterck. Deſe hooftſtadt heeft onder ſich drie ſteden, en negen veſtingen, 1 *Tucho*, 2 *Toxan* ⊙, 3 *Maho* ⊙, 4 *Cingping*, 5 *Pangxui*, 6 *Pinglang*, 7 *Pingcheu*, 8 *Lotung*, 9 *Hokiang*, 10 *Loping*, 11 *Pingting*, 12 *Fungning*.

Bergen. By *Pinglang* is de bergh *Caiyang*, op de welck een kaſteel is. De bergh is ſeer groot en hoogh. *Chiny* is een bergh, tot welcks vlackte niet meer dan een eenigh toe-padt is, op de welck een veſting tot des ſelfs bewaernis is gebouwt.

By *Fungning* is de bergh *Hinglang*, op de welck men alleenlijck langs een lange ſteene trap kan klimmen, die van de berghlieden bewaert wordt; in voegen dat ſy dus ſeker woonen. By *Pingcheu* is de bergh *Lotung*, ſoo groot, dat hy een opgaende top heeft, die ſich tot twaelf hondert roeden uytſtreckt, en de top *Hianglu* genoemt wordt, die by *Cingping* ten hemel opſtijght.

GROOTE STEDEN.

De eerſte ſtadt

P V G A N.

D'Eerſte ſtadt is *Pugan* ⊙, die de ſleutel van drie Landtſchappen genoemt wordt, vermidts ſy tuſſchen *Queicheu*, *Junnan* en *Quangſi* gelegen is. Dit geweſt is niet veel meer gebouwt, dan d'anderen. De bewoonders der bergen ſijn eenighſins ſediger, maer ſy betrouwen echter ſich niet op de Sineſen. Sy ſijn tot de koophandel ſeer genegen, volgen de ſecte der afgoden, en de leer van de verhuyſing der ſielen, en eeren d'afgod *Fe*, de ſtichter van de ſelve leering.

De Tartars van de ſtam *Juena* uyt het Landtſchap *Junnan*, bouwden deſe ſtadt ter plaets, daer deur ſy ingetreden ſijn, en noemden haer *Pugan*, 't welck betekent ruſt uytbreydende. Dit geweſt heeft overvloet van quickſilver, en vermiljoen, en brengt muſen voort, een ſeer bekende vrucht.

Naer 't noordooſten is de groote bergh *Puonkiang*, die ſich tot aen *Gannan*, en tot aen de veſting *Ganchoang* uytſtreckt. *Bergen.*

Aen de zuydweſt-ſijde is de bergh *Tangpi*, daer uyt quickſilver, en het minerael *Huinghoang* gegraven wordt.

De tweede ſtadt

J V N G N I N G.

DE ſtam *Juena* heeft oock deſe ſtadt geſticht, die twee kleyne krijghsveſtingen onder ſich heeft, 1 *Jungning*, 2 *Múyo*, 3 *Tinging*. Sy heeft echter een groot landt, maer dat vol van bergen is, daer in vijf verſcheyde volcken woonen, van de welcke men niets anders ſchrijft, als dat ſy boogh, pijlen en ſeer ſcherpe kleyne ſwaerden gebruycken; dat ſy de packen niet op handtboomen dragen, gelijck de Sineſen, maer op hun rug; en dat de mannen en vrouwen, ſonder kennis van hun ouders, ('t welck ſchandelijck by de Sineſen geacht wordt) ſich geſamentlijck in het huwelijck begeven.

De bergh *Hungyai* is by *Múyo*, ſeer hoogh, en ſchrickelijk om t'aenſchouwen. *Bergen.*

Hier is oock de heuvel *Lungcing*, heel groen van 't Indiaenſch riet.

De

De veſting *Tinging* heeft by ſich de bergh *Quanſo*, die hondert ſtadien beſlaet : hier op is een kaſteel, tot bewaring van de wegh.

De derde ſtadt

CHINNING.

DE ſtadt *Chinning* beheerſcht twee krijghs-veſtingen, namelijck *Kangço* en *Xeul*.

De bergh-lieden van dit geweſt, die de Sineſen niet gehoorſamen, hebben overvloet van goudt en ſilver. Doch ſy achten hem, die dat beſit, niet rijck, maer wel de gene, die veel koejen en oſſen heeft; en men verſoeckt van hen geen andere huwelijcks-gift als deſe.

Bergen. De bergh *Magan* by *Xeul* wordt om de gedaente van een ſadel *Magan* genoemt, 't welck paerts-ſadel beteekent.

De bron *Caici*, aen d'ooſtſijde van de ſtadt, is oock gedenckwaerdigh, om ſijn killend water, ſchoon het geheele omleggende landt van een onder-aerdſche gloet heet is.

De vierde ſtadt

GANXVN.

MEn ſchrijft dat het geweſt van deſe ſtadt, gelijck oock van de voorgaenden, eertijdts aen de heerlijckheydt van *Hoangſo* behoorde. De ſtam *Juena* bouwde deſe ſtadt, en ſtelde haer onder het Landtſchap *Junnan*; maer de ſtam *Taiminga* bracht haer onder 't Landtſchap *Queicheu*. De Sineſen tellen hier drie bruggen, van de welcken de ſtam *Juena* twee gebouwt heeft, d'eerſte aen de ooſtſijde, en d'ander aen de weſtſijde van de ſtadt. De derde wordt *Tienſeng*, dat is naturelijck, genoemt, ſtreckt ſich tot over duyſent roeden uyt, en omringt de wallen van de ſtadt, daer 't water onder deur loopt. In deſer voegen is aen weêrſijden een uytgeholde wegh, die de boogh van de brugh gelijckt. Deſe ſtadt heeft onder ſich twee veſtingen, 1 *Ningco*, 2 *Sipeo*.

Bergen. Ick vind hier geen andere bergh, als die van *Niencung*, aen d'ooſtſijde van de ſtadt, de welcke ſeer hoogh is, ſchoon hy niet meer dan tien ſtadien beſlaet.

KRYGHS-STEDEN;

daer af d'eerſte is

PVTING.

DE krijghs-ſtadt *Puting* geniet alleen haer eyge recht, en is van de ſtam *Juena* geſticht. Sy leght op de ſelve wegh, langs de welck men naer Sina gaet; en ſy wordt oock van de Sineſen bewaert. Sy willen dat een volck, *Lotien* genoemt, hier eertijdts gewoont heeft. De bergh-lieden naer het noorden ſijn hier woeſt en onbeſchaeft, en bemoeyen ſich niet met geleertheydt oft wetten, die by hen oock in geen achting ſijn. Yder doet het gene dat hem luſt; in voegen dat ſy ſeer wilt en ongebonden van ſeden ſijn.

Naer 't noordweſten is de ſeer hooge en kommerlijcke bergh *Ki*. *Bergen.*

Aen d'ooſtſijde is de bergh *Magan*.

Aen de zuydooſt-ſijde van de ſtadt is een aengename bron, welcks water, gelijck men ſeght, ſeer ſoet is om van rijs hunnen dranck, oft Sineſche wijn te koken.

De tweede krijghs-ſtadt

SINTIEN.

DEſe krijghs-ſtad heeft onder ſich vier veſtingen, 1 *Pingfa*, 2 *Paping*, 3 *Cheuping*, 4 *Cheuing*. De ſeden der bergh-lieden van dit geweſt verſchillen weynigh van de anderen. Sy hebben echter dit beſonder, dat, als hun vader oft moeder ſterft, ſy bitterlijck weenen, en, tot een teeken van droefheydt, alle hun hair affnijden.

Aen de zuydſijde van de ſtadt *Sintien* is de ſeer hooge bergh *Pie*, die tot boven de wolcken opſtijght, en een ſcherpe top, gelijck een pyramide opheft, daer af hy *Pie* genoemt werdt, 't welck een pinceel, daer meê de Sineſen ſchrijven, beteekent. *Bergen.*

Aen de noordſijde van de krijghs-ſtadt is de bergh *Tang Pao*, die, gelijck men ſchrijft, ſeer ſchoon is, en vermidts hy een wonderlijcke verſcheydenheydt van verwen heeft, ſoo vertoont hy als een ſchildery. Naer 't noordooſten is de bergh *Çaimiao*, uyt de welck water valt, dat uyt oorſaeck van de weêrglans der ſon een geduryge regenboogh vertoont.

Aen de noordooſt-ſijde van de krijghs-

ſtadt is een aengename water-bron, van de Sineſen in hun tael *Fi* genoemt.

De derde krijghs-ſtadt

PINGYVE.

HEt landt van deſe krijghs-ſtadt behoorde onder de ſtam *Cina* aen de heerlijckheydt van *Kuchung*, en heerſcht nu over twee veſtingen, 1 *Yangy*, 2 *Loping*. Dit geweſt brengt bloemen van *Jaſmin* voort, de beſte bladen van *Cha*, en alderhande oranje-appelen. D'inwoonders maken lakens van ruwe hennip, die van de Sineſen *Co* genoemt wordt, ſchoon dit eer een ander ſlagh van kruyt, dan hennip ſchijnt.

Bergen. De ſeer hooge bergh *Pie* is aen de zuydſijde van de ſtadt.

De bergh *Mocing* by *Yangy* is ruw en ſchrickelijck door ſijn ſteenen, ſteyl, en ſwaer om op te komen, en hier en daer met veel duyſtere holen uytgeholt.

De vierde krijghs-ſtadt

LVNGLI.

DEſe ſtadt leght aen de weſtſijde van de ſtadt *Sintien*, en heeft onder ſich twee kaſteelen, 1 *Pingfa*, 2 *Taping*. De bergh-lieden hebben door de gedurige handeling met de Sineſen allengs iets van de Sineſche ſeden aengenomen: ſy gaen echter noch altijdt gewapent, ſcheppen vermaeck in d'oorlogh, en roemen hoogh op de wapenen. De ſtadt heeft aen de zuydweſt-ſijde een ſteene brugh, die tamelijck heerlijck is, *Quangcy* genoemt.

Bergen. De ſeer groote bergh *Jungtao* is by *Pingfa*; en by *Taping* is d'ontoeganckelijcke bergh *Cohia*, die heel van ſteen is.

Krijghs-veſtingen.

NU volgen verſcheyde veſtingen, tot bewaring der wegen deur 't geheel Landtſchap verſpreydt, op dat de bergh-lieden de reyſigers niet ſouden overvallen, en hen onverwacht verdrucken; 't welck ſy echter dickwijls doen, inſonderheydt als ſy van de Sineſen verongelijckt worden. De namen deſer veſtingen ſijn, 1 *Picie*, 2 *Gueicing*, 3 *Ganchoang*, 4 *Cingping*, 5 *Pingpa*, 6 *Gannan*, 7 *Uſa*, 8 *Hinglung*, 9 *Chexui*, 10 *Caili*. Ick ſal hier van yder 't gene, dat aenmerckens-waerdigh is, kortelijck byvoegen.

Aen de weſtſijde van *Picie* hebben de Sineſen over een diep dal, daer een ſnelle vloet met groot gedruys en ſtorting van water ſijn loop deur neemt, met dicke yſere ketenen eenige ringen met haken aen weêrſijden van de bergh ſoo vaſt gemaekt, dat ſy, plancken op deſe ketenen leggende, een brugh daer af hebben gemaeckt, om een gebaende wegh te hebben. *Brugh van yſere ketenen.*

Pingpa is d'eenige burght in dit Landtſchap, daer een ſoo groote vlackte is, dat men die nauwelijcks met het geſicht overſien kan. Hier ſijn aengename en vruchtbare rijs-ackers. By *Uma* ſijn oock ſchoone en vruchtbare vlackten.

De bergh *Mohi* aen d'ooſtſijde van *Picie* is heel ſteen-achtigh en ſchrickelijck. Hier op is geen andere dan een wegh, daer niet meer dan een eenigh ruyter kan rijden, welcke ſich verre uytſtreckt, en van weêrſijden gelijck met muuren recht in 't loot opgehaelt is. *Bergen.*

De bergh *Lochung* is by *Cingping*, aen de noordſijde, tegen over de bergh *Kocung*, daer veel bergh-lieden woonen.

Hier is oock de bergh *Loco*, dat is, hartshoorn, die van d'afgebroke ſteenen, welcke hier en daer uytſteeken, de naem gekregen heeft.

Vily is een bergh aen de zuydſijde van *Gannan*, welcks top, gelijck men aengemerckt heeft, gedurighlijck van een wolck bedeckt is.

Hier oock naer 't weſten is de bergh *Peki*, die uyt heuvelen beſtaet, de welcke niet minder hoogh, dan met boſſchen beſet ſijn.

In de veſting *Picie* is een bron van aengenaem water, *Fo* genoemt. Hier valt oock, naer 't ooſten, het water met een groot gedruys van de bergh. *Wateren.*

By *Ganchoang* is een ſluys, oft waterval, welcks water met groote ſnelte twaelf roeden hoogh afſtort.

Binnen de wallen van *Cingping* is een kleyne poel, *Ciſeng* genoemt, daer uyt d'inwoonders water tot hun noodſakelijck gebruyck putten, vermidts ſy hier geen put konnen graven, uyt oorſaeck van de groote en harde ſteenen, die hen daer ontmoeten. *Puon* is een vloet, die aen d'ooſtſijde van *Gannan* vloeyt. Aen de zuydſijde van de veſting is een bron van ſeer ſoet water, *Pelo* geheeten.

Het gebruyck der kaerten by de Sineſen ſeer gemeen.

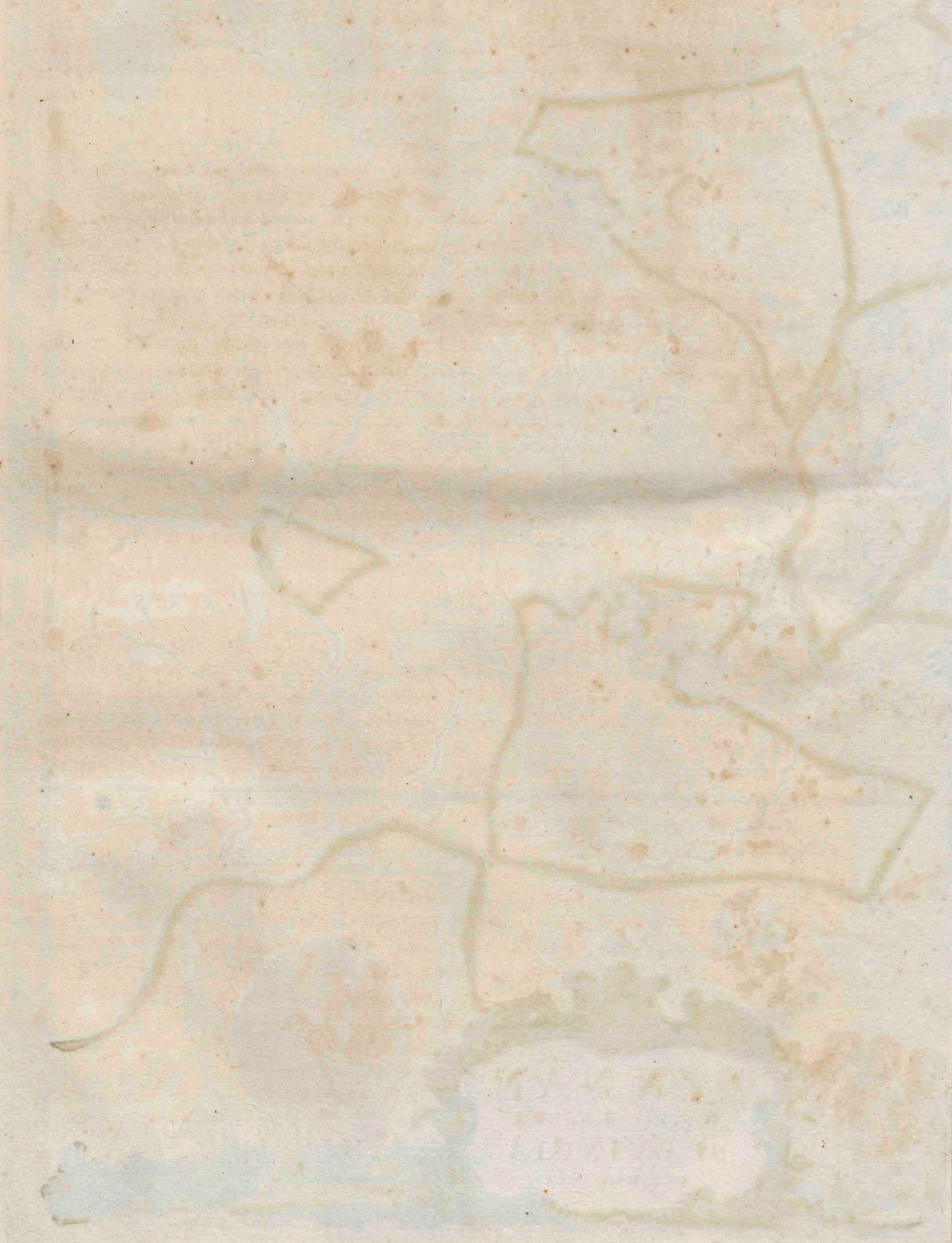
Daer ſijn noch eenige andere plaetſen van minder belang, die echter verſterckt, en van de Sineſen bewaert worden, en die yder een Slotvooght hebben, de welck een perfecte kaert van alle de plaetſen, die aen hem vertrout ſijn, by ſich bewaert, gelijck by alle Landtvooghden en Slotvooghden deur geheel Sina gebruyckelijck is. En dieshalven geloof ick, dat 'er nauwelijcks in eenigh geweſt van de weerelt perfecter kaerten der plaetſen ſijn. Hier ſijn dan veſtingen aen alle ſijden, daer wegen ſijn, door de welcken de Sineſen poogen de berghlieden te bedwingen, ja onder te brengen. De namen deſer voornaemſte veſtingen ſijn, 1 *Jungning*, 2 *Xúitúng*, 3 *Lokeu*, 4 *Xangtang*, 5 *Vatien*, 6 *Hoanglien*, 7 *Cugni*. De kaerten ſullen d'overige namen aenwijſen.

Bergen.

Aen de noordſijde van *Xúitúng* is de bergh *Xetung*, in de welck een groot hol is. 't Overige is gelijck men in de kaerten uytgedruckt ſiet: want ick laet veel met voordacht achter, om geen bladen met onbekende namen te vullen.

HET

SEPTENTRIO.
VSVÇANG
SVCHVEN
QVEI-
CHEV
CJÆ
PROVINCIÆ
PARS.
TIBET
PARS.
PROVINCIÆ
PARS
QVANG-
SUMING
KIAOCHI
SI.
TVNG-
KING
PARS.
REGNI LAOS PARS.
REG-
NVM
MIEN.
five
Studia Sinarum quorum 250 unigraduscripsionem
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Signum militare.
Aurifodinæ.
M. mons.
Fl. F. fluvius.
A. Amnis.
T. Torrens.
L. Lacus.
Tropicus Cancri.
Exc. Jo: Blaeu Cum privilegiis Sac. Cæs. Maj. et Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
Likiang
Cioking
Yaogan
Tali
Munghoa
Tungchang
Kingtung
Chinyuen
Cuhiung
Vuting
Yunnanfu
Cingkiang
Kiocing
Pugan
Tungming
Chinning
Lingan
Quangnan
Quangsi
Cintien
Ganchoang
Gannjan
Taiping
Suching
Suming
Tache
Caoly M.
Lasyne
Luhiang
Nantien
Canyai
Mengting
Lungchuen
Mengsi
Mengxi
Vuntien
Tabeu
Chinchang
Mengchang
Mengyang
Mien
Mizien
Mopang
Menghien
Mengking
Cheli
Santchiung
Laochua
Mengco
Mengtien
Pape
Sochung
Kintung
Quenkiang
Yuenkiang
Tungchuen
Hoangchuen
Hoichuen
Sunguei
Yagan
Hugen
Ielung
Le
Vsa
Cheahung
Picie
Lochang M.
Yeong M.
Yeco
Chungyen L.
Chungcang
Yeang
Kiaocing
Melung
Yenmen
Lokmen
Santzi L.
Hoang kien M.
Tahong M.
Kimbang M.
Lochang M.
Muyo
Tsing ti Kiang
Yuen kiang
Tsing kiang
Yuen kiang
Lo fl.
Ganlung
Xanglin
Ganping
Mongping
Tropicus Cancri.
Vmao
Pars huius provinciæ inter hac puncta Xang-king regit paret.
IVNNAN
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
DECIMAQVINTA.
MERID.
DIVS.
Occidens.
Orientalis.

HET VYFTIENDE LANDTSCHAP

JUNNAN.

't Landtschap *Junnan* wordt van de Sineſen in de leſte plaets en ordening geſtelt: maer het is echter niet voor het leſte te houden, ſoo men des ſelfs edelheyt, grootheydt en overvloet van koſtelijckheden, die daer in ſijn, aenmerckt: in tegendeel, het kan en behoort eer onder d'eerſte en voornaemſte getelt te worden. Van alle de zuyderlijcke Lantſchappen van 't geheel Sineſche Rijck ſtreckt dit Lantſchap meeſt naer 't weſten, en leght dicht aen Indien, ſchoon het nergens van de zee beſpoelt wordt. Het is echter niet verre van de zeeboeſem van *Pegu*, oft *Bengale*, en heeft dieshalven oock d'Indiſche hemel, en men ademt daer de tempering van een warmer lucht, die 't leven onderhoudt. Het is van vloeden en poelen heel deurgeſneden en beſproeyt; en men vind 'er veel vermaerde beeken, die hun oorſprong daer uyt nemen. Het heeft geen gebreck van bergen, die echter niet ſteyl noch ſchrickelijck ſijn, maer eer vermaeck en veel gerijf aen het Landtſchap geven. Voorts, het is deurgaens effen.

Gelegenheydt en voortreffelijckheydt.

Grenſen.

Het heeft tot grenspalen naer 't zuyden de koninckrijcken *Laos* en *Tungking*, oft *Gannan*; aen 't ooſten en zuydooſten is het van 't Landtſchap *Quangſi* beſloten; naer 't zuydweſten ſtreckt het ſich byna tot aen de zeeboeſem van *Bengale* uyt, daer het aen *Pegu*, *Aracan* en diergelijcke koninckrijcken paelt; naer 't weſten heeft het tot grenſen het koninckrijck *Mien*, en *Pey*, gelijck de Sineſen ſeggen; naer 't noordtweſten heeft 'et de koninckrijcken, die van de Sineſen met een gemeene naem *Sifan* (niemant twijffelt of dit is 't koninckrijck *Tibet*, 't welck in dit geweſt naeſt aen dit Landtſchap is) genoemt worden; naer 't noorden ſtreckt het ſich uyt tot aen het Landtſchap *Suchuen*; en reyckt eyndelijck naer 't noordooſten aen d'uytterſte grenſen van 't Landtſchap *Queichen*.

Seker, dit Landtſchap is ſeer rijck; en alle 't gene, 't welck tot gebruyck van 't menſchelijck leven noodigh is, wordt hier voor een ſeer kleyne prijs gekocht. Het gewicht van 't goudt, 't welck ſy uyt het ſant alleen, geſuyvert ſijnde, vergaderen, is ſeer aenmerckelijck. De Sineſen verſekeren dat, ſoo men hier de mijnen moght openen, men nergens grooter menighte van dit metael ſou vinden. Hier uyt ſpruyt by hen een ſpreeckwoort en boertery, dat, als ſy ſien dat iemant prachtigh leeft, en ſijn goederen deurbrengt, ſy hem vragen, oft ſijn vader ontfanger der koninklijcke ſchatten in 't Landtſchap *Junnan* is. Dit Lantſchap brengt oock amber voort, doch wat rooder als dat van Polen; maer echter geen geel amber, dat daer niet gevonden wordt. Hier ſijn oock ſeer goede paerden, en de beſte elefanten. Robijnen, ſaffyren, agaten, die men gemenelijck kats-oogen noemt, en veel andere koſtelijcke geſteenten worden uyt dit Landtſchap gevoert. Het heeft oock overvloet van muskus, ſijde, benjoin, oft dit ſeer ſoet wieroock, dat van de boomen druypt, en vele andere dingen, die wy alle oock uyt de Landtſchappen *Pegu*, *Laos* en *Quangnan* hebben. 't Overige ſult ghy in de beſchrijving der beſondere ſteden vinden.

Rijckdom.

Men telt in dit Landſchap twaelf hooftſteden, acht krijghs-ſteden, vier-en-tachtigh ſteden, en oock eenige andere krijghsplaetſen en veſtingen, van alle de welcke wy op ſijn plaets ſpreken ſullen, ſchoon eenigen al overlang van dit Landtſchap afgeſcheurt, en 't koninckrijck *Tungking* oft *Gannan* onderworpen ſijn. Doch daer af hier na.

Getal der ſteden, plaetſen,

De Sineſen tellen in dit Lantſchap hondert twee-en-dertigh duyſent negen hondert acht-en-vijftigh geſinnen, en veertien hondert drie-en-dertigh duyſent een hondert en tien mannen. Het beſluyt noch vele volcken in ſich, van welckers getal geen ſekerheydt is, vermidts ſy nauwelijcks den Sineſen gehoorſamen. Hier ſijn oock eenige Heeren oft Hartogen, van de Sineſen *Tuquon* genoemt, die met onbepaelde heer-

huysgeſinnen, en menſchen.

heerschappy heerschen, 't welck echter, indien ick wel onthouden heb, deur geheel Sina nergens in gebruyck is. Dese erkennen de Keyser van Sina soodanigh, dat sy echter opper-vorstelijck over de landen, die onder hen sijn, heérschen, en die, als by erf-recht, aen malkander nalaten, en bestieren. De schatting van de rijs bestaet in veertien hondert duysent vijf hondert acht-en-sestigh sacken; en het betaelt ses-en-vijftigh duysent negen hondert vijf-en-sestigh gewichten souts; behalven noch ontellijcke andere schattingen der waren en landeryen.

Schatting.

Dit Landtschap, naest aen Indien sijnde, heeft oock iets van de seden der Indianen: en voor eerst wordt hier niet het gene onderhouden, 't welck echter in 't grootste deel van Sina gebruyckelijck is, te weten, dat de vrouwen t'huys besloten blijven, sonder eenigh man te sien, en der selver gemeenschap te vluchten, en byna (ja sonder byna) nimmer buyten 's huys op straet verschijnen. Want men ontmoet hen hier overal op straet, om hun koophandel te doen, gelijck in Duytslandt en Nederlant. Wyders, sy leggen hier ten meestendeel hun lijcken op een hout-mijt, en verbranden hen tot asch, sonder hen te begraven, 't welck echter by de Sinesen naerstighlijck waergenomen word; schoon de voornaemsten van hen, en de gene, die sich tot de Philosophie begeven hebben, d'andere Sinesen volgen, en hen in 't graf leggen. Sy werpen echter niet de levendigen met de dooden gelijckelijck op de hout-mijt, gelijck de gewoonte der Indianen is; want de Sinesen achten dit onbesuyst, en onbetamelijck voor de seden der menschen.

Uyt-heemsche seden.

De volcken van dit Landtschap overtreffen d'andere Sinesen in krachten, en in moed, en sijn niet soo vreesachtigh voor de wapenen en oorlogh, daer toe sy oock elefanten onderwijsen en gebruycken. Sy sijn oock heusch en vriendelijck, en voornamelijck sachtsinnigh, en bequamer dan vele om de Christelijcke Godsdienst aen te nemen. En hoewel om de groote tusschenruymten, en de rampen en overlasten der tijden en oorlogen, tot noch toe niemant der vaders van onse Societeyt in dit Landschap sijn gekomen, schoon sy sulcks dickwijls voorgenomen, en meer dan eens aengevangen hebben, soo hebben wy echter vele, uyt dat Landtschap gesproten, het heylsaem water van de Doop toegedient, namelijck de gene, die of oversten waren, daer d'onsen woonden, oft dickwijls te hoof quamen, om tot de geleertheydt gevordert te worden. En seker, indien eenigen van de Sinesen hun ontfange Godtsdienst door goede seden bewesen en bevestight hebben, soo sijn het de volcken van *Junnan* geweest, die aen ons groote hope hebben gegeven, dat men daer geen kleyne vrucht sou doen, indien de heylige Wet, en 't Goddelijck licht, en daer by het Katholijck geloof tot in hun gewesten deurdrong. De landen sijn daer heel wit tot den ooghst, maer d'arbeyders seer weynigh. Godt geef dat 'er een grooter getal in sijn ooghst koom, om dese groote landen te beter t'ooghsten.

Aerdt van het volck.

Wanneer van de Sinesen onder gebracht.

De gene, die d'eerste dese landen veroverde, was de Keyser *Xius*, de stichter van de stam *Cina*; maer sy, weynigh daer nae weêr afvallende, wierden van *Hiaouvus*, het geluckighste en dapperste hooft van de stam *Hana* overwonnen en ondergebracht. Ja de Tartars van de stam *Juena*, die veel voortplantingen daer gebracht hadden, hebben die niet weynigh verciert. Daer sijn dieshalven vele dingen in dit Lantschap, die Marcus Paulus Venetus aenroert, tot noch toe qualijck, oft weynigh van d'Europers verstaen; soo om dat hy onbekende namen daer in heeft gebruyckt, als om dat hy, geen sekere ordening houdende, maer als by sprongen en afgebroken, sijn saken verhaelt, sonder eenige sekere mercken daer by te voegen, uyt de welcke men verstaen kan waer af hy spreeckt; te meer dewijl hy in veel dingen der Sinesen, en in hun tael en letteren onkundigh was: in welcke saeck ick geloof, dat ick, soo in de beschrijving der plaetsen, (van de welcken ick acht klare blijcken in dit werck gegeven te hebben, soo veel als d'onsen doen konnen,) als aen de deurluchtigste Gemeente van Venetien, groote diensten gedaen heb, om dat ick een van hun voornaemste Adel voorgesproken, en van de smetten van valsheyt, en van d'andere lasteringen, die hem aengewreven wierden, gesuyvert heb; hoewel dese beschuldigers eer berispens-waerdigh waren, en noch sijn, om dat sy 't gene, 't welck sy niet verstaen, soo lichtelijck veroordelen. Maer laet ons, dit verlatende, tot de steden komen.

Proeven van de studie der Lant-beschrijving; en M. Paulus Venetus voorgesproken.

De

De eerſte oft opper-hooftſtadt

J U N N A N.

Naem en outheydt.

DEſe hooftſtadt, en 't geheele Landtſchap voeren een ſelve naem, die het zuyden der wolcken betekent. Men vindt eerſt gewach gemaeckt van dit geweſt onder de koningen van *Çú*, die het noorderlijck deel daer af beſaten, en 't koninckrijck *Tien* genoemt wierdt, met een naem, van een groote poel, die in dit landt leght, genomen. Men vindt d'eerſte geheugenis van deſe hooftſtad onder de ſtam *Hana*; maer toen was ſy niet meer dan een ſtadt, *Yecheu* genoemt. Maer ſedert wierdt haer naem in *Junnan* verandert, toen de Keyſer *Hiaovus*, deur deſe landen ſwervende, daer in eenige wonderlijcke wolcken, aenmerckelijck om de ſelſame verandering der verwen, aengemerckt had. *Cynus* noemde haer *Nincheu*, de ſtam *Tanga Nauning*; maer vermidts hy dit geweſt ſwarelijck kon bewaren, dewijl het verre van hem afgelegen was, ſoo verdeelde hy dat in ſes heerlijckheden, en ſtelde daer ſoo veel heeren, die jarelijcks ſchatting ſouden betalen. Maer de ſtam *Juena*, hen alle verwonnen hebbende, noemde de hooftſtadt *Chungking*; doch *Taiminga* heeft haer d'oude naem weêrgegeven. Sy heerſcht over dertien ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Junnan*, 2 *Fumin*, 3 *Yleang*, 4 *Caoming* ⊙, 5 *Cynning*, 6 *Queihoa*, 7 *Chingcung*, 8 *Ganning* ⊙, 9 *Loçu*, 10 *Lofung*, 11 *Quenyang*, 12 *Sanp'ao*, 13 *Ymuen*.

Steden.

Het landt van deſe hooftſtadt is ſeer aengenaem en vruchtbaer, en door ſijn treffelijcke bergen, en voortreffelijcke wateren vermaert, en hier en daer met heuvels beſet, en voorts in een lange en breede vlackte verſpreydt. Het is prijſſelijck om de getempertheydt des hemels, bronnen, uytſteekende vernuften, kracht der lichamen, en overvloet en verſcheydenheydt van alle dingen. Voorts, de hooftſtadt ſelve is ſoodanigh, dat ſy met recht niet voor de grootſte en edelſte ſteden van dit uytterſte Aſia wijckt. Sy bloeyt in koophandel en rijckdommen, en is prachtigh van gebouwen, en in grootheyt en heerlijckheyt van kercken, heeft vele groote en ruyme ſtraten, en is aengenaem van gelegenheydt, vermidts ſy aen de noorder oever van de groote vloet *Tien* leght, die aen de weſtſijde de wallen van de ſtadt beſpoelt, van daer men grachten, in de welcke de ſchepen konnen varen, in de hooftſtadt gebracht heeft. Binnen de wallen is oock een bergh, die aenmerckelijck is om ſijn kercken der afgoden, gemeene en beſondere gebouwen, en tuynen en boſſchen.

In de ſelve hooftſtadt is, behalven vele gebouwen der Landtvooghden, een paleys, 't welck van d'opperſte heer, *Moquecung* genoemt, bewoont wordt. De ſtichter van de ſtam *Taiminga* gaf deſe waerdigheydt en eer-tijtel aen een Overſte van ſijn heyr, een uyt de ſtam *Mo*, die aen *Hunguvus* groote byſtant deê, om de Tartars van de ſtam *Juena* te verſlaen, en te verdrijven: in voegen dat hy, van kleyne beginſelen een treffelijck krijghs-overſte geworden, om ſijn heerlijcke verdienſten deſe erffelijcke waerdigheydt verkregen heeft, die met de gene van Hartogh by ons over-een-koomt, welcks ſonen en nakomers tot aen deſe tijdt noch de ſelve waerdigheydt behouden.

Seden van het volck.

Hier waren eertijts verſcheyde volcken, welckers namen, ten meeſtendeel onbekent, ick hier niet noemen ſal. Hun ſeden en gewoonten waren oock ſeer verſcheyden; maer ſy hielden ſich alle aen d'afgodiſche leering van *Fe*, en waren altijdt beſigh met des ſelfs boecken te ſingen. Hun voornaemſte oeffening beſtont in d'oorlog, wapenhandeling, en landtbouw. Sy namen geen maegt ten huwelijck, ſoo ſy niet eerſt in 't heymelijck van een ander (dit ſijn de woorden van onſe Sineſche Schrijver) onteert was. Sommigen van hen waren ſwartachtigh, gelijck d'Indianen, en d'anderen wit. Sy hebben vermaeck in paerden, daer ſy alleenlijck een tapijt op ſpreyden, en geen ſadel opleggen.

Overvloet van dingen.

Dit landt brengt ſeer goede paerden voort, die ten meeſtendeel kleyn van lighaem, maer moedigh en ſterck ſijn. Men vindt nergens berer tapijten. Men delft hier d'azur-ſteen, en de groene ſteen, en vele uytſteekende marmeren. Hier waſt oock het roſen-hout, gelijck de Portugeſen dat noemen; en hier ſijn twee kercken, aen Helden gewijdt, die in heerlijckheydt d'anderen overtreffen.

Bergen.

De bergh *Uhoa* is binnen de wallen, op de welck een heerlijcke kerck der afgoden, een kloofter, en veel andere gebouwen ſijn, gelijck ick voor verhaelt heb.

Aen de weſtſijde van de poel en hooft-

ſtadt is de bergh *Kingki*, die ſeer groot en breet is, en tot aen d'oever van de poel reyckt.

Water-bron die de lammen geneeſt.

Aen de noordſijde van de hooftſtadt is de bergh *Xang*, daer een bron van ſeer kout water is, echter ſeer dienſtigh voor de gene die verlamt ſijn.

De ſeer hooge bergh *Lo* aen de noordſijde van de hooftſtadt vertoont de gedaente van een ſlack; men ſiet deſe aen de noordſijde, en de bergh *Kingki* aen de weſtſijde by de poel, om dat ſy verre boven d'andere bergen uytſteeken.

Naer 't noordweſten is de bergh *Yoyang*, daer veel kloosters der offeraers ſijn.

De bergh *Sieúcao* by *Caoming* is ſoo hoogh, dat hy, gelijck men gelooft, in het koude geweſt van de lucht koomt.

By *Cynning* is de bergh *Kinna*, die ſwaer van goud is.

Wateren.

De poel *Tien* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en verſpreyd ſich naer 't weſten tot aen de wallen van de ſelve. Men ſeght dat deſe ſtadt vijf hondert ſtadien in haer ommekring heeft. De vloet *Kinxa* heeft hier uyt ſijn oorſprong, en vloeyt uyt de zuydſijde van de poel noordewaerts aen. Het water van de poel ſelf neemt toe door de vloet *Puon*, die uyt het geberghte *Caoming* in de poel ſelf af-vloeyt. Deſe poel wordt oock *Quenming* genoemt.

Men heeft oock uyt de poel *Tien* een groote vaert gemaeckt, die ſich tot aen de ſteden *Ganning*, *Quenyang*, en *Fumin* uytſtreckt, en gemeenlijck *Tangcie* genoemt word.

De tweede hooftſtadt

T A L I.

Gelegenheydt en grootheydt.

DEſe hooftſtadt leght aen een andere groote poel, en beſlaet des ſelfs weſterlijcke oever, in een uytterſte hoek van de poel, die *Siul* genoemt wordt, en aen ſijn bewoonders veel gerijf en vermaeck geeft. De Sineſen noemen hem een zee, om ſijn grootheydt, ſchoon hy veel langer dan breet is. Het landt van de hooftſtadt *Tali* ſtreckt ſich meer weſtwaerts, dan eenigh ander landt van het geheel Sineſche Rijck. Het is vlack en vermakelijck, en heeft een vruchtbare gront, behalven in eenige plaetſen, daer ruwe en ſteenachtige bergen ſijn, en wordt oock van vele wateren beſproeyt. De hooftſtadt ſelve is ſeer groot, en beſlaet een over-groote ruymte: want binnen de wallen ſelve is een paleys, tot vermaeck en verluſtiging van de geeſt gebouwt, welcks omkring vijf ſtadien begrijpt; en 't geheele gebouw rijſt tot tien roeden in de hooghte op: daer uyt men lichtelijck de wonderlijcke grootheydt van de hooftſtadt begrijpen kan. Sy is rijck van volck, en begrijpt in ſich vele treffelijcke, ſoo gemeene als beſondere, gebouwen. Sy heeft oock twee voorname kercken, aen Helden gewijd; om vele andere gebouwen der afgoden met ſwijgen voorby te gaen.

Namen en outheydt.

Eertijdts, toen dit geweſt noch niet onder de heerſchappy der Sineſen ſtont, wierd het door de volcken van het koninckrijck *Quenni* bewoont. In de tijdt der koningen wierd het door de koning van *Çu* ingenomen, welcks Rijck ſeer groot en machtigh heeft geweeſt. *Hiaovus*, Keyſer van de ſtam *Hana*, geheel Indien over de *Ganges* ingenomen hebbende, heeft de grontveſt van deſe ſtadt geleght, en haer *Yecheu* genoemt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Yaocheu*. Sedert is ſy van de Sineſen afgevallen, en onder 't koninckrijck *Mung* gekomen; en toen wierd ſy *Nanchao* genoemt. D'eerſte, die haer de waerdigheyt en tytel van hooftſtadt gaf, was de Keyſer van de ſtam *Juena*, die haer de tegenwoordige naem, en ſes ſteden gaf, daer ſy over heerſchen ſou, 1 *Tali*, 2 *Chao*, 3 *Junnan*, 4 *Tenchuen*, 5 *Langkiung*, 6 *Pinchuen*.

Uytmuntend marmer.

De Sineſen houwen van een ſeer ſchoone en groote marmer-rots vele marmere platen; en deſe marmer-rots, van de natuur voortgebracht, is ſoodanigh met aderen, en met alle verſcheydenheyd van koleuren verçiert, dat ſy bergen, vloeden, boomen, bloemen en andere diergelijcke dingen ſoo geeſtigh vertoont, als of ſy door een konſtige hant, en met 'et pinceel van een ſchilder, dus toegeſtelt waren. De Sineſen, die dit marmer *Tiençang* noemen, naer de bergh, daer uyt hy geklooft wordt, vercieren daer meê hun taſels, muren en diergelijcke dingen. In dit geweſt waſſen oock vijgen, gelijck de gene van ons Europa, die van de Sineſen *Vúhoaquo* genoemt worden, om dat 'er geen bloem is, die, gelijck met d'andere vruchten, voor uyt koomt: want *Vúhoa* betekent ſonder bloem, en *quo* vrucht. Het brengt oock het bladt *Cha* voort; en heeft overvloet van viſſchen.

Bergen.

De bergh *Tiençang* beſlaet meer dan drie hondert ſtadien, en leght aen de weſtſijde van

van de hooftſtadt. Men telt daer op negentien ſeer hooge toppen, en een ſtaende water, 't welck ſoo diep is, dat men daer in nooyt gront gevonden heeft.

Groote neêrlaegh van menſchen.

By de ſtadt *Chao* is de bergh *Fungy*, daer men van opgeworpe aerde een heuvel ſiet, onder de welcke meer dan twee hondert duyſent menſchen van de koning van *Nanchao* begraven ſijn, de welcke in de ſtrijdt tegen de Sineſen gedoot wierden, onder 't beleydt van de veldt-overſte *Tang ſienyuo*. De ſtam *Hana*, deſe ſege verkregen hebbende, veroverde 't koninckrijck *Nanchao*, 't welck al 't gene, dat over de *Ganges* is, in ſich begrijpt.

By *Tengchuen* is de bergh *Kiço*, door de menighte van de heerlijcke kercken der afgoden, en door de kloosters der offeraers vermaert. Uyt deſe plaets is eerſt de kennis der afgodiſche leer van *Fe* tot de Sineſen gekomen: in voegen dat de ſtam *Hana*, 't Rijck verovert hebbende, oock met eenen de Godsdienſt van 't verwonne volck aennam; want de Sineſen eerden te voren niemant dan *Xangti*, 't welck opperſte Keyſer beteekent, daer by vele, en met groote reden, God hebben willen verſtaen. Ick ga veel bergen van minder naem en achting voorby. Doch ick moet de top *Ting ſi*, in 't geberghte van de ſtadt *Chao*, niet vergeten, van de welcke ſy ſchrijven dat hy tot duyſent roeden boven d'anderen uytſteekt. Beneden aen de voet is een kaſteel, tot verſekering der wegen.

Waterey.

Eerſt ontmoet men de poel *Siul*, die, ſich in de langte uytſtreckende, d'inwoonders door haer vermakelijcke vertoning, en menighte van viſſchen vermaeckt. In deſe poel leggen drie bergen, die drie eylanden maken, behalven noch vier vlacke eylanden, die ſeer vruchtbaer ſijn. De geheele poel heeft negen inhammen, oft vertrecken, en heeft ſijn begin aen de hooftſtadt *Tali*, en ſijn eynde aen de ſtadt *Langkiung*. Hier uyt heeft ſijn oorſprong de groote vloet *Moſale*, die, dit geheele Landtſchap deurgeloopen hebbende, in 't koninckrijck *Tungking* inbarſt, en, door de menighte van water gewaſſen, deſe groote vaert maeckt, langs de welcke de ſchepen tot aen de koninckſlijcke ſtadt van *Tungking* komen.

De derde hooftſtadt

LINGAN.

DE hooftſtadt *Lingan* heeft onder ſich tien ſteden, 1 *Lingan*, 2 *Kienxui* ⊙, 3 *Xeping* ⊙, 4 *Omi* ⊙, 5 *Ning* ⊙, 6 *Sinping*, 7 *Tunghai*, 8 *Hoſi*, 9 *Siego*, 10 *Mungçu*; en noch negen veſtingen, 1 *Naleu*, 2 *Kiaohoa*, 3 *Vanglung*, 4 *Hiyung*, 5 *Kichu*, 6 *Suto*, 7 *Çoneng*, 8 *Locung*, 9 *Gannan*. Deſe hooftſtadt heeft deſe krijghs-veſtingen tegen 't gewoon gebruyck onder ſich, om dat ſy aen 't koninkrijck *Tungking* paelt. De Keyſer van Sina is genootſaeckt hier ſtercke beſettingen van krijghs-volck te houden, om de pogingen der volcken van *Tungking* tegen te ſtaen, en te voorkomen: want alle de landen, aen d'ooſtſijde van deſe hooftſtadt in dit Landtſchap gelegen, ſijn door de koning van *Tungking* ingenomen, en ſtaen noch onder hem.

Heerſchappy en namen.

In oude tijden behoorde dit geweſt aen 't koninckrijck *Kiuting*. De ſtam *Hana*, dit ſich onderworpen gemaeckt hebbende, ſtichtte hier de heerlijckheydt *Ciangho*. Sedert heeft het aen 't koninckrijck *Mung* behoort, en de plaets van deſe hooftſtadt wierd *Tunghai* genoemt. De ſtam *Sunga* noemde haer *Sieuxan*. De ſtam *Juena* maeckte haer tot een hooftſtadt, die rondtom met ſeer ſtercke wallen omringt, en tamelijck groot is. Het land is ten deel vlack, en ten deel met bergen en heuvels beſet, en beſluyt in ſich twee groote poelen, en is daer by van verſcheyde vloeden deurgeſneden. Het is vol gepropt van ſteden, veſtingen, vlecken en dorpen. Het heeft overvloet van rijs, tarwe, honigh en was, en brengt alderhande vruchten voort, die in Indien gemeen ſijn. Hier is een kerck, aen Helden gewijdt; en een heerlijcke brugh, aen de noordſijde van de hooftſtadt, die door de Tartars van de ſtam *Juena* geſticht is.

Bergen.

By de ſtadt *Omi* is de bergh *Vchung*, die drie toppen opſteeckt, in 't midden van de welcken de ſtadt leght. By de ſtadt *Ning* is de bergh *Vanſung*, van d'oude pijn-boomen dus genoemt. Niet verre van *Tunghai* is de bergh *Sieu*, in de welcke, gelijck ſy ſchrijven, een bron is, welcks water, gedroncken ſijnde, het vleeſch wit, en de magere lieden vet maeckt.

Bron, die wit en vet maeckt.

By *Mungçu* is een ſeer hooge en groote bergh

bergh *Moce* genoemt, daer op men twintigh hooge toppen telt.

De bergh *Puonchang* beslaet het zuyderlijck deel van de stadt, en is seer hoogh, gelijck men schrijft.

Wateren. By de stadt *Xeping* is de poel *Ylung*, welcks ommekring meer dan hondert en vijstigh stadien groot is, en daer drie kleyne eylanden in leggen. Daer is noch een andere poel, by de stadt *Tunghai*, van gelijcke naem, die tachtigh stadien in 't vierkant heeft. Des selfs oorsprong is by *Hosi*.

De vierde hooftstadt

ÇUHIUNG.

DEse stadt leght als in 't hart van het Landtschap, en des selfs landt is van alle sijden met heerlijcke bergen omringt, en van aengename vloeden deurgesneden en besproeyt, die dit geweest als met een stercke wal besluyten, en tegen de vyanden beschermen. 't Gewas is hier overal weeligh. Hier sijn aengename weyden voor 't vee, en een seer gesonde en getemperde lucht. Men vindt hier d'azursteen, en de beste groenverwige steen. Dit geweest behoorde eertijdts aen 't koninckrijck *Cu*, en sedert onder de stam *Hana* aen *Yecheú*. De koninck *Cynus* noemde het *Gancheú*, de stam *Tanga Gueiçu*; en het heeft de tegenwoordige naem van de stam *Taiminga*. Dese hooftstadt heerscht over seven steden, 1 *Çuhiung*, 2 *Quangtung*, 3 *Tingyuen*, 4 *Tingpien*, 5 *Okia*, 6 *Nangan* ⊙, 7 *Chinnan*.

De Sinesche Schrijver seght, dat voor de koomst der Tartars van de stam *Juena*, aen de noordsijde van dit geweest eertijdts seker koningrijk en volk heeft geweest, *Kinchi* genoemt; welcke benamingen goude tanden betekenen, dus geheeten om dat het sijn tanden met seer dunne goude plaetjes versterckt. Dit is misschien by M. Paulus Venetus 't Landtschap *Arclada*; maer wy sullen daer af hier na wat breeder spreken. Dit is hier seer wonderlijck, 't welck dit volck eertijdts, en oock noch gewoonlijck deden, te weten, dat sy by de stadt *Nangan* een groote steen jarelijcks met goud bedecken, en die eeren, en waengelooffelijck aenbidden. Dese steen is meer dan tien roeden hoogh, en wordt *Xinxe* genoemt, 't welck geestelijcke steen betekent. Dit waengeloof heeft al sedert de tijden der koningen van *Mung* plaets gehadt.

M. Paulus Venetus Arclada.

Aen de westsijde van de hooftstadt is de bergh *Minsung* en *Viki*, uyt de welcke meer dan hondert beeken ontspringen; en dieshalven is alles groen, en door de vruchtbare velden aengenaem. *Bergen.*

By *Quantung* is de hooge bergh *Kieupuon*, die als met een diep hol innewaerts wijckt. By *Nangan* is de bergh *Piaolo*, in de welcke een treffelijcke goudt-mijn is.

De vijfde hooftstadt

CHINKIANG.

DIt geweest was eertijdts in 't koninckrijck *Sinany*, en wierd in de tijdt der koningen 't land van *Tien* genoemt. De stam *Hana* lagh d'eerste de grontvest van dese hooftstadt, na dat hy de stadt *Yniuen* gebout hadt. *Suius* noemde haer *Quencheu*, en de koningen van *Mung Hoyang*; sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Juena*, en heeft onder sich vier steden, 1 *Chinkiang*, 2 *Kiangchuen*, 3 *Sinhing* ⊙, 4 *Yangçung*, 5 *Lunan* ⊙. Dese hooftstadt heeft een landt, dat wel niet groot is, maer dat door sijn poelen en vloeden veel vermaeck geeft. Sy selve is tamelijck groot en vermaert, en in hooge achting om de menighte van byna alle andere dingen, en voornamelijck om d'overvloet der visschen, van de welcke een seker slagh is, daer af de Genees-meesters een vaerdige hulp-middel tegen alderhande schurft maken. D'inwoonders weven ook seer goede tapijten van lijnwaet en katoen. Aen de noordsijde van de hooftstadt staet noch, tot aen dese tijdt, een groote steen, daer *Sinulo*, koning van *Mung*, de gesanten van een ander koning ontfing, en die, toen sy hem niet voldeden, sijn swaert trock, en soo op de steen sloegh, dat de slagh drie ellebogen diep inging, en met dreygende woorden de gesanten dus aensprack: *Gaet, en boodschapt aen uw koning hoedanige swaerden by my sijn.* Dit geschiede onder *Hiaoúvus*, d'eerste van de stam *Hana*, die 't machtigh koninckrijck *Mung*, 't welck van de Sinesen oock *Nanchao* genoemt wierd, aen 't Rijck van Sina bracht. *Visch, tegen de schurftheyt nut.*

De bergh *Yokeu*, aen de zuydwest-sijde van de hooftstadt, aen d'oever van de poel *Vusien*, is boschachtigh, en bestaet in een top. *Bergen.*

De bergh *Kinlien* is aen d'ooststijde van de hooftstadt, in 't midden der bergen gelegen, en in d'opgang van de son heel van goudt schijnende.

De

De ſtadt *Kiangchuen* heeft de groote bergh *Si*, daer uyt veel beecken vloeyen. By *Kiangchuen* is de bergh *Puonquen*, die om ſijn ſteenen ſchrickelijck is, en veel holen heeft. In deſe ongeboude klippen is een kloosſter en kerck der afgoden, daer veel prieſters ſijn.

Wateren. Van de vloeden vindt men nauwelijcks iets, als 't gene 't welck in de kaert vertoont wordt. Aen de zuydſijde van de hooftſtadt is echter de groote poel *Fuſien*, die hondert duyſent bunderen landts beſlaet.

By *Yangçung* is oock de poel *Ming*, daer in ſeer goede en vermaerde viſſchen ſijn, en onder anderen ſeker ſlagh van ſwartachtige viſch, van de Sineſen *Cing* genoemt, die, gelijck ſy ſchrijven, dienſtigh tegen vele ſieckten is.

De ſeſte hooftſtadt

MVNGHOA.

Outheydt en namen. SInulo, koning van *Mung*, heeft deſe ſtadt gebouwt, en haer *Mungre* genoemt. De ſtam *Hana* voeghde haer aen 't geweſt van *Yecheu*; en *Juena* gaf haer de naem die ſy noch heden voert. Sy heeft niet meer dan twee ſteden onder ſich, 1 *Munghoa*, 2 *Linglung*. Hier is een ſeer groote overvloet van muskus, en nergens ſoo groote inkomſt daer af, als in dit Lantſchap.

Bergen. Ten zuydooſten van de hooftſtadt is de bergh *Gueipao*, de hooghſte van allen in dit geweſt. De bergh *Funghoang* leght naer 't zuydweſten, en heeft ſijn naem van de Sineſche vogel Phenix, die, gelijck ſy verhalen, op deſe bergh geſtorven is, na dat hy eenige tijdt ſeer lieffelijck geſongen had. Maer dit is ſeer vreemt en wonderlijck, indien 't ſlechs waer is: want ſy ſeggen dat jarelijcks, op 't eynde van de herfſt, alle de vogelen van daer omtrent in deſe plaets vergaderen, om als de doot van de Phenix te beweenen: d'inwoonders, deſe dagen waernemende, klimmen met onſteeke licht des nachts op deſe bergh, daer ſy een ontellijck getal van deſe beſte vogels vangen.

De bergh *Tienul* leght aen de noordſijde van de hooftſtadt, en wordt 's hemels oor genoemt, om dat daer ſoo ſijn en aengenaem een echo gehoort wordt, dat men, hoe ſacht men oock ſpreeckt, daer een weêrgalm en naeklanck hoort.

De ſevende hooftſtadt

KINGTVNG.

DEſe hooftſtadt heeft alleen, onder alle de gene die in de hooge en breede bergen leggen, haer eyge recht en vryheydt. Haer inwoonders hebben de leſte de Sineſche letteren aengenomen; en vele gebruycken noch de wijſe van 't ſchrijven, die in 't koninckrijck *Mien* gebruyckt wordt, de welcke niet van de gene verſchilt, die by de Bengalers en Indiaenſche kooplieden in oeffening is. *Nanchao*, koning van het koninckrijck *Mung*, heeft d'eerſte grontveſt van deſe ſtadt geleght, en haer *Inſeng* genoemt, dat is, ſilver wordende, om dat het geweſt daer omtrent niet weynigh ſilver-mijnen heeft. De ſtam *Juena* noemde haer *Cainan*; en *Taiminga*, de ſtadt vergrootende, heeft haer met wallen beſloten, die acht ſtadien in hun ommekring hebben. 't Geheele landt is voornamelijck ſeer vruchtbaer van rijs. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is een brugh over een ſeer diep dal: deſe brugh is ſoodanigh, gelijck ick boven aengemerckt heb, en beſtaet heel uyt yſere ketenen, die twintigh in 't getal, en yder twaelf roeden lang ſijn. Als 'er veel gelijck over deſe brugh gaen, waggelt en beweeght hy ſich, niet ſonder ſchrick der gener, die daer over gaen, uyt oorſaeck van de diepte, die daer onder is. De Keyſer *Mingus* van de ſtam *Hana* heeft deſe brugh gebouwt omtrent het vijf-en-ſeſtighſte jaer na de geboorte onſes Zalighmakers. *Brugh van yſere ketenen.*

Munglo, een ſeer hooge bergh, beſlaet meer dan drie hondert ſtadien, en leght aen de noordſijde van de hooftſtadt. Hier is oock de bergh *Pingtai*, daer een kaſteel tot bewaring is. *Bergen.*

D'achtſte hooftſtadt

QVANGNAN.

DEſe hooftſtadt is oock van de Sineſche heerſchappy afgeſneden, en ſtaet onder 't koninckrijck *Tungking*, met noch een andere ſtadt die onder haer ſtaet, namelijck *Fu* ⊙. Het geweſt van deſe hooftſtadt is door groote en hooge bergen van de landen, die onder de Keyſer van Sina ſtaen, afgeſcheyden, ſchoon het ſelf ſeer vlack is. Geen deel daer af blijft ongebouwt

leggen; maer 't is overal vol van inwoonders en landtbouwers. Eyndelijck, het word om sijn voortreffelijckheydt en vruchtbaerheyt gemenelijck het goude land genoemt.

Seden der inwoonders. D'inwoonders, gelijck de Sinesen schrijven, sijn echter woest en onbesuyst, dooden malkander seer lichtelijck; de mannen en vrouwen gaen met bloote voeten, korte klederen, en ongevlochte hair. Sy eeten alle bloedeloose beesjes, ja oock wormen, slangen, en muysen, die sy voor spijs gebruycken.

Bergen. De bergh *Lienhoa* is aen d'oostsijde van de hooftstadt; en om dat hy de gedaente van een omgeboge bloem heeft, word hy *Lienhoa*, dat is, *Lien*-bloem genoemt.

By de stadt *Fu* is de bergh *Yocyuen*, dus genoemt naer een uytsteekende bron, die men op des selfs top siet; want *Yocyuen* beteekent een voortreffelijcke bron.

Wateren. By 't selve *Fu* is de vloet, of eer de beek *Nanmo*, welcks water altijdt heet afloopt, en seer dienstigh tot bad-stoven is, en daer by, soo men acht, van vele sieckten geneest.

De negende hooftstadt

QVANGSI.

DEse hooftstadt, met het land, dat daer onder behoort, gehoorsaemt oock de koning van *Tungking*, en heeft gebied over vier steden, 1 *Quangsi*, 2 *Sucung* ⊙, 3 *Mile* ⊙, 4 *Vimao* ⊙. Sy behoorde eertijdts aen 't koninckrijck *Tien*, en was onder de stam *Hana* een deel van 't gewest *Yecheu*, en dit landt wierd toen *Ciangho*, en onder de stam *Tanga Kimi* genoemt. De tegenwoordige naem koomt van de stam *Juena*.

Bergen. Aen de noordsijde van de hooftstadt, dicht aen de wallen, is de bergh *Faco*; en binnen de wallen self de bergh *Chunsien*, daer op de stadts-schoo1 was. De bergh *Siaolung* omringt de stadt *Mile*.

De tiende hooftstadt

CHINYUEN.

DE hooftstadt *Chinyuen* leght byna in 't midden van dit Landtschap, aen de zuydsijde van de hooftstadt *Kingtung*, die vruchtbaer van silver is. Sy heeft onder sich een kasteel, oft vesting, *Loco* genoemt. In dit gewest sijn veel bergen, en wilde en tamme pacuwen. Wat d'oude namen aengaet, ick bevind dat 't et de selve geweest hebben, als onder de hooftstadt *Kingtung*, die seer na by dese is; en dieshalven sal ick die hier niet noemen.

Bergen. Aen de westsijde van de hooftstadt is de bergh *Polung*, die sijn toppen allengs hooger en hooger opsteeckt, en dit in deser voegen, dat men de rijsende golven van een versteurde zee schijnt te sien; en dieshalven wordt hy *Polung*, oft genade der golven genoemt.

De bergh *Nalo*, naer 't noordoosten gelegen, is gevarelijck om de tijgers en luypers.

D'elfde hooftstadt

IVNGNING.

DEse hooftstadt is de noorderlijckste van dit Lantschap, en, aen 't koninkrijck *Sisan* palende, heeft onder sich vier krijghs-vestingen, tot bewaring van 't Landtschap, 1 *Jungning*, 2 *Laçu*, 3 *Ketien*, 4 *Hianglo*, 5 *Valu*. Men vindt in dit landt overvloet van dese beste koeyen, van de welcken de gene handelen, die van 't koninckrijck *Tibet* geschreven hebben. Sy noemen dese koeyen gemenelijck *Ly*, welckers staerten de Sinesen tot vercieringen aen hun vaendels en helmen gebruycken: van 't hair maken sy tapijten en kleederen, die bestandigh tegen de regen sijn. Dit gewest wierdt eertijdts *Talang* genoemt; en het heeft de tegenwoordige naem van de stam *Juena*.

Bergen. Aen de zuydoost-sijde van de hooftstadt is de bergh *Canmo*, woest en bloot, en heeft boven een groote vlackte, die heel van steen is. De bergh *Lopu* is by *Volu*, de bergh *Pouo* by *Hianglo*, en de bergh *Loni* by *Loçuho*.

Poel. Aen d'oostsijde van de hooftstadt is een groote poel, *Lucu* genoemt, in de welcke drie eylanden sijn, die malkander heel gelijcken; en yder heeft een heuvel van hondert roeden hoogh.

De twaelfde hooftstadt

XVNNING.

DE Sinesen hebben van 't gewest deser hooftstadt niets voor de stam *Sunga* aengemerkt. De Tartars van de stam *Juena* hebben haer eerst ingenomen, en dese naem

se naem gegeven. De hooftstad heeft in haer ommekring niet meer dan twee stadien. De bergh-woonders, gelijck de Sinesen seggen, sijn hier seer woest, en onbeschaeft van seden. 't Landt self is byna schrickelijck, en ten meestendeel onvruchtbaer. Daer is niet meer dan een ingang deur seer enge dalen. D'inwoonders hebben lang en ongevlochte hair, gaen met bloote voeten, vatten in 't eten de spijs met de handen aen, en willen geen stockjes gebruycken, verslinden alle bloedeloose beesjes, weten niet van kleederen te snijden, oft van spinnen; maer bewinden sich in een heel laken, en gorden dat aen de middel toe. Dus spreeckt onse Sinesche Landtbeschrijver van hen. Ick, soo veel ick heb konnen begrijpen, vindt reden om te gelooven, dat dit gewest eertijdts een deel van 't koninkrijck *Jungchang* geweest heeft, daer 't aen paelt. Doch daer af hier na breeder.

Bergen. De bergh *Loping* is aen de noordwestsijde van de hooftstadt, op een deel van de welcke sy selve leght.

De bergh *Mengpo* is aen de noordtsijde van de hooftstadt, daer op een wilt en ongebonden volck woont.

Vloeden. De vloet *Çanglang* vloeyt aen de westsijde voorby de hooftstadt; hy is seer groot, en neemt sijn oorsprong in 't koninckrijck *Sifan*, en, van daer zuydwaerts af loopende, koomt by *Jungping* in dit Landschap, het welck hy in 't midden deursnijdt; en, daer na aen 't koninckrijck *Tungting* komende, loopt gesamentlijck met de vloet *Xale*, oft *Moxale*, in zee. Wat de put *Quonin* aengaet, 't welck de naem van een vermaerde afgodin is, gelijck wy haer in de kaerten vertoont hebben; sy schrijven daer af dat hier seker oud man met sijn stock op d'aerde heeft geslagen, en dus oorsprong aen dese bron gegeven, vermidts het landt te voren geen water had; en dese saeck word voor een wonderdaet gehouden, te meer vermidts dese oude man sedert niet meer te voorschijn quam.

KRYGHS-STEDEN.

De eerste stadt

KIOCING.

MY gedenckt dat ick eertijts geseght heb, dat in dese steden de burgers onder de krijghs-lieden vermengt woonen. Dese eerste stadt heeft haer landt dicht aen 't koninckrijck *Tungking* leggen, en is tegen alle de pogingen der vyanden wel versien. Want behalven dat het ses steden, die sterck gebouwt sijn, en eenige kasteelen heeft, soo is het noch van de vloeden *Pepuon* en *Naupuun* besloten, die uyt het gewest van dese stadt hun oorsprong hebben. De namen der steden sijn, 1 *Kiocing*, 2 *Yeco*, 3 *Chenye* ○,4 *Loleang* ○,5 *Malungo*, 6 *Lohiung* ○. D'inwoonders van dit gewest sijn seer naerstigh en vlijtigh in de landtbouw; maer sy sijn pleytgierigh, en soo tot rechten genegen, dat de boeren dickwijls het gene, dat sy in 't geheele jaer met hun sweet en bloet gewonnen hebben, aen de pleyt-banck te kost leggen. De Sinesen schrijven, dat men hier een wonderlijck ding vindt, te weten eenige vogeltjes, die de swaluwen gelijcken, van de welcke sy oock de naem hebben; want sy worden *Xeyen* genoemt, dat is, steen-swaluw. Men heeft aengemerckt dat sy groote en kleyne witte merken onder aen de buyck hebben. De Sinesche Geneesmeesters noemen de gene, die groote mercken hebben, mannetjes, en d'andere, met de kleyne mercken, wijfjes, en maken van dese vogelen een oogen-salf, die alle schel-kruyt oft swaluwkruyt verre overtreft.

Aert van 't volck.

Sinesche steen-swaluwen.

Bergen. De bergh *Fukin* is aen de westsijde van de stadt. Sy schrijven dat in dit geberghte een bron is, welcks water 't vernuft der kinderen vermeerdert; 't en waer dat de Sinesen dit verdichten, gelijck men in sommige plaetsen van Europa gewent is te doen, om de kinderen soo veel te lichtelijcker te bewegen, dat sy, de wijn verlatende, water souden drincken; 't welck men gemenelijck met dusdanige redenen bevestight, dat het geel hair, en schoone oogen doet krijgen.

Water, dat het vernuft vermeert.

By *Chenye* is de bergh *Xingung*, die overal met bosschen bedeckt is.

Niet verre van *Loleang* is de bergh *Xemuen*, op de welcke, tusschen de klippen, een wegh van tien stadien gesien wordt, die van weêrsijden als een steene bosch in d'oogen der gener schijnt, die hem van verre aenschouwen.

By *Yeço* is de bergh *Yceng*, naer een bron genoemt; want *Y*, naer de gemeene tael van dit landt, betekent water, dat van de Sinesen *Xui* genoemt wordt.

Malung heeft de hooge top *Quenso*, over de welcke een wegh is, met een kasteel tot versekering.

De

Vloeden. De vloet *Pexe* begint aen de noordsijde van de hooftstadt, en, haest van naem veranderende, wordt de vloet *Pepuon*, die men oock *Ven* noemt.

Chung yen is een poel en staende water by *Loleang*, aen de voet der bergen *Kiehiung*.

De tweede krijghs-stadt

Y A O G A N.

AEn de noordwest-sijde van d'eerste hooftstadt leght de krijghsstadt *Yaogan*, voornamelijck vermaert om d'overvloet van de muskus. Sy gebied over drie steden, 1 *Yaogan*, 2 *Yao* ⊙, 3 *Tayao*, alle de welcke door bosschen en bergen, daer in veel vruchtbare dalen sijn, van een aengenaem landt omringt worden. Dit gewest was eertijdts een deel van 't koninkrijck *Tien*, en behoorde onder de stam *Hana* aen *Yecheu*, welcke stam hier de stadt *Lungtung* bouwde. De stam *Tanga* noemde haer *Yaocheu*; en sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Juena*. De Sinesche Schrijver seght, dat dit volck stoutmoedigh is, tot woedens toe, vermidts sy d'oorlogh boven de vrede, en de wapenen en strijden boven de oeffeningen van de rust stellen, schoon de vrede het beste van alle dingen is, die Godt oft de natuur aen de mensch gegeven heeft; 't welck t'eenemael tegen d'eerste beginselen der burger-kunde by de Sinesen is, die de vrede, en niet d'oorlogh beminnen.

Oude namen.

Bergen. De bergh *Kiensieu* leght aen de westsijde van de stadt, dicht aen de wallen. Uyt dese bergh vloeyt een beeck, die de stadtsgracht vult, en de kleyne poel *Pien*. *Tung* is een bergh aen d'oostsijde, door sijn schoone en aengename bosschen vermaert. *Lolo* is een bergh aen de noordsijde van de stadt; en de bergh *Luki* is by *Tayao*.

Wateren. Naer 't noordoosten, niet verre van de krijghs-stadt, is een groote put, die sout water in heeft, 't welck men daer uyt schept, om sijn wit sout te maken, het welck deur 't heele gewest gebruyckt, en *Peyencing* genoemt wordt, dat is, put van wit sout. De vond hier af word den schapen toegeschreven, die hier gemenelijck d'aerde licken, met hun voeten schrabben, en met de klaeuwen uythollen, tot dat men, op dese saeck lettende, hier soute aerde en water gevonden heeft.

De vloet *Kinxa*, die uyt *Sifan* stroomt, neemt noordewaerts sijn loop deur 't gewest van dese stadt, en koomt aen d'oostsijde van *Linsi* in dit Landtschap, en veel water vergadert hebbende, vloeyt deur de grensen van *Queicheu* naer *Suchuen*. Hy wordt *Kinxa* genoemt, om sijn goudt sant, dat hy meê sleept.

De derde krijghs-stadt

C I O K I N G.

ONder de stam *Hana* behoorde dit gewest aen het koninckrijck *Jungchang*; *Tanga* noemde het *Ciocheu*, en *Juena Cioking*. Het begrijpt in sich drie steden, 1 *Cioking*, 2 *Kienchúen* ⊙, 3 *Xun* ⊙, en is geheel van vloeden en bergen besloten. D'inwoonders sijn sterck en moedigh, en gaen niet met de wayer, gelijck de Sinesen, maer met boogh en pijlen gewapent. Het landt brengt muskus voort, en pijn-appelen. Men weeft hier treffelijcke tapijten.

Bergen. De bergh *Kinhoa* by de stad *Kienchúen*, uyt het koninckrijck *Sifan* sijn begin nemende, streckt sich dus verre uyt. Men schrijft dat hier goudt in groote overvloet is; sekere top daer af schijnt heel van gout te sijn.

Fauchang is een seer groote bergh aen de zuydsijde van de krijghs-stadt.

By *Kienchúen* is de bergh *Xepao*, op de welck een steene pijler is, en de beeltenis van d'afgodt *Fe*. Men siet hier oock een elefant, een leeu, een klock, en een trommel, alle van dichte steen. Yder beeltenis is verscheyden van koleur: maer men weet niet van wie sy hier gestelt sijn.

Vloeden. De vloet *Kinxa* besproeyt oock dit gewest.

De poel *Kien* is by *Kienchúen*, en heeft sestigh stadien in sijn ommekring. Uyt dese poel vloeyen drie beecken, die de Sinesche letter *Chúen* maken, te weten 川, dat is, water, daer af de stadt de naem heeft.

Aen de zuydoost-sijde van de stadt is een bron van warm water, daer in de teerende menschen, en de gene, die verstopping hebben, lichtelijck genesen worden, als sy sich daer in wasschen.

De

De vierde krijghs-ſtadt

VUTING.

Oude namen.

't Geweſt van deſe krijghs-ſtadt heeft oock een deel van 't koninckrijck *Tien* geweeſt: de ſtam *Hana* ſtelde haer in de landen van *Techeu*: *Suius* noemde haer *Quencheu*, en onder de ſtam *Tanga* wierdt ſy *Tacheu* geheeten; maer ſy heeft de tegenwoordige naem van de ſtam *Juena*. Sy heerſcht over vier ſteden, 1 *Vuting*, 2 *Hokio* ○, 3 *Tuenmeu*, 4 *Lokiúen* ○. Sy leght dicht aen 't geweſt van haer eerſte hooftſtadt; en indien 'er eenige aengename en vruchtbare landtdouw is, ſoo is het deſe, deur de welcke de vloet *Kinxa* dubbelt deur vloeyt, en die noch van vele andere wateren beſproeyt wordt. Dit is een krijghsſtadt, die een ſtercke beſetting van krijghslieden heeft, vermidts ſy op de grenſen van *Queicheu* leght, daer ſy van de volcken, die in 't geberghte woonen, gevaer te verwachten heeft. Hier is overvloet van muskus; en vermidts hier aengename weyden voor de ſchapen ſijn, ſoo worden 'er veel kudden gehouden.

Bergen.

Umong is een ſeer groote bergh aen d'ooſtſijde van de krijghs-ſtadt, die twaelf toppen op ſteeckt.

By *Lokiuen* is de bergh *Hingkieu*, van alle ſijden ſchrickelijck en ſteyl, doch op de top plat, daer men deur een ſeer enge opgang, die met een menſch geſtopt is, opgaen kan. Hy is in de tijd van oorlogh een goede toevlucht voor d'inwoonders.

Çokieu is een bergh by *Hokio*; hy wordt gemenelijck de gedurige lenten genoemt, om dat hy geen, oft weynigh verandering van de tijden des jaers gevoelt, en gedurigh groen is. Aen de weſtſijde is een groot hol, gelijck een afgront, daer in men de beeltenis van een menſch, en van ſeker beeſt ſiet. Men ſchrijft dat, ſoo iemant by geval dit beelt ſiet, en luyde ſpreeckt, terſtont donder en onweer rijſt. Doch ick laet den Sineſen ſulcks gelooven.

Wateren.

Hoeiniao is een poel naer 't noordweſten van de ſtadt, vijf ſtadien groot, en rondtom cierlijck van boomen beſloten. Hy wordt poel, die vogels geeft, genoemt, om dat de bladen, die daer in vallen, niet alle, maer van ſekere boom, in ſwarte vogeltjes veranderen, met ſoo groote verwondering en verbaeſtheydt der inwoonders, dat ſy geſooven dat dit geeſten ſijn. Dit ſeght de Sineſche Schrijver.

Bladen, die in vogels veranderen.

De bron *Hiangxui*, dat is van rieckend water, om dat het reuck heeft, voornamelijck in de lente, in welcke tijdt d'inwoonders, uyt oorſaeck van de vreemdigheydt, Godsdienſt aen deſe bron doen, en water, met wijn vermengt, oft met vocht, van rijs gekoockt, uytdrincken. Sy ſeggen oock dat dit water vele ſieckten geneeſt.

De vijfde krijghs-ſtadt

CINTIEN.

Het landt van deſe ſtadt is niet minder vet en vruchtbaer, dan het voorgaende, en wordt van de landtbouwers, die 'er veel en yverigh ſijn, gebouwt, en van de harders beſocht. Men vindt hier veel dorpen, ſchoon ſy geen ſtadt onder ſich heeft. De ſtadt ſelve leght ſeer dicht aen 't Landtſchap *Queicheu*; en behoorde eertijdts oock onder 't koninkrijck van *Tien*, en wierd toen *Cintien* genoemt, welcke naem ſy noch heden behoudt.

Bergen.

De bergh *Juecu* leght aen de noordooſtſijde van de ſtadt, en beſlaet een plaets van vijftigh ſtadien. Weſtwaerts is de bergh *Into*, die ſoo geſont een lucht geniet, dat de gene, die daer op woonen, niet van de ſieckten weten, die uyt de winden, oft uyt een koude lucht veroorſaeckt worden. Des ſomers is hier goed verblijf, om de hitte van de honts-dagen te ſchuwen.

Wateren.

Che is een groote poel, die oock de zee *Cingxui* genoemt wordt, en tuſſchen bergen aen de weſtſijde van de ſtadt leght, in de welcke alle beecken uyt de bergen vloeyen.

De ſeſte krijghs-ſtadt

LIKIANG.

Aert van 't volck.

Alle d'inwoonders van dit geweſt ſijn uyt de voortplantingen der oude Sineſen, die herwaerts en derwaerts gebracht ſijn, geſproten: en hoewel ſy niet geheel de wetten der Sineſen volgen, om dat ſy dickwijls uyt de gebuurſchap der andere volcken andere ſeden aengenomen hebben, ſoo volgen ſy echter de Sineſen ten meeſtendeel na. Sy ſijn grootelijcks tot de dranck overgegeven, en ſuypen gulſighlijck, en ſcheppen dieshalven vermaeck in

ſingen en ſpringen. Sy ſijn ſeer ervaren in te paert te rijden, en met de pijl te ſchieten. Sy bewoonen een ſeer vet en goet landt, dat ſwaer van goudt is. Sy hebben oock amber, en pijn-appelen. De ſtadt ſelve leght voornamelijck in 't weſterlijcke deel van dit Landtſchap, aen de noordſijde van de ſtadt *Tali*, welcks geweſt door de goudtdragende vloet *Kinvius* in 't midden deurgeſneden wordt. Naer 't weſten is het van de vloet *Lançang* beſloten. Over de vloet *Kinxa* is een bron, van yſere ketenen gemaeckt, tuſſchen de dalen der bergen, gelijck ick hier voor beſchreven heb. Deſe krijghs-ſtadt gebiedt over vijf ſteden, *Steden.* 1 *Likiang*, 2 *Paoxan* ⊙, 3 *Lan* ⊙, 4 *Kiucin*, 5 *Linſi*. De ſtam *Hana* noemde deſe plaets *Oude namen.* *Júehi*, en *Tanga Hicheu*: ſy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Juena*.

Bergen. De bergh *Sive*, aen de noordweſt-ſijde van de ſtadt, naer 't koninckrijck van *Tibet*, heeft ſijn naem van de gedurige ſneeu, die daer op nimmer ſmelt; want *Sive* betekent ſneeu.

By *Kiucin* is de bergh *Kinma*, naer de ſteenen van verſcheyde verwen, die een paert vertoonen, genoemt.

Vloeden. De vloet *Lançang* vloeyt aen de weſtſijde van de ſtadt *Lan*, uyt het koninckrijck *Tufan*, daer uyt oock de vloet *Kinxa* voortkoomt, die mede *Li* genoemt wordt. De *Li* vloeyt ooſtwaerts, maer de *Lançang* zuydwaerts, en, door een groote aenwas van water vermeerdert, vloeyt deur dit Landtſchap, en oock door 't koninckrijck *Tungking*, en ſtort gelijckelijck met de vloet *Xale*, gelijck ick hier voor geſeght heb, ſijn water in de zee.

Aen de zuydooſt-ſijde van de ſtadt verſpreyd ſich de vloet *Kinxa* tot een groote breedte, en maeckt een poel van dertigh ſtadien, die, gelijck men ſeght, ſoo diep is, dat men tot noch toe geen gront gevonden heeft.

De ſevende ſtadt

JUENKIANG.

DIt geweſt behoorde eertijdts aen het Rijck der Sineſen; maer onder *Tanga* aen *Inſeng*. Onder de ſtam *Sunga* wierd het van *Nungchicao* ingenomen, en van 't Sineſche Rijck afgeſcheurt. Maer de ſtam *Juena* bracht het weêr onder het Rijck, en noemde het *Juenkian*. Doch vermidts het ſeer na aen *Tungking*, en aen 't koninckrijck *Laos* leght, ſoo heeft het een veſting, tot de bewaring van 't landt, *Lopie* genoemt. Het heeft overvloet van fijn lijnwaet en ebbenhout. Het brengt palm voort, en oock *Areca*, 't welck d'inwoonders met het bladt betel knaeuwen, gelijck d'andere Indianen. Sy noemen dit *Makinnang* in hun moederlijcke tael. Hier is oock een groote menighte van paeuwen.

Bergen. De bergh *Leukia* is aen de noordooſtſijde van de ſtadt. *Totai* is een ſeer groote bergh aen d'ooſtſijde, daer op men vijf-entwintigh toppen telt. Hy is ſoo aengenaem en ſchoon, dat hy de naem van een koſtelijcke toren verkregen heeft.

De achtſte ſtadt

JUNGCHANG.

DEſe ſtadt was eertijdts het hooft van 't machtigh koninckrijck *Gailao*, en wierd *Puguei* genoemt. De ſtrijdtbaerſte Keyſer *Hiaovus* van de ſtam *Hana* gaf begin aen deſe ſtad; en vermidts ſy over een geweſt, dat rontom de vloet *Lançang* leght, gebood, ſoo heeft ſy de naem van *Lançang* verkregen. Maer ſy, daer na van de Sineſen afgevallen, en onder het koninkrijck van *Jungchang* gebracht, heeft de naem van *Jungchang* verworven. De Sineſche Schrijver beſchrijft dus d'inwoonders van dit geweſt: ſy hebben verſcheyde ſeden der uytheemſchen. Sommige bedecken *Seden van het volck.* hun tanden met goude plaetjes, en deſe worden *Kinchi*, dat is, der goude tanden, genoemt. Anderen hebben vermaeck in ſeer ſwarte tanden, die ſy met lijm, oft met andere verwe beſtrijcken. Sommige ſchilderen hun aengeſicht met verſcheyde gedaenten, namelijck met een naelt daer in te ſteeken, oft met ſwarte verwe daer aen te wrijven, gelijck veel andere Indianen doen. Sy ſitten te paert ſonder ſadel, en ſpreyden niet meer dan een tapijt. Sy hebben overvloet van goudt, was, honigh, marmer, amber, fijn lijnwaet en ſijde. De ſtadt *Jungchang* is groot en volckrijck, en was eertijdts het hooft van 't groote koninckrijck *Kinchi*, maer ſtaet nu onder de Sineſen. Sy heerſcht over vier ſteden, en drie veſtingen, tegen de volcken op de grenſen gebouwt, 1 *Jungchang*, 2 *Laye* ⊙, 3 *Lukiang*, 4 *Jungping*; 1 *Fungki*, 2 *Xitien*, 3 *Lukiang*.

Ick beeld my vaſtelijck in dat deſe ſtad,

en

Lib. 2. cap. 41.

en dit geweſt daer omtrent het *Unchiang* van M. Paulus Venetus is. De dingen, die my hier toe bewegen, ſijn de gebuurſchap van de naem, de ſeden van 't volck, en de gelegenheydt van 't landt. Want ſy leght aen 't koninckrijck *Mien*, daer af hier na, en is niet verre van *Bengale*. Hier ſijn oock overvloet van elefanten, daer meê ſy tegen de Tartars ſtrijden, en die van hen geluckighlijck verwonnen ſijn; 't welck oock bewijſt dat hier *Unchiang* geweeſt heeft: want in de noorderlijcke deelen ſijn geen elefanten; en ſy worden deur geheel Sina nergens tot de ſtrijdt gebruyckt, behalven alleen in dit Lantſchap *Junnan*, en in 't koninckrijck van *Kiaochi*, oft *Tungking*. 't Is geen wonder dat M. Paulus Venetus *Un* voor *Jun* ſchreef: want daer is geen Sineſche letter, die de klanck van *Un* heeft, en dieshalven wordt by de Sineſen *Jun* voor *Un* gebruyckt. 't Gene, 't welck my noch in mijn gevoelen verſterckt, is dit, dat ick meermaels geſeght heb, dat de Tartars van de ſtam *Juena* uyt de zuyderlijcke deelen in Sina getreden ſijn, en ſich van daer een wegh tot het geheele Rijck te veroveren gebaent hebben, na dat ſy eerſt dit geheel geweſt, dat aen deſe ſijde van de *Ganges* is, en oock veel plaetſen over de ſelve vloet verovert hadden. Maer ick ſendt de leſer, nieusgierigh hier nae ſijnde, tot M. Paulus Venetus ſelf.

Bergen. De bergh *Gailo*, oft *Ganlo* is aen d'ooſtſijde van de ſtadt. Hier op is een ſeer diepe put, uyt de welck d'inwoonders voorteekens van een aenſtaende vruchtbaer oft onvruchtbaer jaer nemen: doch dit geſchiet in de lente; want men let dan op des ſelfs hooghte en aenwas, en laeghte oft ſacking. Hier op is oock een ſteen, die de gedaente van een menſchelijcke neus vertoont, uyt welcks neusgaten twee bronnen vloeyen, van welke d'een heet, en d'ander kout is. *Caoli* is een groote en hooge bergh by *Layus*.

Jungping heeft by ſich de bergh *Ponan*, die heel ſchrickelijck en kommerlijck is. By *Xitien* is de bergh *Mocang*, welcks top, om haer hooghte, de hemel ſelf ſchijnt te bereycken.

De veſting *Fungki* leght op een bergh van gelijcke naem.

Wateren. De vloet *Lu*, die oock *Nu* genoemt wordt, vloeyt dicht aen de ſtadt, en heeft ſijn oorſprong in 't koninckrijck *Tufan*.

De poel *Chinghoa* is aen d'ooſt-ſijde van de ſtadt, en heel met *Lien*-bloemen beſet.

KRYGHS-STEDEN.

NA de krijghs-hooftſteden ſijn 'er noch twee ſteden, die onder geen hooftſtadt ſtaen, in de welcke, gelijck in de krijghs-hooftſteden, de krijghslieden en de burgers te ſamen woonen: d'eerſte is *Pexing*, en de tweede *Sinhoa*, d'eerſte in 't noorderlijcke deel, en d'ander in 't zuyderlijcke deel van dit Landtſchap.

Bergen. Aen de zuydſijde vnn *Pexing* is de ſeer hooge bergh *Kieulung*; de bergh *Tung* aen d'ooſtſijde, en de bergh *Utung* aen de weſtſijde: de ſtadt *Sinhoa* heeft naer 't noordweſten de bergh *Falung*, en naer 't noorden de bergh *Cheçung*, daer op een warme bron is.

Wateren. Aen de zuyderlijcke deelen van *Pexing* is een poel, *Chin* genoemt, die uyt de puynhoopen van een groote ſtadt ſijn oorſprong heeft. De Sineſen ſelve verhalen, dat ſy, om de boosheydt der inwoonders, door een kloving van d'aerde ingeſwolgen ſijn. Men verhaelt oock, dat d'inwoonders ten meeſtendeel van de ſtam en 't maeghſchap van *Chin* waren, daer af de poel de naem ſou hebben. Dit is de ſelve poel, van de welck ſy ſchrijven, dat 'er niet meer dan een eenigh kint, op een hout gevoert, de gemeene neêrlaegh ontkomen is. Hier door wordt noch meer beveſtight het volkome verſtant van M. Paulus van deſe plaets; en ick ben verwondert van dat men die in d'Europiſche kaerten gemeenelijck op de veertighſte graed ſtelt. Dit is miſſchien geſchiet om doling met doling te beveſtigen: want ſy ſouden anders *Catay* niet op de vijftighſte graet geſtelt konnen hebben, betoonende daer door dat ſy M. Paulus Venetus ſin en woorden niet verſtonden.

Veſtingen van 't Landtſchap.

SOmmigen van deſe veſtingen ſijn kleynder, en anderen grooter; ſommigen geen andere, dan hun eyge Slotvooght, onderworpen; en anderen, die over eenige gebieden. De gene, die op ſich ſelven beſtaen, ſal ick eerſt noemen; en van d'anderen ſullen wy een weynigh hier na ſpreken, 1 *Chelo*, 2 *Tengheng*, 3 *Cheli*, 4 *Laochua*, 5 *Lungchuen*, 6 *Gueiyuen*, 7 *Vantien*, 8 *Chincang*, 9 *Taheu*, 10 *Nieuki*, 11 *Mangxi*.

Cheli

Cheli brengt het rieckendt arents-hout voort; *Laochua* voed Rhinoceroten; benjoin, en veel ander hout, dat een groote reuck heeft. Dit landt paelt aen 't koninckrijck *Laos*.

Bergen. De bergh *Munglo* is by *Chelo*, daer een bron van doodelijck water is; want hoe weynigh de menschen oft beesten daer af drincken, soo sterven sy terstont.

By *Taheu* is de bergh *Olun*, die schrickelijck en steyl is.

Cingxe is een hooge en steenige bergh, met duystere holen, by *Mangxi*.

Wateren. By *Tengheng* is de groote poel *Tache*, daer een groote bergh in 't midden leght, die echter, uyt oorsaeck van de grootheydt des poels, aen d'oever selve kleyn schijnt.

De Vesting LANÇANG.

DEse vesting heeft gebiedt over de stadt *Langkiu* ⊙, die oock een overste der krijghs-lieden heeft. Onder de stam *Juena* behoorde sy aen *Pexing*; maer *Taiminga* heeft haer daer af gescheurt. Dit gewest paelt aen 't Lantschap *Suchuen*; en men vindt hier groote overvloet van muskus, de beste tapijten, pijn-appels, en veel herten op de bergen, van de welcke *Peco* de grootste is.

Peco, een bergh.

De Vesting MOPANG.

DIt gewest beslaet het zuyderlijckste en westerlijckste deel van dit Landschap. Het leght aen de zuydsijde van 't koninckrijck *Mien*, en seer na aen *Pegu* en *Bengale*: en dewijl het swarelijck den Sinesen gehoorsamen wil, soo is 't echter niet seer aen hen bekent, schoon sy dese volgende dingen daer af schrijven: het geeft peper, kostelijck tin, seer goede paerden en amber. Het behoort aen 't koninkrijck *Mien*, en heeft des selfs hof geweest. Maer de stam *Juena* heeft haer verdelght, en tot een vesting gemaeckt, daer sware besetting in leght. De mannen kleeden sich ten meestendeel in 't wit, schilderen hun lighaem, en maken verscheyde gedaenten daer op, gelijck het volck van *Pegu*. Sy scheuren met een tangetje de baert uyt, vercieren hun winkbraeuwen, dragen lange knevels, en proncken hun armen en beenen met goude oft elpen-beene ringen. Sy hebben lange ooren, daer sy gaetjes in steken, en ringen deur doen. Sy houden hun gemalinnen als slaven. Sy sijn tot koophandel genegen, oeffenen sich in de landtbouw, en sijn van natuur vriendelijck en leersaem, maer bedriegelijck. Sy bestrijcken hun lighaem met muskus, en met sandalhout, tot stof gemaeckt, daer de lieden van kleyne staet het vijlsel van seker geel hout, oft het dunste stof daer af, toe gebruycken. De rijcken worden, op bedden leggende, van knechten gedragen, oft vervorderen hun wegh op elefanten. Sy eeren d'afgodt *Fe*, sijn tot de leer van de verhuysing der sielen genegen, en eeren en beminnen hun priesters. Sy hebben wallen en steden. Dus verre de Sinesche Schrijver, daer ick niets by te voegen heb, dan dat dit seer dienstigh is om beter verstant van de dingen te krijgen, die by Marcus Paulus Venetus gevonden worden. In de Sinesche kaert sijn dese plaetsen by *Mopang* afgebeelt, 1 *Mopang*, 2 *Mengyang* ⊙, 3 *Mengking* ⊙, 4 *Menglien*, 5 *Mengli*, 6 *Mengting* ⊙, 7 *Mengtien*, 8 *Mengco*, 9 *Mengchang*.

Seden van het volck.

Ick vindt niet meer dan een bergh by *Mengyang* aengemerckt, die *Queikiue* genoemt wordt, en soo swaer te beklimmen, en vol holligheden is, dat sy seggen dat hy van de boose geest uytgeholt is.

De Vesting MIEN.

DE Sinesche Schrijver schrijft dus van dese vesting: sy wierd eertijdts onder de landen van *Sinan* getelt; maer ick weet niet hoedanigh volck daer in is. Sy hebben weleer tegen ons geoorloght, en vijf hooftsteden ingenomen: maer de stam *Juena* heeft hen verwonnen, en hun koninkrijck vermeestert. Sy hebben steden, wallen en huysen, om daer in te woonen, elefanten, en paerden, bequaem om te gebruycken, schepen en bruggen, om over de vloeden te geraken. Sy hebben een besondere wijse van schrijven, en vreemde letters. De rijcken schrijven op goude bladen, anderen gebruycken papier, en sommige de bladen van *Areca*. Het volck is swart-achtigh, en bedriegelijck; 't overige is al 't selve, dat hy te voren seght. Dit landt brengt peter-olie voort, een vaerdige hulp-middel tegen de schurftheydt. Ick besluyt dan hier uyt, dat het koninckrijck *Mien*, daer af M. Paulus handelt, dicht hier by geweest heeft: want dese vesting is van de Sinesen gesticht, tegen d'invallen oft pogingen der vyanden

uyt

uyt het koninckrijck *Mien*. Sy heeft ſes andere geburige veſtingen onder ſich, welckers namen ſijn, 1 *Mien*, 2 *Pape*, 3 *Santihiúng*, 4 *Sochung*, 5 *Mungyang*, 6 *Mitien*. Daer ſijn noch eenige andere mindere plaetſen, die klaer genoegh in de kaert uytgedruckt worden.

't LANDT VAN LEAOTVNG.

Naem. DIt groote geweſt is tuſſchen de zee-boeſem van *Çang*, en de groote muur beſloten, en wordt van de Sineſen *Leâotung* geheeten. En hoewel het door ſijn grootheydt en menighte van volck met recht de naem en waerdigheydt van Landtſchap verdient, ſoo heeft echter de ſtam *Taiminga* die nooyt daer aen willen gunnen, vermits die, byna overal de naem van hooftſteden en ſteden uytgewiſcht hebbende, daer krijghs-veſtingen maeckte, die van krijghs-overſten beſtiert ſouden worden, en niet meer dan eenige weynigen liet, in de welcken d'overhooften, namelijck d'Onder-koning en de beſichtiger van 't Rijck, met grooter achtbaerheydt en heerſchappy ſouden woonen, daer af wy hier na ſullen handelen. Dit is geſchied, om dat de Keyſer van Sina gedwongen was deur dit heel geweſt ſtercke beſettingen van krijghs-volck t'onderhouden, vermidts het ſoo na aen *Niuche* en *Niulhan*, de Tartars toebehoorende, gelegen is; voornamelijck na dat, onder de Keyſer *Kiacingus*, de Tartars met de wapenen over de muur waren getrocken, 't geheele Landtſchap verwoeſtten, en een ſchrickelijcke roof meê ſleepten. En hoewel deſe oorlogh niet lang duurde, ſoo was hy echter eer in ſlaep geraeckt, dan heel gebluſcht: want des ſelfs brant borſt onder *Vanlieus* weêr uyt; en de Tartars ruſtten niet voor dat ſy byna het geheele Rijck ingenomen hadden, en ſtrijden noch heftelijck om des ſelfs overblijffelen, gelijck ick breeder in mijn verhael van de Tartariſche oorlogh aenwijs.

Grenſen. De grenſen van dit geweſt ſijn aen d'ooſtſijde de vloet *Ylao*, en de zee-boeſem, daer door het van 't hangende eylandt *Corea* afgeſcheyden word: want de vloet, uyt Tartarien komende, ſnijdt *Corea* en *Leâotung* in 't midden van malkander. Aen des ſelfs oever naer de weſtſijde is 't begin van deſe vermaertſte muur, daer af ick op ſijn plaets geſproken heb, en die naer 't noorden tot grenspalen verſtreckt: want ſy, ſich van 't ooſten naer 't weſten ſtreckende, te weten van *Caiyuen* tot aen *Kichin*, ſcheyd deſe landen van Tartarien af. Naer 't weſten is 't van 't Landtſchap *Pecheli* beſloten, daer de vloet *Linohang* in 't midden tuſſchen deur vloeyt. 't Overige, dat ſich meer naer 't zuyden ſtreckt, wordt van de zee-boeſem *Çang* beſpoelt en beſchermt.

Deeling, en oude namen. In oude tijden, en onder de verdeeling van *Yvus*, wierd een deel van *Leâotung* onder *Ki*, en een deel onder *Cing* getelt. Maer onder *Xunus* wierden de landen, naer het noordooſten ſtreckende, het geweſt van *Jeu* toegerekent, te weten, dat deel daer nu *Quangning* is, en onder de geſtarnten van *Ki* en *Vi* geſtelt. Dit landt wierd in de tijd der koningen *Yen* genoemt. De Keyſer *Xuus*, ſtichter van de ſtam *Cina*, heeft het *Leaoſi* geheeten. *Hiaovus* van de ſtam *Hana*, *Corea* met de wapenen bedwongen hebbende, en veel vreemdelingen uyt *Corea* met ſich voerende, ſette hen hier in tot voortgeplante burgers, en noemde 't Landſchap *Caokiuli*. De ſtichter van de ſtam *Tanga* heeft deſe landen en *Corea* weêr verovert, en ſtichtte daer in twee groote ſteden, d'een *Caî*, en d'ander *Leâo* genoemt. De koningen van *Utai* noemden de ſtad *Leâo* eertijts *Tungking*, en *Kina*, een ſtam der Tartars, *Leâoyang*, welcke naem, een weynigh gebogen, ſy tot aen deſe dagh behoudt. 't Heel geweſt heeft niet meer dan twee groote ſteden, en eenige mindere; maer veel krijghs-veſtingen, die hier ſijn, de welcke in grootheydt en menighte van volck oock eenige van de voornaemſte ſteden overtreffen. De twee grootſte ſteden ſijn, 1 *Leâoyang*, *Getal der ſteden.* 2 *Ningyuen*, 3 *Ycheu* ⊙, 4 *Caiyuen*, 5 *Quangning*, 6 *Ningyuen*, 7 *Chinyang*, 8 *Kincheu* ⊙, 9 *Cai* ⊙. De mindere ſteden ſijn, 1 *Hai* ⊙, 2 *Tieling*, 3 *Chungcu*, 4 *Puho*, 5 *Kin* ⊙, 6 *Fo* ⊙, 7 *Luixun*, 8 *Chekiao*, 9 *Chehai*, 10 *Quangning*, 11 *Tingleao*, 12 *Ganlo*, 13 *Pieyang*, 14 *Sanuan*, 15 *Tanyang*; de andere mindere ſteden, oft van de derde ordening ſijn, 16 *Chungtun*, 17 *Ço*, 18 *Jeu*, 19 *Heutun*, 20 *Yeutun*.

Van deſen ſtaen eenigen, naeſt aen het Landtſchap *Xantung*, onder d'overſte der krijghs-lieden van dit Landtſchap, namelijck *Kin* ⊙, *Fo* ⊙, en *Liuxun*.

Geeſt en aerd van 't volck.

D'inwoonders van dit Landtſchap ſijn heel onbequaem tot de ſtudie, en ten meeſtendeel wel geſtelt van lighaem, vierkant van geſtalte, vaſt van leden, ſtout, ſterck, bequaem tot d'oorlogh, en in d'arbeyt geoeffent. Want dit landt heeft in een brant van gedurige oorlogen geſtaen, uyt oorſaeck van 't nabuurſchap der Tartars, en na dat het vele jaren lang deur de tochten en roveryen der Tartars geplaeght heeft geweeſt, ſoo hebben de Sineſen eyndelijck, onder de Keyſer *Kiacingus*, het ooſterlijcke deel daer af verloren; in voegen dat de Tartars, verwinners ſijnde, hier door groote winſt bequamen. Weynigh tijdts daer na onder *Vanlieus* vallen de Tartars weêr daer in, en veroverden 't geheel: ſoo dat, uyt der ſelver gebuurſchap, handeling, en overgevingen heen en weêr byna 't geheele volck ten meeſtendeel de Tartarſche ſeden aengenomen heeft, voornamelijck dat deel, 't welck meeſt naer 't ooſten ſtreckt, welcks inwoonders ſich ſedert aen de ſijde der Tartars gehouden, en tegen de Sineſen geſtreden hebben. En vermidts het ooſterlijck deel van de Tartars verwonnen was, ſoo heeft de Keyſer van Sina, in plaets van de hooftſtadt *Leaoyang*, van de Tartars vermeeſtert, een andere ſtadt, te weten *Ningyuen*, tot hooftſtadt gemaeckt. Maer de Tartars hebben nu deſe ſtadt, ja byna geheel Sina, ingenomen.

Overvloet van dingen.

Dit geweſt brengt deſe voortreffelijcke wortel voort, die ſy *Ginſeng* noemen, en ſeer koſtelijcke vellen van bevers, marters en zabels, de welcke dit volck, naer de ſede der Tartars, gebruyckt, om de koude af te weeren, en deelt die aen d'andere Landtſchappen van Sina meê. Ick heb in geen plaets van dit uytterſte Aſia grooter overvloet van kleyne wilde haſenoten geſien, als hier. Het geeft oock groote en ſeer goede pijn-appelen. 't Is rijck van tarwe en geerſt, maer heeft geen rijs. Het brengt menighte van andere aerdtvruchten voort, en alderhande ſlagh van moeskruyden, en voornamelijck kool, die men nauwelijcks ergens anders in heel Sina vindt. Hier ſijn druyven, vijgen, appelen, peeren, en andere vruchten, gelijck in Europa: en dieshalven magh men dit geweſt met reden wel ſchoon en heerlijck noemen, voornamelijck dewijl het in vele plaetſen geen bergen heeft, en alle gerijf van de zee ontfangt, daer 't niet verre af is. En ſeker, indien dit volck vreedſamiger was, ſoo ſou ſonder twijffel dit land een der voornaemſte Lantſchappen van het geheele Sineſche Rijck worden: want het is van natuur ſeer vruchtbaer; en de gedurige oorlogen beletten de landtbouwing. Sy hebben een ſelve Gods-dienſt, als de Sineſen, en houden ſich aen d'afgodendienſt, en aen de leer van de verhuyſing der ſielen van het een in 't ander lighaem. Sy hebben dit vreemt en van anderen verſcheyden en beſonder, dat ſy dansprieſtereſſen hebben, oft vrouwen, gelijck in Spanjen de landtloopſters oft heydens ſijn, die ſy *Gitanas* noemen: want deſe bedrieghſters, gebeden ſijnde om de ſieckten uyt het huys te verdrijven, of een ongeluckigh lot af te weeren, oft ſpoken uyt te jagen, indien men acht dat 'er eenigen ſijn, kloppen by dagh en nacht op trommels en vellen, terwijl ſy danſſen, en ſonder ophouden ſpringen. Ick heb dit by de Sineſen van dit volck ſien doen, 't welck voor de Tartars ſtreed; en ick was geheel verwondert hoe deſe menſchen ſoo lang een tijdt konden ſpringen, en hoe de ſieken ſoo groot een geraes en gedruys van danſſen konden verdragen.

Godts-dienſt.

Dans-prieſte-reſſen.

Bergen.

De bergh *Funghoang* is aen d'ooſtſijde van *Leaoyang*; de bergh *Hunglo* by *Chungtun*, en de bergh *Tatuon* by *Ningyuen*. Niet verre van *Quangning* is de bergh *Vanſung*; de bergh *Lungxeu* is by *Tieling*. De bergh *Cu* is de gene, op de welcke de veſting *Xanghai* een eylandt in de zee maekt. 't Eylandt *Lienyun* is by de ſtadt *Cai*; 't eylandt *Taohoa* leght in de zee, voorby *Ningyuen*, en wordt van de ſchepen veel beſocht, om dat 'er een bequame reê is. De bergh *Changpe*, aen de muur beginnende, loopt uyt tot in Tartarien, en is ſeer groot en hoogh. Hier in is een poel, tachtigh ſtadien groot, en onmetelijck diep, daer uyt twee vloeden hun oorſprong nemen, van de welcke de gene, die zuydwaerts vloeyt, *Yalo* genoemt wordt; maer de gene, die noordwaerts, en van daer ooſtwaerts vloeit, voert de naem van *Quentung*, daer af ick in *Niuche*, in Tartarien leggende, geſproken heb.

Vloeden.

De vloet *Leao*, die ſijn oorſprong buyten de muur in Tartarien heeft, ontlaſt ſich aen de weſtſijde van de veſting *Sanuan* in zee, is naer 't weſten voornamelijck moeraſſigh, en heeft ſijn oevers met kley beſet: en dies-

dieshalven ſchrijven de Sineſen dat, toen *Taiçungus*, Keyſer van de ſtam *Tanga*, ſijn heir naer *Corea* wilde voeren, hy genoodtſaeckt was een brugh, oft eer een dijck van twee hondert ſtadien te maken. Dit is die van *Yalo*, daer af ick dikwijls geſproken heb.

't Hangend eylandt
COREA
oft CHAOSIEN.

Corea een hangend eylandt.

't GErucht is by de volcken van Europa verſcheyden en twijffelachtigh, te weten, oft *Corea* een eylandt, oft vaſt landt is. Maer ick weet ſeker dat het een hangendt eylandt is, en niet rondtom gevaren kan worden, ſchoon eenigen ſeggen dat ſy 'er rondtom geſeylt hebben. Deſe doling ſpruyt hier uyt, dat ſy achten 't groot eylandt *Fungma*, aen de zuydſijde van *Corea* gelegen, *Corea* te ſijn. Ick, een Sineſche ſchrijver volgende, die men, naer mijn oordeel, beter dan alle d'anderen gelooven magh, maeckt *Corea* vaſt landt met *Niuche* in Tartarien, en een hangent eyland heel op de ſelve wijſe, gelijck het van de Sineſche Aerdbeſchrijvers afgeſchildert wort, ſchoon ſy 't niet *Corea*, maer *Chaoſien* heeten. Want deſe naem is van de *Japonners* tot aen ons gekomen, daer meê ſy 't gemenelijck noemen. De Sineſen ſchrijven hier af in deſer voegen: naer 't noorden paelt het aen *Niuche*; naer 't noordweſten heeft het tot grenspael de vloet *Yalo*, en 't overige is van de zee omringt. Dit is 't geweſt, het welck de Keyſer *Uúus*, ſtichter van de ſtam *Cheva*, aen *Kicius*, bloetverwant van de Keyſer uyt de ſtam *Xanga*, te leen gaf, omtrent het jaer onſes Heeren elf hondert en een-en-twintigh, toen de ſtam *Xanga* verdelght en uytgewiſcht wierdt, en dit door de doot van de booſte Keyſer *Kieus*, die, van *Uúus* verwonnen, ſich, met het prachtigh paleys, dat hy gemaeckt hadt, levendigh verbrandde; ſeker een bequame doot voor ſijn ontucht, daer in hy ſchandelijck geleeft hadt. Het heeft onder de ſtam *Cina* oock de naem van *Leäotung* gehadt. *Hiaovus*, van de ſtam *Hana*, dwong de koning van *Corea*, dat hy het weêr te leen moeſt ontfangen, en noemde het weêr *Chaoſien*. Op 't eynde van de ſtam *Cyna*, en toen de koning van deſe ſtam verwonnen was, trad hy in *Corea*, en kreegh, met toeſtaen des konings van dat lant, verlof om in 't zuyderlijk deel het Landtſchap *Civenlo* te bewoonen; en dit veroorſaeckte dat de ſtichter van de ſtam *Tanga* den koning van *Corea* d'oorlogh aenſeyde, en oock de hooftſtadt *Pingjang* veroverde, na dat hy de koning *Caolien* verwonnen hadt, aen de welck hy echter 't koninckrijck, met voorſchrijving van leen-recht, weêr gaf. Maer toen 't hooft van de ſtam *Taiminga*, *Hunguus* genoemt, de Tartars geluckighlijck uyt Sina verdreven had, heeft de koning van *Corea*, die oock van de Tartars veel geleden hadt, en verdruckt was, Geſanten aen *Hunguvus* geſonden, om ſich met hem over de verwinning te verblijden, en ſich van ſelf, gelijck een leen-heer, onder de verwinner te ſtellen; om welcke oorſaeck hy van de Keyſer een goudt ſegel ontfing, 't welck de Keyſer van Sina gewent is aen de leen-koningen te geven. Maer 't gene, 't welck de koning tot deſe onderſtelling meeſt bewoogh, was dat hy verſtaen hadt dat de Japonners, ſijn geburen, hem met oorlogh dreyghden; en dieshalven verhoopte hy byſtant van de Sineſen, de welcke hy oock dickwijls verkreegh. Eyndelijck waren de koningen van *Corea* oock gedwongen ſchatting aen de Japonners te betalen, doch met deſe voorwaerde, dat, als d'een koning ſtorf, d'ander, die verkoſen wierdt, altijdt ſelf naer *Peking*, by de Keyſer, ſou trecken, oft ſijn geſanten derwaerts ſenden, om de plicht van gehoorſaemheyt en onderſtelling aen hem te bewijſen. Maer in mijn tijdt is de koning ſelf by de Keyſer *Chungchinius* gekomen, en maeckte te *Peking* groote vrientſchap met onſe vaders: by welcke gelegentheydt eenige *Coreêrs*, te voren de Chriſtelijcke Godtsdienſt aengenomen hebbende, met het water van de heylige Doop afgewaſſchen ſijn, onder de welcken d'opperſte *Eunuchus*, oft gelubde van de koning was, de welcke, op 't begeeren van de koning, aenhield om onſe vaders met ſich naer *Corea* te voeren: maer vermidts men gebreck van arbeyders hadt, ſoo kon men ſulcke Godtvruchtige wenſchingen niet voldoen.

Grenſen.

Fungma een eylandt.

Heerſchappy en namen.

De Sineſche Schrijver ſeght, dat deſe eerſte koning, aen de welcke het koninckrijck te leen gegeven wierdt, een booswicht, en van verkeerde aert was, geen koninckliicke ſeden had, en een ſnood en geheel duyſter man, om de Sineſche wijſe van ſpreken te volgen: in voegen, dat hy om deſe oorſaeck van ſijn onderſaten in een beroerte gedoodt is; in welcks plaets een van ſijn Overſten

Overſten het Rijck innam, *Ly* genoemt, die oock een leen-man en onderſaet van het Keyſerrijck geworden is, en tot koning van 't Rijck *Chaoſien* geſtelt wierdt: het welck ſedert noyt achter gebleven is. En ſeker, de Sineſche Schrijver ſpreeckt hier in de ſuyvere waerheydt, dewijl de koningen van *Corea* dit noch aen de Tartarſche Keyſer bewijſen, ſchoon ſy in 't jaer ſeſtien hondert een-en-vijftigh, in 't welck ick naer Europa gekomen ben, van de Tartars afgevallen ſijn, om dat ſy aen hen bevolen hadden hun hair af te ſnijden, en op de Tartarſche wijſe gekleed te gaen; 't welck een oorſaeck en begin tot een groote oorlogh was.

Deeling. 't Geheel hangendt eylandt *Corea* is in acht Landtſchappen gedeelt: 't gene, dat in 't midden leght, wordt *Kinki* genoemt, in 't welck d'edelſte ſtadt *Pingjang* is, daer de koningen hun hof houden. *Namen der Lantſchappen.* 't Ooſterlijck Landtſchap, eertijdts *Gueipe* geheeten, wordt nu *Kiangyuen* genoemt. Het weſterlijck Landtſchap wordt *Hoanchai* geheeten, en wierdt weleer eygentlijck *Chaoſien* genoemt. *Ciuenlo*, eertijdts *Pienhan*, is 't zuyderlijck Landtſchap. *Kingxan*, weleer *Xinhan*, leght naer het zuydooſten. *Chungcing*, voor deſen *Mahan*, leght naer 't zuydweſten. 't Gene, dat eertijdts *Caokiuli*, en nu *Hienking* genoemt word, leght naer 't noordooſten. Maer 't gene, 't welck naer 't noordweſten leght, is *Pingan* genoemt.

Ick vindt geen ſeker en gewis getal der hooftſteden en ſteden, ſchoon 'er veel ſijn, daer in vele menſchen gevonden worden: want daer is een groote menighte van volck in dit landt. Alle de ſteden ſijn op de Sineſche wijſe gebouwt en verſterckt. *Seden en aert van 't volck.* Men vind hier een ſelve gedaente van heerſchappy, kleeding, tael, en wijſe van ſchrijven, als by de Sineſen; oock de ſelve Godsdienſt en kercken-leer, te weten de gene, die de verhuyſing der ſielen leert. By hen is oock de ſelve afgodt *Fe*. Sy begeven ſich tot de Philoſophie, en ſijn yverigh in hun ſtudien. Sy begraven de gene, die geſtorven ſijn, niet voor in 't derde jaer na hun doodt; maer ſy, de Sineſche wijſe volgende, leggen hun in kiſten, die cierlijck, en ſeer dicht toegemaeckt ſijn, en bewaren hen dus in huys. Ja ſy bewijſen eenige dagen lang eerbiedigheydt aen hen, tot een teken van gehoorſaemheydt en danckbaerheydt, als oft ſy noch niet overleden waren. Sy verſchillen byna in dit eenige van de Sineſen, dat de vrouwen niet ſoo naeu en omſichtigh t'huys bewaert worden, ja ſoo, dat ſy oock dickwijls in 't geſelſchap, en in de vergaderingen der mannen verſchijnen, en dieshalven worden ſy van de Sineſen voor wanſchickelijck van ſeden uytgemaeckt. Wyders, ſy verſchillen oock *Wijſe van huwelijcken.* vele van de Sineſen in 't maken van huwelijcken. Yder kieſt de gene, die hy wil, tot ſijn gemalin, en verlooft ſich met toeſtemming der willen van weêrſijden, ſonder byna eenige opſicht op d'ouders oft maegen te hebben. Maer by de Sineſen wordt heel anders gedaen, daer d'ouders alleen de huwelijcken maken en beveſtigen, ſonder kennis van de ſoon oft dochter; en yder ſoon is gehouden de gene tot ſijn gemalin aen te nemen, die hem van ſijn vader toegeſchickt word: en de Sineſen achten dat de gene, die anders doet, wanſchickelijck te werck gaet, en geven hier af deſe reden: dat de dochters ſoo ſedigh, beſchaemt, en kuyſch behooren te weſen, dat, indien men hen vraeghde of ſy wilden huwen, ſy uyt ſedigheyt en ſchaemte behoorden neen te ſeggen: ſoo ſeer beminnen de Sineſen d'uytterlijcke ſchaemte, ſchoon ſy anders tot alle onkuyſheydt genegen en overgegeven ſijn, ſoo het maer heymelijck geſchied.

Over-vloet van dingen. Het landt van *Corea* is vruchtbaer van alle dingen; het heeft overvloet van tarwe en rijs, en dit tweevoudigh, gelijck in *Japon*; te weten de gene, die in 't water, en die in 't drooge landt geſaeyt wordt, gelijck de tarwe, de welcke aen dit koninckrijck, en aen *Japon* eygen en beſonder is, en die oock d'anderen overtreft. Het geeft de ruymte van aerdtvruchten en koren, en verſcheyde vruchten, die wy in ons Europa vinden, en voornamelijck peeren van ſeer goede ſmaeck. Men maeckt daer verſcheyde ſlach van papier, gelijck oock in *Japon*, en koſtelijcke penceelen van wolven-hair, die by de Sineſen en Coreërs, om te ſchrijven, gebruyckt worden. Men vindt nergens beter *Sandaracha*, oft deſe *Cie* van gomme, die goudt-verwigh is, daer meê ſy, gelijck de Japonners, alderhande huysgewaed beſtrijcken en vercieren. De wortel *Ginſeng* is hier oock overvloedigh. Hier ſijn verſcheyde bergen, die rijck van gout en ſilver ſijn. Dit volck heeft echter geen handeling met d'uytheemſchen, behalven met de Japonners en Sineſen: ſy viſſchen oock paerlen uyt d'ooſt-zee.

De

Bergen. De Sineſen mercken niet weynigh bergen in *Corea* aen: d'eerſte is de bergh *Peyo*, die, gelijck ſy ſeggen, aen de noordſijde van 't Landtſchap *Kingki* gelegen, en ſeer lang en hoogh is.

De bergh *Vatu* is aen de noordooſt-ſijde van de koninckliJcke hooftſtadt *Pingyang*, op de welcke, in de tijdt van de ſtam *Hana*, de koning *Ing* ſijn hof gehouden heeft.

Xincao is een bergh; en *Luyang* is een andere bergh by *Pingjang*, ooek naer het noordooſten, gelegen.

De bergh *Hoang* is in het Landtſchap *Chungcing*.

De vloet *Ly*, in 't Landtſchap *Kingki*, beſpoelt de hooftſtadt, en barſt weſtwaerts in zee uyt. *Vloeden.*

De vloet *Tatung* is in 't Landtſchap *Pingan*.

AENHANG
van 't Koninckrijck
JAPON.

IEk hadt belooft oock iets van *Japon* daer by te voegen; maer dewijl anderen voor my, en voornamelijck de vaders van onſe Societeyt, ſulcks en alles met groote vlijt beſchreven hebben, onder de welcken onſe Maffæus en Turſellinus uytmunten, ſoo ſal ick hier alleenlijck eenige dingen byvoegen, als in plaets van een Aenhang, die by anderen onbekent ſijn geweeſt, oft die ſy verſuymt oft vergeten hebben; 't welck ick in dit mijn werck gepooght heb meeſt waer te nemen: want ick heb daer in niet willen vele dingen, van anderen geſchreven, weêr voorſtellen, om, met verandering van ordening en ſtijl, mijn werck te vergrooten, 't welck wy nu echter van vele ſien doen, die, naer mijn oordeel, gedaen werck doen, en ſelven niets ſchrijven oft ſeggen, 't welck niet alreê van anderen geſeght en geſchreven is.

Ick vertoon dan voor eerſt een perfecte kaert, die ick van beproefde auteuren ontfangen heb, ſchoon ick ſelf niet in *Japon* geweeſt ben, en geen beſchrijving van dit landt by de Sineſen vind, hoewel ſy dat in hun kaerten vertoonen; en dieshalven word ick gedwongen hier in op anderen te bouwen.

Oorſprong der Japonners.

't Eerſt, 't welck men gemenelijck ontmoet, is d'oorſprong van 't volck in *Japon*. Vele willen dat deſe lieden hun oorſprong van de Sineſen hebben; 't welck ick mede toeſtem, doch echter niet ſoodaning, dat ick geloof dat de Japonners van de Sineſen alleen geſproten ſijn, maer oock van de Tartars, en voornamelijck van d'ooſterſche Tartars, die, gelijck niemant twijffelt, *Japon* bewoont hebben, en deur de geburige landen van *Yedo* daer in gekomen ſijn, te weten, door het varen met ſchuyten over een eng water, tuſſchen beyde leggende, oft over 't ys, als deſe engte toegevroſen was: want het is ſeker dat hier groote koude is, en ſtrenge winters ſijn. Drie dingen ſijn 'er, die my hier toe bewegen: 't eerſte dat de Japonners hun hair op de Tartariſche wijſe ſcheeren, en weynigh daer af behouden, en voort het overige glat afſchrapen, en 't hair van de kin met een tangetje uyttrecken; welcke twee dingen noyt by de Sineſen in gebruyck ſijn geweeſt: het tweede, dat de Japonners in 't ſpreken dickwijls de letters *D* en *R* gebruycken, het welck by de Sineſen niet gedaen wordt, om dat ſy deſe twee letters niet hebben. Wat de *R* aengaet, dit is een letter, die ſy nauwelijcks, ja oock ſonder nauwelijcks, konnen uytſpreken, hoe groote naerſtigheydt ſy oock doen: het derde, dat de Japonſche veel van de Sineſche tael verſchilt, en byna geen gemeenſchap met de ſelve heeft.

Doling van d'oorſprong der Japonners.

De gene dolen grootelijcks, die ſchrijven dat de Grooten en voornaemſten van Sina, die ſich weêrſpaltigh hadden getoont, naer *Japon* en naer d'andere eylanden geſonden wierden, en dat deſen, om hun oorſprong, die van de Sineſen was, te verbergen, byna alle hun ſeden en gewoonten veranderden; dewijl de Japonners hun Godsdienſt en letteren van de Sineſen hebben ontfangen, omtrent ſes hondert jaren na de geboorte van onſe Zalighmaker, gelijck ick klarelijck betoon in mijn Kort begrijp der Sineſche hiſtorien, van der ſelver oorſprong tot aen onſe tijden; hoewel de Japonners veel letters verandert, en anderen, tot meer gerijf, en tot beter verklaring van hun tael, daer by gevoeght hebben. Want men vindt geen gewach van deſe ballingen, oft van deſe banning in de hiſtorie van Sina, die echter oock de kleynſte dingen aenteeckent. Wyders, de kleederen, die de Japonners gebruycken, ſijn de ſelve, die de Sineſen tot aen de ſtam *Hana* gebruyckt hebben, onder de welcke men een netje bedacht, om 't hair te ſamen te bin-

IAPONIA REGNVM.

COREA

LEAO-TVNG.

PEN INSVLA.

OCEANVS CHINENSIS

OCCIDENS.

ORIENS.

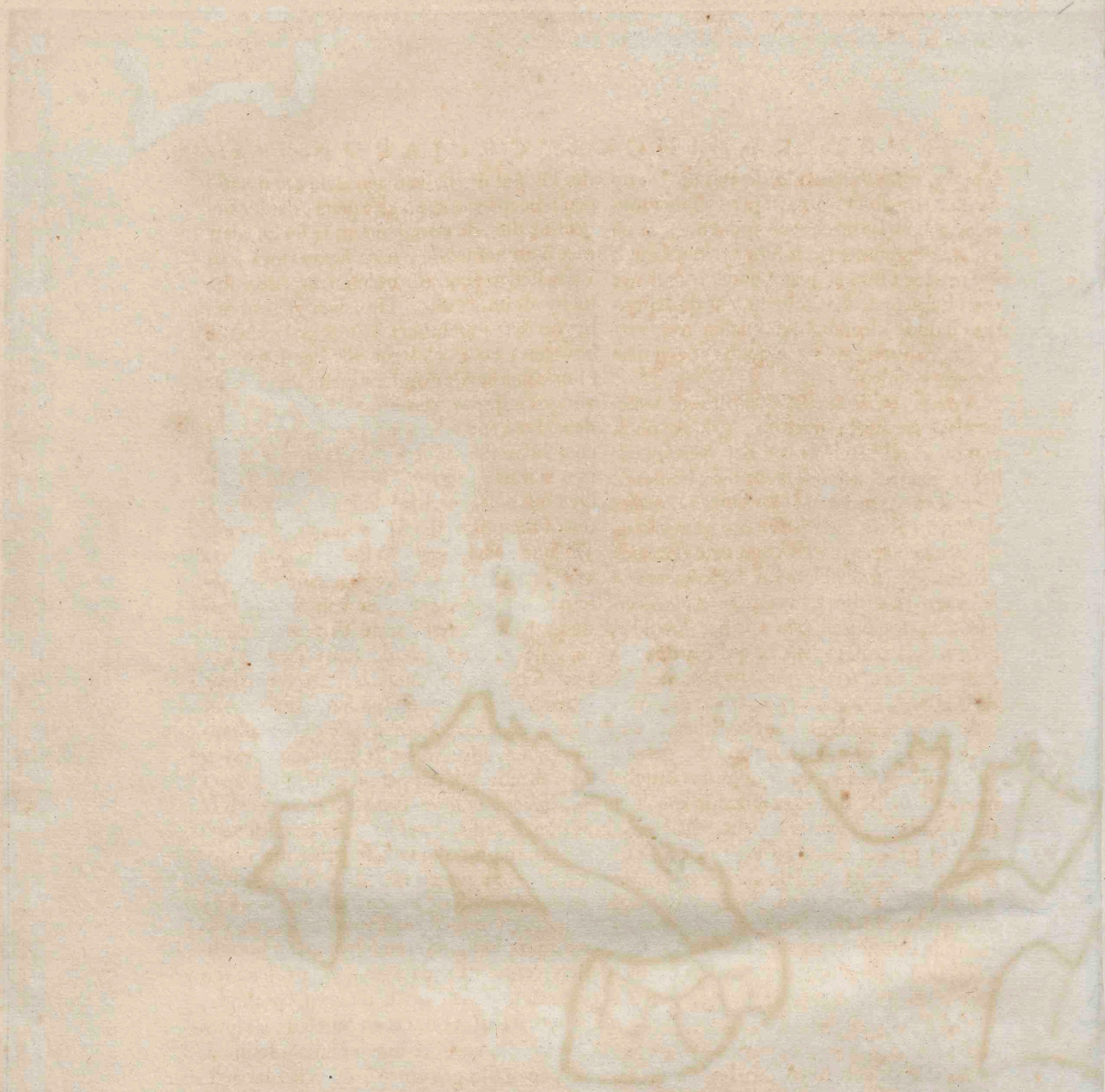
MERIDIES.

ESO.

Milliaria Iaponica quorum 30 unum gradum conficiunt

Milliaria Germanica quorum 15 uni gradui respondent

Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis & Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

binden, oock ſulcke kleederen, die tot op de hielen quamen,met lange en wijde mouwen, gelijck bonte boven-rocken, en noch andere dingen,die by de Sineſen in gebruyk ſijn, en toen hun aenvang namen; daer uyt men lichtelijck kan toonen, dat de Japonners d'oude kleeding der Sineſen niet verandert hebben, maer die noch tot aen deſe dagh behouden.

Waerachtiger gevoelen.

Voorts, in de Sineſche hiſtorien, welckers voornaemſte ſtucken, gelijck oock van de Landtbeſchrijving der Sineſen ick behouden met my gebracht heb, bemerck ick dat een groot getal van Sineſen, onder de Keyſer *Xius*, naer *Japon* ſijn getrocken, en daer gebleven,'t welck om deſe oorſaeck geſchiedde. Indien iemant der Keyſers van Sina om d'eer ſijner heerlijcke daden vermaert heeft geweeſt, ſoo was het *Xius*,die, geheel Sina ondergebracht hebbende, en daer meê niet vernoeght, voornamelijck de Tartars, en andere vreemde geburige volcken met oorlogh aengetaſt heeft: in voegen dat hy ſijn vloten naer de geburige eylanden ſond, en, door ſijn krijghsoverſten oock ſijn verwinnende wapenen tot in Indien, ja overal bracht. Maer hy, die ſoo groote voorſpoet en geluck hadt genoten, verviel tot deſe dwaesheydt, (het welck by de Grooten van Sina, onkundigh van een beter leven, ſeer gemeen is) dat hy meende eenigh genees-middel te vinden, oft te bedencken,daer door hy ſijn brooſch en verganckelijck leven eeuwigh ſou maken, en van de doot bevrijden. Hy deê dan vele en groote moeyten, en oock ſware koſten tot deſe ſaeck, gelijck ick elders bequamer verhael. Eyndelijck,een van ſijn zee-overſten, die in Japon had geweeſt, en daer geſien dat dit groot en treffelijck Lantſchap van ſeer weynigh menſchen,die noch ruw en woeſt waren, bewoont wierdt, bedroogh de Keyſer met een liſt,om daer een koninckrijck voor ſich op te rechten. Hy ſprack eerſt tot hem van een nieu gevonde landt, en ſeyde dat het gerucht ſekerlijck liep,dat men daer de genees-middel vondt, door 't welcke de menſchen onſterffelijck ſouden worden; maer dat hy, om dat t'ontdecken, drie hondert jongelingen, en oock ſoo veel huwbare maeghden voor ſich behoefde, die Goddelijck gevoorſchickt waren om deſe middel te vinden. *Xius* luyſterde gaerne naer deſe beuſelingen, en liet ſich alles wijs maken, op hope van de doot t'ontgaen, die hy als 't grootſte quaet vreeſde. Hy gaf dieshalven aen deſe zee-overſte een ſcheeps-vloot, en al 't gene, dat hy begeerde, die, de voorgenoemde ſes hondert met hem nemende, naer *Japon* trock, in 't geſelſchap van vele anderen,over de welcke hy als hooft was. Hy, daer gekomen, begon deſe vruchtbare ackers en landen te bouwen, en 't volck tot alle heusheydt en minnelijckheydt t'onderwijſen: en in deſer voegen is *Japon* een koninckrijck geworden. De gene, die weten van wat gewicht en achtbaerheydt de hiſtorie van Sina, en met wat naerſtigheydt ſy geſchreven is,(gelijck ick elders verhael) ſullen oock wel weten of men dit verhael behoort te gelooven. De Sineſen ſchrijven oock,dat de koningen van *Japon* gewent waren Gezanten en geſchencken aen de Keyſer van Sina te ſenden. Maer ſedert dat de Tartariſche Keyſer, de ſtichter van de ſtam *Juena*, geheel Sina ondergebracht, en van daer ſcheeps-vloten uytgeſonden hadt om in *Japon* te vallen, namen deſe gezantſchappen een eynde. Want de Japonners boden niet alleenelijck dappere tegenſtant, maer verdreven oock de Tartars, ſoo veel als ſy vinden konden, uyt het heel Landtſchap; ja ſoodanigh, dat ſy ſedert niet meer hebben durven pogen om daer in te komen, en verweten den Sineſen, als weerlooſen, om dat ſy onder de Tartars gebogen waren,hun blodigheyt, en ſchenen ten hooghſten vergramt; daer uyt ſedert haet en vyantſchap, en oock dickwijls oorlogh, tuſſchen de Japonners en Sineſen, geſproten is, die veeltijts tegen malkander in de wapenen ſijn gekomen, en vele plaetſen, voornamelijck aen de zee gelegen, wijd en breedt verwoeſt hebben, en inſonderheydt *Corea*,dat meermael met vuur en ſwaert verdelght is. Marcus Paulus Venetus handelt van deſe oorlogh, die de Tartars van de ſtam *Juena* tegen de Japonners gevoert hebben,gelijck oock van des ſelfs uytgang, maer alles ſeer kort.

Namen van Japon.

Wat de naem van *Japon* aengaet,ick heb niets, als dit eenige, daer by te voegen. De Sineſen noemen *Japon Gueique*, *Voçu* en *Gepuen*. D'eerſte naem koomt van dat deſe zee-overſte, die bedriegelijck van *Xius* naer *Japon* geſonden wierdt, van de Sineſche ſtam *Guei* was. *Voçu* is niet de naem van 't landt, maer van 't volck, daer meê ſy de Japonners noemen, als lieden van wanſchickelijcke tael, die ſy uyt ſpot, oft uyt al te groote verachting, deſe naem geven.

Maer

Maer d'eyge naem is *Gepuen*, 't welck oorſprong van de ſon, oft eerſte plaets van de ſon betekent: en het ſchijnt niet ſonder reden, dat de Sineſen *Japon* dus noemen, om dat 'et het uytterſte der bekende landen naer 't ooſten is, en de Sineſen dieshalven achten, dat dit het eerſt van alle landen de ſon ontfangt, vermits ſy ſien dat ſy van daer oprijſt: want ſy houden 't overige geen weerelt te weſen, ja oock dat de ſon daer niet rondtom loopt. En om deſe oorſaeck noemen de Sineſen de landen, die weſtwaerts dicht aen hen leggen, oft de geweſten, die van daer naer 't weſten ſtrecken, *Jeuco*, dat is, duyſter-dal, in 't welck, gelijck ſy meenen, de ſon ſich des nachts verſchuylt. De naem, daer meê de Japonners ſich ſelven noemen, verſchilt oock niet veel, als in de uytſpraek, vermidts ſy *Gipuen* ſeggen. Marcus Paulus noemt dit landt *Zipangri*, naer de wijſe der Tartars, die de letter *R* daer onder mengen, 't welck even ſoo veel is, als oft men *Gepuengin* ſeyde: *Ge* betekent ſon, *Puen* oorſprong, en *Gin* menſch. Maer ick kan niet begrijpen waerom *Japon* oock *Chryſe* genoemt wordt: dit is miſſchien een Tartariſche naem, daer meê ſy *Japon* noemen, gelijck Sina *Catay*. En indien ick hier af iets ſeker beſpeur, ſelf by de Tartars, by de welcke ick hope te reyſen, ſoo ſal ick niet lang wachten met het ſelve in dit boeck te voegen. Neem ondertuſſchen, vriendelijcke Leſer, onſe pogingen en arbeyt in 't goede, en vaer lang wel.

Alles tot GODS *grootſte eer; welcke is en blijft ſonder*

EYNDE.

REGISTER

der

LANGTEN en BREEDTEN

Van alle plaetſen des Rijks Sina, welcke in onſe Kaerten vertoont worden, begrijpende alleen de gene, die met graften en muren omringht zijn. Den eerſten Meridiaen oft Middel-lijn ſtel ick door de Koninglijke hooft-ſtadt Peking, daer ſich al d'overige naer voegen:

De ooſtelijckſte zijden worden met een O, *en de weſtelijckſte met een* W *aengeweſen.*

PEKING de I. PROVINTIE.

Namen.	*Langte.*		*Breedte.*		*Zijde.*
I. *Koninglijcke Stadt.*	*grad.*	*min.*	*grad.*	*min.*	
XUntien Xuny	0	0	40	0	-
	0	9	40	12	O
Changping	0	9	40	10	W
Leanghiang	0	19	39	40	W
Mieyun	0	28	40	5	O
Hoaijo	0	5	40	15	W
Kugan	0	15	39	30	O
Iungcing	0	9	39	22	O
Tunggan	0	4	39	33	O
Hiangho	0	22	39	35	O
Tung ⊙	0	8	39	54	O
Sanho	0	19	39	45	O
Vucing	0	25	39	25	O
Paoti	0	36	39	27	W
Cho ⊙	0	38	39	30	W
Fangxan	0	33	39	46	W
Pa ⊙	0	14	39	20	O
Vengan	0	6	39	5	O
Taching	0	6	39	0	W
Paoting	0	0	39	20	-
Ki ⊙	0	36	39	3	O
Iotien	0	43	39	47	O
Fungjung	0	57	39	32	O
Cunhoa	0	52	39	56	O
Pingko	0	26	39	55	O
Que	0	15	39	40	O
De II. *Stadt.*					
PAoting Muonching	1	46	39	20	W
	1	51	39	28	W
Ganſo	1	26	39	20	W
Tinghing	1	52	39	42	W
Sinching	0	46	39	20	W
T'ang	2	25	39	10	W
Poye	1	42	39	6	W
Kingtu	2	7	39	10	W
Iungching	0	58	39	36	W
Huon	2	10	39	35	W
Ly	1	26	39	5	W
Hiung	0	56	39	10	W

Namen.	*Langte.*		*Breedte.*		*Zijde.*
	grad.	*min.*	*grad.*	*min.*	
Khi ⊙	2	0	38	57	W
Xinçe	1	54	38	44	W
Tunglo	2	10	38	50	W
Gan ⊙	1	10	39	12	W
Caoyang	1	15	39	3	W
Singan	1	8	39	25	W
Pe ⊙	1	30	39	36	W
Laixui	1	16	39	40	W
De III. *Stadt.*					
HOkien Hien	0	30	38	50	W
	0	44	38	46	W
Heuching	0	49	38	24	W
Soning	0	52	39	0	W
Ginkieu	0	32	39	6	W
Kiaoho	0	0	38	20	-
Cing	0	0	38	42	-
Hingci	0	5	38	32	O
Cinghai	0	12	38	55	O
Ningcin	0	3	38	0	O
King ⊙	0	25	38	20	W
Ukiao	0	18	38	0	W
Tungquang	0	0	38	10	-
Kunching	0	51	37	56	W
Çang ⊙	0	16	38	29	O
Nanpi	0	20	38	20	O
Ienxan	0	40	38	25	O
Kingyun	0	15	38	8	O
De IV. *Stadt.*					
CHinting Cingking	2	36	38	40	W
	3	10	38	28	W
Hoëlo	3	0	38	42	W
Lingxeu	3	6	38	50	W
Khoching	2	48	38	15	W
Loching	2	16	38	36	W
Vukie	2	13	38	45	W
Pingxan	3	24	38	33	W
Heuping	3	40	39	6	W
Ting ⊙	2	26	39	0	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Sinlo	2 .	23	38 .	50	w
Ki ⊙	1 .	26	38 .	5	w
Nancung	1 .	39	37 .	56	w
Sinho	1 .	56	38 .	6	w
Çaokiang	1 .	15	38 .	0	w
Vuye	1 .	18	38 .	20	w
Cyn ⊙	2 .	0	38 .	30	w
Ganp'ing	1 .	32	38 .	43	w
Iaoyang	1 .	13	38 .	45	w
Vukiang	1 .	6	38 .	36	w
Chao ⊙	2 .	30	38 .	20	w
Pehiang	2 .	20	38 .	5	w
Lungping	2 .	6	38 .	15	w
Caoye	2 .	33	38 .	11	w
Linching	2 .	28	38 .	28	w
Çan Hoang	3 .	0	38 .	20	w
Ningçin	2 .	14	38 .	23	w
Xin ⊙	1 .	28	38 .	30	w
Hengxui	1 .	38	38 .	14	w
Yuenxi	2 .	40	38 .	26	w
De V. Staät.					
XUnte	3 .	7	37 .	50	w
Xaho	3 .	10	37 .	35	w
Nanho	2 .	53	37 .	48	w
P'inghiang	2 .	44	37 .	37	w
Quangçung	2 .	30	37 .	50	w
Kiulo	2 .	11	37 .	45	w
Thangxan	2 .	54	38 .	5	w
Nuikieu	3 .	10	38 .	0	w
Gin	2 .	42	37 .	56	w
De VI. Stadt.					
QUangping	2 .	34	37 .	25	w
Kio Cheu	1 .	56	37 .	24	w
Fihiang	2 .	20	37 .	15	w
Kiçe	2 .	20	37 .	33	w
Hantan	3 .	10	37 .	23	w
Quangp'ing	2 .	30	37 .	0	w
Chinggan	3 .	0	37 .	8	w
Guei	1 .	42	37 .	40	w
Cingho	1 .	20	37 .	36	w
De VII. Stadt.					
TAming	1 .	56	36 .	56	w
Taming	1 .	56	36 .	44	w
Nanlo	2 .	0	36 .	31	w
Guei	2 .	18	36 .	46	w
Cingfung	2 .	15	36 .	26	w
Nuihoang	2 .	36	36 .	40	w
Siún	3 .	0	36 .	30	w
Hoa	2 .	43	36 .	20	w
Kaï ⊙	1 .	56	36 .	20	w
Changyuen	2 .	26	36 .	6	w
Tungming	2 .	2	36 .	7	w
De VIII. Stadt.					
IUngping	1 .	34	40 .	0	o

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Ciengan	1 .	20	40 .	3	o
Vúning	1 .	50	39 .	57	o
Changly	1 .	47	39 .	38	o
Lo ⊙	1 .	18	39 .	40	o
Loting	1 .	30	39 .	35	o
Krijgs-Stadt.					
Siven	1 .	30	40 .	30	w
Krijgs-Veſtingen.					
YEnking	0 .	23	40 .	20	w
Iungning	0 .	6	40 .	24	w
Paogan	1 .	0	40 .	10	w
Voornaemſte Fortreſſen.					
XAnghai	2 .	18	39 .	30	o
Tiencin	0 .	50	38 .	52	o
Mindere.					
VUning	3 .	6	40 .	50	w
Iuncheu	0 .	26	40 .	56	w
Chechi'ng	1 .	13	41 .	0	w
Changgan	1 .	0	40 .	26	w
Lungmuen	1 .	29	40 .	50	w
Caïping	0 .	47	41 .	5	w
Vanciven ter rechter zijde	2 .	36	40 .	25	w
Vanciven ter ſlincker zijde	1 .	56	40 .	29	w
Yu	2 .	0	39 .	33	o
Iungping	1 .	35	39 .	48	o

XANSI de II. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.

TAiyven	4 .	35	38 .	33	w
Taiyven	5 .	0	38 .	28	w
Iuçu	4 .	20	38 .	25	w
Taco	4 .	40	38 .	9	w
K'i	4 .	39	38 .	23	w
Siukeu	5 .	0	38 .	17	w
Cingyuen	4 .	56	38 .	6	w
Kiaoching	5 .	30	38 .	27	w
Venxui	5 .	47	38 .	25	w
Xeuyang	4 .	20	38 .	39	w
Yu	3 .	50	38 .	45	w
Cinglo	5 .	45	39 .	0	w
Hokio	6 .	10	39 .	26	w
Pingting ⊙	3 .	55	38 .	15	w
Loping	3 .	40	38 .	34	w
Che ⊙	4 .	55	38 .	57	w
Tingſiang	4 .	36	39 .	0	w
Tai ⊙	4 .	45	39 .	22	w
Utai	4 .	20	39 .	9	w
Kiechi	4 .	20	39 .	30	w
Cofan ⊙	6 .	20	39 .	15	w
Fan	6 .	5	39 .	6	w
Hing	6 .	30	38 .	55	w
Paote ⊙	6 .	36	39 .	32	w
Hiang	4 .	11	38 .	52	w

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
De II. Stadt.	grad.	min.	grad.	min.	
PIngyang	5 .	58	37 .	19	W
Siangling	6 .	7	37 .	12	W
Hungtun	5 .	52	37 .	27	W
Feuxan	5 .	35	37 .	44	W
Chaoching	5 .	45	37 .	27	W
T'aiping	6 .	4	36 .	55	W
Yoiang	5 .	30	37 .	35	W
Iecching	5 .	40	36 .	33	W
Kiöyao	5 .	45	36 .	53	W
Fuensi	6 .	12	37 .	42	W
P'u	6 .	40	37 .	25	W
P'u ⊙	7 .	28	36 .	27	W
Lincin	7 .	11	36 .	28	W
Yungho	7 .	12	36 .	47	W
Yxi	6 .	49	36 .	38	W
Van Civen	7 .	0	36 .	28	W
Hocin	7 .	25	36 .	50	W
Kiai ⊙	7 .	5	36 .	20	W
Ganye	6 .	40	36 .	22	W
Hia	6 .	27	36 .	27	W
Venhi	6 .	16	36 .	30	W
Pinglo	6 .	31	36 .	10	W
Iuiching	7 .	11	36 .	4	W
Kiang ⊙	6 .	18	36 .	50	W
Ciexan	6 .	29	36 .	49	W
Kiang	6 .	10	36 .	35	W
Yuenkio	5 .	32	36 .	9	W
Ho ⊙	5 .	50	37 .	40	W
Kie ⊙	7 .	13	37 .	11	W
Hiangning	6 .	56	37 .	8	W
Cie ⊙	6 .	44	37 .	45	W
Taning	7 .	22	37 .	25	W
Xeleu	7 .	20	38 .	3	W
Yungho	7 .	20	37 .	44	W
De III. *Stadt.*					
TAitung	4 .	10	40 .	20	W
Hoaigin	4 .	15	40 .	11	W
Hoenyuen	3 .	50	40 .	0	W
Ing ⊙	4 .	7	40 .	0	W
Xanin	4 .	20	39 .	52	W
So ⊙	5 .	14	39 .	43	W
Maye	5 .	0	39 .	50	W
Guei ⊙	3 .	0	40 .	0	W
Quangling	3 .	6	39 .	50	W
Quangchang	3 .	30	39 .	57	W
Lingkieu	3 .	28	39 .	44	W
De IV. *Stadt.*					
LVgan	4 .	20	37 .	13	W
Changçu	4 .	38	37 .	8	W
Tunlieú	4 .	16	37 .	28	W
Siangheng	4 .	29	37 .	20	W
Luching	4 .	10	37 .	13	W
Huquan	3 .	59	37 .	8	W
Liching	3 .	50	37 .	20	W
P'ingxun	3 .	55	36 .	56	W

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
De V. Stadt.	grad.	min.	grad.	min.	
FVencheu	6 .	0	38 .	10	W
Hiâoy	6 .	11	38 .	6	W
Pingjão	5 .	36	38 .	10	W
Kiaihieu	5 .	45	38 .	0	W
Ninghiang	6 .	45	38 .	10	W
Lingxe	6 .	30	38 .	20	W
Iungning ⊙	6 .	30	38 .	30	W
Lin	6 .	40	38 .	35	W
I. *Mindere Stadt.*					
SIn ⊙	4 .	50	37 .	40	W
Siniven	5 .	10	37 .	30	W
Vuhiang	4 .	46	37 .	52	W
II. *Mindere Stadt.*					
LEâo	4 .	0	37 .	56	W
Iuxe	4 .	22	37 .	54	W
Hoxun	3 .	30	38 .	10	W
III. *Mindere Stadt.*					
ÇE	4 .	18	36 .	33	W
Caoping	4 .	17	36 .	48	W
Iangching	4 .	48	36 .	36	W
Linchuen	4 .	8	36 .	54	W
Sinxui	5 .	14	36 .	56	W
Sterckten.					
GUeiyven	5 .	0	40 .	10	W
Ieuguei	4 .	53	40 .	25	W
Çoguei	4 .	35	40 .	22	W
Maye	5 .	10	40 .	0	W
Vanglin	5 .	25	40 .	28	W
Iangho	3 .	52	40 .	33	W
Caoxan	4 .	0	40 .	10	W
Tiencheng	3 .	32	40 .	28	W
Chinlu	3 .	40	40 .	10	W
Cingyven	5 .	38	40 .	16	W
P'inglu	5 .	50	40 .	15	W
Chungtun	6 .	9	40 .	8	W
Gentung	6 .	16	40 .	0	W
Tungxing	6 .	0	39 .	56	W

XENSI de III. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
SIgan	8 .	18	35 .	50	W
Hienyang	8 .	26	36 .	0	W
Hingping	8 .	39	36 .	11	W
Linchang	8 .	5	35 .	40	W
Kingyang	8 .	13	35 .	57	W
Caoling	8 .	4	36 .	6	W
Hu	8 .	25	35 .	44	W
Lant'ien	7 .	53	35 .	31	W
Livo	8 .	40	35 .	28	W
Xang ⊙	7 .	34	35 .	10	W
Chingan	8 .	16	35 .	8	W
Tung ⊙	7 .	40	36 .	14	W
Chaoye	7 .	34	36 .	14	W
Hoyang	7 .	34	36 .	28	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Ching Ching	7	43	36	30	W
Pexui	7	56	36	36	W
Hanching	7	36	36	41	W
Hoa ⊙	7	46	35	49	W
Hoayu	7	34	35	52	W
Gueinan	7	49	35	41	W
P'uching	7	46	36	0	W
Conan	7	29	35	29	W
Xanyang	7	30	35	1	W
Xangnan	7	45	35	0	W
Yao ⊙	8	5	36	21	W
Sanyven	7	58	36	15	W
T'ungquon	7	59	36	39	W
FuP'ing	7	48	36	10	W
Kien ⊙	8	38	36	27	W
Fungciuen	8	29	36	24	W
Vucung	8	51	36	9	W
Iungxeu	8	34	36	36	W
Fuen ⊙	8	34	36	47	W
Xunhoa	8	10	36	45	W
Xanxui	8	24	36	42	W
Changuu	8	23	36	54	W
De II. *Stadt.*					
FUngciang	9	15	36	20	W
K'ixan	9	3	36	28	W
Paoki	9	28	36	9	W
Fufung	8	52	36	26	W
Mui	9	9	35	59	W
Linyeu	9	10	36	40	W
Lung ⊙	9	45	36	25	W
Pingyang	9	29	36	25	W
De III. *Stadt.*					
HAnchung	9	52	34	20	W
Paoching	10	0	34	30	W
C'hingcu	9	39	34	25	W
Yang	9	29	34	14	W
Sihiang	9	12	34	0	W
Fung	9	43	35	23	W
Mien	10	6	34	45	W
Ningkiang ⊙	10	3	35	13	W
Lioyang	10	6	34	54	W
Hinggan ⊙	8	16	34	26	W
Pingli	7	58	33	57	W
Xeciven	8	21	34	0	W
Sinyang	7	54	34	5	W
Hanyn	8	41	34	3	W
Peho	7	44	33	50	W
Çuyang	8	0	34	24	W
De IV. *Stadt.*					
PIngleang	9	41	37	12	W
Çungsin	9	31	37	2	W
Hoating	9	56	37	4	W
Chinyven	10	5	37	37	W
Kuyven ⊙	10	7	37	18	W
King ⊙	9	10	37	6	W
Lingt'ai	9	3	36	56	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Choangleang	10	15	37	0	W
Lungte	10	13	37	10	W
Cingning ⊙	10	30	37	11	W
De V. *Stadt.*					
CVngch'ang	11	34	36	51	W
Ganting	11	21	37	9	W
Hoeining	11	20	37	25	W
T'ungguei	11	20	36	52	W
Chang	11	36	36	52	W
Ningyven	10	58	36	38	W
Fokiang	11	0	37	0	W
Siho	10	30	36	2	W
Ching	10	30	35	28	W
C'in ⊙	10	44	36	20	W
C'ingan	10	46	36	32	W
C'ingxui	10	11	36	20	W
Li	10	12	35	47	W
Kiai ⊙	12	16	34	55	W
Vèn	12	14	34	40	W
Hoei ⊙	10	9	35	34	W
Lèangtang	9	51	35	40	W
De VI. *Stadt.*					
LInyao	12	6	36	47	W
Gueiyven	11	52	36	44	W
Lan ⊙	12	20	37	4	W
Kin	11	57	37	24	W
Ho ⊙	13	4	36	50	W
De VII. *Stadt.*					
KIngyang	9	6	37	27	W
Hoxi	8	53	37	20	W
Hoan	9	15	37	40	W
Ning ⊙	8	54	37	5	W
Chinning	8	43	37	15	W
De VIII. *Stadt.*					
IEngan	8	20	37	37	W
Ganfai	8	10	37	32	W
Canciven	8	16	37	20	W
Ganting	8	16	38	8	W
Paogan	8	29	38	2	W
Ychuen	7	56	37	2	W
Ienchuen	8	2	37	57	W
Ienchang	7	42	37	37	W
C'ingkien	7	52	37	52	W
Feu ⊙	8	15	37	9	W
Cochuen	8	0	37	13	W
Chungpu	8	5	36	56	W
Ykiun	8	0	36	50	W
Suite ⊙	7	50	38	14	W
Miche	7	41	38	40	W
Kia ⊙	7	25	39	0	W
Vpao	7	26	38	38	
Xinmo	6	50	39	20	
Fuco	6	35	39	17	

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
Krijgs-ſteden.	grad.	min.	grad.	min.	
SOcheu ⊙	16	55	38	48	W
Xacheu ⊙	15	24	38	40	W
Xancheu ⊙	15	4	38	28	W
Yaocheu ⊙	12	50	35	48	W
Mincheu ⊙	12	6	36	0	W
Leangcheu ⊙	13	30	38	5	W
Veſtingen.					
IUngchang ⊙	13	56	38	5	W
Choanglang	13	0	38	4	W
Sining	14	6	37	20	W
Chiny ⊙	16	7	39	4	W
Culang ⊙	13	0	37	40	W
Ninghia	10	20	38	50	W
Ninghiachung	11	10	38	40	W
Cinglu	11	3	38	8	W
Yulin	7	30	39	20	W
Chinfan	13	24	38	50	W
Xetu	12	57	37	55	W
Hantung	15	50	38	30	W
Pinglu	10	10	39	0	W
Mingxa	11	0	38	33	W
Guei	10	50	38	36	W
Sengguei	10	0	38	56	W
Semuen	6	36	40	0	W
Kint'ang	8	6	38	50	W
Haoma	9	3	38	20	W
Pecho	9	28	38	16	W
Taxun	9	48	38	16	W
Pukive	10	10	38	15	W
Miço	7	6	39	40	W
Kleyne Sterckten.					
CHangyu	10	47	33	44	W
Yuchin	10	49	34	10	W
Chintao	11	12	35	0	W
Pinglo	11	40	35	12	W

XANTUNG de IV. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
CInan	0	30	37	0	O
Chankieu	0	45	37	10	O
Ceup'ing	0	54	36	50	O
Changxan	1	4	37	8	O
Sinching	1	16	37	10	O
Ciho	0	30	37	20	O
Citung	0	58	37	15	O
Ciyang	0	45	37	20	O
Chichuen	1	0	37	0	O
Iuching	0	10	37	19	O
Linye	0	36	37	35	O
Changcing	0	13	36	56	O
Fiching	0	12	36	46	O
Cingching	1	12	37	30	O
Ling	0	26	37	46	W
T'aigan ⊙	0	43	36	36	O

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
	grad.	min.	grad.	min.	
Sintai	1	15	36	19	O
Laiúú	1	2	36	35	O
Te ⊙	0	34	37	42	W
Tep'ing	0	20	37	50	O
P'ingyven	0	0	37	28	
Vuting ⊙	1	0	37	44	O
Yangſin	1	12	37	50	O
Haifung	1	7	37	57	O
Loling	0	46	37	50	O
Xangho	0	53	37	33	O
Pin ⊙	1	22	37	40	O
Licin	1	30	37	45	O
Chenhoa	1	23	37	51	O
P'uta'i	1	30	37	32	O
De II. *Stadt.*					
YEncheu	0	15	36	18	O
Kiocheu	0	14	36	8	O
Ningyang	0	16	36	30	O
Ceu	0	13	36	0	O
T'eng	0	36	35	46	O
Ye	1	2	35	33	O
Kinhiang	0	18	35	58	W
Yut'ai	0	0	35	50	-
Tan	0	45	35	38	W
Chinguu	0	55	35	56	W
Çao ⊙	1	34	36	2	W
Çao	1	32	35	40	W
Tingt'ao	1	20	35	50	W
Cining ⊙	0	0	36	5	-
Kiaciang	0	40	36	14	W
Kiuye	0	26	36	5	W
Kiunching	0	59	36	24	W
Tungp'ing ⊙	0	5	36	34	W
Venxang	0	10	36	20	W
Tungo	0	12	36	45	W
P'ingyn	0	25	36	25	O
Iangco	0	46	36	40	W
Xeuchang	0	34	36	40	W
Y ⊙	1	22	35	28	O
T'anching	1	35	35	14	O
Fi	1	0	35	48	O
Suxui	0	40	36	0	O
De III. *Stadt.*					
TUngchang	0	52	37	3	W
Tangye	1	8	37	6	W
Pop'ing	0	16	37	5	W
Choangping	0	18	36	56	W
Kieu	1	16	37	18	W
Sin	1	6	36	44	W
C'ingp'ing	0	40	37	10	W
Keu	1	34	36	54	W
Lincing ⊙	0	52	37	26	W
Quont'ao	1	33	37	10	W
Caot'ang ⊙	0	0	37	13	-
Gen	0	33	37	28	W
Hiacin	0	22	37	14	

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Vuching	0	41	37	36	W
Po ⊙	1	24	36	28	W
Fan	1	8	36	26	W
Quonching	1	37	36	34	W
Chaoching	1	26	36	44	W
De IV. *Stadt.*					
CIncheu	1	30	36	36	O
CLinchi	1	20	36	56	O
Pohing	1	32	37	10	O
Caoyven	1	30	37	22	O
Logan	1	43	37	14	O
Xeuquang	2	0	37	4	O
Changlo	1	44	37	3	O
Linkiu	1	43	36	47	O
Gankieu	1	48	36	23	O
Chuching	1	59	36	3	O
Mungyn	1	27	36	3	O
Kiu ⊙	1	39	35	54	O
Yxui	1	40	36	14	O
Gechao	2	4	35	45	O
De V. *Stadt.*					
TEngcheu	3	26	37	20	O
THoang	4	0	37	3	O
Foxan	4	12	36	56	O
Leuhia	4	7	36	40	O
Chaoyuen	3	32	36	6	O
Laiyang	3	40	36	50	O
Ninghai ⊙	4	40	37	4	O
Venteng	4	51	36	57	O
De VI. *Stadt.*					
LAicheu	3	9	36	57	O
LPingtu ⊙	2	58	36	26	O
Vi	2	6	36	50	
Changye	2	30	36	56	O
Kiao ⊙	3	2	35	46	O
Caomie	2	23	36	27	O
Ciemie	3	13	36	21	O
Sterckten.					
NIngc'ing	4	55	36	18	O
NCinghai	5	10	36	20	O
Chingxan	5	21	36	55	O
Gueihai	5	0	37	11	O
Sanxan	3	25	36	6	O
Kixan	4	27	37	13	O
Civenxan	3	8	35	54	O
Mauan	3	14	36	2	O
Syaoye	5	20	37	7	O
Haiçang	2	57	36	57	O
Punglai	3	50	37	10	O
Chin	4	4	37	25	O
Xechin	3	45	37	24	O
Haiuon	1	56	37	50	O
Siaoching	1	54	37	35	O

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
HONAN de V. PROVINTIE.					
Hooft-ſtadt.					
CAifung	2	54	35	50	W
CChinlieu	2	40	35	47	W
Ki	2	33	35	36	W
Tunghiu	2	50	35	34	W
Taikang	2	22	35	13	W
Gueixi	3	3	35	36	W
Gueichuen	3	12	35	14	W
Ienling	2	52	35	13	W
Fukeu	3	4	35	6	W
Chungmeu	3	16	35	42	W
Iangúú	3	16	36	6	W
Iuenúú	3	30	35	58	W
Fungkieu	2	52	36	6	W
Iencin	3	30	36	9	W
Laniang	2	32	35	57	W
Chin ⊙	2	21	34	48	W
Xangxui	2	39	34	41	W
Sihoa	2	50	34	51	W
Hiangching	2	8	34	30	W
Xinkieu	2	0	34	16	W
Hiu ⊙	3	36	35	6	W
Linyú	3	30	34	52	W
Siangching	3	47	34	53	W
Ienching	3	17	34	46	W
Changco	3	29	35	19	W
Iu ⊙	3	55	35	24	W
Sinching	3	40	35	26	W
Ching ⊙	3	35	35	46	W
Mie	4	4	35	26	W
Iungyang	3	43	35	52	W
Iungçe	3	54	36	0	W
Hoin	4	14	35	50	W
Súxúi	4	8	35	34	W
Ifung	2	21	35	56	W
De II. *Stadt.*					
QUeite	1	32	35	10	W
QNingling	1	46	35	11	W
Loye	1	44	34	45	W
Hiaye	0	55	35	17	W
Iungching	0	46	35	12	W
Iúching	1	20	35	20	W
Ciu ⊙	2	7	35	34	W
Hiaoching	2	4	35	51	W
Xeching	2	4	35	12	W
De III. *Stadt.*					
CHangte	3	26	37	0	W
CTanging	3	20	36	52	W
Linchang	3	22	37	18	W
Lin	3	40	37	7	W
Çu ⊙	3	25	37	18	W
Vugan	3	42	37	32	W
Xe	4	0	37	40	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De IV. *Stadt.*					
Gueihoei	3 .	20	36 .	30	W
Çoching	3 .	26	36 .	21	W
Sinhiang	3 .	39	36 .	26	W
Hoekia	3 .	56	36 .	27	W
Ki	3 .	17	36 .	38	W
Hoei	3 .	38	36 .	36	W
De V. *Stadt.*					
Hoaiking	4 .	35	36 .	10	W
Ciyúen	5 .	8	36 .	10	W
Sieúúú	4 .	6	36 .	16	W
Vuche	4 .	12	36 .	8	W
Meng	4 .	50	36 .	4	W
Ven	23 .	23	36 .	7	W
De VI. *Stadt.*					
Honan	5 .	5	35 .	38	W
Ienfu	4 .	42	35 .	40	W
Cung	4 .	30	35 .	50	W
Mengcing	4 .	50	35 .	50	W
Yyang	5 .	30	35 .	2	W
Tengfung	4 .	34	35 .	20	W
Iungning	6 .	0	35 .	17	W
Singan	5 .	24	35 .	52	W
Mienchi	5 .	50	35 .	48	W
Cao	4 .	46	35 .	26	W
Xen ō	6 .	30	35 .	53	W
Lingpao	6 .	50	35 .	53	W
Xeuhiang	7 .	20	35 .	56	W
Luxi	6 .	28	35 .	4	W
De VII. *Stadt.*					
Nanyang	5 .	15	33 .	53	W
Chinp'ing	5 .	25	33 .	50	W
T'ang	4 .	37	33 .	50	W
Pieyang	4 .	15	33 .	57	W
T'ungpe	3 .	55	33 .	44	W
Nanchao	5 .	35	34 .	0	W
Teng ⊙	5 .	42	33 .	40	W
Nuihiang	6 .	27	34 .	2	W
Sinye	5 .	25	33 .	55	W
Chechuen	5 .	54	33 .	35	W
Yu ⊙	4 .	34	34 .	20	W
Vuyang	3 .	35	34 .	23	W
Ye	4 .	12	34 .	41	W
De VIII. *Stadt.*					
Iuning	2 .	56	33 .	53	W
Xangçai	2 .	59	34 .	13	W
Sip'ing	3 .	29	34 .	13	W
Sinçai	2 .	29	33 .	41	W
Suiping	3 .	16	34 .	3	W
Chinyang	2 .	59	33 .	33	W
Sinyang ⊙	3 .	22	33 .	20	W
Loxan	3 .	0	33 .	21	W
Kioxan	3 .	17	33 .	40	W
Quang ⊙	1 .	50	33 .	20	W
Quangxan	2 .	2	33 .	13	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Cuxi	1 .	20	33 .	24	W
Sie	2 .	15	33 .	30	W
Xangching	2 .	0	33 .	46	W
Een geringe Stadt.					
Iuo	4 .	57	35 .	5	W
Luxan	5 .	35	34 .	45	W
Kia	4 .	25	34 .	50	W
Paofung	4 .	46	34 .	36	W
Yyang	5 .	6	35 .	13	W
SUCHUEN de VI. PROVINTIE.					
Hooft-ſtadt.					
Chingtu	12 .	38	30 .	47	W
Xoanglieu	13 .	7	30 .	34	W
Venkiang	12 .	55	30 .	45	W
Sinfan	13 .	13	30 .	56	W
Sintu	13 .	2	30 .	55	W
Kint'ang	12 .	30	30 .	56	W
Ginxeu	12 .	26	30 .	40	W
Cingping	12 .	20	31 .	0	W
P'i	13 .	15	30 .	46	W
Çu	12 .	5	30 .	22	W
Nuikiang	11 .	58	30 .	6	W
Quon	13 .	34	30 .	55	W
P'eng	12 .	49	31 .	45	W
Çungning	13 .	23	31 .	41	W
Gan	13 .	8	31 .	16	W
Kien ⊙	12 .	23	30 .	26	W
Çuyang	12 .	24	30 .	16	W
Çungking	12 .	58	30 .	27	W
Sincin	12 .	35	30 .	24	W
Han ⊙	12 .	32	31 .	22	W
Xefang	12 .	48	31 .	0	W
Miencho	12 .	55	31 .	13	W
Teyang	12 .	48	31 .	30	W
Mien ⊙	12 .	5	31 .	40	W
Changming	12 .	15	31 .	31	W
Lokiang	12 .	40	31 .	12	W
Mieu ⊙	13 .	42	31 .	40	W
Venchuen	13 .	36	31 .	22	W
Quei ⊙	13 .	55	31 .	40	W
Pao	14 .	0	31 .	28	W
De II. *Stadt.*					
PAoning	11 .	0	31 .	53	W
Çangki	11 .	7	32 .	10	W
Nanpu	11 .	1	31 .	38	W
Quangyven	10 .	53	32 .	34	W
Pa ⊙	10 .	25	32 .	0	W
Chaohoa	11 .	15	33 .	10	W
Tungkiang	10 .	0	33 .	0	W
Kien ⊙	11 .	24	32 .	42	W
Çutung	10 .	40	32 .	30	W
Nankiang	11 .	35	31 .	55	W

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
De III. Stadt.	grad.	min.	grad.	min.	
XUnking	10	40	31	17	W
Sike	11	3	31	15	W
Fung ⊙	10	10	31	33	W
Inngxan	10	25	31	20	W
Ylung	10	26	31	40	W
Quanggan ⊙	10	14	31	0	W
Kiu	9	57	31	5	W
Tacho	9	46	31	27	W
Gochi	10	29	30	48	W
Linxui	10	16	30	49	W
De IV. Stadt.					
SIucheu	12	26	29	13	W
Kingfu	12	32	29	3	W
Fuxun	12	11	29	23	W
Nanki	11	47	29	7	W
Hinguen	11	53	28	53	W
Changning	12	5	28	36	W
Iunlien	12	45	28	43	W
Cung	12	42	28	30	W
Cao	13	5	28	33	W
Lungchang	12	18	28	44	W
De V. Stadt.					
CHungking	10	23	30	23	W
Kiangcin	10	40	30	19	W
Changxeu	9	46	30	24	W
Taço	11	10	30	39	W
Iungchuen	11	16	30	0	W
Sankiu	11	30	30	35	W
Iungchang	11	33	29	46	W
Kikiang	10	40	29	48	W
Nanchuen	9	50	30	50	W
Kiuckiang	8	37	30	17	W
Ho ⊙	10	56	30	50	W
Tungleang	11	28	30	15	W
Tingyven	11	8	31	0	W
Piexan	10	57	29	55	W
Chung ⊙	9	20	30	51	W
Fungtu	10	0	30	34	W
Tienkiang	9	34	31	0	W
Feu ⊙	10	0	29	45	W
Vulung	10	4	30	0	W
Pengxui	9	30	29	57	W
De VI. Stadt.					
QVeicheu	8	3	31	3	W
Coxan	7	38	31	24	W
Tachang	8	3	31	42	W
Taning	8	20	31	45	W
Iunyang	9	0	30	52	W
Van	8	42	31	0	W
C'ai	8	47	31	40	W
Ta ⊙	9	18	31	38	W
Sinning	9	32	31	47	W
Leangxan	9	0	31	20	W
Kienxi	7	56	30	24	W
Tunghiang	9	9	32	10	W
T'aip'ing	8	20	31	3	W

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
De VII. Stadt.	grad.	min.	grad.	min.	
LVnggan	12	10	32	45	W
Kiangyeu	12	10	32	20	W
Xeciven	12	30	32	34	W
De VIII. Stadt.					
Mahu	13	19	29	5	W
I. Mindere Stadt.					
TAngchuen ⊙	11	57	31	13	W
Xehung	11	16	31	12	W
Ienting	11	39	31	21	W
Chungkiang	12	5	30	51	W
Suining	11	26	30	50	W
Fungki	11	30	31	10	W
Sango	11	45	30	30	W
Lochi	11	50	30	40	W
II. Mindere Stadt.					
MVicheu	12	42	30	18	W
Pengxan	12	56	30	20	W
Tanleng	12	44	30	0	W
Cingxin	12	40	29	45	W
III. Mindere Stadt.					
KIating	13	2	29	48	W
Somui	13	12	29	53	W
Hungya	13	16	29	32	W
Laikiang	13	52	30	10	W
Kienguei	12	51	29	29	W
Iung	12	26	29	47	W
Gueiiven	12	38	29	35	W
IV. Mindere Stadt.					
KIung	13	30	30	16	W
Taye	13	36	30	32	W
Pukiang	13	10	30	17	W
V. Mindere Stadt.					
LIucheu ⊙	11	27	29	14	W
Nak'i	11	4	29	12	W
Hokiang	11	10	29	24	W
Kiangan	11	20	29	4	W
VI. Mindere Stadt.					
YAcheu ⊙	14	14	30	38	W
Mingxan	13	58	30	31	W
Iungking	14	32	30	32	W
Luxan	14	33	30	46	W
Vier Krijghs-ſteden.					
TVngchuen	14	0	27	30	W
Vmung	13	44	27	45	W
Vſa	13	27	27	12	W
Chinhiung	13	0	26	55	W
Krijgs-Stadt.					
Kienchang ⊙	15	4	28	31	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Veſtingen onder der ſelver gebied.					
CIenguei	15	33	28	42	W
Ningp'o	14	42	28	50	W
Yueſui	14	45	29	6	W
Iencing	15	45	28	43	W
Hoeichuen	14	53	27	19	W
Po ⊙	11	50	27	35	W
Hia ⊙	10	32	29	4	W
Chin ⊙	11	4	28	44	W
Chaoking ⊙	9	10	29	34	W
Veſtingen.					
IUngning	14	50	28	21	W
Yeuyang	8	30	29	24	W
Xequei	8	44	29	38	W
Yemui	10	21	29	55	W
Tienciven	14	19	30	50	
Ly	14	15	29	45	
Pinghai	9	36	29	16	W
Sungfan	13	25	33	2	W
Tieki	13	23	32	15	W
Hoangchuen	14	15	27	8	W
Ielung	14	15	26	40	W
Le	14	40	26	43	W
Hiugin	14	30	26	54	W
Vúgan	15	14	27	26	W
Xecie	9	13	30	10	W
Hieu	14	4	29	13	W
Tantang	11	21	27	54	W
Hoangping	10	54	28	15	W
Chungço	15	42	29	10	W
Kiúngpu	14	15	29	8	W
Maçu	15	40	27	44	W
Techang	15	18	28	10	W
Cinci	15	29	28	0	W
Sungguei	15	5	27	30	W
Lungyo	15	26	27	24	W

HVQUANG de VII. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
VUch'ang	3	16	31	0	W
Vuchang	2	41	31	0	W
Kiayú	3	51	30	30	W
Puki	3	42	29	50	W
Hienning	3	6	29	46	W
Çungyang	3	29	29	45	W
Tungching	4	10	29	39	W
Hingque ⊙	2	22	30	20	W
Taye	2	49	30	45	W
Tungxan	3	10	30	13	W
De II. *Stadt.*					
HAnyang	3	43	30	50	W
Hanchuen	4	11	31	4	W
De III. *Stadt.*					
SIangyang	5	33	32	28	W
Iching	5	44	32	30	W
Nanchang	5	48	32	9	W
Çaoyang	5	14	32	12	W
Coching	6	0	32	36	W
Quanghoa	6	3	32	58	W
Kiun ⊙	6	30	33	13	W
De IV. *Stadt.*					
TEgan	4	10	31	51	W
Iunmung	3	55	31	40	W
Hiaocan	3	53	31	22	W
Ingching	4	20	31	38	W
Sui ⊙	4	25	32	5	W
Ingxan	3	53	32	10	W
De V. *Stadt.*					
HOangcheu	2	50	31	23	W
Lotien	2	25	31	41	W
Maching	3	10	31	38	W
Hoangpi	3	26	31	30	W
Hoanggan	3	10	31	26	W
Kixui	2	30	31	10	W
Ki ⊙	2	26	30	55	W
Hoangmui	2	2	31	30	W
Hoangci	2	3	30	55	W
De VI. *Stadt.*					
KIngcheu	5	48	30	50	W
Cunggan	5	38	30	43	W
Xexeu	5	30	30	26	W
Kienli	5	6	30	20	W
Sungki	5	59	30	40	W
Chikiang	6	10	30	50	W
Iling ⊙	6	50	31	12	W
Changyang	6	50	31	0	W
Itu	6	25	30	50	W
Iuengan	6	26	31	35	W
Quei ⊙	7	12	31	0	W
Hingxan	7	0	31	22	W
Patung	7	30	30	59	W
De VII. *Stadt.*					
YOcheu	4	40	30	5	W
Linſiang	4	17	30	3	W
Hoayung	5	26	29	55	W
Pingkiang	4	20	29	15	W
Fung ⊙	5	15	30	6	W
Xemuen	5	56	30	17	W
Çuli	6	17	30	35	W
Ganhiang	5	46	30	2	W
De VIII. *Stadt.*					
CHangxa	5	6	28	50	W
Siangt'an	5	3	28	30	W
Siangyn	5	5	29	13	W
Ninghiang	5	22	29	11	W
Lieuyang	4	31	29	3	W
Liling	4	40	28	35	W
Ieyang	5	40	29	18	W
Sianghiang	5	19	28	32	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Xeu	4	20	28	38	W
Ganhoa	6	10	28	58	W
Chaling ⊙	4	25	28	0	W
De IX. *Stadt.*					
PAoking	6	5	27	43	W
Sinhoa	6	0	28	23	W
Chingpu	6	36	27	33	W
Vuchang ⊙	7	0	27	10	W
Sinning	6	28	27	0	W
De X. *Stadt.*					
HEngcheu	5	13	27	48	W
Hengxan	4	50	28	3	W
Liuyang	4	47	27	18	W
Changning	5	8	27	20	W
Gangin	4	50	27	45	W
Ling	4	56	26	52	W
Queiyang ⊙	4	53	26	27	W
Linuu	4	50	25	54	W
Lanxan	5	14	25	46	W
De XI. *Stadt.*					
CHangte	6	8	29	38	W
Ta'oyuen	6	30	29	30	W
Lungyang	5	52	29	32	W
Iuenkiang	5	50	29	21	W
De XII. *Stadt.*					
XIncheu	6	35	29	6	W
Luki	7	40	28	52	W
Xenk'i	8	0	28	38	W
Xopu	6	26	28	45	W
Iúen ⊙	8	29	28	0	W
Kiuyang	8	22	27	50	W
Mayang	8	18	28	23	W
De XIII. *Stadt.*					
IUngcheu	6	0	26	42	W
Kiyang	5	43	27	0	W
Tau ⊙	5	50	26	5	W
Tunggan	6	14	26	35	W
Ningyven	5	30	26	5	W
Iungming	6	18	26	3	W
Kianghoa	5	48	25	41	W
De XIV. *Stadt.*					
CHingtien	5	20	31	35	W
Kingxan	4	46	31	31	W
Cienkiang	5	14	31	10	W
Mienyang ⊙	4	56	30	40	W
Kingling	4	40	30	55	W
Kingmuen ⊙	5	48	31	30	W
Tangyang	6	6	31	18	W
De XV. *Stadt.*					
CHingyang	6	52	33	0	W
Fang	7	13	32	14	W
Choxan	7	30	31	49	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Xangcin	7	9	33	40	W
Choki	7	34	32	28	W
Chingsi	6	45	33	40	W
Paokang	6	26	32	36	W
I. *mindere Stadt.*					
CIngcheu ⊙	7	14	28	0	W
Hoeitung	7	46	27	40	W
Tungtao	7	16	27	30	W
Suining	7	0	27	35	W
II. *mindere Stadt.*					
CHincheu	4	25	26	30	W
Iunghing	4	35	26	40	W
Ychang	4	30	26	10	W
Hingning	4	20	27	0	W
Queiyang	4	6	27	32	W
Queitung	4	5	26	29	W
Krijghs-steden.					
XI ⊙	8	0	29	38	W
Iungxun	7	52	29	32	W
Paocing	8	8	29	5	W
Nanguei	7	35	30	10	W
Xiyung	7	26	29	45	W
Xangki	7	10	29	50	W
Lankiang	7	30	29	20	W
Sanping	8	27	29	43	W
Iunting	6	53	30	20	W
Tienkia	7	39	30	26	W
Iungmui	6	32	30	10	W

KIANGSI de VIII. PROVINTIE.

Hooft-stadt.					
NAnchang	1	36	29	13	W
Fungching	1	45	28	37	W
Cienhien	1	6	29	5	W
Fungsin	2	5	29	15	W
Cinggan	2	16	29	21	W
Ning ⊙	2	52	29	11	W
Vuning	2	20	29	43	W
De II. *Stadt.*					
IAocheu	0	32	29	40	W
Yukan	0	30	29	26	W
Loping	0	8	29	33	W
Feuleang	0	7	29	44	W
Tehing	0	10	29	20	W
Sangin	0	28	29	0	W
Vannien	0	22	29	14	W
De III. *Stadt.*					
QUangsin	0	21	28	36	W
Ioxan	0	55	28	40	W
Ieyang	0	10	28	49	W
Queiki	0	19	28	41	W
Ienxan	0	3	28	20	W
Iungfung	0	35	28	25	W
Hinggan	0	6	28	40	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De IV. *Stadt.*					
NAnkang	1 .	13	30 .	2	W
Tuchang	0 .	54	30 .	5	W
Kienchang	2 .	0	29 .	50	W
Gany	1 .	48	29 .	41	W
De V. *Stadt.*					
KIeukiang	1 .	34	30 .	25	W
Tegan	1 .	50	30 .	2	W
Xuichang	1 .	56	30 .	20	W
Hukeu	1 .	8	30 .	26	W
Pengçe	0 .	54	30 .	43	W
De VI. *Stadt.*					
KIenchang	0 .	43	28 .	12	W
Sinching	0 .	20	27 .	55	W
Nanfung	0 .	49	27 .	42	W
Quanchang	1 .	9	27 .	31	W
Luki	1 .	10	27 .	43	W
De VII. *Stadt.*					
VUcheu	1 .	7	28 .	42	W
Çunggin	1 .	22	28 .	44	W
Kinki	0 .	42	28 .	30	W
Yhoang	1 .	10	28 .	10	W
Logan	1 .	46	28 .	2	W
Tunghiang	0 .	51	28 .	52	W
De VIII. *Stadt.*					
LInkiang	2 .	0	28 .	35	W
Sinkin	2 .	5	28 .	23	W
Sinyu	2 .	22	28 .	30	W
Hiakiang	2 .	30	28 .	11	W
De IX. *Stadt.*					
KIegan	2 .	49	27 .	42	W
Taiho	2 .	42	27 .	28	W
Kiexui	2 .	30	27 .	47	W
Iungfung	2 .	5	27 .	46	W
Ganfo	3 .	10	27 .	55	W
Lungciuen	3 .	11	27 .	0	W
Vangan	2 .	48	27 .	8	W
Iungsin	3 .	31	27 .	25	W
Iungning	3 .	55	27 .	12	W
De X. *Stadt.*					
XUicheu	2 .	12	28 .	52	W
Xangcao	2 .	23	28 .	47	W
Sinchang	2 .	40	28 .	49	W
De XI. *Stadt.*					
IVencheu	3 .	12	28 .	25	W
Fueny	2 .	40	28 .	30	W
Pinghiang	3 .	46	28 .	28	W
Vançai	3 .	3	28 .	42	W
De XII. *Stadt.*					
CAncheu	2 .	25	26 .	10	W
Vtu	1 .	50	25 .	50	W
Sinfung	2 .	12	25 .	55	W
Hingque	1 .	55	26 .	41	W
Hoeichang	1 .	35	25 .	30	W
Ganyuen	1 .	55	25 .	12	W
Ningtu	1 .	20	27 .	10	W
Xuikin	1 .	10	26 .	0	W
Lungnan	2 .	18	25 .	8	W
Xeching	1 .	10	25 .	30	W
Changning	2 .	10	25 .	30	W
Tingnan	2 .	30	25 .	20	W
De XIII. *Stadt.*					
NAngan	3 .	3	25 .	49	W
Nankang	2 .	49	25 .	56	W
Xangyeu	3 .	0	26 .	15	W
Çungy	3 .	20	26 .	15	W

KIANGNAN of NANKING de IX. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.

KIangning of Nanking	1 .	26	32 .	40	O
Kiuyung	2 .	0	32 .	32	O
Lieyang	2 .	15	32 .	20	O
Liexui	1 .	54	32 .	12	O
Caoxun	1 .	30	32 .	3	O
Kiangpu	1 .	14	32 .	48	O
Loho	1 .	45	32 .	50	O
De II. *Stadt.*					
FVngyang	0 .	30	33 .	48	O
Linhoai	0 .	10	34 .	7	O
Hoaiyuen	0 .	2	34 .	0	O
Tingyuen	0 .	29	33 .	31	O
Vho	0 .	43	34 .	10	O
Hung	1 .	0	34 .	17	O
Xeu ⊙	0 .	31	33 .	32	W
Hokieu	1 .	0	33 .	27	W
Mungching	0 .	35	34 .	12	W
Su ⊙	1 .	15	34 .	3	O
Hiutai	1 .	38	34 .	0	O
Tienchang	1 .	52	33 .	55	O
So ⊙	0 .	0	34 .	36	-
Lingpi	0 .	24	34 .	45	O
Ing ⊙	1 .	2	34 .	5	W
Taiho	1 .	40	34 .	23	W
Hao ⊙	1 .	28	34 .	34	W
Ingxan	1 .	40	34 .	3	W
De III. *Stadt.*					
SVcheu	3 .	30	31 .	52	O
Quenxan	3 .	57	32 .	0	O
Changxo	3 .	52	32 .	13	O
Vkiang	3 .	30	31 .	34	O
Kiating	4 .	15	31 .	34	O
T'aiçang ⊙	4 .	15	32 .	13	O
Çungming	5 .	24	32 .	20	O

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De IV. *Stadt.*					
SUnkiang	4	30	31	10	O
Xanghai	4	49	31	32	O
Cingpu	4	10	31	18	O
De V. *Stadt.*					
CHangcheu	2	50	32	45	O
Vuſie	3	5	32	30	O
Kiangyn	3	16	32	39	O
Gnihing	2	38	32	17	O
Cingkiang	3	0	32	54	O
De VI. *Stadt.*					
CHinkiang	2	28	32	49	O
Tanyang	2	32	32	40	O
Kintan	2	26	32	30	O
De VII. *Stadt.*					
YAngcheu	2	15	33	6	O
Ychin	2	3	32	56	O
Taihing	2	38	33	5	O
Caoyeu ⊙	2	22	33	33	O
Hinghoa	2	49	33	53	O
Paoyng	2	14	38	8	O
Tai ⊙	2	45	33	20	O
Iucao	3	36	33	12	O
Tung	3	38	32	58	O
Haimuen	4	10	32	48	O
Quache een groote Veſting	2	29	32	53	O
De VIII. *Stadt.*					
HOaigan	2	12	34	17	O
Cingho	2	2	34	30	O
Gantung	2	46	34	36	O
Taoyuen	1	30	34	40	O
Moyang	2	10	34	40	O
Hoi ⊙	2	31	35	13	O
Çanyu	2	15	35	30	O
Pi ⊙	0	46	35	6	O
Sociuen	1	6	34	55	O
Ciuning	0	48	34	50	O
De IX. *Stadt.*					
LVcheu	0	8	33	4	W
Xuching	0	30	32	35	W
Lukiang	0	2	31	58	W
Vuguei ⊙	0	28	32	4	O
Çao	0	12	32	30	W
Logan ⊙	0	57	32	38	W
Ingxan	1	38	32	8	W
Hoxan	1	8	32	58	W
De X. *Stadt.*					
GAnking	0	20	31	20	W
Tungching	0	0	31	40	-
Cienxan	1	4	31	44	W
Taihu	1	26	31	36	W
Soſung	1	17	31	3	W
Vangkiang	1	0	31	15	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De XI. *Stadt.*					
TA'pïng	1	10	32	20	O
Vuhu	0	57	32	16	O
Fachang	0	59	32	7	O
De XII. *Stadt.*					
NIngque	1	0	31	40	O
Ningque	1	13	31	9	O
King	0	54	31	20	O
T'aiping	0	28	30	45	O
Cingte	0	58	30	49	O
Nanling	1	40	31	54	O
De XIII. *Stadt.*					
CHicheu	0	15	31	36	O
Cingyang	0	40	31	30	O
Tungling	0	30	31	45	O
Xetai	0	40	31	3	O
Kiente	0	15	30	42	W
Tunglieu	0	32	31	8	W
De XIV. *Stadt.*					
HOeicheú	0	55	30	18	O
Hieuning	0	40	30	15	O
Vuyuen	0	41	29	30	O
Kimuen	0	16	30	10	O
In	0	16	30	30	O
Cieki	1	19	30	16	O
I. *mindere Stadt.*					
QUangte ⊙	1	50	31	32	O
Kienping	1	56	31	10	O
II. *mindere Stadt.*					
HOcheu ⊙	1	0	32	50	O
Hanxan	0	41	32	40	O
III. *mindere Stadt.*					
CHucheu ⊙	1	26	33	31	O
Civenciáo	1	11	33	15	O
Laigan	1	39	33	20	O
IV. *mindere Stadt.*					
SIucheu	0	3	35	2	O
Siao	0	13	34	51	W
Tangxan	0	30	35	6	W
Fung	0	35	35	20	W
Poi	0	14	35	26	W

CHEKIANG de X. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.

HAngcheu	3	10	30	27	O
Haining	3	45	30	34	O
Fuyang	3	0	30	10	O
Iuhang	2	50	30	35	O
Lingan	2	38	30	15	O
Yucien	2	10	30	22	O
Sinching	2	42	30	2	O
Changhoa	2	0	30	6	O

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De II. *Stadt.*					
Kiahing	4 .	0	31 .	15	o
Kiaxen	4 .	10	31 .	8	o
Haiyen	4 .	26	30 .	45	o
Pinghu	4 .	20	30 .	54	o
Çungte	3 .	39	30 .	54	o
Tunghiang	3 .	41	30 .	9	o
De III. *Stadt.*					
Hucheu	3 .	3	30 .	57	o
Changhing	2 .	45	31 .	12	o
Gankie ⊙	2 .	16	31 .	3	o
Tecing	3 .	15	30 .	53	o
Hiaofung	1 .	50	30 .	46	o
Vukang	2 .	37	30 .	49	o
De IV. *Stadt.*					
Niencheu	2 .	24	29 .	33	o
Xungan	1 .	53	29 .	48	o
Tungliu	2 .	35	29 .	43	o
Suigan	1 .	28	29 .	28	o
Xeuchang	1 .	59	29 .	28	o
Fuenxui	2 .	17	29 .	56	o
De V. *Stadt.*					
Kinhoa	2 .	12	28 .	57	o
Lanki	2 .	9	29 .	8	o
Tungyang	3 .	12	29 .	15	o
Yú	2 .	59	29 .	14	o
Iungkang	2 .	39	28 .	45	o
Vúy	2 .	4	28 .	41	o
Pukiang	2 .	31	29 .	20	o
T'angki	2 .	41	29 .	8	
De VI. *Stadt.*					
Kiucheu	1 .	37	28 .	42	o
Lungyeu	1 .	48	28 .	54	o
Changxan	1 .	10	28 .	30	o
Kiangxan	1 .	19	28 .	23	o
C'aihoa	0 .	56	29 .	0	o
De VII. *Stadt.*					
Chucheu	3 .	5	28 .	12	o
Cingtien	3 .	16	27 .	46	o
Cinyún	3 .	7	28 .	25	o
Sungyang	2 .	30	28 .	6	o
Suichang	2 .	6	27 .	52	o
Lungciven	2 .	19	27 .	19	o
Kingyven	2 .	18	27 .	0	o
Iunho	2 .	30	27 .	40	o
Siuenping	2 .	41	28 .	25	o
Kingning	2 .	59	27 .	33	o
De VIII. *Stadt.*					
Xaohing	3 .	30	30 .	16	o
Siaoxan	3 .	16	30 .	13	o
Chúki	3 .	19	29 .	36	o
Iuyao	4 .	30	29 .	50	o
Xangyu	4 .	12	29 .	56	o
Xing	3 .	40	29 .	22	o
Sinchang	3 .	56	29 .	6	o
De IX. *Stadt.*					
Ningp'o	4 .	46	29 .	40	o
Çuki	4 .	52	29 .	56	o
Funghoa	5 .	3	29 .	15	o
Tinghai	5 .	18	30 .	0	o
Siangxan	6 .	0	29 .	18	o
De X. *Stadt.*					
Taicheu	4 .	25	28 .	38	o
Hoangnien	5 .	0	28 .	28	o
Tientai	4 .	7	28 .	55	o
Sienkiu	4 .	6	28 .	42	o
Ninghai	5 .	18	29 .	3	o
Taiping	4 .	30	28 .	28	o
De XI. *Stadt.*					
Vencheu	4 .	4	27 .	38	o
Xuigan	3 .	49	27 .	20	o
Locing	4 .	28	27 .	49	o
Pingyang	4 .	4	27 .	10	o
Taixun	3 .	1	27 .	59	o
Veſtingen.					
Chinxan	4 .	49	30 .	53	o
Kinxan	4 .	38	30 .	25	o
Tinghai	5 .	38	29 .	56	o
Quo	6 .	6	29 .	30	o
Ninghai	5 .	28	29 .	10	o
Cioki	5 .	30	28 .	42	o
Sinho	5 .	29	28 .	30	o
Xetie	5 .	26	28 .	14	o
Puontun	5 .	6	28 .	10	o
Çúmuen	5 .	5	28 .	0	o
Tungchi	4 .	57	27 .	56	o
Haigan	4 .	40	27 .	45	o
Sining	4 .	30	27 .	32	o
Haifung	4 .	40	27 .	15	o
Cheuxan eyland	7 .	0	30 .	15	o
Changque eyland	6 .	40	29 .	15	o
Nan	4 .	6	27 .	20	o
Iungmuen	4 .	10	26 .	0	o

KIANGSI de XI. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
Focheu	2 .	40	25 .	58	o
Cutien	1 .	55	26 .	22	o
Mincing	1 .	53	26 .	2	o
Changlo	3 .	10	25 .	48	o
Lienkiang	2 .	59	26 .	11	o
Loyuen	3 .	16	26 .	20	o
Iungfo	2 .	4	25 .	5	o
Focing	3 .	13	25 .	36	o

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De II. *Stadt.*					
CIvencheu	2 .	9	25 .	0	O
Nangan	2 .	29	25 .	14	O
Tehoa	1 .	5	25 .	24	O
Ganki	1 .	34	25 .	4	O
Tunggan	1 .	50	24 .	50	O
Iungchung	1 .	29	25 .	14	O
De III. *Stadt.*					
CHangcheu	1 .	10	24 .	42	O
Changpu	0 .	53	24 .	29	O
Lungnien	0 .	35	24 .	52	O
Nancing	0 .	34	24 .	39	O
Changtai	0 .	56	24 .	54	O
Changping	0 .	0	24 .	55	O
Pingho	0 .	7	24 .	37	O
Chaogan	0 .	40	24 .	0	O
Haicing	1 .	16	24 .	22	O
Ningyang	1 .	15	24 .	56	O
De IV. *Stadt.*					
KIenning	1 .	0	27 .	0	O
Kienyang	0 .	45	27 .	22	O
Çunggan	0 .	28	27 .	41	O
P'úching	1 .	12	27 .	47	O
Chingho	1 .	59	26 .	47	O
Sungki	1 .	32	26 .	55	O
Xeuning	2 .	27	26 .	35	O
De V. *Stadt.*					
IEnping	0 .	57	26 .	34	O
Cianglo	0 .	6	26 .	39	O
Xa	0 .	35	26 .	20	O
Yeuki	1 .	26	25 .	56	O
Xunchang	0 .	29	26 .	45	O
Iunggan	0 .	13	26 .	4	O
Tatien	0 .	40	25 .	56	O
De VI. *Stadt.*					
TIngcheu	0 .	55	25 .	40	W
Ninghoa	0 .	44	26 .	30	W
Xanghang	1 .	2	25 .	8	W
Vúping	1 .	35	25 .	10	W
Cinglieu	0 .	29	26 .	9	W
Lienching	0 .	28	25 .	34	W
Queihoa	0 .	20	26 .	31	W
Iungting	1 .	0	24 .	32	W
De VII. *Stadt.*					
HInghoa	2 .	35	25 .	27	O
Sienlieu	2 .	10	25 .	28	O
De VIII. *Stadt.*					
XAoúú	0 .	2	27 .	10	W
Quangçe	0 .	15	27 .	24	W
Taining	0 .	30	26 .	54	W
Kienning	0 .	44	27 .	13	W
Mindere Stadt.					
Foning ⊙	4 .	0	26 .	33	O

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Fogan	3 .	19	26 .	46	O
Ningte	3 .	34	26 .	32	O
Veſtingen.					
PUmuen	4 .	25	27 .	0	O
Foning	4 .	8	26 .	15	O
Tinghai	3 .	22	26 .	10	O
Muihoa	3 .	21	25 .	52	O
Xe	3 .	28	25 .	50	O
Haikeu	3 .	50	25 .	50	O
Vangan	3 .	34	25 .	29	O
Ganhai	2 .	3	24 .	45	O
Hiamuen	1 .	59	24 .	35	O
Chungxe	1 .	26	24 .	30	O
Tungxan	0 .	57	24 .	15	O
Hiuenchúng	0 .	46	24 .	0	O
Iungting	1 .	18	24 .	33	W

QUANGTUNG de XII. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
QUangcheu	4 .	2	23 .	15	W
Xunte	4 .	16	23 .	12	W
Túngúon	3 .	22	22 .	50	W
Cengching	3 .	15	23 .	13	W
Hiangxan	3 .	39	22 .	36	W
Sinhoei	4 .	18	22 .	30	W
Cingyúen	4 .	8	23 .	45	W
Sinning	4 .	39	22 .	18	W
Çunghoa	3 .	29	23 .	30	W
Lungmuen	3 .	10	23 .	35	W
Sanxui	3 .	56	23 .	33	W
Lien ⊙	4 .	48	24 .	55	W
Iangxan	4 .	25	25 .	0	W
Lienxan	4 .	58	24 .	38	W
Singan	3 .	49	22 .	40	W
Macao ⊙	3 .	10	22 .	19	W
De II. *Stadt.*					
XAocheu	4 .	42	24 .	42	W
Lochang	4 .	7	25 .	7	W
Ginhoa	3 .	49	25 .	7	W
Iuyuen	4 .	5	24 .	41	W
Ungyuen	3 .	15	24 .	28	W
Ingte	3 .	46	24 .	2	W
De III. *Stadt.*					
NAnhiung	3 .	10	25 .	32	W
Xihing	3 .	23	28 .	8	W
De IV. *Stadt.*					
HOeicheu	2 .	46	23 .	9	W
Polo	2 .	48	23 .	29	W
Haifung	2 .	5	23 .	6	W
Hoyúen	2 .	25	23 .	20	W
Lungchuen	2 .	31	23 .	45	W
Changlo	2 .	25	23 .	33	W
Hingning	2 .	6	23 .	45	W
Hop'ing	2 .	50	23 .	59	W

Chang-

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Changning	2	29	23	0	W
Iunggan	3	6	23	4	W
De V. *Stadt.*					
CHaocheu	1	0	23	30	W
Chaoyang	1	33	23	20	W
Kieyang	1	28	23	54	W
Chinghiang	1	56	24	15	W
Iaoping	1	36	24	22	W
Tapu	0	44	24	0	W
Hoeilai	1	40	23	4	W
Chinghai	1	0	24	10	W
Puning	0	30	23	40	W
Pingyuen	1	30	24	20	W
De VI. *Stadt.*					
CHaoking	4	45	23	30	W
Suhoei	4	40	23	45	W
Sinhing	4	55	26	6	W
Yangchun	5	3	22	50	W
Yangkiang	4	50	22	0	W
Caoming	5	30	23	8	W
Genping	4	49	22	40	W
Teking ⊙	5	18	23	55	W
Quangning	5	0	23	55	W
Fungchuen	5	30	23	37	W
C'aikien	5	36	24	8	W
De VII. *Stadt.*					
CAocheu	5	40	22	33	W
Tienpe	5	25	22	30	W
Siny	5	41	23	13	W
Hoa ⊙	5	56	23	10	W
Vuchuen	5	45	21	37	W
Xeching	5	58	22	40	W
De VIII. *Stadt.*					
LIencheu	7	12	22	0	W
King ⊙	7	55	22	18	W
Lingxan	7	15	23	0	W
Xilien	6	50	22	20	W
De IX. *Stadt.*					
LUicheu	6	20	28	58	W
Suiki	6	20	22	18	W
Siúúen	7	3	20	40	W
De X. *Stadt.*					
KIuncheu	6	36	19	40	W
Chingyu	7	3	19	44	W
Lincao	7	10	19	48	W
Tinggan	6	58	19	26	W
Venchang	6	20	19	20	W
Hoeitung	6	49	19	20	W
Lohoei	6	23	19	10	W
Chen ⊙	8	0	19	37	W
Changhoa	8	16	19	21	W
Van ⊙	6	23	18	52	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Lingxui	6	52	18	24	W
Yay ⊙	8	1	18	13	W
Cangen	8	39	19	2	W
Mindere Stadt.					
LOting ⊙	5	9	23	25	W
Tunggan	4	56	23	20	W
Sining	5	29	23	23	W
Veſtingen.					
TAching	1	5	24	20	W
Tung ⊙	1	22	24	17	W
Hanxan	1	10	23	42	W
Cinghai	1	14	23	25	W
Kiaçu	1	29	23	12	W
Kiexe	1	49	22	50	W
Hiung	6	30	21	30	W
Iungching	5	49	23	45	W
Ciúnling	8	10	19	30	W

QUANGSI de XIII. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
QVeilin	7	32	25	54	W
Hinggan	7	32	26	12	W
Linchuen	7	50	26	7	W
Yangſo	7	10	25	33	W
Iungning ⊙	7	39	25	36	W
Iungfo	7	48	25	43	W
Yning	8	0	26	0	W
Ciuen ⊙	6	51	26	8	W
Quonyang	8	36	26	0	W
De II. *Stadt.*					
LIeucheu	8	42	25	10	W
Coyung	8	32	25	25	W
Loching	9	26	25	27	W
Lieuching	9	8	25	15	W
Hoaiyuen	9	5	26	0	W
Yung	9	16	25	45	W
Laipin	8	53	24	54	W
Siang ⊙	8	21	25	2	W
Vuçiuen	8	9	24	40	W
Pin ⊙	9	3	24	21	W
Cienkiang	8	45	24	25	W
Xanglin	9	25	24	5	W
De III. *Stadt.*					
KIngyuen	9	46	25	2	W
Tienho	9	41	25	26	W
Sugen	10	21	25	5	W
Hochi ⊙	10	38	25	6	W
Hinching	9	54	24	36	W
Nanchuen ⊙	10	47	24	33	W
Lypo	10	25	24	52	W
Tunglan ⊙	10	58	24	5	W
Pangti ⊙	10	14	34	17	W

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
De IV. Stadt.	grad.	min.	grad.	min.	W
P'Inglo	7 .	0	25 .	26	W
Cungching	6 .	50	25 .	42	W
Fuchuen	6 .	27	25 .	26	W
Ho	6 .	8	25 .	11	W
Liepu	7 .	36	25 .	15	W
Sieugin	8 .	1	25 .	12	W
Iungan ⊙	7 .	20	25 .	8	W
Chaoping	6 .	43	24 .	47	W
De V. *Stadt.*					
GVcheu	6 .	33	24 .	2	W
Teng	6 .	51	24 .	7	W
Yung	7 .	33	23 .	25	W
Cengki	7 .	0	23 .	34	W
Hoaicie	6 .	14	24 .	16	W
Yolin ⊙	7 .	40	23 .	5	W
Pope	7 .	56	22 .	53	W
Pelieu	7 .	40	23 .	35	W
Lochuen	7 .	38	22 .	54	W
Hingye	8 .	1	23 .	19	W
De VI. *Stadt.*					
CIncheu	8 .	0	23 .	55	W
P'ingnan	7 .	36	24 .	5	W
Quei	8 .	39	23 .	42	W
Vucing	8 .	21	23 .	33	W
De VII. *Stadt.*					
NAnning	9 .	30	23 .	40	W
Lunggan	10 .	51	23 .	20	W
Heng ⊙	9 .	6	23 .	40	W
Yunghiang	9 .	16	23 .	32	W
Xangsu ⊙	11 .	30	23 .	3	W
Sining ⊙	10 .	13	23 .	30	W
De VIII. *Stadt.*					
TAiping	12 .	20	23 .	20	W
Taiping ⊙	12 .	20	23 .	28	W
Ganping ⊙	12 .	24	23 .	38	W
Yangli ⊙	11 .	53	23 .	30	W
Vanching ⊙	11 .	44	23 .	25	W
Ço ⊙	11 .	35	23 .	48	W
Ciuenming ⊙	11 .	56	23 .	23	W
Suching ⊙	12 .	6	23 .	30	W
Chinyuen ⊙	11 .	33	23 .	38	W
Sutung	11 .	45	23 .	13	W
Kielung ⊙	11 .	46	23 .	37	W
Mingyng ⊙	12 .	35	23 .	26	W
Xanghia ⊙	12 .	48	23 .	23	W
Kiegan ⊙	11 .	45	23 .	47	W
Lungyng ⊙	11 .	56	23 .	42	W
Tukie	12 .	0	23 .	52	W
Çungxen	12 .	36	23 .	36	W
Iungkang	12 .	5	23 .	42	W
Loyang	11 .	35	23 .	16	W
Toling	11 .	30	23 .	25	W
Lung	12 .	51	23 .	12	W
Kiang ⊙	12 .	26	23 .	13	W
Lope	12 .	5	23 .	20	W

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
De IX. Stadt.	grad.	min.	grad.	min.	
SVming	12 .	7	23 .	8	W
Suming ⊙	12 .	14	22 .	57	W
Xangxe ⊙	12 .	15	22 .	40	W
Hiaxe	12 .	0	22 .	58	W
Pingciang	12 .	17	23 .	6	W
Sucheu ⊙	11 .	53	23 .	8	W
Chung ⊙	11 .	48	23 .	0	W
Siping	12 .	0	22 .	48	W
Sulin	12 .	5	22 .	30	W
De X. *Stadt.*					
CHingan	11 .	55	24 .	0	W
Fulao	11 .	20	24 .	0	W
Tucang	12 .	10	24 .	0	W
Fungy	11 .	56	24 .	6	W
Queixun	12 .	14	23 .	50	W
Hianguu	11 .	45	23 .	56	W
De XI. *Stadt.*					
TIencheu	11 .	30	24 .	11	W
Xanglin	11 .	10	23 .	43	W
Lung ⊙	11 .	9	24 .	16	W
Queite ⊙	11 .	0	23 .	50	W
Cohoa ⊙	10 .	50	23 .	35	W
Krijghs-ſteden.					
SVngen	10 .	25	24 .	5	W
Vúyuen	10 .	30	23 .	52	W
Funghoa	9 .	55	24 .	5	W
Mindere Stadt.					
SVching	12 .	25	24 .	6	W
Ly ⊙	12 .	27	24 .	17	W
Ching	11 .	50	24 .	18	W
Veſtingen.					
XAnglin	12 .	47	23 .	57	W
Ganlung	12 .	57	24 .	4	W

QUEICHEV de XIV. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
Queiyang	11 .	46	26 .	0	W
Veſtingen deſer Stadt onderworpen.					
Kinklun	11 .	52	25 .	51	W
Moqua	11 .	45	25 .	37	W
Tahoa	11 .	45	25 .	20	W
Chingfan	11 .	32	25 .	53	W
Gueifan	11 .	32	25 .	53	W
Fangfan	11 .	40	25 .	48	W
Hungfan	11 .	31	25 .	42	W
Golungfan	11 .	36	25 .	34	W
Kinxefan	11 .	55	25 .	43	W
Siaolungfan	11 .	15	25 .	30	W
Lofan	11 .	24	25 .	35	W
Talungfan	11 .	44	25 .	44	W
Siaochingfan	11 .	2	25 .	32	W
Xangmakiao	11 .	3	25 .	45	W

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
	grad.	min.	grad.	min.	
Luxan	11	40	25	30	W
Lufan	11	9	25	23	W
P'ingfa	11	57	26	0	W
Mohiang	11	30	25	26	W
De II. *Stadt.*					
Sucheu	9	2	27	53	W
Veſtingen.					
Tuſo	9	20	27	51	W
Xiki	8	46	27	14	W
Hoangtao	8	33	27	25	W
De III. *Stadt.*					
Sunan	10	20	27	59	W
Veſtingen.					
Vuchuen	10	41	28	38	W
Inkiang	10	9	28	5	W
Xuitekiang	10	20	28	34	W
Many	10	40	27	50	W
Langki	10	10	27	55	W
Ieuki	10	14	28	18	W
De IV. *Stadt.*					
CHinyuen	9	23	27	34	W
Xikien	9	35	27	40	W
Veſtingen.					
Kinyung	9	40	27	30	W
P'ienxiao	9	30	27	20	W
Inxui	9	10	27	34	W
T'aipi'ng	8	58	27	40	W
De V. *Stadt.*					
Xecien	9	42	27	55	W
(*Veſtingen.*)					
Miaomin	9	53	27	58	W
Lungciuen	9	55	28	25	W
Cochang	9	55	27	42	W
De VI. *Stadt.*					
TVnggin	8	45	28	20	W
Sengki	9	15	28	22	W
Tiki	9	26	28	40	W
Veſtingen.					
Tauanxan	8	49	28	31	W
Ulo	9	36	28	35	W
Pingteu	9	5	28	40	W
Pingnan	9	20	28	48	W
Pingchai	8	58	28	23	W
De VII. *Stadt.*					
LIping	8	35	26	42	W
Iungçung	8	50	26	35	W
Cu, ⊙	9	2	27	0	W
Húng	8	15	26	27	W

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
Veſtingen.	grad.	min.	grad.	min.	
T'anki	8	36	27	2	W
Pacheu	8	41	26	55	W
Çaotie	9	15	26	44	W
Sixan	8	34	26	27	W
Huul	9	5	27	15	W
Leangſai	8	36	27	11	W
Geúyang	8	45	27	6	W
Sinhoà	8	56	27	18	W
Chunglin	9	14	27	6	W
Cheki	8	19	27	13	W
Lungli	8	56	27	9	W
De VIII. *Stadt.*					
TVcho	10	3	25	55	W
Toxan ⊙	9	19	25	55	W
Maho ⊙	9	58	26	31	W
Cingping ⊙	10	0	26	53	W
Veſtingen.					
Pangxui	10	18	26	13	W
Pinglang	10	30	26	13	W
Pingcheu	10	44	26	2	W
Lotung	10	10	26	5	O
Hokiang	9	45	26	40	W
Loping	10	35	26	30	W
P'ingting	10	20	26	26	W
Fungning	9	42	28	48	W
Mindere Steden.					
I. *Stadt.*					
P'úgan ⊙	13	5	25	25	W
II. *Stadt.*					
Iungning ⊙	12	20	25	2	W
Veſtingen.					
Múyo	12	50	25	5	W
Tinging	12	25	24	42	W
III. *Stadt.*					
Chinning ⊙	12	5	25	2	W
Veſtingen.					
Kangço	11	50	25	7	W
Xeuling	12	7	25	23	W
IV. *Stadt.*					
Ganxun ⊙	12	6	25	35	W
Veſtingen.					
Ningco	12	16	25	25	W
Sipao	12	24	25	37	W
Krijghs-ſtadt.					
P'úting	12	7	26	4	W
De II. *Stadt.*					
Sintien					
Veſtingen.					
Siaopingſa	10	59	26	24	W
Paping	10	46	26	23	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Cheuping	11	6	26	13	W
Cheuhing	11	11	26	40	W
De III. *Stadt.*					
Pingyue	10	32	27	0	W
Veſtingen.					
Yangy	10	12	26	46	W
Lop'ing	10	33	27	19	W
De IV. *Stadt.*					
Lungli	11	9	26	27	W
Veſtingen.					
Pingfa	10	59	26	0	
Tapingſa	11	18	26	10	
Veſtingen.					
Picie	13	6	26	30	W
Gueicing	11	38	26	15	W
Ganchoang	12	23	26	2	W
Cingping	10	5	27	3	W
P'ingpa	10	14	27	9	W
Gannan	12	45	25	41	W
Uſa	13	50	26	35	W
Hinglung	9	51	27	10	W
Chexúi	12	57	27	0	W
Caili	12	46	27	6	W
Iungning	12	42	27	33	W
Xúitúng	12	37	27	20	W
Lokeu	12	50	27	20	W
Xangtang	13	48	26	12	W
Vatien	13	36	26	42	W
Hoanglien	13	25	26	45	W
Cugni	13	13	26	53	W

IUNNAN de XV. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
IUnnan	14	25	25	0	W
Fumin	14	38	25	3	W
Yleang	14	20	25	30	W
Caoming ⊙	14	46	25	10	W
Cynning ⊙	14	12	24	52	W
Queichoa	14	20	25	10	W
Chingcung	14	20	25	20	W
Ganningo	14	41	24	45	W
Loçu	14	46	24	50	W
Lofung	14	57	24	43	W
Quenyang	14	30	24	38	W
Sanpao	14	40	24	25	W
Ymuen	14	50	24	35	W
De II. *Stadt.*					
TAli	16	56	25	27	W
Chao ⊙	16	40	25	46	W
Iunnan	16	19	25	32	W
Tengch'uen ⊙	16	55	25	34	W
Langkiung	16	56	26	0	W
Pinchuen	17	10	25	43	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
De III. *Stadt.*					
LIngan	14	19	24	6	W
Kienxui ⊙	14	19	23	50	W
Xeping ⊙	14	28	24	0	W
Omi ⊙	13	57	24	2	W
Ning ⊙	14	0	24	10	W
Sinping	14	25	23	42	W
T'unghai	14	10	24	14	W
Hoſi	14	29	24	10	W
Siego	14	43	24	15	W
Mungçu	13	56	23	35	W
Veſtingen.					
Naleu	14	25	23	19	W
Kiaohoa	14	16	23	36	W
Vanglung	14	5	23	34	W
Hiuyung	14	14	23	18	W
Kichu	15	6	23	33	W
Sut'o	14	40	23	33	W
Çoneng	14	49	23	15	W
Loc'ung	14	30	23	28	W
Gannan	13	50	23	21	W
De IV. *Stadt.*					
ÇVhiung	15	24	24	56	W
Quangtung	15	19	24	43	W
Tingyuen	15	51	25	23	W
Tingpien	16	9	25	18	W
Okia	15	17	24	24	W
Nangan ⊙	15	12	24	55	W
Chinnan	15	36	24	40	W
De V. *Stadt.*					
CHingkiang	14	4	24	29	W
Kiangchuen	13	53	24	21	W
Yangçung	14	5	24	45	W
Sinhing ⊙	14	17	24	34	W
Lunan ⊙	13	49	24	31	W
De VI. *Stadt.*					
MVnghoa	16	38	25	23	W
Linglung	17	10	25	24	W
De VII. *Stadt.*					
Kintung	16	30	24	52	W
De VIII. *Stadt.*					
QVangnan	13	25	24	0	W
Fu ⊙	12	59	23	48	W
De IX. *Stadt.*					
QVangſi	13	35	24	14	W
Suçung ⊙	13	40	24	0	W
Mile ⊙	13	46	24	12	W
Vimao ⊙	13	25	23	29	W
De X. *Stadt.*					
Chinyuen	16	26	24	37	W
Veſtingen.					
Loco	15	56	24	37	W

De

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
De XI. *Stadt.*	*grad.*	*min.*	*grad.*	*min.*	
IUngning	15 .	48	27 .	33	W
Laçuho	15 .	34	27 .	39	W
Ketien	16 .	5	27 .	41	W
Hianglo	16 .	3	27 .	53	W
Valu	16 .	38	27 .	49	W
De XII. *Stadt.*					
Xunning	17 .	18	24 .	46	W
Krijghs-ſteden.					
De I. *Stadt.*					
KIocing	13 .	48	25 .	35	W
Yeço	13 .	28	29 .	19	W
Chanye ⊙	13 .	59	25 .	15	W
Loleang ⊙	13 .	51	25 .	6	W
Malung ⊙	13 .	50	25 .	44	W
Lohiung ⊙	13 .	36	24 .	57	W
De II. *Stadt.*					
YAogan	15 .	50	26 .	3	W
Yao ⊙	15 .	31	25 .	55	W
Tayao	16 .	0	26 .	8	W
De III. *Stadt.*					
CIoking	16 .	40	26 .	28	W
Kienchʻuen ⊙	16 .	59	26 .	34	W
Xun ⊙	16 .	35	26 .	48	W
De IV. *Stadt.*					
VUting	14 .	59	25 .	27	W
Hokio ⊙	15 .	3	25 .	16	W
Yuenmeu	15 .	6	25 .	52	W
Lokiuen ⊙	14 .	46	25 .	39	W
De V. *Stadt.*					
Cintien	13 .	52	26 .	4	W
De VI. *Stadt.*					
LIkiang	16 .	58	26 .	54	W
Paoxan ⊙	16 .	45	27 .	9	W
Lan ⊙	17 .	26	27 .	16	W
Kiucin ⊙	17 .	24	27 .	1	W
Linſi	17 .	19	27 .	31	W
De VII. *Stadt.*					
Iuenkiang	15 .	33	23 .	54	W
Veſtingen.					
Lopie	15 .	20	23 .	53	W
De VIII. *Stadt.*					
IUngchang	17 .	42	24 .	58	W
Laye ⊙	18 .	38	25 .	29	W
Lukiang	17 .	56	24 .	49	W
Iungping	17 .	16	25 .	10	W
Fungki	17 .	27	25 .	10	W
Xitien	17 .	46	24 .	37	W
Veſtingen.					
Lukiang	18 .	15	25 .	21	W

Namen.	Langte.		Breedte.		Zijde.
Mindere Stadt.	*grad.*	*min.*	*grad.*	*min.*	
PExing ⊙	16 .	8	26 .	44	W
Sinhoa	14 .	55	24 .	5	W
Veſtingen.					
Chelo	16 .	16	24 .	18	W
Lançang	16 .	19	27 .	3	W
Stadt.					
Langkiu ⊙	15 .	55	27 .	28	W
Veſtingen.					
TEngheng	17 .	30	25 .	45	W
Cheli	16 .	59	22 .	42	W
Mopang	18 .	21	22 .	51	W
Steden.					
MEngyang ⊙	17 .	55	23 .	6	W
Mengking ⊙	17 .	39	23 .	17	W
Veſtingen.					
Menglien	17 .	25	23 .	16	W
Mengli	18 .	5	24 .	3	W
Mengting ⊙	18 .	5	24 .	29	W
Mengtien	18 .	48	22 .	8	W
Mengco	19 .	6	22 .	0	W
Mengchang	16 .	54	23 .	32	W
Mien	19 .	19	23 .	3	W
Pape	18 .	30	22 .	0	W
Santihiung	18 .	0	22 .	8	W
Sochung	18 .	16	21 .	58	W
Mungyang	19 .	4	23 .	17	W
Mitien	18 .	42	23 .	17	W
Laochua	16 .	58	22 .	3	W
Canyai	18 .	38	24 .	31	W
Nantien	18 .	43	25 .	8	W
Steden.					
LUngchuen ⊙	18 .	28	24 .	16	W
Queiyuen ⊙	16 .	55	24 .	20	W
Vantien	17 .	36	24 .	31	W
Chingcʻang ⊙	17 .	19	24 .	17	W
Taheu	16 .	56	24 .	28	W
Veſtingen.					
Nieuki	16 .	3	23 .	30	W
Mangxi	18 .	10	23 .	51	W

LEAOTVNG 's lands Steden.

Hooft-ſtadt.					
LEaoyang	5 .	33	39 .	30	W
Ycheu ⊙	3 .	32	40 .	14	W
Cʻaiyuen	6 .	15	39 .	46	W
Quangning	4 .	4	39 .	44	W
Ningyuen	2 .	38	40 .	26	W
Kincheu	3 .	8	40 .	10	W
Caicheu	5 .	24	38 .	7	W
Ningyuen	2 .	55	40 .	13	W
Tuxun	6 .	8	39 .	56	W
Kincheu ⊙	4 .	55	38 .	38	W

REGISTER.

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Focheu	4	46	39	23	O
Haicheu	5	10	38	35	O
Kleine plaetsen.					
Tieling	5	48	39	12	O
Liúxun	4	37	38	30	O
Chekiao	3	17	39	43	O
Chehai	2	54	39	38	O
Chungcu	4	25	39	44	O
Puho	4	5	39	48	O
Quangning	2	33	40	4	O
Tingleao	5	20	39	44	O
Ganlo	5	32	38	56	O
Pieyang	5	47	38	44	O
Sanuan	6	5	39	20	O
Tanyang	4	50	39	50	O
Mindere Stercktens.					
CHungtun	3	52	40	15	O
Cientun	4	15	40	10	O
Quangning-chung	4	5	40	20	O
Quangningco	3	50	40	140	O
Quangningyeu	4	23	39	57	O
Quangningheu-tun	3	53	39	44	O
Quangningheu-tun	4	33	39	40	O

De acht Provintien van't Koninghrijck COREA, *welcker namen volgen.*

REgia Kingki	7	40	38	0	O
Hienking	8	20	39	20	O
Pinggan	6	50	39	0	O
Kiangyuen	8	30	38	20	O
Kingxang	8	15	37	15	O
Hanghai	6	45	37	30	O
Chungcing	6	30	36	30	O
Ciuenlo	7	25	36	0	O

BYVOEGHSEL VAN 't KONINCKRYCK CATAY;

door I. G.

IEk vertrou, jonſtige en keurige Leſer, dat ghy my lichtelijck ſult verſchoonen, van dat een vreemde handt de ſtoutheydt neemt, om 't gene, dat ghy hier ſiet, als een toegifte te voegen by een werck, dat alreê in alle ſijn deelen is volmaekt. vermits ghy de ſaeck ſelve niet vreemt ſult vinden, noch oock ſoo gemeen, dat ghy haer, gelijck ick verhoop, niet waerdigh ſult achten tot uw kennis te komen. Men heeft al overlang geſocht en betwiſt-reedent in welck deel des werelts men de C'atayers, of Cathayers ſou vinden, van de welcken men ſoo veel wonderen vertelt heeft. En hoewel de treffelijke Schrijver van deſe Atlas (pag. 1, 4, 35, en 36) met klare aenwijſingen en redenen getoont heeft, dat de genoemde Catayers, en de vermaerde Sineſen niet verſchillen, als in de naem, en in de verſcheyde woning van een ſelve Koninckrijck, of Volck, ſoo konnen echter de naeubeſtipte oordeelen nae een ander bewijs vragen, dat van geen minder belang is, daer door men klaer en openbaer ſou maken dat oock de Tael, en de Zeden, van alle tijden onder deſe twee volcken gebruyckelijk, wel en volkomelijck met malkander overeenkomen: daer over de voorgedachte Schrijver, eenige klare voorbeelden, en gewiſſe getuygeniſſen verhalen hoorende, ſich grotelijcks verheughde, en geen minder vernoeging daer af ontfing, als van een ſeer gewenſchte blijde tijding; ſoo dat 'et ſcheen, dat onder de wonderlijcke voorvallen, hem wedervaren, dit oock verdiende daer by getelt te worden: te weten, dat het Koninckrijck Catay, op d'uyterſte grenſen van 't Ooſten geſocht ſijnde, (daer het waerlijck leght,) in een deel van 't Weſten, 't welck daer byna allerverſt afgelegen is, door d'ontmoeting van een Nederlander, als by geval geſchiet, met immers ſoo groote ſekerheyt gevonden is, gelijck men tot nu toe door de reyſen ſelfs, met dat ooghmerck aengevangen, heeft konnen ontdecken. En dit is ſoo hoogh geacht geweeſt, dat hy 't waerdigh geoordeelt heeft om aen alle lief-hebbers van diergelijcke ſaken meêgedeelt te worden, en dat, ſoo men 't by ſijn Atlas voeghde, den ſelven ſou konnen vercieren in ſulcker wijſe, dat de Leſer oock een beſondere nuttigheyt daer af ſou trecken, en daer by vermaeck en vernoeging genieten.

Dewijl het dan gevoeghelijcker ſcheen dat iemandt anders het verhael daer af deê, 't welcke als tot een getuygenis konde dienen, en dat nauwelijcks iemandt waerlijcker had konnen doen, als ick, die de gelegentheyt hadde doen voortkomen, en de ſtoffe verſchaft, die vreemt, en ſeer weynig bekent is, behalven dat de voorgenome ſaeck tot mijn profeſſie en ampt ſchijnt te behooren; ſoo hebben d'oprechtigheyt en beleeftheyt van d'een zyde, en van d'ander zyde de waerheyt my niet alleenlijck overreed, maer oock als van rechtswegen gedwongen, deſe geringe plicht aen 't gemeene nut te bewyſen: inſonderheyt dewijl de gene, die dit vriendelijck verſocht, het beſte en aenmerkelijckſte daer toe meêgedeelt had; en, dat meer is, my uyt de ſelve ſchat ſijner wonderlijcke wetenſchap veel andere dingen, die ick geerne wenſchte te weten, deelachtigh had gemaeckt. En waer kon men een bequamer plaets vinden, om de Cathayers in hun rechte ban, en eyge landt te herſtellen, als daer dit ſelve landt alreê in alle ſijn deelen en grenſen volmaeckt elijck beſchreven is, hoewel onder een andere naem, 't welck

veroorſaeckt heeft dat zy geheel daer uyt ſchijnen verdreven te ſijn ? Ick dan, op de billijckheydt der eerlijcke luyden ſteunende, bewilligh dat men dit mijn kleyn geſchrift voege aen de ſlippe van den Sineſchen Atlas, ſoo ſeer begeert, die gereet ſtaet om met den eerſten te voorſchijn te komen. Dieshalven, hoewel het, alleenlijck tot een rant of boort dienende, geen konſt en koſtelijckheydt in ſich heeft, ſoo twijffel ick echter niet, oprechte en billijcke Leſer, of het ſal van u gunſtelijck ontfangen worden, om de waerde van de ſtoffe alleen, ja oock ſchoon 'er niets anders in was, als d'eenige gelijckformigheydt en overeenkoming, die ghy 'er in bemercken ſult. Maer my dunckt dat 'et niet ongevoegelijck ſal ſijn, en niet onaengenaem kan weſen, dat ick eerſt d'oorſaeck van dit tegenwoordigh voornemen, en de hiſtorie van dit wonderlijck geval verhael.

Toen in 't begin van de leſte ſomer het gerucht liep dat 'er in onſe Schepen uyt Ooſt-Indien gekomen was een man van grote, wonderlijcke en ongehoorde wetenſchap, die hy in de tijdt van veel jaren onder de Sineſen verkregen had, ſoo beken ick dat ick groote luſt kreegh, om hem te ſien, en met hem te ſpreken, ten eynde ick eenige volmaeckter kennis, dan ick had, van de Sineſche ſaken, daer ick ſedert lange tijdt nae getracht had, mochte verkrygen, en eenige ſmaeck en kenniſſe van deſe Tael te hebben; waer toe men nootſakelijck door de levendige ſtem van een ervaren verſtant geholpen moeſt worden. 't Gene mijn drift en begeerte vermeerderde, was dat ick veel Sineſche boecken had, die ick, tot mijn groot leetweſen, niet kon verſtaen, ja oock de minſte trecken niet kennen. Want hoewel ick, toen ick in Aſia was, met verſcheyde volckeren uyt d'Ooſterſche landen verkeert en omgegaen heb, die de wetenſchap en geleertheyt hoog achten en eeren, ſoo kon ick echter geen gelegentheydt vinden om met iemandt te ſpreken, die goede kennis had van de Sineſche Taele. Om my dan eenighſins van de gelegentheydt te dienen, die ſich vertoonde, ſoo beſloot ick ſoo lang te wachten, tot dat d'Autheur ſijn Atlas, daer hy gedurighlijck meê beſich was, ten eynde gebracht hadde. Want ick verhoopte dat, ſoo hy miſſchien eenige tijt overigh had, hy lichtelijck eenigh kleyn deel daer af aen my ſou vergunnen, als ſijn geeſt wat meer gered en vryer ſou weſen. Maer toen hy ſijn Werck noch naeuwelijcx voltooyt had, bereyde hy ſich om weêr naer Brabant te keren, vermits hy de reys, die hy naer Italien had te doen, vaerdighlijck wilde volvoeren. Dieshalven was alle mijn hope alleenlijck geveſt op de ſeer weynige tijdt die hy in onſe Stadt alhier ſou beſteden, daer, gelijck ick verſtaen had, hy deur-trecken ſou. Soo haeſt als deſe gelegentheydt ſich vertoonde, waeckte ick naerſtighlijck, om alle de vrucht van mijn verwachting niet te verlieſen. D'eerſte mael dat ick by hem quam, ontfing hy my ſeer heuſchelijck; en uyt de weynige redenen, die ick met hem had, beſpeurde ick wel dat d'achting van ſijn uytmuntende gaven, daer door ick aengeprickelt wierd om met hem te ſpreken, ſeer waerachtigh was, en my geenſins bedrogen had.

Doch ick, ſiende dat ick in ſoo dringende een gelegentheyt my haeſten moeſt, en dat ick eenige verkieſing in mijn vragen moeſt doen, kreegh by geval eenige gedachten van de Catayers, daer aen ick lang getwijffelt had: te weten, of de Catayers het ſelve volck, als dat van Sina, was, dan of het daer af verſchilde. Want hoewel ick, in mijn Aenteeckeningen op Alfragan, 't gevoelen der gener toegeſtemt heb, die achten dat 'et het noorderlijck deel van Sina is, 't welck in de tijdt van Paulus Venetus, en eenige tijdt daer na Catay genoemt wierdt; ſoo ſcheen echter onderſoeckenswaerdigh, of de Catayers in ſich ſelven niet een ſeecker volck van Scythie of Tartarie waren, welcks eyge Koninckrijck buyten de grenſen van Sina, en buyten de groote muyr gelegen was, 't welck ſijn eyge Tael had, en in zeden van de Sineſen verſchilde; die, hun Koninckrijck ingenomen hebbende, haren naem daer ingevoert en aen hun gegeven hadden, om ſich alſoo door de geheele weereldt voor de meeſters en heeren van dit Rijck bekent te maken: 't welck oock in veel andere plaetſen des weerelts gepleeght is, gelijck men ſulcks door gemeene voorbeelden, en die lichtelijck te vinden ſijn, ſou konnen toonen. En ſeecker, my gedenckt, dat ick, in d'Ooſterſche landen onder d'Arabiers, Perſianen en Turcken ſijnde, dickwijls deſe woorden heb hooren uytſpreecken: مسك ختاى *Miſc C'átâyi* en جا ختاى *Cha C'atâyi*, dat is, *Muſcus van C'atay*, en *Cha van C'atay*; daer af het een om de voor-

voortreffelijckheydt van ſijn reuck hoogh gepreſen wordt, en 't ander is een ſeer vermaert kruyt, gelijck in pagina 130 van deſe Atlas beſchreven is, die echter beyde in Sina voortkomen, en aen alle ſijden vervoert worden, gelijck d'ervarentheyt betuyght, en by de boven-genoemde volcken dickwijls صيني *Sini*, dat is, *Sineſche* drogen genoemt ſijn. Ick beelde my echter in, dat het wel kon weſen, dat ſy noch heden met de naem van Cathayers genoemt wierden, om dat ſy eerſtelijck uyt Sina naer Cathay, en vervolgens naer d'andere volken gevoert wierden; of om dat deſe ſelve naem van Catay, (gelijck ick te vooren geſeght heb) eertijdts aen 't Koninckrijck van Sina gegeven ſijnde, daer noch heden door een aengenome gewoonte byblijft. Ick overwoogh dan dat men deſe twijffeling ſou konnen verklaren, ſoo men eenigh onderſoeck deê van de Tael en zeden der Tartars, die ſedert korte tijdt in 't Koninckrijck van Sina ingevallen ſijn, en 't welck ſy, gelijck men ſeght, eertijdts ingehouden hebben, en hen met dingen, die met de genen van Sina gelijck ſijn, vergeleeck.

Om tot mijn doel te geraecken, en deſe poging te doen, ſchoon dat ick overvloedighlijck ſtoffe, daer toe bequaem, kon krijgen uyt ſeker Perſiaenſche Schryver, Naſirodijn genoemt, uyt de Stadt Thous van geboorte, een der vermaertſte Philoſophen en Wiskonſtenaers van de Ooſterſche landen, uyt welcks overſiening en verbetering wy d'Elementen van Euclides in d'Arabiſche Tael hebben, met ſijn aenteeckeningen en byvoegingen, te Romen gedruckt. Want dewijl hy onder de Tartars had gewoont, die in 't jaer onſes Heeren twaelf hondert vijf-en-vijftigh ſich meeſter van Aſſyrien maekten, onder 't beleydt van de Velt-overſte 'Ulaco C'aan, ſoo had hy oock groote kennis van veel dingen, die de Cathayers betreffen, alles door een naerſtige naſpeuring, die hy 'er af deê, en het ſchijnt oock dat hy derwaerts trock met de Tartars, die toen de Cathayers t'ondergebracht hadden. Wy hebben onder andere geſchriften van deſe Philoſooph, ſijn Aſtronomiſche Tafelen, met de handt in de Perſiaenſche Tael geſchreven, die ick van Conſtantinopolen meêgebracht heb, de welcke klarelijck aenwijſen de middel, die de Cathayers gebruycken om hare tijtreeckening te maken. De ſelve Schrijver had, gelijck hy verſeeckert, de dingen tot deſe ſtoffe behoorende, uytgedruckt met eyge woorden der Catayers, die oock oorſpronckelijck van haer Tale ſijn; hier uyt heeft men van woordt tot woordt, in de naem van Ulug Beg, neef van de groote Tamberlaen, de regelen getrocken, die de Cathayers gebruycken, om hun tijden te rekenen, 't welck de wackere Jan de Graef, Engelsman, eertijts een van mijn toehoorders, over vier jaren in 't licht gaf, in de Perſiaenſche en Latijnſche Tael, onder de benaming van de Vermaerde tijt-ſtippen, of Aenvang-tijden, of wel Tijdt-reeckeningen der Ooſterſche volcken. Ick verhael dit Boeck, op dat de gene, die verſekering van 't gene begeeren, daer af wy vervolgens ſullen handelen, ſoo 't hen goetdunckt, hun toevlucht daer toe konnen nemen. Hoe konde ick bequamer ſtoffe tot mijn voornemen vinden, om met dien man van ſoo een beſondere geleertheydt, M. Martinius, te verhandelen; en ſoo willende onderſoecken of hy niet, nae de vlijtigheydt ſijns verſtants, uyt het Koninckrijck van Sina, dat nu den Tartars onderworpen is, eenige diergelijcke dingen meêgebracht had, door de welcken men de Tael en de zeden der Cathayers klaerder en ſekerder kon bekennen, dan men tot noch toe gedaen had?

Ick vond dan geraden mijn eerſte proef op de twaelf uyren der Cathayers te nemen, in de welcken ſy de Burgerlijcke dagh, dat is, den tijt beſtaende uyt nacht en dagh, verdeelen, nae de getuygenis van Naſirodijn, welckers namen hy beſonderlijck uytdruckt met Perſiaenſche of Arabiſche letters, volgens die ſy in de Tael van Cathay hebben. Ick had naeuwelijcx de derde uyr genoemt, of M. Martinius, nae mijn woorden luyſterende, my gebeden hebbende dat ick een weynigh ſwijgen ſou, voer voort, en noemde alle d'andere namen, die hy, als ſeer gemeene dingen, uyt de Tael en 't gebruyck der Sineſen vaerdighlijck voortbracht, even eens, en in gelijcke ordening, en op een ſelve toon, als de Perſiaen Naſirodijn de ſelve met ſijn Perſiſche letteren beſchreven had. Ten tweeden, ſtelde ick hem te voren een vrage van de vier-en-twintigh deelen, in de welcken de ſelve Schrijver getuyght, dat de Cathayers hun keerend jaer verdeelen, daer in men beſpeurde de ſelve gelijckheydt, en de volkome over-een-koming, die 'er was tuſſchen de Cathayſche en Sineſche namen van de twaelf uyren. Wyders, de geſey-

geseyde M. Martinius verklaerde en ontvoude oock, geheel sonder swarigheydt, wat dese woorden, in de Tael van Cathay bygevoeght en geschreven, konden betekenen in de Sinesche Tael, nae de verscheyde gelegentheden der tijden van 't jaer; in voegen dat men in 't gene, 't welck wy beyde tot dese saeck bybrachten, ick, aengaende de Cathayers, dat uyt den Persiaen geleert hebbende, en hy, aengaende de Sinesen, uyt de gemeenschap, die hy met hen hadde gehadt, (sonder dat 'er iets in was, 't welck nae de Tartarische Tael geleeck,) hy in de Persiaensche, en ick in de Sinesche Tael gants onkundigh, soo groote gelijckheyt tusschen ons beyde bespeurde, dat wy, en de genen, die 'er toen by waren, geen kleyne vernoeging daer af ontfingen, als verwondert over soo volmaeckte over-een-koming in alle dingen. Maer 't gene ons mishaeghde en smartte, was dat wy ons, door gebreck van tijt, van een langer gespreck berooft sagen. Doch de vrucht, en 't gevolgh van dit kort en afgebroken gespreck scheen soodanigh te sijn, dat het verdiende van besonder gemeen gemaeckt te worden, om 't gemeene nut der gener, die sich in de goede letteren oeffenen en vermaecken.

Wat my aengaet, die naerstighlijck overwoogh hoe groot een licht ick byna in een oogenblick uyt d'ervarentheydt van dese man, in de duysternis van soo verborgen wetenschap, ontfangen had, ick achte dat ick mijn uytterste poging behoorde te doen, om soo een wonderlijke en bequame gelegentheyt, als ick nooyt meer vinden sou, niet te laten voorbygaen, en ontsnappen. Ick dan, verwittight dat ick niet missen, en mijn begeerten voldoen sou, soo ick de moeyte wilde doen van naer Antwerpen te trecken, daer dese selve Persoon omtrent acht dagen vertoeven soude, hebbe my derwaerts als met een vlucht begeven, op hope van een geluckige en gewenste uytgang. De selve heusheyt, die ick te voren beproeft had, begunstighde weêr mijn voornemen: in voegen dat my dunckt, dat ick, is 't niet geheel, ten minsten een groot deel der dingen, verkregen heb, die ick meest wilde onderzoecken, nae de korte tijdt, die my gestelt was; soo door onse samen-spraken, als door het besien sijner Sinesche boecken, en 't gebruyck van zijn Sineschen dienaer, die niet ongelettert was. Hoewel dan de voorgedachte Martinius, aen de welck men van alle dese gunsten danck te weten heeft, byna niet een oogenblick ledige tijdt hadt, vermits hy sich bereyde om van Antwerpen te vertrecken, en een lange reys te doen, soo beliefde het hem echter by de dingen, die ick hem in geschrift vertoont had, nopende de Tijden der Cathayers, hun eyge mercken en teeckenen, uyt gelijcke Boecken van Sina getrocken, by te voegen, en oock de eyge woorden der Sinesche Tael, van de Portugesen Mandarijnsche genoemt, met hun bediedenis, aengaende dese saeck.

Wijders, de Bevallijckheden, onscheydelijcke gezellinnen der Musen, of Konstmaeghden, laten my oock niet toe dat ick hier met swijgen de danckbaerheydt voorby gae, die ick mede aen d'Ed. Heer Jacob Edelheer, Raet en Pensionaris van de seer vermaerde Stadt Antwerpen, in 't besonder verplicht ben, voor de eere en gunste my ten opsichte van mijn voornemen aldaer bewesen, als den welcken gelieft heeft, daer hy my nooyt te voren gesien, en misschien oock niet gekent hadde, my na sijne gewoonlijcke heusche beleeftheydt jegens allen, die de wetenschap en deught beminnen, vriendelijck noodighde om t'sijnen huyse te komen besichtigen sijn Sinesche kamer, met een groot getal van seer verscheyde dingen versien, daer ick mijn oogen met soo veel wonderlijcke voorwerpen vermaken, en mijn geest met de geleerde uytleggingen van de Hr. Martinius verlustigen kon. Hy braght my daer na in sijn treffelijcke Hoeve, die als een tweede Tusculanum is, daer wy, sonder verhindert te worden, soo aen tafel, als in aengename wandelingen, en langs de geheele vermaeckelijcken wegh, een naeukeurigh onderzoeck van de dingen konden doen, die tot noch toe ongehoort waren, belangende het Koninckrijck en de zeden der Sinesen.

Ick, van dese reys weêr in mijn huys gekeert, begon naerstighlijck alles t'overwegen, dat ick verstaen had, onder anderen van de Tijdt-reeckening der Sinesen, met 't gene door de geseyde Persiaensche Wiskonstenaer van de Tijdt-tellinge der Cathayers in 't licht gebracht was. Uyt de dingen, die wy 't een na 't ander sullen bybrengen, sal seer klaerlijck blijcken, hoe wel en volmaecktelijck alles van weêrzijden overeenkoomt. Wy sullen dan eerstelijck vertoonen d'eyge Caracters of Teeckenen der Sinesen, met de welcke sy gewent sijn

de

de dingen, die ons onderwerp raecken, te vertoonen. Wy sullen in gevolgh daer nae der selven dingen besondere namen stellen, die onse Persiaen seyt Cathaysch te wesen, en in Persiaensche letters beschrijst. Wy sullen daer neffens byvoegen d'eyge Sinesche namen, in Latijnsche letters geschreven, om die met de voorgaende te vergelijcken, met hun accenten, sedert sestigh jaren in Sina bedacht van eenige verstandige en vlytige mannen van Europa, om de naeuw-luysterende verschillen van d'uytspraeck der Sinesche Tael te onderscheyden: en dus sullen dese selve woorden, door ervare en geleerde lieden in die Tael uytgedruckt, gelijckelijck toonen, hoe men de Cathaysche woorden behoorlijck uytspreken sal; de welcken de Persiaen, hier in min geoeffent, gelijck het schijnt, niet overal soo volmaeckt elijck heeft konnen uytdrucken. Hy is echter seer geluckigh geweest, en niet min te prijsen, dat hy in so een swaere en twijffelachtige stoffe het doel van de waerheydt soo nae getroffen heeft. Ontfang dieshalven, naeukeurige en naerstige Leser, in weynigh woorden al 't gene, 't welck d'uytdrucking der Sinesche Caracters en woorden aengaet. En voor eerst moet ghy acht nemen dat wy, van Sinesche saecken handelende, de wijse van schrijven der Sinesen, of eer hun wijse van schilderen, naevolgen; want de Sinesen gebruycken geen pennen, maer pinceelen. Indien 'er veel lijnen, of rijgen van Caracters moeten wesen, soo dalen sy alle boven nederwaerts af, en volgen malkander van de rechte naer de slincke hant. In deser voegen schilderen oock de Sinesen gemeenlijck hun Caracters of Teeckenen, schoon 'er niet meer dan een eenige rijgh was, hoewel sy oock in sulken geval de eerste wijse volgen, die wy geseght hebben, van boven nederwaerts te gaen. En na dese regelen sullen wy in de volgende Tafelen niet alleenlijck de Caracters der Sinesen volgen, maer oock de vreemde woorden, die hen toebehooren.

Eyndelijck, om in alles en overal de gelijckheydt in 't lesen der vreemde namen, soo in d'Atlas, als in dit Byvoeghsel, te behouden, soo heb ick my gedient van de selve kracht en klanck der letteren, die d'Autheur in sijn voorgenoemt Boeck gebruykt heeft, en nae 't bericht, dat hy daer af geeft pag. 212. En nae deser wijse moet men altijdt de letter H uytspreecken gelijck de Portugesen, en gelijck by anderen CH is luydende, of gelijck d'Arabiers en Persianen hun ح uytspreecken; die wy, buyten de Sinesche woorden, gemeenlijck door C', gelijck d'enckele H door ' teeckenen. D' I en Y werden gebruyckt als medeklinckers. De V word in eeniger wijse gelijck de ع der Arabiers; en als de W der Duytschen uytgesproken, maer niet soo krachtigh uyt de keel, of soo volmondigh. Wyders, de AO verstreckt een tweeklanck, en moet, met de Portugesen, gelijck A U uytgesproken worden: en ON heeft byna gelijcke klanck als AN. Wat d'accenten aengaet, hun gedaente en plaetsing toont byna hoedaenigh hun gebruyck en kracht is. Want het woordt, boven op dus – geteeckent, streckt de stem recht en met gelijckheyd uyt; dus ˋ geteeckent, valt het stercker nederwaerts: in tegendeel, indien het dus ´ gemerckt is, soo verheft het sich met meerder vryheydt, byna als of 't een vraegh was. Dese beteeckening ˚ wijst aen dat men 't woordt hooger moet trecken, en de stem, als langs 't gewelfsel, doen rollen: ˚ is in 't tegendeel een teecken van dat men de stem, als van onder kort moet afbreecken. Het teecken ˘, by d'andere accenten gevoeght, geeft daer aen een stercke uytblasing, byna eveneens als sy in de letteren doet, gelijck wy hier voor aengewesen hebben. Eyndelijck, indien men . (te weten een punt) buyten de gewoonte op eenigh woort vind, met de klinckers u en i, dat is een teecken dat men het woordt met een tril-sijffelende toon moet uytspreecken; en dan verandert sich de u byna altijt in i, en dese in tegendeel schijnt eenighsins nae de klanck van d' u dicker te worden. Nu, de selve punt, met de klincker o, toont dat men haer moet uytspreken als ω, dat is een groote o der Griecken, maer duysterlijck, en als met een beslote mont. Dit gebeurt oock eenighsins met de klincker e, die byna op een selve wijse, als een Grieckssche η, of een dobbele e uytgesproken wordt. Dit alles sy geseght na d'ervaringe, die ick in dese korte tijdt daer af heb konnen krijgen.

Dese dingen dus gestelt zijnde, soo laet ons nu beginnen van de twaelf Uyren des nachtdagh-tijts, of des burgerlijcke daghs, (dien veele den natuurlijken dagh noemen,) daer af ick, gelijck ik hier voor seyde, d'eerste vraegh voorgestelt had. Der selver Sinesche Caracters sijn de selve teeckenen, die de Sinesen gemeenelijck vertoo-

nen om hoogh aen hun Toorens, terwijl het dagh is, voor d'oogen van alle de weerelt, in een bert, anderhalve voet lang, geſchildert, en verguld, yder in ſijn rijgh, en op ſijn uyr, gelijck men lichtelijck de beſchrijving daer af breeder kan ſien in de 12 en 110 pagina van d'Atlas. Zie hier hoedanigh ſijn

DE TWAELF UYREN

der Catayers, of Sineſen.

XII	XI	X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	
亥	戌	酉	申	未	午	巳	辰	卯	寅	丑	子	*De Sineſche Caracters.*
حاي	سيو	يوو	شن	وي	وو	صز	جن	ماو	يم	حيو	ڑ	*De Catayſche Namen.*
Haì	Sio	yeù	Xin	Vi	V	Sú	Xin	Maò	yìn	Ch'eù	Çú	*De Sineſche Namen.*
10en11,	8 en 9,	6 en 7,	4 en 5,	2 en 3,	12 en 1, Middagh.	10en11,	8 en 9,	6en7,	4 en 5,	2 en 3,	12 en 1, Mid-nacht.	*Onſe uyren.*

De darde Catayſche naem heeft voor 't eynde ع, om dat de letter n, in 't Sineſche woort van yìn, naer deſe klanck helt. De ſeſte Catayſche naem eyndight in ز, om 't geſyffel uyt te beelden, 't welck, gelijck het by geſchreven punt aenwijſt, met de Sineſche benaeming Sú overeenkomt. De ſevende naem وو is de ſelve, als V, om dat hy een beſondere klanck tuſſchen Où eu Voù heeft. De ſelve Perſiaen heeft oock de verſcheyde klancken of accenten van 't negende en vijfde woort Xin en Xin, onderſcheyden door de verſcheydenheyt van ش en ج, letters van ſijn A B C, malkander in d'uytſpraeck ſeer gelijck.

De volken van Cathay hebben oock een andere kring of circkel, die tien deelen, en meê ſoo veel namen heeft, waer van yder een by de Sineſen Cān genoemt wordt, dat is كان, *Wortel* oft *Hechtinge*, en wert vertoont door deſe 干 Caracter. En wat de namen ſelfs aengaet, het ſijn alleenlijck Konſt-woorden, en hier geen ander beteeckenis hebbende, als om te dienen tot de ſtelling hier aen naeſtvolgende. Zie hier de ſelve

TIEN WORTELS, of HECHT-WOORDEN.

X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	
癸	壬	辛	庚	己	戊	丁	丙	乙	甲	*Sineſche Caracters.*
كوي	ثم	سن	كن	كي	وو	تين	پين	يي	كا	*Catayſche Namen.*
Queì	Gin	Sin	Ken	Kì	Vu	Ting	Pìng	yì	Kia	*Sineſche Namen.*

Als ſy de tien voorgenoemde namen te ſamen voegen en koppelen met de namen van de voorgaende Twaelfdeelige circkel, die wy geſegt hebben te dienen om d'uyren t'onderſcheyden, ſoo ſpruyt daer uyt een andere Seſtighdeelige circkel, de welcke, gelijck Naſirodijn getuygt, van de Catayers gebruyckt wort om de dagen, als in geſtalte van een lange weeck, te tellen; maer voornamelijck in 't gemeen, en nae een oude gewoonte, om de reeckening van hun Sonne-jaren te maken, de welcken ſy door deſe ſamen-geſette en als eyge namen onderſcheyden. Volght nu in ſijn geheel

De

De KRING of OMLOOP van Seftigh jaren.

Namen der Sineſen.	Namen der Catayers.	Sineſche Teeckens.	Getal der jaren.
Kiă-xĭn	كاجن	甲辰	41
yì-sŭ	يي صنز	乙巳	42
Pìng-vù	پين وو	丙午	43
Tīng-vĭ	تين وي	丁未	44
Vŭ-xīn	وو شن	戊申	45
Kì-yeù	كي يوو	己酉	46
Kēn-siŏ	كن سيو	庚戌	47
Sīn-haì	سن حاي	辛亥	48
Gín-çŭ	ڭم ژ	壬子	49
Queì-ch'eù	كوي چيو	癸丑	50
Kiă-yìn	كا يم	甲寅	51
yì-maò	يي ماو	乙卯	52
Pìng-xĭn	پين جن	丙辰	53
Tīng-sŭ	تين صنز	丁巳	54
Vŭ-vù	وو	戊午	55
Kì-vĭ	كي وي	己未	56
Kēn-xīn	كن شن	庚申	57
Sīn-yeù	سن يوو	辛酉	58
Gín-siŏ	ڭم سيو	壬戌	59
Queì-haì	كوي خاي	癸亥	60

Namen der Sineſen.	Namen der Catayers.	Sineſche Teeckens.	Getal der jaren.
Kiă-xīn	كا شن	甲申	21
yì-yeù	يي يوو	乙酉	22
Pìng-siŏ	پين سيو	丙戌	23
Tīng-haì	تين خاي	丁亥	24
Vŭ-çŭ	وو ژ	戊子	25
Kì-ch'eù	كى چيو	己丑	26
Kēn-yìn	كن يم	庚寅	27
Sīn-maò	سن ماو	辛卯	28
Gín-xĭn	ڭم جن	壬辰	29
Queì-sŭ	كوي صنز	癸巳	30
Kiă-vù	كا وو	甲午	31
yì-vĭ	يي وي	乙未	32
Pìng-xīn	پين شن	丙申	33
Tīng-yeù	تين يوو	丁酉	34
Vŭ-siŏ	وو سيو	戊戌	35
Kì-haì	كي خاي	己亥	36
Kēn-çŭ	كن ژ	庚子	37
Sīn-ch'eù	سن چيو	辛丑	38
Gín-yìn	ڭم يم	壬寅	39
Queì-maò	كوي ماو	癸卯	40

Namen der Sineſen.	Namen der Catayers.	Sineſche Teeckens.	Getal der jaren.
Kiă-çŭ	كا ژ	甲子	1
yì-ch'eù	يي چيو	乙丑	2
Pìng-yìn	پين يم	丙寅	3
Tīng-maò	تين ماو	丁卯	4
Vŭ-xĭn	وو جن	戊辰	5
Kì-sŭ	كي صنز	己巳	6
Kēn-vù	كن وو	庚午	7
Sīn-vĭ	سن وي	辛未	8
Gín-xīn	ڭم شن	壬申	9
Queì-yeù	كوي يوو	癸酉	10
Kiă-siŏ	كا سيو	甲戌	11
yì-haì	يي خاي	乙亥	12
Pìng-çŭ	پين ژ	丙子	13
Tīng-ch'eù	تين چيو	丁丑	14
Vŭ-yìn	وو يم	戊寅	15
Kì-maò	كي ماو	己卯	16
Kēn-xĭn	كن جن	庚辰	17
Sīn-sŭ	سن صنز	辛巳	18
Gín-vù	ڭم وو	壬午	19
Queì-vĭ	كوي وي	癸未	20

De ſtichter van deſe Seſtigh-jarige circkel, 't ſy dat hy die heeft gevonden, of geboden dat men die onderhouden ſou, heeft geweeſt Hoang Sius, Koning van Sina, die twee duyſent ſes hondert en ſeventigh jaren voor Chriſtus geleeft heeft, gelijck ick ſulcks verſtaen heb van M. Martinius, die 't uyt de Jaerboecken der Sineſen had geleert.

Wat deſe circkel aengaet, die de Catayers وون, en de Sineſen Vên noemen, dat is *t'ſamenvoeghſel*, en hun dus 文 ſchrijven, of ſchilderen, de ſelve is door de Catayers en Sineſen onderſcheyden met drie benamingen nae de drievoudige ordening: te weten de bovenſte, middelſte, en onderſte. De Catayers noemen d'eerſte شانك ون, de Sineſen Xáng Vên, dat is geſeyt, *Opper-t'ſamenvoeghſel*, en wijſen hem aen met 文 下: de Catayers noemen de tweede حونك ون, de Sineſen Chúng Vên, dat is *Middel-t'ſamenvoeghſel*, welcks teecken is 文 中: de Catayers noemen de darde خا ون, de Sineſen Hiá Vên, dat is *Onder-t'ſamenvoeghſel*; daer af 文 上 't merck is. En na dat ſy dus het getal van hondert en tachtigh jaren geeyndight hebben, keeren weêr tot het begin van hun reeckening.

Voorts, de Catayers en Sineſen reeckenen

nen in den voorſeyden circkel hare Sonnejaren, yder beginnende als de Son tot aen het midden van Aquarius, of den Watergieter getreden is, en ſtellen daer het begin van hun Lenten; gelijck oock het begin van hun Somer in de midden-graet van de Stier; en ſoo oock nae gelijcke tuſſchenwijtte, de twee andere tijden van 't jaer. Wyders, ſy deelen yder van deſe Sayſoenen in ſes gelijcke deelen: in voegen dat ſy, als de ordre van de natuur gevolght hebbende, hier in op het begin, midden en eynde ſchijnen gelet te hebben, deelende yder van deſe dingen weêr in twee gelijcke deelen: en dus doende, wert het heele jaer gedeelt in vier-en-twintigh deelen, als Stonden of Sayſoenen; en in de hemel wert de Duyſteraer of Zodiack door deſe ſelve namen als in ſoo veel gelijcke Teeckenen gedeelt. Deſe namen, ſegh ick, ſijn getrocken uyt de hoedanigheydt en verandering der tijden; in voegen dat men daer in als een ſeeckere Sayſoen- of Weder-ordening vindt, welcke by de Hemel-meters der oude Grieken *Parapegma* genoemt wiert. Dus hebben ſy, nae onſe deeling te reeckenen, een dubbelde verdeeling van de Zodiack; en het begin van de hunne koomt met het midden van d'onſe overeen.

De Sineſche mercken van deſe deelen, en de Catayſche en Sineſche namen, met hun beteeckenis, ſoo die uyt de Sineſche Tael getrocken ſijn, worden in de volgende Tafel, yder in ſijn rijgh en ordening, vertoont.

DE XXIV DEELEN VAN 't JAER.

De beteeckening.	De namen der Sineſen.	Catayers.	De Sineſche teeckens.	De getallen.
Ryſing des Herfſt.	Lie-c'ieu	ليجوو	秋立	13
Ophouding der hitte.	Ch'u-ch'ú	چيو شو	暑處	14
Witten dauw.	Pe-lú	پيلو	露白	15
Herfſt-deel.	Çieu-fuén	سيو فن	分秋	16
Kouden dauw.	Hán-lu	خنلو	露寒	17
Rijm-daling.	Xoang-kiang	شونكون	降霜	18
Ryſing des Winters.	Lie-tung	ليتون	冬立	19
Kleyne ſneeuw.	Siaò-ſiue	سياو شه	雪小	20
Groote ſneeuw.	Tá-ſiue	دايشه	雪大	21
Winters ſtilſtant.	Tung-chí	دونچي	至冬	22
Kleyne koude.	Siaò-hán	شيوخن	寒小	23
Groote koude.	Tá-hán	دايخن	寒大	24

De beteeckening.	De namen der Sineſen.	Catayers.	De Sineſche teeckens.	De getallen.
Ryſing der Lente.	Lie-ch'un	ليچن	春立	1
Regen-water.	yù-xuì	وو شي	水雨	2
Beweging der kruypelingen.	King-che	كينچه	蟄驚	3
Lente-deeling.	Ch'un fuén	شون فونه	分春	4
Suyvere helderheydt.	Çing-ming	شينك مينك	明清	5
Vrucht-regen.	Co-yù	كو وو	雨穀	6
Ryſing des Somers.	Lie-hiá	ليخه	夏立	7
Kleyne vervulling.	Siaò muòn	شيو من	滿小	8
Kruyd-ſaet.	Máng-chung	منچن	種芒	9
Somers ſtilſtant.	Hiá-chí	خاچي	至夏	10
Kleyne hitte.	Siaò-ch'ú	سياو سو	暑小	11
Groote hitte.	Tá-ch'ú	دايشو	暑大	12

Men bemerckt in de voorgeſtelde Tafel in 't tweede getal, dat de Catayers ſtellen 't woort Vu, en de Sineſen Yu, een gering verſchil, 't welck koomt of uyt een mistreck van d'uytſchryver, of om dat men d'uytſpraeck niet wel begrepen heeft. Daeren-boven, de Sineſen verſtaen by 't woort Vú *den Miſt*, die eenige gelijckheyt met de regen heeft. In drie plaetſen, te weten, in de getallen 12, 21, 24, ſchryven de Catayers Dai, 't welck de Sineſen door Tá uytdrucken. Maer de Sineſen gebruycken oock gemeenelijck Tái in plaets van Tá, 't geluyt van de T 't geluydt van de D ſeer gelijck ſijnde; ſulcks dat men waerelijck ſeggen magh dat hier geen verſchil is.

Seecker, 't gene Q. Curtius in 't achtſte boeck ſchrijft van ſeeckere volcken der Indianen, in 't algemeen genomen, ſoo als ſy oock dickwijls de Sineſen begrijpen, ſchijnt bequamelijck gepaſt te konnen worden op 't gene dat wy hier voor van de

vier-

vier-en-twintigh deelen van 't jaer geſeght hebben; en hier door kan oock deſe ſelve plaets ten rechten verklaert worden: *zy hebben*, ſeght hy, *haer maenden verdeelt in vijftien dagen*; *behoudende de volle grootheden van't jaer*. Want de 24 deelen des jaers hier vooren gemelt, worden van de Catayers, ſoo als Naſirodijn getuyght, even groot geſtelt, te weten yder een van 15 geheele dagen, en 2184 tien duyſentſte gedeelten met vijf ſeſte-deeltjens van ſulcken gedeelte.

De Catayers hebben mede, gelijck Naſirodijn noch ſchrijft, een vierde circkel, die ſy oock, gelijck d'eerſte, twaelf-deeligh hebben gemaeckt, en die ſy, naer den regel der Starre-kenners, gebruycken, om de dagen te verkieſen, of te mijden, in de welken ſy hun raden willen nemen en uytvoeren, en hun wercken doen. De Caracters, namen, en betekeniſſen van deſe circkel ſijn ſoodanigh, als ſy in deſe Tafel vertoont worden:

DE XII DAGEN DER VERKIESING.

De beteeckening.	*De namen der Sineſen. Catayers.*	*Sineſche Teeckens.*	*Getal.*	*De beteeckening.*	*De namen der Sineſen. Catayers.*	*Sineſche Teeckens.*	*Getal.*	*De beteeckening.*	*De namen der Sineſen. Catayers.*	*Sineſche Teeckens.*	*Getal.*
Volwoeren.	Chíng چن	成	9	*Beveſtigen.*	Tīng تن	定	5	*Opheſſen.*	Kién كن	建	1
Aennemen.	Xeū شيو	收	10	*Dienen.*	Chĕ حه	執	6	*Deelen.*	Chu̍ چو	除	2
Openen.	C'aī خاي	開	11	*Breecken.*	P'o̍ پو	破	7	*Vullen.*	Muón من	滿	3
Formeeren.	Pí پي	開	12	*In gevaer ſijn.*	Vi̍ وي	危	8	*Effenen.*	P'īng پين	平	4

Van deſe twaelf dagen, gelijck de ſelve Autheur getuyght, ſijn 'er vier, die door de Catayers خي He genoemt ſijn, dat is, *Zwarte*, en die ongeluckigh geacht worden. Vier voeren de naem van خونك Hoang, dat is, *Geele*, die iets goet en geluckig beloven. Daer ſijn oock twee, die پ Pe, dat is, *Witte* genoemt, en ſeer geluckigh ſijn. D'andere twee heeten هون Hoen, dat is, *Duyſter* en *Troubel*, en worden ſeer ongeluckigh geacht. Nu, 't is meer dan al te waer, dat deſe woorden even als hun Caracters, Hĕ 黑, Hoa̍ng, 黄, Pĕ 白, en Hoēn 氛, die de voorverhaelde verwen beteeckenen, Sineſche van afkomſte ſijn. Men kan alleenlijck twijffelen van de beteeckenis en geſtalte van de leſte, of 't de ware is, of een ander, tot dit gebruyck ontfangen: want ick heb door verſuym vergeten hier naer aen den ervare en ſchrandere man te vragen, die my d'anderen meêgedeelt heeft.

Men vind in deſe vier circkels drie ſoorten van Catayſche namen. Want Naſirodijn heeft aen eenigen bygevoeght, wat ſy in de Catayſche Tael beteeckenen, en Martinius aen de ſelven en aen eenige anderen, wat ſy in de Sineſche ſpraeck bedieden: en deſe twee ſoorten ſijn gemeene namen, die ſy benoemelijcke namen noemen. Voorts, d'andere namen, die ingeſtelt ſijn om d'uyren en jaren aen te wyſen, ſijn als eyge namen, die in deſe plaets niets anders beteeckenen. De namen van d'eerſte ſoort, dienen tot verklaring van de tweede en vierde circkel. In de tweede vindt men Vĕn, Xáng, Chúng, Hiá, &c. In de vierde vindt men Hĕ, Hoa̍ng, Pĕ, Hoēn: die, gelijck Naſirodijn ſeght, in 't Catays beteeckenen, de eerſte *t'Samenvoeging*, *Opperſte*, *Middelſte* en *Laeghſte*; en de tweede *Zwart*, *Geel*, *Wit* en *Doncker*. Nu, daer is niets ſekerder, dan dat alle deſe woorden naer d'oorſprong en 't gebruyck geheel Sineeſch ſijn. De namen, door de welcken de ſayſoenen van 't jaer in de darde circkel beteeckent worden, zijn van de tweede ſoorte, van de welcken Naſirodijn de beteeckening niet heeft geweten, of ten minſten geen gewach daer af heeft gemaeckt, en die, gelijck klarelijck blijckt, niet als van het Sineſche volck, en uyt de Tael van Sina gehaelt konnen worden.

Ick acht alleenlijck dat 'et dienſtigh is te berichten, aengaende de darde van deſe namen King-che, dat ſijn beteeckenis, die 'er geſtelt is, te weten, *Beweging der kruypende dieren*, of een andere, die warelijcker ſou ſijn, by geval achtergelaten is, door

de seer geleerde Martinius, en dat dit hier door mijn raming vervult is, om dat ick in mijn Sinesche Teecken- en Woort-boeck gevonden heb dat dit selve Sinesche teecken 牲 en 't woort Chē, *de Kruypende en bloedelooſe dieren* betekent, en 't woort King met sijn teecken 動 *Ontroeren en bewegen*. De meer ervaerne sullen, soo 't hen belieft, my vergeven, indien de gissing my bedrieght. Men leest in de twee eerste circkels, de namen van 't leste geslacht sonder eenige beteeckenis, om dat sy van haer selve, en door een besondere instelling en gebruyck niet dienen dan om dese selve tijden te betekenen. 't Is wel waer dat dese selve woorden oock eenige andere dingen bedieden, maer die tot het tegenwoordigh onderwerp niet dienen. Want, gelijck d'Atlas oock aenwijst, hoe men minder woorden in de Sinesche Tael vind, hoe oock yder woort met sijn Caracters meer dingen beteeckent.

Seecker, dese Tael heeft dit geheel besonder, en 't welck byna ongelooffelijck is, dat alle haer woorden niet alleenlijck eenklanckigh of eensilbigh sijn, geen verschil van geslachten, getallen, en buygingen der Letter-konstenaers onderworpen sijnde; maer veel onder hen hebben soodanigh een gebuyrschap en gelijckheyt, dat sy alleenlijck door de verscheydenheydt van d'uytspraeck en galm onderscheyden worden, die soo naeu luystert, dat sy naeuwelijcks van d'andere volcken bemerckt kan worden. Tot een voorbeelt, dit eensilbigh woort Ko, dat enckel genoegh is, wordt van de Sinesen op elfderhande wijsen uytgesproken, Kō, Kò, Kó, Kǒ, Kô, Kǒ, K'o, K'ò, K'ó, K'ǒ, K'ǒ: yder van de welcken veel dingen beteeckent, en een yder ding heeft byna altijdt sijn eyge merck, dat van alle d'anderen verscheyden is: soo dat 'et schijnt dat dese Tael niet soo seer haer oorsprong getrocken heeft uyt de nootsakelijckheydt der toevallen, en by eenigh geval, gelijck andere Talen, als wel met voornemen en door voorbedachte konst alsoo gemaeckt is, en in ordening gebracht.

Het blijckt dan klarelijck dat alle dese namen, die men de Catayesche Tael toeeygent, suyverlijck Sinesche sijn, en dat dese twee namen van een eenigh en 't selve volck sijn: 't welck in desen niet meer wonderlijck of vreemt schijnen moet, als dat eenigh ander ding in verscheyde Talen verscheydelijck wert genoemt. Want indien dese twee volcken verscheyde waren van geslacht en spraeck, sy souden sonder twijfel oock verscheyde namen aen de dingen hier voorverhaelt, gegeven hebben, te weten yder naer sijn eyge en moederlijcke Tael. Dus is 't dat de Sinesche landtlieden, gelijck de geleerde Martinius getuyght, en de veltwoonende Turcken ofte Scythen, gelijck Nasirodijn en anderen versekeren, op de Twaelf-deelige circkel tellen d'uren van den dagh, ja oock de dagen selve, en hun jaren, door de namen der selve dieren, maer verscheyden aengaende de Tael; toeschrijvende aen yder van dese tijden hun hoedanigheden, en uytkomsten, naer de natuur en aert van 't dier, dat alsdan heerschappy heeft, volgens 't gevoelen van hun Starre-kenners. Wyders, om dit in 't voorbygaen daer noch by te voegen, 't is soodanigh dat den aenvang van dese tijden de selve is onder dese twee landt-volcken, als de gene die wy geseght hebben by de andere Sinesen en Catayers waergenomen te worden. En deselve twaelf namen sijn soodanigh:

De Namen der UREN, der DAGEN, en der JAREN.

XII	XI	X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I
Het Vercken	*den Hont*	*de Hinne*	*den Aep*	*het Schaep*	*het Paert*	*'t Serpent*	*de Draek*	*den Haes*	*den Tiger*	*den Os*	*de Rat of de Muys.*
Nae de Tael der Ooſterſche Turcken.											
طونغوز	ايت	داقوق	پيچين	قوي	يوند	ييلان	لوي	طوشقان	پارس	اوط	كسكو
Dongûz	*It*	*Dakûk*	*Pichin*	*Koui*	*Yûnd*	*Yilân*	*Loui*	*Tauxkân*	*Pârs*	*Oth*	*Keſegû*
Nae de Tael der Sineſen.											
Chū	Keû	Kī	Heû	Yam	Mà	Xe	Lûm	T'ú	Hù, of T'û	Nieû	Xŭ

Daer

Daer ſijn eenige volcken onder de Turcken, die in plaets van d'eerſte in deſe Tafel *Keſegû* ſeggen سيجقان *Sizjkân*; in plaets van de tweede *Oth*, ſeggen صغر *Sagir*; en de ſevende *Yûnd* noemen أت *At*: die warelijck wel andere namen ſijn, maer alle van de ſelve dieren.

Wat de Sineſche woorden aengaet, ick heb die uyt de Teken- en Woort-boecken van deſe Tael, die ick by my heb, getrocken, en hier alſoo geſtelt: doch ick achte dat 'et overtolligh ſou ſijn de mercken ſelver daer neffens te voegen. In ſeecker Kalendier, 't welck te Conſtantinopolen gemaeckt, en ſchriftelijck in 't licht gebracht wierdt in de tijdt der Gelijcke dagen en nachten van de Lenten, in 't jaer van de Hégira ofte den eerſten aenvang van 't Mahometiſch rijck 1036, dat is, in 't jaer van onſe Salighmaker 1627, 't welck het jaer van de HAES was, worden deſe Turcken, daer af wy nu ſoo even geſproken hebben; مغولاچين وحكماء دشت وتركان تمغاج *Mogol-Sineſen, Velt-Philoſophen*, of *Inwoonders der Woeſtijne, en de Turcken van Tamgâzj* genoemt. Eenige ſeggen dat deſe naem van Tamgâzj een beſondere en eyge naem des Konings van Catay is, even gelijck de Koning der zuyderlijcke Sineſen فغفور *Fagfûr* genaemt wierde. Anderen ſchrijven dat Fagfûr oock Tamgâzj gebynaemt is geweeſt; benaming, die miſſchien van Taminga, of Tanga, Koninckliicke ſtammen der Sineſen, genomen is. Men kan dan deſe woorden paſſen op de Mogols en Turcken, die onder de Sineſen vermengt ſijn, het ſy datſe aldaer door verplaetſinge gebracht, of op een andere wyſe ontfangen ſijn. Ja men ſou door dit voorgenoemde woort van Mogol-Sineſen, de Mogols ſelven mogen verſtaen, als dus genoemt uyt oorſaeck van 't ſeer machtigh Rijck, dat ſy eertijts beſeten hebben. Want men kan klarelijck en ſekerlijck ſien in vele plaetſen van ſeecker vermaert Boeck, Mirc'ond genoemt, ('t welck een groot werck is, in de Perſiaenſche Tael van d'ooſterſche geſchiedeniſſen geſchreven,) dat deſe Mogols deſe circkel der jaren, daer af wy nu geſproocken hebben, onder malkander onderhouden, en die gemeenelijck gebruycken: Voorts, by deſe onbepaelde naem van Woeſtijne, daer af wy oock gewagh gemaeckt hebben, word byna altijdt volkomentlijck de plaets verſtaen, die met een eyge naem قپچاق Kipchâk, en door Ayton den Armener, Cumanien genoemt word; 't welck niets anders is als dit vlack en groot velt, 't welck ſich ſtreckt van d'uytterſte grens der ooſterſche landen tot in 't weſten boven de Caſpiſche zee, en met een ſeer lange ſtreeck uytloopt tot aen de grenſen van de Pontus Euxinus, die men heden de Swarte zee noemt.

Vele der gener, die van d'uren en jaren der Catayers gehandelt hebben, bedriegen ſich, vermits ſy gelooven dat de namen der Sineſche uyren die hier in den begin verhaelt ſijn, eygentlijck deſe ſelve dieren van 't jaer der Turcken of Tartars betekenen: ja het ſchijnt dat Naſirodijn ſelf in deſe doling is geweeſt. En ick geloof dat d'oorſaeck hier af is, dat de naem Çù, die op d'eerſte Sineſche of Catayſche uur gepaſt wordt, en Xù, die hier d'eerſte is, betekenende een *Muys*, ſoo weynigh in d'uytſpraeck verſchillen, dat ſy lichtelijck een vreemt man bedrogen konnen hebben, en beyde voor een en 't ſelve ding genomen ſijn. Maer de Caracters verſchillen veel van malkander: want dit Çù wert afgebeelt door 子, en dit ander Xù gemenelijck door 鼠, gelijck mijn boecken getuygen.

Voorts, de twee rekeningen ſoo Sineſche, als Catayſche, komen niet alleenlijck overeen in hun gedaente, in de woorden, en in hun betekeniſſen, gelijck hier voor getoont is; maer men kan mede betoonen dat ſy oock volmaeckt elijck in 't dadelijck gebruyck overeenkomen, en alle beyde in een ſelve tijdt vallen. Want Naſirodijn ſchrijft, dat in 't jaer 642 van Jeſdagird, leſte Koning der Perſianen, de Catayers het tiende jaer van de Seſtigh-jarige circkel telden, 't welck van hen كوى يوو Quèiyèu genoemt wordt. Nu, dit jaer van Jeſdagird quam in 't jaer Chriſti 1273; ſedert het welck, tot aen ons jaer toe van 1654, ſoo men alle de ſeſtigen na het ſelve tiende jaer van de circkel weghneemt, een-en-twintigh jaren overigh ſullen ſijn; dat is, dat 'er een-en-dartigh jaren ſedert het begin van de circkel ſullen ſijn. Dieshalven, in het tegenwoordigh jaer des Heeren 1654, tellen de Catayers het een-en-dartighſte, 't welck ſy كاوو Kiă-v' noemen. Waer mede oock in 't geheel overeen koomt, 't gene Ulug-Beg, Tamberlanes na-ſoon, in ſijn Tafelen geſchreven heeft; te weten dat in 't jaer 847 van de Hégira,

gira, 't welck het 1443 jaer na de geboorte van onſe Salighmaker Jeſus Chriſtus is, de Catayers het eerſte jaer van hun Seſtigh-jarige circkel hielden, het welcke ſy كيا چيو Kiă-çù noemen: in voegen dat, als wy met deſe rekening afkomen tot aen het tegenwoordige jaer van 1654, wy bevinden ſullen, dat de Catayers nu 't jaer كيا وو Kiă-v' houden, 't welck het een-en-dartighſte van hun circkel is. Maer eer ick in de Perſiaenſche autheuren en ſchrijvers deſe twee voorbeelden van de Catayſche rekening gemerckt had, ſoo heeft de voorgemelde Martinius, die toen onlangs uyt Sina gekomen was, by geval my getuyght eerſt mondeling, en daer na by geſchrift, dat in dit ſelve jaer van 1654 by de Sineſen getelt wert het ſelve een-en-dartighſte jaer van hun rekening, 't welck ſy Kiă-v' noemen: ſulcks dat dit bewijs voor Wis-konſtigh ſchijnt te mogen gekeurt werden.

Eyndelijck, indien men boven deſe drie Seſtigh-jarige circkels, te weten, de Opperſte, Middelſte en Onderſte, daer af wy hier voor geſproken hebben, of boven hun ſamenvoegſel in een kring van hondert en tachtigh jaren, een grooter maet van tijdt behoeft, ſoo gebruycken (gelijck Naſirodijn en Ulug-Beg ſeggen) de Catayers, een getal van tien duyſent, 't welck ſy وان Ván noemen. Nu, dit ſelve is een ſuyver Sineeſch woort, t'eenemael eygen aen deſe Tael, en wert met duſdanige Caracter 萬 getekent. Voorts, hoewel ſy de rekening van hun tijden aenvangen van de heerſchappy hunner Koningen, als van beſondere Tijt-ſtippen of Hoofden, ſoo gebruycken ſy echter een ouder Begin, om hun rekening te maecken, te weten ſedert de eerſte Schepping des Werelts. En dus, volgens de voorbeelden, die de voorgenoemde Schrijvers daer af voortbrengen, rekenen ſy in dit loopende jaer van 1654, ſedert deſen Aenvang-tijdt van de Schepping des Werelts boven 8864 geheele en volkomen وان Váns, dat is, tien duyſenden, inde vijf-en-ſeſtighſte loopende Ván het een-en-ſeventighſte jaer; 't welck van d'eerſte Seſtigh-jarige circkel, die Xáng Vĕn genoemt wordt, het een-en-dartighſte jaer Kiă-v' is, alles gelijck boven. Welck jaer van de Turcken يوند Jûnd gebynaemt is, en van ſommigen onder hen oock انت At, die beyde in hun tael *Paerts* namen ſijn: te weten (gelijck ick hier voor geſegt heb) hun eerſte jaer كسكو Keſegû, dat is, *Rat*, koomt over een met het eerſte jaer van de Seſtigh-jarige circkel, door de Catayers Kiă-çù genoemt. En van daer kan men, gelijck van een bekent Hooft en aenvang, alle de jaren der Turcken tellen, met hun bynamen der dieren, voor alle verlede en aenſtaende tijden.

Want hoewel 'er een groot getal van Indiaenſche en Sineſche Philoſophen is, die gelooven de Wereldt eeuwigh te ſijn, ſoo is 'er echter geen minder getal van de gene, die, ſoo weynigh des Werelts begin, als eeuwigheyt begrijpen en bepalen konnende, ſulcks ſchijnen te willen bewinden met dit wonderlijck en als onbegrijpelijck fabuleus getal, ſchijnende eeniger wijſe aen 't eyndelijck en oneyndelijck gelijck te weſen: of willen mogelijck door deſe ſoodanige groote jaren van tien duyſent, de omkeeren des Wereldts meten, of eenighſins te kennen geven, die ſy gelooven gebeurt te ſijn, dan met vernietinge, dan met weêroprechtinge. Maer om te weten wie de volcken ſijn, die voor een gewoonte hebben deſe tijdt-reeckening te houden, onder andere Schrijvers, een ſeecker Jacobijnſch Patriarch, met name Ignatius, Chaldeer van Meſopotamien, (van de welcke de groote Scaliger ſeer loflijck ſpreeckt in veel plaetſen van ſijn Boeck, dat hy van de verbetering der tijden gemaeckt heeft) verklaert het met uytgedruckte woorden, in een Tractaet, 't welck hy in d'Arabiſche Tael van de tijdt-reeckening der Ooſterſche volcken gemaeckt heeft. Nu, daer andere Schrijvers de Catayers noemen, ſtelt de ſelve Ignatius de Sineſen: in voegen dat het ſchijnt dat hy deſe beyde geſlachten voor een volck neemt.

Hoewel ick acht dat ick nu het gene, het welck ick op my genomen en belooft had, voldaen heb, ſoo heeft my echter goet gedocht om hier noch iets tot overmaet by te voegen, ſoo men miſſchien eenigh gebreck daer in vond; of op dat de heusheydt die men tegen my gebruyckt heeft, des te meer met heusheydt van mijne ſijde bejegent werde: ten eynde dat het gene, 't welck men in deſe nieuwe Atlas vind, aengaende de Cathayers en Tartars, door deſe middel eenige verlichting, en de waerheydt meer ſteun en vaſtigheyt magh ontfangen. Voor eerſt is 't een aenmerckens-

waerdi-

waerdige saeck, dat de naem van Cathay, gelijck schijnt, in seer oude tijden onder de Griecken bekent en vermaert heeft geweest, voornamelijck onder de gene, die de Historie van Alexander de Groot beschreven hebben. Want sy schrijven dat hy sijn wapeen gevoert heeft tot in dese Landtschappen, de welcken van Quintus Curtius, in het tiende Boeck, niet met dese naem, maer het Koninckrijck der Sophiten genoemt worden. Dit is echter het selve landt, gelijck klarelijck blijckt uyt het vijftiende Boeck van Strabo, de welcke seght, dat dit Koninckrijck dus genoemt wierdt naer de naem van de Koning, die toen in Καθέα, Cathea of Cathay heerschte. Quintus Curtius ter selve plaets, gelijck oock Diodorus Siculus in 't seventiende Boeck verseeckert, dat dit selve Koninckrijck door seer goede wetten en gewoonten bestiert wierdt, en dat dit volck d'anderen in wetenschap en wijsheydt overtreffen. Wat den stant en de gelegenheyt aengaet, alle de Historieschrijvers plaetsen dit volck in d'uytterste grensen van Indien, en van d'Oosterssche landen, de welcke men in dien tijdt ontdeckt had. Ptolemeus bevestight in 't seste Boeck van sijn Aerdbeschrijving, op het vijftiende hooftdeel, dat de χαῖται, C'aitayers of Catayers, Scythen waren, de naesten aen de Seren, naer dat men gewent is de naem der Scythen uyt te strecken tot aen dese leste deelen van 't aerdrijck. Indien sy de saeck niet soo klaer uytgedruckt, nochte onderscheydelijck bepaelt en hebben, als wel noodigh sou sijn, daer over heeft sich niemant te verwonderen, als hy overweeght 't gene dat Strabo bekent in de selve plaets van 't vijftiende Boeck: *Dat om d'onkunde, en de groote afgelegenheydt deser landen niets seecker en naeukeurighlijck geschreven was; maer dat alles tot opgeblasentheydt en wonderlijcke vreemdheydt uytliep.* 't Welck oock bevestight wordt door 't gene dat Plinius uyt sulcke schriften versamelt heeft, en verhaelt in 't tweede hooftdeel van 't sevende Boeck, aengaende de gedrochtelijcke volcken deser landen.

En gelijck de Grieckssche en Latijnsche Historieschrijvers, die van dese verre gelege dingen geschreven hebben, seer weynigh, of geen gewach van Sina maecken; soo hebben de Schrijvers der volgende eeuwen, gelijck d'Arabiers en Persianen, veel meer van de Sinesen, dan van de Cathayers, gesproocken: ick meen dese Historieschrijvers, die voor 't jaer 600 van Hégira, of 't jaer 1203 van de geboorte ons Heeren, geschreven hebben; dat is, eer de Tartars, Mogols gebynaemt, hun tochten in 't Koninckrijck van Sina gedaen hadden. En dit selve Koninckrijck, Sina genoemt, heeft sich, naer 't verhael deser Schrijvers, niet wyder uytgebreyd dan van het begin van 't eerste Climaet tot naeuwelijcks over de palen van 't derde. Wat de landen aengaet, die sich van daer noordewaerts uytstrecken, sy, geen seeckere kennis daer af hebbende, hebben hen toegeeygent aen de volcken van Gog en Magog, wel bekent aengaende de naem, maer onbekent voor soo veel hun wooning belangt. Doch de genen, die geschreven hebben sedert het begin van 't Rijck der Tartars, of Mogols, toen de naem en d'achting van de groote C'ân over de heele werelt uytgeborsten was, lieten de Sinesen wel de selve grensen behouden; maer sy noemden d'inwoonders der volgende landen Catayers, en schreven dese naem, die sy van de Tartars ontfangen hadden, قتا Catà, of Catay, daer af eenigen ختا C'athà en C'athay gemaeckt hebben. Welckers hooftstat, C'ân-balek genoemt, van M. Paulus Venetus Cambalu geheten, door Abulfeda onder het vierde Climaet gevoeght is; sulcx dat, indien wy de middelwegh houden in de verscheydenheydt der gevoelens, die hy bybrengt, aengaende de langte en breette der selve Stadt, wy bevinden sullen dat sy beyde komen op de selve plaets, die d'Autheur van dese Atlas aen de Stadt Peking geeft, naer de Wis-konstige ondervindinge daer van gedaen: en geen minder overeenstemming isser in d'overmatige en wonderlijcke grootheydt; van de welcke Abulfeda schrijft dat men dingen daer van vertelt, die alle geloof overtreffen. Wat de naem van C'ân-Balek of Cambalu aengaet, Paulus Venetus, lib. 2, cap. 10, segt, dat 'et *de Stadt des Heeren* betekent, te weten in de Tael der Mogols, die toen 't Rijck besaten: want C'ân, of nae onse uytspraeck Cham, beteeckent soo veel als *Keyser* of *Vorst*, en Balic, of, naer de rechte uytspraeck der Oosterssche volcken, Balak, genomen van een woordt van de selve Tael بلغصون Balaksûn, betekent *Stadt*. Want in een Woort-boeck van vier Talen, dat ick besitte, te weten, Arabisch, Persiaensch, Turcksch en Mogols, wort dit selve woort

der Mogols verklaert door 't Arabiſch بلد Beled, 't welck *Stadt* wil ſeggen. Nu, daer is niet aen te twijffelen, of deſe ſelve Stadt heeft eenige andere eyge naem gehadt: want Paulus Venetus voeght 'er by, dat dit van outs en ſeer lange tijden een vermaerde Stadt heeft geweeſt, daer de Koningen hun Hof hielden.

Het ſal dan niet ſonder gront en reden ſijn, ſoo men van alle deſe dingen een giſſing en gevolgh treckt, dat, gelijck de naem der Catayers, ontrent de tijden van Alexander, eerſt gehoort is onder de Scythiſche volcken van d'Ooſterſche landen; oock weêr van deſe Scythiſche volcken de ſelve naem van Catay met die van de Tartars gekomen is ter kennis van d'Arabiers, Perſianen, en anderen; door de welcken de twee voorgenoemde namen allerwegen geſaeyt en uytgebreydt ſijn. Dit gebeurde na dat de Mogols, daer af het aenmerckelijckſte deel met een eyge naem genoemt was تتار en تتر Tatâr en Tatar, (daer men, een r byvoegende, *Tartaren* af gemaeckt heeft) te weten de Scythen, die over de Bergh Imaus naer 't ooſten en zuyden woonen, d'andere Scythiſche volcken ondergebracht hadden, en voornamelijck de genen, die ooſtwaerts woonden.

't Selve wierdt gedaen onder het beleydt van Amochtân C'ân, die, ſijn Rijck beveſtight hebbende, de nieuwe naem van Chingîz (by Ayton Changis) aennam, en d'eerſte was, die men de groote Cân of Cham noemde; namentlijck in 't 1214 jaer na Chriſtus geboorte. Deſe is de gene, die de wetten en regelen maeckte en oprechtte, die in de Scythiſche Tael ياسا Yaſa, en ياسا چنگز خان Yaſâ Chingîz C'ân, dat is, *Inſtellingen van Chingîz C'ân*, genoemt worden; de welcken, als heylige ſaecken en godlijcke ſpreucken, van alle de naſaten godsdienſtelijck bewaert en onderhouden ſijn. Hy vergaderde een heyr van vier hondert duyſent ruyters, en deelde dat door een beſondere ordening in tien duyſenden, duyſenden, honderden en tienen, en ſond een deel daer af naer 't ooſten, en 't ander naer 't weſten. Hy dede ſelfs met het eerſte een doorbreeck en inval in Sina, Machîn en Catay; en voerde met het ander geen minder dingen uyt: want hy verwon en verſloegh de machtige Koning der C'oraſmiers, Gelalodijn genoemt. Daer na, in 't jaer 1224, hervatte hy met alle ſijn krachten d'oorlogh van Catay. Maer hy ſtorf ten eynde van drie jaren: en is alſoo meê ter neêr geleght op den grooten hoop der menighte van menſchen, die men tot tien millioenen toe telt, de welcken door 't gewelt zijner oorlogen vergaen waren.

Hy had tot nazaet ſijn Soon, Okotai C'ân, die 't Rijck door de wetten, wapenen en verwinningen van ſijn Vader beveſtight vondt. Dit is de gene, die van Rabbin Abraham Zacuth, in ſijn Boeck Iuhaſin genoemt, met een woort Koning der Cathayers geheeten wordt, als met de naem van 't grootſte Rijck, dat hy bezat. Deſe had weêr tot nazaet ſijn Soon Gayung C'ân. Weynigh tijdts nae deſes doodt wierd Mangò C'ân, Naſoon van Chingiz C'ân, en Soon van Toli C'ân, met bewilliging der Vorſten en opperſte Hoofden van de Tartars, Keyſer van de heele wereldt verklaert; want hun trotsmoedigheydt doet hen dus ſpreecken. Hy ſond, in 't jaer onſer Zaligheydt 1255, ſijn Broeder Ulaco C'ân met een machtigh heyr beneden de rivier Oxus naer Aſſyrien: die daer alles verwoeſte, en eyndelijck Bagdad, de Hooft-ſtadt van het heele Mahometaenſche Rijck, aentaſtte, won, en ſeer deerlijck verdelgde, en de inwoonders ſeven dagen lang ſeer wredelijck ſlachtte. De Keyſer Muſtâſem, zijnde de ſes-en-dartighſte Calîfe uyt de ſtam van Abbâs, Oom van Mahomet, en de leſte der gener, die Bagdad bezeten hebben, wierdt onder de voeten der Tartars vertreden, en eyndighde ſchandelijck ſijn leven met ſijn Kinderen. Dit gebeurde de vierde dagh van de Sprockel-maent, in 't jaer onſes Zalighmakers 1258.

D'oorſaeck van dit verderf, en van deſe moordt, wordt, nae de getuygenis van het voorgenoemde Boeck Iuhaſin, den ſelven Naſirodijn, daer af wy hier voor dickwijls geſproken hebben, toegeſchreven; als de gene ſijnde, die, raet gevende, en middel tot d'uytvoering aenwijſende, ſulcks Ulaco, Overſte van 't Tartarſch heyr, aengeraden had: om ſich van de ſmaet te wreken, die hy van de voorgemelde Calîfe ontfangen had: en beſonderlijck om een Boeck, dat hy gemaeckt en den ſelven toegeeygent had, om 't welck hy lof en vergelding had verdient; en de Calîf, hem droevigh ſiende, had tot hem geſeght, de Thouſiers (dat is d'inboorelingen van Thous, een Stadt van Perſien) dragen hoornen, waer ſijn de uwen? daer op Naſirodijn antwoorde, ick

ga

ga hen halen, om aen u te vertoonen. Hy dan, terſtont uyt het Hof vertreckende, nam geſwindelijck ſijn vlucht tot by de Tartars, die hy met dit groot en machtigh Heyr aenbracht. Weynigh tijdts nae deſe neêrlaegh nam hy voor te maecken deſe Aſtronomiſche Tafels, daer af wy dickwijls verhael hebben gedaen; om alſoo, door ſijn geleertheyt, de naem van de voorgedachte Velt-overſte der Tartars, die toen Koning van Aſſyrien was, meer te vereeren en verbreyden. Hy wierd hier in geholpen door de Koninckliicke mildadigheden, niet alleenlijck tot der ſelver making; maer oock om de ſtarren te doen waernemen, en wierden hem tot hulpe gegeven andere vijf ervare en vermaerde Wiskonſtenaers. Men ſtelde de tijt van twaelf jaren, om 't werck te volvoeren, en men verkoos hier toe, naer 't verhael van Abulfeda, een bequame plaets, namelijck een heuvel, buyten de Stadt Merâga, in 't Landtſchap Aderbigiân, 't welck men eertijdts Adjabene noemde. De Keyſer Mangò C'ân quam ondertuſſchen te ſterven, en ſijn jonge broeder Coblai C'ân quam in ſijn plaets. Omtrent vier jaren daer nae ſtorf oock de Vorſt 'Ulaco C'ân, aen wien volghde ſijn Soon Abgai C'ân, te weten in 't weſterſche Rijck, of in 't Koninckrijck van Medien en Aſſyrien. In deſe tijdt wierden de voorgenoemde Aſtronomiſche tafelen, op nieuwe en oude waernemingen gebout ſijnde, voleyndight, die Naſirodijn in 't licht gaf, onder de naem van ايلخانى Ilcânlijcke, (nu, Ilcân betekent in de Tartariſche tael *Velt-overſte*) en droegh die op aen de voorgedachte Abgai C'ân. Hy dan, willende leeren hoe men zijn Tafelen ſou konnen gebruycken nae alle ſoorten van Tijdt-rekeningen, die by de vermaertſte Ooſterſche volcken in ſwang ſijn, maeckte den aenvang van de rekening die gebruyckelijck en gemeyn is in Catay, om dat dit Rijck toen het vermaertſte en aenmerckelijckſte was van alles dat de Tartars bezaten.

Na de vijf groote C'âns, te ſamen Keyſers van Cathay, die wy opgetelt hebben, heerſchte daer oock een ſeſte, Temûr C'ân geheeten. Sedert deſe tijt begon de Mahometiſche Godsdienſt onder de Tartaren in te ſluypen, hun zeden door ſoo groote voorſpoeden te bederven, en hun ſaken achterwaerts te gaen, en neêr te ſtorten. Hun Heerſchappy wierd eyndelijck binnen Cathay gedempt en vernietight, en daer buyten in deelen geſcheurt: tot dat in 't jaer ons Zalighmakers 1384 een ander Temûr C'ân, te weten de wijtberoemde Tamberlân, het Tartariſche Rijck weder t'ſamengevoeght heeft onder ſijn gebiet; gelijck hy oock met Chingîz C'ân uyt een ſelve ſtam geſproten was. Want Buzengir C'ân, die de ſtronck van alle de Mogolſche Koningen heeft geweeſt, was in ordre de negende Vader van Chingiz C'ân, en de dertiende van Temûr C'ân. Deſe Temûr, ſeer vele en groote verwinningen bekomen hebbende aen de weſterlijcke deelen van 't Mogolſche Rijck, gelijck oock aen de noorderlijcke deelen van Aſia, en noch naer grooter trachtende aen d'uyterlijcke geweſten van 't Ooſten, bereyde ſich tot de reys en veldtocht naer Catay: voornamentlijck met dit inſicht, gelijck het ſchijnt, om in Heldendaden met Chingiz C'ân gelijck te worden; en oock om wraeck te hebben van ſijn geſlacht, 't welck de Cathayers in haer landt uytgedelght hadden; en te gelijck ſijn ſtam daer op te rechten, hebbende van ſich ſelven de naem van Chingiz C'ân in hooge eer en achting. Maer toen hy op de grenſen der Mogols gekomen was, in een plaets, die Anzâr genoemt wordt, daer de hoofden van 't Heyr, ſijn Magen, en de Krijghs-benden vergadert waren, in 't jaer van Chriſtus geboorte 1404, en gereedt was om voort te trecken, wierdt hy van een brandende koorts aengetaſt, die hem weghruckte, en ſijn groote voornemens deê verdwijnen.

Uyt alle welcke dingen oock klaerlijck blijckt, dat het Koninckrijck van Cathay ſeer groot, machtigh en rijck heeft moeten ſijn, dewijl deſe twee ſeer machtige en groote Keyſers geacht hebben dat des ſelfs verovering de heerlijckſte was, die ſy konden doen. En dewijl het Koninckrijck der Mogols, daer hun eyge en oude wooning was, niet ſeer verre van 't Sineeſch Koninckrijck gelegen is; op wat volck kan men dan de naem van de Cathayers paſſen, als aen de Sineſen ſelven? volgens 't gemeen gebruyck, dat alle Inwoonders van dit ſeer groot en breet Rijck, 't welck in deſe Atlas beſchreven is, met deſe beſondere naem van de Zuydſche volcken genoemt werden; of wat anders ſal Cathay weſen, als het noorderlijck geweſt of deel van Sina?

Laet ons hier nu byvoegen, 't gene Jan Carpin, Willem Rubriquis, en andere Geeſtelijcke perſoonen ons van de Catayers

tayers verhaelt hebben, als de genen, die van hooger-handt naer Tartaryen, en aen des selfs Koningen gesonden sijn: d'eerste in 't jaer Christi 1246, door Paus Innocentius de vierde; de tweede in 't jaer 1253 door Lodowijck de IX, Koning van Vranckrijck. Zie hier 't gene, 't welck sy onder andere dingen daer af seggen: *Dat de Cathayers, op d'uytterste grensen van Oosten, en geburen der Tartars sijnde, sich tot aen d'oosterlijcke Oceaen uytstrecken: dat de wateren by der selver grensen, bevrosen sijnde, somtijts overtocht aen de Tartars geven, die met alle hun krachten 't landt der Cathayers overstolpen: dat dese selve Cathayers seer rijck sijn, en veel kostelijcke dingen besitten, en uytsteeckende wercken van wonderlijcke konst maecken; dat sy groote overvloet van rijs hebben, en wijn daer af maecken.* Eyndelijck, om gelijckelijck door een aenmercking te sluyten, dese selve Rubriquis getuyght in sijn Reys-beschrijving, in 't seven-en-dartighste hooftdeel, *dat sy gewent sijn met de penceel te schrijven, gelijck de Schilders, en soodanigh, dat zy veel linien in een figuer schijnen te trecken.*

Na dese twee Schrijvers is gevolgt Marcus Paulus van Venetien, en na hem Ayton van Armenien, die alle beyde oock Tartarien, en, dat meer is, Catay gesien hebben. De keurige Leser sal, boven de blijcken, die soo hier voor verhaelt, als in d'Atlas bygebracht sijn, lichtelijck uyt hun verhael andere blijcken, die meê tot dit ons voornemen behooren, konnen trecken: gelijck 't gene, dat Paulus Venetus schrijft in 't tweede boeck, cap. 26, te Basel uytgegeven; te weten, *dat men deur 't geheele landtschap van Catay uyt de bergen swarte steenen haelt, die, ontsteecken sijnde, 't vuur lang behouden, en in veel plaetsen 't gebreck van hout vervullen.* En in 't seven-en-twintighste hooftdeel, *dat hy tien mijlen van Cambalu een groote Rivier gevonden had, die sich in d'Oceaen ontlast, daer veel Schepen op en af voeren, met koopmanschap geladen; en dat daer over een seer schoone Brugh lagh, die heel van marmer was, en drie hondert schreden lang, en acht breedt was, op vieren-twintigh boogen steunende, met gesneden leeuwen, om de kant boven te vercieren.* Men vindt in d'Atlas de beschrijving van veel diergelijcke Bruggen. Wyders, hy verhaelt in 't volgende capittel, *dat 'er een weg is, die sich in twee wegen deelt, omtrent dartigh mijlen van de voorverhaelde Vloet, van de welcken d'een deur 't landtschap van Catay gaet, en d'ander deur 't landtschap Mangi naer de zee.* Nu, dit landt selve is ماجين Machin, te weten, het deel van 't ware Sina, eygentlijck geseght, 't welck naer 't zuyden en oosten gelegen is. Want hy seght in 't vijf-en-dartighste hooftdeel, *dat de Koning van 't landtschap Mangi Facfur genoemt word, een rijck en machtigh Vorst, ja soo, dat men geen machtiger in alle dese landen vond, als de groote C'an.* Wyders, d'Arabiers, Persianen en Turcken getuygen dat de naem van Facfur (die sy dus uytspreecken فغفور Fagfûr) aen de Keysers van Sina gemeen was; gelijck de naem van Pharao aen de Koningen van Egypten, die van C'alîfe aen de genen van Assyrien, en de naem van C'an aen de Tartars. Doch ick geloof dat dit een vreemde, Scythische, of een andere diergelijcke, en geen Sinesche naem is, om dat in de Sinesche Tael de letter R geen plaets en heeft: en dit is d'oorsaeck dat men noch tegenwoordigh in d'Oostersche landen het beste Porceleyn, of d'aerde vaten van Sina *Fagfurische* noemt. Voegh hier nu by 't gene de selve Schryver verhaelt van soo veel steden, die soo bloeyen en vermaert sijn om de koophandel, en om de schranderheydt en 't vernuft van hun inwoonders. Men kan 'er oock bemercken dat 'er steden sijn, welckers namen in Fù eyndigen. Nu, dese silb is warelijck een Sineesch woordt, 't welck eygentlijck een *groote stadt* betekent; en van dese silb Fù, by anderen gevoeght, hebben de Sinesen veel naemen van hun Steden gemaeckt, gelijck sulcx oock gemenelijck onder de Griecken en veel andere volcken gebruyckt wert.

Wat Ayton aengaet, hy seght in 't eerste hooftdeel van sijn boeck: *Dat het Koninckrijck van Cathay het grootste van de Wereldt is, dat voor geen ander te wijcken heeft, soo van wegen sijn rijckdommen en ontallijcke schatten, als ten opsicht van de groote menighte van een vernuftigh en vlijtigh volck, en de wonderlijcke wercken, die daer gemaeckt wierden: dat de menschen daer naeuwe oogen hebben, en 't aengesicht van nature als sonder baert.* daer by, *dat zy bloode, en vertsaeght sijn; doch echter dapperder ter zee, dan te landt.* En in 't tweede hooftdeel, *dat hun landt sich tot aen 't begin des Werelts uytstreckt, voorby 't welck geen wooning en verblijf is;* (want Japon was toen noch niet wel bekent;) oock *dat daer nef-*

fens

ſens een ſeer rijck landtſchap is, Sim genoemt, ('t welck ſonder twijfel Sîn, of Sina is, of wel een deel van 't ſelve) *welck ſich ſtreckt tuſſchen 't Koninckrijck van d'Indiën, en dat van Cathay.* En in 't eerſte Hooftdeel, en elders, *dat dit Koninckrijck naer de noordtzijd bepaelt en beſloten is van een woeſtijne, en van de berg Belgian: over welcken* (ſoo als hy in 't ſeventiende cap. verhaelt) *Chingiz C'an als mirakuleuſelijck deur getrocken was.*

Doch het gebiedt van Chingiz C'an in Cathay, heeft onder de Cathayers niet erkent geweeſt, nochte een nieuwe tijtel gegeven aen hare Tijt-rekening, dan na dat Cathay geheel verovert, en ſoodanigh onderworpen, en onder de gehoorſaemheydt van de groote C'an gebracht was, dat 'et, in d'overvloet van gout en ſilver, niet geoorloft was andere munt te gebruycken als de gene die van Papier gemaeckt was, en haer waerde alleenlijck hadde van des Keyſers of C'ans opgedruckte merck: beſie, ſoo 't u belieft, hier af Ayton, in 't eerſte Hooftdeel, en voornamelijck Paulus Venetus, lib. 2. cap. 21. De Cathayers, nae de getuygenis van Naſirodijn, hebben 't begin van dit Rijck aen 't loopende jaer 9680 toegeſchreven, na 8863 myriaden of tienduyſenden van volle jaren, die, nae hun gevoelen, verloopen waren ſedert de ſchepping des Werelts, te weten het leſte jaer, dat Queì-hài genoemt wordt, ſijnde het leſte van de darde ſeſtigh-jarige circkel, Hiá Vên geheeten: 't welck overeen komt met het jaer onſes Heeren 1263.

Laet my oock geoorloft ſijn het gene hier by te voegen, dat my gedenckt dat ick eertijdts, toen ick, in 't jaer 1628, te Conſtantinopolen was, gehoort heb uyt den mont van de Sterrekenner des Turckſche Keyſers, Muhammed Chélebi genaemt, een man van meer dan gemeene geleertheydt, met de welck ick bekent was, en gemeenſamelijck verkeerde: welck is, dat hy in de geſchriften van Naſirodijn geleſen had, dat onder de Catayers Aſtronomiſche inſtrumenten gevonden wierden, die ſeer groot en welgemaeckt waren, ja oock dat Naſirodijn ſelf hen daer geſien had, ſoo mijn memorie my niet bedrieght: en 't is wel waerſchijnlijck dat d'Inſtrumenten, daer af d'Atlas ſpreeckt, die noch heden in Sina geſien worden, van 't getal der gener ſijn, van de welcken Naſirodijn gewagh maeckt.

Ten laetſten tot een beſluyt, ſullen wy hier noch bybrengen een bondigh en onwederſpreeckelijck getuygeniſſe, 't welck men vindt in 't Boeck van den Aerdbeſchrijver Abulfeda, dat tot onſe Univerſiteyt hoort, te weten ter plaets, daer hy de Beſchrijving van de Stadt Cambalu maeckt. Ick ſal d'Arabiſche woorden ſelf hier ſtellen, op dat 'et ſekerder zy:

قد جلت مدينة طمغاج وبلاد طمغاج
هي بلاد الخطا ويزعم المسافرون ان
السور داير على بلادهم وضياعهم وساير
عمارهم مسيرة ثلثة وعشرين يوما
في الطول من الغرب الي الشرق.

Dat is, *De Stadt van Tamgâzj is ſeer vermaert geworden. Nu, het landt van Tamgâzj is het ſelve, met het landt van de Catayers; en de reyſigers achten dat de muur, die hun ſteden, vlecken, en wooningen beſluyt, ſich van 't Weſten naer 't Ooſten uytſtreckt drie-en-dartigh dagh-reyſens verre.* Dieshalven moet Catay in de kring van deſe groote en vermaerde muur van 't Koninckrijck Sina beſloten ſijn; om dat men elders in geheel Aſia geen diergelijcke muur vindt. Welcke ſaeck, aengaende de gelegenheyt van Sina, oock beveſtight en bekrachtight weſen ſal door de getuygeniſſen, hier voor aengehaelt, ſoo men de moeyte neemt van hen te vergelijcken met de dingen, die in de Sineſche Atlas gemelt werden.

't Verhael van de voorgedachte Arabier, ten opſicht van 't Koninckrijck der Catayers word krachtelijck beveſtight door een andere getuygenis van een Perſiaen, aengaende hun Koning. Deſe Perſiaen is een ſeer geleert en verſtandigh man, Caſim Caxâni genoemt, de welck in ſijn Woortboeck der vreemde Perſiaenſche woorden, die weynigh bekent ſijn, dus ſpreeckt:

تنكو نام پادشاه خطا وختن

Tencu of Tengu is de naem van de Keyſer der Catayers. Nu, men ſiet klarelijck in d'Atlas, pag. 15, col. 1, dat de Keyſer der Sineſen Tiençù, dat is, *Soon des Hemels,* genoemt wordt. Ja men ſou mogen ſeggen dat de naem van de Catayſche Keyſer, hier voor verhaelt, te weten Tamgâzj of Tengâzj (in geval het een benamelijcke naem, en oorſpronckelijck Catayſch is) getrocken en verandert is, gelijck dickwijls ge-

beurt, door d'Arabiers, van dit ſelve woort Tencu of Tengu.

Neem ten goede, gunſtige Leſer, deſe Byvoeghſelen en Aentekeningen, ſoodanigh als ſy ſijn: en, na dat ghy uw gebeden met de mijnen gevoeght hebt, op dat onſe goede Godt dit vernuftigh Volck, en alle d'andere Heydenen, wil verlichten en verklaren met ſijn ware kennis in Jeſus Chriſtus, ſoo begunſtigh de nieuwe wetenſchap der onbekende dingen, die uyt het Ooſten onſe landen van 't Weſten, dat is Europa, toeſchijnt en komt beſtralen. Vaert wel onder Gods heylige bewaring.

HISTORIE
VAN DEN
TARTARISCHEN OORLOG,

Waer in verhaelt wert, hoe de Tartaren in onſe eeuw in 't Sineſche Rijck ſijn gevallen, en 't ſelve byna geheel hebben verovert: nevens een korte beſchrijving van hare zeden en gewoonten.

De Tartaren ſijn oude vyanden der Sineſen.

DE Tartaren (het oudtſte volck in Aſia, en een oorſprong van veele volcken, nu ſedert vier duyſent jaren vyanden van 't Sineſche Rijck) hebben dickwils ſcherpe oorlogen tegen de Sineſen gevoert; en hoewel ſy ſomtijdts verwonnen ſijn, ſy hebben oock dickmael d'overwinning gehadt. Ick noem hen Tartaren, die aen de noordſijde over die vermaerde muur der Sineſen

Welcke de Tartaren ſijn.

woonen, welcke ſtreckt van 't weſten tot het ooſten, en langs drie hondert Duytſche mijlen weeghs opgebouwt, haer belette in 't Sineſche Rijck te vallen. De Sineſen ſelf (by gebreck van de letter *R*) noemen dit volck al van oude tijden *Tata*, 't welck oudt Tartarien ſoo naer 't ooſten, (aen die van Europa tot noch toe onbekent) als naer 't weſten bewoont, daer de Rijcken *Samahania*, *Tanyu*, *Niuche*, *Niulhan*, en andere van 't ſelve volck gelegen ſijn, ſtreckende van kleyn Tartarien en 't Rijck *Caſcar* tot de Ooſt-zee boven Japon; daer ſy door *Anian* (een engte van de zee) van 't Ameriſche *Quevira* geſcheyden werden; ſoo 't ſelfde nochtans een engte van de zee, en geen vaſt landt is. Ons voornemen is niet alle d'oorlogen, die ſy tegens de Sineſen gehadt hebben, te beſchrijven; maer die alleen, welcke in deſe laetſte tijden in onſe tegenwoordigheydt gevoert ſijn; de andere ſullen gevonden werden in mijn Kort begrijp der Sineſche hiſtorien. Doch om met behoorlijcke ordre verder te gaen, moeten wy wat nauwer onderſoecken, waer uyt deſe geſproten ſijn.

Men moet dan weten dat de weſterſche Tartaren van 't oudt Tartarien, (van de welcke *Marcus Paulus Venetus* en *Aytonius* ſchrijven) na dat ſy byna heel Aſien onder hare macht gebracht hadden, oock *Sina* (de gemelde *Venetus* en *Aytonius* noemen het *Catay* en *Mangin*) beoorloght hebben, en dat voor de tijden van den grooten *Tamerlan*, die Sina (gelijck ſommige qualijck ſchrijven) noyt beſeten heeft; want die heeft gebloeyt, nae dat de Tartaren al uyt Sina gejaeght waren, te weten omtrent het jaer onſes Heeren duyſent vier hondert ſes, in welcke tijdt *Taiçungus*, den tweeden Keyſer van de ſtam *Taiminga*, over geheel Sina, te weten, over alle de Provincien, die binnen de groote muur geſloten ſijn, vredelijck heerſchte. Den Sineſchen oorlogh tegens de Tartaren, daer van *Venetus* ſpreeckt, gelijck blijckt uyt de Sineſche hiſtorien en Tijdt-rekening, is voor *Tamerlanes* tijdt in 't jaer naer Chriſti geboorte duyſent twee hondert ſes begonnen, en heeft geheele drie-en-ſeventigh jaren geduert; na de welcke de Tartaren, ten leſten t'eenemael overwinners, dat heele machtige Rijck ('t Keyſerlijck geſlacht *Sunga* verdelght ſijnde) in 't jaer duyſent twee hondert en acht-en-ſeventigh verovert, en alſoo vredelijck ſeventigh jaren geregeert hebben, ſtellende een nieuwe ſtam die ſy *Ivena* noemden, uyt welcke, door geſtadige navolging, negen Tartariſche Keyſers van Sina ſijn voortgekomen. Maer *Venetus* is met de Tartaren in Sina gekomen, als den oorlogh noch niet ten eynde was, te weten in 't jaer duyſent twee hondert en vijf-en-ſeventigh, gelijck uyt ſijne ſchriften genoeghſaem blijckt.

De Tartaren hebben Sina eertijdts oock verovert.

Tamerlan heeft Sina noyt beſeten.

De Tartaren Keyſers in Sina.

De Tartaren, ondertuſſchen door de

Sineſche welluſten veraert, hebben der ſelver ſeden aengewent, hunne ſterckte allengs verleerende, en door te groote vrede verſwackt, ſijn ſy van mannelijke Tartars wijfſche Sineſen geworden. Toen is tegens haer opgeſtaen een ſeer veracht menſch, *Chu* genaemt, een knecht van een afgodiſche offer-paep: deſe, ſich erbarmende over den ellendigen ſtaet van 't Sineſche volck, en van luſt tot heerſchen geprickelt, was eerſt een ſtruyck-roover, en alſoo hy dapper van aert, ſtout, gaeu van handen, en verſtandigh was, heeft hem geen moet, beleyt, geſelſchap, nocht geluck ontbroken, door het welcke, allengs aengroeyende, hy groote legers byeen braght. Toen de bergen en 't ſtruyck-rooven verlatende, en nu Veldtoverſte gemaeckt, heeft hy de Tartaren voor de vuyſt durven aentaſten, en na vele oorlogen verſcheyde heerlijcke verwinningen over haer verkregen: ten leſten heeft hy hen alle uyt het geheele Sineſche Rijck verjaeght, en 't ſelve, als een vergelding van ſijn voorſpoet, in 't jaer ons Heeren duyſent drie hondert acht-en-ſeſtigh ingenomen. Deſe heeft de Keyſerlijcke ſtam *Taiminga* ingeſtelt, en begeerde des ſelfs eerſte Keyſer, en *Hunguvus*, ('t welck een groot oorloghs-man betekent,) genoemt te weſen.

Een heel gering man jaegt de Tartaren uyt Sina.

Oorſprong van 't geſlacht Taiminga in Sina.

Alſoo is hy van alle de Provincien erkent voor den verloſſer van 't Vaderlandt, en de meeſten en minſten hebben hem als haren Sineſche mede-borger omhelſt; want het Sineſche volck veracht en haet de vreemdelingen ſoo ſeer, als het de ſijnen eert en bemint. Hy heeft in de groote ſtadt *Nanking*, aen den oever van de groote rivier *Kiang*, (welcke de Sineſen, om ſijne grootte en overvloet van water, *den Soon van de Zee* noemen) ſijnen koninckliJcken ſtoel geſet; en in ſeer korten tijdt de ſaken van 't Rijck vaſt geſtelt, en ſijne Sineſen verſekert: doch niet te vreden ſijnde, dat hy de Tartaren uyt Sina verjaeght hadt, is hy in Tartarien ingebroken, en ſijn geluck vervolgende, ſlaet hy de Tartaren dickwils, en verwoeſt haer landt op 't ſchrickelijckſte: ten laetſten brengt hy de Ooſterſche Tartaren in ſulck een benauwtheydt, dat ſy de wapenen neêrleggen, hem ſchatting beloven, gedwongen ſijnde vrede te verſoecken; 't welck inſonderheydt de Tartaren van *Niuche* deden, in welckers landen een gedeelte van de Tartaren, die uyt Sina gedreven waren, haer toevlucht hadden genomen. Deſe quamen dan jaerlijcks door de naburige landen van *Leâotung* in Sina, als onderdanen oft vrienden, tot de koopmanſchap toegelaten, doch dachten noyt op oorlogh; want ſy door den ſelven tot armoede gebracht waren. Hunne koopmanſchappen ſijn de wortel *Ginſe*, by de Sineſen ſeer geacht, alderhande diere-vellen, gelijck kaſtors, voſſen, marters, en ſeer koſtelijcke ſabel-vellen, oock paerts-hair, daer de Sineſen haer netten van breyen, en met het welck de mans haer hair opbinden, met welck ſy, als met een voornaem cieraet, dwaeſlijck proncken. Allengs vermeerderden ſy tot ſeven Horden ofte Gouvernementen toe; en ten laetſten onder malkanderen oorlogh voerende, werden ſy omtrent het jaer ons Heeren duyſent ſes hondert een Rijck, 't welck ſy 't Rijck van *Niuche* noemden.

Nanking een koninckliJcke ſtadt in Sina.

Waren der Tartaren.

Maer aen de Weſterſche Tartaren van 't Rijck *Tanyu* ſondt den Sineſche Keyſer jaerlijcks (vrede met haer gemaeckt hebbende) ſchatting oft geſchencken; op dat ſy haer van wapenen ſouden onthouden: want de Sineſen achten het geen ſchande, den oorlogh (die ſy door de Secte van hare Philoſophen voor ſeer ſchandigh houden) dus van haer te wenden; en ſy meenen dat men die niet en behoort aen te nemen, als wanneer haer alle andere middelen, tot de ruſt en bewaring van haer lant, ontbreken.

Den Sineſchen Keyſer geeft ſonder ſchande jaerlijckſe geſchencken aen de Tartaren.

De Sineſen ondertuſſchen ſchroom-achtigh, en de vyanden van haren rijckdom weynigh vertrouwende, lieten die groote muur nooit ſonder ſtercke wacht, onderhoudende geſtadigh tot des ſelfs bewaringe, daer ſy verre van 't ooſten tot het weſten ſtreckt, een millioen ſoldaten.

Stercke guarniſoenen tot bewaringe van de groote muur tegens de Tartaren.

Het Sineſche Rijck, dus vaſt geſtelt ſijnde onder de ſtam *Taiminga*, genoot een gedurige ruſt en vrede omtrent twee hondert en vijftigh jaren; en ten tijde dat die ſeven Tartariſche Gouverneurs onder den anderen oorlogh voerden, gaf den ſeer geluckigen Keyſer *Vanlieus*, den dertienden uyt het geſlachte *Taiminga*, wetten aen 't geheele Rijck: deſe heeft de regeeringe aengenomen in 't jaer na de geboorte Chriſti duyſent vijf hondert drie-en-ſeventigh, en heeft het tot het jaer duyſent ſes hondert twintigh, met groote lof van voorſichtigheydt, billickheydt, en rechtvaerdigheydt, ſeer treffelijck beſtiert.

Geſtadige vrede van vele jaren in Sina.

Maer middelertijdt waren de Tartaren van 't landt *Niuche* ſoo vermeerdert, van den tijdt, dat ſy tot een Rijck verſamelt

De Tartaren ſijn verwonnen, en betalen ſchatting.

waren,

De vermenighvuldinge der Tartaren brengt schrick aen de Sinesen: welcke denken de Tartaren te verwoesten.

waren, dat sy de Sinesen meer en meer tot een schrick streckten, waer over de Sinesche Landtvooghden verborgen raedt hielden, buyten kennisse van haren Keyser, om haer in te houden, ja te verderven. De macht van de selve Landtvooghden is soo groot, dat sy, on-aengesien sy als slaven naer een oogh-wenck van haren Keyser leven, echter het ampt, dat haer tot het gemeene beste is aenbevolen, als met volkomen macht bedienen, 't en ware sy, oft door den Keyser, ofte door andere hooger macht belet wierden.

Eerste oorsaeck van den Tartarischen oorlogh: tweede oorsaeck:

derde oorsaeck.

Dies handelen sy voor eerst de kooplieden in de Provincie *Leäotung*, die naest aen 't Rijck *Niuche* gelegen is, seer qualijck, en nemen hen haer goederen af. Daer na beletten sy door Politijcke Staet-redenen den koning van 't Rijck *Niuche* sijn dochter aen een ander Tartars koning te geven; en ten lesten nemen sy den koning van *Niuche*, die van sijne vrienden geen quaet verwachte, met bedrogh gevangen, en brengen hem trouwloosslijck om 't leven. Doch dese sijn

Den eersten aenval der Tartaren tegen de Sinesen.

Soon, om dit ongelijck te wreken, komt in 't jaer duysent ses hondert sestien met een groot getal soldaten in der haest over de groote muur, (sijn volck over 't ys brengende) belegert en verovert in aller yl de groote stadt *Kaiyven*, die andere *Tuxun* noemen, naest aen Tartarien gelegen.

Uyt dese stadt sendt hy, door eenen Indiaensche afgoden offer-paep, (welck sy *Lama* noemen) een brief in de Tartarische tale en letter (doch niets Barbarisch inhoudende) aen den Sineschen Keyser, waer in

Protestatie der Tartaren tegens de Sinesen.

hy aen den selven, met seer ootmoedige woorden, schrijft, dat hy den oorlogh, om het ongelijck van de Sinesche Oversten geleden, begonnen hadt; maer dat hy echter gereet was de stadt wederom te geven, en de wapenen neêr te leggen, soo hy maer gehoort mocht werden, en voldoening van het ontfangen ongelijck kon verkrijgen. Den Keyser *Vanlieus*, hoewel seer voorsichtigh en ervaren, heeft in dese saeck (nu oudt geworden sijnde) sijn gewoonlijcke voorsicht niet gebruyckt; want, meenende dat het een saeck van al te kleynen gewicht was, om in 't hof selver verhandelt te werden, stelt die in handen van de Oversten: dese, opgeblasen door haren gewoonlijcken hooghmoet, gewaerdighden haer niet den Tartarischen Koning, als een Barbaer, te antwoorden; ja dat meer is, waren seer misnoeght, dat iemant by haren Keyser over ongelijck durfde klagen.

De hovaerdy van sommige Sinesche Oversten verhit den Tartarischen oorlogh.

Den Tartarischen koning, sich siende soo versmaet en gehoont, en geen antwoort op soo een rechtmatigh versoeck verkrijgende, veranderde sijn gramschap in dolligheydt, en doet een eedt, dat hy, tot sijns vaders eer en troost, twee hondert duysent Sinesen ombrengen en aen hem offeren sou, volgens de gewoonte van dat volck; want de Tartaren, als haer edel-lieden sterven, verbranden gemeenelijk oock eenige knechts, vrouwen, paerden, bogen, pijlen; op dat sy den dooden, oock nae sijn doodt, souden gaen dienen: hoewel sy nu, na dat sy 't Sinesche Rijck verovert hebben, (over dese onmenschelijcke gewoonte van de Sinesen self bestraft sijnde) die verlaten hebben. Dus brengt hy spoedelijck over al sijne wrekende wapenen, en belegert met vijftigh duysent ruyteren *Leaoyang*, de hooftstadt van de Provincie *Leäotung*: de stadt was bewaert van een groot getal soldaten, die meest al musquetten hadden; maer de Tartaren gebruycken niet als hare sabels, en pijlen en bogen, met welcke sy schrickelijck en met groote ervarentheydt weten te schieten; doch vreesende voor de kogels der musquetten (een slagh van wapenen hen onbekent) hebben sy de selve door sekere list vruchteloos gemaeckt; want den Tartarischen koning dede sijn voorste volk elck een dicke planck voor een schilt dragen, waer mede de ruytery, als met een houte muur, bedeckt was; naer dese volghden de gene die de storm-leeren droegen, achter volghde de beste ruytery: dus heeft hy de stadt op vier plaetsen aengetast, d'eersten aenval van de musquetten stont hy met sijn muur van plancken uyt, daer na met een vlucht de storm-leeren gehecht sijnde, komt hy op de muur, en neemt de stadt in: de geswintheydt van de Tartaren (daer in sy seer uytmunten, en haer oock meest op vertrouwen) was hier soo groot, dat sy de Sinesen den tijdt niet gaven, om haer musquetten wederom te laden, (welcker onervarentheydt in de kunst van 't musquet te handelen, hen oock in dese gelegentheyt hinderde;) soo dat sy, verschrickt van soo haestigen overval, de vlucht namen; maer wierden meest van de geswinde Tartarische ruyters achterhaelt en doodtgeslagen. Den Tartarischen koning, dese stadt verovert hebbende, sonder lang te wachten, brengt met het selve gewelt, oock vele andere mindere steden onder sijn gebiet, als onder andere de seer schoone stadt *Quamgning*, daer na

Een barbare en superstitieuse eedt des Tartarischen Koninckx.

De hooftstadt Leaoyang werdt belegert en verovert.

List tegen de musquetten.

Veel steden werden gewonnen.

na, ter vlucht voorts het Landtſchap *Leäotung* vermeeſtert hebbende, dringt hy door tot in de naeſte Provincie, *Peking* genaemt: doch alſoo hy maer omtrent ſeven mijlen van de koninckklijcke ſtadt was, durfde hy niet verder gaen, vreeſende dat hy beſloten mocht werden; want daer quamen alreedts van alle ſijden groote Sineſche legers op de been.

Hoe de Tartaren de veroverde ſteden tracteren.

De inwoonderen en ſoldaten der landen, daer de Tartaren door ſwerfden, waren alle ſoo vol ſchrick, dat ſy, de ſteden verlatende, ſich meeſt op de vlucht begaven; want den Tartar plonderde de ſteden die weêrſtandt boden niet alleen, maer verwoeſte die te vuur en te ſwaert, tot in de gront toe; doch die haer gewilligh overgaven, dede hy alleen plonderen, en ſpaerde de inwoonders. Aldus een machtigen rijckdom vergadert hebbende, en verwinner wedergekeert ſijnde in de hooftſtadt van *Leäotung*, omringt hy de ſelve met nieuwe muuren, na dat hy d'oude had afgebroken, want hy van de waerſeggers had gehoort, dat die ongeluck bybrachten; en hier heeft hy ſich Keyſer van Sina doen noemen: en hoewel hy van Sina noch niets beſat, behalven 't uytterſte aenhangſel van 't ooſten, in 't Landtſchap *Leäotung*, had hy het heele Rijck nu door hope alreê ingeſwolgen. Hy is dan met een Sineſche naem *Thienming* genoemt, in 't derde jaer ſijner heerſchappy, en na de geboorte Chriſti duyſent ſes hondert achtien.

Den Tartariſchen Koninck noemt ſich Keyſer van Sina.

In 't ſelve jaer heeft de Keyſer *Vanlieus*, van ſommige verſocht ſijnde, dat hy de Vaders van de Societeyt Jeſu (voort-ſetters van het Chriſten-geloof in Sina) uyt het Rijck ſoude bannen, na dat hy het ſelve dickmael hadde geweygert, (want hy beminde der Chriſtenen ſaken, en de Vaders van de Societeyt;) ten laetſten, verwonnen ſijnde door 't moeyelijk aenhouden van een der voornaemſte Overſten *Xinkio* genaemt, welcke van oudts een hooft-vyant van de Chriſtelijcke religie was, een beſluyt gemaekt, waer mede hy gebood, dat men al de Vaders, die de Chriſte ſaeck vervorderden, ſoude verjagen. Deſe wierden toen in verſcheyde Landtſchappen verſtrooyt, en ſommige door de Chriſten overſten heymelijck geſpaert, d'overigen ſijn in beſlote koyen naer *Macao* geſonden; op welcke reyſe ſy ongelooflijcke elenden, in die koyen geſloten ſijnde, geleden hebben: andere ſijn oock door der overſten bevel wreedelijck geſlagen, niet ſonder blijdtſchap dat ſy waerdigh gekent waren iets voor den naem *Jeſu* te lijden. Behalven dat, heeft *Vanlieus* de Chriſtelijcke Godsdienſt oock aen de ſijne verboden. By deſe gelegentheydt hebben de Sineſen, die uyt de wilderniſſen der afgoden, tot de weyden des Heeren gekomen waren, ſeer ſchoone voorbeelden van haer geloof en ſtandtvaſtigheydt gegeven; doch het lang verhael van die vervolging dient op deſe plaets niet: ick heb echter deſe dingen hier in 't kort willen aenraken, op dat wy ons mogen verwonderen over de voorſienigheydt Godts, de welcke de Sineſen ſoo ſwaren oorlogh heeft toegeſonden, toen ſy de Chriſtelijcke vrede verachteden; en in dat jaer, dat ſommigen onder de Sineſen in de ſin kregen het Chriſtendom, ſelf met den wortel, uyt te royen, geſchickt heeft, dat de Tartaren die wortelen in 't Sineſche Rijck geſchoten hebben, daer ſy namaels ſoo groot uyt opgewaſſen ſijn, dat ſy de ſtam *Taiminga* geheel uytroeyden, en byna het gantſche Rijck onder brachten. Doch (gelijck het gemenelijck geſchiet) de Chriſtenen ſijn door ſoodanige vervolginge tot ſoo grooten wasdom gekomen, dat ſich de kercke hedens-daeghs verheught; en de Sineſen ('t en ſy Godt haren bedroefden ſtant te hulpe komt) hebben byna haer geheele Rijck verloren.

God ſtraft de Sineſen, om de vervolginge die ſy de Chriſtenen aen doen.

De Sineſche Overſten ondertuſſchen (beſorght ſijnde om den vyandt wederom uyt het Rijck te jagen) houden Raedt, en beſchrijven ſes hondert duyſent uytgeleſene ſoldaten. Den koninck van *Corea* ſent mede aen den Sineſchen Keyſer twaelf duyſent mannen te hulp. Dus gaen ſy met dat machtige leger omtrent het begin van Maert ſeſtien hondert negentien op de Tartaren aen. Deſe komen haer ſtout te gemoet, men vecht dapperlijck voor de vuyſt, en lang ſeer twijfel-achtigh; ten laetſten werdt het Sineſche leger geſlagen, vijftigh duyſent mannen en de voornaemſte Overſten worden in de ſtrijdt gedoot. De Tartaren, gelijck ſy gewent ſijn, vervolgen flucks hare verwinning, nemen en verbranden op den ſelven dagh twee ſteden, verſlindende te vuur en te ſwaerde al wat haer voorkomt.

De Tartaren verwinners in 't gevecht.

Daer na gaen ſy op roof, ſelf tot onder de wallen van de Koninckklijcke ſtadt *Peking*, doch durven die niet belegeren; want daer in was een oneyndelijck getal geſchuts,

en

en tachtigh duyſent ſoldaten tot beſetting. En nochtans bekennen de Sineſen ſelfs, dat daer ſulck een verſlagentheydt en verwarring binnen was, dat den Keyſer begon te dencken om de Stadt te verlaten, en ſich naer de zuyderlijcke Landtſchappen te begeven; 't en waer eenige van de Overſten daer tegen geweeſt waren, die hem te gemoet voerden, dat die vlucht de Tartaren moedigh maken, en 't geheele Rijck ontſtellen ſou, aengeſien het vluchten niet anders was, als de vyant het lant geven. Oock ſeyden de Sineſen, indien de Tartaren voort-gevaren hadden, dat ſy de Stadt ingenomen ſouden hebben: maer deſe achten meer den buyt; want ſy wijdt en zijdt de vlecken, ſteden, en veſtingen die ſy in 't gemoet quamen, plonderden, en een groot getal van Sineſen wredelijck ombrachten; en eyndelijck, d'overige plaetſen ſonder beſetting latende, keerden ſy, op-gepropt van buyt, wederom in 't uyterſte deel van *Leäotung*.

Verſlagentheyt in de Koninckliicke ſtadt Peking.

De Tartaren keren weder met buyt.

Naer deſe dingen, in 't jaer duyſent ſes hondert twintigh, ſterft den Keyſer *Vanlieus*; en ſijn Soon *Taichangus* volgt hem, de welcke, beſich ſijnde met het vergaderen van nieuwe macht tegens de Tartaren, noch de vierde maent ſijner heerſchappye niet vol-eynd hebbende, overlijd. *Thienkius* volght hem, het Rijck aennemende, die een Geſant aen den Koninck van *Corea* ſond, door welcke hy hem ſeer dede bedancken, van de byſtant die hy aen ſijn Groot-vader geſonden had, en vertroofte hem over de nederlaegh die de ſijnen in der Sineſchen dienſt hadden geleden; ſondt hem oock ſeer heerlijcke giften, die in der daet een Sineſchen Monarch paſten, met inſicht om hem grooter hulp af te perſſen. Want die van *Corea* (dewijl ſy ſeer na gelegen ſijn aen de Japoneſen) ſchijnen uyt dat na-buerſchap wat meer ſterckheyt dan de Sineſen te hebben.

Vanlieus ſterft. Taichangus volgt maer ſterft haeſt. Thienkius wert verkoren.

Die van Corea ſtercker als de Sineſen.

Behalven dat (om het aenſtaende quaet ſekerder te gemoet te gaen) ontbood hy uyt het geheele Rijck vele nieuwe hulpbenden; en ſond alſoo, om de Tartaren den inval in de verdere Landtſchappen te beletten, groote legers in *Leäotung*, en om de ſelve lichter te verſien van eet-waren, en andere nootſakelijkheden, dede hy in de haven van *Thiencin* een groote vloot ſchepen toeruſten. Dit is een haven, in welcke ſoo over zee, als over de rivieren lichtelijck vele ſchepen uyt geheel *Sina* konnen komen; en ſy vergaderen daer oock ſeer dickwils in ongelooflijck getal. Aldus ſond hy tot de geſeyde legers in korte reyſen over zee ſeer licht alles wat hy wilde; want het Lantſchap *Leäotung* wert byna t'eenemael van de zee beſpoelt, en leght maer twee dagen reyſens ter zee van de koopſtadt *Thiencin*, daer men te lant veel meer tijdts van nooden heeft.

Nieuwe voorbereyding tegens de Tartaren.

Thiencin een ſeer gemackelijke haven.

Onder d'Overſten, die hulp toe-brachten, was een vrou, die wy wel te recht de Sineſche *Amazone* oft *Pentheſilea* mogen noemen: deſe quam met drie duyſent mannen uyt *Suchuen*, een Lantſchap dat wijdt genoegh van de handt leydt; en had niet alleen een mannelijck gemoet, maer oock kleederen, ja ſulcke eer-namen aengenomen, die meer een man als een vrouw paſten. Sy gaf dickmaels voorbeelden van dapperheyt tegens de Tartaren, en daer na tegens de wederſpannigen, die tegens den Keyſer van *Sina* opgeſtaen waren. Sy was gekomen in plaets van haer kleyn Soontje, t welck ſy om ſijn jonckheydt t'huys in haer eygen Rijck gelaten had; want in de bergen van 't Lantſchap *Suchuen* leght een Rijck dat niemant onderworpen is, maer ſijn eygen recht heeft; dewijl het alleen om eers wille den Koninckljcken eer-naem van de Sineſche Keyſer ontfangt: want d'onderdanen ſijn niemant dan haren Koninck gehoorſaem; oock ſijn in 't geheele Rijck geen ſoo dappere krijghs-lieden.

Een ſeer kloecke Sineſche Amazone.

By deſe gelegentheyt hebben oock de Chriſten Leeraers, inſonderheyt *Paulus* en *Michaël*, den Keyſer geraden, dat hy de Portugeſen van *Macao* verſoecken ſou om eenige ſtucken groot geſchut, en verſcheyde ervare konſtapels. Het voornemen van de Chriſtene Overſten was, om door die gelegentheyt de Vaders van de Societeyt, en de Chriſtelijcke Godsdienſt in Sina te herſtellen. Dit behaeghde den Keyſer: de Vaders, die de Goddelijcke dingen tot noch toe in 't heymelijck vervorderden, werden ontboden, en vele andere quamen met de Portugeſche ſoldaten. Aldus is de Chriſte-ſaeck, met toeſtaen van den Keyſer, tot dees tijt toe, in tegenweer des duyvels, en der vyanden van 't Chriſte-geloof, ſpoedigh voort-gegaen, en wert noch gedurigh vermeerdert. Godt heeft oock de genegentheydt des Keyſers tot het Chriſtendom ſeer mildelijck geſegent; want door deſe gemelte voor-raet is 't geſchiet, dat de Tartaren, eer de Portugeſche hulp

Een Godvruchtige vond der Chriſtenen.

De Tartaren werden geheel verjaeght;

aenquam, uyt *Leäotung* geheel verjaegt ſijn; want de inwoonderen, de groote wreetheyt des Tartariſchen Koninckſ verfoeyende, openden de poorten gewilligh voor de Sineſen, en ſtelden ſich oock tegens de beſettingen; ſoo dat ſy de hooftſtadt *Leaoyang* ſelf wederom kregen: want den Tartariſchen Koninck, in Tartarien beeſigh ſijnde met andere oorlogen, kon hen niets beletten: in voegen het Rijck een weynigh adem ſchepte, en de Tartaren verdruckt wierden.

en vangen den oorlogh weer aen.

Hoewel nu het ongeſtadigh geval een ſchoon gelaet aen de Sineſen toonde, heeft het (na ſijn gewoonte) niet geruſt kunnen blijven; want den Tartariſchen Koninck, ſijne ſaken in Tartarien verricht hebbende, viel wederom in *Leäotung*, en beval aen ſeſtigh duyſent ruyteren, die hy voor-uyt

De ſtad Leaoyang wert wederom belegert en verovert.

ſond, dat ſy de hooft-ſtadt *Leaoyang* belegeren ſouden, en hem met meer volcks daer voor verwachten. In veertigh uren tijts is die ſtercke Stadt wederom in handen van de Tartaren gevallen, ſoo heftigh van weder-ſijden gevochten ſijnde, dat 'er dertigh duyſent mannen van de Sineſche beſetting bleven, hoewel den Tartaren deſe verwinning oock bloets genoegh koſtte; want ſy aldaer byna ſoo grooten neêrlaeg, als ſy ooyt te voren, te weten van twintigh duyſent mannen, leden; ja ſy ſouden de ſtadt niet weêrgekregen hebben, 't en waer haer

Een Sineſche verrader.

de poorten (gelijck de Sineſen ſeggen) door een Sineeſch Overſte (die met groote beloften omgekocht was) geopent waren; doch hoe dat is, de Tartaren hebben de ſtad weder gewonnen; en den Vice-Roy oft Landt-vooght heeft ſich ſelve door droefheyt opgehangen. Des Koninckſ Opſiender viel levend in 's vyandts handen; doch hy heeft den Tartar noyt den Koninckſijcken tytel willen geven, onwaerdigh achtende

De ſtantvaſtigheyt ſelfs van de vyanden gepreſen.

ſich aen een Barbaer t'onderwerpen; door welcke ſtantvaſtigheydt (die van de vyanden ſelfs gepreſen wiert) hy ſijne vryheydt verkregen heeft: maer hy, wreeder als ſijne vyanden ſelf, heeft het leven, dat hy van haer verkregen had, ſich ſelfs met een ſtrop benomen; want hy wiſt dat hy, na de gewoonte ſijns volcks, by den Sineſchen Keyſer (om dat hy ongeluckelijck gevochten had) des doots ſchuldigh was. De ſtadt aldus verovert ſijnde, hebben de Tartaren

Een gebodt der Tartaren:

door een openbaer bevel de burgers doen weten, dat ſy niemant ſouden dooden, indien ſy haer hair op de wijſe der Tartaren wilden doen af-ſcheeren, en Tartariſche kleederen dragen: Want de Tartaren (op dat ick by geval hier en daer hare gewoonten beſchryve) voeden het hair niet; maer ſcheeren het gedurigh kort af. Sy trecken ſich oock den baert heel uyt, en houden groote knevels; ſy laten een weynigh hair op 't achter-hooft waſſen, het welck ſy cierlijck weten te krollen, en een lock, gelijck door onachtſaemheyt, van haer ſchouder hangen; ſy dragen een ronde muts, die haer om 't hooft ſluyt, maer laegh is, en rontom de ſelve een bant van koſtelijck bont, meeſt kaſtor ofte van zabelen, omtrent twee oft drie vingeren breet; hier mede beſchutten ſy haer ooren, voorhooft, en ſlaep van 't hooft voor de koude, en 't gene dat van die muts boven het bont uytſteeckt, bedecken ſy geeſtigh met roode ſijde, oft met purper paerts-hair, dat ſy ſchoon weten te verwen; 't welck heel gemackelijck is, en niet qualijck ſtaet. Hare kleederen ſijn lang, en hangen tot op haer enckelen neder, de mouwen ſijn niet wijt, gelijck die van de Sineſen, maer naeuw, byna gelijck de Hungaren en Polacken dragen; het uyterſte der ſelver is gemaeckt na de gedaente van een paerts-hoef. Sy hebben een gordel om 't lijf, aen welcke van wederſijts een doeck hangt, daer ſy hare handen en aengeſicht mede ſuyver houden; daer hangt oock een mesken tot gemeen gebruyck aen, en twee taſſen daer ſy taback of diergelijck goet in bewaren: op de lincker ſijde hangt mede aen de ſelve gordel een ſabel met de punt om laegh, en het geveſt boven naer de rugh toe, die ſy oock, als ſy vechten willen, met de rechter-hand, ſonder de ſcheê aen te raecken, achter de rugh over uyttrecken: ſy dragen weynigh ſchoenen; maer meeſt laerſen ſonder ſporen van bereyt paerts-leer ofte van ſijde: ſy hebben dickwils ſoolen, die gladt en fraey gepolijſt en drie vinger-breedt hoogh ſijn: te paerdt hebben ſy mede beugels, maer hare ſadels ſijn lager en breeder als d'onſe. Voorts ſijn ſy fraey genoegh van aengeſicht en geſtalte des lichaems, en wit van verwe: ſy hebben meeſt breede aengeſichten gelijck de Sineſen; maer geen ſoo verhevene neuſen noch te kleyne oogen. Te paerdt rijdende ſpreken ſy weynigh, en ſijn gelijck peyns-achtigh: hare verdere manieren ſijn niet ongelijck aen die van onſe Boſphoriſche Tartaren, maer ſoo Barbariſch niet. Sy ſijn ſeer vermaeckt met vreemdelingen; en mogen

haer kleeding en manieren.

die

die moeyelijcke Sineſche ſtatigheyt niet lijden, waer door ſy in 't eerſte aenkomen oock veel beleefder ſchijnen.

Ongetrouwigheyt der Tartaren;

En dit aengaende hare manieren. Op dat wy dan weder keeren tot de Stadt, die ſy verovert hadden; dewijle in de ſelve vele ſeer rijcke kooplieden uyt de andere Landtſchappen waren, ſoo hebben ſy haer alle vry geley gegeven, en geboden dat ſy de Stadt terſtont ſouden verlaten. Deſe (de ontrouwigheyt en 't bedrogh der Tartaren niet voorſiende) ſijn met alle hare rijckdommen en waren in der daet uyt de Stadt vertrocken: maer nauw'lijcks drie mijlen van de Stadt af ſijnde, wierden ſy van de Tartaren overvallen, en tot een toe gedoot. Deſe quamen daer na met den rijcken buyt wederom in de Stadt, die vol vrees was; want men in de ſelve voor diergelijck bedrogh der Tartaren ſchroomde.

die weêr ruſten.

Doch dewyl het veroveren van die ſtadt de Tartaren ſeer dier ſtondt, durfden ſy (verſchrickt ſijnde door de neêrlaegh van de haren) niet verder gaen, om dat ſy vreeſden in de anderen oock ſoo te varen, nadien ſy wel wiſten datſe alle door de Sineſche Overſten wel verſien waren; want den Keyſer *Thienkius* hadt niet alleen d'oude plaetſen doen verſtercken; maer oock in de engſte en bequaemſte wegen vele kleyne veſtingen doen leggen, onder welcke *Xanghai* 't grootſte en ſchoonſte was in 't eylant *Cu*, waer hy een groot getal ſoldaten geleght had, om de Tartaren den doorgang te beletten: maer die de Tartaren 't meeſte belet dede, was de dapperſte heldt

Een kloeckmoedigh Overſte des Sineſchen Keyſers.

Maovenlungus, die het naeſte eylandt aen *Corea* in de mont van de riviere *Yalo* met een groote vloot had ingenomen; deſe quelde de Tartaren veel van achteren, ja ſloegh haer dickwils in verſcheyde tochten, waer door ſy alle haer ſorgh naer hem wenden. *Maovenlungus* was in 't Lantſchap *Quangtung* geboren, alwaer hy, door de naburigheydt der Portugeſen, vele dingen geleert had; en veel Hollandts geſchut, dat hy uyt een geſtrant ſchip had gekregen, mede gebracht, van 't welcke hy oock eenigh op de veſten van *Ningyuen* geplant heeft: deſe Stadt had den Keyſer van Sina, in plaets van *Leâoyang*, den tytel van hooft-ſtadt gegeven, in de ſelve onthielen ſich den Onder-Koning en den Koninckſlijcken Opſiender, met de macht van 't leger.

Een nieuwe Hooftſtadt in Leâotung.

De Tartaren hebben dan alſoo geruſt tot het jaer duyſent ſes hondert vijf-entwintigh, in 't welck ſy ten laetſten met groote macht op de nieuwe hooft-ſtadt *Ningyuen* vielen, na dat ſy de getrouwigheyt van *Maovenlungus* met groote beloften hadden beproeft: ſy beloofden hem, om hem aen haer zyde te locken, het halve Rijck van Sina, indien hy haer met de ſijne het ſelve wilde helpen veroveren. Maer hy, niet min moedigh als getrou, heeft alle hare beloften verſmaet, en de Stadt *Ningyuen* met ſijn volck ontſet; ſoo dat de Tartaren daer van af gedreven ſijn, met verlies van tien duyſent mannen, onder welcke de ſoon van haren Koninck was: waer over ſy, raſende van booſheyt, het eylandt *Thaoyuen* (over de bevrore zee komende) overvallen hebben, en tien duyſent mannen van de beſetting, nevens alle d'inwoonderen, ſeer jammerlijck vermoort, en ſoo hare nederlaegh gewroken hebbende, ſijn ſy wederom in Tartarien gekomen, niet met voornemen om haer tot ruſt te begeven, maer om meer machts by-een te halen. Dus ſijn de ſaken in ſtilte gebleven tot het jaer duyſent ſes hondert ſeven-en-twintigh, in het welcke den Keyſer *Thienkius*, noch jong ſijnde, overleden is, en met hem byna het gantſche Sineſche Rijck ter neder geſtort. Den Tartariſchen Koning, die ſoo vele menſchen ſeer wreedelijck hadde doen ombrengen, heeft mede in het ſelve jaer 't getal der dooden vermeêrt. Na *Thienkius* is in 't Sineſche Rijck ſijnen broeder *Zungchinius* gevolght, een ſeer ongeluckigh Keyſer door d'ontrou der ſijnen; van deſen hier na breeder. *Thienmingus* heeft ſijn ſoon *Thienzungus* tot navolger in 't Tartariſche Rijck gehadt, welcke ſijns Vaders gewoonte van heerſchen veranderde, de Sineſen beter begon te handelen, en beleefder t'onthalen; ſeker, een ſeer goeden en wijſen raet, hadt hy langer mogen leven, evenwel met goede uytkomſt; want hy ſijn ſoon een voorbeelt naliet, hoe hy de Sineſen veel eerder met beleeftheyt, dan met gewelt en wapenen ſou verwinnen.

Getrouwe overſte der Sineſen.

De Tartaren werden geſlagen.

Wreetheyt der Tartaren.

Den Keyſer Thienkius en den Tartariſchen Koninck ſterven.

Zunchinius wert gekoren Sineeſch Keyſer.

Thienzungus beleefder Tartars Koninck.

De dartelheyt der ſoldaten verbittert de Coreanen.

In 't ſelve jaer hebben de ſoldaten van *Maovenlungus*, ſonder vyandt ſijnde, de *Coreanen* hare vrienden met rooven en andere overlaſten veel moeylijckheyts aengedaen; ſy quelden de landen omtrent hare beſetting, en inſonderheyt d'inwoonderen van de Provincie *Hienkien* ſoo ſeer, dat het meerendeel der ſelver door ſpijt en gramſchap tot den Koninck van Tartarien overging,

ging, aen welcke sy oock den raet gaven, dat hy een met goedt getal sijner soldaten, in Coreaensche kleederen, het Coreaensche leger (dat sich voor sijne vrienden niet verhoede) soude aentasten; ja sy lieten sich selfs tot dat werck gebruycken, als verraders van haer Vaderlant, Koninck, en Sinesche Keyser. Desen raet behaeghde den Tartar: dies send hy sijnen Vice-Roy met een groote macht (aen de welcke dese Coreanen den wegh wesen) naer het Sinesche leger, 't welck (niets minder als iets sulcks vreesende, en herwaerts en derwaerts door 't vaste landt liep) ten eersten, eer het gereet was om sich te verweeren, een sware nederlaeg kreeg: doch *Maovenlungus*, siende dat het Tartaren waren, stelt sich met soo grooten vlijdt als hy mocht in ordre, en weêrstaet haer gewelt seer dapper: daer wert van beyde sijden heftigh gevochten, maer ten lesten most *Maovenlungus* de moedt laten vallen; dies vlucht hy met de sijnen naer de vloot, latende een deel volcks, dat de Tartaren soo lange staende hiel, tot dat hy met de rest t'scheep was. De Tartaren, siende dat sy d'overwinning niet t'eenemael hadden bevochten, en dat *Maovenlungus* haer ontsnapt was, meenden dat sy van de *Coreanen* bedrogen waren, (want het haer oock bloets genoegh gekost had,) waer door sy, gelijck dul van boosheyt, de verraders selfs op 't lijf vallen, en tot den laetsten toe om hals brengen: dese saeck misprees den Tartarischen Koninck namaels self. Vorders vielen sy, met het selfde gewelt, in vier Noordsche Provincien van *Corea*, die naest aen Tartarien leggen, welcke sy geheel verwoesten. Ondertusschen vergadert den Koninck van *Corea* sijn leger, om de Tartaren weêrstant te bieden; en *Maovenlungus*, sijn macht herstelt hebbende, treckt oock in *Corea*, om sijn ongeluck tegens de Tartaren te wreken. De overwinnende Tartaren waren nu gekomen tot het begin van de bergen, (door de welcke den wegh is naer de Koninckl*ij*cke Stadt van *Corea*,) omtrent seven mijlen van de selve; hier had sich den Koninck van *Corea* met sijn leger nedergeslagen; daer op de Tartaren moedigh aenvallen. 't Gevecht is naulijcks begonnen, of *Maovenlungus* komt daer oock aen vliegen, en valt de Tartaren in de staert; dese sich van voren en van achter besloten siende, en dat daer geen uytkomst als door een stercken arm voor haer was, houden van beyde sijden de twee legers van hare vyanden dapper tegen; en daer geschiede sulck een gevecht, dat de Sinesen diergelijck noyt hebben gesien. Een wondere saeck; van drie legers is 'er niet een overwinnend, en werden meest al vernielt: van het Tartars leger bleven daer vijftigh duysent, van het Coreaensche seventigh duysent mannen, en van het Sinesche quamen 'er seer weynigh af; want tegens dese vochten de Tartaren meest om een opening te krygen, en te vluchten, door welcke, soo haest sy die verkregen hebben, sy wederom in groote verwarring naer Tartarien geloopen sijn. Alsoo heeft geen van haer allen d'overwinning kunnen verkrygen, nochte vervolgen; doch den Koninck van *Corea*, sijne legers wederom versamelt hebbende, heeft sijne Landtschappen, die nu van de Tartaren ontledight waren, sonder groote moeyte wedergekregen.

De Tartaren werden in Corea geleyt.

Maovenlungus wert besprongen.

Corea wert verwoest.

Gevecht en nederlaeg van drie legers.

Naer die tijt sijn de Tartaren dickwils in *Leäotung* gekomen, en hebben het Oosster-gedeelte van de selve Provincie t'eenemael onder hare macht gebracht. Daer na sijn sy oock in de andere gedeelten gevallen, en hebben in de selve op roof gelooper; maer sy durfden sich daer noyt nederslaen: sy hebben daer oock veel neêrlagen gehadt, en sijn dickwils gestut; want daer waren seven Portugesche Constapels gekomen, die seer groote dienssten (soo door haer selve, als door de Sinesen, die sy onderwesen hadden,) aen den Keyser van Sina deden, insonderheyt als den Onder-koning *Sun Ignatius* (die Christen gedoopt was) de saken van den oorlogh bestierde: doch van sijne wercken en eynde sullen wy hier na een weynigh seggen.

Het Oosterlijck gedeelte van Leäotung gehoorsaemt de Tartaren.

Der Portugesen bystand komt.

De saken aldus staende, heeft den Keyser *Zungchinius* den Velt-oversten *Yvenus* naer *Leäotung* gesonden met nieuwe legers en volle macht, en hem bevolen dat hy vrede met de Tartaren sou maken, indien sy wilden; want daer waren roovers in 't Sinesche Rijck opgekomen, en soo vermeerdert, dat sy 't heele Rijck souden vernielt hebben, voor dewelcke den Keyser meer vrees als voor de Tartaren had. *Yvenus* was argh en listigh, hy sprack en schreef seer wel, en had niet alleen den Keyser, maer oock de voornaemste overslen van 't Hof met eenige redenen, die hy uyt krijghs-ervarentheyt getrocken had, geblint-doeckt; soo dat de Sinesen op desen man al haer vertrouwen stelden, en den Keyser sou oock niet bedrogen geweest hebben, 't en waer dien

Een listig en ontrou Overste der Sinesen.

dien booſen *Yvenus* de rijckdommen meer als de getrouwigheyt en 't gemeene beſte bemint had; want na dat hy een groote ſchat van gout van de Tartaren ontfangen had, en door het ſelve verleyt was, heeft hy eerſt dien getrouwen en kloeckmoedigen *Maovenlungus* (die alleen van de Tartaren gevreeſt wierdt) ten eten genoot, en met vergif van kant geholpen: daer nae maeckt hy vrede met de Tartaren na haer eygen wenſch en begeerte, met ſeer onbillijcke voorwaerden; want hy vele ſchatten van haer kreegh. Den Keyſer de ſelve (door een omgekocht vrede-handelaer gemaeckt) ſiende, heeftſe (bewogen door gramſchap) herroepen. *Yvenus*, om den Keyſer tot het aenvaerden van die vrede te dwingen, raed de Tartaren in 't jaer duyſent ſes hondert en dertigh, dat ſy in Sina ſouden vallen door een ander wegh, als daer hy 't gebiedt had, haer belovende dat hy ſich niet roeren ſou. De Tartaren waren van hem, om ſijn groote gierigheyt, ſoo verſekert, dat ſy den raedt aengaen; en van achteren niet vreeſende, trecken ſy in 't Landtſchap *Peking*, plonderen vele plaetſen, vernielen vele ſteden, en belegeren ten leſten de koninckſlijcke ſtadt *Peking* ſelve. De Overſten raden den Keyſer, dat hy de ſtadt verlaten, en ſich naer de zuyderlijcke Landtſchappen ſou begeven; maer hy ſeyde, dat hy liever wilde ſterven als de noorder-landen te verlaten; oock heeft hy niemandt verlof gegeven om uyt de ſtadt te gaen. Ondertuſſchen beginnen de Tartaren aen te vallen; maer werden dickwils met groot verlies van de haren te rugge gedreven; *Yvenus* werdt mede op ontboden, om de Tartaren weêrſtant te bieden; want ſijn verraet was noch niet ontdeckt: hy komt aen, op dat men niets van hem vermoeden ſou, voeght ſich ſelfs tot onder de veſten van de ſtadt; de grootheyt der ſelve maeckte een groote wijdte tuſſchen de twee legers, ſoo dat men uyt de ſelve het Tartariſche leger aen d'een, en het Sineſche aen d'ander zijde ſien konde. *Yvenus* ondertuſſchen doet niets, ja ſelf durft den Keyſer raden, dat hy de voorwaerden van vrede ſou aennemen; want ſijn voornemen was anders niet als heel verrijckt naer huys te keeren. Hier merckt *Zungchinius* ſelve ſijn ongetrouwigheyd, en ſonder iets aen de Overſten bekent te maken, ontbiet hem in de ſtadt tot den krijghs-raet; hy werdt door de muer ingelaten, ſonder dat 'er een poort geopent wierdt; den Keyſer nam voor een deckmantel dat de Tartaren te dicht onder de ſtadt waren; doch het geſchiede ſoo in der daet; op dat hy daer ſelfs met ſijn leger niet in ſou komen. *Yvenus* had onder de grootſte overſten vele goede vrienden, van de welcke niet gewaerſchout van 't voornemen des Keyſers, (want ſy het ſelve niet wiſten,) komt hy ſonder eenigh achterdencken in de ſtadt; maer hy was ſoo haeſt niet onder 't geſicht des Keyſers oft hy werdt gevangen, en terſtont, na weynigh woorden, gedoot. De Tartaren, ſijn doodt verſtaende, verlaten de ſtadt, eer men een nieuw Overſte voor 't Sineſche leger gekoſen had, en gaen alle d'omleggende landen plunderen en verwoeſten tot in *Xantung*; ten laetſten, overladen van buyt, keeren ſy weder in *Leäotung*. En na deſe dingen, tot het jaer ſeſtien hondert ſes-en-dertigh, ſijn daer verſcheyde uytkomſten van den oorlogh geweeſt, evenwel hebben de Tartaren den voet in Sina noyt kunnen ſetten, of ſy zyn wederom te rug gedreven. In 't ſelve jaer ſterf den Tartariſchen Koning *Thienzungus*, in wiens plaets ſijn ſoon *Zungteus* volghde, die de Vader was van de gene die tegenwoordigh het Sineſche Rijck beſtiert. Van den ſelven ſal ick nu ſpreken.

Maovenlungus wert vergeven.

De Koninckſlijcke ſtadt Peking wert belegert.

De Tartaren verwoeſten de Provintie Peking, en keeren wederom.

Den Tartariſchen Koninck ſterft, een ander komt in ſijn ſtede.

Eer *Zungteus* begon te regeeren, gaf hy groote teeckenen van voorſichtigheyt: hy had de beleeftheydt en al andere Koninckſlijcke deughden meer als iemandt van ſijn volck: noch een kint zijnde, wiert hy van ſijn Vader in Sineſche kleederen onder de Sineſen geſonden, en leefde daer heymelijck. Hy leerde hunne zeden, letteren, leeringen, en tael. Als hy 't Rijck aenvaerde, veranderde hy de wijſe van heerſchen ſijner voorſaten in een beter. Hier in heeft hy 't voorbeelt van ſijn vader gevolght, en te boven gegaen: want merckende, dat de al te groote wreetheydt ſijnder voorouderen, in 't handelen der Sineſen, haer belet had iets groots te verrichten, nam hy andere manieren aen, om ſich het Rijck (daer hy yvrigh naer trachte) niet min door liefde, als door wapenen t'onderwerpen. Alle de Sineſen die tot hem quamen, omhelſde hy, en beminde hen: hy begunſtighde de gevangenen, en noodighde haer tot ſijnen dienſt; of lietſe gaen. Dit aengename gerucht des Koninckſ nam ſeer toe, ſoo dat vele Vorſten en overſten haer toevlucht tot hem namen, van de welcke daer na geholpen ſijnde, (gelijck hy hare gemoederen had

Zungteus, een nieuw Tartars Koninck, beleeft en voorſichtigh.

Den ontrouwen overſten werdt wonderlijck gevangen, en ter doot gebracht.

Soetigheyt best om Rijcken te winnen.

had weten te winnen) hy 't meerendeel des Rijcks bemachtight heeft: want het is door de ervarentheyt bekent, dat de liefde dickwils veel meer kracht heeft tot het veroveren en vaſt-ſtellen van Rijcken als de wapenen ; en dat door al te groote wreetheyt over d'onderdanen meermaels verloren wort , 't gene door de macht der wapenen geluckelijck was gewonnen. De Sineſen ſiende,dat ſy niet alleen een vrye toevlucht, maer oock gunſt by den Tartar vonden, zijn vele van haer (ontvliedende de gramſchap des Sineſchen Keyſers) tot hem geloopen ; want de Sineſche heerſchappy heeft deſen onmenſchelijcken, maer evenwel (om veler ontrouwigheyt en gierigheydt) nootſakelijcken regel en hooft-wet, dat de vorſten oft overſten,onder welckers beleyt iets ongeluckighs geſchiet , met de doot geſtraft werden; want ſy meenen terſtont , dat het ſelve niet voort-komt door de veranderlijckheyt van 't ongeſtadigh geval , maer door verſuym oft verraed. Soo iemandt ongeluckigh vecht , ſoo hy een Landtſchap,dat hem aenbevolen is,verlieſt, ſoo daer oploop van volck komt , ſoo de ſoldaten oproerigh worden , hy ſal 't niet licht ontkomen ; waerom vele overſten, de beleeftheyt des Tartars van d'eene ſijde, en de grimmigheyt des Keyſers van d'andere aenmerckende, af-keerigh van deſe, d'eerſte by deſe gelegentheyt omhelſt hebben.

Een barbare regel der Sineſen.

Ignatius, een kloeck Chriſten Overſte, wert onrechtvaerdigh gedoot.

Wat uyt deſe oorſaken aen den onderkoning *Ignatius* (die Godt en den Keyſer niet min getrouw als een kloeckmoedigh Vorſt was) gebeurt is, ſal ick verhalen. Deſe heeft den toevlucht tot de Tartaren, en de macht die hem ſijne ſoldaten belooft hadden (tot verwondering van heel Sina) min geacht als ſijn leven en getrouwigheyt; en hy heeft liever ſijn hooft, door een onrechtvaerdigh vonnis,onder een Beuls mes willen buygen,als ſijn ondanckbare Vaderlandt verlaten , oft de alderminſte miſdaet tegens den Keyſer (die hem t'onrecht veroordeelde) begaen. Hy ſoude mogelijck (gelijck ſijn ſoldaten meenden) het geheele Rijck hebben kunnen veroveren ; maer hy wilde liever ſterven , als voor een balling oft verrader van ſijn Vaderlandt gaen. Na dat hy dan vele overwinningen bevochten, vele ſteden van de Tartaren genomen had, en nu hoopte t'eenemael meeſter van hen te werden, gebeurt het dat ſijn volck , in lange geen gelt ontfangen hebbende,door een oproer een ſtadt der vrienden ſelfs overvalt en plondert. *Ignatius* had den Keyſer dickwils te voren d'armoede en nootſakelijckheyt ſijner ſoldaten voorgehouden , en hare ſoldye by verſcheyde ſmeeck-ſchriften verſocht ; maer alle ſijne brieven wierden door de Grooten van 't Hof (welckers gierigheyt hy met giften,gelijck d'andere gewoon waren,niet wilde omkoopen ,) te rugge gehouden. Voeg hier by, dewijl hy Chriſten gedoopt , en oprecht Godtvreeſendt was, ſoo wilde hy (daer hy te ſeggen had) niets toeſtaen 't gene met de reden en rechtvaerdigheyt niet over-een quam , waer door hy den haet van de geweſe Gouverneurs verweckte ; want die, (gelijck dat meerendeels gebeurt) om de giften die ſy van de oproerige party ontfangen hadden, de gunſt van *Ignatius* voor de andere party te vergeefs verſochten,aengeſien het onredelijck was 't gene ſy van hem begeerden ; 't welck ſy meer toeſchrijvende aen ſijne hovaerdy als aen ſijn deught, en ſich van hem verſmaedt achtende , maeckten ſy het met de Grooten in 't Hof (die hare vrienden waren) ſoo, dat het betalen der ſoldy altijdt uyt-geſtelt wierd, en dus trachten ſy om hem van kant te helpen ; ja de Overſten in 't Hof ſelve barſten van nijdigheydt en gramſchap, om dat een man van ſijn ſtaet tot die waerdigheydt gekomen was, die ſy meenden dat de Doctoren alleen toequam , gelijck of de geleerdſten oock de kloekſten waren : want *Ignatius* had alleen den tweeden trap van geleertheydt , en was maer Licentiaet , en geen Doctor geworden. In deſen ſtant van ſaken , ſijne ſoldaten niet ſtil blijvende met hare muyteryen, en ſiende dat haren lieven Vorſt nu om haren 't wil in groot gevaer was, raden hem dat hy 't Landtſchap voor hem ſou houden , en daer over gebieden ; ja dat meer is, ſoecken hem wijs te maken, dat hy het Rijck ('t gene hy door ſijne brave daden nu al overlang verdient had) ſoude aentaſten. Sy beloven hem hier toe hare trouw en hulp,en roepen,datmen die Overſten behoorde uyt te roeyen, die meer haer eygen wraeck , als den dienſt des Keyſers ſochten.Maer *Ignatius* verbiedt ſijne ſoldaten met goede vermaningen meer gewelts te bedrijven. Ja ſelfs hy maeckte ſe gehoorſaem, ſtelte ſe te vreden, en gebiet haer ſtant te houden voor den Keyſer van Sina, welcken ſy geſworen hadden: hy ſtraft oock de voornaemſte ſtichters van den oproer. Deſe

Ignatii getrouwigheyt.

getrou-

getrouwigheydt van *Ignatius* verdiende een grooter achting, als hy by den Keyser en de Grooten van 't Hof heeft gehadt; want sonder daer eens op te letten, ontbietmen hem te Hoof, en steldt een ander Onder-koning in sijn plaetse; hy wist wel dat hy toen ontboden werd om te sterven, en sijn soldaten vermoeden het terstont mede, waerom sy, als dul, de wapenen stracks aen-vaerden, en sweeren dat sy in geenderley wijse haren besten Oversten verlaten souden, raden hem weder dat hy niet sou naer 't Hof gaen: ons, seggen sy, komt het toe u te bewaren; wy hebben machts genoegh om de schelmen te wederstaen. Maer *Ignatius* gaf hen geen gehoor, ja hy streelde haer, en drong haer aen om haren Keyser altijdt getrouwelijck te dienen. En dus heeft hy liever sijn ondanckbare Vaderlandt met sijn eygen bloedt willen besprengen, als het bloedt sijner vyanden door de macht van sijne soldaten vergieten; en liever in 't selve willen sterven, als sijn toevlucht nemen tot den Tartar, die hem nodighde. Vele Oversten en soldaten van sijn leger deden het tegendeel, en volghden liever het voorbeelt van de gene die tot den Tartar overgegaen, en wel van hem onthaelt waren, als de getrouwigheyt van *Ignatius*: en van dese sijn nu al eenige hooge Oversten voor den Tartar in 't Sinesche Rijck geworden, eenigen heeft hy Koningskens gemaeckt, om dat sy haer dapper voor hem tegens haer eygen volck gequeten hadden, gelijck sulcke lieden bequaem sijn om haer eygen landt te verderven.

Ignatius wil liever sterven, als regeeren of den Tartar dienen.

Desen Tartarischen oorlogh (onaengesien sy de Sinesen veel wercks gegeven had) scheen daer na evenwel gelijck te slapen, soo dat men meende, dat de Sinesen nu van 't meeste gevaer verlost waren: want in het weester-gedeelte van *Leâotung* was het overal wel bewaert, en in de omleggende plaetsen was een machtigh leger tegens de Tartaren, 't welck sich in het eylandt *Cu* neêrgeslagen hebbende, den verderen ingang aen de Tartaren (die in 't ooster-deel waren) belette: doch 't meeste gevaer was in 't Rijck selfs van de roovers en van de verraders te verwachten; door de welcke het oock verwoest en aen de Tartaren gelevert is: ick heb hier boven van haer beginnen te spreken, doch sal 't nu breeder verhalen; op dat men verstaen mach hoe de Tartaren aen 't Rijck gekomen zijn.

De roovers sijn een groote oorsaek van 't verlies van 't Rijck.

De eerste roovers en verraders sijn opgestaen in 't Landtschap *Suchuen*, welckers geluck en stoutheydt soo groot was, dat sy (nae 't innemen van vele steden) oock selfs de Hooft-stadt *Chingtu* belegerden, en sy hadden die oock gewonnen, indien die Sinesche *Amazone*, van de welcke ick hier voren verhaelt heb, niet te hulp gekomen was; want door hare kloeckhertigheydt sijn sy met groot verlies verdreven: doch niet heel uytgeroeyt sijnde, liepen sy wederom naer de bergen, en versamelden daer een grooten hoop van de snootste menschen. Dese sijn gevolght geweest van eenige andere in 't Landtschap *Queicheu*, de welcke om een onrechtvaerdigh vonnis, dat gegeven was in een twist-sake tusschen twee Oversten, opstonden onder 't gebiedt van de gene die verstoort was; en met den eersten aenvang de Oversten, die het vonnis gewesen hadden, om hals brachten, en daer na het leger van den Onder-koning sloegen; doch van hem (na dat hy sijn leger weêr byeen gebracht had) wederom overwonnen, maer niet geheel uytgeroeyt wierden. Behalven dat sijn door den honger (die te dier tijdt, om de menighte der sprinckhanen, in 't noorder-gedeelte van Sina seer groot was) vele Hoofden van roovers opgestaen, insonderheyt in de Landtschappen *Xensi* en *Xantung*.

Verscheyde moorders en roovers.

De roovers werden te rugh gedreven, maer niet uytgeroeyt.

Den honger doet meer roovers komen;

Dese in 't begin kleyn van getal en macht sijnde, gingen op buyt in dorpen en steden, en van daer quamen sy sich in 't geberghte verschuylen; en dewijl sy met soo weynigh moeyte niet alleen nootdruft, maer oock rijckdommen wisten te krijgen, vermeerderden sy merckelijck in seer kleynen tijdt. De groote gierigheyt van den Keyser *Zungchinius*, die sijn volck alle schattingen dede betalen, als of 't in een goede tijdt geweest was, gaf noch meer voets aen dese muyters, de welcke (van de Oversten soo haest niet kunnende verjaeght worden, en allenskens in getal en moet vermeerdert sijnde) ten lesten in verscheyden Landtschappen acht volkome legers te veld brachten. Sy kosen de moedighste en stoutsten tot Generalen, en als sy nu in wapenen en rijckdommen sterck geworden waren, en den roover genoegh gespeelt hadden, begonden sy naer het Rijck te staen; doch om malkanderen een voordeel af te sien, vochten sy eerst d'een tegen d'ander. Eyndelijck bleven maer twee van de voornaemste Generalen over, die d'andere soldaten, welckers Velt-overSten gebleven waren, elck om 't seerst noodighden

en de gierigheyt des Keysers.

De roovers werden Generalen, en trachten naer het Rijck.

dighden om hare ſtandaerden en geluck te volgen. De ſoldaten (die wel wiſten dat ſy opgeknoopt ſouden werden ſonder genade, indien ſy van de Sineſche Overſten gekregen wierden) volghden ſoo den een als den ander, ſonder ſich veel te beraden.

De voornaemſte Hoofden der roovers.

D'eerſte van deſe twee opperſte roovers was *Licungzus* genaemt, den anderen *Changhienchungus*, twee de ſnootſte en ſtoutſte verraders. Op dat ſy malkanderen uyt jalouſy niet ſouden vernielen, weecken ſy verre van den anderen, elck van ſins ſijn geluck te vervolgen. *Licungzus* nam voor ſich het noorder-deel van 't Landtſchap *Xenſi* en *Honan*; den anderen quelde *Suchuen* en *Huquang*. Maer op dat ons verhael niet gebroken werde, d'een voor d'ander ophalende, ſullen wy eerſt van *Licungzus* ſpreken; want die heeft meeſt oorſaeck geweeſt dat de Tartaren het Rijck van Sina verkregen hebben, dat hy alreets vermeeſtert en voor ſich ſelf had, indien hy maer tucht en beleeftheyt had kunnen gebruycken. Van den anderen ſullen wy daer na ſpreken.

De roovers quellen de Provintien Xenſi en Honan.

In't jaer duyſent ſes hondert een-en-veertigh vallen de roovers uyt het Landtſchap *Xenſi* (in't welck ſy vele ſteden en veſtingen geplondert hadden) in't vermakelijck Lantſchap *Honan*, en gaen recht aen op de ſchoone hooft-ſtadt *Caifung*, die ſy belegeren: in deſe was een ſtercke beſetting, en veel grof geſchut op raders, waer door de roovers, met groot verlies van volck, de belegering moeſten verlaten. Van daer rooven en plunderen ſy meeſt alle de rontomleggende dorpen en ſteden, en alſoo in macht, voorraet van oorlogh en ſpijſe verſterckt ſijnde, rapen ſy weêr een groot getal booſe menſchen byeen, en gaen wederom naer de hooft-ſtadt; doch ſiende datſe geen middel wiſten om die met gewelt ofte ſtormender-handt te vermeeſteren, hadden ſy voorgenomen met een lange belegering haer tot overgeven te dwingen, en dan de rijckdommen, die daer in waren, te rooven. Deſe Stadt is omtrent drie mijlen in 't ront, en evenwel beſluyten ſy die rontom ſoo dicht, dat 'er niets uyt noch in kon. De Gouverneurs hadden (geduerende de twee maenden, dat de roovers elders waren) wel vele nootdruft byeen vergadert; maer door dien het koren van dat jaer de geheele Provincie door verongeluckt was, hebben ſy ſoo veel niet gehad als voor ſulcken oneyndelijcken getal volcks voor ſes maenden genoegh was. Deſe belegering duerde ſes maenden, en niet tegenſtaende de beſetting tot den uyterſten hongers-noot gebracht was, hebben ſy evenwel niet willen overgeven, maer hoopten alle op 't ontſet van den Keyſer. 't Is ongelooffelijck hoe groot den honger daer geworden is, die van Jeruſalem is 'er niet by te gelijcken; een pont rijs wierd opgewogen tegen een pont ſilver, een pont oudt verrot leder tien guldens, het doode menſche-vleeſch wierd daer in 't openbaer verkocht, als vercken-vleeſch: een doot menſch op ſtraet ten beſten te geven, tot een ſpijſe der gener die korts daer aen wederom voor ſpijſe aen andere ſtreckten, wiert gepreſen als een groote goethartigheyt. Deſe Stadt leyt in een vlackte aen de zuydt-ſijde van die groote en ſnelle vloet, die de Sineſen *Hoang* noemen, wy noemen die de Saffraen ofte Geele-vloet, om haer doncker-geele verwe: deſe ſtroom leght omtrent een uur van de ſtadt, en dewijl haer water hooger is als de vlackte van de ſtadt, ſoo is daer een grooten dijck van vierkante ſteen voor geleyt. Tot aen deſe dijck is ten leſten den Keyſer met ſijn leger gekomen, alwaer hy meende dat hy, met het door-ſteeken van de ſelve, het geheele vyandts leger kon doen verdrencken; maer hy dacht niet eens dat het water ſoo hoogh kon komen, dat het over de wallen van de ſtadt kon ſtorten. Het had by geval op die tijdt van den herfſt wat meer geregent als 't gemeenlijck dede, ſoo dat de vloet oock hooger was als te voren.

Ongehoorden honger.

De ſtadt Caifung verdrenckt.

Den Keyſer daer op (den dijck wijder doende doorbreken als 't behoorde) dede niet alleen het meeſtendeel van de vyandt, maer oock ſijn geheele ſtadt verdrencken; daer bleven meer als driemael hondert duyſent menſchen: dus is die ſchoone Stadt, die nu van oude tijden een woonplaets van Keyſers geweeſt was, den negenden October ſeſtien hondert twee-en-veertigh van een ſtuck landts in een meir verandert: alle de huyſen wierden door de kracht van 't water neder geſmeten, nevens een kerck, en een Prieſter van de Societeyt den E. Robertus de Figueredo, die 't wel had konnen ontkomen; maer hy wilde liever ſijn leven voor ſijn ſchapen ſtellen, want in die ſtadt waren ſeer vele Chriſtenen. Op de ſelve tijdt heeft *Licungzus*, den overſten der roovers, den tijtel van Koninck aengenomen, en ſich *Xunuang*, 't welck geluckigh Koning te ſeggen is, doen noemen, en na dat hy *Honan* byna geheel onder ſijne macht

De ſchoone ſtadt Caifung wert belegert.

Den Generael van de roovers neemt den tijtel van Koning aen.

macht gebracht had, is hy datelijck wederom in 't Landtschap *Xensi* gevallen. Als hy voor de hooft-stadt van *Xensi*, *Sigan* genaemt, quam, kreeg hy wel eenige tegenstandt van de besetting, maer na drie dagen beleghs heeft hy die vermeestert, en sijn soldaten oock drie dagen tijdts om te plunderen, tot loon van haer verwinning, gegeven. Daer na heeft hy meest alle levens-middelen van de heele Provintie in die stadt vergadert, soo om dat hy het volck in onderdanigheyt sou houden, als om het leger van den Keyser soo weynigh te laten als 't mogelijck was: ja dat meer is (nu byna verkert sijnde van 't Rijck,) heeft hy d'eernaem van Keyser aengenomen, en 't geslacht, dat hy meende op te rechten, *Thienxun* genoemt, 't welck gehoorsaem aen den Hemel betekent; met welcke naem hy het volck en de soldaten socht wijs te maken, dat het de wil des Hemels was, dat hy heerschen sou, en dat hem het Rijck van den Hemel gegeven wierd; op dat hy het volck van de gierigheydt des Keysers sou bevryden, de boose Oversten die 't volck plaeghden uytroeyen, en 't selve van hare verraderyen verlossen. Desen tytel behaeghde de Sinesen; want sy gelooven dat den Hemel de Rijcken geeft, en niemant tot de selve met gewelt oft list kan geraken. Hier nae, op dat sijne dáden met sijn naem overeen souden komen, handelt hy het volck heel sachjens verbiedt de sijnen alle gewelt: alleen doet alle de Oversten, die hy krijgen kon, vermoorden; d'oude Oversten doet hy, om hare rijckdommen, groote sommen betalen: hy schaft schattingen af, en stelt in de steden die hy verwonnen had nieuwe Oversten, en beval haer scherpelijck dat sy het volck met groote beleeftheydt en billickheydt souden handelen. Alsoo heeft hy het Landt, dat hy verovert had, sonder veel moeyten onder gehoorsaemheydt gebracht; want yder prees en beminde de nieuwe wijse van heerschen, daer in tegendeel de getrouwigheydt onder de dwinglandische bestiering den onderdanen weynig ter harten gaet. In dese stadt waren twee Priesters van de Societeyt, de E. E. Stephanus Faber, en Ignatius de Colba, die in den aenvang van 't plunderen wel een weynigh leden; maer, bekent zijnde voor vreemdelingen, wierden als gasten wel onthaelt.

De Provintie Xensi wert verovert.

Den Generael van de roovers neemt den tytel van Keyser aen.

Goede regering van den roover.

Ondertusschen is 'er in 't Hof een derde en wel de grootste oorsaeck van 't verlies des Rijcks opgekomen, welckers beginsel al onder den Keyser *Thienkius* gekomen was, te weten, de tweedracht onder de Oversten, en haer jalouzy van die groote macht die den Keyser aen de kamerling *Guejus* gegeven had, de welcke hy, niet alleen door een volkome macht om te regeeren, tot den hooghsten top van eeren in 't Rijck verheven had, maer oock sijn Vader noemde. Dese (die gunst misbruyckende) bracht om een lichte oorsaeck de hooghste Oversten ter doot, ofte sond haer wegh, insonderheyt de gene die hem door geen schriften oft woorden, oft ten minsten eenige de geringste eer-teekenen wilden vleyen, alsoo sy soo geringen mensch niet waerdigh achten om over haer te zijn; soo dat hy (niet tegenstaende hy anders het gemeen wel bedient had) velen verbittert heeft, en onder anderen den Prins *Zungchinius*, die, na dat *Thienkius* sonder sonen quam te sterven, Keyser werdt, welckers verkiesinge tot het Rijck, was het hem mogelijck geweest, hy wel had willen beletten. Hier uyt quam, dat eenige Oversten sich verdeelden in twee Academien (soo sy die noemen) die allenskens vermeerdert zijn. Daer sorghde elck voor het sijne, en niet voor 't gemeen; want d'eene socht d'ander van kant te helpen, en beriepen sich op 't Gemeene beste, doch veronachtsaemden het alle; yder socht maer de sijnen door een nijdige jalouzy groot te maken, en toen den Keyser *Zungchinius* dese wondt self wilde genesen, verbitterde hy vele van de voornaemste Oversten, en *Eunuchen* oft Gelubden.

Een ander oorsaeck van 't verlies van het Sinesche Rijck, de tweedracht der Oversten.

Want als hy het Rijck aenvaert had, vervolghde hy al te streng de vrienden van den grooten gunsteling *Guejus*, en dede hem, met meer andere van dien aenhang, dooden; welck wonderlijck treur-spel dese uytkomst had: *Zungchinius*, om desen *Guejus* te verstooten, en van 't leven te berooven, gaf hem een last die seer eerlijck scheen, te weten, dat hy de heerlijcke graven van de Keyseren sijne voor-ouderen sou gaen besien, en ordre stellen op het gene dat aen 't cieraedt der selver ontbreken mochte. Den *Eunuchus* oft Gelubde kon die heerlijcke last niet afslaen; maer hy leerde in korten tijdt, met wat voornemen hy uytgesonden was: want als hy nu een weynigh gereyst had, is hem een vergult doosken gegeven, daer een zijde koorde in was, met de welcke hy sich door 't gebodt des Keysers heeft moeten ophangen: dese doot achten

ten de Sineſen ſeer heerlijck. Dit was oorſaeck, dat tegens den Keyſer uyt beyde de twiſtige deelgenoten vele verraders ſijn opgekomen, die met de roovers heymelijck verſtant hadden. En hierom wierden weynigh legers geſonden, oft ſy deden immers niet veel; want ſy wierden door eeniger jalouzy verwert of belet, ja dickwils al konden ſy 't wel doen, ſoo veronachtſaemden het de Overſten; op dat ſy de Overheden (op welcke ſy nijdigh waren) de gunſt des Keyſers ſouden ontrecken, als de gene door welckers raedt en beleyd ſy d'overwinning moghten verkregen hebben. Deſe ſaeck gaf de roovers ſulck een voordeel, dat (gekomen ſijnde voor de hooft-ſtadt) het voor haer een ſaeck was, te komen, te ſien, te verwinnen, gelijck ick nu ſal verhalen.

De roovers winnen de Provintie Xenſi.

Als het Keyſerlijcke Hof in ſoodanigen heymelijcke verwarring was, begaf ſich *Licungzus*, den Velt-overſten van de roovers, (na dat hy alles in de Provintie *Xenſi* beſorght had) naer het Ooſten. Hy komt immers ſoo licht over de Geele vloet (die van niemant bewaert was) als het hem met weynigh volcks ſou hebben kunnen belet werden; want deſe Rivier vloeyt met een gruwelijck gewelt van water tuſſchen de Landtſchappen *Xenſi* en *Xanſi*, d'eerſte hebbende aen d'ooſt- en d'andere aen de weſt-ſijde; doch niemand daer ontrent ſijnde, heeft hy (over de ſelve weſende) mede lichtelijck weghgenomen de eerſte en ſeer rijcke ſtadt *Kiangcheu*, de welcke aen de zuyt-zy van 't Landtſchap leyt, dicht aen de Geele vloet. Daer op (in die ſelfde loop van 't geluck) geven ſich alle de andere ſteden van ſelfs aen hem over, of om van grooter quellinge bevrijt te zijn, of onbedachtelijck een nieuwe regeering aenvaerdende; want de menſchen ſijn dickwils, tot haer eygen bederf, met nieuwigheden en veranderingen vermaeckt, en, wat beters verhopende als het out, vinden ſy het ſlechtſte. Alleen de hooft-ſtadt *Thaiyven* heeft het gewelt eenige dagen willen uytſtaen, maer mede verwonnen ſijnde, heeft ſy het ſchrickelijck moeten beſuren: de Overſten wierden alle gedoodt, en de roovers ſtelden andere in hare plaetſen.

Den Keyſer *Zungchinius*, als hy verſtaen had dat de roovers nu over de Geele vloet gekomen waren, en 't Landtſchap *Xanſi*, dat ſoo na aen 't Hof was, overvielen, ſond door *Colaus*, ſijn opperſte Velt-overſte, een machtigh leger, om den roover ten minſten ſtaende te houden, ſoo hy hem niet verwinnen kon: dat groote leger rechte niets uyt, de meeſte ſoldaten liepen over tot de roovers, den Overſten ſelfs, die *Colaus Lius* genoemt was, de moet verloren gevende, hing ſich ſelf op. De Keyſer dit hoorende, nam voor ſich de noorder hooft-ſtadt *Peking* te verlaten, en ſich naer de zuyder *Nanking* te begeven; maer hy wierd, ſoo van die hem trou als die hem ontrou waren, geraden, dat hy blyven ſou: van deſe, op dat ſy hem (eer haer verraet voor den dagh quam) te lichter aen den roover ſouden overleveren; van die (ſoo ſy meenden) tot nut van 't gemeene beſt: want wegh te loopen was (gelijck ſy verſtonden) de ſaken van 't Rijck noch meer verwerren; en ſy hoopten dat men de hooft-ſtadt, die met ſoo groot een beſetting verſien was, wel kon behouden, niet twijfelende of alle d'andere Landtſchappen ſouden, om des Keyſers jegenwoordigheyt, met alle hun macht komen toeloopen. Deſen raet was goet, ſoo geene verraders in de ſtadt geweeſt waren.

De Keyſer van Sina ſeer verſchrickt.

Den roover ondertuſſchen (alſoo vaerdigh van verſtandt als van handen) 't voſſe by 't leeuwen-vel aentreckende, ſend een goet getal ſoldaten (verandert van gewaet) dan d'een dan d'ander na de hooft-ſtadt, en geeft haer gelt om aldaer heymelijck te koopmanſchappen, en gebied haer dat ſy kuchjens een kroeghjens ſouden huren, of kleyne nerinckjens doen, tot dat hy met het heele leger voor de wallen komen ſou, en dat ſy dan oproer in de ſtadt ſouden maken. Deſe liſt is onder haer wonderlijck geheym geweeſt, en grooter als men van een hoop bedurve fielen ſou durven verwachten.

Schalkheydt van de roovers.

By dit bedrogh, dat hy in de ſtadt aengeleyt had, voeghde hy noch een ander, te weten, een verborge handeling met den Overſte van de Krijghs-raet, de welcke, (bedenckende dat het met des Keyſers ſaken gedaen was, en voor ſich ſelf willende ſorgen) gelijck men ſegt, ſich met den roover ſou verbonden hebben, om de ſtadt over te geven: doch hoe dat is oft niet, de roovers ſijn immers met 'er haeſt naer de hooft-ſtadt *Peking* opgetrocken. Daer was een ſeer ſtercke beſetting in de ſtadt, en op de veſten ſtondt een groote menigte grof geſchut; maer aen die ſijde, daer de roovers (van de verraders van binnen gewaerſchout ſijnde) ſtorm liepen, was het maer geladen met loos kruyt ſonder eenige kogels; ſoo

dat

De hooft-ſtadt Peking wert ingenomen.

dat ſy van die kant geruſtelijck door een poort, die haer geopent wierd, in de maent van April ſeſtien hondert vier-en-veertigh voor ſonnen opgang binnen quamen : de beſetting, die getrouw was, vocht oock niet lang; want de ſoldaten van den roover (met een deel verraders, daer ſy vrientſchap mede gemaeckt hadden) maeckten t'elckens met voordacht oproer. Hier uyt quam een groote verwoeſting en geen minder neêrlaegh; want niemandt wiſt met wie hy te doen had. Aldus gaet *Licungzus*, als verwinner, midden door dit verwoeſte Babylon, recht naer het Paleys van den Keyſer, en neemt het ſelve in, tegens de vergeefſche weêrſtandt van eenige getrouwe *Eunuchen* oft kamerlingen. Maer dat meeſt te verwonderen is, den vyandt had nu d'eerſte muer van 't Paleys in, en 't was de Keyſer noch onbekent; want d'ontrouwe kamerlingen, die het meeſte geſagh hadden, ſtelden het waerſchouwen ſoo lang uyt als ſy konden, uyt vrees dat hy het mochte ontkomen; maer als ſy ſagen, dat 'er geen hoop van vluchten was, raden ſy hem de ſtadt en 't Paleys te verlaten. Hy, ſoo gewaerſchout ſijnde, vraegde ten eerſten, of 'er hoop was om t'ontkomen; maer hoorende dat alle wegen geſloten waren, ſchreef hy (ſoo men ſeght) een brief met ſijn eygen bloedt, in de welcke hy de Overſten beſchuldighde van het al te laet bekende verraedt, en ſijne onderdanen onſchuldigh kende, en aen *Licungzus* verſocht, dat hy (dewijl den Hemel hem het Rijck gegeven had) voor hem wraeck ſou nemen van de Overſten over haer verraet; terſtont daer aen doorſtack hy ſijn dochter die huwbaer was, op dat ſy geen ſpot ſou worden van den roover; en ſoo in een tuyn gekomen zijnde, verhing hy ſich ſelf aen een pruym-boom met ſijn kouſebant. Een ſeer ongeluckigh Keyſer, die oock gehouden wert voor den laetſten van het geſlacht *Taiminga*; want onaengeſien noch eenige andere uyt het ſelve daer na gekoren zijn (gelijck ick hier na verhael) ſoo werden ſy niet onder de Keyſers gerekent, dewijl ſy niet meer als een gedeelte des Rijcks gehadt hebben : en alſoo is het geſlacht, dat van een roover begonnen was, door een roover te niet gebracht, en den loop van 's Keyſers leven, en van ſoo welluſtigen en ſchat-rijcken heerſchappy, onder een ſoo ſlechten boom door een ſnoode ſtrop geeyndight. Na dit voorbeelt, ſegt men, heeft d'opperſte bevelhebber van de hooft-ſtadt, die mede *Colaus* genaemt wierdt, ſich in de ſelve plaets verhangen : de Koninginne, en eenige getrouwe kamerlingen hebben het ſelve oock gedaen. Soo ſijn die geneughelijcke boomen (onder de welcke ſy ſoo dickwils haren geeſt in welluſten vermaeckt hadden) ſulcke droevige ſchouw-tooneelen geworden. In de ſtadt niet min dan in 't Paleys hebben vele deſe wreetheydt over haer ſelve gepleeght, ofte in poelen ſpringende, ofte, naer de gemeene gewoonte, ſich verhangende : want ſy achten het voor een groote getrouwigheyt, liever ſoo te ſterven met haren Keyſer, als van den vyandt gedoot, oft gedwongen te worden.

Licungzus ondertuſſchen treed in 't Paleys, en ſtelt ſich in den Keyſerlijcken ſtoel. Men verhaelt, dat hy in 't begin ſeer ongeruſt ſat, ja dat hy ſtamerde : ſoo dat het ſcheen, dat die ſtoel hem (als onwaerdigh) niet verdragen kon, en voorſeggen wilde, dat ſijn geluck niet lang dueren ſou. 's Anderen daeghs dede hy het doode lichaem des Keyſers in kleyne ſtuckskens kappen, ſeggende dat hy deſe ſtraf verdient had, om dat hy ſijne onderdanen in ſijn leven ſoo wreedelijck gehandelt had, gelijck of dien ſnooden roover en verrader vry beter geweeſt was, na het moorden van ſoo veel menſchen, en gruwelijck verwoeſten van ſoo vele landen. Soo ſijn de menſchen gewent een ander te beſchuldigen met het gene daer ſy ſelver meeſt mede beſmet ſijn; eens anders booſheyt, ſelf oock de minſte, kennen en vermeerderen ſy; haer eygen verminderen ſy, ofte ſy is hen t'eenemael onbekent.

Des roovers ſtraffigheyt en wreetheydt.

Den Keyſer, nae dat hy ſijn dochter gedoot hadt, verhangt ſich ſelfs.

Den Keyſer *Zungchinius* had drie ſonen, van de welcke de oudtſte nooit is gevonden, hoewel hy van den roover lang geſocht wierdt, d'eene ſeydt dat hy gevlucht was, d'ander dat hy in een poel geſprongen en ſich verdroncken had. Twee andere noch kleyne ſoontjens ſijn levende in des roovers handen gevallen, de welcke dien afgrijſſelijcken Tyran, (die ſelf geen onnooſel bloet kon ſparen) nae den derden dagh buyten de ſtadt ſeer wreedelijck heeft doen onthoofden. Daer nae ontdeckte hy eerſt ſijn al te wreeden aert, verwerpende dien deckmantel van meêlijden en beleeftheydt, daer hy het volck ſoo lang mede bedrogen had. Des doet hy alle de Overſten in de ſtadt by een roepen, en doet een groot getal der ſelve met gruwelijke pijnen om hals brengen,

d'anderen

d'anderen neemt hy ontallijcke ſommen gelts af. Hy behiel het Paleys van den Keyſer, en gaf die ſchoone en overrijcke ſtadt aen ſijne ſoldaten te plunderen, alwaer ſy ſeer wreede en ongehoorde daden gepleegt hebben, die te lang ſijn te verhalen. Doch alle deſe wreetheyt is oorſaeck geweeſt, dat hy 't Rijck, 't welck hy ſoo geluckelijck gewonnen had, en met ſachtigheydt ſou hebben konnen bewaren, wel te recht verloren heeft.

Onder andere Overſten, die hy gevangen had, was een oudt man Us genaemt, wiens ſoon U*ſanguejus* het Generaelſchap van het geheele Sineſche leger op de grenſen van *Leäotung* tegens de Tartaren bediende. Deſen ouden man dreygde hy een harde doodt, 't en waer hy ſijn ſoon gebood en dwong, op de gehoorſaemheydt, die hy ſijn Vader ſchuldigh was, (welcke by de Sineſen ſeer heyligh werdt gehouden,) den eet van getrouwigheyt met het geheele leger in ſijne handen te komen doen, en daer op beloofde hy hem en ſijn ſoon groote dingen; dies ſchrijft den goeden ouden man deſen brief aen ſijn ſoon: *De Aerde, den Hemel, en 't Noot-lot, kunnen de veranderingen die wy ſien veroorſaken. Weet ſoon, dat den* Keyſer Zungchinius *en de heerſchappy van 't geſlacht* Taiminga *vergaen zijn; den Hemel heeft die aen* Licungzus *gegeven: wy moeten ons voegen naer den tijdt, en van de noodt een deught maken, om ſijn gewelt en een felle doodt t'ontgaen, en ſijne mildadigheydt te mogen beproeven. Hy belooft u een Koninclijcke waerdigheydt, ſoo ghy hem met de uwen wilt erkennen voor Keyſer: aen u antwoordt hangt mijn leven, beſie wat ghy ſchuldigh zijt aen hem, die u 't leven gegeven heeft.*

U*ſanguejus*, ſijnen Soon, antwoorde hem met weynigh woorden aldus: *Die ſijnen Keyſer niet getrouw is, ſal mijn Vader niet ſijn: en ſoo ghy de trouw, die ghy den Keyſer ſchuldigh Zijt, vergeten hebt, niemant ſal my konnen beriſpen, ſoo ick oock vergeet de gehoorſaemheydt, die ick u ſchuldigh ben. 'k Wil liever ſterven, als een roover dienen.*

De Tartaren werden verſocht tegen de roovers.

Deſen brief afgevaerdight hebbende, ſend hy datelijck een Gezant aen den Tartariſchen Koninck, en verſoeckt hem om hulp tegens den roover van het Sineſche Rijck; hy belooft hem een groote menigte ſeer fijn lijnwaet, ſijde lakenen, gout, ſilver, en een ſeker getal jonge meyſkens, daer de Tartaren ſeer naer verlangen; want ſy die gebreck, en meer dan te veel mans hebben. Den Tartariſchen Koninck laet deſe gelegentheyt (om ſijn dingen wel te doen) niet voorby gaen. Op den ſelfden tijdt gaet hy met tachtigh duyſent mannen, die in de beſettingen van *Leäotung* waren, naer U*ſanguejus*, en ſpreeckt hem dus aen: *Op dat onſe verwinning ſeker zy, ſoo rade ick u, dat ghy alle u ſoldaten Tartariſche kleederen, mutſen, en kort hair doet dragen, ſoo ſal den roover meynen dat wy alle Tartaren zijn; want ick kan uyt mijn Rijck ſoo haeſt geen grooter hulptroepen krijgen.* U*ſanguejus* ſtont uyt wraeckgierigheyt al toe, wat men begeerde, niet wetende dat hy (gelijck de Sineſen ſeggen) tygers in 't Rijck bracht, om daer honden uyt te jagen. *Licungzus,* hoorende dat de Tartaren met U*ſanguejus* aen quamen, en geen weêrſtandt dervende bieden, verliet de hooft-ſtadt alſoo licht als hy die verovert had: hy roofde en nam wegh de rijckdommen van 't Paleys, en trock naer 't Landtſchap *Xenſi*, daer hy de Koninclijcke ſtoel in de ſchoone ſtadt *Sigan* ſtelde, alwaer eertijdts de ſtoel der Keyſeren geweeſt is. Men ſeyt, dat 'er door vier poorten van 't Paleys acht dagen achter den anderen wagens, paerden, kameelen, en laſtdragers gegaen zijn, die niet als het voornaemſte daer uyt gebracht hebben, hoewel ſy door de haeſtigheydt daer vele dingen hebben moeten laten. Soo ſijn die groote rijckdommen van gout, ſilver en andere koſtelijckheden, die door ſeſtien Keyſers van het geſlacht *Taiminga* ſedert twee hondert en tachtigh jaren vergadert ſijn, verſtroyt geworden. Maer hoe ſnel den roover vluchte, hy kon de paerden der Tartaren nauwelijcks ontvlieden; want ſy al dien grooten rijckdom (die hem belet dede) met hare leſte benden verovert hebben: doch ſy wilden de Geele vloet niet over gaen, oft ſy lieten het om die plaetſen van *Peking*, die vol ſchrick waren, te lichter in te nemen. Dus keeren de Tartaren verwinners en rijck wederom, en komen in de ſtadt *Peking*, daer ſy van de Sineſen ontfangen wierden; en dit heeft haer het Rijck doen verkrijgen. Hier ſtaet nu als ongemeen te bemercken in het Tartariſche volck, dat ſy (niet tegenſtaende haren Koninck, als ſy den eerſten voet in Sina ſet-

Den roover vlucht voor de Tartaren.

De rijckdommen van 't Paleys werden wegh gehaelt.

ten,

ten, sturf) de vervordering van desen oorlogh niet hebben verlaten; want soo haest den Tartarischen Koninck *Zungteus* in Sina quam, is hy gestorven; en hoewel hy dat Rijck, daer hy soo graegh naer was, niet veroverde, heeft hy echter aen de sijnen den wegh geopent om 't selve te verwinnen. Stervende liet hy een Soontje nae van ses jaren, 't welck hy verklaerde navolger van 't Rijck, en gebood sijne broeders dat sy alles voor het selve wel souden verrichten; de Vooghdye liet hy aen den outsten: dese hebben sijne laetste bevelen getrouwelijck onderhouden, met een wonderlijcke eendracht in soo eergierigen volck, ja soo groot, dat men nauwlijcks diergelijcke van eenige andere volckeren sou verwachten.

De Koning Zungteus sterft.

Dese dingen alsoo gebeurt, en den roover verdreven zijnde, soo wilde *Usanguejus* het naeste koninckskeu van het geslacht *Taiminga* tot het Sinesche Rijck noodigen. Derhalven (sijner beloften gedenckende) bedanckt hy de Tartaren eerst grootelijcks, prijst seer hare kloeckmoedigheyt, en verheft de getrouwe diensten die sy aen 't Sinesche Rijck gedaen hadden: daer nae bied hy haer aen de geschencken die hy haer belooft had; en versoeckt haer met een, dat sy, die aenvaert hebbende, wederom naer Tartarien wilden keeren, en in het toekomende met de Sinesen in gedurige vrede leven, en vergeten het oude ongelijck, dat sy nu meer als genoegh gewroken hadden.

De Tartaren, in Sina gelaten sijnde, willen daer niet weêr uyt;

De Tartaren hadden haer antwoort op dit versoeck al lang gereet gemaeckt, maer heel anders, en met ander opset als *Usanguejus* verwachte; dies spreken sy hem dus aen: *wy meynen noch niet dat het tijdt is, om u en het Sinesche Rijck te verlaten, 't en sy u anders dunckt. Daer sijn noch seer veel roovers overgebleven, het minste getal van haer is maer vernielt.* Licungzus *heeft nu de Keyserlijcke stoel in* Sigan, *de hooft-stadt van 't Landtschap* Xensi, *gestelt: soo wy vertrecken, staet u grooter quaet te verwachten. Hy heeft ons gevreest. Als hy verstaen sal hebben dat wy wech sijn, sal hy sijn macht vermeerderen, en het Rijck meer komen ontrusten dan te voren, en dan sal't ons mogelijck niet gelegen sijn u wederom hulp toe te senden. Dewijl wy hier sijn, sal het beter wesen dat wy de roovers t'eenemael vernielen; op dat ghy uwen Koninck een vredigh Rijck mooght overleveren. Sijt niet bekommert met het geneghy ons belooft hebt, dat sal voor ons by u, alsoo wel als by ons, bewaert zijn. Wy raden u nu maer, dat ghy met een deel van d'uwen, en eenige regimenten Tartaren tegen* Licungzus *aengaet; wy sullen met d'overige benden de roovers uyt* Xantung *helpen, soo sal het Rijck van alle sijden in vrede zijn.* *Usanguejus* verstont dese listigheydt niet, oft hy heeft sich soo geveynst, om haer niet te vergrammen.

haer argheydt en bedrogh.

Eer de Tartaren, daer toe versocht zijnde, den voet in Sina stelden, hadden sy eenige van de haren naer haer Landt en naer de omleggende landen gesonden, om soo veel volcks als sy konden te lichten, tot de verovering van 't Sinesche Rijck; en terwijl dit noch niet quam, stelden sy alle gewelt uyt, en gaven maer geveynsde woorden. Dewijl dit dus sleurde, quam daer niet alleen een groote macht van Tartaren uyt de Rijcken *Niuche* en *Niulhan*, maer oock uyt out west *Tartarien*, en uyt het oost *Yupi* (dese leggen aen de Oost-zee boven de Eylanden van *Japon*; sy werden *Yupi* genaemt, om de kolders, van vissche-vellen gemaeckt, die sy gebruycken;) ja ick heb'er selfs niet weynigh uyt *Volga* in Sina gesien, die de Tartaren *Alga-Tartaren* noemden, en by die heb ick kenniss gevonden van Moscovien en Polen; dese sijn barbaerder als de oosterse Tartaren. Toen dese hulptroepen gekomen waren, hebben sy oock met haer gebracht het ses-jarige soontje van haren overleden Koninck, en toen eerst klaer getoont dat sy het Sinesche Rijck, 't welck sy verstonden hun toe te komen, begeerden: sy roepen dan dat Kint van ses jaren voor Keyser van Sina uyt, noemen hem *Xunchi*, en het nieuwe Keyserlijcke geslacht *Taicing*. Dit Kint klom met een groote statigheyt en majesteyt op dien ouden troon van sijn volck, van de welcke hy oock den sijnen geen kinderlijcke, maer een seer uytmuntende aenspraeck dede, op dese wijse: *Niet mijn geluck oft deught, maer de uwe, lieve en kloeckmoedige Oomen, en ghy mijne andere Princen, heeft my dese stantvastigheydt gegeven die ghy in my siet. Dese verseckertheydt, daer ick den troon meê bekleê, sal ons een voorsegging zijn van soo veel goets, als de beschroomtheyt van* Licungzus *van quaet geweest is. Ghy siet het beginsel van dese overwinning van het Rijck: maer ick weet dat u deught en moe-*

Groote menighte van Tartaren komen in Sina.

De Tartaren nemen het Sinesche Rijck in.

Xunchi wert den eersten Tartarischen Keyser van Sina gekroont.

digheydt

digheydt soo groot is, dat ick van nu af vertrouw meester van geheel Sina te zijn, ja de geheele weerelt niet alleen verwonnen, maer oock verseckert ben te hebben. De schatten des Rijcx, en Koninclijcke waerdigheden sullen u loon wesen (hoewel ick u niet genoegh sal kunnen loonen) voor soo groote deughden: derhalven strijdt vromelijck en dapper. Het geheele Hof stond verbaest over dese woorden van een kint van ses jaren; soo dat sy altemael riepen dat hy van den Hemel en het noot-lot gekoren was. Op den selfden dagh heeft hy sijnen outsten Oom, als sijn Vader, geëert, waer over den selven in de Tartarische tael *Amahan*, de Sinesen seggen *Amavang*, 't welck *Vader Koninck* beduyt, genaemt wierd. Desen heeft hy dan het geheele bewindt des oorloghs aenbevolen, en aen desen sijn de Tartaren eygentlijck het Rijck schuldigh: want hy was niet min uytmuntende in raet en voorsichtigheyt, als in moet en getrouwigheydt; soo dat hy met sijne redenen en raetslagen de wijsten der Sinesen dede verwonderen, en hare harten met sijne beleeftheydt en rechtvaerdigheydt veroverde. Hier toe dienden oock niet weynigh de Sinesche Oversten, die, (gelijck wy te voren geseght hebben) des Keysers gramschap schuwende, sich by de Tartaren begeven hadden, de welcke (tegens de trou aen haer Vaderlant) nu hare burgeren met woorden en voorbeelden tot haer nodighden, nu de Tartaren goeden raedt gaven, waer door sy van haer ontfangen wierden tot de hooghste bevelen.

Amavangus, des Keysers Oom, en seer getrouwe Vooght.

Op den selven dagh sijn daer oock eenige regimenten Tartaren tot *Usanguejus* gesonden met besegelde brieven, by de welcke hy, door den nieuwen Keyser, Koninck *Pingsi* gemaeckt wierdt, (*Pingsi* betekent een die het westen in vrede stelt;) doch hy most schatting geven: de hooftstadt van de Provintie *Xensi* werdt hem gegeven om sijn hof te houden. Wat sou den getrouwen *Usanguejus* hier doen? hy konde van den Sinesschen Keyser niets grooters verwachten, en de Tartaren waren met soo groot een getal by hem gekomen, dat hy geen middel sagh om haer te verwinnen; dus heeft hy de nieuwe eer ontfangen, en den Tartarischen Keyser erkent: en soo is die gene, die weynigh te voren voor de Sinesen tegens de roovers aenging, gedwongen geweest tegens haer te vechten, en den Tartar hare Landtschappen te helpen veroveren: dus, dewijl hy een braef Prins was, heeft hy de roovers, met behulp van de Tartaren, lichtelijck uyt *Xensi* gejaeght, en tot noch toe in de hooftstadt *Sigan* geheerscht. Dus hebben de Tartaren desen man met eer en waerdigheydt opgehoopt, doch uyt de krijghs-ampten, in welcke sy hem vreesden, gestelt.

Usanguejus wert gedwongen sich onder de Tartaren te begeven.

Hoe het met *Licungzus* afgeloopen is, weet tot noch toe niemant; alle de groote macht, die hy had, is overrompelt, en men meent dat hy van *Usanguejus* in een gevecht gedoot is, hoewel hy nooit levend noch doodt te voorschijn quam. Het andere gedeelte der Tartaren heeft met de selve lichtigheydt de Landtschappen *Peking* en *Xantung* verovert, alwaer sy haer leger buyten de mate groot gemaeckt hebben door Sinesche Oversten en soldaten. Want sy yder een mildelijck toelieten hare vendels te volgen, selfs ook de gene die sy overwonnen hadden, als sy maer het hair en kleederen nae de Tartarische wijse wilden veranderen; ja dat meer is, (op dat het selve by de volckeren, die sy overwonnen hadden, alsoo möchte geschieden,) sy geboden het door openbare bevelen, op straffe van hoogh verraet; het welck nochtans hare saken dickwils in verwarring gebracht heeft: want de Sineses sich meer bedroefden, en meer vochten om haer hair, als voor haer landen oft Keyser; soo dat sy menighmael liever gekosen hebben het hooft te verliesen, als de Tartaren hier in te gehoorsamen; en 't ware om de kortigheydt, ick sou hier van vele andere voorbeelden verhalen. De Tartaren hebben dan, in min dan een jaer tijdts, vier noordsche Lantschappen onder haer gewelt gebracht, te weten, *Peking*, *Xansi*, *Xensi*, en *Xantung*, (sonder *Leäotung* te tellen,) in de welcke sy de Sinesche wijse van heerschen niet verandert hebben; ja dat meer is, sy hebben de bestiering der steden en Landtschappen aen de Sinesche Philosophen, die de selve te voren gehadt hadden, gelaten: het onderscheyck der leerlingen hebben sy verordent als het te voren was, en dat met kloecken raet; want de heerschappy dus overgevende aen lieden, die sy selver gevordert hadden, gelijck als aen haer eygen schepselen, hebben sy daer door veroorsaeckt dat elck een met alle getrouwigheydt voor haer was; alleenlijck hebben sy de Krijghs-overheyt en des selfs bestiering aen haer selve gehouden, niet tegen-

Licungzus wedervaren is onbekent.

De Tartaren nemen verscheyde Provintien;

en veranderen de Sinesche wetten niet.

tegenſtaende ſy oock de getrouſte Sineſen als overſten in de ſelve ontfangen hebben, en oock in de hooft-ſtadt de ſelve ordre van Overſten, en de ſes hooge krijgs-raden, gelijck die onder den Sineſchen Keyſer geweeſt waren, gehouden hebben, ſoo nochtans, dat die beſtaen ten deel uyt Tartaren en ten deel uyt Sineſen.

Ondertuſſchen de Overſten van de zuyder Landtſchappen, verſtaen hebbende het gevaer des Keyſers, hebben van alle ſijden ſeer groote troepen byeen vergadert, en waren alree op den wegh naer *Peking*, wanneer ſy de droevige tijding van de doodt des Keyſers, en het overgaen van de ſtadt *Peking* verſtonden; des roepen ſy alle hare ſoldaten te rugge, en met een alle de ſchepen, met de welcke jaerlijcks de eetwaren en andere noodtſakelijckheden naer de hooft-ſtadt geſonden wierden. Een weynigh daer nae hoorden ſy mede van den inval der Tartaren, en hoe ſy het Rijck verovert hadden, 't welck noch droeviger was. Ick was toen ſelf tot *Nanking*, alwaer ick een ſeer groote verwarring, en vrees onder de Sineſen geſien heb, tot dat ten leſten alle de Overſten, wederom moet geſchept hebbende, een Koninck uyt het geſlacht *Taiminga* tot Keyſer koren, de welcke ſy *Hungquangus* noemden. Deſe Vorſt was uyt de Provintie *Honan* komen vluchten voor de roovers; hy was een kints-kindt van *Vanlieus*, ſuſters en broeders kindt met *Zungchinius*; ſy hebben hem gekroont met een ſeer groote pracht en heerlijckheydt, onder hem wat beters hopende. Soo haeſt hy gekoren was, heeft hy een Gezant geſonden tot de Tartaren, de vrede van haer meer verſoeckende als eyſchende, en heeft haer al de noordtſche Landtſchappen, die ſy vermeeſtert hadden, vrywilligh aengeboden. Maer de Tartaren dachten wel waer dat henen wilde; want de Sineſen wilden den oorlogh maer uytſtellen, tot dat ſy wederom gelt en macht vergadert ſouden hebben: waer over ſy voor antwoort gaven, datſe van een ander niet wilden ontfangen, 't gene alreets door de wapenen in hun gewelt was: en dewijl de Overſten den Keyſer gekoren hadden, dat ſy haer beſt ſouden doen, om hem wel te bewaren: dat ſy het geheele Rijck, oft niets begeerden. Deſe Gezant onverrichter ſaken weder gekomen zijnde, dewijl men ſich bereyde tot den oorlogh, quam in de ſtadt *Nanking* een jongeling, die ſich uyt-

Hungquangus wert in Nanking Sineeſch Keyſer gekroont.

De Tartaren begeeren geen vrede.

gaf voor den oudtſten ſoon van *Zungchinius*, en toonde in dit ſeggen geen kleyne teekenen van waerheydt, ja dat meer is, hy wiert gekent van veel kamerlingen. Maer *Hungquangus*, die de heerſchappy nu al in 't hooft had, wilde hem noyt kennen nocht ontfangen; op dat hy het Rijck niet verlieſen ſou: ja ſelfs hy dede hem gevangen ſtellen, om hem als een verrader te doen dooden, hoewel in weerwil van vele Overſten. Dit liet ſich aenſien tot een oproer, en de twiſt wiert ten leſten ſoo groot, dat het de Tartaren gelegentheydt gaf om ondertuſſchen het Landtſchap *Nanking* te verwinnen; want daer vele Overſten waren die het niet beletten, om niet te ſeggen dat ſy haren raedt daer toe gaven; en dus quamen de Tartaren binnen het gebied van de ſtadt *Hoaigan*: ſy nemen den ooſtelijcken oever van de Geele vloet in, en datelijck daer aen varen ſy met de ſelve ſchepen over; aen de overſijde ſtont ſulck een menighte van Sineſche ſoldaten, dat ſy, hadden ſy haer ſchoenen maer op malkander geleyt, een dijck gemaeckt ſouden hebben, daer de Tartariſche Ruytery nauwelijcks over ſou gekomen hebben; maer 't is wel ſeker, dat de moedt in den oorlogh meer geld, als 't getal. De Tartaren waren noch naulijcks t'ſcheep, of de Sineſen verlaten den oever van die wijde en ſnelle vloet, en nemen de vlucht als ſchapen die den Wolf ſien komen. De Tartaren, overgekomen ſijnde, en geen vyant ſiende, trecken in het ſchoone Landtſchap *Nanking*, en nemen van het ſelve al wegh, wat aen de noortſijde van de vloet *Kiang* ('t welck beteekent ſoon van de zee) leght. En dit ſtaet hier byſonderlijck te bemercken in de Tartariſche krijgsmacht, dat ſy, eer ſy na eenige Landtſchappen gaen om die te veroveren, te voren gereet hebben de Gouverneurs van de voornaemſte ſteden en bequaemſte plaetſen, met behoorlijcke verordende beſetting; ſoo dat ſy gelijck blixemen in een plaets vallende, de ſelve ſoo haeſt niet ſien, oft ſy hebben die wegh, en met een wel bewaert. De ſeer rijcke en ſchoone ſtadt *Yangcheu* heeft alleen het gewelt tegengeſtaen, en dickwils dapper met de Tartaren gevochten; aldaer is oock een ſoon van een Tartars koningsken gebleven. *Zuus Colaus*, die den Keyſer *Hungquangus* ſeer getrou was, had daer 't gebied, en beſchermde de ſtadt met een ſeer groote beſetting; maer eyndelijck moeſt hy voor de Tartaren buygen:

De ſoon van Zungchinius komt tot Nanking.

Hy ſtelt de Sineſen in verwerring.

Vlucht der Sineſen.

De ſtadt Yangcheu ſtaet het gewelt der Tartaren tegen; maer werd genomen en vernielt.

gen: alle de ſoldaten en burgers wierden daer omgebracht, alle de huyſen geplundert, en daer na de doode lichamen, boven op de huyſen geleght ſijnde, (op dat ſy door haren ſtanck de locht beſmettende, geen peſt ſouden veroorſaken) wierden met de gehcele ſtadt en voorſteden verbrant.

De Tartaren nemen verſcheyde plaetſen.

Hier heeft den Tartar ſijne macht ſeer vermeerdert, dewijl de Overſten van andere ſteden en troepen ſich tot hem begaven, onder dewelcke de meeſte de ſelve ampten behouden hebben, die ſy by den Sineſchen Keyſer hadden bedient; eenige ſijn oock verbetert geworden. En door deſe beleeftheydt, daer hy de gene, die tot hem wilden komen, mede ontfing, en door de wreetheydt, die hy de ſteden aen dede, die ſijne macht wilden wederſtaen, verkreegh hy dat yder een liever d'eerſte als de leſte wilde beproeven: en dus heeft hy lichtelijck tot hem doen komen alles wat daer legt aen het noorden, over de groote vloet, die de ſoon van de zee genoemt wert. Deſe rivier is meer als een Duytſche mijl breet, en loopt gelijck recht midden door Sina, van het weſten vloeyende tot het ooſten, en alſoo verdeelt ſy het Rijck in zuyden en noorden; ſy loopt ſelfs door het midden van 't Landtſchap *Nanking*, hoewel de Hof- en hooft-ſtadt *Nanking* op den zuyder-oever is gelegen: dies moeſten ſy, om deſe ſtadt te krijgen, over de vloet ſijn; derhalven vergaderen ſy een menighte ſchepen, om tot deſe nieuwe hooft-ſtadt *Nanking*, en by de nieuwe Keyſer te komen. De Sineſche vloot, die ſeer machtigh was, lagh aen d'overſijde van de vloet, onder 't gebiedt van den dapperen en getrouwen Vorſt *Hoangchoangus*.

Gevecht tuſſchen de Sineſen en de Tartaren.

Hier wiert van wederſijds dapper gevochten, en *Hoangchoangus* toonde dat de Tartaren van de Sineſen overwonnen konden werden; juyſt als hy door een pijl van een ſijner eygen Overſten gedoot wierdt: deſe was met groote beloften van de Tartaren omgekocht, ſijn naem was *Thienus*, geboortigh uyt *Leäotung*: deſe pijl ſtuyte den loop van 't Sineſche geluck, en vernielde 't geheele Rijck. De verrader, hier mede niet te vreden ſijnde, begeeft ſich met ſijn volck op de vlucht, en gaet ſoo alle d'andere ſoldaten voor; loopt naer de ſtadt *Nanking*, en, gelijck als heel getrouw aen den Keyſer *Hungquangus*, (die mede van daer vluchte) voeght hy ſich by hem. De Tartaren, over de vloet ſijnde, en hoorende dat den Keyſer op de vlucht was, vervolgen hem als een blixem; toen *Thienus* haer ſach aenkomen, nam hy den Keyſer gevangen, en levert hem aen de Tartaren, in de maent van Junii duyſent ſes hondert vijf-en-veertigh. Sy ſenden hem naer *Peking*, daer hy voor de ſtadts-veſten met een pees van een boogh verworght wierd, (deſe doot achten de Tartaren ſeer edel) als hy noch geen jaer geheerſcht had. Op de ſelve wijſe hebben ſy de Jongeling, die ſich ſeyde Soon van *Zungchinius* te ſijn, en die ſy in de gevanckenis vonden, omgebracht; doch deſe en ſijn uyt het Keyſerlijcke geſlacht *Taiminga* niet alleen gedoot; maer alle de gene die ſy van 't ſelve in handen kregen, nae datſe daer wel ſcherpelijck naer geſocht hadden. Deſe wreede gewoonte is door geheel Aſia, wanneer een Rijck wert verovert, dat alle de vrienden der Koningen door de vyanden ten gronde verdelght werden. Nae deſe dingen komen ſy in *Nanking*, en vinden alle de andere ſteden van dat ſchoone Lantſchap willigh en bereyt om ſich aen haer over te geven. Dies ſy met een ſnellen loop ſich naer de ſtadt *Hangcheu* (welcke een ſeer ſchoone en groote hooftſtadt is van 't Lantſchap *Chekiang*) doch met een verdeelt leger, begeven, van het welcke het andere gedeelt over de vloet *Kiang* is geſonden, om ſich meeſter te maken van de binne-landen, te weten, van de groote Lantſchappen *Kiang ſi*, *Huquang*, en *Quangtung*. De voornaemſte gevluchte ſoldaten, Generalen en Overſten der Sineſen, waren by *Hangcheu* te ſamen gekomen, alwaer ſy een nieuwen Keyſer uyt het geſlacht *Taiminga* wilden kieſen, *Louangus* genaemt; doch deſen wou de Keyſerlijke waerdigheydt niet aennemen, en was met den Koninckklijcken tytel vernoeght, mogelijck om niet van al te grooten hooghte te vallen, en ſijn doodt niet al te ſterck te gevoelen; en ſeyde: *Ick ſal den tytel van Keyſer ontfangen, wanneer mijne ſoldaten, de Tartaren verdreven hebbende, maer eene Keyſerlijcke Hof-ſtadt hebben vermeeſtert: vecht derhalven veel moediger, als ghy tot noch toe gedaen hebt.* Hy had noch geen drie dagen geheerſcht (minder tijdts als de gene die in de Sineſche Bly-ſpelen een Koninck vertoonen) of de Tartaren quamen op hem aen: ſoo haeſt ſy gekomen waren, beloofden de ſoldaten (die onder verſcheyde Overſten naer deſe ſtadt gevlucht waren) dapper te vechten, by aldien hen hare verdiende

Hungquangus aen de Tartaren gelevert en gedoot.

De Tartaren trecken naer Hangcheu.

diende ſoldyen betaelt wierden; en wilden op die tijdt (ſiende dat men hen hooghnoodigh had) ſoo dat Koninckſken als de burgeren gelt afperſſen, met vroonemen van daer nae niet veel uyt te rechten.

Een ongehoorde liefde van het Koningskens Louangus tot ſijn onderſaten.

Louangus, die van aert beleeft en goedertieren was, en den ondergang van ſoo grooten ſtadt, en het ongeluck van ſijn volck niet konde lijden, toonde hier hoe ſeer hy ſijn onderſaten beminde, en gaf daer van ſoo groot een voorbeelt als Europa noch nooit geſien heeft: hy ging op de veſten van de ſtadt, van de welcke hy met geboge knien tot den Tartariſchen Velt-overſten ſprack, en hem badt dat hy doch de ſtadt en de burgers ſou ſparen: *Doet*, ſeght hy, *met my alles wat u belieft; ick ſal u een offerhande voor mijn onderdanen weſen.* Dus ſprekende gaet hy ſelfs tot de Tartaren, en wert van haer gevangen. Dit was een doorluchtigh teeken van ſeer groote liefde tot ſijn onderſaten; en ſulck een deught ſou niet ſonder vrucht gebleven hebben, hadt ſy een *Alexander* oft een *Cæſar* ontmoet. Toen geboden de Tartaren aen de burgers; dat ſy de poorten van de ſtadt ſouden ſluyten, op dat noch hare nochte eenige Sineſche ſoldaten daer in ſouden komen; deſe Sineſche ſoldaten (die buyten de ſtadt geleydt waren) vervolghden en dooden ſy van alle ſijden; maer het water verſwelghde meer van de ſelve, als de pijlen oft ſabels der Tartaren wegh namen: want omtrent de zuyt-poort van de ſelve ſtadt loopt een ſeer groote vloet, die meer als een mijl breet is, en *Cienthang* genoemt wert; over deſe vloet wilden alle de vluchtende ſoldaten, vol van ſchrick en verwarring, ſich verbergen, en vallen hol over bol in de ſchuyten, de welcke overladen ſijnde, met haer ſoncken; ſy wierpen d'een d'ander in de vloet, en vele duyſenden wierden vernielt. De ſoldaten in deſer voegen verjaeght ofte gedoot ſijnde, quamen de Tartaren (geen ſchuyten vindende om over de vloet te komen) weder tot in de ſtadt, ſonder gewelt te gebruycken. Alſoo is die ſeer edele en ſchoone ſtadt geſpaert, welckers ſchoonheydt, rijckdommen, en grootheydt ick op een ander plaets wijt en breedt ſal beſchrijven, niet als daer iets van gehoort, maer alles ſelfs wel hebbende doorſien; want uyt de ſelve heb ick my (nae dat ick daer drie jaren in gewoont had) naer Europa begeven.

Vele ſoldaten verdrinken.

Hangcheu wert genomen.

Deſe ſtadt *Hangcheu* heeft aen de noordſijde een gemaeckte vaert, door welcke men in de noorder-gedeelten kan komen; deſe vaert werd alleen door een dijck geſcheyden van de vloet die aen 't ſuyden loopt: alſoo haelden de Tartaren alle de ſchuyten, die in die vaert waren, over den dijck, en brachten die in de vloet *Cienthang*; met deſe ſchuyten komen ſy ſonder eenigh belet over de rivier, en vinden *Xaoking* (de allerſchoonſte ſtadt van geheel Sina) gewilligh om ſich aen haer te geven. Deſe ſtadt is wel ſoo groot niet als vele andere; maer ſy overtreft hen verre in ſuyverheydt en nettigheydt: ſy leydt in ſoet water, en kan geheel, ſoo van binnen als van buyten, met een ſchuytje beſien worden: ſy heeft ſeer breede burghwallen van vierkante witte ſteen, en in 't midden wateren, daer men bequamelijck doorvaren kan. Daer ſijn oock vele bruggen van de ſelve ſteen, en niet weynigh zegebogen, de huyſen oock ('t welck in heel Sina nergens als daer is) ſijn van die vierkante ſteen gebouwt; en in 't kort, daer wert in gantſch Sina niet geſien dat ſoo net is. De Tartaren hadden nu deſe ſtadt ſonder eenigh gewelt ingenomen, en ſy ſouden oock d'andere zuydt-ſteden van 't Landtſchap *Chekiang* lichtelijck gewilligh gevonden hebben om haer over te geven; maer als ſy een bevel deden verkondigen, by het welcke ſy geboden, dat yder ſijn hair op de Tartariſche wijſe ſou afſnijden, begonden de ſoldaten en burgers (meer voor haer hair als voor haer landt ſorgende) op hare wapenen te letten; ſy vochten braef, en jaeghden de Tartaren niet alleen uyt de ſtadt, maer dreven haer oock tot aen de vloet *Cienthang*, ja dwongen hen die weder over te gaen, en ſloegen vele van hen doot: in der daet hadden ſy de rivier mede overgegaen, ſy ſouden de hooftſtadt en 't overige oock wederom gekregen hebben; maer wel te vrede ſijnde, dat ſy haer hair alleenlijck hadden mogen behouden, hebben ſy hare verwinning niet vervolght; en alleen weêrſtant geboden aen de Tartaren op den zuyder-oever van de rivier, en daer hebben ſy ſich rondtom verſterckt; en alſoo ſijn de verwinnende wapenen der Tartaren voor een geheel jaer vruchteloos gemaeckt. De Sineſen, nu een Hooft begeerende, wilden *Lu*, een Koninckſken uyt het geſlacht *Taiminga*, tot haren Keyſer verkieſen, doch hy wilde dat niet toelaten, maer nam alleen den naem aen van Herſtelder des Rijcks. Ondertuſ-

Xaoking wert gewonnen.

De Sineſen beſchermen haer hair.

ſchen ontboden de Tartaren nieuwe troepen uyt *Peking*, met de welcke ſy t'onderſte boven keerden om over de vloet *Cienthang* te komen; maer al te vergeefs. Dus ſchepten de Sineſen adem, ja 't liet ſich aenſien tot ſeer groote verwinningen als haer macht by een ſou ſijn; maer de begeerlijckheydt om te heerſchen, en de nijdt hebben al deſe goede hope wegh-genomen: want de ſoldaten en Overſten van 't Lantſchap *Fokien*, vluchtende van *Chekiang*, hadden met haer genomen een Koningsken van het geſlacht *Taiminga*, 't welck *Thangus* genaemt was, en hebben hem in 't Landtſchap *Fokien*, 't welck aen *Chekiang* paelt, tot Keyſer verkoren. Deſe begeerde dat het Koningsken *Lu* de heerſchappy neêrleggen ſou, met voorgeven, dat hy weynigh ſteden gewonnen had; dat hy oock de Keyſers in bloede niet ſoo na als hy beſtont. Daer tegen ſeyde *Lu*, dat hy eerſt verkoren was, en hy toonde de vruchten van ſijne verwinning. Dit heeft de Tartaren, die deſe twiſt aenſagen, verblijt, even (gelijck de Sineſen ſeggen) als den viſſcher, terwijl het vogeltjen en het moſſeltje met malkander vechten, haer beyde weghneemt, en alleen winſt doet. Deſe twee Koningskens hebben noyt hare macht willen verſamelen, nochte den een den anderen wijcken, om met gelijcke wapenen op den Tartar te vallen: en alſoo het Koningsken *Lu* niet meer als acht ſteden had, heeft hy de vloet noyt derven overgaen, blyvende maer alleen op ſijn hoede: ondertuſſchen bedachten de Tartaren met wat middel ſy over de vloet komen ſouden: ſy durfden het met geen ſchepen wagen; want *Lu* had ſelfs vele ſchepen, die hy oock uyt zee gebracht had, welcke grof geſchut voerden; maer het geluck der Tartaren heeft deſe ſwarigheydt verwonnen: by geval was het een ongemeene drooge ſomer, en de vloet had aen 't zuyden (dicht by de ſtadt *Tunglieu*, daer ſy door de bergen vloeyt, en van de barning der zee weynigh krijght) veel van haer diepte verloren: hier heeft de Tartariſche ruytery een wegh gevonden; daer waren naulijcks twintigh over gekomen, ſonder eenigen tegenſtant, (want om de ſcherpigheydt van de bergen waren aen die ſijde geen Sineſche ſoldaten) of de Sineſen (van de boeren gewaerſchout ſijnde,) namen alle de vlucht: het koningsken *Lu* ſelf verliet de ſtadt *Xaoking*, en ſich niet betrouwende op het landt, begaf ſich in de ſchepen, en ging naer het eylant *Cheuxan*, 't welck recht tegen over de ſtadt *Nimpo* leyt, alwaer hy tot noch toe veyligh gebleven is en gebiedt.

Twee Koningskens te ſamen, hebben door twedracht de ſaken der Sineſen bedorven.

De Tartaren komen over de rivier, en nemen Xaoking weer.

Dit eylandt, toen naulijcks bewoont als van eenige boeren en viſſchers, is nu een machtigh Rijck geworden, door den toeloop van vele Sineſen, die hare toevlucht tot het Koningsken *Lu*, als tot een ſchermheer van haer hair, namen. Hier werden nu getelt twee-en-ſeventigh ſteden: daer ſijn oock verſcheyde vloten, met de welcken *Lu* tot noch toe al 't gewelt der Tartaren heeft veracht, en hy verwacht uyt het vaſte landt van Sina t'eeniger tijdt gelegentheydt om meer te doen. Aldus hebben de Tartaren ſeer lichtelijck alle de andere ſteden van 't Landtſchap *Chekiang* onder haer macht gekregen: alleen de ſtadt *Kinhoa* (in welcke den hooghſten Overſten, die een burger van de ſtadt, en my een ſeer goet vrient was, woonde) heeft de Tartaren, door ſijn dapperheydt, eenige maenden tegen gehouden; waer over ſy (op dat die eene ſtadt het veroveren van d'andere niet ſou beletten) haer leger in dryen verdeelt hebben: 't eerſte deel ſonden ſy door de ſtadt *Khiucheu* en de bergen: het tweede door *Vencheu* en de ſtrant, naer 't Landtſchap *Fokien*; en het derde deel volhardde in 't belegeren van *Kinhoa*. Hier hebben de Tartaren door deſen braven Overſten vele nederlagen gehad; want hy ſpeelde gedurigh op haer met ſwaer geſchut, waer door hy hen dwong haer leger verder van de ſtadt te leggen: ten laetſten deden ſy uyt de hooftſtadt mede groot geſchut aenvoeren, met het welcke ſy, de veſten omver ſchietende, eyndelijck de ſtadt vermeeſterden, en geheel te vuur en ſwaerde jammerlijck vernielden. Den Overſten ſelfs, op dat hy in hare handen niet vallen ſou, heeft ſich met ſijn geheele huys-geſin door een ton boſkruyt, daer hy het vuur in ſtack, binnen het Paleys, waer in hy woonde, verbrandt.

Het eylandt Cheuxan wert een Rijck.

De ſtadt Kinhoa wert veroovert en vernielt.

Fokien is van drie Lantſchappen, te weten, *Quangtung*, *Kiangſi*, en *Chekiang* doorgaens met bergen afgeſcheyden, en om door de ſelve bergen in dat landt te komen, moet men drie dagen ſeer ongemackelijck reyſen. Daer ſijn over al hooge heuvelen, lage dalen, en ſteyle wegen, ſwaerder, oft mogelijck ſulcke, als de vermaerde bergen van het Grieckſche *Thermopolis* oft *Taurus*. Sy konden die lichtlijck bewaert hebben, hadden maer eenige boeren de ſcherpſte plaetſen

De Tartaren veroveren de Provintie Fokien ſeer gemackelijck.

sen beset, oft de wegen hier en daer doorgesneden; maer de Sinesen waren soo voor de Tartaren vervaert, dat sy hare paerden naulijcks durfden aensien. De Sinesen dan laten de bergen (al vluchtende) ontbloot van alle onderstandt, de welcke, alsoo ontruymt sijnde, lichtelijck van de Tartaren ingenomen wierden; daer bleven vele wagens en andere beletselen achter, oock eenige paerden die van boven neêrgestort sijn: eyndelijck hebben sy 't Landtschap *Fokien* lichter vermeestert als het beschermt sou hebben kunnen werden: want sy naulijcks soo veel tijdts besteden om de selve t'overwinnen, als van noode is om die gemackelijck te doorwandelen. Den Keyser self, die *Lunguus* genaemt was, ('t welck oorlogende Draeck te seggen is,) toonde sich als een schaep, vluchtende met een groote menighte soldaten, naer 't getal te reckenen. Maer hy is de Tartaren soo niet ontloopen, want sy hem met hare snelle paerden vervolghden, en 't volck als kudden schapen met pijlen geslacht hebben; men meent dat den Keyser selfs, van de sijnen verlaten, onder de dooden gebleven is; want men van hem noyt iets meer gehoort heeft.

Den Keyser Lunguus blijft doot.

Aengesien dan de heele Provintie sich gelijck van self overgaf, en gemackelijcker als eenige andere is gewonnen, dewijl de Sinesen nergens weêrstandt boden, heeft sy weynigh van de Tartaren geleden, ja selfs vele soldaten uyt de selve gelicht hebbende, om haer leger te verstercken, sijn sy daer nae (met de selve loop van overwinning) in *Quangtung* gebroken. En dat seer vreemt is, de Velt-overste, welcke bevolen was de binnen-landtsche plaetsen t'onder te brengen, had de selve vlijt gebruyckt en 't selve geluck gehadt; want op dien tijdt, komende als verwinner door *Huquang* en *Kiangsi*, was hy in *Quangtung* gekomen, en had daer d'eerste stadt, die eenige weêrstant bood, met stael en vuur verwoest: alsoo is 't Landtschap *Quangtung* lichtelijck van een dubbeld leger t'ondergebracht. Doch 't een leger is van daer, rijck zijnde van roof en verheerlijckt door verwinningen, naer *Peking* ontboden, latende onder wegen in elcke stadt stercke besetting, en stelde Overheden, soo over de burgerlijcke als krijghs-saken, uyt naem van den Tartarischen Keyser.

Sy vallen in de Provintie Quangtung.

De wijste geven een ander reden, waerom 't Landtschap *Fokien* soo licht verovert wierd, het welck ick oock toestem. In die tijdt was 'er een seer vermaert zee-roover *Chinchilungus* genaemt; dese van geboorte uyt *Fokien*, en van slechte afkomst sijnde, heeft eerst de Portugesen van *Macao*, en daer nae de Hollanders in *Formosa* (soo wert dat eylant genaemt) voor knecht gedient, alle de vreemdelingen noemen hem *Iquon*; hy was seer bekent by de Spanjaerden en Hollanders: ten laetsten is hy een zee-roover geworden; en als hy nu, van een kleyntje begonnen hebbende, groote vloten versamelt had, is hy eyndelijck soo rijck en machtigh geworden, dat hy den Sinesschen Keyser of gelijck was, of te boven ging; want hy had al den handel van geheel *India* alleen, met de Portugesen van *Macao*, met de Spanjaerds in de *Philippinen*, en met de Hollanders in *Formosa* en nieuw *Batavia*: hy dede groote koopmanschappen met de Japonesen en andere Rijcken en eylanden van de Indiaensche zee. Hy voerde alleen door de sijnen de Sinesche waren uyt, en bracht de Indiaensche en Europische koopmanschappen en silver wederom. Als hy sijn versoening van den Sinesschen Keyser meer afgeperst als verkregen had, wierdt hy soo machtigh, dat hy nu een vloot van drie duysent schepen had. Hier mede niet te vreden zijnde, trachte hy heymelijck naer 't Rijck: doch alsoo hy wel wist, dat hy niet kon uytrechten, soo lang iemant van het geslacht *Taiminga* over was, (want het volck noch de Oversten souden hem noyt ontfangen, maer veel eer als tegen een verrader opgestaen hebben) verhoopte hy, door dese gelegentheydt der Tartaren, het selve geslacht uyt te roeyen: des neemt hy voor de wapenen tegens de Tartaren, als tegens de vyanden der Sinesen, aen te nemen, met schijn van deught, op dat yder hem volgen sou; en daer is niet aen te twijfelen of hy sou onder dien deckmantel van al het volck, gelijck een verlosser, geholpen en ontfangen zijn. Ondertusschen houdt hy met de Tartaren in't heymelijck raet, en begunstight haer, om self voordeel te doen. Hy was juyst op die tijdt, dat sy in *Fokien* vielen, van *Lunguus* Velt-overste over 't geheele leger gemaeckt, alle de Oversten van 't selve waren alle sijne broeders oft verwanten, en de soldaten had hy t'eenemael tot sijn gebied. Dus zijn de Tartaren van hem ingelaten, soo dat het geen wonder is, dat sy hem (in *Fokien* gekomen zijnde) den Koninclijcken tytel gegeven hebben,

Een vermaert zee-roover.

hebben; sy maeckten hem Koninck *Pingnan* ('t welck soo veel beduyt, als die het zuyden in vrede stelt) en deden hem meer andere eer aen, om hem te lichter te bedriegen; want sy mogelijck sijn voornemen wel wisten, oft, ten opsicht van sijne groote macht, wel vermoedden het gene dat in der daet waer was, te weten, dat hy naer het gebiedt trachtte; evenwel hebben sy noyt gewelt tegen hem durven gebruycken, ja in tegendeel, soo lang als 'er een Tartars Koningsken in *Fokien* Overste van de soldaten bleef, heeft het hem altijdts heerlijck onthaelt, hem giften en gaven toegesonden, op kostelijcke maeltijden genoot, en hem daer en boven belooft het gebiedt van de Landtschappen *Fokien* en *Quangtung*. Hy meende dan de bestiering van de zuyder Provintien te behouden; maer het gebeurde heel anders: want als het Tartars Koningsken naer *Peking* wilde vertrecken, en dat de Sinesche Oversten (gelijck haer gewoonte is) alle by hem quamen, om hem vaer wel te seggen, en een stuckweeghs te geleyden, soo wilde *Iquon* (wel gerust zijnde) dese beleeftheydt mede gebruycken; alsoo laet hy de vloot met weynigh volcks in de haven van de hooftstadt *Focheu*, en komt het Koningsken mede uytgeley doen: maer als hy nu afscheydt wilde nemen, en verlof vraeghde om weder te keeren, wierdt hy van het Koningsken versocht om t'samen by den Keyser naer *Peking* te gaen, alwaer hy hem, met heusche woorden, groote eer beloofde. *Iquon* pooghde de reys op velerley manieren te verschoonen; maer hy moest eyndelijck meê: en soo is dese man met list gevangen, die met wapenen naulijcks te krijgen sou geweest zijn: hy wert noch in *Peking* bewaert, om dat sijn soon en broeders, hoorende dat hy gevangen was, sich wederom op de vloten begeven hadden, met de welcke sy nu noch de Sinesche zee quellen. Doch van hen sal hier na iets te seggen vallen.

De Tartaren bedriegen en vangen den zee-roover met list.

Het andere leger ondertusschen, 't welck door de binne-landen in *Quangtung* was gekomen, is van daer in 't Landtschap *Quangsi* gevallen. Maer hier is de macht (voor welckers naem alleen de Sinesen wel hadden mogen schricken) dapper wederhouden geweest; en daer het de Tartaren minst dachten, vonden sy een belet van hare verwinningen. By geval was *Khiu Thomas* (die Christen gedoopt was) toen Onder-koning van 't Landtschap *Quangsi*, en het opperste bevel over de soldaten had *Ching Lucas*, wiens stam, nu al van 't vijfde geslacht af, niet min voor Christus als voor den Sinesschen Keyser had gestreden. Dese dan, een groot getal soldaten en Oversten, die uyt andere Landtschappen in *Quangsi* gevlucht waren, byeen vergadert hebbende, toonden te samen dat de Tartaren overwonnen konden werden; want sy de selve (naer datse nu al eenige plaetsen van dit Landtschap verovert hadden) een groote neêrlaegh gegeven, en overwonnen hebben. Ja selfs in *Quangtung*, de naest-gelege Provintie, gekomen zijnde, hebben sy het heel wester-gedeelte daer van weder-gekregen. Naderhandt, op dat sy een hooft hadden daer sy voor streden, en onder welckers gebiedt sy bestiert wierden, en de andere Sinesen vlijtiger mochten maken tot de gemeene bescherming van 't Vaderlant, hebben sy een Koningsken uyt het geslacht *Taiminga*, 't welck een kints-kint van *Vanlieus* was, (en sijn woonplaets in *Queilin*, de hooftstadt van de Provintie *Quangsi* had) *Junglieus* genaemt, tot Keyser gekoren. Dese heeft in de aensienlijcke stadt *Chatking*, in 't Landtschap *Quangtung*, sijn Keyserlijcke stoel gestelt, en tot noch toe seer geluckelijck tegen de Tartaren gevochten. Onder hem is de groote *Eunuchus* oft kamerling, *P'ang Achilleus* genaemt, Christen gedoopt, die van overlang Christus soo gedient heeft, dat hy tot noch toe, met de naem en daet, als een oprecht dienaer Christi leeft; en om dat te beter te doen, heeft hy eenige van onse Societeyt by sich, door welckers hulp hier seer vele tot Christus schaeps-koy gekomen zijn, onder welcke oock (door de naerstigheyt van den *E. Andreas Copsler*,) getelt worden des Keysers Moeder, Gemalin, en Soon, die d'eenighste erfgenaem van 't Rijck is, *Constantinus* genaemt, aen welcken alle goede menschen wel wenschen mogen, dat hy (met Godts hulp) eenen anderen Sinesschen *Constantinus* mach werden. De Keyser self is niet afkeerigh van 't Christen-geloof; maer hy heeft den Doop tot noch toe uytgestelt; doch toegestaen dat de Koningin den *E. Michaël Boym*, van onse Societeyt, als Gesant naer den Paus gesonden heeft, om hem hare gehoorsaemheydt aen te bieden, gelijck men dat in Europa heeft konnen hooren. Den goeden grooten Godt geve desen Keyser een geluck, 't welck (tot sijns heylighsten Naems grooter eer)

Junglieus wert Keyser van Sina.

Den erfgenaem van 't Rijck wert Christen gedoopt.

De Tartaren werden in Quangsi overwonnen.

mach

mach wijdt en ſijdt over geheel Sina komen.

De roovers ontſtellen de Provintie Fokien.

De Sineſen ſchenen niet alleen in *Quangſi*, maer oock in *Fokien* weêr moet geſchept te hebben : want het Tartars leger uyt dit Landtſchap wederom tot *Peking* ontboden zijnde, was daer ſoo haeſt niet gekomen, of eenen *Vangus* (een afgoden offerpaep) welcke eertijts een Overſte van eenige troepen geweeſt was, maeckte met veel volcks een oproer, won de ſchoone ſtadt *Kienning*, en meer andere ſteden, en doode de Tartariſche beſettingen. Andere, zijn voorbeelt volgende, quamen uyt de bergen, daer ſy in verholen waren, en veroverden vele plaetſen. Op deſe tijt hadden de vrienden en broeders van den gevangen *Iquon* de zee in haer gewelt, ſoo dat ſy (op het lant komende) de landen omtrent *Sivencheu* en *Changcheu* plaeghden. In 't Landtſchap *Chekiang* was toen de hooghſte Overheydt een Tartar, die Onder-koning was van twee Provintien, de welcke, deſe oproeren verſtaende, op de ſelve nacht in groote vlyt met alle ſijn volck naer *Fokien* trock; hy vreeſde, niet ſonder reden, dat de Sineſen de mont van de bergen, en de ſwaerſte doortochten ſouden beſetten, 't welck ſoo ſy gedaen hadden, die Provintie had voor hen geweeſt. Maer als *Changus* (dus wierd d'Onder-koning genaemt) tot de bergen komende, de ſelve ledigh vond, riep hy ſich voor overwinner uyt, en dat de d'oproerigen verloren waren. Dus komt hy, ſonder eenigh tegen-weer t'ontmoeten, en belegert de ſtadt *Kienning*, in welcke *Vangus* ſich begeven had : deſe belegering duerde eenige maenden, doch hy kon de ſtadt noyt met geweldt vermeeſteren, en oordeelde (door dien hy daer ſoo veel volks verloor) dat hy het ſtorm-loopen moeſt matigen, en de ſtadt ſachtjes van verre belegeren : evenwel bracht hy ſoo veel te weegh, dat de andere Sineſche Overſten ſich met *Vangus* niet konden vereenigen; ſoo dat *Vangus* niet machts genoegh had om uyt te vallen.

Changus, een Generael der Tartaren, belegert de ſtadt Kienning te vergeefs.

Ten leſte werdt de ſelve ſtad genomen, en vernielt.

Als de Tartaren, die in *Peking* waren, van deſe oproeren hoorden, hebben ſy terſtont een nieuw leger geſonden om dit Landtſchap te ſtillen : en (nae dat ſy, door hulp van dat nieuwe volck, de ſtadt eenige maenden belegert hadden) hebben eyndelijck met eenige ſtucken geſchuts (welcke ſy met een byſondere kunſt van eenige laſt-dragers door die ſcherpe bergen hadden doen aenbrengen) de muren van de ſtadt omver geſchoten, en toen al dat in de ſtadt was, ſoo ſoldaten als burgers, ſelfs tot de kinderen toe, ſonder iemandt te verſchoonen, vermoort : de onſen hebben my geſchreven, dat daer driemael hondert duyſent menſchen omgebracht wierden : daer nae is de ſtadt verbrandt, en met de ſelve een van onſe kercken, die ſeer ſchoon was. Twee van onſe Societeyt, de *E. Symon Cunha*, en de *E. Jo. Nicolaus Smogolecki*, waren een weynigh te voren daer wonderlijck uytgelaten, en bewaert even als *Loth* uyt *Sodoma*, welcke naem deſe ſtadt, om de grouwelijcke onkuyſheydt, die in de ſelve gepleeght wierd, wel verdient had. Deſe ſtadt ingenomen en vernielt ſijnde, hebben de Tartaren de geheele Provintie lichtelijck wederom onder haer gebied gebracht. Van deſe Sineſen ſijn ſommige wederom naer de bergen geloopen, andere naer de zee: en ſoo is eyndelijck dit nieuwe leger wederom naer *Peking* geſonden. In de Tartariſche oorloghs-macht is oock aenmerkenswaerdigh, dat ſy de verwinnende legers wederom te rugge roepen, en uyt haer eygen volck ('t welck ſeer genegen is tot den oorlog) weêr anderen in de plaets ſenden; in het welcke ſy voornamelijck op twee dingen letten : eerſtelijck, op dat ſy, door een gedurigen doorloop van ſoldaten in de Landtſchappen, de Sineſen, door ſchrick, in onderdanigheydt houden; en, ten tweeden, op dat ſy de arme Tartariſche ſoldaten mogen verſſen; want ſy roepen de verwinners (die gemenelijck wel geladen zijn met roof) t'huys, om haer wat te vermaken, 't welck de arme ſiende, werden verweckt om braef te vechten, en oock ſulcke voordeelen te halen.

Wat beſettingen de Tartaren hebben.

Na deſe verrichtingen ſijn de Tartariſche ſaken in groot gevaer, door ſeker verract, vervallen : want al keeren ſy 't onderſte boven, om alle gelegentheydt tot oproer wegh te nemen, evenwel komen dickwijls nieuwe onruſten; overmits 't Sineſche Rijck ſoo woeſt en groot is, moeten ſy de Sineſen ſelfs gebruycken om behoorelijcke legers en beſettingen te houden, want de Tartaren alleen ſijn niet genoegh; en hoewel ſy naerſtelijck onderhouden, dat ſy noyt Overſten nocht ſoldaten lang in haer eyge Provincien laten, evenwel ſijn 'er veel verraders gekomen. Sy verdeelen hare beſettingen op deſe wijſe : in elcke hooftſtadt laten ſy een algemeen Overſte

over de ſoldaten, aen welcke al d'anderen gehoorſamen, deſe onderhout een bequaem leger, en als hy hoort dat daer eenige merckelijcke oproeren ontſtaen, moet hy in tijdts te hulp komen; daer naer heeft yder ſtadt haren Gouverneur, met een behoorelijck getal ſoldaten; d'eerſte ſijn 't meerendeel Tartaren, deſe meeſt al Sineſen. Maer dewijl nergens ſoo goeden raedt oft voorſichtige heerſchappy is, die niet door verraet t'ondergebracht kan werden, hebben oock de Tartaren geen gebreck gehadt van verraders onder haer eygen volck.

Den Generael Kinus verlaet de Tartaren.

Onder deſe was de Landtvooght van *Kiangſi*, *Kinus* genaemt, de eerſte die de Tartaren af viel; hy was geboren in *Leäotung*, op welcks inwoonders de Tartaren groot vertrouwen hebben, om dat ſy haer naeſte buren ſijn. Het is dan gebeurt (doch ick weet niet hoe) dat deſe man met den Opſiender van het geheele Landtſchap om 't gewin eenig twiſt kreegh, 't welck allengs in een verburgen haet veranderde; en hoewel ſy beyde, op de Sineſche wijſe, haren haet wonderlijck wel wiſten te veynſen en te bedecken, evenwel is die ten leſten, tot verderf van de geheele Provintie, uytgeborſten; want dewijl ſy met haer beyden een Landtſchap beſtierden, d'een de krijghs-macht, en d'ander de burgerlijcke ſaken, moſten ſy dickwils byeen, en ſelf met malkander ter maeltijdt weſen. By geval ſagen ſy ſomtijdts op ſulcke maeltijden eenige Comœdien, in welcke de ſpeelders geen Tartariſche, maer Sineſche kleederen aen hadden, om dat die beter ſtonden; dies ſeyde *Kinus*, ſich keerende tot den Opſiender; *is deſe kleeding niet ſtatiger en beter dan d'onſe?* Deſe woorden waren ſoodanigh, dat den Opſiender oordeelde, dat hy die den Keyſer door een brief moeſt te kennen geven, in de welcke hy *Kinus* beſchuldighde, dat hy 't gebodt der Tartaren, van de Sineſche klederen te veranderen en af te leggen, verſmaedde, en dat hy meer genegentheydt tot de Sineſche dracht toonde. *Kinus* hadt de Geheym-ſchrijver van den Opſiender omgekocht, van welcke hy gewaerſchouwt wierdt van alle woorden en ſchriften die daer omgingen: dus, ſoo haeſt hy verſtont dat dien brief afgevaerdight was, onderſchept hy de Poſt met de ſijnen, en de brief geleſen hebbende, treckt hy gewapent in het Paleys van den Opſiender, en brengt hem om 't leven. Daer na valt hy den Tartar af met het geheele Landtſchap, tot groote blijdſchap der Sineſen, en erkent den Keyſer *Junglieus*. Alleen de ſtadt *Cancheu*, welcke van een ſeer getrouw Tartars Overſte beſtiert wierdt, wilde *Kinus* niet volgen, ja ſy alleen was d'oorſaeck (gelijck wy hier nae ſien ſullen) dat de Tartaren de Lantſchappen *Kiangſi* en *Quangtung* weder kregen. Want den Opper-overſte van de ſoldaten in de Provincie *Quangtung*, *Lihuzus* genaemt, was op de ſelve tijdt de Tartaren oock afgevallen, en had dat landt aen *Junglieus* onderworpen; en 't zuyder-gedeelte van *Huquang* kende hem oock voor Keyſer. *Lihuzus* voornemen was ſijn macht met die van *Kinus* te voegen, en ſoo te ſamen de Tartaren uyt het Rijck te drijven, en deſen raedt ſou mogelijck wel uytgevallen hebben; maer d'Overſte van de ſtadt *Cancheu* (welcke de ſleutel is van vier Lantſchappen) heeft door ſijne liſt en kloeckmoedigheydt, alle hope weghgenomen.

Vele plaetſen vallen van de Tartaren af.

Den haet tuſſchen twee Tartariſche Overſten ontſtelt de Provintie Kiangſi.

Want als hy hoorde dat *Lihuzus* mede van de Tartaren geweken was, en met ſijn leger aenquam, heeft hy hem deſen brief geſonden: *Tot noch toe heb ick niet willen onder Kinus weſen, want ick niet geloofde dat ſijn macht tegens de Tartaren groot genoegh was: maer nu ghy, moedige Vorſt, u mede tegens haer kant, kan ick niet ſien wat my verder van haer ſijde te hopen ſtaet. Ick ben aen u, en ſal u leger volgen; ſoo haeſt ghy ſelve, oft de uwen hier ſullen ſijn, ſal ick u deſe ſtadt geven.* Middelerwijl verſoeckt hy van de Tartariſche Overſten in 't naburige Lantſchap *Fokien* ſoo veel hulp als mogelijck was, en bracht die heymelijck in de ſtadt. Aldus komt *Lihuzus* aen, en vint de poorten van de ſtadt open; maer ſoo hy die, ſonder eenigh achterdocht, meende in te komen, wierdt hy van alle ſijden door de Tartaren beſprongen, en met groot gewelt te rugge gedreven. Dien onverwachten overval verſloegh ſijn ſoldaten ſoo ſeer, dat ſy een groote nederlaegh kregen; en men ſeyt, dat hy ſelfs daer mede bleef, dewijl men naderhant van hem niets hoorde.

Bedrogh van den Gouverneur der ſtadt Cancheu.

Dit ongeluck ontſtelde de ſaken en de goede hope van den Keyſer *Junglieus*; doch *Kinus* heeft daer na vele verwinningen op de Tartaren verkregen; want als den algemeenen Landtvooght van de zuyderlijcke Landtſchappen (die in *Nanking* woonde) ſoo veel volcks als 't hem mogelijck was byeen vergadert hadt, om *Kinus* te verdrijven, is hy ſelf meermaels verdreven en

Kinus heeft de Tartaren dickwijls geſlagen;

geſla-

geslagen; en hadt dese *Kinus* den loop van sijne verwinningen mogen vervorderen, hy soude zegenrijck tot de stad *Nanking* doorgedrongen hebben; maer met reden bekommert sijnde om de stadt *Cancheu*, heeft hy wederom moeten keeren; want het was voor hem niet veyligh eenige vyanden achter sich te laten, dewijl hy noch eetwaren nocht andere nootsakelijckheden van *Junglieus* kon krijgen, dan door den afloop van de vloet der stadt *Cancheu*; waerom hy (gehoort hebbende het ongeval van *Lihuzus*) sich met alle sijn macht naer de voorseyde stadt begaf, en de selve belegerde. Maer eylaes! terwijl hy hier leydt, komt daer een nieuw Tartars leger uyt de hooftstadt *Peking*, 't welck bevel hadt 't Landtschap *Kiang si* wederom te winnen: dies *Kinus*, de belegering verlatende, sich begaf naer het Noorder-quartier van 't landt, om dat te bewaren. In 't begin vocht hy dapper en geluckigh, want hy een groot leger had, dat de Tartarische wapenen en wijse van vechten wel gewent was; maer ten lesten, het gewelt van hare overvallen niet meer kunnende tegenhouden, was hy gedwongen sich, tot sijne versekertheydt, in de hooftstadt *Nanchang* te begeven. Evenwel durfden de Tartaren dese stadt met geen gewelt aentasten, maer wilden die door een lange belegering tot overgeven dwingen. Dies halen sy van alle sijden Sinesche boeren by-een, en die te werck stellende, werpen rondtom de stadt in een groote omkring een seer wijde gracht op, en besetten de rivieren met schepen, om alsoo alle toevaert tot de stadt te beletten. De stadt *Nanchang* is groot en vol volcks, sy wiert toen bewaert van een seer groote besetting; soo dat *Kinus* (hoewel hy soo veel eetwaren by een vergadert had als 't mogelijck was) naer eenige maenden belegerings tot groote noot gebracht wierd. Daer sturven reets vele van honger, en nochtans wilden sy het niet opgeven, op hope dat *Junglieus* haer te hulp sou komen; daer by quam, dat de stadt *Cancheu* van de soldaten van *Quangtung* oock niet verovert wierdt. *Kinus*, alsoo tot de uyterste noodt gekomen sijnde, spreeckt sijn volck dus aen: *Krijghs-gesellen, ons staet niets te verwachten als door een stercken arm: wy moeten met gewelt een wegh maken door de Tartaren heen: vecht mannelijck, en volgh mijn voorbeelt.* Dit geseyt, en alles wel in ordre gestelt hebbende, valt hy in der haest uyt, en nae dat hy groote weêrstant bevonden had in 't overkomen van de gracht, is hy eyndelijck (in vergeefschen weer-wil der Tartaren) de selve overgekomen, en heeft, ten koste van 't leven veler Tartaren, een plaets gevonden om door te vluchten. Dat *Kinus* het levend ontquam, is openbaer; oock dat hy in de bergen met geen versmadelijcke macht verholen is, en nieuwe gelegentheydt verwacht, om iets heerlijcks uyt te rechten.

wert van de Tartaren belegert;

en breeckt uyt de stadt.

Na dat hy ontkomen was, hebben de Tartaren de stadt geplondert, en alle de burgers vermoort; want de Tartaren hebben de gewoonte, dat sy de steden, die haer van selfs overgeven, geen quaet doen, en die weêrstant bieden, eer sy oyt in hare macht geweest sijn, vallen sy moeyelijck; maer die tegens haer opstaen, en wederspannigh worden, sparen sy in geenerley wijse; maer doen die al 't gewelt aen dat sy bedencken kunnen. In dese moort sijn oock twee van onse Societeyt, de E. *Tranquillus Grasetti*, en de E. *Josephus Almeida*, met een hulp-broeder gebleven, niet in de stadt, maer in een dorp door de plunderende soldaten gedoot; oock is onse oude en schoone kerck in de stadt verbrant. Naderhant hebben de Tartaren het geheele Landschap gemackelijck gewonnen, in stilte gebracht, in 't selve nieuwe besetting geleyt, en hun leger wederom met zege naer *Peking* gesonden. Ondertusschen wierden tot *Peking* drie nieuwe legers gereet gemaeckt, om *Quangtung* en de andere Lantschappen (die den Keyser *Junglieus* noch onderworpen waren) wederom te veroveren, en beter te bewaren. Want als den Vooght van den Tartarischen Keyser, en de andere Grooten, soo vele oproer en opstanding in de zuydt-Provincien begonden te mercken, hebben sy besloten (om de onderdanen in plicht te houden,) de selve te geven aen Tartarische Koningskens, (die hen nochtans schatting betalen,) om van die bestiert te werden. Alsoo sijn daer in 't jaer duysent ses hondert negen-en-veertigh (als dese dingen geschieden) drie Koningskens gesonden met drie volkome legers, welcke ten deel uyt Tartaren, ten deel uyt Sinesen bestonden; d'een is over *Fokien* gestelt, d'andre over *Quangtung*, en de derde over *Quang si*, met die voorwaerde, dat sy eerstelijck met vereende macht *Quangtung* wederom winnen, en *Junglieus* verdrijven souden. Maer daer van sullen wy hier na spreken. Laet ons nu verhalen hoe

De stad Nanchang wert verwoest.

Daer werden drie Koninckskens gemaeckt, en tegens Junglieus gesonden.

hoe de voornaemſte Noorderlijcke Landtſchappen van de Tartaren afgevallen ſijn.

Ondertuſſchen hebben de Sineſen getoont, dat ſy liefhebbers van de vryheydt waren, niet alleen in 't zuyden, maer oock in 't noorden, waer de Overſten (door de Tartaren verwonnen, maer niet gevangen ſijnde) verborgen raet hielden, om de Tartaren 't landt uyt te jagen, en in de veyligſte en verborgenſte plaetſen van de Provintien ſoo veel ſoldaten byeen brachten, als ſy konden. Drie van haer ſweefden in de dichte bergen van 't Landtſchap *Xenſi*: d'eerſte was *Hous* genaemt, welcke, nu ſterck geworden, verſocht d'anderen dat ſy ſich met hem ſouden voegen, om ſoo met gemeene macht haer Vaderlandt te verloſſen. De tweede ſtont het toe; maer de derde quam niet, doch hy ſondt aen hem evenwel twee duyſent mannen te hulp. Dus komt *Hous* te voorſchijn met vijf-en-twintigh duyſent mannen; een genoeghſaem getal om niet te verachten, hadden maer de ſoldaten ſoo grooten moet en dapperheydt gehadt. Hy ſondt een Heraut voor uyt met beſegelde brieven, door de welcke hy de Tartaren tot vechten uyt-eyſchte, haer ſeer dreyghde, en aen de Sineſen vryheydt, welſtant, en alle goet beloofde. Vele ſteden gaven ſich van ſelfs aen hem over; want de Sineſen de poorten gewilligh openden, en hem omhelſden. Alleen de hooftſtadt *Sigan* had volcks genoegh in beſetting, om hem te weêrhouden; daer waren drie duyſent Tartaren in, en twee duyſent uytgeleſen Sineſen, die by den Tartariſchen Keyſer om ſoldye dienden; als haren Overſten den opſtant van *Hous* verſtaen had, vergaderde hy alle de macht die hy kon, en alles wat tot uytſtaen van een belegering noodigh was byeen, tot dat 'er nieuwe hulp van de Tartaren ſou komen; en bemerckende dat de Sineſen de ſteden van ſelfs overgaven, om het ſelve in de hooftſtadt te beletten, nam hy voor, al de burgers te dooden: hy was met geen bidden van dit gruwelijck gevoelen te brengen, tot dat hy ten leſten, op 't aenhouden en den raet van den Onder-koning van 't geheele Landtſchap, (die hem beloofde voor de burgers, dat ſy hem getrouw blijven ſouden) die ſchrickelijcke meening veranderde. Ondertuſſchen gebood hy, dat ſy alle weder van nieuws haer hair op de Tartariſche wijſe ſouden affſchrappen, op pene van verraet; op dat hy de burgers onder d'anderen, die mogelijck daer binnen mochten komen, te beter ſou kunnen onderſcheyden; want de Sineſen, die haer hair ſeer lief hebben, ſchrapten het tot noch toe niet heel af, maer alleen een weynigh omtrent den ſlaep van 't hooft. Behalven dat gebood hy, als in de ſtadt meer dan twee met malkander ſprekende gevonden wierden, dat men die terſtont dooden ſou. Hy verbood, dat niemant op de veſten ſou klimmen, dat niemant 's nachts over ſtraet ſou gaen, of vuur of licht in ſijn huys ontſteecken. Hy begeerde, dat een yder hem alle ſoorten van wapenen, die hy had, overleveren ſou, en wie anders dede verklaerde hy met ſijn geheele huys-geſin den doodt ſchuldigh.

Hous ſtaet tegens de Tartaren op.

Een wreet voornemen van een Tartariſch Overſte.

Hier na (om de macht van ſijn vyant te kennen) ſond hy eenige ruyters uyt; de welcke eensdeels dootgeſlagen wierden, eensdeels al vluchtende wederom binnen quamen. Daer en boven (om te toonen, ſoo 't ſcheen, hoe machtigh en hoe geruſt hy was, en alſoo den vyandt te verbluffen) begeerde hy dat de poorten van de ſtadt open blijven ſouden, ja hy wilde niet dat de valbrugge opgehaelt ſou werden. *Hous* komt evenwel aen, en belegert deſe groote ſtadt, welcke drie mijlen in 't ront heeft; en op dat hy meer machts ſou toonen als hy hadt, voeghde hy alle het ſlechtſte boerevolck by de ſijne, met de welcke hy driemael hondert duyſent mannen uyt maeckte. Als den Tartar ſoo veel volcks ſach, meende hy dat het alle ſoldaten waren; des begon hy weder te dencken om al de burgers van kant te helpen; maer hy wierd weder belet als hy van de veſten affach, dat de Sineſen (die onder hem dienden, en die hy uytgeſonden had) dapperlijck tegens *Hous* vochten; want dat ſiende, riep hy, *Hoo Manzu*, 't welck te ſeggen is, goede barbaren; ſoo werden de Sineſen van de Tartaren genaemt, gelijck gemenelijck de overwonne volcken tot een ſpot ſtrecken van hare overwinners. Hy verdubbelde deſe ſpotterny noch met deſe woorden: *Manzuxa Manzu*, dat is, barbaren ſlaen de barbaren doot: welcke barbaren hy nochtans, als ſy weder quamen, niet alleen prees, maer oock met ſilver, dat hy op de veſten tot prijs voor de ſoldaten had doen ſtellen, beſchonck. Aldus heeft *Hous* (geen oproer van de burgery in de ſtadt gewaer werdende, gelijck hy gehoopt had) niets kunnen uytrechten; behalven dat quam noch het Tartariſche leger tot hulp, van welckers komſt door

De hooftſtadt Sigan wert belegert.

doch weder verloſt.

eenige

eenige ſpien vermaent zijnde, *Hous* de vlucht nam; doch hy ontquam het niet t'eenemael, want de Tartar ſond eenige ruytery uyt, die hem ſijne achterſte troepen t'eenemael weghnamen met goeden buyt, de welcke door den Tartariſchen Veltheer ſoo verdeelt wierd, dat de gequetſten daer meer als d'anderen van kregen. Hoe het daer nae met *Hous* vergaen is, kan men tot noch toe niet weten; want men heeft ſedert van hem niets gehoort. Dus hebben deſe oploopen van de noortſche Sineſen tegens de Tartaren niet meer uytgewerckt als die van 't zuyden; dewijl niets als een verwoeſting van menſchen en landen, de welcke de Tartaren in 't wederwinnen ellendigh verwoeſt en geplundert hebben, daer op volghde.

De dertelheydt der Tartaren brengt hare ſaken in groot gevaer.

De Tartaren, nu bevrijt van deſe gevaerlijckheden, ſijn wederom, door haren moetwil, in grootere gekomen: want in het jaer duyſent ſes hondert negen-en-veertigh heeft den Tartariſchen Keyſer, nu een jongeling geworden ſijnde, met de dochter van den Koninck van Weſt-Tartarien, te weten van 't Rijck *Tanyu*, willen trouwen; op dat hy de vrientſchap van deſen Koninck (wiens macht hy vreeſde) behouden ſou: dies ſendt hy ſijnen oom, den Koninck *Pauang*, aen hem als Geſant. Deſe moeſt ſijn reys nemen door de ſtercke ſtadt *Taitung*, die recht noordewaerts af van 't Lantſchap *Xanſi* leyt. Deſe ſtadt wert de ſleutel van 't gemelde *Xanſi* genoemt, en is ſeer aenmerckelijck tegens de weſterſche Tartaren; want ſy heeft veel ſterckten onder haer, en onderhout een talrijcke beſetting, om de bergen en wegen te bewaren, dewijl aldaer over de vermaerde rivier vele vlackten leggen, die bequaem ſijn voor de Tartaren om op roof te loopen. In deſe ſtadt, gelijck men gelooft, ſijn de ſchoonſte vrouwen van heel Sina. De Tartaren, die *Pauang* volghden, namen eenige van deſe vrouwen wegh, en onder andere een edel juffertje, op den ſelven tijdt dat ſy naer het huys van haren bruydegom gebracht wierdt: een ſchelmſtuck, dat by de Sineſen tot noch toe niet gehoort is. Den Overſten *Kiangus* beſtierde dit lant voor de Tartaren; dies quam het volck by hem klagen over 't gewelt en boosheydt deſer roovers. Hy, bewogen ſijnde door de onwaerdigheyd van die daet, ſend terſtont iemant om het Koningsken *Pauang* te vermanen en te verſoecken, dat hy ordre wilde ſtellen, dat deſe bruyt wedergegeven mocht werden, en ſijn volck hare dertelheden verboden. Het Koningsken liet het ſijn doove oor ooren, waer over den Overſten *Kiangus* ſelf naer hem toe ging; maer hy werd niet alleen niet gehoort, maer oock verongelijckt, en uyt het paleys gejaeght. Dus, van ſpijt op ſijn tanden knerſſende, neemt hy voor het ongelijck met het bloet der Tartaren te wreken. Hy brengt ſijn volck by-een, valt op de Tartaren aen, en vernielt haer in een oogenblick: het Koningsken ſelver over een muur gelaten ſijnde, ontquam het noch ter nauwer noot met een geſwint paert. Toen recht *Kiangus* een ſtandaert op, en verklaert ſich onderdaen van het Rijck *Han*, dat is, van den Sineſchen Keyſer, ſonder nochtans byſonderlijck eenigh Keyſers naem uyt te drucken, mogelijck om dat hy van *Junglieus*, die ſoo verre van daer was, noch niet had gehoort. Hy noodight dan de Sineſen tot de beſcherming van haer Vaderlandt, en om de Tartaren te verjagen. Oock quamen vele ſoldaten en Overſten tot hem, ja ſelfs hy verſocht en verkreegh oock hulp van de Weſterſche Tartaren, tegens welcke hy met ſijn volck, tot noch toe, geſtreden had. Het is wonder wat een verſlagentheydt deſe ſaeck in het hof en onder de Overſten bracht; want ſy twijffelden datelijck niet oft de Weſterſche Tartaren (die haer ſeer haetten) ſouden op het Rijck aenleggen: ſy wiſten wel dat der ſelver macht en ſoldaten meerder waren dan die van de Ooſterſche Tartaren: ja ſy vreeſden alreets dat ſy geen paerden meer ſouden hebben; want Weſt-Tartarien daer vol van is, en de Ooſterſche moeten die van de Weſterſche koopen: waerom ſy ſoo haeſtigh, als 't mogelijck was, een redelijck Tartars leger uyt de hooftſtadt *Peking* hem te gemoet ſenden. *Kiangus* (die alſoo gaeu als ſterck was, en die de Tartaren ſeer wel kende, dewijl hy lange met haer omgegaen had,) houd ſich in 't begin als oft hy vluchte; maer hy verordent in ſijn achterwacht een groot getal wagens, die ſoo ſorgelijck bedeckt waren, als of daer groote koſtelijckheydt op was, hoewel dit niets dan groot en kleyn geſchut (met de trompen achter af) geladen hadden. De Tartaren meenden in der daet dat hy vluchte, en ſy vliegen overhoops d'een door d'ander naer den buyt, maer met het loſſen van 't ſelve geſchut bleef niet weynigh volcks van de hare. *Kiangus* keert ſich oock om, ſlaet hen

Kiangus ſtaet tegens de Tartaren op;

vergadert groote macht;

verwint de Tartaren door een oorloghs-liſt:

hen alle in onordre en jaegt'er op de vlucht. Een weynigh daer nae toonde sich *Kiangus* niet min ervaren in krijghs-konst als in kloeckheyt, wanneer hy voor de vuyst met de Tartaren (die hen leger herstelt hadden) dapper vocht, en een schoone verwinning over haer kreegh, door de welcke hy de hooftstadt *Peking* met verwerring en vrees vervulde, overmits hy met geluck gevochten, en alree een seer machtigh leger van Sinesen (die van alle sijden tot hem quamen) byeen vergadert hadt; want men seght, dat hy hondert en veertigh duysent ruyters, en viermael hondert duysent mannen te voet telde, dewijl een yder dien verwinner en geluckigen Vorst tegens den vyandt van 't Vaderlandt begeerde te dienen. In sulcker voegen, dat *Amavangus*, des Keysers Vooght, (niemant een saeck van soo grooten gewicht willende vertrouwen) selfs in persoon tegens *Kiangus* optrock, en het uytterste van het Tartarische geluck van sin was te beproeven. Des heeft hy alle de acht standaerden tot den oorlogh aengevoert, dat is, al de Tartarische macht die in *Peking* gevonden wiert: en hier staet te letten, dat alle de soldaten van den Tartarischen Keyser, soo Tartaren als Sinesen, en die, soo in *Peking*, als door heel Sina hier en daer sijn, onder acht standaerden verdeylt sijn. D'eerste is wit, de welcke des Keysers standaert genoemt wert, de tweede root, de derde swart, de vierde geel; dese drie leste werden bestiert van des Keysers Oomen, maer d'eerste voert den Keyser self. Uyt dese vier verwen maken sy dan noch vier gemengelde; soo dat yder soldaet weet onder wat standaert hy is, en naer wat leger, oft wat quartier van de stadt hy gaen moet, daer sy altemael woonen, haer paerden en wapenen gereet houdende tot den oorlogh; en als sy een leger, oft eenige troepen willen uytsenden, kunnen sy in een half uur alles reet hebben; want sy blasen op een zee-hoorn, van gedaente als de gene daer wy de Tritons meê schilderen; en naer de wijse daer die op blaest, oft de plaets daer die uyt blaest, weten sy wat voor, en hoe vele soldaten oft Oversten op moeten; soo dat sy, sonder eenigh vertoeven, gereet sijn, en den standaert (die een ruyter achter op den rugh gebonden voert) volgen, niet tegenstaende somtijdts niemant dan den Veltheer, en die den standaert draeght, weet waer hy naer toegaet, oft wat hy doen sal; maer als 'er gevochten sal werden, dan weten sy eerst waer toe sy gekomen sijn. Dat geheym houden in de Tartarische krijghsmacht heeft de Sinesen altijd verset gehouden: want als sy meenden dat de Tartaren hier oft daer naer toe wilden, gingen sy dickwijls naer een heel andere plaetse. Het is oock wonderlijck by de Tartaren, dat sy geen beletselen meê slepen, nochte niet bekommert sijn voor montkosten, sy eten meest vleesch, oft 't gene te bekomen is, en mogen 't wel al is 't maer half gekoockt oft gebraden: als sy niets anders kunnen krijgen, slachten en eeten sy paerden en kameelen. Wanneer sy ledige tijdt hebben, gaen sy ter jacht, en besetten dickwijls heele velden en bergen, en soo allengskens tot malkander komende, besluyten sy het wilt en dooden 't: sy voeden oock hier toe treffelijcke winthonden, en giervogels. Sy slapen op d'aerde op een kleet, dat onder de sadels van hare paerden leght: met huysen sijn sy weynigh vermaeckt; sy hebben schoone tenten, die sy met sulck een geswintheydt op en neêr slaen kunnen, dat sy geen haestigh leger daer door verletten. Soo sy in huysen moeten woonen, slaen sy al de muren deur, en laten alleen de pilaren en het dack; sy houden een selve slaep-plaets met haer paerden; en dus leven en verharden sy in den oorlogh.

Amavangus koos dan uyt alle dese standaerden de meeste en beste soldaten, daeren-boven heeft hy een deel volcks van de drie Koningskens, die hy naer 't zuyden toesond, by de sijne gevoeght, haer bevelende dat sy uyt de besettingen, daer sy door trocken, een seker getal soldaten met haer souden nemen; om te vervullen 't gene haer ontbreken mocht. Doch hoewel *Amavangus* een groot leger voerde, heeft hy evenwel noyt aen *Kiangus* slagh willen leveren, om het geluck van de Tartarische heerschappy (die noch niet heel vast gestelt was) niet met een enckel gevecht in gevaer te stellen. En alsoo (onaengesien *Kiangus* hem met een welbereyt leger dickwils tot vechten nodighde) ontleyde hy het t'elckens, tot dat hy hoorde wat de westersche Tartaren voor bescheyt gaven, aen welckers Koninck hy een Gesant met groote giften gesonden, en sijn dochter ten huwelijck versocht had voor den Heer van het Sinesche Rijck; en daer-en-boven doen versoecken, dat hy doch geen hulp aen *Kiangus* wilde senden. Die rijcke gaven van gout, zijde, silver, en vrouwen, verwur-

ven

Hy slaet de Tartaren wederom.

Amavangus gaet selfs tegen Kiangus aen.

Standaerden der Tartaren.

De Tartaren houden veel van secreetheyt in den oorlogh.

De Tartaren sijn vermaekt met de jacht.

Amavangus en durft met Kiangus niet vechten.

ven hem 't gene hy begeerde: *Kiangus*, dus van de Tartaren verlaten, keerde, uyt goede voorſorgh, wederom tot de ſtadt *Taitung*, 't gene hem korts daer na, doch te vergeefs, beroude: want *Amavangus*, een ontelbare menighte van boeren byeen geraept hebbende, deê de ſtadt, in de tijdt van drie dagen, met een gracht van tien mijlen in 't rond, die hy met een ongelooffelijcke vaerdigheydt dede opwerpen, beſluyten.

Misverſtant van Kiangus.

Doen ſagh *Kiangus* ſijn misverſtant, en hy twijfelde niet (dewijl hy die gracht niet had belet te maken) of hy moeſt met de ſijne van honger vergaen; ſoo dat hy, knerſende van boosheydt, tegens ſijn volck ſeyde: *ſoo ick ſterven moet, ick wil al vechtende, en niet van honger, ſterven.* Dit geſeyt hebbende, treckt hy met ſijn heele leger naer de gracht: hier wierdt van wederſijden ſchrickelijck gevochten, van deſe, om over de gracht te komen, van die, om het te beletten; 't geluck liep verſcheyden, en de verwinning was onſeker, tot dat *Kiangus*,

Kiangus wert geſchoten.

dapperlijck vechtende, met een pijl doorwond ter neder viel; en met hem al de hope der Sineſen. Als hy doodt was, leyden de ſoldaten hare wapenen af, en eenige vluchtten, andere gaven ſich aen de Tartaren over; van de welcke ſy gewillighlijck en beleefdelijck wierden ontfangen, als van die gene, die bly genoegh waren dat ſy ſulck een gevaer, van 't geheele Rijck te verlieſen, ontkomen waren, en ſoo grooten vyandt verwonnen hadden. Naderhandt hebben ſy de ſtadt *Taitung* geplundert, en voornamelijck de ſtadt *Pucheu*, welcke ſy oock verbrandden, en dus een kerck van d'onſe vernielden, daer wy oock, weynigh jaren te voren, ten tijde van den roover *Licungzus*, een van onſe Societeyt, de *E. Michael Valea*, verloren hadden. D'andere plaetſen hebben ſich gewilligh overgegeven. Dus ſijn de Tartaren weder van daer, overladen van roof, naer *Peking* gekeert, waer ick toen was, en vele ſeer rijck ſach weder komen. *Amavangus* heeft ſich ſedert die tijdt naer

Den Keyſer Xunchius trouwt.

Weſt-Tartarien begeven, waer hy het huwelijck van den Keyſer *Xunchius* voltrock, en een groot getal paerden van die van *Tanyu* verkreegh.

Ondertuſſchen trocken de drie Koningskens (daer wy hier voren van verhaelt hebben) naer het zuyden toe, om die ontſtelde Landtſchappen tot haren plicht te brengen. Sy reyſden door *Xantung*, de vloet *Guei* afvarende; en als ſy door 't landt quamen, 't welck den Keyſer (de Sineſen om haer verraet hebbende doen dooden) aen eenige Tartaren had gegeven om te bebouwen, hebben de ſelve (die den oorlogh meer beminden en verſtonden als de ploegh of ſchop,) haer verſocht om haer te mogen geleyden. Twee van de Koningskens hebben dat, ſonder weten des Keyſers, niet willen toeſtaen; maer de derde, *Kengus* genaemt, bewillighde in 't ſelve; dus, wel bly zijnde, veranderen ſy hare lands- in oorloghs-gereetſchappen. De Keyſer, dit horende, doet aen *Kengus* weten, dat hy haer weder te rugh ſou ſenden; maer hy (veel dingen wetende te ſeggen) was niet gehoorſaem; dies de Keyſer weder aen den Opperſte-Landtvooght van de Zuyd-Provintien, die tot *Nanking* woonde, dede weten, dat hy *Kengus* ſou doen vangen oft dooden. Deſe volght ſeer heymelijck het gebodt des Keyſers: hy ontfangt de Koningskens, als ſy tot *Nanking* quamen, ſeer luſtelijck, met heerlijcke maeltijden en ſpelen, als of hy geen ordre van de Keyſer had. Als nu de tijdt quam, dat de Koningskens hare reys, door de groote vloet *Kiang*, ſouden vervorderen, verſcheen de gemelde Landt-vooght weder by haer, en onthaelde haer weder op de vloet, met ſchijn om haer vaer wel te ſeggen; (hier toe ſijn in Sina ſeer groote en ſchoone ſchepen, die wel vergulde paleyſen gelijcken) en hiel hen met vrolijckheyt ſoo lang op, dat de ſoldaten alreets vertrocken waren. Toen opent hy den laſt des Keyſers aen *Kengus*, de welcke, die geſien hebbende, ſich veynſde die terſtont te willen gehoorſamen, ſoo hy maer gins en weêr op ſijn ſchip (dat hem daer ontrent wachtte) mocht gaen, om ſijn dingen een weynigh in ordre te ſtellen, belovende dat hy datelijck mede naer *Nanking* gaen ſou. Dit wierd hem toegeſtaen;

Het Koningsken Kengus verhangt ſich.

maer hy, in ſijn ſchip gekomen zijnde, hing ſich op, en deê ſich ſelf de doodt, die hy niet ontvluchten kon. De Landtvooght ſtelde de ſoon van deſe *Kengus*, door laſt des Keyſers, in ſijns vaders plaets. En dus ſijn die drie Koningskens (de Landtſchappen *Nanking* en *Kiang ſi* deurgereyſt hebbende) eyndelijck in 't land *Quangtung* gekomen, met meyning de Keyſer *Junglieus* te beoorlogen; en daer ſijn in 't begin oock vele ſteden, die voor de macht van drie legers ſchrickten, van ſelf in hare handen gevallen; maer de hooftſtadt *Quangcheu* wilde 't eynde verwachten.

Quang-

De ſtadt Quangcheu wert belegert;

Quangcheu is een ſeer rijcke en groote ſtadt, rontom verſterckt met groote en breede grachten: alleen hare noordt-poort komt op 't vaſte landt, anderſins kan men niet dan met ſchuytjens in de ſtadt komen. De ſoon van den gevangen *Iquon* was hier met een groote vloot; oock wierd de ſtadt bewaert van een groote menigte ſoldaten, onder de welcke niet weynigh vluchtelingen van *Macao* waren, die om de rijcke beſoldingen *Junglieus* dienden: ſoo dat het niet te verwonderen is dat de belegering weynigh min als een jaer duerde: want de ſtadt kon niet uytgehongert werden, alſoo men daer ter zee al kon inbrengen wat men wilde, en dat de Tartaren geen ſchepen hadden, nochte oock de ſcheeps-vaert verſtonden. Voeght hier by, dat in deſe belegering vele Tartaren om hals raeckten, want ſy driemael ſtormende te rugh gedreven wierden. Evenwel op den vier-en-twintighſten November duyſent ſes hondert en vijftigh, na dat de Tartaren de muren met ſwaer geſchut ter neder geſchoten hadden, hebben ſy de ſtadt ingenomen; doch, gelijck men ſeght, door verraet van een Sineeſch Overſte, de welcke door de Tartaren in ſijn ampt wiert gehouden; waer door hy van verraet verdacht wierdt. Des anderen daeghs hebben ſy de ſtadt beginnen te plunderen; en de verwoeſting duerde tot den vijſden December, in welcke kinderen, vrouwen, en al wat voorquam, wreedelijck gedoot wiert: men hoorde niet dan, *ſla doot, ſla doot deſe wederſpannige Barbaren.* Alleen wierden eenige kunſtenaers, om de kunſten te bewaren, verſchoont, en eenige ſtercke menſchen, die de Tartaren uytkoſen, om den roof te dragen. Op den ſeſten December heeft het Koningsken eerſt by uytſchrijving alle verdere quelling en plundering verboden, na dat 'er meer als hondert duyſent menſchen vermoort waren, behalven die in de belegering waren gebleven. Hier na hebben alle de omleggende ſteden Afgeſanten geſonden, haer gewilligh overgevende, en biddende om genade, de welcke ſy met groote giften en gaven verkregen. Toen bracht het Koningsken ſijne ſoldaten naer *Chaoking*, waer *Junglieus* ſijn hof hadt; welcke ſtadt hy, uyt vreeſe der Tartaren, met ſijn geheel huysgeſin, (te ſwack ſijnde om eenige wederſtant te doen) verlaten moeſt: waer dien Koninck met de ſijne bleef, is my tot noch toe onbekent, (hoewel ick vertrou, dat hy naer 't Landtſchap *Quangſi* gereyſt is;) want op dien tijdt ging ick met een Sineeſch ſchip uyt *Fokien* naer de Philippynen, dewijl ick van de gene, welckers gebodt ick moet gehoorſamen, naer Europa geſonden wierd.

en eyndelijck gewonnen en vernielt.

Junglieus vlucht.

Wy hadden in de hooftſtadt *Quangcheu* een heerlijcke kerck, waer den E. *Alvarez Semedo* de Chriſte ſaeck waernam, de welcke oock van de Tartaren gevangen en gebonden is, die hem dickwijls dreyghden te dooden, 't en ſy hy haer gelt (dat den goeden Heer niet had) wilde verſchaffen: eyndelijck, na dat hy veel geleden had, is hy door het Koningsken gekent, en om ſijn eerwaerdige grijsheydt heeft hy ſijn leven en vryheyt wonderlijck behouden. Ja dat meer is, het Koningsken gaf hem een Roomſchen Brevier, een Bijbel, een deel gelts tot aelmoes, en daerenboven een huys om een kerck af te maken: het welck hier niet te verwonderen is; want dit Koningsken kende de Prieſters van de Societeyt over al in Sina ſeer wel, en had goede kennis van de Chriſtelijcke Religie gekregen, als hy onder *Sun Ignatius*, onder welckers gebied hy tot de Tartaren vluchte, gevochten hadt. En deſen Tartar niet alleen is onſe ſaken goetgunſtigh, maer oock byna alle d'anderen hebben de Europiſche Prieſters wel geſint, en houden haer in achting en eere. Oock hebben vele onder haer ons geloof aenvaert, en wy verwachten noch veel grooter vruchten, ſoo wy, door hulp van onſe mede-geſellen, in Tartarien ſelf, gelijck onſe meening is, konnen komen, al waer wy vertrouwen dat de onſen haren arbeyt in de Goddelijcke ſaken naerſtigh ſullen beſteden. En mogelijck heeft Godt de Heer Sina aen de Tartaren open geſtelt, op dat de Chriſtelijcke Religie mede een opening ſou vinden tot in het diepſte van Tartarien, het welck by ons tot noch toe t'eenemael onbekent is.

De Tartaren bieden een kerck aen de Chriſten Leeraers.

en vele van hen omhelſen ons geloof.

Ten tijde dat deſe dingen gebeurden, is 'er oock oorlogh ontſtaen tegens de Coreanen: want ſy nu eenige jaren aen de Tartaren ſchatting betaelden, op voorwaerde dat ſy haer kleederen en hair ſouden behouden: maer alſoo de Tartaren hen nu wilden dwingen de Tartariſche wijſe te volgen, viel dat geheele Rijck van de Tartaren af; maer ick heb tot noch toe niet gehoort, wat daer na in dat landt geſchiet is.

Corea valt van de Tartaren af.

Voorders, onder ſoo vele verwinningen der Tartaren is in het begin van 't jaer duyſent ſes hondert een-en-vijftigh de droeve

doot

Amavangus sterft. doot van *Amavangus* tusschen beyde gekomen. Dit was een man aen welcke de Tartaren de verovering van 't Rijck schuldigh sijn: voorsichtigh, oprecht, seer ervaren in den oorlogh, en beleeft: om welcke deughden hy niet alleen van de Tartaren, maer ook van de Sinesen bemint en gevreest was. Sijn doot heeft het Hof seer ontroert; want den anderen Tartarischen Koninck, sijn broeder, genaemt *Quintus*, wilde de vooghdy van den jongen Keyser *Xunchius*, tegens wil en danck der Tartaren en Sinesen, met gewelt aenvaerden: want dese volckeren meynden, dat *Xunchius* (nu sestien jaren oudt sijnde) de heerschappy selfs kon en moest aennemen. *Quintus* daer tegens meynde, dat die jaren noch te weynigh waren tot soo hoogen bediening, en dat de vooghdy hem toequam. Dies quamen alle de Oversten, die op die tijdt te Hoof waren, in het Paleys, alwaer sy alle te samen hare ampten en eer-tekenen afleyden, verklarende dat sy die van niemant als van *Xunchius* wederom ontfangen wilden. *Quintus*, dese stantvastigheydt siende, heeft sich ten lesten (op dat hy de gemoederen niet meer sou verbitteren, en alsoo meer oproers verwecken) te vrede gehouden.

Echter twijfel ick niet of de doot van *Amavangus* sal de saken der Tartaren verwarren, en in groot gevaer brengen; want den jongen Keyser sal niet lichtelijck iemant in sijn plaets krijgen, die hem gelijk sy in kloekmoedigheyt en ervarentheyt in 't heerschen, en soo van alle Koningen en OverSten geeert en gevreest sal worden. Maer den tijdt sal 't leeren. Laet ons nu komen tot *Changhienchungus* den tweeden roover, van de welcke ick belooft heb te spreken; op dat ick verhalen magh, hoe de Tartaren niet alleen het oosten en de middel-landen, maer oock het uyterste van het westen van Sina vermeestert hebben.

Siet hier voor pag. 12.

Changhienchungus een gruwelijk Tyran.

Ick schaem my evenwel, en 't is my leet van desen moorder te moeten spreken; soo om dat sijn schelm-stucken naulijcks geloof sullen vinden, als om dat men de selve niet, dan met groote schrick, behoort t'overdencken. Ick heb een lang verhael van hem, beschreven door de *E. Ludovicus Buglius* en de *E. Gabriel de Magalhanes*, Priesters van onse Societeyt, welcke in het Landtschap *Suchuen*, daer dien roover was, den Godts-dienst bevorderden: en om dat men hen eenigh geloof behoort te geven, sal ick my laten bewegen om te gelooven, dat een sterflijck mensch tot soo grooten boosheyt en wreetheyt heeft kunnen komen. Uyt het selve verhael heb ick dit navolgende in 't kort genomen, 't welck byna niet is als een ophoopsel van de vervloecktste tyranny; ja soo gruwelijck, dat het nauwlijcks te twijfelen is, of oock den alderbeleefsten Leser sal den genen, die sulcke schelmstucken gepleeght heeft, geen mensch, maer een beest, oft een duyvel in menschen-schijn, oft noch arger, soo daer iets snooder te vinden is, moeten noemen.

Desen moorder heeft vele Landtschappen doorloopen, die hy al met dooden, roveryen, branden, en allerley ellendigheden vervult en verdorven heeft. Hy was van meening alles te vernielen, op dat hy geen vyanden sou hebben, oft iemandt in 't leven laten, die hem sou kunnen afvallen; alleen te vreden sijnde met sijn soldaten: ja selfs hy spaerde vele van hen oock niet. De Provintie *Suchuen*, die seer groot en volckrijck was, in de welcke hy met gewelt den naem van Koninck aennam, was het tooneel van sijn grootste wreetheydt; want na dat hy *Huquang*, *Honan*, en een gedeelte van *Nanking* en *Kiang si* gequelt had, is hy in 't jaer duysent ses hondert vier-en-veertigh in *Suchuen* gekomen; en heeft in des selfs hooftstadt *Chingtu* (die hy met gewelt ingenomen had) in sijn eerste raserny een Koningsken uyt het geslacht *Taiminga* (het welck aldaer sijn stoel had) gedoot; gelijck hy te voren seven andere van de outsten had geslacht. Dit is het voorspel geweest van de bedrijven der treur-spelen, welckers uytkoomsten ick in 't kort sal voorstellen; op dat die van Europa sien, hoe schrickelijck een ongetoomde en gewapende wreetheydt is, de welcke met dulheydt raest in 't midden van de duysternissen der ongeloovigheydt.

Hy doodt vele Koningskens.

Den roover had haestige oploopentheden van wreetheyt, en beginselen die voortquamen uyt een vervloeckt ingewant: want om de minste misdaet, ja vermoeden van misdaet, dede hy iemandt datelijck om 't leven brengen: niet in de mondt hebbende als doodelijcke woorden, beval hy dickwils een heel huysgesin te dooden om een mans misslagh, sonder kinderen oft swangere moeders te sparen: ja dat meer is, hy nam dickwils een heele straet vol volcks wegh, in de welcke iemandt woonde die hem vergramt had, en deê den onnooselen mede voor den schuldigen betalen.

Hy doode, om eenen schuldigen, vele onschuldigen.

len. Hy ſond ſomtijdts een Poſt in het naeſtgelegen Landtſchap *Xenſi*, de welcke, op een tijdt van hem uytgeſonden ſijnde, niet wilde wederom keeren, verblijt ſijnde, dat hy uyt ſijn handen was. Hierom nam hy een heel gedeelte van de ſtadt wech, in 't welcke de ſelve gewoont had, ja hy verkrachte ſijn wreetheydt, dewijl hy alle de burgers niet de ſelve ſtraf aen deê. De beul, die hy miſſchien om ſijn wreetheyt meer als iemant anders beminde, ſturf van een ſieckte; hy verneemt datelijck na den Doctor die hem medicijnen verordent had, en was niet te vreden met die alleen, maer hy dede noch hondert andere Doctoren met hem ſterven.

Hy was uyterlijck wel beleeft tegens ſijn ſoldaten; hy ſpeelde, at, en ſprack met hen als haren metgeſel; dickwils oock, als ſy hare oeffeningen wel hadden uytgevoert, gaf hy hen met ſijn eygen handen zyde en ſilver; en dat was hem niet onnut, noch ſchande. Maer wederom, veeltijts om een beuſeling, dede hy eenige van de ſelve voor ſijn oogen ſeer wreedelijck ombrengen, inſonderheydt de ſoldaten van 't Landtſchap *Suchuen*, welck volck hy ſchrickelijck haette; want hy meende datſe ſijne Koninckſlijcke macht vyant waren. Hy dede weynigh in 't openbaer, oft het liep gemenelijck op een Treurſpel uyt; als hy maer een ſoldaet ſagh, niet te wel gekleet, en niet ſtatigh genoegh in 't gaen, die dede hy terſtont dooden. Eens gaf hy aen een ſeker ſoldaet een ſtuck zijde, de welcke aen ſijn meêgeſellen klaeghde, dat 'et ſlecht was; dit hoorde by geval een van de verſpieders (want den ſchroomachtigen tyran had 'er overal, die hem yders woorden en wercken boodtſchapten) die dat aen hem overbracht. Hierom deê hy dat heele Regiment, twee duyſent mannen ſterck, ſoo men ſegt, onder het welcke dien ſoldaet de wapenen droegh, voor ſijn oogen ombrengen.

Den haet des tyrans op 't volck van Suchuen.

Hy doot een Regiment om de misſlagh van een ſoldaet.

Daer waren in de hof-ſtadt ſes hondert Overſten, die den Tabbaert droegen, en over de burgerlijcke ſaken geſtelt waren; van deſen bleven 'er in den tijdt van drie jaren nauwlijcks twintigh over: hy had haer alle om kleynigheden met verſcheyde dooden doen ſterven. Hy deê den Preſident van de Krijghs-raet levendigh villen, om dat hy, ſonder daer toe beſondere laſt te hebben, een Sineeſch Philoſooph verlof gegeven had, om uyt de hooftſtadt naer ſijn huys te vertrecken.

Hy doot vele Overſten,

Hy dede vijf duyſent *Eunuchen* oft kamerlingen doorſtooten, die uyt den dienſt van de Koningskens van 't geſlacht *Taiminga* (de welcke hy vermoort had) tot hem gekomen waren, om dat 'er een van haer alle hem met ſijn oude moordenaers naem *Changhienchung*, en geen Koninck, genoemt had, als of hy geen moordenaer meer was.

en Eunuchen.

Hy ſpaerde oock de afgoden offer-papen niet; welcke, eer den moordenaer *Suchuen* verovert had (gewapent met valſche beſchuldiging) de Prieſters, die de Naem Chriſti verkundighden, een groote vervolging veroorſaeckten, die eyndelijck tot Gods meerder eere is uytgevallen: ſoo dat het de Vaders nu vry ſtaet den Gods-dienſt te bedienen. Maer als den roover nu *Suchuen* gewonnen had, is 't gebeurt dat een offer-paep van groot aenſien, die 't hooft van deſe vervolging was, om eenige woorden, die hy tegens den Tyran geſproken had, gevangen, en in 't geſicht van de Prieſters onthooft wiert. Deſe hadden te recht van Chriſtus geleert hare vyanden goet te doen; maer ſy durfden evenwel deſen niet verbidden: want ſy kenden de dulle boosheydt van den roover ſeer wel, die gewent was de verbidders de ſelve ſtraffen, die hy aendeê de gene daer ſy voor baden, te doen lijden. Deſen ſnootſten moordenaer beminde de Vaderen, gelijck geleerde mannen en vreemdelingen; hy ſprack dickmaels met hen, en noodighde haer in ſijn Hof: maer evenwel meenden ſy t'elckens tot de doot geroepen te werden; want ſy wel te recht vreeſden, ten aenſien van de oplooppende gramſchap des tyrans. In der daet waren ſy oock driemael tot de doodt geſchickt, en de vierde mael wierden ſy door een merckelijcke hulpe Godts bewaert, gelijck wy t'ſijner plaetſe ſien ſullen. Den tyran, met de doot van een afgoden offer-paep niet te vreden ſijnde, dede haer van alle ſijden tot twintigh duyſent toe opſoecken, en ſond haer door verſcheyde dooden naer de hel, aen de welcke ſy gedient hadden.

Dan wil den tyran de Jeſuyten dooden, dan bemint hy haer.

Hy beroemde ſich voor de Vaderen hier over, als of hy ſijn dingen ſeer wel gedaen had: *deſe* (ſeyde hy) *wilden u het leven benemen; maer Tienchu* (ſoo noemen ſy Godt, want het Heer van den hemel te ſeggen is) *heeft my geſonden, op dat ick voor u deſe vyanden hare verdiende ſtraffe ſou doen lyden.* Hy ſprack met de Prieſters dickwils van de Chri-

Om de ſchult van een offer-paep doet hy vele duyſent van hen dooden.

Christelijcke Godtsdienst, en soo treffelijck, dat hy voor een Christen sou hebben mogen gaen. Hy verhefte en prees de Christe leer, de welcke hy, soo uyt de mont van de gemelde Priesters gehoort, als uyt eenige boecken, door de onse in de Sinesche tael gedruckt, gelesen had. Hy beloofde aen Godt, als hy 't Rijck verovert sou hebben, een kerck te stichten, die sijne miltheydt waerdigh was; en voor soo vele het uytterlijck belangt, toonde hy sich in der daet uytmuntend en heerlijck; want hy niets maeckte dan dat uytmuntte: maer hy besmette het alles met het bloedt van de wercklieden, de welcke hy, soo haest hy maer de minste misslagh bevond, op de plaets dede ombrengen.

Hy pooght de stadt Hanchung in te nemen.

Aen de noordsijde van het Landtschap *Suchuen*, daer het met *Xensi* te samen loopt, leght de schoone stadt *Hanchung*, die onder *Xensi* hoort, doch de sleutel van beyde de Landtschappen genoemt werdt, om de uytnementheydt en sterckte van de plaets: dese stadt wilde den Tyran innemen, om d'anderen te lichter te bekomen; dies send hy in 't jaer duysent ses hondert vijf-en-veertigh een seer groot leger voor uyt, in 't welcke (behalven de andere soldaten) hondert en tachtigh duysent mannen waren, alleen uyt *Suchuen* van geboorte. Maer na dat sy de stadt een lange tijdt te vergeefs belegert hadden, (want de belegerden queten sich wel,) hebben veertigh duysent soldaten van *Suchuen* sich naer den Oversten van de stadt begeven; en dus heeft sulck een machtigh leger, sonder iets uyt te rechten, eyndelijck weder tot den Tyran moeten keeren: maer hy, rasende van boosheydt, dede alle de overige soldaten van *Suchuen* (wesende hondert en veertigh duysent in 't getal) door het andere leger, met een yselijcke wreetheydt, ombrengen. Vier heele dagen moorde men op die vleeschbanck; vele dede hy villen, en het vel (aen 't welcke het hooft vast was) met stroo vullen, en sondt dat soo naer de steden daer sy inwoonders waren, om de burgers een schrick aen te jagen. Hier na nam hy een haet tegens dit Landtschap, om dat 'et, soo 't scheen, met soo een Koninck niet te vreden was, welcke verbittertheydt, self nae haer volkome ondergang, noch nauwelijcks ophiel.

Hy doet hondert en veertigh duysent soldaten wreedelijck dooden.

Vele namen wel de wapenen aen tegens dese ongehoorde tyranny; maer geen soldaten sijnde, dan alleen soo hier en daer uyt het graeuw opgeraept, sonder eenige ervarene Velt-oversten, wierden sy lichtelijck van den roover verwonnen. Maer die wijser waren, verlieten de steden, en begaven sich naer de verborgenste plaetsen van de bergen, onder de welcke vele, en byna geen andere uyt het geheele Landtschap, de wreede handen des tyrans ontkomen sijn.

Hy vermoort alle de studenten.

Hier nae dede hy alle de studenten van de heele Provintie tot een examen oft ondersoeck roepen, en beloofde groote ampten aen de geleertsten: hier waren de Sinesen soo heet op, dat sy de listigheydt en het verraedt van den tyran niet merckten; dus komen daer achtien duysent studenten by een, welcke alle in de hooge Scholen tot het examen gebracht wierden, alwaer hy de selve door sijn soldaten al te samen deê ombrengen; seggende, dat sy de gene waren die met hare valsche strijdt-redenen en Sophisteryen het volck tot oproer verweckten.

Hy dood de kinderen, en schend eerlijcke vrouwen.

Ick schrick van soo veel doode lichamen te spreken, en t'elckens komen my weer nieuwe voor; want hoe groot is niet geweest die wreetheydts-pleging van dien vervloeckten tyran, die overal doorgaens kinderen, jongmans, dochters, oude, ja oock swangere vrouwen wechgenomen heeft? die vrouwen van Lantvooghden, en Oversten, welckers mannen ter doot verwesen waren (met soo grooten vuyligheyt als wreetheyt) deê schenden, eer sy gedoot wierden? soo dat 'er vele waren, die haer selven gewelt aendeden, om hare eerbaerheydt van dien openbaren spot te bevrijden. Ick laet vele diergelijcke vervloeckte voorbeelden varen; op dat ick de kuysche harten en ooren geen saken, die beter geswegen sijn, bekent make.

Daer nae in 't jaer duysent ses hondert ses-en-veertigh heeft hy moeten aengaen tegens de Tartaren, van welcke hy gehoort had, datse in 't Landtschap *Xensi* gekomen waren; dus, om sekerder te gaen, wilde hy eerst al d'overige inwoonderen van 't Lantschap *Suchuen* vernielen, behalven die gene die naer 't noordoosten woonen; op dat hy sijn legers niet in gansch verwoeste landen sou brengen; want hy moest door dit land trecken: daerom spaerde hy dese lieden, om die op bequamer tijdt te slachten. Voor eerst dan, deê hy alle de ingeborenen van de hooftstadt *Chingtu* (van wat geslacht oft gelegentheydt sy waren) door een deel van sijn leger vast binden, (sy

schrij-

Hy brengt ſesmael hondert duyſent burgers van Chingtu om hals.

ſchrijven dat daer ſesmael hondert duyſent zielen geweeſt ſijn) en reed ſelfs rondtom, en door haer heen, wanneer ſy hem met een jammerlijck gekerm en traenen, daer ſy de ſteenen mede bewogen ſouden hebben, haren koning en heer noemden; met gebogen knien biddende, dat hy toch ſijn onnoſel volck wilde ſparen. Hy ſtont een weynigh ſtil, en 't ſcheen oft de menſchelijcke natuer dat vervloeckte en overwreede ingewant wilde verkrachten; maer dadelijck, wederom tot ſijn oude boosheydt gekomen ſijnde; *ſla doot*, riep hy, *ſla doot deſe oproerigen.* Alſoo wierden ſy buyten de ſtadts veſten, in 't geſicht van dien bloedigen moordenaer, vermoort. De Prieſters van onſe Societeyt in dien tijdt, om eenige dienaren die ſy hadden te hulp te komen, gingen met merckelijck gevaer den Tyran bidden; en verkregen evenwel, tot aller verwondering, de vryheydt voor hare dienaers. Deſe wierden nu met alle de reſt gebonden naer buyten gebracht; dies de Vaders ſich verdeylden, d'een by d'eene, den andere by een andere poort, door de welcke 't ellendige volck naer de vleesbanck gebracht wiert; en alſoo verloſten ſy hare knechten. Sy deden oock een ſeer Godtvruchtigh werck, ontelbare kinderkens, met toeſtaen van de ſoldaten, doopende, de welcke uyt der beulen handen naer den hemel vlogen. En dus heeft de wreetheydt van dien gruwelijcken tyran aen die engeltjens tot voordeel geſtreckt, even als die van Herodes aen de Onnoſelen: voorwaer een groote getuygeniſſe van Godes Predeſtinatie oft voorſchicking.

De onnoſele kinderen werden gedoopt.

Sy ſchrijven dat hier ſoo veel bloets geſtort is, dat het water van de groote vloet *Kiang* (die voorby de ſtadt loopt) daer van hooger wierdt; ja de lichamen wierden in de vloet geſmeten, van de welcke wechgevoert ſijnde, ſy de andere ſteden de bootſchap brachten, dat haer van den Tyran niet beters te verwachten ſtont. Het duerde oock niet lang; want den Tyran op de ſelve wijſe ſijne legers overal geſonden hebbende, deê alle d'inwoonderen van de andere ſteden, die hy krijgen kon, dooden. Dus heeft hy het volckrijcke Landtſchap *Suchuen* tot een ongeloofelijcke en jammerlijcke verwoeſting gebracht.

Hier na vergaderde hy alle 't krijghs-volk op een velt, (want elcke ſtadt in Sina heeft een velt daer de ſoldaten hare oeffeningen plegen, 't welck ſy *Kioochang* noemen,) en daer ſprack hy haer aldus aen: *De Tartaren verdreven ſijnde, hope ick door u dapperheydt 't gebiet over de geheele weerelt te verkrijgen: maer ick begeer dat ghy vaerdiger en ſneller ſult weſen als ghy tot noch toe geweeſt ſijt. Ick ſelver, gelijck ghy weet, heb ſeſtigh ſchepen vol geladen met ſilver in de vloet Kiang doen ſincken, welck ſilver ick lichtelijck daer weder uyt ſal krijgen, als ick het Rijck verovert ſal hebben, om het aen u, nae yders verdienſten, uyt te deelen:* ('t Gene hy van het geſoncken ſilver ſeyde was waer; maer op dat niemant de plaets ſou weten daer het geſoncken was, had hy al het ſcheeps-volck doen ombrengen:) *Maer hier vind ick een groot beletſel van onſe reys, te weten, de vrouwen, met de welcke ghy alle belemmert ſijt. Draeg u wel, als ick het Rijck in ſal hebben, ſullen ons de ſchoonſte niet ontbreken. Ick ſal u ſelver voorgaen, niet tegenſtaende ick als Keyſer eenigh voordeel boven u behoor te hebben.* Dit geſeyt hebbende, neemt hy van drie hondert ſeer ſchoone jonge dochteren (die hy, tot voldoening van ſijn welluſt, voor ſich gekoren had) alleen twintigh tot den dienſt van drie Koninginnen: de andere doet hy op de ſelfde plaets dooden. De wreede ſoldaten volgen het voorbeeldt van haren gruwelijckſten Vorſt, en ſlachten ontelbare onnoſele vrouwen, gelijck een deel ſchapen, en als of het hare vyanden waren.

Hy doet alle de vrouwen der ſoldaten dooden;

Als hy nu geen menſchen meer vond in 't Landſchap *Suchuen* om te dooden, ſpoog hy ſijn gramſchap uyt op de ſteden en huyſen. Hy ſtack een ſeer koſtelijck paleys, dat hy voor ſich ſelf gebouwt had, in brant, door welcke brant hy oock die ſeer ſchoone en groote hooftſtadt *Chingtu* vernielde. Hy dede alle de boomen afkappen, op dat 'er niemant genot af hebben ſou. Alſoo trock hy eyndelijck voort (gelijck hy ſeyde) met een geſuyvert leger; en waer hy quam, daer vermoorde hy, ſonder genade, al de menſchen die noch overgebleven waren, ten minſten al die hy krijgen kon. En hier mede niet te vreden ſijnde, dede hy oock vele ſoldaten die te ras voorgingen, oft te traegh volghden, oft om d'een oft d'andere beuſeling, om 't leven brengen. Al die ſieck oft ſwack waren, liet hy al meê dooden, op dat ſy (gelijck hy ſeyde) niet ellendigh in een quade en verwoeſte plaets ſouden blijven. Ick ſwijgh d'alderwreetſte dingen, en haeſt my om te ſluyten.

en een Paleys en de ſtad Chingtu verbranden.

Nau-

Naulijcks was hy in 't Landtſchap *Xenſi* gekomen, of der Tartaren Velt-overſte (d'Oom van de Keyſer) was met vijf duyſent Tartaren daer omtrent, en het gros van hun leger volgde. Daer wierden op de Tartariſche wijſe vijf ruyters voor-uyt geſonden; want de Tartaren ſenden gemeenlijck eenigen uyt, en als die wel onthaelt werden, nemen ſy dat voor een teecken van onderdanigheydt en vrede; maer ſoo aen de ſelve eenigh gewelt geſchiet, ſtreckt het haer voor een teecken van een aenſtaende gevecht. De verſpieders van den roover, deſe voor-uyt geſonde ruyters gewaer werdende, brengen terſtont die tijding. Hy lacht haer lelijck uyt, en vraeght oft de Tartaren daer oock quamen vliegen? Op de ſelve tijdt had hy veel volcks doen binden, 't welck voor hem ging om gedoot te werden, onder het welck twee Prieſters van onſe Societeyt waren, om dat ſy verlof gevraeght hadden, om weder naer *Suchuen* te reyſen; want ſy de laſt van dat Landtſchap tot *Chriſtum* te bekeeren, op haer genomen hadden; maer de onverwachte dood van den moordenaer verloſte hen van dat aenſtaende gevaer: want op de ſelve tijdt wierd hem van ſijne Overſten aengedient, dat de Tartaren in der daet aenquamen; 't welck hy gehoort hebbende, in der haeſt uyt ſijn tent ſpringt (gelijck hy moedigh was) ſonder wapen, of helm, en een ſpeer in de vuyſt grijpende, treet buyten ſijn leger, van weynige gevolght, om de Tartaren te verſpieden. Deſe vijf Tartaren komen hem in der daet te gemoet, en vallen hem op 't lijf. De eerſte pijl die ſy ſchoten, was de Tartaren en meer andere tot groot geluck; want ſy dat vervloeckte hart van dien moordenaer doorboorden, en die menſch weghnam, die alle menſchen ſcheen te willen vernielen, en van een ſnooden roover met gewelt tot den koninglijcken naem gekomen was. Dus is dat monſter van wreetheydt ter aerde gevallen; 't welck geſchiet ſijnde, verſlaen de Tartaren het heele leger, dat ſijn hooft quijt was, ſonder groote moeyte. Vele ſoldaten vallen tot de Tartaren, eenige werden ter nedergehouwen, andere nemen de vlucht; en dat ellendigh overblijffel van menſchen in de Provintie *Suchuen* onthaelt de Tartaren als hare verloſſers. Aldus is oock dit Landtſchap de Tartaren onderdaen geworden, 't welck in 't weſten van Sina het laetſte is, en naeſt aen 't Tibetaenſche Rijck gelegen.

Den Tyran ſneuvelt.

De Tartaren winnen de Provintie Suchuen.

Den Velt-overſten der Tartaren, de ſaken en de beſetting in dit landt *Suchuen* vaſt geſtelt hebbende, bereyde ſich op de reys naer *Peking*, wanneer onſe Prieſters, die nu vry waren, verlof vraeghden om in *Suchuen* te mogen verblijven. Dit verlof wilde hy niet geven, maer hy ſeyde dat ſulcke aenſienlijcke vreemdelingen met hem naer *Peking* tot den Keyſer gaen moeſten, in welcke ſtadt ick haer in 't jaer duyſent ſes hondert vijftigh gelaten heb.

Des Keyſers oom wert niet wel onthaelt.

Evenwel is deſe Velt-overſte, na ſoo groote verwinning, van ſijnen broeder *Amavangus* ſeer qualijck onthaelt, en daer hy vreughde-tekenen verwachte, heeft hy de doodt gevonden: want in een reys van vele maenden meer ſoldaten verloren hebbende door ongemack en geduurige moeyelijckheden, als met vechten, wiert hy beſchuldight van ſlofheydt in ſijn bediening, daer hy meende groot loof verdient te hebben; ſoo dat hy, ſijn gramſchap niet kunnende betemmen, ſijn Tartars hoedtjen tegens de aerde ſmeet, 't welck by hen een groot teken is van kleynachting en onwaerdigheydt; en hierom wierd hy verweſen om in een gevangenis geſtelt te werden, die ſy *Caociang* noemen, welck aen de gene die van des Keyſers bloet ſijn, en eenige misdaet begaen hebben, ge-eygent is. Doch om onder de Tartaren de eerſte niet te ſijn, die ſulck een ſchande wilde lijden, heeft hy ſich te voren in ſijn paleys met een ſtrick het leven benomen: een oprecht manhaftigh Prins, die beter geluck waerdigh was. Sommige meenden dat dit door de jalouſy van *Amavangus* quam: maer ick geloof dat deſe Vorſt dit deê, om dat hy groot gevaer voor de Tartariſche ſaken van deſen moedigen, maer ſeer hevigen broeder, vreeſde.

Hy verhangt ſich ſelfs.

En hier ſy het eynde van mijn verhael, in het welcke ick den Tartariſchen oorlogh in 't kort beſchreven heb, tot het begin van het jaer duyſent ſes hondert een-en-vijftigh, op welcke tijdt ick uyt het Rijck der Sineſen, van mijne overheydt geſonden ſijnde, vertrocken ben. En ſoo in dit verhael niet anders wonders oft aenmerckens-waerdigh gevonden wert, ſoo is het ten minſten dit: dat de Tartaren in een korten tijdt van ſeven jaren meer landts verovert hebben, als een heel leger in lengte en breette in die tijdt ſou kunnen doorwandelen; te weten, twaelf Sineſche Landtſchappen, en *Corea* en *Leâotung*, twee groote ſtreken lants.

Wat belangt het gene hier na gebeurt is; als ick met Godts hulp wederom in mijn beminde Sina gekomen ben, oft door mijne met-gesellen van het selve seker bescheyt krijge, sal ick besorgen dat de Europers naer 't eynde van desen oorlogh niet lang sullen wachten, oft verlangen.

AENHANGSEL.

NAe 't uytgeven mijner Historie van den Tartarischen Oorlogh, als ick van Amsterdam (alwaer ick met alle mogelijcke naerstigheydt het drucken van den Sinesschen Atlas gevordert had) weder te Brussel quam, sijn my de jongste brieven uyt Sina, die ick met groot verlangen verwachtte, en aen my van Romen door die van onse Societeyt gesonden waren, ter handt gestelt: eenige der selve waren in de hooftstadt Xanghai in 't Landtschap Nanking, op den veertienden November MDCLI, *door den E. Fransois Brancato, een Siciliaen, geschreven. Maer dewijl ick vertrou de volckeren van Europa te verplichten, indien ick den inhout der selve bysondere schriften gemeen make, soo sal ick 't volgende Kort verhael, als een Aenhangsel, uyt de voorseyde brieven getrocken, hier by voegen.*

Siet hier voor pag. 33.

HEt Sinesche Rijck is in een beter staet gekomen door de doot van *Amavangus*, oom en vooght van den jongen Koning, aen welcke de Tartaren hunnen voorspoet en overwinningen verplicht sijn, soo van wegen sijn naerstigheydt en vaerdigheydt om een vreemt Rijck te veroveren, als sijn gestadige sorgh en wackerheyt om dat te bewaren. Evenwel is 't gerucht sijner daden na sijn doot seer verscheyden geweest met de groot-achtbaerheyt en 't ontsach dat hy in sijn leven had: want al de macht en heerschappy is, door het afsterven van den oom, aen sijn neve *Xunchius* overgebracht, die, noch een kint om sijn jonge jaren, (hoewel in raet, en wijsheydt als een bejaert man) self begon sijne landen en lieden, met toestaen van al de Staten, te bestieren. Naulijcks gekroont gaf hy proeven van een rijp oordeel, en ernstige lust tot de gerechtigheydt: want als hy de gevaerlijcke raetslagen van sijn Oom, die tot noch toe onbekent geweest waren, ontdeckte, wierd hy, door der selver gruwelijckheydt, soo beweeght, dat hy beval het graf van *Amavangus*, 't welck seer heerlijck gebouwt en verciert was, te openen, en hem op te graven. Dese straf achten de Sinesen voor d'allerstrengste en schrickelijckste; dewijlse sachtmoedigh en seer eerbiedigh sijn aen de graffteden en gedachtenissen der overledenen. Als men dit lichaem voortgebracht had, wierd het eerst met stocken, daer na met roeden geslagen, eyndelijck onthooft, en de grootste smaetheden, als een der snoodtste misdadigen, aengedaen. Dus verging de heerlijckheydt van 't graf tot stof, en 't geval betaelde aen den dooden, datse den levenden schuldigh was. De Oversten, die vrienden van *Amavangus* geweest waren, oft kennis van sijn voornemen hadden, wierden oock gestraft, en sommige van 't leven, en andere van hunne ampten berooft. Onder dese had nochtans *Colaus Fung* een ander lot, die een der voornaemste Oversten van het Tartarische Rijck, een groot vrient en voorstander van onse Societeyt, (hoewel geen Christen) en mijn goede vrient was; want sijn onnoselheydt bekent sijnde, wierd hy in sijn vorige staet en waerdigheydt herstelt.

Amavangus wort na sijn doot beschuldight en gestraft.

Siet pag. 17.

Eerbiedigheydt der Sinesen aen de afgestorvenen.

Ondertusschen pooghde den nieuwen Keyser *Xunchius* in 't bloeyenst sijner jeught sijn staet en aensien te vergrooten: en tot dien eynde volbracht hy sijn huwelijck met de dochter des Konings van west-Tartarien; waer in de Tartarische Vorsten een selve gewoonte als die van Europa onderhouden, dewijl sy de dochters van de hooghste staet en afkomst tot hun gemalin nemen: maer de Sinesen, in tegendeel, kiesen, uyt een groot getal jonge maeghden, de schoonste; sonder achting te nemen of sy van de geringste lieden geboren is, wanneer hen alleen de gedaente behaeght. De Vader van de jongste Sinesche Keyserin onderhiel sijn huysgesin met schoenen van stroo te maken.

Prachtige bruyloft van den Tartarischen Keyser.

ken. Soo nam eertijts de koning *Assuerus* een gemalin uyt de gevange dochters : 't is oock gelooflijck, dat dese gewoonte weleer uyt Sina in Persien , oft van de Persianen tot de Sinesen gekomen is. Maer om den draet onser historie te hervatten ; de bruyloft van *Xunchius* wierdt met soodanigh een pracht en heerlijckheydt gehouden, als de grootheyt van sulck een Rijck vereyschte : want sy ontfingen de Keyserlijcke Bruyt met een luyster en grootdadigheydt, besonder en eygen aen dit volck ; een byna ontellijcke menighte van menschen te paert, op 't kostelijckste toegerust, verselde en vereerde hare komst : den rijckdom der Tartaren is oock dienstiger tot den oorlogh dan tot onnutte verquisting. Het groot getal van hare paerden is seker niet ongelooflijck; dewijl ick weet, dat 'er op een tijdt, als ick in Sina was, tachtigh duysent te gelijck uyt het westerlijcke Tartarien aen de Sinesen, tot een geschenck , gesonden sijn. Dese macht der Tartaren , die byna geen bepaling lijdt, en naulijcks wederstaen kan worden, deê hen in weynigh tijts het Lantschap *Quangtung* met kracht veroveren ; van hier gingen sy, als een geswinde vloet , naer 't gewest *Quangsi* , datse oock innamen,en aen hunne heerschappy voeghden. Uyt dit landt vluchtte de Sinesche Koning *Junglieus*,met *P'ang Achilleus*, een Christen en d'eerste der Eunuchen oft kamerlingen, tot aen de grensen van *Tungking*,sijnde dus uyt het gantsche Rijck gejaeght en verdreven. De E. *Simon de Cunha* , in Portugael geboren, schrijft uyt het Landtschap *Fokien* in sijne brieven , dat de gemelde *Junglieus* het vaste landt t'eenemael verlaten, en sich op zee begeven heeft,om niet in de handen der Tartaren te vallen : maer men weet noch geen seker bescheydt van dese saeck , dewijl noch geene brieven gekomen sijn van *Andreas Xaverius Koffler*, Priester van onse Societeyt,die in 't gevolgh was van de selve Koning *Junglieus* , en sijn Soon , Gemalin en Moeder , nevens vele anderen , met het water des H. Doops besprengt heeft : in voegen dat sijn wedervaren tot noch toe onbekent blijft.

De Tartaren winnen op nieu twee Provintien.

Wyders, terwijl *C'ung* , een Tartars koningsken , 't Landtschap *Quangsi* meende te vermeesteren , is *Colaus* , die 't selfde bestierde en een Christen was , in de handen en macht der Tartaren gevallen. De verwinnende Tartar spaerde hem drie dagen, sonder eenigh gewelt oft wreetheyt te plegen; want hy liet sich voorstaen, dat hy seer lichtelijck 't gemoet van desen grooten Philosooph tot sijne gehoorsaemheydt , met aenbieding van groote staten en rijckdommen , bewegen sou : maer hy achte sijn leven,dat hy met sijn hooft verloor,veel minder dan de trou en plicht die hy sijnen Overheer belooft had. Dese deught scheen soo helder in yders oogen , dat self de Tartaren , sijne vyanden , hem een aensienlijck graf, tot sijner eere, deden bouwen ; want of schoon de selve Tartaren de Sinesen met geschencken en beloften op hun sijde poogen te brengen, sy toonen evenwel den getrouwen en stantvastigen allerley eerbewijs en groot-achting. Ick beken oock, dat ick aen de deught en vrientschap van dese man op 't hooghste verplicht ben, om hem een heerlijck getuygenis te geven ; dewijl ick sijne groote gaven, die de Christe Kerck in Sina twintigh jaren met verwondering gesien heeft, altijts geëert heb. Hy wierd *Kin Thomas* genoemt, een naem die waerdigh is aen d'onsterflijckheydt gehecht te worden ; en was in de hooftstadt *Changcho*, in 't Landtschap *Nanking*,geboren. Omtrent dese tijdt wierd gebootschapt , dat in verscheyde plaetsen van 't Landschap *Suchuen*, ('t welck tot een tooneel der gruwelijckste schelmstucken van den snootsten roover *Changhienchungus* gedient had) eenige oproeren ontstaen waren: want of het wel geheel t'ondergebracht scheen , evenwel waren 'er sommige die nieuwe onlusten en wederspannigheden verweckten.

Wonderlijcke stantvastige getrouheydt van Colaus.

Siet pag. 33.

Het Landtschap *Fokien* wierd oock in de selve tijd wederom gequelt en ontrust: want de E. *Petrus Canevari* van Genua schrijft uyt de belegerde stadt *Changcheu* den XXX Martius in 't jaer MDCLII, dat *Quesingus* uyt de schepen te lande gegaen was, en een groote streeck lants, met eenige steden en dorpen vermeestert had; soo dat hy aen alle plaetsen , daer hy omtrent quam , een groote schrick veroorsaeckte : in voegen dat de Tartarische Oversten in hare besettingen en sterckten bleven, en niet te velde durfden verschijnen;doch datse in korte tijd een stercke macht uyt het hof van *Peking* tot hare hulp hoopten te bekomen , daer meê sy hare vyanden meenden te verdrijven. Dese *Quesingus* is een groot vyant van 't gemelde Landtschap *Fokien*, en een soon van *Iquon* oft *Chingchilungus* , een seer vermaert zeeroover, welcke de Tartaren , gelijck ick te voren verhaelt heb , met een son-

De jongste brieven.

De zeeroover Quesingus.

Siet hier voor pag. 24.

ſonderlijcke liſt gevangen naer *Peking* brachten. Maer om de laetſte geſchiedeniſſen te vervolgen, moet men weten, dat ick, van meening ſijnde naer Europa te keeren, van de Hollanders gelijck als gevangen ben, die my naer hun nieu Batavia brachten, daer ick eenige maenden woonde, en van ſommige Sineſen, die in de maent Januari M D C LIII met een Sineeſch ſchip in dat eylandt quamen, dit volgende verſtont: dat de Tartaren groote legers, om *Queſingus* te dwingen, geſonden hadden; maer dat haer Velt-overſte goet gevonden had voor eerſt het voſſevel te gebruycken, en een kleyn gedeelte van ſijn volck tegen *Queſingus*, met ordre om te vechten, te ſenden; doch datſe, hantgemeen ſijnde, veynſen ſouden de vlucht te nemen, en ſich in een voordeelige plaets begeven: eer dit geſchiede, verordende den Tartar, in een diep dal achter een bergh, een verborge achterhoede van een groot getal ruyters. De Tartaren, die de ſtrijdt begonnen hadden, ſchenen te vluchten: maer als de Sineſen toeliepen met een brandenden yver tot de verwinning, begaven ſy ſich allengs van den oever der riviere *Chang*, waer hare vloot was, en wierden toen eerſt de Tartariſche ruytery, die verborgen geweeſt was, te ſpaede gewaer. Het dooden der Sineſen was te grooter en ſchrickelijcker, om dat men hen de wegh naer hunne ſchepen en behoudenis afſneed; in voegen dat 'er, gelijck ſy ſeggen, tachtigh duyſent verſlagen wierden.

Krijght een groote nederlage.

Queſingus ſach ſelf van ſijn ſchip het gruwelijck ombrengen der ſijnen: men verhaelt oock, dat hy ſeyde, ſijn voornemen was noch eenmael ſijn geluck tegen de Tartaren te beproeven, en ſoo hem dat weder tegen was, dat hy dan ſijn hair op de Tartariſche wijſe ſou doen affnijden.

Staet der Roomſche Religie.

Wat de Chriſtelijcke Godtsdienſt belangt, daer van ſal ick alleen, met weynigh woorden, ſeggen 't gene de jongſte brieven uyt Sina (die my te Bruſſel in de maent Junii M D C LIV behandight ſijn) ons bekent maken; namelijck, dat de Tartaren de Prieſters van onſe Societeyt ſeer beleefdelijck, en beter dan te voren, handelen: dat de oeffening der Chriſtelijcke Religie door 't gantſche Rijck vry en onverhindert geſchiet; en dat de gemelde Prieſters verlof hebben, om, behalven d'oude, eenige nieuwe kercken te bouwen; ja dat men ſelf op ſommige plaetſen gelt daer toe verſchaft en vergadert. Dus weet de Goddelijcke goetheydt ſoodanige ſaken, die anderen ſchadelijck ſijn, ten beſten van de ſijne te wenden. Maer wy ſullen dit verhael, en andere van diergelijcke ſtof, voor een grooter boeck ſparen, waer in wy die in 't breede ſullen verhandelen, en beginnen met het jaer duyſent ſes hondert tien, in welcke tijdt den E. *Nicolaus Trigautius* ſijn hiſtorie eyndight; om alſoo den draet van deſe geſchiedeniſſen te hervatten, en die te vervolgen tot aen deſe tijdt, met een wijtloopender beſchrijving van alle gebeurde voorvallen.

E Y N D E.

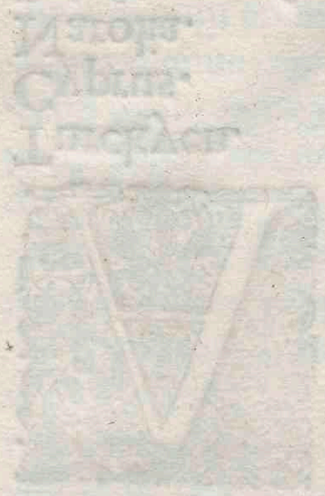
REGISTER en ORDRE
DER
LANDTKAERTEN
VAN HET
NEGENDE STVCK.

ASIA.

ASia. 1
Indien. 2
Grooten Mogol. 4
Moluccen. 5
Tartarien. 6
Perſien. 7
Turckyen. 8
Cyprus. 11
Natolia. 12
Paleſtina, oft
't Landt van Beloften. 13
Arabien. 14

SINA.

SIna. 1
Peking, oft Pecheli, I. Landtſchap. 34
Xanſi, II. Landtſchap. 46
Xenſi, III. Landtſchap. 53
Xantung, IV. Landtſchap 65
Honan, V. Landtſchap. 73
Suchunen, VI. Landtſchap. 80
Huquang, VII. Landtſchap. 91
Kiangſi, VIII. Landtſchap. 103
Kiangnan, oft
Nanking, IX. Landtſchap. 115
Chekiang, X. Landtſchap. 132
Fokien, XI. Landtſchap. 147
Quangtung, XII. Landtſchap. 161
Quangſi, XIII. Landtſchap. 174
Queicheu, XIV. Landtſchap. 183
Iunnan, XV. Landtſchap. 191
Japon. 210

LEGENDE ZU DEN KUPFERTAFELN.